

ALÞINGISTIÐINDI

1886.

B.

UMRÆÐUR Í NEDRI DEILD.

REYKJAVÍK.

PRENTUÐ Í ÍSAFOLDARPRENTSMÍÐJU

1886.

Skammstafanir.

Alp.=alþingi.
 alpm.=alþingismaður.
 alpt.=alþingistíðindi.
 aths.=athugasemd.
 atkv.=atkvæði.
 atkvæðagr.=atkvæðagreiðsla.
 breyt.till.=breytingartillaga.
 breyt.uppást.=breytingaruppástunga.
 Ed.=efri deild.
 flutningsm.=flutningsmaður.
 form.=formaður.
 framsögum.=framsögumaður.
 frumv. eða frv.=frumvarp.
 gr.=grein.
 h.=háttvirtur eða hinn háttvirti.
 hæstv.=hæstvirti.
 kgk.=konungkjörinn.
 lagafrv.=lagafrumvarp.
 ldsh.=landshöfðingi.
 Nd.=neðri deild.
 skrif.=skrifari.
 st. f.=staðinn fyrir.
 stfl.=staflidur.
 samp.=samþykkt.
 till.=tillaga.
 tl.=tölulidur.
 umr.=umræða.
 uppást.=uppástunga.
 uppástm.=uppástungumaður.
 þingd.=þingdeild.

þingdm.=þingdeildarmaður.
 þgsál.=þingsályktun.
 þm.=þingmaður.
 þm. Ár.=þingmaður Árnesinga.
 þm. A-Sk.=þingmaður Austur-Skaptfellinga.
 þm. Borgf.=þingmaður Borgfirðinga.
 þm. Barðstr.=þingmaður Barðstrenginga.
 þm. Dal.=þingmaður Dalamanna.
 þm. Eyf.=þingmaður Eyfirðinga.
 þm. GK.=þingmaður Gullbringu- og Kjósarsýslu.
 þm. Húnv.=þingmaður Húnavetninga.
 þm. Ísf.=þingmaður Ísfirðinga.
 þm. Mýr.=þingmaður Mýramanna.
 þm. N-Múl.=þingmaður Norður-Múlasýslu.
 þm. N-Þing.=þingmaður Norður-Þingeyjarsýslu.
 þm. Rangv.=þingmaður Rangvellinga.
 þm. Rvk.=þingmaður Reykvíkinga.
 þm. Skagf.=þingmaður Skagfirðinga.
 þm. S.-Múl.=þingmaður Suður-Múlasýslu.
 þm. Snæf.=þingmaður Snæfellinga.
 þm. Strand.=þingmaður Strandasýslu.
 þm. S-Þing.=þingmaður Suður-Þingeyjarsýslu.
 þm. Vestm.=þingmaður Vestmannaeyjasýslu.
 þm. V.-Sk.=þingmaður Vestur-Skaptafells-sýslu.

Þessar skammstafanir tákna og orðin í fleirtölu og í öllum beygingarföllum, og eins með ákveðna greininum.

Fyrsti fundur, miðvikudag 28. júlí. Eptir að hið sameinaða alþingi hafði lokið störfum sínum eptir fyrirmælum þingskapanna 1., 2. og 3. gr., settist neðri deild alþingis að í þingsal neðri deildar og tók til starfa. Í þingdeildinni höfðu þessir þm. sæti:

1. Árni Jónsson, þm. Mýramanna.
2. Benidikt Sveinsson, 2. þm. Eyfirðinga.
3. Einar Thorlacius, 1. þm. Norður-Múlasýslu.
4. Eiríkur Briem, 1. þm. Húnvetninga.
5. Grímur Thomsen, þm. Borgfirðinga.
6. Gunnar Halldórsson, 2. þm. Ísfirðinga.
7. Jón Jónsson, þm. Norður-Þingeyinga.
8. Jón Sigurðsson, 1. þm. Eyfirðinga.
9. Jón Þórarinnsson, 2. þm. Gullbringu- og Kjósarsýslu.
10. Jónas Jónassen, þm. Reykvíkinga.
11. Lárus Halldórsson, 2. þm. Suður-Múlasýslu.
12. Ólafur Briem, 1. þm. Skagfirðinga.
13. Ólafur Pálsson, þm. Vestur-Skaptfellinga.
14. Páll Ólafsson, þm. Strandamanna.
15. Sigurður Jensson, þm. Barðstrenginga.
16. Sigurður Jónsson, þm. Snæfellinga.
17. Sigurður Stefánsson, 1. þm. Ísfirðinga.
18. Sveinn Eiríksson, þm. Austur-Skaptfellinga.
19. Þórarinn Böðvarsson, 1. þm. Gullbringu- og Kjósarsýslu.
20. Þorlákur Guðmundsson, 1. þm. Árnesinga.
21. Þorleifur Jónsson, 2. þm. Húnvetninga.
22. Þorsteinn Jónsson, þm. Vestmanneyinga.
23. Þorvaldur Bjarnarson, 2. þm. Rangvellinga.

24. Þorvarður Kjerulf, 2. þm. Norður-Múlasýslu.

Elzti þm. deildarinnar, Dr. Grímur Thomsen, þm. Borgfirðinga, gekkst fyrir kosningu forseta samkvæmt 4.gr. þingskapanna, og kvaddi hann sjer til aðstoðar Dr. Jónas Jónassen, þm. Reykvíkinga, og Einar Thorlacius, 1. þm. Norður-Múlasýslu, og fjellu atkvæði þannig, að *Jón Sigurðsson*, 1. þm. Eyfirðinga, var kosinn forseti með 22 atkvæðum. Gekk hann því næst til forsetasætis og gekkst fyrir kosningu hinna embættismanna deildarinnar. Var þá fyrst kosinn varaforseti, og hlaut *Þórarinn Böðvarsson*, 1. þm. Gullbringu- og Kjósarsýslu, kosningu með 17 atkvæðum; því næst voru kosnir skrifarar, og hlutu kosningu *Jón Þórarinnsson*, 2. þm. Gullbr.- og Kjósarsýslu, með 19 atkvæðum, og *Páll Ólafsson*, þm. Strandamanna, með 15 atkv.

Forseti gat þess, að með því stjórnin hefði ekkert mál lagt fyrir þingið, hefði hann sem stæði ekkert verkefni til næsta fundar, og skoraði á þingmenn að koma sem fyrst fram með þau mál, er þeir hefðu til meðferðar.

Grimur Thomsen gat þess, að hann hefði til meðferðar ávarp til þingsins um afnám fiskitolls á Spáni.

Benidikt Sveinsson: Eg verð hreinskilnislega að játa, að eg allt fram að þessu augnabliki hefi verið staðfastlega sannfærður um, að stjórnin sjálfsagt mundi leggja frumvarp það til stjórnarskipunarlags, sem samþykkt var á síðasta þingi, fyrir þetta alþing. Ástæður þær, sem eg hefi byggt þessa sannfæring mína á, eru svo ríkar og ljósar, að mjer þykir ekki þörf að fjölyrða um þær, og vil eg því síður gera það sökum þess, að landshöfðingi er ekki við staddur.

En hvað sem þessu líður, þá vil eg taka

það fram, að eg vona staðfastlega, að þessa aðferð stjórnarinnar sje ekki að skilja sem vott þess, að hún leggi rýrð á stjórnskipulegan starfa alþingis, eður fyrirboða þess, að hún ætli sjer að draga hendina til baka frá samvinnu við þingið í stjórnskipunarmálinu. A hinn bóginn er það helg skylda og rjettur þingsins, að beina málinu áfram á lögskipaðan hátt, og í þessu augnamiði vil eg biðja þingskrifarana að afhenda forseta brjef frá oss 5 þingmönnum þess efnis, að vjer munum gerast flutningsmenn að stjórnskrárfrumvarpinu frá síðasta þingi, og munum vjer sjá um, að frumvarp þetta prentað verði afhent forseta fyrir fund næsta dag.

Annar fundur, fimmtudag 29. júlí, kl. 12. Allir á fundi.

Forseti lagði fram hina endurskoðuðu stjórnskrár, eins og hún var samþykkt á alþingi 1885; flutningsmenn: Benidikt Sveinsson, Lárus Halldórsson, Sigurður Jónsson, Sigurður Stefánsson og Þorvarður Kjerulf; og var henni útbýtt meðal þingmanna.

Þá skýrði forseti frá, að ráðnir væru við þingið: ritstj. Gestur Pálsson sem skrifstofustjóri, stúdent Bjarni Þorsteinsson á skrifstofuna; cand. theol. Morten Hansen og stúdent Einar Friðgeirsson sem skrifarar inn í deildinni; í efri deild: cand. jur. Hannes Hafsteinn og cand. theol. Halldór Jónsson.

Því næst gat forseti þess, að sjer hefðu verið afhent þessi málefni, er lögð mundu verða á lestrarsalinn:

1. Bænarskrá frá Þorsteini Guðmundssyni í Höfðahúsum í Fáskrúðsfjarðarhreppi um að fá þetta ábýli sitt keypt. Flutningsmaður Lárus Halldórsson.

2. Fundargerð frá Þingmúla í Skriðdal.

3. Brjef frá þm. Borgfirðinga ásamt mörgum ávörpum um lækun fiskitolls á Spáni.

4. Beiðni um spítalastofnun á Eskifirði. Flutningsmaður Lárus Halldórsson.

Grimur Thomsen óskaði þess, að málið um

fiskitoll á Spáni yrði tekið sem allra fyrst fyrir, með því að það væri eindregin ósk manna, að það næði fram að ganga á þessu þingi. Hann ætlaði, að þingmenn mundu eigi þurfa meira en 2 eða 3 daga til að fara yfir skjöl málsins á lestrarsalnum og kynna sjer þau.

Forseti kvað málið mundi verða svo fljótt tekið fyrir, sem lög leyfðu, og óskaði þess jafnframt, að þingdeildarmenn kæmu sem allra fyrst fram með þau málefni, er þeir ætluðu að koma fram með.

Forseti bar þá undir atkvæði þingdm., hvort þeir óskuðu að dagskrárnar yrðu prentaðar, eins og á síðasta þingi, og sendar heim til þeirra í hvert skipti; og var það samþykkt.

Þriðji fundur, föstudag 30. júlí, kl. 12. Allir á fundi.

Forseti gat þess, að til sín væri komin þessi málefni, er lögð mundu verða á lestrarsalinn:

1. Uppástunga um sameiningu Klausturhóla- og Mosfells-prestakalla. Flutningsmaður Þorlákur Guðmundsson.

2. Sjö bænarskrár um afnám tolls á íslenskum fiski á Spáni. Flutningsmenn Þórarinn Böðvarsson, Grímur Thomsen og Jón Þórarinnsson.

3. Bænarskrár um löggildingu verzlunarstaða í Haukadal í Dýrafirði og á Höfn í Sljettuhreppi. Flutningsmaður Sigurður Stefánsson.

4. Eptirrit af fundargerð undirbúningsfundar, er haldinn var að Kálfafelli 3. júlí 1886.

Frumvarp til stjórnskipunarlaganna um hin sjerstaklegu málefni Íslands eins og það var samþykkt af báðum deildum alþingis 1885; 1. umr.

Benidikt Sveinsson. Eins og h. þingdm. er kunnugt, eins og þeir sjá og vita, þá er ekkert nýtt fram komið í þessu máli á þessu stigi þess; hjer liggur að eins fyrir frumvarp til stjórnskipunarlaganna um hin sjerstaklegu málefni Íslands, eins og það var samþykkt af báðum deildum þingsins

á síðasta alþingi, 1885. Hjer er því ekki að ræða um neinar lausar uppástungur, heldur um mál, sem hefir það eitt í sjer, sem alkunnugt er hverjum h. þingdm., um mál, sem er hið þýðingarmesta og alvarlegasta, sem hugsagt getur, fyrir land vort og lýð, mál, sem á að vera sjerstakt verkefni þessa þings samkvæmt stjórnarskrá landsins, sjerstaklegu boði konungs vors, og vilja þings og þjóðar. Mál þetta þarf því svo ýtarlegrar, þroskaðrar og stillilegrar íhugunar við, sem frekast verða má, og það heppilegasta stig til þess að ná þessum tilgangi tel eg það ráð, að setja nú þegar nefnd í málinu, og leyfi jeg mjer því að stinga upp á, að hún verði skipuð 7 mönn-um og að 1. umr. verði frestað.

Landshöfðingi : Fyrir stjórnarinnar hönd get eg verið stutturður um þetta mál á þessu stigi þess, og látið mjer nægja að skírskota til konunglegrar auglýsingar 2. nóv. f. á., þar sem það er skýrt tekið fram, að konungur geti með engu móti fallizt á frumvarp það til stjórnarskipunarlags, sem samþykkt var á síðasta þingi, þótt það verði samþykkt aptur nú á þessu þingi. Eptir þessu er það ljóst, að allar umræður á þessu þingi um þetta mál, sem fara fram á að samþykkja frumvarp alþingis 1885 til endurskoðaðrar stjórnarskrár, eru til einskis, og öllum þeim kostnaði, sem til þess gengur, er sem á glæ kastað. Með því að ekki má tala um hinar einstöku greinir frumvarpsins á þessu stigi málsins, skal jeg ekki fara fleiri orðum um það að svo stöddu.

Benidikt Sveinsson : Jeg skal að eins taka það fram, að jeg efast ekki um, að ef h. þingd. fellst á tillögu mína, að setja nefnd í þetta mál, þá muni sú nefnd taka þessi orð hæstv. lðsh. til íhugunar.

Grimur Thomsen : Jeg vil að eins benda á eitt atriði í meðferð þessa máls, sem sje þær óheppilegu ástæður fyrir oss, sem reyndar eru eigi oss að kenna, heldur því, að 61. grein stjórnarskrár vorrar er öðruvisi en hjá Dönum. Hjá þeim er að visu þingið rofið, ef samþykktar eru breytingar á stjórnarskránni, en nýjar kosningar fara því

að eins fram, að stjórnin sje breytingun-um hlynnt; sje svo, leggur stjórnin fram nýtt frumvarp. Það er óheppilegt hjá oss, að stofna til nýrra kosninga jafnframt og lýst er yfir, að hvorki frumvarpið til stjórnarskipunarlags sjálft, nje stefna þess verði samþykkt; jeg ætla því, án þess að ræða nokkuð um einstakar greinar frumvarpsins, að benda hinni tilvonandi nefnd á, hve mikil nauðsyn er á að breyta þeirri grein (71. gr.) í frumvarpinu frá í fyrra, sem svarar til 61. greinar stjórnarskrárinnar frá 1874.

Forseti bar þá upp uppástungu Benedikts Sveinssonar um að setja 7 manna nefnd í málið og fresta umræðum; var það samþykkt í einu hljóði. Kosningu hlutu :

Sigurður Jónsson . .	með 22 atkv.
Benidikt Sveinsson .	— 21 —
Sigurður Stefánsson .	— 19 —
Þorvarður Kjerúlf .	— 18 —
Lárus Halldórsson .	— 17 —
Þórarinn Böðvarsson	— 17 —
Einar Thorlacius . .	— 16 —

Málið var því næst afhent Sigurði Jónsyni (pm. Snæfellinga), sem fengið hafði flest atkvæði.

Fjórði fundur, laugardag 31. júlí kl. 12.

Allir á fundi.

Forseti skýrði frá, að til sín væri komin bænarskrá um löggilding á Múlahöfn við Hjeraðsfloa.

Sömmuleiðis 4 bænarskrár samhljóða hin-um fyrri um fiskitollinn á Spáni.

Frumvarp til laga um löggilding verzlunarstaðar við Þórshöfn í Gullbringusýslu (þingskjal nr. 4); 1. umræða.

Þórarinn Böðvarsson (flutningsmaður) : Jeg þarf eigi að tala margt frumvarpi þessu til meðmælingar, því það er kunnugt af alþingist. síðan í fyrra, að frumvarp þetta var þá fyrir hjer í deildinni, og gekk til efri deildar með miklum atkvæðamun, en þar fjell það; aðalástæðan til þess mun hafa verið sú, að sumir vildu þá koma almennara skipulagi á verzlun lausakaupmanna,

koma því á, að lausakaupmenn mættu verzla hvar sem þeir vildu. Jeg segi: fyrir þessar sakir og engar aðrar fjell frumvarp þetta í efri deild. Vegna þess, að kaupþún þetta liggur á útkjálka landsins, vil jeg stuttlega skýra legu þess. Á Båtsendum var kaupþún í margar aldir, hve margar aldir það var, þori jeg eigi að fullyrða, en það var fram á 18. öld; þá eyddist það af sjávargangi og brimróti, og þótti það mikill skaði. Síðan hefir verið verzlað á Þórshöfn að nokkru leyti í marga ára tugi, og má segja síðan Båtsendar eyddust, og sýnir það, hve brýna nauðsyn ber til að hafa kaupþún á þessu svæði. Keflavík er næst, en þangað er löng og hættuleg leið fyrir brimi og skerjum; að hinu leytinu geta landsbúar eigi flutt vörur að sjer á hestum, því þeir eiga fáa hesta; neyðast kaupmenn því til að senda þangað kaupför á hverju ári (vanalega í júlímánuði), en það er ónógt, eins og nærri má geta, þar eð það er að eins nokkrar vikur einu sinni á ári; jeg hefi því fengið áskorun frá tveimur hreppum, Grindavíkurbreppi og Hafna-breppi, og Rosmhvalaneshreppi að nokkru leyti, um að fá Þórshöfn löggilta; áskoranir þessar hef jeg eigi lagt fram á lestrar-salinn, vegna þess, að þær eru í privatbrjefum til mín, en sem hverjum hinna háttvirtu þingdeildarmanna er heimilt að sjá hjá mjer. Höfnin er viðurkennd ein hin bezta, en innsigling er tæp. Þegar inn á sjálfa höfnina kemur, er skipum engin hætta búin, og kunnugir menn segja, að 17 skip muni vel geta legið þar. Það sem gerir það allra æskilegast, að Þórshöfn verði löggilt kaupþún, er það, að hún er á fiskisælasta svæði sýslunnar; þar yrði að öllum líkum settar verbúðir og komið upp salt-húsum, og það væri hin mesta framför; þá fyrst getur Gullbringusýsla komizt í það horf, að geta sótt sjó eins vel og Ísafjarðarsýsla. Eins og jeg gat um þegar í upp-hafi, þarf eigi mikið um mál þetta að ræða; það er svo einfalt og þegar ljóst orðið, að mjer virðist eigi þörf á nefnd, en jeg vona að málið gangi tafarlaust til 2. umræðu.

Atkvæðagr.: Málinu vísað til 2. umr. með nálega öllum atkvæðum.

Frumvarp til laga um breyting á lögum um ýmisleg atriði, er snerta fiskiveiðar á opnum skipum 14. des. 1877 (6); 1. umr.

Flutningsmaður (Þórarinn Bøðvarsson): Jeg ætla að leyfa mjer að fara nokkrum orðum um frv. þetta. Hinir háttvirtu þingmenn sjá, í hverju breytingin eða rjettara sagt viðaukinn er fólgin. Inn í 7. gr. laganna frá 14. desbr. 1877 er bætt: „Svo má og ákveða, að öll veiðarfæri, er brúkuð eru gagnstætt ákvæðum samþykktar, sjeu upptæk og töpuð eiganda, og að andvirði þeirra sòmuleiðis falli fátækra-sjóði.“ Þó má ákveða þeim, sem uppljóstar broti gegn samþykkt eða tekur upp veiðarfæri, allt að helmingi-sekta og veiðarfæra.

Verið getur, að betra væri að hafa greinina lengri og bæta einnig við ákvæðum um aflann; það má, ef mönnum sýnist, gjöra það við aðra umræðu. Sýslunefnd getur ekki samkv. lögum 14. desbr. 1877 sett þá ákvörðun í samþykkt, að net og afli sje upptækt. Vera má, að slíkri ákvörðun þyrfti eigi að beita alstaðar, enda getur verið, að hún sje nú orðin gömul og úrelt að nokkru leyti; en hjer er um tvennt að gjöra: annað það, að þingið semji lög um fiskiveiðar í Gullbringu- og Kjósarsýslu, eða þá leyfi sýslubúum að skerpa eptirlitið; því svo búið má ei standa. Mönnum mun vera kunnugt og helzt til of kunnugt af blöðunum, hve mikil málalæferli og óspektir risu út af samþykktinni, og það er auðsætt, hve mikil freistingin er fyrir duglegan sjómann, þegar hann fær lítinn eða engan afla fyrir innan hinu ákveðnu línu, en veit hins vegar af miklum fiski fyrir utan hana; já, þessi freisting er mönnum helzt til mikil; en það er hins vegar hart fyrir þann, er á jörðu býr, og geldur allar skyldur og skatta, að fá eigi að leggja net sín einu sinni í landhelgi. Hjer kemur því að eins tvennt til álita: annaðhvort verður þingið að semja þessi lög, eða gefa sýslunefndinni heimild til að setja þær ákvarðanir, sem gjöra eptirlitið nógu strangt, já, mögulegt.

Landshöfðingi: Jeg skal leyfa mjer að vekja athygli h. flutningsm. að formi þessa frumv.; jeg hefi aldrei sjeð neitt frumv. borið fram á þing í líku formi og þetta, og álit jeg nauðsynlegt, að því sje alveg umsteyppt. Þetta frumvarp, eins og það liggur fyrir, kemur fram eins og breytingaruppástunga við eldri lögin; en betur mundi eiga við, að það kæmi fram í rjettu lagafrumvarps formi. Með því þetta er 1. umr., er ekki leyfilegt að tala nákvæmlega um efni málsins; en úr því h. flutningsm. komst inn á efnið, þá skal jeg leyfa mjer að taka það fram, að jeg er honum alveg samdóma um, að sú hegningarákvörðun, að gjöra veiðarfæri öll upptæk, sje úrelt orðin, enda tel jeg þessa ákvörðun mjög óheppilega; því að þar sem dómstólarnir ekki hafa vægari og hærri hegningu að velja úr eptir atvikum, heldur eru bundnir við að gjöra veiðarfæri hins seka upptæk og töpuð eiganda, þá hljóta dómstólarnir opt að leggja á menn þá hegningu, sem ekki stendur í neinu hlutfalli við brot þeirra. Hjer er að ræða um tvenns konar hegningu, bæði sekt og uppteikt veiðarfæra. Ef sú hegning, sem ákveðin er í fiskiveiðasamþykktinni, ekki er nógu þung, og þeim, sem að freistast til að brjóta samþykktina, ekki verður haldið frá því vegna þess, að sektirnar ekki eru nógu háar, þá virðist einfaldast og eðlilegast að ákveða, að sektirnar skuli mega vera hærri en 100 kr., t. a. m. upp að 1000 kr., því þá geta dómstólarnir valið á milli sektanna eptir stærð brotsins og hinar háu sektir jafnframt fælt menn frá að brjóta. Þetta munu flutningsm. hafa meint með ákvörðunum frumv.; en hafi þeir hugsað sjer annað, sem jeg jafnvel get ímyndað mjer, þá sjest það ekki af frumv.

Grimur Thomsen: Mjer virtist hæstv. ldsh. hafa það eptir h. flutningsm. (Þór. B.), að sú hegningarákvörðun, að veiðarfæri þeirra, er brytu fiskiveiðalög, skyldu upptæk og töpuð eiganda, væri úrelt. Það er nú sjálfsagt álitsmál, hversu gömul ákvörðun þarf að vera, til þess að sagt verði, að hún sje úrelt; en, ef mig minnir rjett,

þá eru lögin um þorskanetalagnir á Faxaflóa ekki eldri en frá 1875, og þó er í þeim ákveðið, að bæði veiðarfæri og aflí þeirra, er brjóti gegn þeim, skuli upptæk. Þessi lög eru ekki eldri en 12 ára, og ákvörðun þeirra getur þá naumast talizt úrelt. Þessi lög hafa gefizt mjög vel, og það svo, að það er hrein undantekning, hafi þau verið brotin. Jeg verð því að telja þessa hegningarákvörðun mjög heppilega, og tel víst, að menn hefðu komizt hjá miklu af því prasi, deilum og málaferlum, sem hlautzt af fiskiveiðasamþykktinni í vetur, ef beita hefði mátt þeirri hegningu, sem ræðir um. Hræðslan fyrir hegningu samþykktarinnar var ekki meiri en svo, að sömu mennirnir brutu hana, ekki einu sinni, heldur tvisvar, þrisvar, fjórum sinnum og jafnvel optar. Þetta vita h. flutningsm., að er rjett. Hver lög, sem eru, eiga fyrst og fremst að vera svo úr garði gjörð, að þau nái tilgangi sínum og hindri brotið, en þeim tilgangi ná þau bezt með því, að leggja nógu þunga hegningu við broti gegn þeim, og þess vegna vil jeg, að því sje við bætt, að aflinn skuli og gjörður upptækur. Að öðru leyti er jeg samdóma hæstv. ldsh. að því er snertir formið á þessu frumv.

Flutningsmaður (Þórarinn Böðvarsson): Jeg er þakklátur hæstv. ldsh. fyrir athugasemdir hans við formið á frumv. þessu; því að jeg skal fúslega játa, að formið á því er, strangt tekið, ekki sem heppilegast; en jeg held að takast megí að laga þetta í meðferð málsins, án þess að taka frumv. aptur. Að því er efni máls þessa snertir, þá skal þjeg ekki fara meira út í það að sinni á þessu stigi þess, en jeg skal að eins geta þess, að jeg álit það svo einfalt í sjálfu sjer, að ekki sje þörf að setja nefnd í því, og læt mjer því nægja að óska þess, að h. þingd. leyfi því að ganga til 2. umr.

ATKVÆÐAGR.: Frumv. vísað til 2. umr. í einu hljóði.

Tillaga til þingsályktunar í Fensmarks-málinu (7); hvernig ræða skuli.

Forseti stakk upp á einni umr., og var það samþ. í einu hljóði.

Áskoranir viðvikjandi tollinum á íslenskum fiski á Spáni; hvernig með skuli farið.

Forseti kvaðst hafa tekið þetta mál á dagskrá til þess að ráðfæra sig við þingd. um, hvernig með það skyldi fara, og gat þess, að aðalflutningsm. málsins, Gr. Thomsen, þm. Borgf., hefði sýnt sjer þingsályktun um þetta mál, sem verið væri að prenta og að eins ókomin; kvaðst hann því, til þess að flýta fyrir þessu mikla áhugamáli allra landsmanna, leyfa mjer að álíta þessa þingsályktun komna til þingd., ef enginn hefði á móti því, og mætti því ákveða á næsta fundi, hvernig hana skyldi ræða.

Fimmti fundur, mánudag 2. ág. kl. 12.

Allir á fundi, nema 1. þm. Gullbr. og Kjósars. (Þór. Böðvarsson), sem tjáð hafði forseta forföll sín.

Forseti skýrði frá, að hann hefði fengið tilkynningu um, að í nefnd þeirri, sem skipuð hefði verið í stjórnarskrármálinu, væri kosinn formaður Benidikt Sveinsson og skrifari Sigurður Jónsson.

Enn fremur gat *forseti* þess, að sjer hefðu verið afhentar þessar bænarskrár:

1. Bænarskrá um afnám Maríu- og Þjeturslamba; flutningsmenn Einar Thorlacius, Þorvarður Kjerúlf og Jón Jónsson.

2. Bænarskrá um, að prestinum í Grundarþingum í Eyjafirði verði útveguð jörðin Hrafnagil til leigulausrar ábúðar; flutningsmaður Benidikt Sveinsson.

Ifrv. til laga um löggilding verzlunarstaðar við Þórshöfn í Gullbringusýslu (4); 2. umr.

Jón Þórarinnsson: Eins og tekið var fram við 1. umr. þessa máls, var mál þetta fyrir þinginu í fyrra, og þá samþykkt í þessari deild með miklum atkvæðamun, en af öðrum orsökum misfórst í efri deild, að það yrði að lögum. Nú er það komið til þingsins aptur, alveg í sama formi og áður, og hefir þegar gengið svo að segja mótmæla laust gegn um fyrstu umræðu. Jeg skal því að eins leyfa mjer að óska, að það fái

að ganga hina lögskipuðu leið til 3. umræðu.

Atkvæðagr.: Frumv. samþ. með 19 atkv. og vísað til 3. umr. með flestöllum atkvæðum.

Frumvarp til laga um breyting á lögum um ýmisleg atriði, er snerta fiskiveiðar á opnum skipum 14. des. 1877 (6); 2. umr.

Forseti gat þess, að þar sem breytingar- og viðaukatill. við frumvarp þetta hefði fyrst verið útþýtt á þessum fundi, en hefði átt að koma í síðasta lagi á síðasta fundi, þá álíti hann heppilegast, að taka málið út af dagskrá og taka það svo fyrir á morgun, því fremur, sem lítið yrði að starfa þann dag.

Ifrv. til laga um löggilding nýrra verzlunarstaða (8); 1. umr.

Flutningsmaður (Sigurður Stefánsson): Löggilding Haukadals var samþ. hjer í deildinni í fyrra, en fjell í efri deildinni, líklega af sömu ástæðum eins og löggilding Þórshafnar. Ástæður fyrir löggilding þessa staðar eru því h. þingdm. þegar kunnar, og þarf jeg ekki að tala margt um málið að sinni; þó skal jeg geta þess, máli þessu til upplýsingar, að fullur helmingur þeirra manna við Dýrafjörð, sem stóðu undir bænarskrá á móti löggilding Haukadals í fyrra, hefir nú skrifað með eigin hendi undir bænarskrána til þingsins um að fá þennan stað löggiltan til verzlunar. Sú mótbára hefir komið fram móti löggilding Haukadals, að það væri svo stutt milli hans og Þingeyrar; en þetta er lítilvæg mótbára; vegalengdin, rúm hálf míla, er svo lítil, að hún mælir hvorki með málinu nje mót, þar sem næstum má álíta Þingeyri og Haukadal sama kaupstað, ef verzlun kemst þar á; en ástæðan er það, að verzlun á Þingeyri hefir ekki þótt hagkvæm, og hefir reynslan, ekki sízt síðastliðinn vetur, fært mönnum heim sanninn fyrir því. Við Haukadal er ágætt skipalægi og innsigling ágæt, og liggur einkar vel við fyrir fiskiskip, sem Dýrfirðingar hafa talsvert af.

Þótt einhver vildi setja verzlun á Þingeyri, er mjög óvist, að það fengist, að

minnsta kosti var fyrir nokkrum árum neitað um útmælingu þar, og það þó meðan Þingeyri var eign Sandakirkju, en nú hefur kaupmaðurinn á Þingeyri keypt alla lóðina, svo að það eru enn minni líkindi til, að slíkt leyfi fáiist.

Að því er snertir hinn staðinn, Höfn í Sljettuhreppi, þá er hann á útkjálka lands, og mun óhætt að segja, að fáir eða engir eigi lengri eða örðugri vög yfir að sækja í kaupstað, en þeir menn, er byggja þetta hjerað; og eptir þeirri stefnu þingsins að undanfögnu, að lofa landsmönnum sjálfum að ráða, hvert þeir sækja verzlun, vona jeg að eigi verði heldur synjað um löggilding þessa staðar, enda álit jeg þá stefnu alveg rjetta, að þingið sje ekki um skör fram að afmarka mönnum verzlunarstaði, heldur fari í þeim efnunum sem mest eptir ósk og vilja þeirra landsmanna, er í hlut eiga, og bezt þekkja, hvað þeim er hentugast.

Gunnar Halldórsson: Jeg hefi ekki miklu að bæta við það, sem þegar hefur verið rætt um þetta mál, en skal þó leyfa mjer að taka fram eitt atriði, sem mjög mælir með því, að Haukadalur við Dýrafjörð verði löggiltur verzlunarstaður. Við Dýrafjörð býr fjöldi þilskipaeigenda og þilskipin fjölga ár frá ári, að minnsta kosti má segja, að þeim fjölgi um eitt á ári. Skipaeigendur og skipsmenn, yfir höfuð að tala, hafa mjög mikið með verzlun að gjöra, bæði að selja vörur sínar og kaupa nauðsynjar, en eins og nú stendur, er verzlun á Þingeyri hvergi nærri góð eða hagkvæm, enda þykir kaupmaðurinn þar ekki sem liðlegastur, heldur miklu fremur í meira lagi einráður, ef jeg mætti svo segja, og þykir því ekki góður viðureignar. Allt mælir með því, að hlutaðeigandi Vestfirðingar fái þá ósk sína uppfyllta, að Haukadalur verði gjörður að löglegum verzlunarstað. Við Dýrafjörð er mikil byggð, svo það er vel gjörandi Dýrfirðingum til eptirlætis, að uppfylla þessa ósk þeirra. Það er sjálfsagt, að heppilegast væri, ef menn hefðu bolmagn til að koma upp hjá sjer sveitaverzlun þar vestra, en til þess að

Alpt. B. 1886.

byrja slíka verzlun, útheimtast töluverð efni, og því getur hún naumast komizt á fót, enda væri slík verzlun engan veginn einhlít fiskimönnum, og sveitaverzlunarmönnum á hinn bóginn hægra og hagkvæmara, ef þeir gætu átt skipti við lausakaupmenn, sem æfinlega selja vörur sínar ódýrara en hinir föstu. Þannig mælir, sem sagt, allt með löggilding Haukadals til verzlunar.

Að því er snertir löggilding verzlunarstaðar á Höfn í Sljettuhreppi, þá verð jeg að segja, að það sje sannarleg gustuk, að verða við vilja Hornstrendinga í þessu efni, því þegar litið er til efnahags þeirra og þeirra erfðleika, er þeir eiga við að stríða í verzlunarviðskiptum sínum, þá eru þeir sannarlega aumkunarverðir. Að vísu eru þeir fáir, sem sækja mundu þennan kaupstað, en þó flestir þeir, er byggja Grunnavíkurbrepp og Aðalvíkurbrepp. Þessir menn eiga líka mjög svo erfitt með að komast í næsta kaupstað, því að landvegurinn þangað er svo að segja ófær, nema fyrir fuglinn fljúgandi, og sjóleiðin hin hættulegasta. Þó þeir sjeu fáir, er sækja mundu þennan fyrirhugaða verzlunarstað, þá er jeg þó hjer um bil viss um, að einhver mundi verða til þess að stofna þar verzlun, enda mætti hann eiga það víst, að fá þá verzlunarvöru, sem hjeraðsmenn hafa, og ekki þyrfti hann að óttast, að aðrir settust þar að til að keppa við hann um verzlunina. Jeg skal svo ekki fara fleirum orðum um málið, en leyfi mjer að óska þess, að það fái að ganga sinn eðlilega gang.

ATKVÆÐAGR.: Málinu vísað til 2. umr. því nær í einu hljóði.

Tillaga til þingsályktunar um Fensmarks-málið (7); ein umr.

Þorleifur Jónsson: Jeg er einn af flutningsm. þessa máls og skal því leyfa mjer að fara nokkrum orðum um það. Það er orðið kunnugt um allt land, að fyrverandi sýslumaður og bæjarfógeti Fensmark hefur gjört sig sekan í vanskilum og ýmsum refsingarverðum lagabrotum í embættisrekstri,

2 (10. ágúst).

en þó eru ýms atriði í þessu máli, sem mönnum er enn eigi kunnugt um. Í fyrsta lagi er mönnum almennt eigi kunnugt um alla þá, er beðið hafa tjón af embættisrekstri hans; um landssjóð og sýslusjóð Ísa-fjarðarsýslu vita menn; en það geta verið aðrir sjóðir, svo og einstakir menn, sem beðið hafa tjón af embættisbrotum hans.

Í öðru lagi er upphæðin á þessu fjártlóni enn eigi fullkomlega kunn.

Í þriðja lagi eru aðgjörðir landstjórnarinnar í þessu máli eigi kunnar.

Af þessum ástæðum er brýn þörf á rannsókn í þessu máli, enda mun sú rannsókn hafa hinn bezta árangur og afleiðingar; það eru nokkrar líkur til, að við þessa rannsókn komist þingið að þeirri niðurstöðu, að landssjóður þurfi eigi að biða það tjón, sem nú er orð á, að hann bíði; en þótt eigi fari svo, mun rannsókn þessi verða til mjög mikils góðs, því að hún mun kasta ljósi á ýmsar misfellur í embættisrekstri hinna æðri embættismanna vorra og eptirliti þeirra með þeim embættismönnum, sem undir þá eru gefnir. Slík rannsókn getur, ef til vill, einnig bent á ýmsa galla í lögum vorum. Loks getur hún orðið til að sýna fram á nauðsyn sumra embætta eða öllu heldur ónauðsyn o. s. frv. Þar eð því öllum hlýtur að vera ljóst, hve mikinn og góðan árangur að rannsókn þessi mundi hafa, mun enginn geta verið á móti nefnd til að rannsaka þetta mál, og leyfi jeg mjer að stinga upp á 5 manna nefnd.

Landshöfðingi: Frá minni hálfu er ekkert á móti því, að nefnd verði sett til að rannsaka þetta mál; miklu fremur er jeg því meðmæltur, því jeg vona, að hún muni leiða í ljós, að ýmislegt, sem sagt hefur verið viðvíkjandi þessu máli, er eigi fullkomlega áreiðanlegt. Það skal vera mjer ánægja, að láta allar upplýsingar í tje; en jeg vil þegar geta þess, að það getur orðið erfitt, þar eð tveir þeir menn, sem við mál þetta eru riðnir, eru eigi lengur á lífi, og því eigi hægt að fá aðrar upplýsingar en þær, sem fengnar verða í skjalasöfnum embættanna.

Jeg get eigi sjeð, að það tap, sem ein-

stakir menn kunna að hafa orðið fyrir, komi þinginu við; þeir eiga sjálfir að bera sig upp um það; þingið er eigi formyndari þeirra; það er þeirra sjálfra sök, ef þeir gefa sig ei fram, og þinginu er óviðkomandi rannsókn í þessu efni. Hinn háttv. flutningsmaður (Þorl. Jónss.) mun kannast við að hafa sagt á kjörfundi, að þörf mundi vera á að rannsaka reikningsskil fleiri embættismanna, t. a. m. tveggja sýslumanna og eins umboðsmanns. Jeg hefði því búizt við, að hinn háttv. flutningsmaður hefði látið uppástunguna ná einnig til þeirra, svo að nefndin gæti tekið þá um leið; það hefði verið þægilegast, bæði fyrir nefndina og mig.

Þorleifur Jónsson: Þar sem hinn hæst-virti landshöfðingi álitur, að það komi eigi þinginu við að rannsaka það tjón, sem einstakir menn kunni að hafa orðið fyrir við embættisrekstur Fensmarks, þá er jeg á annari skoðun. 22. og 37. grein stjórnarskrárinnar veitir hverjum alþingismanni heimild til að bera upp og beiðast skýrslna um sjerhvert opinbert málefni, ef sú deild, er hann á sæti í, leyfir það; og jeg verð að halda því fram, að þetta sje opinbert mál, úr því að það snertir embættisrekstur embættismanns; er því ekkert vafamál, að þingið hefir rjett til að rannsaka einnig þetta atriði. Jeg get heldur ekki sjeð, að neitt geti verið á móti því, að taka þetta með hinu, og að þingið rjetti þannig einstökum mönnum hjálparhönd. En að því er snertir embættisfærslu annara embættismanna, þá liggur eigi hjer fyrir að ræða um hana; en komi tillögur henni viðvíkjandi inn á þingið, er sjálfsagt að vísa þeim til þessarar nefndar; er ekki ómögulegt, að slíkt geti komið fyrir áður en þingið er á enda.

Þorlákur Guðmundsson: Jeg er sömu skoðunar og h. háttv. flutningsmaður á því, að rannsóknin þurfi að ná yfir meira en það, sem beinlínis viðkemur landssjóði. Það er eigi ólíklegt eptir annari embættisfærslu þessa sýslumanns, að þörf sje að líta eptir um óskipt bú og ómyndugra fje um leið. Að því er snertir bendingu landshöfð-

ingja um að rannsaka embættisfærslu fleiri embættismanna, þá er jeg honum þakklátur og þykir hún frjálst, en jeg er á máli h. háttv. flutningsm. með það, að hún komist hjer eigi að, en hún getur verið bending fyrir þingmenn til að koma með nýjar uppástungur í þá átt, ef þeir fyndu ástæðu til þess.

Landshöfðingi: Orsökina til þess, að jeg minntist á aðra embættismenn en þann, sem uppástungan hljóðar um, var sú, að þegar sagt er óákveðið, að þörf muni vera á að rannsaka reikningsskil hjá tveim sýslumönnum og einum umboðsmanni, þá geta allir jafnt tekið það til sín. Mjer virðist, að sá, sem gjörir mönnum slíkar getsakir, sje skyldur til að nefna þá á nafn. Jeg bjóst við, að sýslumennirnir í deildinni kæmu fram með áskorun í þessa átt, því eins gat verið dróttað að þeim, eins og hverjum öðrum.

Þá var samþykkt að kjósa 5 manna nefnd og voru þessir kosnir:

Þorleifur Jónsson	með	22 atkv.
Lárus Halldórsson	—	17 —
Ólafur Briem	—	17 —
Sigurður Stefánsson	—	17 —
Þorv. Kjerulf	—	17 —

Tillaga til þingsályktunar um að stjórnin geri nauðsynlegar ráðstafanir til þess að tollmunur á íslenskum fiski, fluttum hjeðan til Spánar, verði afnuminn (11); hvernig ræða skuli.

Samþykkt var, eptir uppást. forseta, að hafa eina umræðu.

Sjötti fundur, þriðjudag 3. ág. 1886, kl. 12.

Allir á fundi, nema 1. þm. Gullbr.- og Kjósarsýslu (Þ. Böðv.).

Frv. til laga um breyting á lögum 14. des. 1877 um ýmisleg atriði, er snerta fiskiveiðar á opnum skipum (6,12); 2. umr.

Flutningsmaður (Jón Þórarinnsson): Frv. þetta var skakkt að forminu til við 1. umr. og höfum við flutningsmennirnir því komið fram með breytingar- og viðaukatillögur (12),

sem miða að því að laga formið, en efni frumvarpsins er nálega hið sama. Það er kunnugt af reynslunni, hversu gengið hefir með fiskiveiðasamþykkt þá, er gerð var fyrir veiðistöður við sunnanverðan Faxaflóa. Allt eptirlit hefir reynzt allsendis ómögulegt. Í 7. grein laga 14. des. 1877 eru sektir ákveðnar frá 1—100 króna; en reynslan hefir sýnt, að þetta ákvæði er eigi nægilega strangt; menn hafa brotið dag eptir dag, hvað eptir annað, og það er af þessum ástæðum, að við höfum komið fram með þessar breytingar á lögnum; með þeim höfum við viljað koma í veg fyrir, að menn brytu eins og áður, og gera eptirlit mögulegt. Hingað til hefir mönnum veitt svo hægt að brjóta, vegna þess, að eptir nú gildandi lögum má eigi taka net upp, nema eptir úrskurði yfirvalds; en þar eð það hlýtur ávallt að taka nokkurn tíma, að úrskurður falli, enda jafnvel þar, sem skemmst er til sýslumanns, gefst hinum seka nægur tími til að taka netin úr sjó aptur áður úrskurðurinn sje fallinn. Breytingar vorar miða að því, að hver, sem finnur ólöglega lögð net, megi taka þau upp og flytja til lands; því nái þau að liggja í sjó, þó eigi sje nema eina nótt, geta þau hindrað fiskigönguna, og tilgangi samþykktarinnar verður þannig eigi náð; en hann er sá, að koma í veg fyrir, að fiskigöngur sjeu hindraðar, eða fiskur styggður meðan hann er í göngu.

Vera má, að þessi breyting nái enn eigi tilgangi sínum, því að orðin „sjeu upptæk“ má ef til vill skilja svo, að með þeim sje að eins meint, að veiðarfærin megi upp taka eptir yfirvalds úrskurði eða dómi; en hitt var einnig meiningin, að hver, sem fyndi ólöglega lögð net eða önnur veiðarfæri, mætti taka þau upp og flytja til lands, án tilhlutunar yfirvalds; við þessu ætlum við að slá varnagla við 3. umræðu, með því að koma þá með breytingartillögu, sem taki af öll tvímæli.

Einar Thorlacius: Jeg er hinum háttvirta flutningsmanni (J. Þór.) samdóma um, að nauðsynlegt sje að bætt sje inn í frv.

ákvörðun um, að taka megi veiðarfærin upp án undanfarins fógetaúrskurðar, ef breytingin á að koma að verulegum notum. Jeg skal taka fram, að mjer virðist að málið á frumvarpinu raskist við hina framkomnu viðaukatillögu: »svo og afli», og þyrftu næstu orð á eptir að lagast eptir því innskoti, svo að í stað »sjeu upptæk» o. s. frv. komi: sje upptækt og tapað eiganda. Svo virðist mjer og eðlilegra, og að betur færi á, að bæta inn í síðari málsgrein 1. greinar ákvæðum um, að sá, er tæki veiðarfærin upp, fengi allt að helmingi aflans; það hefir víst verið meining flutningsm., en er ei tekið fram í breytingaruppástungunum.

Flutningsmaður (Jón Þórarinnsson): Viðvíkjandi athugasemd hins háttv. 1. þm. Norður-Múlas. (E.Th.) skal jeg gefa þá upplýsing, að það er auðvitað meiningin, að orðin: »sjeu upptæk», eigi bæði við veiðarfærin og aflann; eptir íslenzku máli sje jeg eigi neitt á móti því, að þau geti átt við hvorttveggja, og mjer virðist þetta eigi gefa tilefni til, að það verði skilið öðruvísi en meint var.

Þorlákur Guðmundsson: Eins og h. háttv. flutningsm. (Þór. Böðv.) tók fram við 1. umræðu, þá er hin umrædda samþykkt eigi nema ársögmul, og reynslan því örstutt. Samþykktin hefir mäske eigi verið eins heppilega úr garði gerð, eins og óskandi hefði verið; og galla á samþykktinni sjálfri mætti laga, án þess að gera lagabreytingar. Sjerstaklega munu málaferlin hafa risið af því, að það stóð eigi í samþykktinni, sem þó var meining sýslunefndarinnar, að netin skyldi mega taka upp, og flytja í land, því það er aðalskilyrðið fyrir, að samþykktinni verði framfylgt. Það er sitt hvað, að taka megi netin upp úr sjó, og að þau sjeu algjörlega töpuð eiganda ásamt afla; hið síðara er of hart, einkum strax, meðan samþykktin hefir eigi verið reynd nema að eins eitt ár. Jeg hygg, að margir þeirra, sem brutu samþykktina í vetur og verða fyrir sektum, muni eigi optar vilja borga slíkar fjárupphæðir, sem ekki munu verða svo litlar, að meðtöldum málaskostnaði, nje heldur aðra langa til að feta í fótspor þeirra; jeg vil

því, að samþykktin sje reynd aðra vertíð til; hjer eru tveir vegir til aðrir en að gera netin upptæk: það er að hækka sektirnar og færa tímatakmarkið um þorskanetalagnir frá 14. marz til 30. marz t. a. m. Þegar þingið samþykkti lögin um þorskanetalagnir í Faxaflóa 12. nóv. 1875, hugðu menn fiskfullgenginn 14. marz, en síðar hafa menn sjeð, að svo er eigi ætíð. Jeg hygg, að það sje viðsjárvert, að semja svo hörð lög sem þessi, að eins vegna núverandi kringumstæðna. Menn vita eigi enn til fulls, hvílikum sektum þeir verða að sæta, og munu láta sjer segjast. Ef næg reynsla hefði sýnt, að menn væru hjer svo þrálátir og heimskir, að eigi vildu lögum hlýða, nema þau væru svo hörð, að fram af þeim væri gengið, þá á þetta við, en svo mætti orða greinina öðruvísi.

Árni Jónsson: Jeg vil að eins gera þá stuttu athugasemd, hvort eigi sje heppilegra að taka fram í 2. grein breytingartillögunnar, hvaða lög sje átt við, þar sem sagt er, að »7. gr. laga 14. des. 1877 skuli úr gildi numin», því að einmitt frá þeim sama degi eru 11 lög. Að öðru leyti er jeg á máli 1. þm. N.-Múlasýslu (E.Thorl.), að betra sje að gera orðabreytingar á 1. grein, eins og hún á að verða, svo hún verði eigi misskilningi undirorpin, því að minnsta kosti gæti orðið spursmál um það, hvort orðið »þeirra» getur svarað nema eingöngu til orðsins »veiðarfæri», en eigi til aflans líka, sem þó mun eiga að vera meiningin. En þar eð flutningsm. hefir tekið vel í að laga orðfærið á frumv., ætla jeg eigi að fara fleiri orðum um það í þetta sinn.

Sigurður Stefánsson: Jeg er kunnugur fiskiveiðasamþykktinni á Ísafirði, og samdóma hinum háttv. flutningsmanni um, að sú aðferð, sem frumvarpið fer fram á, sje hin heppilegasta til þess að koma í veg fyrir hin mörgu brot á samþykktunum. Vjer höfum fundið til þess við Ísafjarðardjúp, að þetta ákvæði vantar í lögin. Það liggur í hlutarins eðli, að þegar fiskimenn telja sjer vísan afla fyrir utan hina lögákvæðnu línu, þá er freistingin mikil fyrir

þá að brjóta samþykktina, og þó að talsverðar sektir sjeu við lagðar, getur þeim þótt tilvinnandi að brjóta, með því að þeir geta búizt við, að aflinn, sem þeir fá á þann hátt, nemi miklu meir en sektin, er þeir verða dæmdir í. Ef til vill mundi það hjálpa mikið, að hækka sektirnar, en hitt er þó miklu kröptugra, að gera veiðarfæri og afla upptæk. Að vísu koma net eigi til greina við Ísafjörð. Reynslan hefir sýnt, að samþykktir geta gert gagn, og það því fremur, ef aðhaldið er kröptugt, og svo háar sektir við lagðar, að mönnum rísi sem mest hugur við að brjóta lögin. Jeg er því á móti tillögum hins háttv. 1. þm. Árnesinga (Þorl. Guðms.) um, að draga að gera þessa lagabreytingu; jeg vil að því verði sem fyrst bætt inn í lögin, að afla og veiðarfæri megi upp taka fyrir þeim, er brjóta.

Landshöfðingi: Jeg gat þess við 1. umr., að það, að gjöra upptækt, er hæpið, vegna þess, að dómstólarnir geta eigi, þegar upptækt er gjört, gjört mun á, hvort brotið er mikið eða lítið; en jeg skal eigi fást um það. Vera má, að hegning sú, sem ákveðin er í lögum 14. desbr. 1877, sje of lítil; sje svo, hygg 'jeg rjettara sje, að hækka sektirnar; þó er jeg eigi á móti því, að upptækt sje gjört, þar sem það getur átt við, en það er hvergi nærri alstaðar. En þar sem flutningsm. (Jón Þórarinnss.) tók það fram, að tilgangurinn væri eigi einungis sá, að skerpa hegninguna, heldur einnig að gefa hverjum einstökum heimild til að taka upp veiðarfæri, sem hann kynni að hitta, og sem að hans ætlun væru notuð lögum gagnstætt, þá ált jeg, að það sje hættulegt og kynni að leiða til hins mesta gjöræðis. Það er nokkuð öðru máli að gegna með lögin um þorskanetalagnir í Faxaflóa 14. des. 1875; þau banna að leggja fyrir vissan dag, og það getur því aldrei verið vafamál, hvort um brot er að ræða eða eigi; en samþykktin fyrir Gullbringusýslu um netalagnir bannar hins vegar að leggja net fyrir utan vissa línu, sem mjög getur verið erfitt að segja með vissu um, hvar er, og því getur hið mesta

gjöræði af því hlotizt; þannig getur það t. a. m. komið fyrir, að einn hefur lagt net sín í þeirri góðu trú, að hann sje fyrir innan línuna, og svo hefur annar, sem er á gagnstæðri skoðun, leyfi til að taka upp fyrir honum, án þess að eptirlit verði haft með, hver á rjettara hafi að standa. Það ætti því að minnsta kosti ekki að fara lengra en svo, að eptirlitsmenn einir hafi leyfi til að taka upp net.

Flutningsmaður (Jón Þórarinnsson): Jeg er hæstv. ldsh. þakklátur fyrir bændingar hans. Samþykktir skipa umsjónarmenn, sem eiga að sjá um, að samþykktinni sje hlýtt. Jeg hafði það hugfast, að það væru sjerstaklega umsjónarmennirnir, sem tækju upp netin. Þeir komast vanalega fyrst að því, ef brotið er, og mundu því optast verða fyrstir til að taka upp.

Viðvíkjandi því, er hæstv. ldsh. tók fram, að mismunur hegningarinnar hverfi, ef veiðarfærin sjeu gjörð upptæk, skal jeg taka það fram, að svo er þó eigi með öllu, vegna þess, að hegningin er tvöföld, bæði sekt og upptekning veiðarfæra og afla; svo að þótt hegningin verði ávallt hin sama að því er snertir upptekt veiðarfæra, þá er auðvelt fyrir dómara að láta muninn koma fram í sektunum.

Að öðru leyti mun jeg taka þessar bændingar til greina við 3. umr., og reyna að haga svo til, að öllum, sem sett hafa út á frv., verði fullnægja gjör, að svo miklu leyti sem verður við komið án þess að aðalatriði breytingarinnar haggist, í þeirri von, að hún nái fram að ganga, því að án þessarar breytingar á lögum 14. des. 1877 má að því vísu ganga, að samþykktir koma ekki að tilætluðum notum.

Því næst var gengið til atkvæða og

1. liður samþ. með 22 atkv.
2. — — — án atkv.
3. viðaukatill. samþ. með 17 atkv.
4. — — — — 19 —

Frumvarpið í heild sinni með áorðnum breytingum var samþ. með 19 atkv.

Málinu vísað til 3. umr. með 18 atkv.

Tillaga til þingsályktunar um, að stjórnin gjöri nauðsynlegar ráðstafanir til þess,

að tollmunur á íslenskum fiski, fluttum hjeðan til Spánar, verði afnuminn (11); ein umr.

Flutningsmaður (Grimur Thomsen): Þegar vjer lítum yfir sögu þessa máls, þá sjáum vjer, að 7 ár eru síðan að það kom fyrst til umræðu hjer á þingi. Það var þá borið fram af einum þingm. í formi fyrirspurnar til landshöfðingja. Þá vissu menn, að tollsamningur milli Danmerkur og Spánar hafði verið endurnýjaður, og gekk fyrirspurnin út á það, að fá vitneskju um, hvort hagsmuna Íslands hefði verið gætt, er hin danska stjórn gjörði þennan samning við Spán. Umræðurnar um þetta mál enduðu svo með því, að þingdeildin samþykkti í einu hljóði svo hljóðandi dag-skrá: „Í því trausti, að landstjórnin sjái svo fyrir, að Ísland nái fullu jafnrjetti við Danmörku í verzlunarviðskiptum við Spán, tekur þingdeildin næsta mál á dagskránni fyrir“. Þetta var árið 1879. Svo vissu menn lengi vel ekki, hvaða árangur þessi fyrirspurn hafði borið, en í boðskap Hans Hátignar konungsins til þingsins 6. maí 1883 tilkynnti konungurinn þinginu mildilega, að það væri einlægur vilji og fyrirætlun stjórnarinnar, að ná tollsamningum við Spán með sjerstöku tilliti til þarfa Íslands, og þingið tók þessari tilkynningu með innilegu þakklæti og vottaði H. H. konunginum þetta þakklæti sitt í ávarpi, er það sendi Hans Hátign. Málið kom enn fyrir á þinginu 1885, og í boðskap konungs til þess þings er því tilkynnt, að stjórnin sjálf hafi að vísu náð hagkvæmum samningi við Spán, en frá hálfu hins danska ríkisþings hafi þá komið þær tálmanir, sem gjörðu, að ekkert gat orðið úr þeim samningi. Í ávarpi þingsins 1885 til konungs var svo engin áherzla lögð á þetta mál, því að þá var annað mál, sem þinginu lá þyngra á hjarta. Nú eru komnar bænarskrár til þessa þings, ekki að eins frá öllum kaupmönnum í Kaupmannahöfn, Reykjavík, Hafnarfirði og Keflavík, heldur frá fjölda manna, kaupmanna og annara, jeg má segja um allt land, og á lestrar-salnum eru ekki að eins bænarskrár, sem

faldar hafa verið á hendur manna í þessari deild, heldur eru þar og bænarskrár um þetta efni til efri deildar. Jeg ætla, að það muni láta nærri, að undir þessar bænarskrár sje ritaðir um 1400 menn.

Mjer hafa verið afhentar bænarskrár frá íslenskum kaupmönnum í Kaupmannahöfn, úr Reykjavík, Borgarfirði, Gullbringusýslu og víðar, og jeg beðinn að gjöra allt mitt til að ná fylgi þingsins í þessu máli. Jeg var lengi í vafa um, hvaða veg jeg ætti að fara með þetta mál.

Jeg sá það að vísu strax, að beinasti vegurinn var sá, að bera málið fram í þingsályktunarformi, en þegar jeg hugsaði til þess, hversu erfitt ályktanir þingsins hafi átt uppdráttar og að allmörgum þeirra hefir enginn gaumur verið gefinn af hálfu stjórnarinnar, þá var jeg í vafa um, hvort jeg skyldi velja þennan veg. Mjer kom jafnvel til hugar, að heppilegra mundi verða að beina máli mínu beinlínis til hæstv. landshöfðingja og ráðherra, en með því eg þóttist viss um fylgi þeirra í þessu máli hvort sem var, hvarf jeg þó frá því aptur, og hefi nú, eins og h. þingdm. sjá, farið þingsályktunarveginn.

Að hjer er ekki um neitt lítillfjörlegt mál að ræða, sjest bezt af skaða þeim, sem bænarskrárnar segja að landið bíði af samningsleysinu milli Spánar og Danmerkur, og jeg hefi enga ástæðu til að rengja það, sem bænarskrárnar taka fram í þessu efni, heldur mætti ef til vill efast um, að hjer væri nógu djúpt tekið í árinni. Þær segja, að tap það, sem Íslendingar hafa beðið af tollmuninum, hafi árin 1883—1885 numið samtals hjer um bil 283,100 kr. En þess ber að gæta, að þessi ár voru fiskileysisár. Aptur eru dæmi til þess, að flutt hafi verið hjeðan af landi til Spánar 30 þúsund skippund af saltfiski á ári; og hverju mundi skaðinn nema á slíku ári? Tollmunurinn á fiski, sem fluttur er frá Íslandi til Spánar, og fiski, sem fluttur er þangað frá öðrum þjóðum, nemur fyrir hvert skippund 5 kr. 54 aur., og þá ekki svo litlu fyrir 30 þúsund skippund, því skaðinn verður þá meira en hálft annað hundrað þúsund krón-

ur eða meira en helmingi meira en fasta og aukatillagið frá Danmörku til samans. Það er þá auðsætt af öllu, hvílktt velferðarmál þetta er fyrir land allt.

Í einni bænarskránni er bent á, að nýlega hafi verið gerður verzlunarsamningur milli Spánar og Englands, án þess, að þessi samningur hafi verið lagður fyrir þing þessara landa, spánska þingið, Cortes, eða parlamentíð á Englandi. Um sönnur á þessu veit jeg ekki með vissu, því eg hefi ekki haft tíma eða tækifæri til að rannsaka það, en jeg geng að því vísu, að þeir, sem skrifað hafa undir bænarskrána, hafi rannsakað það, og jeg treysti að minnsta kosti sumum þeirra til, að vita hið rjetta í þessu efni. Jeg veit það líka, að samningar hafa verið gerðir milli Danmerkur og annara landa, án þess þeir hafi komið fyrir ríkisþingið, en jeg tel vafasamt, hvort samningar verði gerðir milli tveggja landa, er leiða til breytinga á tollögum annarshvors landsins, án þess þær sjeu bornar undir þingin. Að minnsta kosti mun það víst, að samningur sá, sem danska stjórnin gat og vildi koma á milli Danmerkur og Spánar árið 1884, strandaði á því, að ríkisþingið vildi ekki ganga að þeim breytingum á tollögum, er hlutu að leiða af samningnum. Spánverjar heimtuðu tolllækkun á ýmsum varningi, einkum víni og öðrum spiritus, sem þeir selja til Danmerkur. En að því vildi ríkisþingið ekki ganga. Jeg ætla mjer nú ekki að fara neinum orðum um það, að ríkisþingið ekki vildi ganga að þessari tolllækkun til þess að samningurinn kæmist á, og jeg ætla heldur ekki að spá neinu um, hvað ríkisþingið kann að gjöra nú; en jeg get þó ímyndað mjer, að það mundi fúst til að slaka til, þegar áskoranir koma nú enn á ný frá alþingi um þetta mál, því jeg trúí bræðrum vorum í Danmörku til þess, að líta á nauðsyn fjarlægs og þurfandi lands.

Jeg hefi leyft mjer að orða þessa þingsál. nokkuð öðru vísi en máske er vandi til. Jeg hefi bætt inn í orðinu „fastlega“, og vona, að það verði ekki skoðað sem ókurteisi. Orðið á að vera til áherzlu, en ekki til annars. Þá hefi jeg enn fremur haft orðin

»stjórn H. H. konungsins«, því að mál þetta kemur að líkindum ekki að eins undir H. II. konunginn sjálfan og ráðherra hans fyrir Ísland, heldur og undir aðra af ráðherrunum, t. a. m. utanríkisráðherrann.

Með þessum orðum leyfi jeg mjer að óska þess, að þessi þingsályktun verði samþykkt hjer í þingd., helst í einu hljóði.

Landshöfðingi: Eins og h. flutningsm. (Gr. Th.) tók fram, hefir stjórninni ávallt verið mjög um það hugað, að ná hagfeldum samningi við Spán, og eins og h. flutningsm. líka tók fram, var orsökinn til þess, að þessi samningur ekki komat á 1884, sú, að skilyrðið fyrir samningnum eða toll-lækkun á fiski var frá Spánverja hálfu talsverð tolllækkun á varningi, sem fluttur er frá Spáni til Danmerkur. Frumvarp þess efnis, að lækka toll á spönskum varningi, var svo lagt fyrir ríkisþingið, en það vildi ekki ganga að tolllækkuninni, og gat því ekki orðið neitt af samningnum. Hvort nú verði hægt að koma samningnum á, skal jeg láta ósagt, en h. þingd. er óhætt að treysta því, að stjórnin muni gera allt, sem í hennar valdi stendur, til þess að hrinda þessu máli í sem bezt horf. Það hefir lengi vakað fyrir stjórninni, að Ísland biði mikið tjón af samningsleysinu milli þessara landa, og að hún yrði að gera allt sitt til að firra landið því tjóni, sem leiðir af hinum háa tolli á fiski frá Íslandi í Spaníu. Þess vegna efast jeg ekki um, að þessi þingsál., ef þingið hjer samþykkir hana, muni fá hinar beztu undirtektir hjá stjórninni. En stjórnin er þó ekki einráð í þessu máli, því að það hlýtur að koma til löggjafarvaldsins; en jeg hefi þá sömu von, sem h. flutningsm., að bæði stjórnin og löggjafarvaldið danska muni leggjast á eitt til að ráða þessu mikla velferðarmáli Íslands til sem happasælastra lykta.

Atkvæðagr.: Þingsályktunartill. samp. í einu hljóði, og kvað forseti hana mundu verða afgreidda til efri deildar.

Sjöundi fundur, miðvikudag 4. ágúst, kl. 12. Allir á fundi.

Forseti gat þess, að sjer hefði verið tilkynnt, að nefndin í stjórnskrármálinu hefði kosið sjer framsögumann Benidikt Sveinsson, 2. þm. Eyf.

Frumvarp til laga um breyting á 1. gr. í lögum 27. febr. 1880 um skipun prestakalla (10); 1. umr.

Flutningsmaður (Þorlákur Guðmundsson): Jeg skal ekki að svo stöddu vera langorður um þetta mál. Skjöl þau, er snerta þetta mál, hafa legið frammi á lestrarsalnum, svo h. þingdm. hafa haft tækifæri til að kynna sjer málið; og þar sem skjölin eru svo ljós, veit jeg, að mönnum er orðið málið ljóst.

Jeg skal taka það fram, að breytingar á prestakallalögunum hafa ekki mætt neinni móttöðu á undanförnum þingum, þegar þær ekki hafa haft neinn kostnað í för með sjer fyrir landsjóð. Hjer er heldur ekki að ræða um neinn kostnað fyrir landssjóð. Sóknnum þeim, sem hjer er um að ræða, er yfir höfuð vel í sveit komið. Hjer eru engar torfærur, hvorki ógreiðfær fjöll nje vatnsföll, er geti gert sameining hinna ýmsu sókna óaðgengilega, og þar sem sóknarmenn sjálfir æskja þessarar sameiningar, vona jeg, að ekkert verði henni til fyrirstöðu hjer í þingd. Með þessari sameiningu fæst meiri trygging fyrir því, að sótt verði um þessi prestaköll. Að minnsta kosti er efasamt, hvort nokkurn tíma hefði orðið sótt um Klausturhóla-brauð; það sýndi sig bezt á því, hve lengi það stóð óveitt. Hvað það snertir sjerstaklega, að leggja Úlfjótswatnskirkjusókn undir þingvelli, þá virðist það mjög svo hagfellt, enda voru þær sóknir sameinaðar frá ómuna-tíð. Það eru að eins 20 ár síðan Úlfjótswatn var sameinað Klausturhólum, og var það af þeirri ástæðu, að páverandi prestur á þingvöllum var orðinn gamall og heilsuveill, en hafði hins vegar nóg efni, svo hann þurfti ekki að leggja neitt hart á sig. Presturinn á Klausturhólum var aptur fátækur, en ungur og hraustur, og tók því feginsamlega að sjer að þjóna Úlfjótswatni ásamt sínu eigin brauði. Þessi sameining yrði og til þess, að gera þingvallabrauðið enn aðgengilegra

en áður, og vona jeg, að allir verði að viðurkenna, að mesta nauðsyn sje að gjöra það svo gott, að þangað geti fengizt nýtur maður, því að bæði er þessi forni staður einhver hinn frægasti á landi voru, og svo sækja þangað, einmitt þess vegna, fjölda margir útlendir ferðamenn, svo að það getur orðið landinu til mesta heiðurs og sóma, að presturinn þar sje liðlegur og góður maður.

Sveinn Eiríksson: Að vísu er jeg ekki vel kunnugur þeim sveitum, sem ræðir um í þessu frumv., en jeg vil þó leyfa mjer að fara nokkrum orðum um þetta mál frá almennu sjónarmiði. Jeg verð þá að segja, að mjer kemur frumv. það, sem hjer liggur fyrir, mjög undarlega fyrir, þar sem það miðar til þess, að sameina brauð, sem áður hafa verið að-skilin. Því að bæði er jeg sjálfur sannfærður um, að sameining brauða er yfir höfuð mjög óheppileg, og svo er mjer það vel kunnugt, að menn, ekki að eins eystra, í mínu kjördæmi, heldur víðsvegar um allt land, eru hæstóánægðir með brauðasameininguna í prestakallalögunum 27. febr. 1880 og vilja helst af öllu fá brauðin sundurliðuð aptur sem fyrst. Þetta er líka vel skiljanlegt. Menn finna til þess, hvílik nauðsyn það er fyrir hverja sveit, hverja sókn, að hafa að minnsta kosti einn menntaðan og nýtan mann. Vel menntaður og dugandi prestur getur gert ómetanlegt gagn í þeirri sveit, sem hann lifir í, ekki að eins sem prestur og sálusorgari, heldur og sem borgari þess sveitafjelags, er hann lifir í. Það er því hin mesta nauðsyn, ef fengizt gæti einn nýtur og góður prestur í hvert brauð á landinu, eins og áður var. Þess ber líka að gæta, að með þeirri samsteypu, sem nú tíðkast á prestaköllunum, er hinn mesti óhagur gjör bæð sóknarmönnum og prestum. Hvílikur óhagur slíkt er, má augljóslega sýna með dæmi. Setjum svo, að prestur, sem þjóna á 4 kirkjum, sitji í miðpunkti prestakallsins, þannig, að ein sóknin sje fyrir austan hann, önnur fyrir vestan, þriðja fyrir norðan og fjórða fyrir sunnan hann. Nú er hann sóttur í sóknina fyrir austan, og að vörmu

spori er hann svo sóttur aptur í sóknina fyrir vestan hann og svo koll af kolli. Af þessu má sjá, hvílikur óhagur og erfiðleikar þessi sameining sóknanna er bæði fyrir sóknarmenn og prestinn. Presturinn fær aldrei næði til að vera heima og hugsa um embætti sitt eða sjá um bú sitt, sem íslenzkir prestar þó líka þurfa að gera. Með öðrum orðum: prestur á slíkum brauðum er alveg sem ófrjáls maður.

Þórarinn Böðvarsson: Hafi [jeg skilið] rjett ræðu h. þm. Austur-Skaptf. (Sv. Eir.), þá var hann að taka fram ýmsar ástæður á móti prestakallalögunum 27. febr. 1880 yfir höfuð að tala; en það er hvorttveggja, að þessi lög liggja ekki hjer fyrir í heild sinni, enda eru þessar ásakanir hans flestar eða allar þannig, að jeg álit þær ekki takandi til greina.

Hvað því viðvíkur, að prestaköll sjeu nú orðin svo erfið, þá skal jeg taka það fram, sem h. þm. ekki mun treysta sjer til að bera á móti, að engin prestaköll eru nú á tímum eins erfið og löng yfirferðar eins og sum hin gömlu, þótt lítið sje allt til þess tíma, þegar prestaskipun hófst hjer í upp-hafi.

Það er auðvitað, að margt kann að mega tína til móti hinni núverandi prestakallaskipun, t. a. m. að nú sje víða lengra að sækja prest en áður; en einnig þessi aðfinning getur fallið í burtu, því að það þarf naumast að vera lengra að sækja prest en áður, að eins ef presturinn er vel og haganlega settur. H. þm. áleit það heppilegast bæði fyrir sóknarmenn og presta, að brauðin væru lítil. Jeg get ekki verið honum samdóma í þessu. Það er þvert á móti mitt álit, að kirkjulegum málefnum, uppfræðing ungmenna o. s. frv. sje miklu betur borgið, ef prestaköllin eru hæfilega stór, en ef þau eru lítil. Á hinum minnstu brauðum hefir það opt verið niðurstaðan, að presturinn hefir orðið að vinna fyrir lífi sínu sem bóndi, eins og hver annar bóndi, og prestsembættið orðið í hjáverkum, þar sem að hinu leytnu presturinn er miklu meira bundinn við embætti sitt, þar sem presta-

Alþt. 1886 B.

köllin eru stærri, enda þarf síður að vinna fyrir sjer á annan hátt.

Þá get jeg enn nefnt eina ástæðu, sem jeg hafði til að fækka prestaköllum, og þá ástæðu vona jeg að h. þingd. taki til greina. Hún er sú, að því færri sem prestaköllin eru, því færri verða uppgjafaprestarnir, og þar af leiðandi minni kostnaður fyrir lands-sjóð til eptirlauna handa prestastjettinni. Þó verð jeg að taka það fram, að ef jeg væri viss um, að alþýðumenntunin liði við það, að prestunum væri fækkað, þá mundi jeg ekki ráða til þess að fækka þeim; það vildi jeg alls ekki gera á kostnað alþýðumenntunarinnar. En það er langt frá, að jeg sje sannfærður um, að alþýðumenntunin liði við fækkun prestanna. Jeg held h. þm. Austur-Skaptf. (Sv. Eir.) hafi sagt, að prestur í stóru prestakalli væri aldrei frjáls; hann hefir án efa meint, að hann hefði aldrei frið, yrði ávallt að vera að sinna embætti sínu. Jeg fyrir mitt leyti hefði alls ekki á móti því, þó hann hefði aldrei frið (*Sveinn Eiríksson:* Það væri þó ekki gott, ef hann væri friðlaus), heldur hlyti sí og æ að ferðast um sóknir sínar, því að þá kæmi hann sem optast á flest heimili sóknarmanna og hefði með því bezta tækifæri til að kynna sjer menntunarástand þeirra og uppfræðslu hinna ungu. Og satt að segja á prestur aldrei að koma svo á heimili í sókn sinni, að ekki leiði eitthvað gott af komu hans. En jeg skal nú ekki fara út í almennar athugasemdir um þetta mál meira en þegar er gjört. En að eins bæta því við, að prestaköllin eru þó nógu mörg enn, þar sem yfir 20 þeirra eru óveitt, sem enginn sækir um. Yfir höfuð að tala verð jeg að ætla, að þingið geti ekki vísað á annan betri veg til að vísa þessu máli í gott horf, en þann, að breyta prestakallalögunum smátt og smátt, eptir því sem reynslan kennir mönnum að þörf sje á. Því frumv., sem hjer liggur fyrir, er jeg að öllu leyti meðmæltur, af þeim ástæðum, sem h. flutningsm. (Þorl. Guðr.) tók fram. Jeg skal ekki taka þær upp aptur, en aptur lýsa því yfir, að jeg held, að engin af hinum almennu athugasemd-

3 (12. ágúst).

um h. þm. Austur-Skaptf. (Sv. Eir.) geti átt hjer við. Jeg verð að leggja sjerstaka áherzlu á, að Þingvallabrauðið verði gert að góðu brauði, en sje ekki látið vera vesalt brauð, og það af sömu ástæðum sem h. flutningsm.

Árni Jónsson : Jeg verð að lýsa yfir því, að jeg get með engu móti verið þessu máli meðmæltur. Fyrst og fremst af þeirri ástæðu, að mjer pykir það mjög leitt, að þing eptir þing skuli vera að káka við þessi prestakallalög. Það er eins og aldrei ætli að fást nein festa, neitt víst við að styðjast í þessu máli. Það eru dæmi til þess, að þau prestaköll, er eitt þingið hefir sameinað, þau aðskilur næsta eða næstu þing aptur. Mjer finnst heldur ekki ríða neitt á, að fara að sameina þessi brauð nú. Það má vel bíða til næsta þings, enda má búast við því, að þau prestakallamál, sem felld voru á síðasta þingi, og svo að vonum dálítið viðbót, komi aptur fyrir þingið að sumri, og þá gæti þetta verið með. Þessu máli er líka allt eins vel borgið, þótt það sje látið bíða til næsta þings, þar eð landshöfðingi hefir sameinað brauð þessi—eins og um er beðið—til bráðabirgða um 3 ára tíma, eður frá fardögum 1885 til fard. 1888. Við þessa ráðstöfun landshöfðingja má vel una til næsta þings, enda nógur tími til að taka þetta mál þá fyrir, því að það, sem nú er farið fram á í þessu frumv., getur samt sem áður hæglega komizt á í fardögum 1888, ef næsta þing samþykkir það. Hvað snertir Þingvallaprestakall sjerstaklega, þá get jeg ekki sjeð neina sjerlega nauðsyn til þessa, að bæta það brauð upp. Það er kunnugt, að þegar það var laust síðast, sóttu margir um það, og þeir, sem ekki fengu það, hefðu víst gjarnan þegið það. Jeg hygg, að öll þessi 3 brauð sjeu full- aðgengileg. Að Klausturhólabrauðið ekki veittist þá þegar, er það losnaði, þarf engan veginn að koma til af því, að það pyki óaðgengilegt og afarrýrt, heldur án efa af því, að þá var fátt um prestaefni. Nú er allt öðru máli að gegna. Nú koma 12 prestaefni af prestaskólanum í sumar, og annað eins næsta sumar, og 18 munu ætla að ganga inn á hann í haust,

að því er jeg hefi heyrt. Mjer pykir því mjög athugavert, að vera að fækka prestaköllunum, einmitt þegar prestaefnum er að fjölga svo mjög. Á hinn bóginn pykir mjer það líka undarlegt, að vera að stækka brauðin, meðan alþýðumenntunin er ekki komin lengra hjá oss, því að prestarnir ættu að vera þeir, sem mest gæti aukið hana og eft; en því stærri og örðugri sem brauðin eru, því erfiðara eiga prestarnir með að stunda uppfræðinguna og efla alþýðumenntunina. Af því sem jeg nú hefi sagt, get jeg ekki gefið þessu frumv. atkvæði mitt, og sjerstaklega er á það að líta, að þetta mál má vel bíða til næsta þings, þar sem þessum prestaköllum mun vel borgið þangað til.

Þórarinn Böðvarsson : Jeg verð að segja, að jeg hefði búizt við gildari ástæðum frá h. þm. Mýramanna (Á. J.) fyrir mótmælum hans gegn þessu frumv. Ástæður hans voru þessar: 1., að bráðabýrgðaráráðstöfun landshöfðingja um sameining þessara brauða stæði til 1888, og lægi því ekki á að gjöra út um það, sem hjer er farið fram á, fyr en á næsta þingi. En þetta er engin ástæða. Margt getur breytzt þangað til og í mörgu tilliti getur verið betra, að vissa sje fengin fyrir sameiningunni, og ef að þingið á annað borð vill sameina þessi brauð á þann hátt, sem frumv. stingur upp á, árið 1888, þá sje jeg ekki, hvers vegna það ekki getur gjört það nú þegar. 2. hafði h. þm. það sem ástæðu móti sameiningu Þingvalla, að margir hefðu sótt um það brauð síðast. En þetta er ekki nóg ástæða móti því, sem jeg sagði um veitingu þessa brauðs. Það er sem sje ósannað, að allir þeir, sem sóttu, hafi verið hæfir og hentugir til að vera á þessu brauði, þar sem prestur þarf að vera vel efnaður, af því að umferð er þar meiri en á nokkru öðru brauði og útlendir menn koma þar fleiri en á nokkurt annað sveitabrauð. 3. sagði hann, að ísjárvert eða óráðlegt væri að steypa brauðum saman nú, þegar svo margir væru farnir að ganga á prestaskólanum og prestaefnin því væru orðin svo mörg. Þessu svara jeg svo, að prestaefnin verða þó ekki fleiri í bráðinu, en þarf til

þess að fylla þau skörð, sem þegar eru auð, fyrir utan það, að margir af hinum gömlu prestum geta dottið úr sögunni áður en varir. Jeg get gjarnan getið þess hjer, að jeg hefi enn eina ástæðu, sem jeg hefi ekki kært mig um að minnst á enn, til þess að vera með því að fækka prestaköllunum. Jeg skal þó nú segja það upp hátt, að jeg vil fækka prestaköllunum til þess, að sumir af hinum lakari kandiðötum geti fengið fri, að minnsta kosti um stundarsakir. Jeg skyldi ekkert hafa á móti því, að þeir tím- ar kæmu, að ekki þyrfti, eins og stundum hefir átt sjer stað, jafnvel að neyða þá menn til að taka að sjer prestspjónustu, sem voru hneigðir að óreglu, og að öðru leyti eru ekki sem bezt hæfir; því hver getur sagt, hvað mikið illt leiði af slíkum mönnum fyrir kristnina á landi voru. Hins vegar skyldi það gleðja mig hjartanlega, ef jeg sæi þann tíma fara í hönd, að ekki þyrfti að taka nema úrvals-menn til að gegna prestsembættum. 4. hafði h. þm. það sem ástæðu móti stækkun brauðanna, að prestur ætti þá erfiðara með að gegna þeirri skyldu sinni, að uppfæða alþýðuna.

Þessa ástæðu get jeg sízt skilið, þegar jeg ber saman ræður þeirra tveggja h. þm. (Á. J. og Sv. Eir.), sem mælt hafa móti því máli; því sje það rjett, sem h. þm. Austur-Skaptf. (Sv. Eir.) sagði, að prestar yrðu allt af að vera á ferð um prestaköll sín, ef þau væru stór, þá sje jeg einmitt af þessu, að þeir hafa hið bezta tækifæri til að hafa rækilegt eptirlit með menntun alþýðunnar. Jeg hefi nú vegið ástæður þessara h. þm. og fundið þær ljettar; verð jeg því enn sem fyr að lýsa því yfir, að jeg er að öllu meðmæltur þessu frv.

Flutningsmaður (Þorlákur Guðmundsson): Jeg þarf ekki að svara mótmælum þeim, sem fram hafa komið móti þessu frumv., því að h. varaforseti (Þór. Böðv.) hefir þegar gert það rækilega. Það eru þó fáein atriði í ræðum mótmælenda, sem jeg vil svara fáum orðum. Jeg ætla, að h. þm. Austur-Skaptf. (Sv. Eir.) hafi haft mikið fyrir augum Skaptafellssýslu, og lagt of mikla

áherzlu á ástandið þar, en ástandið mun óvída vera eins illt og þar. Þar eru hin verstu vatnsföll á landinu, sem gera þjónustu hinna stóru prestakalla þar mjög svo erfiða. En slíkt ástand á sjer ekki stað í þeim sveitum, sem hjer ræðir um, því eins og jeg tók fram í ræðu minni áðan, eru engar torfæur þessari sameiningu til fyrirstöðu. Að því, er snertir orð h. þm. Mýram. (Á. J.), að leitt sje að vera að káka við prestakallalögin þing eptir þing, þá ætla jeg, að þinginu muni lengi erfitt að taka þau fyrir í heild sinni og ráða málinu svo til lykta, að allir verði þegar í stað ánægðir, enda ætla jeg, að næsta þing fái nóg verkefni, þó það losist við þetta umfangsmikla mál. Og þrátt fyrir það, þótt málið yrði tekið fyrir í heild sinni, þá má æfinlega búast við, að því verði hreyft aptur og aptur í ýmsum atriðum, enda er það vel skiljanlegt, þar sem þetta er mál, er við kemur ekki að eins hverjum presti, heldur, ef svo mætti segja, hverju mannsbarni á landinu. Hvað vel sem þingið þykist ganga frá þessu máli í heild sinni, mun það aldrei verða fast sett, jafnvel ekki í einn mannsaldur. Að láta þetta frumv. bíða til næsta þings, getur haft þær afleiðingar, að Grímsnesingar missi hinn núverandi prest sinn, sem væri mjög illt, þar sem hann er búinn að kynna sig þar eins og annarstaðar sem dugandi maður og góður klerkur. Hann mun aldrei una þarna til lengdar, ef hann fær ekki bæði brauðin. Sá prestur, sem þjónaði Mosfelli næst á undan þeim, sem þar er nú, gat ekki lifað þar og flutti burt aptur eptir stuttan tíma. Sama er að segja um Klausturhóla; það er líka rýrt brauð, enda alveg hlunnindalaust. Jeg ætla og, að presturinn á Þingvöllum, sem nú hefir fengið annað brauð, hafi verið orðinn saddur á veru sinni þar, og ekki held jeg hann hafi grætt þar, jafnvel þótt hann sje ungur maður og áhugamikill. Brauðið er rýrt í sjálfu sjer; það er metið að eins, ef jeg man rjett, á 850 krónur, eða þar um, sem þó er of hátt mat í þessum árum. Bújörðin er erfið; jeg hefi þekkt þá jörð frá blautu barns-

beini. Þar er áköf gestanaúð og átroðningur, og sá, sem þar er prestur, þarf að hafa meir en búíð eitt að styðjast við, ef hann á að geta staðið vel í stöðu sinni. Skal jeg svo ekki að svo stöddu tala fleira fyrir frumv. þessu, en leyfa mjer að vona, að nóg atkvæði fáiast fyrir því, að vísa frv. til 2. umr.

Árni Jónsson: Jeg ætla að leyfa mjer að taka mjer í munn orð h. varaforseta (Þór. Böðv.), að jeg hefði búízt við greinilegri og gildari ástæðum frá honum— eptir mannum að dæma — móti ummælum mínum um þetta mál. Jeg fann heldur ekki, að hann hrekti með rökum þær ástæður, er eg studdi við mótmæli mín gegn þessu frumv. Jeg skoða prestana í sambandi við alþýðumenntunarmálið, og álit, að þeirri sveit sje í tilliti til uppfræðingarinnar og alþýðumenntunarinnar betur borgið, er hefir prest, en þeirri, sem engan prest hefir. Jegi þekki þess dæmi, og jeg ímynda mjer, að h. þm. sje því einnig kunnugur, að þar, sem svo hefir staðið á, að sami prestur hefir þjónað tveim sóknum, er voru sín í hvorum hreppi, þar hefir hvor hreppurinn um sig vilja að hafa prestinn hjá sjer, og lagt fram fje til þess, að hafa hann í sinni sveit. Jeg hugði einnig, að h. þm. mundi sjá sambandið á milli prestakallamálsins og alþýðumenntunarmálsins, og mig furðar stórlega á því, að hann, sem er svo hlynntur báðum þessum málum, skuli ekki vilja kannast við, að þessi skoðan hans á prestakallamálinu gengur í öfuga átt við skoðun hans á alþýðumenntunarmálinu. En það er nú máské ekki svo undarlegt, þó h. þm. taki sárt til prestakallalaganna frá 27. febr. 1880, því að hverjum þykir sinn fugl fagur. Jeg tek það upp aptur: jeg get ekki sjeð, að h. þm. hafi fært gildari ástæður fyrir sínum skoðunum, en jeg fyrir mínum, þó að honum þyki mínar ljettar á metunum. Að minnsta kosti get jeg ekki sjeð, að hann hafi tilfært neinar gildar ástæður fyrir nauðsyn þess, að taka þetta mál fyrir á þessu þingi, enda vona jeg, að jeg hafi þegar sannfært h. þingd. um, að frumv. geti eins vel beðið til næsta þings, þó að nú einhverjum

þm. kynni að sýnast það nauðsynlegt eða heppilegt, að sameina þessi brauð, en sem jeg fyrir mitt leyti get eigi fundið nein gild rök fyrir. Hvað þá presta snertir, er sóttu síðast um þingvelli, þá er jeg viss um, að h. varaforseti þekkir svo einn þeirra, að hann mundi trúa honum til að sitja þar með sóma, eins og þar sem hann er nú. Spádómur flutningsm. um, að enginn nýtur maður muni sækja um þessi brauð, ef þau eru eigi sameinuð, er ekki nema spádómur. Það er að visu satt, að sá prestur, sem nú er að fara frá þingvöllum, hefir ekki verið þar lengi; en hvað sannar það? Einmitt hið gagnstæða, að sameiningin hefir ekki getað haldið honum föstum. Vjer getum líka allt eins litið til prestsins, sem var þar næst á undan. Hvað var hann þar lengi, og hvernig blessaðist hann þar? Hann var yfir 30 ár; og hvað flutti hann svo langt? Ætli hann hafi flutt lengra en út í kirkjugarðinn á þingvöllum? Klausturhólar munu hafa staðið óveittir nær eitt ár; það er satt. En eins og jeg sagði áðan, má allt eins kenna það prestafæðinni, eins og öðrum orsökum. Jeg get vel ímyndað mjer, að einhver þeirra, sem útskrifast eiga af prestaskólanum nú í sumar, mundi hafa sótt um Klausturhólana, ef þeir hefði verið lausir. Jeg get sagt h. þingdm. það, að það var rjett komið að því, að jeg sækti um Klausturhóla, þegar jeg kom út af prestaskólanum. Jeg var alls ekki hræddur um, að þar væri ólifandi. Eins og jeg hefi áður sagt, þá ræð jeg h. þingd. frá að binda nú þessa sameining, sem hjer ræðir um, með lögum, því að vel mætti búast við því, að bænarskrá kæmi aptur til næsta þings um að sundra því aptur, sem þetta þing steypti saman.

Sigurður Stefánsson: Jeg ætla að lýsa því yfir, að jeg er alveg samdóma h. þm. Mýram. (Árna Jónss.) í þessu máli. Jeg álit, að næg sönnun sje nú þegar fengin fyrir því, hvernig prestakallalögin frá 27. febr. 1880 reynast í framkvæmdinni. Reynslan hefir sýnt, að langt er frá, að þau sjeu byggð á þeim grundvelli, sem heppilegur sje. Síðan þau komu út, hefir fjöldi af

bænarskrám komið inn á hvert þing, ýmist um að sameina eða sundra brauðunum. Allt bendir því á, að nauðsyn sje til að taka allt þetta mál fyrir í heild sinni. Jeg er á gagnstæðri skoðun við h. varaforseta (Þór. Böðv.) í því, að betra sje að hafa brauðin stór. Hann segist að vísu vilja hafa brauðin hæfilega stór; en hvað er hæfilega stórt? Það sem einn kallar hæfilega stórt brauð, það kallar annar, ef til vill, óhæfilega stórt. Jeg vil auðvitað líka hafa brauðin hæfilega stór, en þegar brauðið er of stórt, þá getur það orðið afbötun fyrir hinn hirðulausa prest; hann getur þá barið því við, að kallið sje of örðugt fyrir sig. Mjer virðist þingið hljóta að taka allt þetta mál fyrir í heild sinni til ýtarlegrar yfirvegunar, og þess vegna er jeg á móti þessu eilífa breytingakákí. Því, sem eitt þingið hefir breytt, því er óðara umsteypt aptur á næsta þingi, og hvað lengi á slíkt að ganga, hvað lengi á þingið að eyða kröptum sínum og fje landsins í þetta endalausar breytingakák? Jeg verð því að vera þessu frumv. alveg mótfallinn, og sjerstaklega af þeirri ástæðu, sem h. þm. Mýr. (Á. J.) hefir tekið fram, að það er engin bráð nauðsyn til að slá þessari sameiningu fastri á þessu þingi.

Sveinn Eiríksson: Jeg skal að eins leyfa mjer að svara stuttlega einu atriði í ræðu h. flutningsm. (Þorl. Guðms.). Hann sagði, að jeg hefði miðað þetta mál sjerstaklega við ástandið í Skaptafellssýslu. Það er mikið rjett, að jeg miða við ástandið í Skaptafellssýslu, enda er jeg kunnugastur þar, en h. þm. mátti heyra, að jeg tók það skýrt fram, að jeg hefði sannfrjett úr öðrum hlutum landsins, að alstaðar væri hin megnasta óánægja með prestakallalögin frá 27. febr. 1880, og jeg er því alveg samdóma h. þm. Mýram. (Á. J.) um, að mál þetta megi bíða, því að það hlýtur að verða tekið fyrir í heild sinni á næsta þingi 1887.

Þorvaldur Bjarnarson: Jeg skal leyfa mjer að lýsa því yfir, að jeg er á móti þessu frumv., og það af því, að jeg er á móti samsteypu brauða yfir höfuð að tala.

Mjer er það kunnugt, hvílíkir örðugleikar hafa leitt af sameining brauða í Vestur-Skaptafellssýslu og Rangárvallasýslu, bæði fyrir sóknarmenn og presta; þessum örðugleikum veldur bæði vegalengd og torfærur af vötnum, sem eru sannkölluð morðvötn. Líkt mun ástandið vera víða annarstaðar á landinu. Jeg get því ekki betur sjeð, en að að því sje komið, að þingið hljóti að fara að greiða úr þessum hörðu hnútum klerkavalds-áþjábanar, sem prestaköllin eru komin í með þessu eilífa kákí. Þegar eitt þing hefir sameinað, þá hefir næsta þing óðara verið beðið um að koma öllu í samt lag aptur. Jeg verð þess vegna að leggja það til, að þetta frumv. fái að drukkna brauðlaust í sínu eigin blóði.

Flutningsmaður (Þorl. Guðm.): Jeg hefði sízt hugsað, að umræður mundu falla svona um þetta frv. nú á þinginu, þar sem undanfarin þing hafa tekið vel og liðlega í þær breytingar á prestakallalögunum, sem ekki hafa haft neinn kostnað í för með sjer fyrir landssjóð. H. þm. Austur-Skaptf. (Sv. Eir.) játaði, að hann væri ókunnugur í þessum sveitum, og finnst mjer þá, að hann ekki sje fær um að dæma, hvort sú sameining, sem frv. fer fram á, sje heppileg eða ekki. Jeg er, eins og jeg sagði áðan, gagnkunnugur á þessum stöðvum, og sje ekkert, alls ekkert á móti þessari sameiningu. Það er heldur ekki á neinum rökum byggt, að það sje prestaköllunum að kenna, þó þeim sje illa þjónað, því það er þvert á móti undir mönnunum sjálfum komið, sem brauðunum þjóna, hvernig þeim er þjónað, rjett eins og það er undir búmanninum komið, hvernig búskapurinn gengur. Sá prestur, sem þjónar illa stóru brauði, er eins vís til að þjóna illa litlu brauði. H. þm. Mýr. (Á. J.) áleit, að það væri heppilegra fyrir barnauppræðinguna, að brauðin væru lítil; en jeg vil spyrja hann, hvort hann álitir, að uppræðing ungmenna í Grímsnesi mundi betur borgið, ef enginn sækti um Grímsnesbrauðin, sem eflaust mun verða, ef þau ekki verða sameinuð? Mundi það heppilegt fyrir barnauppræðingu, ef útvega þyrfti brauði þessu þjónustu hjá nágrennaprest-

unum, sem heita má ókljufandi? Yfir höfuð að tala finnst mér það alls ekki undarlegt, þótt komið hafi fram, jafnvel á hverju þingi síðan prestakallamálið var samþ., tillögur um, að fá því breytt í ýmsum atriðum, því að það mál gat ekki orðið svo vel úr garði gert eptir þennan eina undirbúningsfund, sem haldinn var í hverju prófastsdæmi. Nú er orðið allt öðru máli að gegna. Söfnuðirnir mega nú greiða atkvæði um safnaðarmál á frjálsum fundi, og svo fjalla hjeradsfundir um málin, svo að þær breytingar, sem nú er stungið upp á, hljóta að vera byggðar á betri rökum og fastari grundvelli, en þeim, sem undirbúningsfundurinn undir aðalmálið byggði á. Jeg vona líka, að allir sjái, að eina heppilega ráðið til þess að koma þessu umfangsmikla máli í viðunanlegt horf, sje það, að þingið fari eptir þeim óskum, sem fram koma smátt og smátt um breytingar á þessum lögum, en hitt sje miklu fremur óráð, að taka málið nú fyrir í heild sinni. Að prestar ekki geti þjónað sómasamlega stórum brauðum jafnvel alla æfi, nær engri átt. Jeg gæti tilfært mörg dæmi því til sönnunar. Sem sagt, þjónustan er eingöngu eða að mestu komin undir prestinum sjálfum, hirðusemi hans, dugnaði og samvitzkusemi. Jeg veit ekki betur en að sjera Halldóri sál. Jónssyni hafi tekizt að þjóna Hofi í 30 ár, og það svo, að allir voru ánægðir, og er Hof þó talið með stærri brauðum og erfiðari á landi hjer. Jeg skal svo ekki tala meira í þessu máli, því þeir munu ekki sannfærast, sem ekki þegar hafa það gert, af þeim ástæðum, sem þegar eru svo ljóslega fram komnar.

Atkvæðagr.: Frumv. fellt frá 2. umr. með 13 atkv. móti 10.

Frumv. til laga um löggilding nýrra verzlunarstaða (8, 15, 22); 2. umr.

Sigurður Stefánsson: Jeg sje eigi ástæðu til að svo stöddu að fara fleiri orðum um löggilding þeirra verzlunarstaða, sem jeg hefi haft til flutnings, en þegar hefir verið gert.

Einar Thorlacius: Af því að jeg er flutningsmaður viðaukatillögunnar við frv.

þetta, um löggilding Múlahafnar við Hjeradsflóa, skal jeg leyfa mér að fara þar um nokkrum orðum. Orsökina til þess, að beiðni um löggilding Múlahafnar er komin inn í þingið, er samgönguleysið og aðrir erfiðleikar, sem nú eru á að flytja vörur fram og aptur. Þeir, sem búa í Fljótssdalshjaraði, verða nú að sækja til Seyðisfjarðar, Eskifjarðar og Vopnafjarðar, en fjallvegir þangað eru illfærir með hesta, ekki að eins á vetrum, heldur og fram eptir öllu sumri. Úr þessu yrði töluvert bætt, ef Múlahöfn yrði löggilt og þar kæmist á verzlun, einkum fyrir þá, sem búa í Úthjaraði; að vísu er ókleyft að flytja vörur landveg frá Múlahöfn og til byggða eins og nú er, og verður því einungis að flytja sjóleið þaðan, en hún er eigi ætíð góð heldur; það gæti því orðið öruggt að ná í vörur, þótt verzlunarskip lægju þar skamma stund árs, en vonandi er, að þar kæmust brátt upp geymsluhús, og þá mætti ætíð sæta sjóferðum til að sækja þangað. Múlahöfn liggur norðanvert við Hjeradsflóa, yzt í fjallgarði þeim, sem greinir Vopnafjörð og Fljótssdalshjarað. Höfnin er í hlje og eigi hætt við brimum nje sjógangi, svo skipalægi er þar öruggt; innsiglingin er og góð.

Þótt föst verzlun kæmist máske eigi strax á við Múlahöfn, mundu lausakaupmenn sækja þangað, og er það því til sönnunar, að í sumar kom norskur maður með hlaðið skip af salti, kolum og öðrum nauðsynjum, sem hann ætlaði að selja þar, en varð frá að hverfa, vegna þess að höfnin var eigi löggilt. Þá er enn það, að verði Múlahöfn löggilt, þá er útlit fyrir, að fiskiveiðar geti byrjað við Hjeradsflóa; hingað til hafa þær ekki orðið stundaðar sökum örðugleika á að ná að sjer salti og öðru, er þar til þarf; ef því löggilding þessi gæti opnað nýjan atvinnuveg fyrir þá, er búa á Úthjaraði, og það tel jeg líklegt, ætti það eitt að vera nóg með löggildingunni. Áhuga manna á þessu máli má sjá af bænarskrá þeirri, er legið hefir á lestrarsalnum, með fjölda mörgum eiginhandar-undirskriptum; vona jeg, að þingmönnum sje hún kunn, og get jeg því skírskotað til hennar, um leið og jeg fel

þetta mál velvild hinnar háttv. þingdeildar.

Jón Jónsson: Þingmenn hafa víst tekið eptir, að eigi hefir legið nein bænarskrá frammi á lestrarsalnum um löggilding Svalbarðseyrar á Svalbarðsströnd. Hjeraðsmenn hugðu, að eigi mundu nein smámál tekin fyrir á þinginu í sumar, og gættu þess því eigi, að senda bænarskrá; en þegar jeg sá, hve margar löggildingar nú eru komnar inn á þingið, tók jeg þessa með um leið. Það er fyrst að líta á það, hverjir og hve margir koma til að nota þessa höfn eða sækja að því kaþtúni, sem vonandi er að risi þar upp. Mál þetta er að vísu kunnugt frá síðasta þingi, 1885, en jeg skal þó taka það fram, að þangað mundi sækja öll Suður-Þingeyjarsýsla austan frá Jökulsá, og Eyjafjörður austan Eyjafjarðarár, til þess að skipa þar út sauðum sínum. Örðugleikunum, sem eru á að reka til Akureyrar, veldur Eyjafjarðará, sem er á leiðinni og sem opt er ófær á sumrum, bæði sökum vatnavaxta og vegna þess, að í hana flæðir, og á haustin fyrir lagis, því hún er svo lygn, að hve lítið sem frystir, koma krapaför og ísskæningur á hana; hefir því stundum nær því orðið frágangssök að koma fje yfir hana, einkum 1884. Í fyrra var að vísu komið upp bryggju við Svalbarðseyri, til þess að hægt væri að skipa þar út fje, en skip eru mjög treg að fara þangað, einkum ef aðal-erindi þeirra er eigi þangað.

Hvað viðvíkur vöruflutningi frá Svalbarðseyri, þá er hann stórum mun hægri þaðan en frá Akureyri fyrir margar sveitir, sem liggja austan Eyjafjarðarár, og einkum þær sveitir, er liggja austan Vaðlafjallgarðar. Það er miklum erfiðleikum bundið bæði fyrir Fnjóskdæli, Bárðdæli, Ljósvefninga o. fl. o. fl., að aka á vetrum austur yfir Vaðlaheiði. En svo vill vel til, að sá vegur, sem ávallt er farinn, þegar menn flytja vörur á sleðum, liggur ofan að Svalbarðseyri, og þaðan fara menn svo sjóveg til Oddeyrar eða Akureyrar, sem bæði er kostnaður og fyrirhöfn. Reynslan hefir sýnt, að höfnin er einhver hin bezta, sem hægt er að kjósa sjer, og flýja sildveiðaskip þangað opt fyrir

ofviðrum. Í fyrra var og höfnin mæld af varnarskipi, og kom hið sama upp, sem reynslan hafði þegar áður sýnt. Helzti mótmælandi löggildingar þessarar á síðasta þingi játaði jafnvel, að höfnin væri ágæt. Á Svalbarðseyri er enn fremur gott svæði til bygginga, hörð mól og nógu há til þess að sjór gangi eigi yfir hana. Mjer virðist sá andi ráða hjá þinginu yfir höfuð, að það sje löggildingum hlynnt, og vona því, að hjer þurfi eigi frekari meðmæla við; þó vil jeg bæta enn einu við, og það er, að mjer virðist það yfir höfuð að tala eðlilegur atvinnurjettur og samningsrjettur, að menn fái að reka atvinnu hvar sem þeir vilja. Vona jeg, að viðaukatillaga mín spilli eigi fyrir málinu í heild sinni, og að það fái að ganga sinn gang til 3. umræðu.

Atkvæðagr.: Löggilding Haukadals var samþykkt með 21 atkv., Hafnar með 22, Múlahafnar (viðaukatill. 15) með 22, Svalbarðseyrar (viðaukatill. 22) með 22 atkv.

Frv. með áorðnum breytingum samp. í heild sinni með 22 atkv., og sömuleiðis vísað til 3. umr. með 22 atkv.

Frv. til laga um löggilding verzlunarstaðar við Þórshöfn í Gullbringusýslu (4); 3. umr.

Forseti gat þess, að eptir samkomulagi við flutningsmenn yrði þetta frumv. tekið út af dagskrá og síðar sameinað frv. til laga um löggilding nýrra verzlunarstaða.

Frumv. til laga um farmgjald skipa (21); 1. umr.

Flutningsmaður (*Benidikt Sveinsson*):

Jeg ætla ekki að vera langorður um þetta frumvarp, því það er sannarlega ekkert nýmæli, sem hjer liggur fyrir. Eins og kunnugt er, var sams konar frv. samþykkt af neðri deild bæði 1883 og 1885, og síðara árið sjerstaklega með yfirgnæfandi atkvæðafjölda, og að því er jeg vissi til, var enginn því mjög mótfallinn; einkum hefi jeg ástæðu til að minnst þess, að hinn hæstvirti landshöfðingi var því mjög meðmæltur, en þó urðu það forlög þess í bæði skiptin, að falla í efri deild af ýmsum ástæðum, sem jeg verð við

tækifæri að minnast á. Jeg skal geta þess, að þetta gjald er eigi neitt nýtt gjald, þótt orðið farmgjald hafi eigi fyr verið haft um það, heldur er það að eins breyting á gjaldi, sem er til og hefir lengi verið til, nefnilega skipa-afgreiðslugjaldi. Munurinn er sá að einu leytinu, að numið er burt það, sem er flókið og ósanngjarnt við hið núverandi gjald, en grundvellingum, sem það er byggt á, er haldið, nefnilega farmrúmi skipanna eða tonnatalinu; að hinu leytinu er munurinn sá, að gjaldið er nokkuð hækkað, en þetta breytir ekki eðli gjaldsins, úr því grundvöllurinn, farmrúm skipsins, er hinn sami. Þetta bið jeg menn vel að athuga, því í efri deild var gjald þetta skoðað sem nýtt gjald, og það sem hefir leitt menn til að skoða það svo, þykir mjer líklegast, að hafi orðið frumvarpinu að fótakelli, og að menn hafi leiðzt inn á þessa röngu skoðun fyrir sakir þess, að í fyrirsögn frumvarpsins stóð «farmgjald», en það getur eigi breytt eðli gjaldsins, og væri það eitt til fyrirstöðu, væri jeg fús á að breyta fyrirsögninni. Jeg tek það því sterklega fram, að það er eigi rjett, að blanda gjaldi þessu saman við lestagjaldið gamla; mælikvarðinn (þ: tonnatalið) er að vísu hinn sami, en gjaldið þó ei hið sama að uppruninum til, og sjest það bezt á því, að afgreiðslugjaldið stóð við hliðina á lestagjaldinu, og sýnir það bezt hverjum og einum, að það á ekkert skylt við lestagjaldið, þótt mælikvarðiinn sje hinn sami. Það mælir mjög með þessu gjaldi, að það er talsverður tekjuauki fyrir landssjóð, og sem eigi verður þungbær fyrir neinn, hvorki fyrir landsmenn nje verzlunarmenn. Það hefir tvennt verið fært fram á móti gjaldi þessu í efri deild: 1. að það væri lítill tekjuauki fyrir landssjóð, og 2. að það legði band á verzlunina; en það sjer hver maður, að þessar mótbáru geta ekki staðið hvor við hliðina á annari, af þeirri einföldu ástæðu, að það getur eigi samrýmzt, að það gjald, sem ætti að vera verulegt band á verzlun, sje heldur ekki um leið verulegur tekjuauki fyrir landssjóð. Enn fremur mælir það með gjaldi þessu, að inn-

heimtan verður þægilegri, sjerstaklega fyrir gufuskip, þar sem þetta gjald er heimt að eins einu sinni í hverri ferð, en hitt ef til vill á mörgum höfnum. Það hafa eigi legið fyrir mjer skýrslur, sem ráðið hafi orðið af nákvæmlega, hve mikill tekjuauki þetta yrði fyrir landssjóð; jeg hefi eigi haft fyrir mjer yngri skýrslur en frá 1882 og 1883 — yngri skýrslur skal jeg síðar athuga—, en þau ár mátti að mínu áliti áætla lestagjaldið 30—40 þús. og afgreiðslugjaldið 1000—1200, og hefði þá tekjuaukinn átt að vera kringum 20 þúsund kr. Jeg skal játa, að skýrslur þessar gilda ei nú, og jeg skal líka játa, að breytingar geti verið orðnar á siglingum til landsins, en þær geta eigi verið mjög verulegar, mäske fremur á verzlunarskipum en fiskiskipum. Þetta skal jeg skýra betur á síðara stigi málsins, ef unnt er að fá skýrslur um þetta efni.

Sú mótbára hefir enn komið fram, að það vantaði ákvæði um, að 8. gr. laga um siglingar og verzlun á Íslandi dags. 15. apr. 1854 væri úr lögum numin; ef menn vilja skoða þetta sem galla, er jeg fús að laga það, og reyna að koma samkomulagi á, því mjer er mjög annnt um, að mál þetta fái framgang; því bæði er það haganlegra og auk þess tekjuauki fyrir landssjóð. Óska jeg svo, að málið fái að ganga til 2. umræðu.

Grimur Thomsen: Frumvarp þetta hefir, eins og flutningsmaður gat um, verið hjer á tveim þingum áður, árin 1883 og 1885, og í bæði skipti fellt. Nú er það borið fram í 3. skipti, og má þó muna það, að það hefir verið fellt af því, að það er í raun og veru eigi annað en uppvakningur af lestagjaldinu gamla, nema hvað þetta gjald er helmingi lægra, að eins 1 króna, í stað þess að lestagjaldið var 2 krónur af hverri smálest eptir stærð skipsins; þetta gjald er lagt á eptir farmmegni skipsins (Læstedrægtighed). Það er aðgæsluvert við reikning flutningsmanns, að ef frumv. þetta verður að lögum, — sem jeg vona að eigi verði —, þá verður að draga frá allt gjald af gufuskipum, eins nú eins og stjórnin áleit rjett þegar lestagjaldið var. Reikningurinn um 20,000 kr.

tekjuaukann er mikið of hár; því eptir síðustu skýrslum er lestarúm allra skipa, sem hingað koma, ekki einu sinni 20 þús., heldur 16 þús. smálestir, þegar þau skip eru talin frá, sem á afgreiðsluskránum standa tvisvar eða fleirum sinnum, þó sömu sju skipin, og því eptir frumvarpinu eigi mundu gjalda farmgjaldið nema einu sinni, svo gjaldið yrði »brutto» um 16 þús. kr.; en lestarúm póstskipa, gufuskipa og strandferðaskipa, sem og hið núverandi afgreiðslugjald skipa, sem flutningsm. vill af nema, þetta til samans mun nema hjer um 14000 kr. á ári, og eru þá eptir 2 til 6 þús. kr. netto, eptir því, hvort farmrúmið reiknast 16 eða 20,000 smálestir, og það er allur hagurinn, sem mögulegur er. En auk þessa er það mjög ósanngjarnt, að leggja á innlend fiskiskip, sem koma hingað á vorin með 3—4 smálestir af vörum og fara með afla sinn að hausti. Það er eigi góð pólitík, að leggja á þessi skip og hindra þannig framför fiskiveiða vorra, sem vjer ættum sem mest að efla; og þó vill háttv. flutningsm. það.

Í síðustu greininni er af numin áteiknun skipaskjala samkvæmt 62. gr. aukatekju-reglugjörðar 10. sept. 1830; en það er einnig annað gjald, sem h. flutningsm. má muna eptir, og sem ákveðið er í 8. gr. laga frá 15. apr. 1854.

Það er ekki samboðið stefnu tímans, að leggja ný gjöld á verzlun og siglingar, og allra sízt að leggja þau á fiskiveiðar og fiskiskip.

Jeg ræð því deildinni til að stinga frv. þessu strax undir stól, og láta það eigi ganga til 2. umr.

Flutningsmaður (Benidikt Sveinsson): Jeg get fyrirgefið þm. Borgfirðinga, þótt hann taki sárt til farmgjaldsins, eins og hann skoðar það, svo ákafur var hann að af nema lestagjaldið; annað mál er það, hve mikið pólitískt eða fjárhagslegt meistaraverk það hafi verið; en hitt er mjer óskiljanlegt, að hann skuli berja blákalt fram, að þetta sje lestagjaldið gamla, því jeg er nýbúinn að sýna með ljósustu rökum fram á,

Alþt. B. 1888.

að það er eigi svo. Jeg sagði, að mælikvarðinn væri hinn sami, en gjaldið er samt sem áður allt annað. Af sömu skipum, sem lestagjald var borgað af eptir tonnatali, átti líka — sömuleiðis eptir tonnatali — að borga afgreiðslugjald; þessi gjöld voru þannig samhliða gjöld og gátu því eigi verið eitt og sama gjald. Skilur virkilega þingmaðurinn ekki jafneinfaldan hlut sem þennan? En sem sagt, sje hjer að eins ágreiningur um nafnið, er jeg fús til að breyta fyrirsögn frv. og setja: Lög um afgreiðslugjald.

Hvað viðvíkur póstgufuskipunum, þá er það sjálfsagt meining h. þm. Borgf., að gufuskipafjelagið mundi að eins heimta endurgoldinn mismun hins núverandi gjalds og þessa gjalds; eða hyggur hann, að það eigi að vera gjaldfrítt samkvæmt 6. gr. stöðulaganna? Jeg efast um, að þm. sje bær að dæma um það, að þessi endurborgunarkrafa komi fram eða að henni verði sinnt; en fari svo, að þm. verði sannspár að þessu, og svo fari, að þessi gjaldauki verði dreginn af fastatillaginu frá Danmörku, þá hugga jeg mig við danska málsháttinn, er svo segir: »Den Tid, den Sorg»; þá sæjum vjer, hvernig þanin væri út 6. grein stöðulaganna oss í óhag; en þegar ræða var um póstgufuskipin, sem gengu kring um landið, þá var skilningur hennar þrengri í sömu áttina. Póstgufuskip eru hins vegar eigi fyrir öll gufuskip; jeg skal nefna t. d. Camoens, og mörg fleiri mætti nefna, enda getur og dampskipum fjölgað.

Þetta vil jeg biðja h. þm. vel að athuga.

H. þm. tók fram, að þetta gjald stríddi á móti anda tímans. Hvað meinti þm. með því? Er það meining hans, að þessi hemjulausi straumur af útlandum fiskimönnum hingað til lands til þess að ausa upp fje úr auðsuppsprettum landsins sje orðinn svo helgaður af anda tímans, að eigi megi við honum hreyfa nje leggja á hann lítilfjörlegt gjald? Jeg skil eigi þann anda tímans. Mjer virðist pvert á móti andi tímans nú setti að vera sá, að þingið vaki

3 (17. ágúst).

yfir því, að útlendar þjóðir ekki tæmi auðs-uppsprettur landsins og það á því svæði, sem liggur undir löggjafarvald þingsins, án þess þeir jafnframt gjaldi til landssjóðs, eða landsparfa, svo að nokkru muni. Ef h. þm. Borgf. (Gr. Th.) væri kunnugt um þann aragrúa Norðmanna, sem hefir sótt til Eyjafjarðar, ef honum væri kunnugt um, hve mikinn skaða Eyfirðingar árlega hafa beðið af þessari aðsókn, þá mundi hann ei skoða það á móti anda tímans, að leggja lítilfjörlegt gjald á hana. Það er, að eg taki eitt dæmi, aðsókn þessari að kenna, að eitt einasta síldarveiðafjelag við Eyjafjörð hefir beðið 40 þús. kr. skaða. Það er orðin óbifanleg sannfæring, að það sje eingöngu fjölda Norðmanna þar á firðinum að kenna, að afli af síld og fiski er orðinn þar svo hvikull; það var t. d. að taka á næstliðnu vori í 2 eða 3 daga, að aflaðist inn á firðinum, inn við Akureyri, en svo sperrtu Norðmenn fyrir gönguna við Hrísey, svo enginn fiskur komst inn á fjörðinn og gjörsamlega tók fyrir afla inn á firðinum, eins og blóðið mundi hætta að renna, ef bundið væri um lífæðina á þm. Borgf. En sem sagt: jeg vil við 2. umr. taka góðum breytingum frá þm. Borgf., ef frv. fær að komast svo langt, sem jeg vona að verði.

Sigurður Jensson: H. flutningsm. tók fram, að þetta gjald væri ekkert nýtt gjald, en jeg verð þó að álíta að svo sje. H. flutningsm. sagði, að þetta gjald ætti að koma í staðinn fyrir annað gjald, nefnilega afgreiðslugjaldið, sem er 16 aurar, en nú er þetta gjald 1 króna, og fæ jeg þá eigi betur sjeð, en að mismunurinn, 84 aurar á hverja smálest, sje nýtt gjald. Hjer er þá farið fram á, að leggja nýjan skatt á verzlunina, og það án þess tekið sje fram, til hvers eigi að verja þessu fje, sem kemur inn við farmgjaldið. Það er einungis tilgangur frumvarpsins, að útvega landssjóði nýjar tekjur. Jeg álit nú fyrst, að aldrei eigi að leggja á nýjan skatt, nema þess sje beinknis þörf, nema sýnt sje um leið, til hverra nýrra útgjalda fjeð eigi að nota. Þar að auki hygg eg það sje í alla staði óheppilegt, að leggja á verzlunina, því eins

og nú stendur, getur hún eigi borið nýjar álögur. Jeg ímynda mjer eins og h. þm. Borgf. (Gr. Th.) að þetta gjald eigi að koma í staðinn fyrir lestagjaldið; það mun tilgangurinn að bæta úr því, sem nú er almennt álitnið að hafi verið of mikil fljótfærni af þinginu, þegar það tók af lestagjaldið, því það getur verið spurning um, hvort afnám lestagjaldsins hefir haft nokkur áhrif á almennt vöruverð; en þó það sje óvíst, hvort afnám lestagjaldsins hefir á nokkurn hátt gjört verzlunina hagkvæmari fyrir landsmenn, þá er hitt þó víst, að verði frumvarp þetta að lögum, þá mun þetta farmgjald einhversstaðar koma niður; kaupmenn munu, eins og eðlilegt er, reyna að ná því aptur af þeim, sem verzla við þá, og meira að segja munu sjá sjer ríflega borgið. Þetta gjald er því, þó lítið sje, nýtt gjald á verzlunina, sem aldrei hefir verið ver stödd en nú, og því get eg ekki greitt atkvæði með frumvarpinu.

Flutningsmaður (Beníðikt Sveinsson): Hvað því viðvíkur, hvernig fjenu skuli verja, þá er svar mitt það: Fjeð rennur í landsjóð saman við annað fje hans, og svo er alþingis að ákveða, til hvers þessu fje sem öðru skuli varið, þegar næstu fjárlög verða samin og samþykkt, en þau liggja ekki fyrir þessu þingi. Jeg skil ekki í, að menn geti ætlað til, að jeg taki fram, til hvers þessu fje sjerstaklega skuli varið; en ef spurningin er um álit mitt á því, hvernig tekjuauka í landssjóð yfir höfuð skuli varið, þá er það álit mitt, að rjett sje að leggja toll á aðflutningsskip og verja því fje til að efla atvinnuvegi landsins og bæta úr brýnustu þörfum landsmanna, er til framfara og framkvæmda lúta. Og eg efast ekki um, að þingið 1887 muni hafa þetta fyrir augum.

Hvað því viðvíkur, að gjald þetta sje tilfinnanlegt band á verzlunina, þá er það ómögulegt, því hæst í lagt mundu t. a. m. 12 aurar leggjast á 1 tunnu af salti, að ófrá-dregnu skipa-afgreiðslugjaldinu. Þegar lestagjaldið var afnumið, talaði jeg við merk-an kaupmann, sem langi hefir verið kaupmaður á norðurlandi (Þórður Guðjohnsen á

Húsavík) og sem er einn hinn reyndasti og glöggskygnasti maður, og staðhafði hann, að það hefði verið hlægilegt að afnema lestagjaldið og engum kaupmanni dytti í hug að lækka vöruverð um einn eyri fyrir sakir afnáms þess; sama sagði og Iversen, sem er yfir-faktor fyrir Örum og Wulffs verzlun og hinn verzlunarhyggjasti maður. Man nokkur eptir því, eða getur þingmaður Borgfirðinga sannað, að nokkur vara: timbur, salt, kol o. s. frv., væri svo mikið, sem eyri ódýrari árið eptir að lestagjaldið var afnumið? Og þó var það helmingi meira en þetta gjald, eða 2 kr. á smálest hverri eður 4 kr. á danska lest, og skipaafgreiðslugjaldið stóð þó við hliðina á þessu gjaldi. H. þm. sjer vona jeg, að hjer er um svo lítið gjald að ræða, að eigi getur hugsast, að kaupmenn taki það til greina og hækki vöruverð sökum þess. Þetta er jeg viss um, að allir sjá. Er það þar að auki að leggja óeðlileg bönd á verzlunina, þótt dálítið gjald væri lagt á allan þann glisvarning og óparfa, sem flytst hingað til landsins og sem bæði jeg og aðrir misbrúka svo mjög? Eða vill h. þm. heldur láta hripsa bitana úr munninum á fátæklingunum með beinum sköttum og lögtökum? Jeg þekki vel þá innheimtu. Fari nú svo, sem jeg þó óska að eigi komi á daginn, að fjenadur manna falli, hvar á þá að fá fje til að halda lífinu í mönnum, fje til að hjálpa mönnum til að koma aptur fótum undir bústofn sinn?; hvaðan á að fá það, ef eigi með því að jeggja hæfilegt gjald á munaðarvöru og annan óparfa, og hin greiðasta leið til þess er lögð síðarmeir með þessu frumvarpi.

Grimur Thomsen : Mig furðar ekki svo mjög á fastheldni h. flutningsm. við þetta frv. Þessi uppvakningur hefir tvisvar áður sjezt hjer á þingi, og tvisvar áður verið kveðinn niður, en nú vill h. flutningsm. læða honum inn á þingið í þriðja sinn. En það voru einkum tvö atriði í ræðu h. flutningsm., er jeg vildi drepá á með fáum orðum. Mjer virtist h. flutningsm. rengja það, að ef þetta gjald kemst á, sem frv. fer

fram á, þá verði dregið frá tillaginu úr ríkissjóði sem svarar þeirri upphæð, er gufuskipin verða að greiða meira eptir ákvæðum þessa frv. en þau nú verða að greiða; en jeg get fullvissað hann um það, að verði nokkurt gjald lagt á gufuskipin, þá mun slíkur frádráttur í tillaginu eiga sjer stað. Lestagjaldið var gamalt gjald, og er, eins og h. flutningsm. veit, ákveðið í 4. og 6. gr. laga frá 15. apr. 1854. Í stöðulögunum 1871 stendur : »Verði nokkurt gjald lagt á póstferðirnar, skal jafnmikið dregið frá tillaginu úr ríkissjóði», og var þessu ákvæði stöðulaganna einmitt beitt gegn lestagjaldinu, sem þó var eldra gjald; og þótt jeg fylgi ekki eins sterkum og ströngum hugsunarreglum og h. flutningsm., þá finnst mjer sem fjárfrádráttur sá, er jeg áðan nefndi, muni því fremur hljóta að eiga sjer stað, sem hjer er um nýtt gjald eða ný lög að ræða, sem eru yngri en stöðulögin; lestagjaldslögin eru þó eldri en stöðulögin. En h. flutningsm. gaf oss góða huggun. Það var á honum að heyra, að hann væri hvergi hræddur, þótt stjórnin gjörði slíkt, heldur mundi hann þá sjá nóg ráð og noga vegi. »Den Dag, den Sorg», sagði hann, og jeg er hræddur um, að þessi regla : þá koma dagar og þá koma ráð, vaki helzt til opt fyrir hinum h. flutningsm.

Annað, sem jeg ætlaði að taka fram í til efni af ræðu h. flutningsm., er viðvíkjandi 1. gr. þessa frv.; þar stendur, að þetta gjald skuli einnig greiða af fiskiskipum, og er það sjálfsagt mikill fjöldi af fiskiskipum hjer við land, sem engin ástæða er til að hlífa; en jeg man, að það þótti hart vegna Norðmanna þeirra, er fiska hjer við land, þegar talað var um að leggja gjald á skip þeirra, og svo skal jeg einnig taka það fram, að það er siður, að minnsta kosti hjer syðra, að kaupmenn og enda privatmenn fá skip sín með farmi á vorin hingað, og halda þeim svo til fiskjar á sumrin, og svo flytja þau aflann út síðari hluta sumars; þessir menn yrðu fyrir þessu tilfinnanlega gjaldi; og þetta eru þó innlendir menn, Íslendingar eins og við. Jeg tek það fram aptur, að

það virðist tæplega vera anda tímans samkvæmt, að vera nú að leggja ný gjöld á siglingar og verzlun; allir kvarta undan þeim gjöldum, sem þegar liggja á, og er það von; landsmenn kvarta, kaupmenn og þilskipa-eigendur kvarta. Og eins og jeg tók fram áðan, er ekki nóg að nema úr gildi ákvæðin í 62. gr. aukatekjureglugj. 10. sept. 1830, heldur þarf einnig að standa í frv., að ákvæðin í 8. gr. laga 15. apr. 1854 sje úr gildi numin. Að öðru leyti stend jeg fast við mína fyrri meiningu, og ræð h. þingdeild fastlega frá að láta þetta mál ganga lengra, og eyða þannig tímanum í það; en æskilegast væri, ef h. flutningsm. vildi taka frv. aptur.

Flutningsmaður (Ben. Sveinss.): Jeg hef ekki nærri því eins mikið gaman af þessu apturgöngu- eða uppvaknings-nafni og h. þm. Borgf. (Gr. Th.). Jeg get heldur ekki skilið, að það sje rjettnefni; þetta er mál, sem hefir verið rætt við góða birtu hjer í deildinni og samþykkt á tveimur þingum í h. neðri deild, og kemur nú fram í þriðja sinn í nógu ljósi og nógru birtu; og skyldi h. þm. Borgf. (Gr. Th.) ekki hafa samþykkt einmitt þetta sama frv. 1883? Mjer þætti gaman að gæta betur að því; að minnsta kosti hefir hann utanþings látið í ljós þá skoðun sína við mig, að hann væri ekkert á móti þessu farmgjaldi; en á það legg jeg ekki mikla áherzlu. Það sem h. þm. Borgf. hneyxlast á, er það, að h. Ed. hefir tvisvar beitt veto í þessu máli; mjer þætti gaman að sjá, hvort hún nú í þriðja sinn beitir veto í þessu sama máli; og ef málið kemst til 3. umr., sem jeg fastlega vona, þrátt fyrir allt sem h. þm. Borgf. hefir sagt, þá skal jeg sýna það og sanna, að hjer er um veto að ræða; það er að segja valdsástæður æ ofan í æ, sem alls ekki eru á rjettum rökum byggðar. — Jeg skal svo ekki fara fleirum orðum um frv. þetta, en að eins geta þess, að jeg tók það fram á undan h. þm. Borgf. að það gæti verið rjett að taka inn í frv. ákvörðun um, að ákvæði 8. gr. í tilsk. 15. apr. 1854 væri einnig úr gildi numin, og að öðru leyti skal jeg geta þess, að jeg mun til 2. umr.

gera við þessum galla, ef galli skal kallast, og að jeg yfir höfuð er fús á að fallast á breytingar, það er að segja góðar breytingar á frv. þessu, bæði frá h. þm. Borgfirð. og öðrum h. þm., og má koma þeim inn til 2. umr. Líka er jeg fús á, að breyta nafni frv. svo það hneyxli engan, og kalla það frv. til laga um afgreiðslugjald skipa, ef menn álíta að það bæti málið.

Sigurður Jensson: Jeg ætlaði að eins að svara h. flutningsm. (B. Sv.) fáum orðum; hann sagði, að þetta gjald legðist eingöngu á útlanda menn, en jeg er alveg gagnstæðrar skoðunar; gjaldið leggst á kaupmenn, og hvort sem þeir sjálfir eru innlendir eða útlendir, þá kemur gjaldið að lokunum niður á þeim, sem verzla við kaupmennina, þ. e. a. s. landsmönnum, að eins að það verður þá tvöfalt eða þrefalt hærra en það upprunalega gjald.

Atkvæðagr: Málinu vísað til 2. umr. með 20 atkv.

Frv. til laga um að nema úr gildi lög 16. des. 1885, er banna niðurskurð á hákarli í sjó milli Geirólfsagnúps í Strandasýslu og Skagatáar í Húnavatnssýslu frá 1. nóv. til 14. april (20); 1. umr.

Flutningsmaður (Páll Ólafsson): Það er leitt að þurfa að koma fram með frv., sem fer fram á að afnema lög, er samin voru einmitt fyrir þrábeiðni Strandamanna; en jeg bið þess gætt, að þeir báðu aldrei um þau í þeirri mynd, sem þau eru í, heldur vildu þeir að lögin skyldu ná yfir langt um stærra svæði og frá Straumnesi í Ísafjarðarsýslu norður að Fljótum, og þá að eins hefði fengizt trygging fyrir friðun hákarlaveiðarinnar. En í fyrra strandaði slíkt frv. á því, að slík lög þóttu koma í bága við hákarlasamþykkt, sem Ísfirðingar höfðu gert, og var þá breytt til og svæðið þrengt, svo það var miðað við Húnaflóa einan; en einmitt fyrir það geta lögin eigi náð tilgangi sínum, að friða hákarlaveiðina; lögin eru einnig svo óljós, að menn greinir mjög á um það, til hverra bannið nær, hvort það eru allir, hvar sem þeir búa, sem bannað er að skera niður fyrir innan ákveðna línu, eða það eru að eins þeir, sem búa á svæð-

inn milli Geirólfsagnúps og Skagatáar, að eins Húnvetningar og Strandamenn, eða þeir, sem lenda innan hinna ákveðnu takmarka. Út af þessu hefir risið ýmislegur skilningur og mál hefir verið höfðað út af broti á lögunum, og er það nú fyrir dómi. Höfuðástæðurnar á móti lögum þessum eru því þessar: fyrst sú, að friðunarsvæðið er of lítið, þar næst sú, að þeir, sem vilja brjóta, eiga hægt með það, ef þeir eru nógir kraptmenn að skjóta sjer undan lögunum með því að fá sjer uppsátur í Ísafjarðarsýslu; með því komast þeir inn undir samþykkt Ísfirðinga og þá geta þeir skorið niður hinar síðustu 8 vikur af tíma þeim, sem Strandamönnum er bannaður niðurskurður. Í þriðja lagi nær friðunartíminn of langt fram á vorið. Eftir lögunum má ei skera fyrir 14. apr., en einmitt þann sama dag mega hákarlajaktir Eysfirðinga leggja út. Nú getur verið, að smáskipum gefi eigi í 3—4 daga til að komast út, en jaktirnar komist þá strax út á Strandagrunn og geti skorið niður og er þá úti um allan afla fyrir opnu skipin.

Þessi vankvæði á lögunum komu til umræðu í vor á kjörfundi Strandamanna, og var mjer falið að gera eitthvað í þessu efni; reyndar hefi jeg eigi skriflega áskorun nema frá einni sveit, Trjeykylisvík, en það er líka sú sveit, sem lifir svo að segja eingöngu á hákarlaveiði. Það er von, þó mönnum rísi hugur við því tjóni, sem af því leiðir, ef einn sker niður, en allir aðrir hlýða lögunum. Ef skorið er niður, þó eigi geri það nema einn, hverfur allur hákarl um lengri tíma af miðunum; sá sem sker niður aflar optast vel, því hann hirðir eigi annað en lifrina, og í samanburði við það verður afli hinna rýr, sem allt flytja í land. Árneshreppur einn mat sjer fullra 6000 króna skaða af þeim eina róðri, sem á þessa leið fór um á síðastliðnum vetri. Freistnin til þess að skera niður er mikil, því einn skurðarróður jafnast við 5 hina (o: ef hákarl er tekinn). Það hefir komið fyrir, að menn hafa fengið yfir vertíðina 3 skurðarróðra, en hitt kemur sjaldan eða aldrei fyrir, að menn fái 15 hins vegar róðra.

Að vjer viljum nú afnema lög þessi, er alla eigi til að hafa ekkert band, hvorki lög nje samþykkt, heldur einmitt til þess að forða því, að lögin bindi hendur vorar frá að koma á samþykkt, er oss væri hagfelld, og er líklegt að það gæti tekizt, ef menn bera sig saman við Ísfirðinga, og trygging fyrir því, að samþykktin verði haldin, fæst einmitt með því, ef bætt verður inn í samþykktalögin frá 14. des. 1877, eins og nú er í ráði, að veiðarfæri og afli skuli vera upptækt, ef brotið er.

Að svo mæltu fel eg þingdeildinni þetta velferðarmál og óska, að hún láti það ganga til 2. umr.

Þorleifur Jónsson : H. þingmönnum er kunnugt, hve ákraft hinn fyrverandi þm. Strandamanna (Ásgeir Einarsson) barðist á þinginu í fyrra sumar fyrir lögum þeim, sem þetta frumv. fer fram á að nema úr gildi; vitnaði hann þá til eindregins vilja Strandamanna. Nú vilja þessir sömu menn, sem í fyrra voru svo ákafir að fá lög þessi samþykkt, fá þau úr lögum numin; mjer virðist þó mjög ísjárvert, að þingið rífi þannig niður strax, það sem það er nýbúið að byggja upp, nema því að eins, að það hafi sönnur fyrir, að það sje eindreginn vilji hlutaðeigenda; en nú er eigi svo; því hjer hafa engin skilríki komið fram, sem sýni það; h. háttv. flutningsm. sagði að vísu, að hann hefði skriflega áskorun frá einum hreppi; en hana hefi jeg ekki sjeð, og væri gott, að hún yrði lögð fram á lestrarsalinn til þess að h. þm. gæfist kostur á, að kynna sjer hana, þótt líklega sje ei mikið á herni að græða. Hvað kjörfundinum viðvíkur, þá var hann svo frámunalega fámennur—að eins liðugir 30 menn—að af óskum þeirra, sem þar voru, verður eigi dregin nein viss ályktun um, hver sje allsherjar-vilji sýslubúa, enda er oss eigi kunnugt, hvort allir á fundinum hafa verið sömu skoðunar á þessu máli. Háttv. flutningsm. (P. Ó.) hefir fært ástæður fyrir því, að gallar sjeu á lögunum; það er satt, en það setti þó ekki að vera tilefni til annars, en að reyna að fá breyting á þeim; það eitt sýnist ekki vera næg ástæða til að nema lögin alveg úr gildi.

Að svo stöddu get jeg því alls eigi verið með því, að nema tjeð lög úr gildi, en vissi jeg, að það væri eindreginn vilji Strandamanna, skyldi jeg vera fús til þess.

Sigurður Stefánsson: H. 2. þm. Húnv. (Þ. J.) þótti það ísjárvert að nema lög þessi úr gildi, en jeg álit að það sje gleðilegt að Strandamenn sjái nú yfirsjón sína í því að vera að biðja þingið um lög um þessi atriði, sem þeir sjálfir geta gert með samþykktum. Það er sannarlega óheppilegt að mínu áliti, að menn skuli eigi vilja nota þann rjett, sem veittur er með lögum 14. des. 1877, og sjeu að biðja þingið að setja sjer sjerstök lög um þau atriði, er þeir hafa lagalegan rjett til að semja samþykktir um, og sem þingið í heild sinni getur ekki þekkt eins vel og þeir sjálfir; það mun bæði eðlilegast og affarabest, að menn semji sjálfir um fiskiveiðar sínar og noti þannig þá rjettarbót, sem þeir þegar hafa fengið með fiskisamþykktalögunum. Jeg skal játa, að það er óheppilegt að Strandamenn hafa eigi sent bænarskrár, en það fæli mig þó eigi frá að gefa frv. þessu atkv., þar eð lögin hafa eigi náð tilgangi sínum eptir sögn h. flutningsm. og hlutaðeigendur vilja nú sjálfir koma á samþykkt um þetta sama efni.

Flutningsmaður (Páll Ólafsson): Háttv. 2. þm. Húnv. (Þorl. Jónsson) minntist á, hve ákaft fyrverandi þm. Strandamanna (Ásg. Einarss.) hefði barizt fyrir lögum þessum; það var satt: hann barðist fyrir þeim, en hann vildi hafa takmörkin allt önnur og friðunarsvæðið mikið stærra, og einmitt það gerir muninn, einmitt það, að það fekkst ekki, gerir lögin óhafandi. H. h. þm. talaði um, að skriflegar áskoranir vantaði; það er að sönnu óheppilegt, en jeg get gefið þá upplýsing, að margir þeirra 30 manna, sem á kjörfundi mættu, voru einmitt hákarlaútgerðarmenn eða þekktu vel til hákarlaveiða, og tillögur og vilji þeirra í þessu máli er því þýðingarmikill.

Helzt hefðu Strandamenn viljað fá lögum þessum breytt; en þeir hugðu að á þessu stutta þingi í sumar mundi enginn tími

verða til þess, og því fara þeir fram á að þau verði numin úr gildi.

Gunnar Halldórsson: Jeg finn eigi ástæðu til þess að vera á móti frv. þessu; en það var þó eitt atriði í ræðu háttv. flutningsm. (P. Ó.) sem jeg vildi minnast á, og það var, þar sem hann taldi upp, hve marga róðra, þegar ei væri skorið, þyrfti til þess að jafnast á við einn skurðarróður; mjer flaug þá í hug, að tilgangurinn með því að nema lög þessi úr gildi, kynni ef til vildi eigi að vera sá, að koma samþykkt á, heldur sá, að hver hefði frjálsar hendur að skera, sem vildi; væri tilgangurinn sá, gæfi jeg frv. þessu aldrei atkvæði mitt, en af því jeg vona, að tilgangurinn sje eigi sá, og þetta sje almennur vilji Strandamanna, mun jeg þó gefa frumv. þessu atkvæði mitt.

Flutningsmaður (Páll Ólafsson): Jeg skal taka það fram gagnvart h. 2. þm. Ísfrð. (G. H.), sem virtist það hugsanlegt, að frv. þetta miðaði að eins til þess að veita mönnum frjálsar hendur til niðurskurðar, að því fer fjarri, að það sje vilji Strandamanna. Strandamenn sjá allt of vel hag sinn til þess, að þeir vilji koma óbundnum niðurskurði á; og jafnframt skal jeg geta þess, að menn voru þegar farnir að tala sig saman um aðalatriði samþykktar. Meðal annars kemur mönnum saman um, að friðunartíminn ætti að vera ákveðinn til miðs marzmán.

Þorleifur Jónsson: Þar sem h. flutningsmaður (P. Ó.) sagði, að 1885 hefði verið barizt fyrir stærra svæði en fengizt hefði með lögunum, þá finnst mjer að Strandamenn ættu nú að biðja um, að svæðið væri stækkað, en eigi að lögin sjeu úr lögum numin. Auk þess, sem jeg gat um áðan, skal jeg taka það fram, að lög þessi snerta fleiri en Strandamenn; þau snerta líka Húnavatnssýslu, og jeg veit eigi til, að þar hafi breyft sjer nein óánægja með aðalákvæðanir laga þessara, en hitt veit jeg, að þau hafa þótt og eru mjög óljós, og því gæti jeg heldur verið með því að breyta þeim en að af nema þau.

Flutningsmaður (Páll Ólafsson): Það

var einmitt vor innilegasta ósk, að fá lög-um þessum breytt, en þegar vjer gættum þess, hve lengi þau stóðu fyrir þinginu í fyrra sumar, hugðum vjer, að eigi mundi tími til að fá þeim breytt í sumar, en viljum fá þau af numin til þess að firra oss tjóni því fyrst um sinn, sem oss virðist búið af ákvæðum laganna, og reyna jafn-skjótt að koma á samþykkt eða að fá ný og betri lög, ef útlit væri fyrir, að þau fengjust.

Atkvæðagr.: Málinu vísað til 2. umr. með 12 atkv. gegn 8.

Frumv. til laga um að stjórninni veitist heimild til að selja þjóðjörðina Höfðahús í Fáskrúðsfjarðarhreppi í Suðurmúlasýslu(16); 1. umr.

Flutningsmaður (Lárus Halldórsson): Jeg vil vona og óska, að þetta smámál verði ekki til þess að lengja að mun umræðurnar á þessu þingi. Sjálfur skal jeg ekki vera langorður um það. Jeg skal geta þess strax, að jeg er ekki persónulega kunnugur þessari jörð; en af skýrslum þeim, sem liggja á lestrarsalnum þessu máli viðvikjandi, má sjá, að hjer er að eins um lítilræði að gjöra. Skýrslurnar frá hreppsnefndaroddvitanum í Fáskrúðsfirði og umboðsmanninum bera það með sjer, að kot þetta sje ekki mikils virði; túnið liggur á gömlu hrauni og ermjög hrjóstugt og graslítið; það er engin hlunnindaörð, og sjerstaklega skal jeg taka það fram, að engin höpp eru þar væntanleg, svo sem landhlutur af síldarveiði. Norðmenn hafa tvívegis reynt að króa þar af síld, en ekki tekið. Yfir höfuð hefir kot þetta ekkert það sjer til ágætis, er eptirsjón sje í, og því engin ástæða fyrir þingið að sjá eptir því fyrir landssjóðsins hönd, að það verði eign einstaks manns. Sje jeg svo ekki ástæðu til að mæla meira með sölu jarðar þessarar, eða fara um hana fleiri orðum, meðan engin mótmæli koma fram móti henni. Jeg vona að eins, að frumv. fái að ganga sinn lögskipaða gang til 2. umr.

Atkvæðagr.: Frumv. vísað til 2. umr. með 21 atkv.

Attundi fundur, fimmtudag 5. ágúst, kl. 12.

Allir á fundi.

Forseti skýrði frá því, að forsetar deildanna hefðu, eins og í fyrra, gert samning við Björn Jónsson, ritstjóra Ísafoldar, um prentun á þingtíðindunum í ár, og væru skilmálarnir þeir sömu eða líkir og í fyrra. Væri samið um, að hver örk af umræðunum í neðri deild væri prentuð fyrir 27 kr. og örkin af umræðunum í efri deild fyrir 25 kr.; aptur væri ákveðið að borga 40 kr. fyrir hverja örk af skjalapartinum, en þá sleppt að reikna sjerprentun á þeim smáskjölum, sem þingmenn hefðu fyrir sjer daglega og þyrftu að hafa. Björn Jónsson hefði og á hendi ritstjórn og prófarkalestur umræðupartanna, eins og áður, en skrifstofan sæi um prófarkalestur skjalapartins. Fyrir ritstjórn og prófarkalestur yrði borgaðar 7 kr. fyrir hverja örk, eins og að undanfögnu.

Forseti gat þess, að hann hefði fengið brjef frá þm. Borgfirð. (Gr. Thomsen), og þar með kæru, undirskrifaða af 5 mönnum, yfir kosningunum í Gullbr.- og Kjósars., og hefði þm. Borgfirð., sem væri flutningsmaður kærunnar, brjeflega farið fram á, að hún yrði afhent þeirri 5 manna nefnd, sem kosin hefði verið í byrjun þingsins til að rannsaka kærur yfir kosningum, en hann kvaðst álíta, að það væri það eina rjetta, að kæra þessi gengi til forseta hins sameinaða þings.

Grimur Thomsen benti forseta á 27. gr. þingskapanna, og sagði, að eptir henni ætti, úr því deildirnar væru aðskildar, sjerhver þingmaður, sem hefði eitthvað fram að flytja, að snúa sjer til forseta þeirrar deildar, er hann væri í, og eptir 3. gr. ættu kærur þær, er snertu kosningar, sem þegar væru teknar gildar, að ganga til þeirrar 5 manna nefndar, sem kosin væri í byrjun þingsins. Eptir þingsköpunum væri það því ljóst, að hann hefði gert rjett í að afhenda forseta kæru þessa.

Forseti mótmælti, að þessi kæra heyrði inn undir ákvæði 27. gr. þingskapanna,

heldur einungis undir 3. gr. En eptir þeirri grein kæmi kærane ekki sjer við, heldur forseta sameinaðs þings. Rjeð hann flutningsmanni til að fá forseta hins sameinaða þings til að skjóta á fundi, svo þar yrði gert út um, hvort kæra þess væri þannig löguð og þess eðlis, að vert væri að leggja hana fyrir nefndina.

Flutningsmaður (Grimur Thomsen) kvað sig furða á því, að forseti skyldi ekki vilja beina þessu máli áfram, þar sem hann sjálfur, ásamt forseta efri deildar, væri einn í þessari nefnd. Sjer virtist það harla ófrjálslegt, að vilja hindra það, að kærane kæmist að.

Forseti mótmælti því og vitnaði undir þingdeildina, að hann vildi leggja nokkra hindrun í veginn fyrir þetta mál, en kvaðst að eins hafa álitnið skyldu sína að benda flutningsmanni á þann veg, sem hann álitni rjettastan, til að koma málinu fram. Kvaðst hann láta leggja málið fram á lestrarsalinn, og ekki leyfa lengri umræður um það hjer í deildinni.

Samkvæmt dagskránni kom þá til umræðu:

Frumv. til laga um breyting á lögum um ýmisleg atriði, er snerta fiskiveiðar á opnum skipum, 14. des. 1877 (23, 25); 3. umr.

Jón Þórarinnsson: Eins og h. þingdm. sjá, eru fram komnar nokkrar breytt.till. við frumv., eins og það var samþ. við 2. umr. hjer í deildinni, en þessar breytt.till. eru svo vaxnar, að jeg þarf ekki að mæla með þeim. Fyrsta breytingin við 1. gr. frumv. er fram komin eptir bendingu og ósk manna hjer í deildinni, og miðar hún til þess, að koma í vög fyrir gjöræði við upptekt netanna, þar sem að eins skipaðir umsjónarmenn mega taka þau upp og flytja í land. Hin breytingin við sömu gr.: »Í samþykkt má og ákveða» o. s. frv. gefur tryggingu fyrir því, að aðaltilgangur samþykktar náist. Það getur líka verið mikið gott og rjett, að hafa þá ákvörðun í lögunum, að ákveða megi í samþykkt, að veiðarfæri og afli skuli tapast eiganda, enda auðvitað þarf ekki að taka þessa ákvörðun upp í hverja samþykkt, heldur að eins þar, sem

slík ákvörðun getur átt við og þörf þykir að beita henni. Breytingin við síðari málsgrein 1. gr. er ekki fólgin í öðru, en að bæta inn í orðinu »afli», þannig, að sá, er kemur broti upp, geti fengið helming ekki að eins sekta, heldur og afli. 3. töluliður á breytt.till. eða breytingin við 2. gr. miðar að eins til þess, að koma í vög fyrir miskilning eða taka skýrt fram, við hver lög hjer er átt, því að fleiri lög en þessi, sem hjer ræðir um, eru gefin út þennan sama dag, 14. des. 1877. Jeg vona h. þingd. sjái, að þessar breytingar miða yfir höfuð að tala til þess, að koma á samkomulagi, og að nú hafi verið fyllilega tekið tillit til þeirra bendinga, sem fram hafa komið við 2. umr., og sem jeg játa, að miðuðu til þess að bæta ýmsa galla frumv. Með þessum ummælum fel jeg h. þingd. málið, og óska þess, að hún samþ. nú bæði þessar breytingar og málið í heild sinni.

Þorlákur Guðmundsson: Jeg gat þess við 2. umr. þessa máls, að jeg gæti ekki vel felld mig við frumv., en eptir að þær breytingar komu fram, sem við það hafa verið gerðar, þá finn jeg, að jeg get mikið vel sætt mig við það. Jeg tek þetta að eins fram til að gera grein fyrir atkvæði mínu.

Atkvæðagr.: 1. tölul. breytt.till. við 1. gr. samþ. í einu hljóði.

2. tölul. breytt.till. við sömu gr. 2. málsg. samþ. í einu hljóði.

3. tölul. breytt.till. við 2. gr. frv. samþ. í einu hljóði.

Frumv. með áorðnum breytingum samþ. í einu hljóði, og kvað forseti það verða afgreitt til efri deildar.

Níundi fundur, föstudag 6. ágúst kl. 12. Allir á fundi.

Forseti gat þess, að flutningsmenn (þm. Gullbr. og Kjósars.) hefði tekið aptur frv. til laga um löggilding þórshafnar, og kæmi það nú sem viðaukatillaga við frv. um löggilding nýrra verzlunarstaða.

Frv. til laga um löggilding nýrra verzlunarstaða (31, 38); 2. umr.

Flutningsmaður (Sigurður Stefánsson): Á þessu stigi málsins þarf jeg eigi að segja neitt frekar en áður hefir verið tekið fram; jeg óska að eins, að málið gangi til 3. umr.

Þórarinn Böðvarsson: Jeg þarf eigi að vera fjölórður um þetta mál. Jeg kem að eins með þessa viðaukatill (38) til þess að koma Þórshöfn inn í frv. um löggild nýrra verzlunarstaða, til þess að það sje í einum lögum, og þar sem deildin hefur áður í einu hljóði samþykkt sjerstakt frv. um löggilding Þórshafnar, vona jeg að háttv. þingdeildarmenn greiði eins atkvæði með þeirri löggilding, þó henni sje smeygt inn í hitt frumvarpið.

Atkvæðagr.: Viðaukatillagan samþ. með 21 atkv. Frumvarpið með viðaukanum samþykkt með 22 atkv., og afgreitt til efri deildar.

Frv. til laga um farmgjald skipa (21); 2. umr.

Forseti: Vegna þess að nú eru komnar fram talsverðar breytingartillögur við frumv. þetta, sem ekki hefir verið útbýtt fyr en nú í fundarbyrjun, getur það ei komið fyrir í dag og verður því tekið út af dagskrá.

Frv. til laga um að nema úr gildi lög 16. des. 1885, er banna niðurskurð á hákarli í sjó milli Geirólfsagnúps í Strandasýslu og Skaugatáar í Hinavatnssýslu frá 1. nóv. til 14. apr. (20); 2. umr.

Flutningsmaður (Páll Ólafsson): Frumvarp þetta hefir mætt mikilli mótstöðu hjer í deildinni, enda þótt það hafi eigi verið hrakið, að umrædd lög sjeu Strandamönnum óbærileg, þessi lög, sem sjálf vísa mönnum, sem engin bönd vilja hafa á niðurskurði, á ráðið til að skjóta sjer undan lögunum; eigi er heldur ástæða til að óttast að Strandamönnum gangi það til beiðni sinnar að fá lögin afnumin, að þeir vilji að eins komast undan öllum lögum í þessu efni. Jeg hef lýst því yfir að þeir vildu með samþykktum eða undirbúningi nýrra laga setja sjer þau takmörk, sem þeir álitu eðlilegust og heillavænlegust fyrir veiði sína. Mest hefir það verið fært fram á móti frv.

Alþt. B. 1886

þessu, að málið væri eigi nægilega undirbúið í hjeraði, og því ofsnemmt að koma með það inn á þing. Jeg hef síðar orðið þess var, að þessi ástæða má sín svo mikið, að lítil von er um, að frv. þetta nái fram að ganga, og vil jeg því heldur en frv. verði fellt taka það aptur, í þeirri von, að Strandamenn geti tryggt veiði sína með því að koma samningum á við Ísfirðinga, og jafnframt í þeirri von, að frv. þetta fái betri byr síðar, er það kemur rækilegar undirbúið, t. d. á næsta þingi.

Forseti: Ef enginn tekur frv. þetta upp, þá er það dottið úr sögunni.

Frv. til laga um að stjórnninni veitist heimild til að selja þjóðjörðina Höfðahús í Fáskrúðsfjarðarhreppi í Suður-Múlasýslu (16); 2. umr.

Flutningsmaður (Lárus Halldórsson): Jeg hef ekkert nýtt að segja í þessu máli frekar en jeg tók fram við 1. umræðu; þá fjekk frv. góðan byr og engar breytingartillögur hafa komið fram, og vona jeg því að það fái að ganga til 3. umr.

Grimur Thomsen: Jeg hef litið svo til að hin framlögðu skjöl í þessu máli beri það með sjer, að hlutaðeigandi umboðsmaður álíti hæsta verð fyrir jörðina gæti orðið eigi 1000 kr., heldur 1200 kr. Nú vil jeg skjóta því til hins háttv. flutningsm., hvort hann vilji eigi setja 1200 kr. í staðinn fyrir 1000 kr.; gjöri hann það, þá mun jeg gefa frv. þessu atkvæði mitt. Það hefir hingað til verið fylgt þeirri meginreglu, að tiltaka aldre minni upphæð—þegar um sölu þjóðjarða hefir verið að ræða—en þá, sem hlutaðeigandi umboðsmaður hefir tiltekið. Mig minnir eigi betur en í skjölum þessa máls standi, að jörðin geti eigi orðið seld meira en 1200 kr. Jeg held mjer nú við þessa upphæð og vona að h. flutningsm. (L. H.) verði eigi á móti því, að breyta þessu við næstu umræðu.

Flutningsmaður (Lárus Halldórsson): Jeg skal eigi neita því, að það kummi að vera rjett meginregla, sem h. þm. Borgf. (Gr. Th.) segir, að þingið hafi fylgt, nefnil. að halda sjer við hæsta söluverð, sem til-

5 (18. ágúst).

tökumál geti verið um; en þó hygg jeg að hún hafi eigi haft góðar afleiðingar; því að meira en helmingur þeirra þjóðjarða, sem þingið hefir gefið leyfi til að selja, eru enn óseldar, af því þeir, sem beðizt hafa eptir sölunni, hafa sjeð sig neyddu til að ganga frá kaupunum, vegna þess, hve hátt verð þingið hefir sett á þær. Hækkun sú, sem þm. Borgf. (Gr. Th.) fer fram á, er að vísu eigi stór, úr 1000 kr. í 1200 kr. eða að eins 200 krónur; þessi hækkun væri eigi mikil, ef um stóra upphæð væri að ræða, en á svona lágum tölum munar það eigi svo litlu. Jeg skal taka það fram, að það var sýslunefndin en eigi umboðsmaðurinn, eins og h. þm. sagði, sem komst, mjer liggur við að segja, svo klaufalega að orði, að 1200 kr. sje það hæsta verð fyrir jörðina, sem tiltökumál sje um. Umboðsmaðurinn metur jörðina eigi til peninga, en segir, að hæfilegt eptirgjald sje 40 álnir í landskuld og 10 álnir í leigur, eða alls 50 álnir. Eptir núgildandi verðlagsskrá er alinin 53½ eyrir, eða 50 áln. = 26,75 kr., það er að segja 13,25 kr. minna en ársvextir af 1000 krónum. Eptir meðaltali meðalverða síðustu 5 ár verður alinin 56 aur., en af þessum 5 árum stóð meðalalin eitt árið óvenjulega hátt, nl. í 62 a.; en gangi maður út frá, að alinin sje 56 aurar, þá verða 50 álnirnar 28 kr., eða 12 kr. minna en ársrenta af 1000 kr. Hugsum oss nú sama eptirgjald og umboðsmanninum þykir hæfilegt og sem nú er, og jörð þessi, sem er hlunnindalaus, getur ekki hækkað í verði eða eptirgjaldi nema ef verðlagsskrá hækkar—sem ekki eru miklar líkur til að verði fyrst um sinn—en hún yrði að hækka upp í 80 aura, ef afgjaldið ætti að samsvara 40 krónum. Til þess að hið núverandi eptirgjald (50 ál.) jafnaðist við rentur af 1200 kr., þyrfti meðalalin að verða 96 a. Að tiltaka 1200 kr. væri því ósanngjörn sala, og kaupandi, sem mun hafa boðið í jörðina það mesta, sem honum þykir nokkur sanngirni í, mundi telja það sama og að fyrir-muna sjer að kaupa jörðina. Þetta er að eins 4 hundraða kot eptir gömlu mati—fyrir austan er jafnaðarlega fylgt gamla

matinu—og það þykir þar hátt verð, ef hundrað í jörðu er selt meira en 200 kr., en eptir þessu 1200 kr. verði yrði jarðar-hundraðið á 300 kr. Ef að þingið því ákveður söluverð jarðarinnar meira en 1000 kr., sem er það hæsta verð, sem nokkrum getur komið til hugar að jörðin seljist fyrir, þó að sýslunefndin hafi sem sagt komizt svo óheppilega að orði, að segja að 1200 kr. væri hið hæsta verð, er tiltökumál geti verið um á tjeðri jörð, þá verður afleiðingin sama og með hinar aðrar þjóðjarðir, sem stjórn-inni hefir verið leyft að selja, en sem eigi hafa gengið út. Jeg er eigi persónulega kunnugur þessari jörð, en samþingismaður minn (Jón Ólafsson), sem situr í efri deild, er henni nákunnugur, því hann er upp alinn þar á næsta bæ; hann mun gefa þeim þm., er til hans vilja leita, frekari upplýsingar um jörð þessa, og hann hefir sagt mjer, að lýsing jarðarinnar í skjölum þeim, er liggja á lestrarsalnum, og sem þingmenn hafa getað kynnt sjer, sje í alla staði nákvæm og samvizkusamleg; og það var meðfram fyrir hans tillögur, að eg tiltók 1000 kr. en eigi 1200 kr. sem söluverð jarðarinnar.

Grimur Thomsen: Jeg er þakklátur háttv. flutningsm. (L. H.) fyrir þá leiðrjett-ing, að það er eigi umboðsmaður, heldur sýslunefndin, sem álitur að 1200 kr. fáist fyrir jörðina; en þetta stendur þá fast, að nokkrir kunnugir menn segja, að fá megi fyrir hana 1200 krónur.

Jeg vil biðja h. flutningsm. (L. H.) vel að gæta þess, að enginn af oss, sem á þingi sitjum, er eingöngu flutningsm. þeirra mála, sem honum eru sjerstaklega á hendur falin til flutnings, heldur verðum vjer og í öllum málum að líta á hag landssjóðs. Nú vill svo til, að landssjóður er eigi þurfandi þess, að selja jarðir sínar; hann getur sagt um hverja jörð, eins og hver annar jarð-eigandi: þessi jörð er fól, en jeg sel hana eins dýrt og jeg get mest fengið fyrir hana. Þessari skoðun eiga þingmenn, eptir mínu álitu, að fylgja, og h. flutningsm. líka, þótt honum sje þetta áhugamál. Ábúandi, sem búið hefir lengi á jörð og blessast vel, mun eigi horfa í 200 krónur, ef hann vill eign-

ast hana, og sje hann fær um að borga 1000 kr., mun hann varla verða úrræðalaus með að borga 1200 kr. Það var huggun, þar sem h. flutningsm. gat þess, að í efri deild væri samþingismaður sinn, sem væri ná-kunnugur þessari jörð, því þó neðri deild samþykki hærra verðið, er það á valdi efri deildar, að færa það niður, ef fullar ástæður virðast til þess, og sjái jeg, að fullgildar ástæður komi fram, mun jeg einnig vera með lægra verðinu. Jeg vona því að h. flutningsm. (L. H.) setji inn við 3. umr. hið hæsta verð sem tilgreint er í skjölunum, og breyti eigi frá fornri venju, sem er svo falleg og sem svo lengi hefir fylgt verið; skal jeg í þessu efni benda mönnum á dæmi Englendinga, sem þeirra manna, sem kunna að meta fornar og fagrar venjur. Jeg skora því á h. flutningsm. (L. H.) að tiltaka hina hæstu upphæð, sem hugsanlegt er að geti fengist; jeg skora á hann sem þingmann, en eigi sem flutningsmann.

Flutningsmaður (Lárus Halldórsson): Jeg hefi eigi ástæðu til að svara h. þm., vegna þess, að hann kom eigi með neitt, sem eigi væri svarað með því, sem jeg hafði þegar tekið fram. Fyrir bendingarnar til mín sem þm. er jeg honum þakklátur.

En jeg skal enn bæta einu við það, sem jeg hef þegar tekið fram. Af núverandi afgjaldi af tjeðri jörð gengur $\frac{1}{8}$ til umboðsmanns og ef jeg dreg $\frac{1}{8}$ frá 28 kr. þá verða eptir tæpar 24 kr., og græðir landssjóður þannig 16 kr. á ári við að selja jörðina á 1000 kr. Það má að visu segja, að landssjóður standi jafnrjettur hvort sem er.

H. þm. Borgf. (Gr. Th.) áminnti mig um að líta á mál þetta sem þm., en eigi sem flutningsm.; en jeg er svo gerður, að jeg vil eigi ganga lengra en sanngjarnt er, og jeg álit að það sje ekki einu sinni sanngjarnt að selja jörðina fyrir 1000 kr., heldur væru 800 kr. sanngjarnt verð. Jeg veit eigi hvað áunnið er við að halda hinu hærra verði; það virðist þó eigi gróði fyrir landssjóð, að fá 22—24 kr. sem afgjald jarðarinnar, í stað þess að selja hana og fá vissar 40 kr. í

rentur. Jeg get því eigi orðið við tilmælum h. þingm. Borgf. (Gr. Th.) um að koma með breytingaratkvæði um söluverðið.

Þórarinn Böðvarsson: Jeg álit, að h. flutningsm. hafi nægilega skýrt sýnt fram á, að landssjóði er hagur að selja þessa jörð, og að það er að eins að bola ábúandann frá að kaupa hana, ef hún er sett dýrari en 1000 kr. En jeg vildi taka það fram, að það mun vera búið að víkja frá þeirri reglu, að selja jarðir ætíð við hæsta verði, og það á síðasta þingi, því jarðir voru þá seldar sanngjörnu söluverði; það er einnig tilgangslaust, að gera jarðir falar, en þó með því verði, að enginn vilji kaupa þær.

Það er gleðilegt að heyra, að landssjóður sje eigi þurfandi fyrir fje, því margir vilja fá peninga úr honum. (Gr. Th.: Það segir þingmaðurinn satt; það játa jeg). Jeg álit því, að flutningsm. (L. H.) eigi ekki að freistast til að halda fram ósanngjörnu verði, enda er full vissa fyrir því, að enginn kaupandi fengist að jörðinni fyrir 1200 krónur.

Atkvæðagr.: Frv. samp. með 22 atkv. Málinu vísað til 3. umr. með 22 atkv.

Frv. til laga um afnám embættar, þá er hin endurskoðaða stjórnarskrá öðlast gildi (48); 1. umr.

Grimur Thomsen: Mætti jeg með allri hæversku snúa þeirri fyrirspurn að h. forseta, hvort fyrirsögn þessa frv. sje samhljóða 20. gr. þingskapanna. Þar stendur, að lagafrumvörp, sem sjeu breyting á stjórnarskránni, skuli í fyrirsögninni vera nefnd frumvörp til stjórnarskipunarlagar, og skuli forseti vísa þeim frv. frá, sem sjeu breyting frá stjórnarskránni, en hafi þó eigi þessa fyrirsögn. Það er engan veginn meining mín, að tálma framgangi frv. þessa, en jeg hygg rjettara, að gæta formsins í alla staði. Frv. þetta gerir ráð fyrir, að af nema eitt embætti, sem nefnt er í 2. gr. stjórnarskrárinnar, nefnilega landshöfðingja-embættið. Þessu verður því að breyta, og stryka út orðið landshöfðingi í 1. gr. frumvarpsins, því þetta frv. er að mínu áliti

meðal þeirra frv., sem fyrnefnd grein þingskapanna (20. gr.) á við, en jeg beygi mig þó náttúrulega fyrir úrskurði h. forseta. Í stað þeirrar fyrirsagnar, sem frv. hefir, ætti það að hafa svolátandi fyrirsögn : Frv. til stjórnarskipunarlaganna að því leyti, er snertir afnám embætta etc. Jeg vona, að h. flutningsm. sjái, að hjer er enginn tálmi gerður frv. Sú eina breyting, sem gera þarf, er að stryka orðið landshöfðingi út, en eigi þörf á að bæta neinu inn í. Jeg vona því, að frv. verði tekið aptur í 2 eða 3 daga, og þetta lagað.

Forseti : Mjer dettur eigi í hug að mótmæla h. þm. Borgf. (Gr. Th.) í þessu, því jeg hygg rjettara, að hafa fyrirsögn frumvarpsins eins og hann benti á; en á hinn bóginn virðist mjer eigi þurfa að vísa frv. frá, með því eigi er um aðra breytingu að ræða en þessa einu, en hitt sje nóg, að það sje að eins tekið út af dagskrá, svo flutningsm. geti annaðhvort strykað út orðið landshöfðingi eða breytt fyrirsögninni.

Grimur Thomsen : Jeg vil benda mönnum á, hvernar skoðunar sem þeir eru á þessu máli yfir höfuð, að þetta, sem stendur í 1. grein, er allt of snemma fram komið, þar sem stjórnarskrármálið er enn eigi komið lengra en til 1. umr. og situr í nefnd. Mjer dettur í hug, að menn kynnu að breyta stjórnarskránni — því jeg get eigi gengið út frá því, að skoðanir manna sjeu svo lokaðar eða tvílæstar, að þær geti engum breytingum tekið — mjer dettur í hug, að það gæti komið fyrir, að menn t. d. settu landshöfðingi fyrir landsstjóri, og þá yrði þetta ákvæði frv. þessa óþarft, og meira að segja skaðlegt fyrir form og efni.

Flutningsmaður (Sigurður Stefánsson) : Jeg get ekki sjeð, að fyrirsögn þessa frumvarps eða það sjálft komi í nokkurn bága við hina gildandi stjórnarskrá eða 20. gr. þingskapanna. Meiningin er öldungis ekki, að gera breytingar á hinu gildandi stjórnarskrá, enda stendur í fyrirsögninni : „þá er hin endurskoðaða stjórnarskrá er staðfest, hin nógildandi þess vegna úr lögum numin; við ætlumst eigi til, að þetta frv. verði að

lögum undir hinni nógildandi stjórnarskrá, heldur jafnskjótt og hún fellur úr gildi; breytingin miðar sig við það og ekkert annað tilfelli. Jeg skal játa, að það hefði verið heppilegra, að búið hefði verið að samþykkja hina endurskoðuðu stjórnarskrá á undan þessu frumvarpi; en hvað viðvíkur kenningu þm. Borgfirðinga (Gr. Th.) um, að þingsmenn láti eigi loka sannfæringu sinni, þá tek jeg hana eigi til mín, því jeg ætla mjer að fara eptir minni eigin sannfæringu, án þess nokkrum lokum, hvorki frá h. þm. Borgf. (Gr. Th.) nje öðrum, verði fyrir hana skotið. Vjer höfum komið fram með þetta frv. vegna þess, að breyting á stjórnarskránni liggur fyrir þinginu, og vjer vildum því samhliða koma fram með frv. til þeirra laga, sem standa í nánú sambandi við hana; að vísu er ekki hægt að segja með fullri vissu, hvað samþykkt verður á þessu þingi; en færi svo, að hin endurskoðaða stjórnarskrá yrði samþykkt, þótti eðlilegast, að með henni fylgdu þau lög, sem henni eru náskyld eða sem standa í nánú sambandi við hana.

Benidikt Sveinsson : Það er að vísu svo, að jeg vil eigi verða til þess að hindra gott samkomulag í þessu máli nje öðru hjer á þinginu, og að því leyti er jeg því alls eigi mótfallinn, að fullnægt sje þeirri kröfu h. þm. Borgf. (Gr. Th.), að málið sje tekið út af dagskrá með samkomulagi við forseta; en hins vegar er það skylda mín, að lýsa yfir því, að það er föst sannfæring mín, að þessi breyting á fyrirsögn frv. sje hreinn og beinn óþarfi; það er að minni hyggju engum skynsömum manni unnt, að vekja spurningu eða vafa um það, sem hvert barnið hlýtur að sjá, að þessi fyrirsögn frumvarpsins kemur eigi í neinn minnsta bága við 20. gr. þingskapanna; en það skal jeg játa, að fyrirsögnin er ekki sem heppilegast orðuð, til þess, að hinn háttvirtí þingmaður Borgf. (Gr. Th.) sjái, að þennan bága við 20. gr. þingskapanna sje ekki að finna, þar sem í fyrirsögninni stendur : „þá hin endurskoðaða stjórnarskrá öðlast gildi“. En nærri má geta, að jeg álíti þetta eigi svo mikinn galla, að ástæða sje

til að taka málið út af dagskrá, af þeirri einföldu ástæðu, að í þessum orðum liggur bersýnilega einnig einmitt það fólgið, sem sýnir lesandi og hugsandi manni, að þessi fyrirsögn ríður eigi í neinn bága við 20. gr. þingskapanna! Látum oss líta á þetta nákvæmar. Í 72. gr. hinnar endurskoðuðu stjórnarskrá stendur nefnilega svart á hvítu, og það vona jeg að þm. Borgf. sjái: „Þá er stjórnarskipunarlög þessi eru staðfest og landstjórn skipuð samkvæmt 6. og 7. gr. þeirra, er stjórnarskrá um hin sjerstaklegu málefni Íslands 5. dag jan. 1874 numin úr gildi“. Nú er þá ekki annað en aðgæta það, að afleiðingin, lögskipuð afleiðing af, að hin endurskoðaða stjórnarskrá öðlast gildi, er sú, að hin nógildandi stjórnarskrá er á sama augnabliki —eo ipso— fallin úr gildi, og þá fyrst og ekki fyrri koma þessi lög til greina, sem hjer ræðir um. Nú vil jeg þá spyrja: Úr því gamla stjórnarskráin eigi verður lengur til, þegar þessi lög koma til greina, þá er mjer spurn, segi jeg: getur verið að tala um breyting á hlut, sem ekki er lengur til? — Aðgætandi er nefnilega, að 20. gr. þingskapanna miðar sig við, að stjórnarskráin 5. jan. 1874 sje í gildi að öðru leyti. Það er þannig sannað, að það er bæði rangt og óþarft, að forseti taki málið út af dagskrá, enda álit jeg, að máli þessu eigi að hraða, sem lög standa til.

Grimur Thomsen: Með því það er ætíð heimilt samkvæmt 26. gr. þingskapanna, að biðja sjer hljóðs, þegar um gæzlu þingskapa er að ræða, bið jeg mjer hljóðs í 3. sinn. Jeg vildi taka það fram, að það er langt of snemmt að tala um afnám landshöfðingjaembættisins, meðan þessi endurskoðaða stjórnarskrá er að eins í uppsiglingu, en eigi búin að ná höfn. Jeg vil ítreka það, hvort mönnum virðist ekki óheppilegt, að bið væri að slá því föstu, að af nema landshöfðingjaembættið, ef sú breyting yrði á hinn endurskoðuðu stjórnarskrá, að „landshöfðingi“ yrði sett í stað „landstjóri“. Tillaga forseta um að taka málið út af dagskrá, er að visu eigi fullnægjandi, en það má verja hana; hún er meðalvegur,

sem hægt er að sætta sig við. Vilji h. flutningsmenn burt nema orðið landshöfðingi, gengur málið sinn reglulega gang. Landfógeta og landritaraembættin eru eigi nefnd í stjórnarskránni, og afnám þeirra því eigi bundið við endurskoðunina.

Þá tók forseti málið út af dagskrá.

Frv. til laga um laun landstjórnar þeirrar, er skipa skal, þá er hin endurskoðaða stjórnarskrá er staðfest (32); 1. umr.

Grimur Thomsen: Jeg geri sömu atugasemd við þetta frv. sem hið fyrra. Hjer er farið að tala um laun handa landstjóra og ráðgjöfum; hvaða meun eru það? Það er ekki talað um þá í stjórnarskránni; þetta er því breyting á henni, breyting á 2. gr. hennar; jeg legg það til, að forseti fari eins með þetta frv. og hið fyrra; rjettast væri að vísa því frá, en jeg beygi mig undir úrskurð forseta.

Forseti: Hjer get jeg eigi verið h. þm. Borgf. (Gr. Th.) samdóma; jeg get ekki lagt þann skilning í frv., að það sje breyting á stjórnarskránni. Þetta, sem ráð er fyrir gjört í frv., er að eins afleiðing af þeim breytingum, sem gert er ráð fyrir í hinum tilvonandi stjórnarskipunarlögum, en alls ekki breyting á hinn nógildandi stjórnarskrá.

Flutningsmaður (Þorlákur Guðmundsson): Hjer stendur eins á og með hið fyrra frv. um afnám embætta, að þetta er að eins eðlileg afleiðing af frv. til stjórnarskipunarlaga, sem enn er eigi orðið að lögum, og kemur þetta frv. því eigi í nokkurn bága við 20. gr. þingskapanna, og kemur því hinn nógildandi stjórnarskrá ekki neitt við. Hvað tölunum í frv. viðvíkur, þá eru þær ef til vill, settar í hæsta lagi, en það er innan handar að færa þær niður, ef þingdeildarmönnum svo sýnist við síðari umræðu; en mjer virðist eigi geta komið til greina að setja nefnd í þetta mál; að minnsta kosti sting jeg ekki upp á henni, heldur óska að eins, að málið gangi til 2. umræðu.

Grimur Thomsen: Fyrst að málinu verður ur eigi vísað frá, nje tekið út af dagskrá,

krefst jeg, að mótmæli mín sjeu nákvæmlega bókuð.

Forseti: Jeg sje mig þá neyddan til að skjóta því til h. þingdeildar, hvort hún álit, að nokkuð sje frá formsins hlið því til fyrirstöðu, að málið gangi sinn lögskipaða veg.

Atkvæðagr.: Deildin samþykkti með þorra atkvæða, að ekkert væri því til fyrirstöðu. (*Gr. Th.:* Það vissi jeg vel).

Síðan var málinu vísað til 2. umr. með 20 atkv.

Frumv. til laga um breyting á lögum um gjald af brennivíni og öðrum áfengum drykkjum 7. nóv. 1879 (27); 1. umr.

Flutningsmaður (Lárus Halldórsson): Jeg vona, að jeg þurfi ekki að mæla mikið með þessu frv., því jeg vona, að málefnið mæli með sjer sjálft, eins og jeg líka á hinn bóginn er viss um, að þjóðin, að minnsta kosti meginþorri hennar, muni taka frumv. þessu, ef það verður að lögum, tveim höndum. En af því jeg hefi komið fram sem flutningsmaður þessa frumv., þá mun eiga við, að jeg tali nokkur inngangsorð með málinu.

Þegar ræða er um toll á óhófsvöru eða munaðarvöru, þá er, eptir minni skoðun, tilgangurinn með slíkum tolli tvenns konar. Annar tilgangurinn er sá, að útvega landssjóðnum tekjur, eða auka tekjur landssjóðsins; hinn tilgangurinn sá, að minnka kaupin á munaðarvörunni, minnka þann straum af peningum, sem gengur út úr landinu fyrir hana. En ef það er rjett, að hafa hinn síðari tilganginn fyrir augum við hverja tollálögu, sem um er að ræða, þá er það ekki sízt rjett, þegar ræða er um toll á áfengum drykkjum, vegna þeirra siðferðislegu afleiðinga þeirrar, sjðspillingar og óreglu, sem nautn vínsins hefir jafnaðarlega í för með sjer. Um hitt geta verið deildar meiningar, hver tilgangurinn á að vera aðaltilgangur, hvort sá, að auka tekjur landssjóðsins, eða sá, að hindra hina skaðlegu nautn og útgjöld manna til hennar. Sjálfum mjer getur ekki blandast hugur um, hver aðaltilgangurinn með slíkum tollum eigi að vera. Jeg segi, að það eigi að vera

hinn síðari, sá, að stemma stigu fyrir hinni óhóflegu nautn áfengra drykkja. Aðaltilgangurinn hlýtur að vera sá, sem mundi gera mest gagn, ef hann næðist; en jeg álit, að þjóðinni væri hollast, að eyða ekki einum einasta eyri til að kaupa fyrir áfenga drykki. Jeg set svo, að hver eyrir, sem nú gengur til vínfangakaupa, rynni í landssjóð, og hins vegar set jeg aptur, að enginn eyrir gangi til vínfanga. Hvort mundi happasælla fyrir landið? Jeg er í engum vafa um svarið fyrir mitt leyti. Jeg álit, að landinu væri miklu betur borgið, ef enginn eyrir gengi til kaupa á áfengum drykkjum. Jeg get þessa vegna ekki sjeð eptir því, þótt landssjóður færi á mis við tekjur þær, er hann fær af sölu áfengra drykkja í landinu. Þvert á móti álit jeg, að þingið ætti að gera sitt ýtrasta til að sporna við því, að þessi ófögnuður flytjist inn í landið, enda hefir það að minni ætlun bæði lagalegan og siðferðislegan rjett til að fyrirbjóða þetta eitru, sem hangir eins og hárbeytt sverð yfir höfðinu á sakleysi, dæð og dugnaði æskumanna vorra, og getur spillt stundlegri og eilífri velferð manna. Jeg ætla mjer þó ekki að þessu sinni að slá inn á þessa stefnu, enda þótt sú stefna sje nú farin að ryðja sjer til rúms í hinum helztu löndum, þar sem menntunin er lengst komin, að hollast sje að útrýma alveg áfengum drykkjum. Enginn getur sagt, að hjer sje farið fram á að leggja hapt á frelsi einstaklingsins, því að þetta frv. gengur ekki út á að hindra innflutning áfengra drykkja, heldur hefur „partielt“, þ. e. að nokkru leyti fyrir augum að minnka innflutninginn. Frumv. verður því naumast mótmælt af þeirri ástæðu, að það hepti frelsi manna. Þá mundu menn finna ástæðu til að mótmæla, ef gengið væri svo langt, að banna alla aðflutninga áfengra drykkja til landsins.

Jeg skal nú með fáum orðum svara þeim helztu mótbárum, sem jeg býst við að menn komi með móti þessari tollhækkun, og sem jeg og hefi heyrt menn bera fram utan þings móti henni.

Menn hafa komið með tvær mótbáru.

Hin fyrri er sú, að ekki tjái að íþyngja mönnum með auknum tollum í þeirri harðindatíð sem nú er, þegar jafnvel hungursneyð liggja fyrir dyrum. En frá hverjum svo sem þessi mótbára kemur, þá segi jeg, að hún sje ekki svara verð. Það verður ekki betur sjeð, en að þeir, sem slíkt segja, álitu áfenga drykki nauðsynjavöru eða vöru, sem landsmenn geti ekki án verið og jafnvel megi eigi minnka við sig; en slíkir menn eru, sem sagt, ekki svara verðir. Hin mótbáran er alvarlegri, og legg jeg þó fyrir mitt leyti ekki mikla áherzlu á hana. Tollurinn af áfengum drykkjum er, eins og menn vita, sterkur þáttur í tekjudálki landsjóðs, og þeir, sem reyndir eru og gætnir í fjárhagslegu tilliti, eru hræddir um, að þessi tollhækkun leiði til þess, að allir hætti að kaupa vín, og stingi þeim peningum, sem þeir annars gefa fyrir það, í budduna, og landssjóður þar af leiðandi missi þær miklu tekjur, sem hann að undanfögnu hafði fengið fyrir vínfangasölu í landinu. Yrði þetta afleiðingin af tollhækkunarífrv. mínu, þá verð jeg að segja frá mínu sjónarmiði, að mjer þætti hún hin æskilegasta. En—jeg get, því miður, ekki gert mjer svo glæsilegar vonir um afleiðinguna. Jeg þekk svo vel til víða um land, að jeg veit, að vínfangasala hættir ekki fyrir það, þótt þetta frumv. verði að lögum; fyrir slíku þarf alls ekki að gjöra ráð, enda veit jeg að í öðrum löndum er tollur á áfengum drykkjum miklu hærri en hjer er farið fram, og er þó drukkið þar mikið af víni. Jeg er líka hjer um bil sannfærður um, að þessi tollhækkun mundi ekki rýra tekjur landssjóðs hið minnsta, heldur mundu þær standa í stað. Það finnst mjer hin skynsamlegasta áætlun. Ímyndum oss, að helmingur landsbúa hætti með öllu að kaupa vín, þegar tollurinn er orðinn helmingi hærri en hann er nú, en hinn helmingurinn kaupir jafnt og áður, þá standa tekjur landssjóðs í stað. Setjum annað dæmi: af því að verðið mundi hækka t. a. m. á brennivíni, sem er aðalvaran, ekki um helming, heldur um þriðjung; setjum, að $\frac{1}{3}$ landsmanna hætti alveg að kaupa vín, $\frac{1}{3}$ kaupir sama pottatal

og áður og $\frac{1}{3}$ kaupir fyrir sömu peningaupphæð og áður, og rætist þetta, þá verða tekjur landssjóðs af vínföngum öllu drýgri en áður. Þetta yrði að mínu áliti hin líklegasta afleiðing af þessu frumv. Jeg þarf nú reyndar ekki að fara fleiri orðum um þetta mál að svo stöddu, en af því jeg hefi safnað skýrslum um aðflutt vínföng árin 1876 til 1882, þá get jeg ekki stillt mig um að geta þess strax, að jeg hefi fundið, að landsmenn hafa drukkið til jafnaðar á hverju ári af þessum árum fyrir hjer um bil 500,000 krónur. Þetta land, sem stundum lifir af hallærisgjöfum frá öðrum löndum, og einstakir partar þess af hallærislánum úr landssjóði, getur varið slíku fje í hreinan óþarfa, til að kaupa skaðlega óhófsvöru. Jeg skal svo ekki fara fleirum orðum um frumv., en að eins lýsa því yfir, að jeg álit það ekki svo margbrotið, að þörf sje að setja nefnd í því, en óska að eins, að það fái fyrst og fremst að ganga til 2. umr.

Landshöfðingi: H. flutningsm. (Lár. Halld.) tók það fram, að frumv. þetta mundi eigi verða til þess að auka tekjur landssjóðsins, þótt það yrði að lögum, og jeg er líka sannfærður um, að það mundi ekki verða til þess að auka þær. Miklu fremur er jeg sannfærður um, að tekjur landssjóðs mundu rýrna við það, og það að miklum mun. Jeg ætla og, að þinginu mundi ördugt að finna nýja tekjugrein, sem bætti landssjóðnum þann tekjumissi, er hann hlyti að liða, ef þetta frv. yrði að lögum. Það er aðgætaði, hve sjerstaklega innheimtu tollsins er komið fyrir eptir tillögum vorum. Tollurinn á að borgast fyrirfram af kaupmönnum. Ef tollurinn af áfengum drykkjum verður tvöfaldaður, þá verða kaupmenn að leggja út fyrirfram, áður en þeir fá nokkurn eyri inn fyrir vínið, sem þeir flytja til landsins, tvöfalda peningaupphæð við það, sem þeir borga nú. Það er auðsjeð, hvað af þessu leiðir. Kaupmenn hætta alveg að flytja vín til landsins, enda geta þeir átt það á hættu að liggja með vöruna, þegar hún hlýtur að verða svo fjarska-dýr. Sem sagt, jeg

er viss um, að enginn kaupmaður mundi flytja einn dropa af víni til landsins undir slíkum lögum. Þá fengi flutningsm. (L. H.) auðvitað það fram, sem hann auðsjáanlega vill; en mjer þætti gaman að heyra, hvernig hann ætlar að bæta landssjóðnum upp tekjumissinn. Vínfangatollurinn hefir lengi verið hin helzta tekjugrein hans. Nú fer hann þá smáminnkandi. Fyrir tveim árum síðan var hann 162,000 kr., í fyrra, 1885 var hann kominn ofan í 119,000 kr., og nú í ár verður hann varla hærri en 80,000 kr. Þessi lækun á tollinum verður landssjóði mjög tilfinnanleg; en tölurnar sýna hins vegar, að það þarf ekki lög til að minnka aðflutning áfengra drykkja; þar geta aðrar kringumstæður komið til. Það er heldur ekki löggjafarvaldsins, að fyrirskrifa mönnum, hvernig þeir eigi að verja fje sínu, og hvernig ekki.

Þá skal jeg leyfa mjer að drepa á annað atriði í ræðu h. flutningsm. Hann var ekki frá því, að banna algjörlega allan aðflutning áfengra drykkja. Þetta væri að mínu áliti hið mesta ófrelsi, sem jeg gæti hugsað mjer á vorum tímum, og mig furðar á því, að þeir, sem vilja halda fram frelsi í öllum greinum, skuli halda slíku fram, og vilja geraast formyndarar manna í daglegu lífi. Þess ber líka vel að gæta, að áfengir drykkir eru ekki að öllu leyti óþarfir. Læknar ráðleggja nú á tímum vín í mjög mörgum sjúkdómum. Nú er það altítt orðið, að ráðleggja vín, cognac eða whisky við «feber» í staðinn fyrir «kinin», og mjer er það vel kunnugt, að sjúklingar, sem þjást af langvinnnum sjúkleik, koma þrávallt til manna hjer og biðja þá um að hjálpa sjer um flösku af víni, af því að læknirinn hafi ráðlagt þeim að drekka það. Spritt, sem nú á að leggja á 120 a. toll, er nauðsynlegt í mörgum tilfellum. Lyfsalar brúka það mjög í meðöl, og við allar hinar stærri «óperatiónir» er það við haft; á læknaskólanum er eytt mjög miklu af «spiritus» bæði við kennsluna í efnafræði og til að geyma í líkamsparta, sem hafðir eru við kennsluna í læknisfræðinni, auk þess sem snikkarar, málalarar og fleiri handiðnamenn brúka

það mjög. Ef öll vínföng yrðu svo dýr, að almennungi yrði óaðgengilegt að kaupa þau, þá veit jeg ekki, hvernig fátæklingar ættu að fara að í sjúkdómstilfellum, er þeim væri sagt, að einasta ráðið til þess, að þeir næðu heilsu sinni aptur, væri það, að neyta vins sjer til styrkingar. Hvert ættu fátæklingarnir þá að snúa sjer? Það er því ekki eitt, heldur margt, mjög margt, sem mælir móti þessu frv. Sjerstaklega vona jeg, að h. þingdm. gái að, hvílikur ábyrgðarhluti það er fyrir þá, að samþ. frumv., sem rýrir tekjur landssjóðs eins stórkostlega og þetta, og hefir það í för með sjer, að leggja verður á landsmenn aðra nýja skatta, óvist hverja.

Flutningsmaður (Lárus Halldórsson): Jeg verð að svara hæstv. landsh. fáeinum orðum. Þegar hann var að tala um þær afleiðingar, sem þetta frumv. hlyti að hafa, ef það yrði að lögum, þá gerði hann ráð fyrir, að kaupmenn mundu hætta að flytja nokkurn dropa af áfengum drykkjum til landsins. Jeg get nú gefið þær upplýsingar, að jeg hefi talað við marga kaupmenn bæði á Austurlandi og eins á leið minni hingað suður við kaupmenn fyrir norðan. Þeir voru allir meðmæltir þessari tollhækkun og kváðust að eins mundu flytja til landsins helmingi minna af vínföngum en áður, ef tollurinn yrði hækkaður um helming. Þetta var náttúrliga skynsamlega talað, enda ekki hægt að álykta skynsamlegar, en að þessar verði afleiðingarnar. Ef þá flyzt helmingi minna inn í landið af áfengum drykkjum en áður, þá standa tekjur landssjóðs í stað, því að ekki þarf að óttast, að þessi helmingur seljist ekki; að minnsta kosti hefir það aldrei heyrt, að kaupmenn hafi haft fyrningar af brennivíni; miklu fremur hafa menn heyrt, að þurrð væri á því í kaupstöðunum ekki löngu eptir að skip eru hætt að koma á haustin. Allt er drukkið upp árlega! Hæstv. landsh. furðaði sig á því, að þeir menn skyldu mæla með þessu frv., sem lofuðu svo mjög frelsið í öllu. Jeg hef víst átt að taka þetta um frelsið til mín. Jú, jeg elska frelsið, enda er jeg ekki hrædd-

ur um að þetta frumv. fari í bága við það. Jeg get sagt honum það, og reynslan er ólygnust, að hjá þeim þjóðum, þar sem frelsið er komið lengst í öllum greinum, t. a. m. hjá Bandamönnum í Norður-Ameríku, þar er sú stefna að ryðja sjer til rúms æ meir og meir, að rjettast sje að leggja algjört bann fyrir áfenga drykki, og hvert fylkið eptir annað hefir lögleitt slíkt bann. Hæstv. landsh. tók það fram, að áfengir drykkir væru eigi æfnlega óþarfir. Þessu neita jeg ekki. En þar sem þeira eru þarfir, mætti gera undantekning í lögunum með tollinn. Þetta er gjört t. d. í hinum norsku tollögum. Þar er t. a. m. tollfrí sá spíritus, sem brúkaður er til tekniskra starfa; en — þá verður líka að flytja hann inn í þeirri mynd, að ekki sje hægt að búa til úr honum drykk.

Það mun satt vera, að vín hefir verið ráðlagt í mörgum sjúkdómum, en jeg efast um, að það sje orðið nú svo títt. Jeg hefi einmitt lesið og það nýlega, að mikil reaction (o: apturkippur) væri kominn í því tilliti og að á hinum síðustu læknafundum hafi komið fram sterk mótmæli gegn því, að nota vín sem lækni meðal og styrkingar meðal. Jeg sje, að h. þm. Reykvíkinga (J. Jónassen) hristir höfuðið. Þetta mun þó satt vera. Jeg hef haft fyrir mjer áreiðanlegar bækur, reyndar eptir bindindismenn, en þær geta verið eins áreiðanlegar fyrir því. Auk þess hefir annar lækni fróður maður hjer í salnum sagt mjer, að það væri svo, sem jeg segi. En eitt er víst, og það er það, að þjóðina þyrstir eptir þessum lögum. Hæstv. landsh. sagði, að þingið ætti ekki að hafa vit fyrir mönnum eða fyrirskipa þeim, hvernig þeir skyldu verja efnum sínum, en jeg get ekki betur sjeð, en að þinginu sje skylt að benda landsmönnum á, hvað þeim sje fyrir beztu, með því að gefa þau lög, er hafi þann tilgang, að minnka kaup á skaðlegri óhöfsvöru.

Grimur Thomsen : Jeg var að vona að h. flutningsm. (L. H.) ætlaði með þessu frumv. sínu, að bæta landssjóði það upp, sem hann kæmi til að tapa við sóluna á

Aípt. B. 1886.

Höfðahúsum, en mjer hefir brugðizt þessi von. H. flutningsm. (L. H.) veit, að í tollögum er mjótt mundangshófið. Það má hækka toll að vissu takmarki til þess, að tekjur landssjóðs aukist, en þegar búið er að hækka þá að vissu takmarki, þá má ekki fara lengra, því þá miunka tekjurnar.

Hæstv. landsh. tók það fram, að tollur af áfengum drykkjum hefði minnkað svo mjög á þremur hinum síðustu árum, að hann væri nú fallinn niður um nálega 100%.

Nú skulum vjer gæta að. H. flutningsm. (L. H.) þótti það hneikslanlegt, að land, sem þiggur hallærisgjafir úr öðrum löndum, skuli brúka vín og flytja inn fyrir 500,000 kr. á ár. Brennivinspotturinn kostar nú hjá kaupmönnum 80 til 90 aura, og ef nú hjer við bætist helmingurinn af 60 a. tolli flutningsmanns, eða 30 aur., þá yrði brennivinspotturinn 110 aur. eða 120 aur. Þeir, sem nú þykir gott að fá sjer »snaps«, yrðu þá að ganga í stórstúkuna eða gerast Goodtemplarar, með öðrum orðum: hætta að drekka, af því þeir hafa ekki ráð á, að borga svo mikið fyrir snapsinn. Þá vil jeg spyrja h. flutningsm. (L. H.), hvort landið mundi ekki þurfa að þiggja enn meira af hallærisgjöfum af öðrum þjóðum? Því mjer er forvitni á að vita, hvaðan landið á að fá þá peninga, sem það missir við það, að allir hætta að neyta vins og ganga í stórstúkuna. Það mun ekki verða hægt að finna tekjugrein, er renni eins liðugt inn í landssjóðinn eins og einmitt vínfangatollurinn. Jeg get skilið hækkun flutningsm. (L. H.) á vínanda, sem er yfir 12°, og get gjarnan verið með honum í þeirri hækkun, en að hækka tollinn á brennivíni eða vínanda, sem er undir 12° eða 8°, það er ófjárhagslegt og jeg er ekki með í því. Tollur á brennivíni, sem er 8° og þar undir, er nú 30 aurar, og á brennivíni 8° til 12° 45 au., og það er nógu hár tollur. H. flutningsm. (L. H.) hefir verið góður og sanngjarn við rauðvín og messuvín, en aptur hefir hann tollað svo hátt öll önnur af finu vínunum, að það er frágangssök að drekka þau. Flaska af portvíni og sherry mundi eptir

6 (25. ágúst).

því kosta nú tvöfalt meira en áður. Það væri gaman að vita, hvernig landshöfðinginn ætlaði að fara að gefa þingmönnum vín í veizlunum hjá sjer. Ef kaupmenn hætta að flytja vín, þá hefir hann ekki einu sinni ráð með að útvega þeim eina portvinsflösku. Jeg ætla nú að fara bónarveg að h. flutningsm. (L. H.) og biðja hann að gjöra það fyrir mig, að láta sjer nú nægja þetta gjald, sem hann hefir lagt á 12° spritt, en láta gamla tollinn halda sjer á hinu. Jeg veit nú ekki, hvort hann vill gjöra þetta fyrir mig, en ef hann gjörir það ekki, þá má hann ganga að því vísu, að hann verður að vísa á annan gjaldstofn í staðinn, með því tekjur landssjóðs rýrna svo til vandræða horfir, ef hann fær sitt mál fram.

Jón Þórarinnsson: Mjer pykir það eðlilegt, að ekki taka fleiri til máls til að mæla með þessu frumv., því að mótbáru þær, sem fram hafa komið móti því, eru harla ómerkilegar. Jeg skal þó leyfa mjer að svara andmælendunum fáeinum orðum. Skal jeg þá fyrst geta þess, að jeg er allveg samdóma h. flutningsm. (L. H.) um, að heppilegast væri, að útiloka allan »spiritus» frá landinu nema sem apóteks-vöru. Það af spiritus, sem brúka þarf til lyfja-tilbúnings og verklegra hluta, má leyfa að flytja inn með vægari kjörum, vægari tolli en önnur spirituosa, og er þar með svarað aðalmótbáru hins hæstvirta landshöfðingja, þar sem hann hjelt því fram, að það væri hart, að tolla spirituosa svo hátt að því leyti, sem þau eru nauðsynjavara, þ. eru brúkuð til lækninga og til teknisk brug. Fyrir 400 árum síðan var brennivínið ekki til, og hafa menn ekki sögur af, að menn hafi ekki komizt af án þess. Yfir höfuð að tala getum vjer, þegar um toll af áfengum drykkjum er að ræða, tekið oss gott dæmi af útlandum þjóðum, bæði Norðmönnum, Dönnum, sem reyndar drekka manna mest brennivín, og Svíum. Í Svíþjóð var brennivínið fyrmeir í miklu áliti. Ríkisþingið taldi það jafnvel þjóðarnauðsyn, og svo kvað rammt að brennivínsgerð í landinu, að árið 1829 var brennivín brennt á

170,000 stöðum í landinu; ríkisþingið hafði þá leyft hverjum bónda að búa þessa nauðsynjavöru (!!!) til handa heimili sínu. En þetta breyttist fljótt; afleiðingarnar af þessu komu brátt í ljós og opnuðu augu þjóðarinnar. Samtök voru smátt og gjörð um allt land til að stemma stigu fyrir þessum ófögnuði, brennivínsdrykkjunni, og höfðu þau þær afleiðingar, að ríkisþingið, 18. jan. 1855, bannaði alla heimabrennslu, fyrirskipaði nákvæmt eptirlit með öllum brennivínsgerðum og lagði háan toll á hvern pott, sem til var búinn. Afleiðingarnar urðu heillavænlegar, eins og nærri má geta, og eins mundu þær verða hjer, ef lagður yrði svo hár skattur á brennivínsflutning, að aðflutningar minnkuðu að mun. Sama viðleitni hefir komið fram í Noregi að stemma stigu fyrir brennivínsdrykkjunni. Stórþing Norðmanna samþykkti 1842 lög, sem bönnuðu með öllu allt brennivínsbrugg og brennivínsölu í landinu, nema í lyfjabúðum. Þeim lögum neitaði stjórnin að vísu samþykkis, en skömmu síðar eða 1845 komu út önnur lög. Þau leggja svo mikinn skatt á brennivínsgerðir, að potturinn af því kostar nú á aðra krónu, eða nálega helmingi meira en hjer eptir að innflutningstollurinn er lagður á hann. Af þessu og mörgu öðru má sjá, að það er ekki eins dæmi, að leggja toll á spirituosa-sölu, enda tel jeg víst, að það gæti haft hinar heillavænlegustu afleiðingar í för með sjer fyrir land og lýð, ef frumv. þetta yrði að lögum. Þessi lög mundu verða gott meðal til þess að eyða, eða að minnsta kosti draga til muna úr brennivínsdrykkjunni hjer á landi, og yrðu þannig einhver hin heillavænlegustu lög, sem hin íslenska löggjöf hefir gefið út, því að brennivínið er óneitanlega gamalt þjóðarmein hjer á landi, sem enn er langt frá læknað, já, verra en drepsótt; það er, ef jeg svo mætti að orði kveða, eiturormur, sem nagar sí og ærætur hinna beztu blóma þjóðarinnar. Það er heldur ekki ófrjálslegt, eins og hinn hæstvirti landsh. tók fram, að leggja toll á brennivínið. Það er gert í þeim löndum, þar sem frelsið er lengst komið. Hin

þyngsta hegning hefir og verið lögð við ofdryckju t. d. á Frakklandi, þar sem frelsið hefir ávallt verið haft í hávegum. Þar voru lögin svo ströng áður, að þeim, sem ljét sjá sig drukinn, var í fyrsta sinni refsað með betrunarhúsvinnu, í öðru sinni með hýðing við staur, og í þriðja sinni með því að skorin voru af honum eyrun. (*Landshöfðingi*: Gildir það konjak?). Nei, en það gildir brennivín, þann drykk, sem hjer er mest drukkið af. Í Danmörku er ástandið hið versta. Þar hefir engin hegning verið lögð við að láta sjá sig drukinn, enda hefir hvergi í heiminum verið drukkið eins mikið af brennivíni eins og þar. Nú mun þó loks vera farið að sekta þá, sem sjást drukknir þar, að minnsta kosti í stórbæjum. Engin slík lög eru til hjá oss og er þeim mun meiri nauðsyn til að hækka hjer brennivínstollinn, enda held jeg að tollurinn verði ekki til þess, að minnka tekjur landssjóðsins; allir spádómar um það eru að svo komnu ástæðulausir.

Landshöfðingi: Mjer heyrir h. þingm., sem mæla með þessu frumv., vera að halda því fram, að ofdryckja sje svo fjarska-mikil og hneikslanleg á Íslandi. Jeg fyrir mitt leyti verð að mótmæla þessum áburði sem alveg ástæðulausum, og leyfi mjer að skjóta því til þingm. ofan úr sveitunum, hvort drykkjuskapur sje þar svo hneikslanlegur, sem þessir þm. segja. Jeg hefi talað við marga ferðamenn um þetta efni, og þeir bera landsmönnum allt annað. Þeir hafa sagt, að drykkjuskapur til sveita væri svo líftill, að ekki væri um hann talandi; þar á móti hneikslast þeir á drykkjuskap, sem eigi sjer stað á einstöku stöðum, þar sem strandferðaskipið kemur við kring um landið, og er opt drukkið mikið á þeim stöðum, meðan skipið liggur þar við. En það eru ekki einungis Íslendingar, sem drekka úti á skipunum, heldur allt eins mikið útlendingar. Þótt nú þessi tollur komist á, þá hjálpar hann ekki mikið til að eyða þessum drykkjuskap, því menn geta æfinlega fengið nóg vín úti á skipunum með sama verði og nú, því þessi tollur leggst ekki á skips-

«proviand». Þar sem drykkjuskapurinn því er mestur eða nokkur á landinu, þar geta menn þá drukkið sig fulla eins eptir sem áður. Dæmi h. 2. þm. Gullbr.- og Kjósars. (J. Þór.) um vintoll á Frakklandi sannar alls ekkert. Það er verndunartollur fyrir frönsk vín, tollur, sem verndar «production» vins á Frakklandi sjálfu. Flutningsm. vildi leyfa, að selja vín í lyfjabúðum til lækninga; en mjer þætti gaman að vita, hvernig hann ætlar að controllera þá sölu. Ætli margur mundi ekki geta fengið sjer «bittersnaps» á apóthekinu, ef hann langaði til? Jeg held það yrði ekki gott að koma í veg fyrir það. Jeg skal svo ekki fara fleiri orðum um þetta mál að sinni, en að eins geta þess, að jeg hafði búizt við, að h. flutningsmaður (Lár. Halld.) mundi benda þinginu á eitthvert ráð til að bæta landsjóði þann halla, sem hann hlyti að bíða, ef þetta frv. hans yrði að lögum. Hann hefir ekki gert það enn, en maður fær víst að heyra eitt-hvað frá honum bráðum aptur.

Jónas Jónassen: Jeg efast ekki um, að það hafi verið aðalmeining h. flutningsm. (Lár. H.) með þessu frv., að fyrirbjóða alla aðflutninga áfengra drykkja hingað til landsins, því að fyrirsjáanlegt má það vera hverjum manni, að ef þetta frv. verður að lögum, þá muni enginn kaupmaður þora að flytja hingað einn dropa af víni. Þetta frv. gengur allt of langt. Fáir eða engir hjer í salnum munu, ef til vill, hafa haft eins gott tækifæri sem jeg til að sjá þær sorglegu áleiðingar, sem drykkjuskapur hefir í för með sjer, og enginn mun kannast betur við það en jeg, hve skaðleg ofdryckjan er, og enginn mun hata hana meira en jeg; allt fyrir það get jeg með engu móti samþykkt frumv., sem gengur eins langt eins og þetta. Jeg bragða vín, en drekk mig aldrei drukinn, og svo er um fjölda manna, og þætti mjer hart, ef h. þingd. skyldi samþykkja frumv., sem gerði mönnum næstum ómögulegt að afla sjer vins, því í sjálfu sjer má eigi skoða allt vín sem ólyfjan; það getur verið gott og hollt, þegar það er drukkið í hófi. Auk þess ber vel að gæta þess, að

eptir þessu frumv. yrðu meðöl svo dýr, að næstum ókljúfandi yrði fyrir fátæklinga að kaupa þau; því eins og hæstv. landsh. benti á, er spiritus mjög notaður til meðalagjörðar, og þinginu má vera það fullkunnugt, að lyfsalanum í Reykjavík þykir fullþungbært að svara þeim skatti, sem nú hvílir á spiritus, þar sem hann er skyldur að selja eptir hinum lögboðna danska taxa; hann hefur áður sent beiðni inn á þingið um að fá linun í honum, en árangurslaust. Allir hljóta líka að sjá, að það væri alveg ósanngjarnt að ætlast til þess, að lyfsali gæti selt meðöl sín eptir hinum lögboðna taxa, þegar búið væri að gefa út lög eins og þessi. Hæstv. landsh. gat þess og, að vín, hin finni vín, væru opt ráðlögð við langvinnum sjúkaleik, og er það alveg rjett. Mörg af þeim eru hin beztu styrkingar meðöl, og opt alveg nauðsynleg. Hann sagði, að fátæklingar kæmu opt til manns og bæðu um flösku af víni. Það veit jeg líka; og hvers vegna gjöra þeir það? Af því að jafnvel nú, undir þeim tolli, sem er, er fátæklingum lítt mögulegt að kaupa sjer það vín, sem þeim er ráðlagt. Hvernig eiga þeir þá að fara að, þegar búið er að hækka tollinn svo gífurlega, sem hjer er farið fram á? Spiritus er brúkaður við „óperatíónir“, eins og hæstv. landsh. tók fram. Spiritus, sem gengur til einnar operatíónar, kæmi opt eptir þessum fyrirhugaða tolli til að kosta allt að 5 krónum; og hvernig á fátæklingurinn að fara að borga þennan kostnað, fyrir utan allan annan kostnað? Frumv. fer og fram á að hækka toll af öli; en þess ber að gæta, að öl, bæjersk öl, er mörgum mönnum hollur drykkur, er þeir neyta þess í hófi, og mörgum jafnvel alveg nauðsynlegur drykkur. Mörgum sjúklingum er ráðlagt að drekka bjór daglega, 1—2 flöskur á dag. Að öðru leyti skal jeg, ef til vill, svara nákvæmar við 2. umr. ýms-um atriðum í ræðum h. flutningsm. (Lár. H.) og h. 2. pm. Gullbr.- og Kjósars. (J. Þór.). Það, að álit manna á víni sem læknismeðali sje að fara minnkandi eða að mein-ingar manna um það efni sjeu orðnar mjög skiptar, held jeg sje ekki alveg rjett. Jeg

held þvert á móti, að vín sje æ brúkað meir og meir í læknisfræðinni. Að minnsta kosti er það víst, að læknar á Englandi og víðar ráðleggja opt mikið af whisky við taugaveikinni. Það má vera, að h. flutningsm. hafi lesið hið gagnstæða um notkun vínsins nú á tímum til lækninga, en jeg er þá líka viss um, að hann hefir lesið um þetta í ritum bindindismanna eða goodtemplara, sem líta mjög einstrengingslega á þetta mál. En, sem sagt, jeg skal, ef til vill, gefa nokkrar upplýsingar við síðari umræður málsins, sjer í lagi um ýms atriði í ræðu h. pm. Gullbr.- og Kjós. (J. Þór.), og sanna, að hann hefir eigi alstaðar á rjettu að standa. Skal jeg svo ekki ræða fleira um málið að sinni, en láta þá skoðun mína í ljósi, að rjettast sje að setja nefnd í málið, ef það annars á að ganga lengra.

Flutningsmaður (Lárus Halldórsson): Jeg get ekki neitað því, að mjer þykir frv. þetta hafa mætt helzt til mikilli mótstöðu hjer í deildinni, og sízt hefði jeg búizt við mótstöðu móti þessu máli frá h. pm. Reyk-víkinga (J. Jónassen), sem sjálfur er lækur og ætti því að vita manna bezt, hvað hollast er, bæði fyrir líkama mannsins og sál. Honum finnst frv. þetta ganga allt of langt; en ef vjer bærum saman við önnur lönd, þá er þó þessi tollur, sem hjer er farið fram á, talsvert lægri en víða annarstaðar. Þegar Norðmenn t. a. m. koma hjer til lands, þá furða þeir sig á, að hinar einu vörur, sem þeir geta fengið ódýrari hjer en í Noregi, eru brennivín og tóbak, og bæta við ljótu orði, og ef jeg nefni það hjer, þá vil jeg biðja h. þingdm. að fyrirgefa; þeir segja, að þetta sje hjer „svinagtig billigt“; og jeg verð sannarlega sö skoða það sem hreinan skrælingjahátt, að hafa ekki hærri toll á áfengum drykkjum. Það var víst h. þingm. Borgf. (Gr. Th.), sem talaði um tolltakmark, sem ekki mætti yfirstíga, ef tekjur landssjóðs ættu ekki að fara minnkandi. Jú, jeg þekki það, að til getur verið tolltakmark, maximum, sem ekki má yfirstíga, ef tekjurnar eiga að haldast; jeg kannast við, að varhugavert sje, að yfir-

stíga þetta takmark, þegar ræða er um toll á vöru, sem ekki er skaðleg. En eins og jeg hefi áður tekið fram, þá eru tvær hliðar á þessu máli, fjárhagsleg og siðferðisleg, og þar sem jeg met hina siðferðislegu hliðina meira, þá hefi jeg ekkert, alls ekkert á móti því, að þetta hæsta takmark sje yfirstigið, þegar ræða er um toll af áfengum drykkjum. Allir mótmælendur þessa frv. hafa sagt, að ef það yrði að lögum, sem jeg vona að verði, þá muni landsmenn hætta að kaupa vín og kaupmenn hætta að flytja það og selja; en jeg hygg, að landsmenn muni sníða sjer stakk eptir tollinum og kaupa því minna að pottatali, sem potturinn verður dýrari. Þetta álit jeg sje hin eina skýnsamlega ályktun, sem menn geti dregið út af tollhækkuninni. Það hefir verið tekið fram af andmælendum frumv., að mjer og öðrum meðmælendum þess mundi örðugt að finna ráð til að fylla það skarð, sem yrði í tekjudálki landsjóðs, ef þetta frv. öðlaðist lagagildi. Þetta kann satt að vera, en jeg hefi enga tilhneigingu til að fara að upphugsu neitt ráð til þessa, og það af þeirri einföldu ástæðu, að jeg er, sem sagt, sannfærður um, að tekjur landssjóðs rýrni ekki, að minnsta kosti ekki að neinum mun. En þó nú svo ólíklega skyldi fara, að tekjur landssjóðs af áfengum drykkjum rýrnuðu við þessa tollhækkun, eða hyrfu með öllu, og sú gullöld rynni upp í landinu, að ekkert yrði keypt af vínföngum, þá er aðgætaandi, að gjaldþol bænda og annara landsmanna yrði meira en nú, og þá gætu þeir betur borið þá skatta, sem á hvíla eða kunna að hvíla. Jeg gat ekki annað en brosað, þegar h. pm. Borgf. Gr. Th.) bar það fram, að eigi mundi síður þurfa hallærisgjafa; þegar allir landsmenn væru gengnir í Goodtemplarafjelagið, af því þeir hefðu eigi ráð á að kaupa snapsinn, og tollhækkun þessi væri búin að orsaka þurrð á fje landssjóðs, því jeg ætla, að það hafi ekki verið þurrð á tekjum landssjóðs, sem orsakaði hallærisgjafirnar, heldur þurrð í buddunum hjá gjaldendunum. Hæstv. landsb. tók að sjer að verja landið fyrir ofdrykkju-áburði, og

er jeg honum þakklátur fyrir það; en því miður ætla jeg, að enginn geti borið á móti því, að ofdrykkjan sje hjer helzt til of mikil. Það eru mörg sorgleg dæmi þess; það vita þeir bezt, sem eitthvað koma við sveitarfjelögin, að menn flosna upp með fjölskyldu sína af örbirgð og vesöld, sem ofdrykkjan ein hefur orsakað. Jeg heyri, að einstöku menn tekur sárt til sínu vínanna, og vilja gjarnan, að þeim sje hlíft sem mest. Jeg veit ekki, hvað alþýðan segði til þess; hún drekkur mest af brennivíninu; sínu vínin eru ekki íslenskur drykkur, og þeir, sem drekka þau, það eru hinir hálaunuðu embættismenn, og þeir munu ekki horfa í 75 aura toll til að geta svalað þorsta sínum á þeim. Brennivínið, þó ekki sje gott, er reyndar skársti drykkurinn; það mun flestum koma saman um; en sínu vínin, sem hingað flytjast — það mun óhætt að segja, að þau eru sjaldnast neitt ágæti. Mótbárur h. pm. Reykvík. (J. Jónassen) er jeg ekki bær um að dæma; hann lagði mikla áherzu á ágæti vínsins til lækninga; en jeg vildi þá óska þess, að hann læknaði með víni þá kvíla, sem orsakast af ofnautn áfengra drykkja. Jeg skal ekki dæma um, hvort ölið er hollur drykkur eða ekki. Það getur vel verið, að það sje sumum nauðsynlegt; en jeg get ekki að því gert, að mjer er persónulega mjög illa við þann drykk, því jeg veit, að ölið hefir orðið mörgum ungum manni brú til drykkjuskapar. Annars hefir h. pm. Reykvík. (J. Jónassen) gefið þingd. fyrirheit um góðar upplýsingar viðvíkjandi notkum vínsins til lækninga o. fl. við 2. umr. málsins, og mun jeg taka upplýsingum hans þakksamlega, en vona, að þær verði ekki til að fella frumvarpið.

Grimur Thomsen : Það eru að eins fá orð, sem jeg ætla að leyfa mjer að tala í þetta skipti. Meiningar manna eru mjög deildar í þessu máli, eins og við er að búast, þar sem það er vandamál. Það þarf að skoða vandlega hinar tvær hliðar þess, minnkun drykkjuskaparins annars vegar og fjármissi landssjóðs hins vegar, og til þess að þessi atriði verði vandlega íhuguð, leyfi

jeg mjer að stinga upp á, að nefnd verði sett í málið.

Forseti bar þá upp, hvort setja skyldi nefnd, en það var fellt.

Jón Þórarinnsson: Hæstv. landsh. tók það fram, að drykkjuskapur færi minnkandi upp til sveita hjer á landi, og hans gætti nú yfir höfuð ekki nema á strandferðaskipunum kring um landið. Það væri óskandi, að svo væri; en því er miður, að hann er mikill enn víða um land. Í Kjósar- og Gullbringusýslu t. d. mun hann ekki vera farinn að minnka að miklum mun, því á síðustu 3 árum var drukkið í þessum sýslum vín fyrir 137,000 kr., og þetta er sama sýslan, sem vill fá 20,000 kr. lán til að afstýra hallæri, eða til þess, að íbúar hennar geti lifað í vetur. Ef þetta er góður búskapur, þá veit jeg ekki, hvernig hann á að vera svo, að vondur meg heita. Að öðru leyti skal jeg taka það fram, að ef þetta er hár tollur, sem hjer er farið fram á, þá er þó enn hærri tollur á áfengum drykkjum í öðrum löndum. Jeg tala ekki um Danmörku, því að þar er brennivín ódýrast í heimi, tollurinn að eins 9 aurar á hverjum potti; en í Svíþjóð er tollurinn 37 aur. af hverjum potti, í Norvégi 55 a., í Rússlandi 71 e.; í Norður-Ameríku 86 a.; í Belgíu 1 kr.; á Englandi 1,65; og þá fer nú sopinn að verða dýr. Íslendinga þyrstir eigi síður eptir brennivíni en aðrar þjóðir, og eins og þær sjá ekki í að kaupa brennivín með háum tolli til að svala á þorsta sínum, eins munu Íslendingar geta það líka, þó tollurinn hækki. Jeg vona og óska, að mótmæli þau, sem komið hafa fram móti þessari tollhækkun, verði ekki til þess að telja nokkrum hinna háttv. þingdm. hughvarf.

Árni Jónsson: Mótmælendur þessa frv. hafa haft það að aðalmótbáru gegn því, að aðaltekjugrein landssjóðs, brennivínstollurinn, tapaðist að mestu eða jafnvel alveg, ef það yrði að lögum, og hefir hæstv. ldsh. sjer í lagi lagt áherzlu á þá ábyrgð, sem þingm. eigi að hafa gagnvart landssjóðnum. Það er hvorttveggja, að jeg hefi enn ekki getað sannfærzt um, að lands-

sjóður muni tapa við þá tollhækkun, sem hjer er farið fram á, enda get jeg eigi sjeð, að alþingismenn eigi að eins að bera ábyrgð gagnvart landssjóði. Jeg ætla, að hin ábyrgðin sje engu minni — og hún er í mínum augum mun meiri — sú ábyrgðin, sem vjer eigum að bera gagnvart þjóðinni. Landssjóðurinn er þó ekki annað en sameiginlegur sjóður þjóðarinnar, sem síðan á að verja tekjum sínum henni til gagns og góða. Landssjóð eigum vjer að efla, það kannast jeg við, en þó svo bezt, að vjer höfum jafnframt heill og hag þjóðarinnar fyrir augum. Þetta gjald, sem landssjóður fær af áfengum drykkjum, er sorglegt gjald, og ætti, að minni hyggju, helst að hverfa. Það hefir verið tekið fram undir þessum umræðum, að tollurinn af áfengum drykkjum hafi minnkað mjög þessi síðustu árin, og muni nú vera kominn ofan í 80,000 kr. Jeg hefi þó ekki orðið var við, að neitt nýtt gjald hafi verið lagt á landsmenn til að bæta upp það, sem landssjóður hefir misst af vínfangatollinum þessi árin. Það verður því ekki sjeð af þessu, að það sje svo öldungis bráðnaðsýnlegt, að leggja á nýja skatta, þó landssjóður missi nokkuð af tekjum sínum. Jeg segi nokkuð af tekjum sínum, því jeg get ekki skilið, að þessi tekjugrein hverfi með öllu, eins og andmælendur frumv. spá, því til þess eru menn, því miður, allt of breyzkir, að þeir hætti alveg að drekka. Jeg fyrir mitt leyti er alveg sannfærður um, að vjer alþingismenn gætum ekki gert þjóð vorri neitt þarfara en að samþykkja það frumv., sem kæmi því til leiðar, að ekki flyttist einn dropi af víni inn í landið, sem gerði mönnum ómögulegt að svala sjer á þessari óminnislynd, sem eins og hulinsblæja breiðist yfir bú og byggðir, sem er eins og þokuþnoðri, er dregur upp í dalabotnunum, en dreifist síðan smátt og smátt fram með öllum hlíðunum, uns þokan hylur allan dalinn, og sveipir hann í svörtu myrkri. Þessu þanvæna eitri, sem læsir sig inn í líkama mannsins, sem veikir viljann og eyðir kröftunum, sem skaðar skynsemina og herðir hjartað, og það svo mjög, að það

sviptir manninn smátt og smátt allri sóma-tilfinning og dregur hann ofan til hins dýrlega, kemur honum til að gleyma sínum helgustu skyldum, skyldum við konu og börn, — þessu eitri vil jeg helst útrýma með öllu úr landi. Jeg get ekki verið á sama máli og þm. Borgf., að kalla þær tekjur góðar, sem hafa svo sorglegan grundvöll; „þær renna liðugt í landssjóðinn“, segir þm. Borgf. (Gr. Th.). En hann hugsar ekki um tár ekknanna og blóðdropa barnanna, um alla þá synd og sorg, er á bak við býr. Vjer vitum allir, að þeir eru margir, sem misst hafa heilsu sína í blóma lífsins fyrir nautn áfengra drykkja; aðrir hafa misst sinn siðferðislega krapt og orðið lítilmenn, horfnir hug og dug alla sína æfi, fyrir utan þá, sem hafa hnigið fyrir örlög fram á bezta aldri og í blóma lífsins, beinlínis af völdum vínsins. Mjer pótti það sannarlega undarlegt, að h. þm. Borgf. (Gr. Th.) skyldi verða armæddur út af því, að við fengjum nú ekki eins góð vín í landshöfðingjaveizlunum, ef tollurinn yrði svona hár; því það hugsaði jeg sízt, að hann mundi sjá eptir því, þótt svo yrði. Jeg man ekki betur, en að honum hafi ekki verið svo fast í hendi með þær veizlur, og það bregður því einhverju nýrra við, ef hann fer að hafa matarást á þeim.

Hæstv. landsh. tók það fram, að hjer á landi, að minnsta kosti til sveita, væri ekki mikið um drykkjuskap. Betur að satt væri. Það hefir þó, því miður, það orð á leikið, að sumar stjettir sjeu ekki alveg lausar við hann, og það, sem verst er, einmitt sú stjettin, sem sízt skyldi. Jeg er hræddur um, að það orð liggi enn á prestastjettinni á Íslandi, að drykkjuskapur eigi sjer stað hjá henni. Þar fyrir segi jeg eigi, að sá orðrómur sje sannur. Mig minnir heldur ekki betur, en að það væri nýlega sagt hjer í salnum, að þeir, sem væru drykkjumenn, mættu gjarnan tínastraptur úr og bíða með að fá brauð. Og jeg man eigi betur, en að sumir prestar hafi eigi alls fyrir löngu orðið að bera hönd fyrir höfuð sjer í blóðunum út af þessu efni.

H. þm. Reykvík. (J. Jónassen) sagðist

flestum fremur hafa haft gott tækifæri til að sjá, hve sorglegar afleiðingar drykkjuskapur hefði í för með sjer, og hann kvaðst hata ofdrykkjuna, en þó sagðist hann drekka ávallt dálítið sjálfur. Mjer skilst allt svo, að áhrif þau, sem sjón drykkjuskaparins í sínum hryllilegustu myndum hefir haft á þm. og hatur hans á ofdrykkjunni, komi eigi fram í öðru en því, að hann drekki sjálfur. Jeg hefi líka sjeð hinar sorglegu afleiðingar drykkjuskaparins, en þessi sjón hefir haft gagnstæðar verkanir á mig við það sem þær hafa haft á þm. Reykvík. (J. Jónassen). Jeg fann það siðferðislega skyldu mína, að sporna við öllum drykkjuskap bæði með því, að drekka ekki sjálfur, og hvetja aðra til hins sama. Hinn sami þm. gat þess, að það færi í vöxt, að lækna ýmsa sjúkdóma með vínunum. Jeg skal nú ekki dæma neitt um það. Máske lækna ráðleggi vín við hinum mörgu sjúkdómum, sem leiða af ofnautn sjálfs vínsins. Jeg get vel ímyndað mjer, að svo sje, því að sumir lækna álíta, að lækna verði sjúkdómanna með meðali sem líkustu því, er hefir orsakað þá. En það er margt annað, sem leiðir af ofdrykkjunni. Ofbeldisverk og yfirtroðsla laganna eiga rót sína að rekja til vínsins. Vjer getum ekki metið í krónunum það tjón, er landið bíður af víninu, af nautn og ofnautn áfengra drykkja, eins og vjer munum heldur ekki geta metið til peningaverðs það sjálfstæði, þann siðferðislega þroska og krapt, sem eykst hjá mönnum, er þeir sneiða hjá víninu, hætta drykkjuskapnum. Jeg veit dæmi þess, að menn fara í kaupstað á veturna til að sækja björg handa heimilum sínum, en hverfa heim aptur bjargarlausir af því þeir hafa látið brennivínið sitja í fyrirrúmi. Það er heldur ekki nóg með það, að drykkjuskapurinn eyðir fje manna, heldur gjörir hann og það að verkum, að menn eru bornir brotnir og bæklaðir heim til konu og barna. Þessa hlið málsins hefi jeg viljað taka fram, af því mjer virðist eins á hana að líta, þegar um það er að ræða, að telja saman tollinn eða krónurnar fyrir vínið í landssjóðinn.

Þórarinn Böðvarsson: Jeg ímynda mér að allir h. þingdm. hafi nú þegar fengið nóg af ræðum um þetta mál. Allt fyrir það vil jeg þó leyfa mér að bæta hjer við fáum orðum, til þess að gera grein fyrir atkvæði mínu í þessu máli. H. flutningsm. (L. H.) tók það fram, að tilgangurinn með frumv. þessu væri sá, að minnka ofdrykkjuna og auka tekjur landssjóðs. Hinn fyrri tilgangurinn næst því að eins, að tollurinn verði svo hár, að menn hætti að geta keypt vín. Hvort tekjur landsins muni hækka eða lækka, ef frumv. þetta verður að lögum, er ekki hægt að reikna út fyrirfram, og skal jeg því ekki geta mér neitt til um það, og tilgátur einar verða það að vera fyrir öllum. En eitt vona jeg að allir játi, og það er, að gjaldið fyrir ofdrykkjuna er eitthvert hið aumasta gjald, sem rennur í landssjóð. Það hefir að vísu verið sagt, að menn mundi ekki geta bent á neitt hentugt gjald til að bæta landssjóðnum upp það tap, er hann biði við þessa tollhækkun. Það getur vel verið, að þetta verði örðugt, en það held jeg sje hægt að sýna, að lakari grundvöll fyrir skatti en ofdrykkjuna sje ekki hægt að finna. Jeg skyldi ekki hafa neitt á móti þessu máli, ef jeg hjeldi, að afleiðingarnar yrðu þær, að drykkjuskapur minnkaði í landinu. En það, sem veldur því, að jeg get ekki greitt atkvæði með þessu frumv. nú, er einkum það, að jeg er því mótfallinn að leggja nokkurn skatt eða toll á landsbúa á þessu þingi, og það því fremur, sem það er viðurkennt, að ekki þurfi fje til nauðsynlegra útgjalda. Mundi landsbúum að sjálfsögðu þykja það óviðurkvæmilegt, að það þing, sem alls ekkert hefir með fjárhag landeins að gera og ekki stígur neitt spor til verklegra framfara, færi að leggja toll á landsbúa að þarflausu, þegar þeir eru bágstaddari en þeir hafa verið um marga áratugi. Þá eru og ákvæði 2. greinar, sem segir, að lög þessi skuli öðlast gildi 1. dag októbermán. í ár. Jeg vil ekki samþykka frumv., sem getur breytt öllum fjárhag landsins á miðju fjárhagstímabilinu, og álit því fyrir mitt leyti, að þetta frumv. væri rjettilegar borið upp á

því þingi, sem hefir fjárhag landsins til meðferðar.

Eiríkur Briem: H.þm. Mýr. (Á.J.) tók það fram, að þótt tollurinn af áfengum drykkjum hefði minnkað síðustu árin, þá hefði þó ekki þótt nauðsynlegt að leggja á nýja tolla til að bæta landssjóði það, er hann hefði misst. Þetta er þó ekki svo undarlegt, því að þess ber að gæta, að það er fyrst nú í ár og í fyrra, sem tollurinn hefir minnkað svo mjög; árin 1883 og 1884 lækkaði tollurinn ekkert. Það er þá fyrst næsta ár, að menn fá að finna til þess stórkostlega tekjumissis, sem landssjóður beid í fyrra og bíður að sama skapi nú í ár. Landshöfðingi upplýsti það, að tollurinn næstliðið ár að eins hefði numið 119,000 kr. og það er fullum 44 þúsundum krónum minna en í hitt eð fyrra, og þeir sem til þekkja munu varla geta verið í vafa um, að tollurinn muni aptur í ár minnka ennþá meir, svo að vel má vera, að hann verði í ár fullum 80000 kr. minni en 1884, og þegar landssjóður hefir misst um 80000 kr. af árstekjum sínum, þá er langt frá, að tekjur hans hrökkvi til útgjaldanna, og því sjálfsagt að útvega þarf nýjar tekjugreinar; og veit jeg sannarlega eigi, hvar þess væri fremur að leita, en með hæfilegri hækkun á tolli á vínföngum og tóbaki; en eins langt má eigi fara eins og ráðgert er í frumvarpinu, því það væri að minni meiningu meðal annars fremur til að minnka en auka tekjur landssjóðs. Jeg mun því gefa atkvæði með því, að frumv. gangi til 2. umr., ef mönnum skyldi hugsast einhverjar heppilegar breytingar við það, er gætu tryggt landssjóði meiri tekjur; en, eins og frumv. er nú, mun jeg eigi framvegis geta gefið því atkvæði mitt.

Þorlákur Guðmundsson: Jeg hata drykkjuskap og drykkjumenn, og vil því um fram allt styðja að því, að drykkjuskapur minnki í landinu, en ekki hygg jeg það eina ráðið til að útrýma drykkjuskapnum, að hækka tollana á áfengum drykkjum. Jeg hugði annars, að þetta þing ætti ekki að fjalla um fjármál; jeg held, að slík mál liggi fyrir utan verkahring þessa þings. Jeg

verð að öðru leyti að votta það með hæstv. landsh., að drykkjuskapur til sveita, að minnsta kosti þar sem jeg þekki til, er orðinn sára lítill. Þetta dæmi, sem h. 2. þm. Gullbr. og Kjósars. (J. Þór.) tók af drykkjuskapnum í hans kjördæmi, snertir víst að eins kaupstaðarbúa og þá, er við sjó búa. Þetta dæmi sannar því ekkert um drykkjuskapinn yfir höfuð að tala. Jeg veit það, að þeir fáraðlingar eru til og yfirstignir óreglumenn, einkum við sjó, sem taka bitann frá munnum á konum sínum og börnum og selja hann fyrir vín; sem fara undir eins og þeir fá fisk úr sjó, og láta hann fyrir vín; en jeg veit líka, að þessir menn mundu ekki sigrast með þessum lögum. Það er siðferðistilfinningin ein, sem dugar í þessu tilliti, og sem betur fer, er siðferðistilfinningin farin að vakna nú hin síðustu árin, og kemur fram í hinum lofsverðu bindindishreyfingum og bindindisfjögum, sem verið er að stofna um allt land. Drykkjuskapurinn fer því, vonandi, æ minnkandi; þess ber líka vel að gæta, að það eru ekki landsmenn einir, sem drekka allt það vín, sem hjer er drukkið. Útlendingar, ýmsir farmenn, drekka hjer mjög mikið í kaupstöðum, t. a. m. Frakkar o. fl. H. þm. Mýram. (Á. Jónsson) kom með það sem ástæðu með frumvarpinu, að þegar menn færu í kaupstað á vetrartíma í þeim tilgangi að sækja björg, jafnvel fyrir gjafir eða lán, handa heimilum sínum, þá brúkuðu menn það, sem menn ætluðu að láta fyrir björgina, til að kaupa vín fyrir, og drykkju sig fulla. Þetta segi jeg sje hrein undantekning, og yfir höfuð að tala vildi jeg óska þess, að við þingmenn kæmum hjer í salnum með sem minnst af slíkum einstökum tilfellum, svo þjóðinni í heild sinni verði ekki gerður meiri ósómi en hún á skilið.

Flutningsmaður (Lárus Halldórsson): Jeg ætla að eins að leiðrjetta eina tölu í ræðu h. 2. þm. Gullbr.- og Kjósars. (J. Þór.). Hann sagði, að brennivinstollurinn í Norgegi væri 55 a. af hverjum potti, en eptir skýrslum, sem jeg hefi, er hann 1 kr. 35 a.

Alpt. B. 1886

án tillits til styrkleika, ef vínið er í flöskum, en 1,80 annars af 16° styrkleika.

Atkvæðagr: Frumv. vísað til 2. umr. með 15 atkv. móti 8.

Frv. til laga um breyting á lögum um aðflutningsgjald á tobaki 11. febr. 1876 (28); 1. umr.

Flutningsmaður (Lárus Halldórsson): Þar held jeg að komi uppbótin handa lands- sjóði fyrir hið of lága verð á Höfðahúsum, er h. þm. Borgf. (Gr. Th.) talaði um; það er nefnilega tobakstollurinn; því hvað sem er um brennivínið, þá er jeg viss um, að menn kaupa tobak nokkurn veginn jafnt eptir sem áður, þótt tollurinn verði hækkaður. Jeg hefi farið fram á að fimmfalda og fimmfalda tollinn við það, sem áður hefir verið; sumir vildu jafnvel áttfalda hann á vindlum, en jeg skal eigi fjölyrða um það. Jeg hefi tekið útdrátt úr verzlunarskýrslum til 1882, og komið að þeirri niðurstöðu, að tobaksnautn fer vaxandi. Nefið stendur í stað; það eru 68,000 pund, sem menn troða árlega í nasirnar. Reyktóbakið hefir vaxið lítið eitt, nefnil. frá 19 og upp í 20 þúsund. Munntóbakið frá 66 til 67 þús. pund á ári. En vindlakaupin hafa vaxið stórkostlega á þessum árum, frá 250,000 upp að 673,000 vindla, og þó hafa þau sjálfsagt vaxið mikið síðan 1882 — þangað ná skýrslur þær, sem jeg hefi haft fyrir mjer —; þá (s: 1882) hafa verið keyptir svo margir vindlar, að 10 vindlar koma niður á hvern mann. En hvers virði er þá allt þetta tobak?—300,000 króna virði á hverju ári; og ef nú er við bætt þeim 500,000, sem árlega ganga til vinkaupa, þá er það til samans 800,000, sem árlega er varið til að kaupa fyrir vín og tobak. Mjer virðist nú eigi ólíklegt, að þetta eigi talsverðan þátt í fátækt landsins, og fæ því eigi betur sjeð en að það sje heppilegt og ráðlegt fyrir þingið, að hækka tollinn, til þess, ef verða mætti, að minnka eitthvað kaupin á þessum óþarfavörum; og jeg vona, að í þetta skipti fái jeg eigi þá mótbáru, að það minnki tekjur landssjóðs; því jeg er þess fullviss — og um það munu flestir vera mjer samdóma —,

7 (28. ágúst).

að menn kaupa tóbak eptir sem áður, og þó vonandi sje, að það kunni að verða nokkru minna en að undanfögnu, þá mun óhætt að fullyrða, að það verði aldrei þeim mun minna sem tollhækkuninni nemur.

Landshöfðingi: Jeg skal leiðrjetta það hjá h. flutningsm. (L. H.), þar sem hann sagði, að tóbakskaupin mundu hafa farið vaxandi; þau hafa þvert á móti farið stórum lækkandi síðustu árin; hans skýrslur eru allar of gamlar, og allar frá velmegunarárrunum; þessi síðustu og hörðu ár hafa öll munaðarvörukaup farið minnkandi að mun.

Jeg skal taka það fram, að jeg álit, að frv. þetta geti beðið næsta þings, því frumvörp fjárhagslegs efnis geta eigi verið kappsmál nú; ef þau eru geymd þangað til 1887, þá má taka tillit til þeirra á fjárlögunum; en ef þau öðlast gildi 1886, þá geta þau haft áhrif eins til að lækka eins og hækka tekjurnar. Gagnvart kaupmönnum er hið sama að segja um þennan toll, eins og vintollinn, að það verður mjög örðugt, ef eigi frágangssök fyrir þá, að leggja hann allan út fyrirfram. Tóbaksnautnin er saklaus nautn, og því er jeg á móti því, að mönnum sje gert mjög örðugt fyrir með að veita sjer hana; það eru eigi svo margar nautnir, sem menn hafa á þessu kalda og harða landi, að vert sje að fyrirmuna mönnum þeirra. Jeg tek til dæmis sjómanninn, þegar hann kemur þreyttur og hrakinn að landi, þykir honum hressing í að fá sjer vel í nefið; er nú vert að fyrirmuna honum þessarar lítilvægu og saklausu nautnar?

Flutningsmaður (Lárus Halldórsson): Mjer kom það undarlega fyrir, eptir því sem h. landsh. talaði í brennivínsmálinu, þegar jeg heyrði, að hann vildi eigi þiggja tekjuauka fyrir landssjóð. Hann lagði til að fresta þessu frumvarpi til næsta þings; en mjer dettur í hug málshátturinn: „frestur er á illu beztur“, af því mjer skildist jafnframt, að landsh. væri eigi hlynntur þessari tollhækkun. Hvort tóbaksnautn sje saklaus, skal jeg ekki dæma um, en jeg hygg þó, að hún sje fremur spillandi en hitt.

Tollur sá, sem jeg hefi farið fram á, er engan veginn svo gífurlegur, að hann meini mönnum að kaupa nokkurn veginn eins eptir sem áður. Jeg skal að eins benda mönnum á tollinn í Noregi — þar eru líka sjómenn, og þar eiga líka margir bág — þar er tollurinn á »Rástof» 1,25 kr. á hvert »kilo», og á vindlakassanum 2,50 kr., eða tífaldur við það sem hann er hjer, enda er þessi tollur eptir vorum núgildandi lögum hreinasta ómynd á slíka vöru.

Atkvæðagr.: Málinu vísað til 2. umr. með 17 atkv. gegn 5.

Tillaga til þingsályktunar um, að mæld verði uppsigling á Hornafjörð, og könnuð skipalega við Ingólfs höfða, hvernig ræða skuli.

Samþykkt var að hafa eina umræðu um málið.

Tíundi fundur, laugardag 7. ágúst kl. 12. Allir á fundi, nema þm. V.-Skapt. (Ó. P.) og 2. þm. N.-Múl. (Þorv. Kjerulf), er höfðu orlof forseta, og þm. Vestm. (Þorst. J.), sem var lasinn.

Forseti gat þess, að tveim skrifurum hefði verið bætt við í deildina, kandiðat Jóhannesi Sigfússyni og stúdent Jóni Steingrímssyni.

Grimur Thomsen: Áður en tekið er til dagskrár, skal jeg leyfa mjer að koma með dálitla bending til h. forseta. Eins og kunnugt er, var það áður venja, að einn af þingmönnum ásamt skrifstofustjóranum höfðu á hendi ritstjórn alþingistíðindanna. Þessu var nú þannig breytt, að ritstjórn þeirra hefir verið fengin í hendur einum af blaðstjórum hjer, Birni Jónssyni. Það kom fyrir í fyrra, að hann setti neðanmálsgrein í þingtíðindin, en þingtíðindin eru engin dagblöð, og slíkar athugasemdir eiga ekki heima í þeim. Jeg bið forseta því að áminna ritstjóran um, að slíkt komi eigi optar fyrir hjá honum.

Forseti: Þessi tilmæli þingmannsins munu verða tekin til greina.

Frv. til stjórnarskipunarlags um hin sjer-

staklegu málefni Íslands (34 og 35); frh. 1. umr.

Flutningsmaður (Benidikt Sveinsson): Jeg skal þegar í byrjun taka það fram, að jeg á þessu stigi málsins mun halda mjer til hinna almennustu atriða málsins, bæði af því, að þessi er hin fyrsta umr. þess, og einkum til að halda alveg fráskildum ástæðum þeim, sem jeg býst við að koma muni fram á móti frv. þessu frá hálfu einstakra manna, sem hafa gjörzt andmælendur þess leynt og ljóst; þessum og þvílíkum ástæðum, segi jeg, sem eru af allt öðru sauðahúsi, vil jeg halda alveg fráskildum, en reyna til að gjöra sem glöggvasta stöðu vora gagnvart stjórninni, því við hana vil jeg ekki fara í neinn blindingsleik; og geta þannig að eins þær ástæður tekizt til greina, sem hún hefir borið fram gegn frumvarpinu. H. þingm. hafa nú fyrir sjer bæði frv. eða hina endurskoðuðu stjórnarskrá, og nefndarálitid, og munu þeir sjá og hafa þegar sjeð, að niðurstaða nefndarinnar hefir orðið sú, að ráða þinginu til að samþykkja alveg óbreytt þetta frv. til stjórnarskipunarlags, sem alþingi 1885 sandi og samþykkti. Jeg er alveg sannfærður um, að þetta kemur h. þingdeildarinnunum ekki á óvart; þeir þurfa ekki annað en þreifa í sinn eigin barm, og hver þeirra mun finna þær sönnunina hjá sjálfum sjer fyrir því, að hin íslenska þjóð óskar og krefst einskis annars og einskis frekar, en að þingið samþykki stjórnarskráfrumvarpið 1885 alveg og að öllu leyti óbreytt. Það getur verið, að sumum kynni að þykja, að jeg bæri of mikið í þetta mál, ef jeg segði, að hvert skynberandi mannsbarn svo að segja á Íslandi geymi þessa ósk og kröfu í hjarta sínu; og þó mun þetta sönnu næst; en hitt er eigi að eins sannfæring mín, heldur óræk vissa, að að minnsta kosti allur þorri manna á Íslandi, allur kjarni manna á Íslandi, sje samþykkur þeirri niðurstöðu, sem nefndin hefir komizt að, og þessa vissu hljóta hinir háttvirtu þingmenn, hver í sínu lagi, að geta tryggt og treyst með vottorðum sínum. En nú vil jeg þó eigi að

síður fara nokkrum orðum um það atriði, að það sje sannarlegur og eindreginn vilji þjóðarinnar í heild sinni, að stjórnarskráfrv. frá 1885 sje samþykkt breytingalaust. Jeg veit mjög vel og minnst þess nú, að þeir menn voru til á þingi 1885, sem báru brigður á, að það væri vilji þjóðarinnar, að breyta jafnvel að nokkru hinni gildandi stjórnarskrá 5. janúar 1874. En þessu mótmælti jeg og allur þorri þingmanna, og tók það æ ofan í æ sterklega fram, að við nýjar kosningar til alþingis hlyti það að verða ljóst sem ljósið í dimmunni, hvort þessi unnmæli eða andmæli þessara einstöku þingmanna væru á rökum byggð eða ekki, væru sönn eða ósönn. Nú er þá sá tími kominn, sem leitt hefir það í ljós, hvort það hafi í raun og veru verið þjóðarvilji, að breyta stjórnarskránni 1874, eða halda henni óbreyttri. Jeg álit reyndar og tel það vafalaust, að sönnunarbyrðin í þessu efni hvíli hvorki á mjer nje nefndinni í þessu tilliti, en vil þó alls ekki skorast undan því, að taka hana upp á mig, því sú byrði er mjer ljett. Vil jeg þá sjerstaklega taka tvennt fram; hið fyrra er það, að hinir heiðruðu herrar, sem hjer á þingi efuðust í fyrra um þjóviljann í þessu máli, já, gerðu skop og skimp að honum, sem væri hann draumórar einir, þeir eru hjer eigi nú vor á meðal; og þó veit jeg eigi annað — guði sje lof — en að þeir sjeu hraustir og heilbrigðir. En hvernig stendur þá á því, að þeir eru eigi hjer? Því gefa þeir sig nú ekki fram, til að bera vitni sannleikanum fyrir þessum dómstóli hans? Því mun þó ekki verða neitað, að þeir voru að mörgu leyti nýtir og góðir fulltrúar þjóðar sinnar; það skal jeg fúslega játa; en ekki þarf þó að dyljast svarsins:

Þjóðviljinn hefir rutt þeim úr þingmannsessinum, sem óhæfilegum í stjórnarþótarmáli landsins; einmitt þjóðviljinn í þessu máli, sem þeir báru brigð á, hefir, segi jeg, rutt þeim á braut, og það þrátt fyrir það, þótt þjóðin að öðru leyti gæti kannast við kosti þeirra. Þetta er nú sterk sönnun, það sjer hver maður; en hún er þó ekki fullnægjandi, og má fremur

kallast einstök og »negatív»; en jeg vil benda á aðra og ríkari sönnun, sem sönnu nafni getur kallast almenn og »positív», og þessi sönnun eru kosningarnar til alþingis 1886 yfir höfuð. Látum sjá! Með auglýsinguinni 2. nóv. 1885 skorar konungur, og það að vísu fyrir aðgjörðir stjórnar hans, á alvarlegan og aðvarandi hátt á þjóðina, að láta fulltrúa sína mæta á þingi til að skera úr, hver sje vilji hennar í stjórnarskipunarmálinu. Og hvernig verður svo þjóðin við þessari áskorun? Það vaknar hjá henni sem eldur í sinu óvenjulegur, alveg óvenjulegur áhugi á þingkosningunum, áhugi, fjör og fylgi á, að neyta kosningar-rjettar síns, þessa dýrmæta, já dýrmætasta rjettar þjóðarinnar, er hún sjálf beinlínis með höndum hefir. Til þess nú að færa órækar sannanir fyrir þessu máli mínu, skora jeg á menn að bera saman, hvernig kjörfundir á Íslandi voru sóttir nú og hvernig þeir hafa verið sóttir að undanfögnu, því með þessum samanburði má leiða í ljós glögg og óyggjandi rök fyrir því, hve miklum mun meiri kosningaáhugi hafi átt sjer stað nú meðal þjóðarinnar, en nokkru sinni fyr. Jeg bið þess vel gætt, að þetta, einmitt þetta er svo afar-þýðingarmikið atriði, því að kosningarnar voru að þessu sinni bundnar á lögskipaðan hátt sjerstaklega við þetta mál, svo að engir einstaklegir hagsmunir eða önnur einstakleg áhugamál einstakra hjeraða, engin hreppa- eða hjeraðamál gátu knúð menn til að koma á kjörfund. Jeg bið þess gætt, að stjórnarskipunarmálið er það æðsta og almennasta landsmál, sem vísar allri hjeraða- og hreppa-»politik» á óæðra þekk. Það eru nú enn fremur ýms atvik, sem sýna, að þessi áhugi, sem vjer allir getum borið vitni um, og blöð landsins hafa haldið á lopti fjöllumum hærra, hlýtur að hafa verið mikill, sterkur og kúgandi. Menn þekkja árferðið og ferðirnar á Íslandi snemma á vorum, og vita, að venjulega er hvorugt gæðagripir, og sjerstaklega geta menn rennt grun í nú, er harðindi og bjargarskortur í mesta lagi þrengdi að mönnum, að þá hafi nokkuð þurft til að knýja einyrkja og bláfá-

tæka menn til að yfirgefa illa stödd heimili sín að matbjörg og heyföngum, sumstaðar svo fleiri dögum skipti, fyrir sakir þessa eina máls, sem þó átti að kosta landið, þetta land, fátækast allra landa, 20,000 kr. að sögn andmælenda. Að menn því sóttu kjörfundina með miklu meira fjöri og fylgi en að undanfögnu, er sannarlega rík, já óræk sönnun fyrir því, að það er til þjóðvilji á Íslandi, þjóðvilji, sem hinar brýnustu lífsþarfir heimila hins snauða fá ekki bugað. Jeg vil biðja menn að gæta þess sjerstaklega í þessu tilliti, að einmitt í því kjördæmi, þar sem risið hefir upp jeg vil segja heill andvígisflokkur gegn stjórnbreytingamálinu, í því kjördæmi var einmitt áhuginn mestur; þar mættu kjósendur á kjörfundi svo hundruðum manna skipti nú, er tugum skipti áður. Um þetta get jeg best borið vitni, því þetta er mitt eigið kjördæmi. En þess bið jeg menn þó enn vel að gæta, að ekki má leggja eingöngu kjósendatölu til grundvallar eður sem mælikvarða fyrir því, hve megn eða mikill áhugi alþýðu hafi verið á því að sækja kjörfundina. Menn hafi það hugfast, að hjer er ólíkt háttað því, sem er í öðrum löndum, þar sem menn geta þeytt á járnbrautum og í gufuvögnum sem fuglar fljúgandi landshorna í millum.

Jeg læt nú staðar nema um þetta atriði, því það, sem jeg hefi nú talað, hygg jeg, sem sagt, vera óræka og allshendis fullnægjandi sönnun fyrir því, að þjóðin vilji óbreytt stjórnarskrárfrumvarpið frá 1885, og vjer þingmenn, stjórnfrelsmenn, höfum þar á ofan hátttalandi vitni um það, hver í sínu brjósti, að vjer höfum fengið, segi jeg, sjerstaklegt umboð frá kjósendum vorum að fram fylgja þessu frv. óbreyttu á alþingi 1886.

En jeg veit mikið vel, að þessi orð mín, að almennur, sterkur og eindreginn þjóðarvilji sje á því, að þetta alþingi samþykki hina endurskoðuðu stjórnarskrá óbreytta, þó rökstudd sjeu, muni kveikja nýja vefengingu á vörum andmælendanna. Þeir munu segja: Já, þjóðviljinn á Íslandi! Hvað er hann? Er hann skýrar hugmyndir um stjórnarskipunarmál landsins út í æsar,

er hann ávöxtur eða lífshreyfing skýrrar og glöggrar meðvitundar um hin blæðandi sár þjóðlíkama vors? Nei! munu þeir segja: Hann er munnsflapur, heimskulegt munnsflapur og orðagjálfur ómenntaðrar alþýðu. Hann er smjaðrandi og tælandi glysvarningur, sem vjer þjóðfrelismenn berum á borð fyrir fáfræðinga. Jeg veit að vísu, að þeir eru að vísu sárfáir, sem þannig hugsa og tala, en svo hefir mjer virzt, sem þeir álíti, að íslenzk tunga eigi ekki í eigu sinni neitt það háðsyrði, háðungarnafn eða háðglósu, sem mátuleg sje handa þeirri tálkenningu, að þjóðviljinn sje sá sanni og rjetti grundvöllur og hyrningarsteinn fyrir stjórnarskipunarlögum Íslands, þeim, sem hjer ræðir um. Þessir menn hafa nú sinn dóm með sjer, eins og vjer, og skal jeg því ekki velja þeim nein nöfn í staðinn, þó það væri hægðarleikur, en þeirra nöfn munu rituð í sögu Íslands, og hinn komandi tími mun dæma um, hvorir rjettara, þeir eða vjer, hafi haft fyrir sjer. En því megum vjer, hvað sem þessu líður, þó eigi gleyma, að vjer verðum að ganga til botns í þessu máli, og spyrja sjálfa oss: Er þjóðviljinn á Íslandi annað en orð á vörunum? Hvernig víkur því við, að þjóðviljinn er sá eini rjetti mælikvarði í stjórnarskipunarmáli Íslands? Þetta vil jeg reyna til að sýna og sanna að sje. Jeg vil leyfa mjer að benda á, að íslenzkur þjóðvilji er ekkert annað en afsprengi og fósturbarn þeirra, að jeg mætti svo að orði kveða, eilífu og algildu tilverulögmála, sem birtast í sjerstökum einkennum lands vors og þjóðar, sem hafa gert Ísland að Íslandi, og Íslendinga að Íslendingum. Vjer verðum að gæta að því, hvar Ísland liggur á hnettinum; það liggur langt frá öllum öðrum löndum, að jeg ætla hjer um bil 45 mílur frá Grænlandi, 120 mílur frá Noregi, 109 mílur frá Skotlandi, og miklu lengst frá Danmörku. Ísland er umflotið sæ á alla vegu; haf lykur það sem Kerúb með sveipanda sverði flestum, ef eigi öllum löndum fremur frá samgöngu og viðskiptastraumum heimsins. Náttúra landsins er alveg sjerstakleg, og eru það engin undur, því kaddir eru þeir kossar, sem Ís-

hafið þrýstir á varir Íslands; köld eru faðmlög hafssins. Það er fagurlega sagt hjá þjóðskáldi voru, að Ísland sje undarlegt sambland af frosti og funa. Allir sjá nú, hver áhrif afstaða landanna hefir og hlýtur að hafa á eðli þeirra, jurtalíf og framleiðslumagn og tegundir þess. Í þessu tilliti er líka land vort afar-einkennilegt; sömuleiðis og af þessu og þvílíku leiðandi er þjóðin, sem landið byggir, að sama skapi einkennileg að lífernisháttum og lífsstefnu, að þjóðernisháttum, siðvenjum og skapferli; allt þetta og ótal fleira, sem hjer yrði of langt mál upp að telja, er sjerstakur stimpill á Íslendingum, sá eðlis- og tilverustimpill, að annar slíkur mundi eigi finnast á nokkurri þjóð, þótt leitað væri með logandi ljósi um heim allan. En nú vil jeg biðja menn vel að gæta þess, að einmitt þetta hið sama, og ekkert annað er það, sem skapar þjóðviljann, og beinir honum í einkennilega stefnu. Eins og vilji einstaklingsins skapast af öllum hinum ytri áhrifum og lífskilyrðum, eins skapast þjóðviljinn það líka. Sá þjóðvilji, sem hjer ræðir um, er því eigi lapinn eða tíndur úr útlendum fræðibókum, mäske illa hugsuðum, illa rituðum og illa misskildum; nei, hann myndast með hjartabæringum unglingsins, eflist og glæðist jöfnum höndum með þroska andans og líkamans smámsaman eptir því sem árin færast yfir hann, allt samkvæmt þeim lífs- og þroskaskilyrðum, sem fyrir hendi eru. En nú með því, að líf einstaklingsins er fyrirmynd þjóðfélagsins sem heild, þá myndast það og stjórnast af hinum sömu tilverulögmálum.

Menn sjá þannig, hve fráleit og gífurleg vanhyggja það er fyrir svo nefnda lærða menn, að þeir skuli láta sjer detta í hug að kasta rýrð á þjóðviljann, þótt hann komi frá ólærðum mönnum; hinum lærða verður einmitt hættara við, en hinum ólærða, að breyta eðlilegri meðvitund um þjóðvilja í ímyndaða meðvitund um, hvað sannur þjóðvilji sje. Jæja; mín niðurstaða verður þá í stuttu máli sú, sem enginn fær hrakið, að aðalundirstaða stjórnbreytingar þeirrar, sem hjer ræðir um, sje byggð á tilverulögmáli hinnar íslenzku þjóðar, sem myndar þjóð-

viljann, sem birtist og felst í samræmi við sjerstakt eðli og ásigkomulag lands og þjóðar yfir höfuð; og þetta er, gætum vel að því, ekki einkennilegt eða einsdæmi fyrir Ísland og Íslendinga, heldur er það sameiginlegt óbrigðult lögmál fyrir öll lönd og allar þjóðir í þessa orðs eiginlega skilningi, enda blandast mjer ekki hugur um, að skilja veraldarsöguna svo, að reynsla heimsins og mannkynsins hafi ávallt og á öllum tímum sannað með byltingastraumum atburðanna, að því meira samræmi og samhljóðun, sem verið hefir milli stjórnskipunar hverrar þjóðar og óska hennar og eðlisparfa, því stöðugra, happasælla og hamingjurikara hefir það sýnt sig. Þetta er nú þá sá grundvöllur, sem nefndin byggir á í nefndarálitinu sínu, þó stutt sje.

En nú hlýtt jeg á hinn bóginn að leiða fram í birtuna það sjónarmið, þann stjórnskipulega grundvöll, sem hin háttvirta stjórn í Kaupmannahöfn stendur á. Já, jeg má til að leyfa mjer að segja, og sannarlega get jeg ekki betur sjeð, en að hennar sjónarmið og hennar grundvöllur sje beint og blátt áfram hrein og bein innlimunarkreddan gamla, í hið danska ríki; en þessi kredda hygg jeg að sje byggð að eins á helberum og berskjalda misskilningi hennar á málinu frá rótum og í heild sinni. Látum nú sjá! Í auglýsingunni 2. nóv. 1885 ber stjórnin fyrir sig óbreytanleik stjórnskrárinnar 1874, sem vopn á móti stjórnskrárbreytingu vorri. Þennan óbreytanlegleik stjórnskrárinnar 1874 skil jeg ekki. Því fyrst og fremst get jeg ekki ímyndað mjer nokkur stjórnskipunarlög óbreytanleg yfir höfuð. Jeg álit þvert á móti breytanlegleika stjórnskipunarlags, hverra sem vera skal, alveg eins sjálfsgöðan eins og hverfulleik allra annara mannlegra hluta og gjörða. Tökum að eins eitt dæmi. Vjer vitum, hversu opt Norðmenn hafa breytt stjórn-lögum sínum, og þó eru þau ein hin frjálustu stjórn-lög, sem jeg þekki. Það getur því varla verið alvara stjórnarinnar, að stjórnskráin 1874 sje eigi breytanleg, og þó getur hún ekki annað meint en þetta með því, sbr. auglýsinguna 2. nóv. 1885,

að með stjórnskránni 1874 sje stjórnskipunarmál Íslands að fullu og öllu til lykta leitt.

En hjer þarf ekki staðar að nema. Því stjórnskráin sjálf sýnir það bezt og sannar, ekki að eins, að hún geti verið, heldur að hún sje og hljóti að vera og það í mesta máta breytingum háð. Menn muna, að jeg óptsinnis áður hefi tekið það fram, 1881, 1883 og 1885, að síðasta ráðgjafarþing vort 1873 gjörði þann fyrirvara, að á fjórða alþingi þar frá skyldi stjórnskráin 1874 endurskoðuð. Menn hafa sagt, að þessi fyrirvari hafi ekki haft neina þýðing, því hvorki hafi hann af alþingi verið settur sem skilyrði, og heldur ekki verið tekinn inn í stjórnskrána. Þessu hvorutveggju þverneita jeg. Satt er það að visu, að hann sje ekki með berum orðum eður sjerstaklega tekinn þar fram; en gæti menn að því, að hann felst eigi að síður ómót-mælanlega í hinni almennu setningu og óbifanlegu grundvallarreglu í 61. gr. stjórnskrárinnar. H. þm. Borgf. (Gr. Th.) tók það mjög rjettilega fram um daginn, að þessi fyrirmæli í 61. gr. um breytingu, sama sem endurskoðun, stjórnskipunarlögganna 1874, væru ekki eins og tilsvareandi fyrirmæli í stjórnskipunarlögum Dana 1866. En því er þessi munur á stjórnskipunarlögum Íslendinga og Dana? Menn mega ekki ætla, að hann hafi orðið af hendingu, heldur hlýtur hann að vera með vilja settur. Hin háttvirta stjórn í Kaupmannahöfn veit vel, hvað hún gerir, er hún semur lög sín. Jeg, sem sökum lifandi sannfæringar minnar og stöðu sem þjóðfulltrúi, stundum hefi neyðzt til að álasa stjórninni fyrir hitt og þetta, finn mjer skylt, að uppfylla þá skyldu, að vera stjórninni mjög þakklátur fyrir ákvæðin í 61. gr., um breytanlegleik og endurskoðanleik stjórnskrárinnar 1874, því að með því hefir hún, meira að segja, farið fram yfir fyrirvarann eða skilyrðið 1873, sem jeg áður nefndi. Jeg bið þess vel gætt, að einmitt strax árið eptir, það sama ár, sem Íslendingar að maklegleikum þökkðu konungi fyrir stjórnfrelsi það, sem fólgið var í stjórnskránni 1874, þá gátu þeir

þegar komið fram með breytingar á henni samkvæmt 61. gr. Menn gæti þess, að það var konungur vor, sem gaf oss stjórnarskipunarlögin 1874, en alþingi hefir heimild og skyldu að þýða þau á eptir, skilja og hegða sjer eptir þeim! Það er þannig, eins og jeg sagði, helber misskilningur, að hin núgildandi stjórnarskrá vor sje óbreytanleg, og því hefir mjer orðið svo afartorskilið, og því mun öllum óskiljanlegt, að með henni hafi getað verið lokið öllu stjórnarskipunarmáli vor Íslendinga. Þá er og annað atriði að minnst á; það eru stöðulögin 2. jan. 1871. Jeg útlistaði sem bezt jeg gat í fyrra, hvernig menn hlytu að skilja stöðulögin í sambandi við stjórnarskrána, og, eins og sjá má af alþingistíðindunum 1885, mótmælti enginn með einu einasta orði þeirri útlistun, ekki einu sinni landshöfðinginn sjálfur — sjálfur fulltrúi stjórnarinnar, sem hlýddi á orð mín hjer í salnum.— Jeg tek það enn og æ upp aptur, að með orðunum í 1. gr.: sjerstökum landsrjettindum Íslands, sjeu meint og hljóti að vera meint þau landsrjettindi, sem nákvæmar eru tekin fram og einskorðuð í 3. gr. stöðulaganna, og þessi óbiluga og blýfasta einskorðun sjest af undantekningunni: „Þó verður engin breyting gjörð á stöðu hæstarjettar, sem æðsta dóms í íslenzkum málum, án þess að hið almenna löggjafarvald ríkisins taki þátt í því; og hin er í því fólgin, að mótsetningin milli undantekningarinnar: „Þó verður... án þess að hið almenna löggjafarvald taki þátt í því, og aðalreglurnar í greininni um hin sjerstaklegu mál Íslands, getur ekki eptir nokkrum rjettum hugsanlegum hugsunarreglum verið önnur en sú, að hin sjerstaklegu mál landsins skuli vera eptir hinni almennu reglu, sem undantekningin er gjörð frá, óviðkomandi hinu almenna löggjafarvaldi ríkisins. En þegar nú svo er, að hin sjerstöku málefni Íslands eru þannig undan skilin hluttöku hins almenna löggjafarvalds ríkisins, þá er mjer og verður alveg ómögulegt að skilja eða skynja, hvernig hin endurskoðaða stjórnarskrá, sem strangt heldur sjer bæði við aðalregluna og undan-

tekninguna, getur komið í bága við stöðulögin og ríkisskipunina; en auðsætt er öllum, að hið almenna löggjafarvald innibindur það þrennt: ríkisþingið, ríkisráð og konunginn, eða það þrennt: ríkisþingið, stjórn konungsins og hann sjálfan. Og úr því þetta er nú svo, hvernig er þá mögulegt að fá út skilning stjórnarinnar í auglýsingunni 2. nóv. 1885 á þessu máli? 6. gr. stöðulaganna höndlar alls ekki um samband hinna sjerstaklegu Íslands mála við hið almenna löggjafarvald; það var úttæmt í 3. gr. laganna, á þann hátt, sem nú sagði jeg; þessi grein höndlar að eins um hina fjárhagslegu hlið hinnar æðstu stjórnar í þeim málum; hún setur síðan ákvæði um kostnaðinn til hinnar æðstu stjórnar í Kaupmannahöfn, eður um það, að ríkissjóðurinn skuli greiða gjöld þau, sem til hennar ganga, að svo miklu leyti, sem hún var þá eða framvegis yrði í Kaupmannahöfn; en þetta er, sem sagt, hinu almenna löggjafarvaldi eptir 3. gr. alveg óviðkomandi, og því getur 6. gr. ekki hugsagt að hafa gefið neina reglu í þessa átt. Þessi ákvæði voru því nauðsynleg, ef hin æðsta stjórn ílengdist þar; en það er mál, sem ekki kemur stöðulögunum við. Jeg skal geta þess í sambandi við þetta, að minn skilningur kemur einmitt heinn við það, sem dómsmálaráðgjafinn talaði í landsþinginu 1870—71, þegar stöðulögin voru til meðferðar. Dómsmálaráðgjafinn tekur þá skýrt fram, að hin sjerstaklegu íslenzku mál sjeu ríkisdeginum alveg óviðkomandi, en heyri undir konung og alþingi. Sama hugsun kemur og fram í ræðu hans í fólksþinginu 1870—71, er laut að takmörkunum milli hinna sjerstaklegu mála Íslands og hinna almennu mála ríkisins.

Þriðja atriðið, sem jeg vildi taka fram, er nú hin konunglega auglýsing 2. nóv. 1885 sjálf, að jeg nú tali ekki meir um ástæður hennar. Í henni liggur enn ný ástæða fyrir, að það sje alveg rjett, sem jeg nú hefi sagt. Mjer er ómögulegt að sjá annað, og það ætla jeg engum unnt, en að einmitt það atvik, að stjórnin leysir alþingi upp samkvæmt 61. gr. stjórnarskrár-

innar, og boðar til nýrra kosninga, sje sönnun, ómótmælanleg sönnun fyrir því, að stjórnin viðurkenni, að stjórnarskrárbreyting sú, sem hjer ræðir um, heyrir undir verksvið alþingis; jeg segi einmitt sú, sem hjer ræðir um; því að allir vita, að stjórninni hefir verið kunnugt stjórnarskrárfurvarpið 1885, þótt hún eigi álit þáð skyldu sína, að leggja það fyrir þetta þing. Hefði þetta ekki verið, eður með öðrum orðum, hefði hin endurskoðaða stjórnarskrá ríðið í ókljúfandi bága við ríkisskipunina, sem nærri má geta, að stjórnarskráin 5. jan. 1874 ekki gjörir, þá hefði stjórnin hvorki átt að leysa upp alþingi og stofna til nýrra kosninga, nje heldur mundi hún hafa gjört það. Það er þannig auðsætt, að auglýsingin sjálf ber vitni á móti hennar eigin ástæðum. Að þessu sinni skal jeg svo ekki orðlengja meir um málstað nefndarinnar eður grundvöll þann, sem hún byggir á. Um mótbáurur bíð jeg átektanna, en vona, að miskilningurinn milli stjórnar og alþingis muni rýmast burt, og jeg vona, að allir þeir, sem treysta því, að mannúð og rjettlæti ryðji sjer til rúms, þeir treysti því einnig, að þessi miskilningur hljóti að hverfa fyr eða seinna.

Landshöfðingi: Jeg álit eigi nauðsyn að bæta neinu við þá yfirlýsingu af hálfu stjórnarinnar, sem jeg kom fram með við 1. umræðu þessa máls. Nefndarálitid er þannig úr garði gert, að eigi er nauðsyn að fara út í einstök atriði þess; en jeg skal taka það skýrt fram, að þetta nefndarálit og þær ástæður, sem þar koma fram, munu eigi breyta skoðun stjórnarinnar á þessu máli; þar sem hún hefir lýst því yfir, að hún sjái sjer eigi fært að staðfesta þetta frv. eins og það var samþykkt 1885, þá mun hún heldur ekki nú geta gert það, þótt frv. verði samþykkt óbreytt á þessu þingi, eins og nú virðist mega sjá fyrir að verði. Jeg skal einnig taka það fram gagnvart h. framsögum., sem var svo lengi að reyna að sanna, að alþingi hefði stjórnskipulega heimild til að stinga upp á breytingum á stjórnarskránni, að stjórnin hefir aldrei vefengt rjett alþingis til þessa, enda

hefir stjórnin aldrei sagt, að hún samþykkti engar breytingar á stjórnarskránni; hún hefir að eins sagt, að aðrar eins breytingar og þær, sem gerðar voru 1885, samþykkti hún aldrei. Þegar stjórnin rauf þingið, var að eins um tvennt að velja, annaðhvort að rjúfa þingið, eins og hún gerði, eða að brjóta stjórnarskrána; það lítur svo út, sem h. flutningsm. hefði heldur kosið hið síðara. Það er skýrt tekið fram í hinni konungl. auglýs. 2. nóv. 1885, hvers vegna þingið sje leyst upp, að það sje að eins til þess að fullnægja fyrirmælum stjórnarskrárinnar, en alls eigi til að gefa neinar vonir um, að frv. verði staðfest, þó þetta alþingi samþykki það óbreytt. Jeg álit, að eigi sje vert að hafa langar umræður um þetta mál; það mun baka landinu nógan kostnað samt og umræðurnar munu eigi breyta stefnu þingsins, einkum ef það hefir fastákveðið hana fyrirfram.

Framsögumaður (Benidikt Sveinsson): Jeg hef eigi ástæðu til að tala mörg orð móti því, sem hinn hæstvarti landshöfðingi nú mælti, því rjett skoðað er, þó ótrúlegt sje, mjög lítill og sjálfsagt alls enginn munur á skoðun minni og hæstv. landsh. á því aðalatriði, sem jeg legg mesta áherzluna á, eins og nefndarálitid líka gerir, því, að alþingi sje í sínum fulla rjetti, að samþykkja einmitt þá stjórnarskipunarlagabreyting, sem hjer er farið fram á; en það getur það ekki verið nema því að eins, að þessi breyting liggi innan takmarka stjórnskipulegs verksvæðis þess samkvæmt 61. gr. og stöðulögunum. Á hinn bóginn verð jeg að taka það fram, að mjer er alveg óskiljanlegt, að hæstv. landshöfðingi vilji reyna að rýma saman þennan stjórnarinnar vilja eða rjettara sagt óvilja hennar á að staðfesta breytingar á stjórnarskránni 1874, við furvarp það, sem hjer liggur fyrir, því það er og verður öllum auðsætt, af hinni konungl. augl. 2. nóv. 1885, að stjórnin hefir lýst yfir því, að hún eigi ætlaði sjer að taka neinum breytingum á stjórnarskránni 1874, hvernig svo sem þær væru lagaðar. Enda ber framkoma stjórnarinnar og aðgerðir hennar gagnvart þinginu nú um þetta ljós-

astan vottinn. Jeg veit því mikið vel, um það þarf h. landsh. ekki optar að fræða mig, að stjórnin vilji ekki koma því til leiðar, að frv. þetta verði staðfest af konungi; eg segi af konungi, en ekki stjórninni, eins og h. landsh. gerði; en hjer er, gæti menn vel að því, alls ekki um það að ræða, heldur að eins um það, einmitt um það, hvernig stjórnskránnálið skuli verða og hljóti að verða til lykta leitt frá hálfu alþingis innan rjettra stjórnskipulegra takmarka. Mjer er og verður alveg óskiljanlegt, að þar sem lögin, sem skipa fyrir um stjórnskipunina, nefnil. stjórnskráin 5. jan. 1874, innihalda óbundna heimild til þess að þeim sje breytt og á þeim viðauki gjör eptir viðurkenningu stjórnarinnar sjálfrár og eins h. landshöfðingja;—mjer er óskiljanlegt, segi jeg, að stjórnin þá eða þrátt fyrir þetta skuli gjöra sjer svo mikið far um, að lýsa yfir því æ ofan í æ jafnvel fyrirfram, að hún að engum breytingum vilji ganga; og hitt, að hún vildi eigi ganga að þessum breytingum, sem hjer liggja fyrir, hefði jeg þá fyrst getað skilið, ef hún hefði gefið í skyn, hverjar þær breytingar væru, sem hún gæti tekið; en viljaleysi hennar miðast við allt, og því eins við hið minnsta, eins og hið mesta. En aðalatriðið er, sem enginn misskilji, að hjer er um viljaleysi stjórnarinnar eingöngu að ræða, en ekki hitt, að objectivar eða hlutlegar hindranir sjeu að finna í stjórnskipunarlögunum, er sjeu til fyrirstöðu framgangi eða staðfestingu hinnar endurskoðuðu stjórnskrár.

Grímur Thomsen : Þótt þetta sje 1. umr. og að eins eigi að ræða málið í heild sinni, vona jeg, að h. forseti játi, að eigi sje hægt að ræða þetta mál án þess óbeinlínis að snerta atriði í einstökum greinum, enda bannar 12. grein þingskapanna það eigi. Jeg vona því umburðarlyndis af h. forseta.—(*Forseti* : það má þá ekki vera mikið).—Það skal að eins vera svo mikið, sem nauðsynlegt er til þess að geta komið með breytingaratkv. við 2. umræðu.

Jeg sný mjer þá fyrst að nefndarálitinu. Alpt. B. 1886.

Mjer dettur í hug gamall íslenskur málsháttur, sem segir, að það og það sje stutt og laggott. Fyrri parturinn af þessum málshætti virðist mjer eiga mjög vel við nefndarálit þetta. Hin háttv. nefnd lýsir fyrst yfir því, að hún hafi þugað og rætt—líklega á fundum—þetta mál svo gaumgæflega, sem ýtrast hafi verið unnt, og svo kemur árangurinn af gaumgæfni nefndarinnar,—þessarar nefndar, sem á að leiða oss þingdeildarmenn í allan sannleika, sem á að taka fyrir hverja einstaka grein frv. og stefnu þess í heild sinni. Og hver er svo árangurinn? Nefndin gefur sig hálega við engu öðru en að svara hinu konunglegu augl. 2. nóv. 1885. Jeg hef nú lengi verið þingmaður, og jeg man svo langt, að einu sinni var sú tíð, að álíka nefndaráliti hefði verið vísað heim; því h. nefnd hefir ekki þugað frv. þetta einu sinni til háls. Í síðustu málsgrein nefndarálitsins stendur : „Með því nú nefndin enn fremur ekki getur fundið neina þá galla á hinu endurskoðuðu stjórnskrá, sem eigi að valda breytingu á henni, hika nefndin sjer eigi við, að ráða hinu heidruðu deild til að samþykkja óbreytt frv. til stjórnskipunarlaga o. s. frv. Nefndin hefir þá fundið galla, en eigi virzt þeir svo mikilvægir, að þeir geti verið því til fyrirstöðu, að frv. verði samþykkt óbreytt. Það held jeg sje þó rjett eptir almennum hugsunarreglum, að einn geti fundið það sem öðrum dylst. Nú eru nýir menn í nefndinni, og nýir þingmenn í deildinni; og áttum vjer hinir þá ei heimting á að heyra þá galla, sem þeim virtist á frv., til þess að vita, hvað oss litist um þá? Þó jeg segi, að nefndaráliti þessu hefði einhvern tíma verið vísað heim, þá skal jeg ekki stinga upp á því nú, því jeg vil eigi liggja undir því amáli, að jeg neyti stöðu minnar til að hindra, að mál nái fram að ganga, eins og nýlega hefir verið beint að mjer. Men þá hafa hjer áður—og það með rjettu—fundið að því, að enginn maður skyldi mæta hjer á þinginu frá stjórnarinnar hálfu, sem gæti sagt um, hvort þetta eða þetta frv. mundi ná stað.“ 8 (31. ágúst).

festingu—því það getur landshöfðinginn eigi sagt um—; nú vitum vjer með fullri vissu, að frv. þetta, eins og það er vaxið, getur ekki náð staðfesting konungs; það vona jeg að engum fái dulizt; en til hvers vildu menn fá ljósa yfirlýsingu frá fulltrúa konungs eða landshöfðingja um það, hvort frv. þannig löguð mundu ná staðfestingu stjórnarinnar?—H. framsögum. (B. Sv.) var einn á meðal þeirra, er taldi þetta mjög nauðsynlegt. — Hvers vegna vildu þeir fá að vita þetta? Til þess að þeir gætu sagt: þá viljum vjer eigi eyða tíma og landsfje að óþörfu. Þetta var meining þeirra manna, sem vildu, að ráðgjafinn mætti á þinginu. Það mun vera rjett skoðað, að það, sem helzt er að núverandi stjórnarfyriřrkomulagi hjá oss, sje einmitt þetta, að vjer vitum eigi nægilega snemma, hvort frv. muni ná staðfestingu. Nú ræður stjórnin til að frv. þetta sje eigi samþykkt, og þó ræður nefndin hins vegar til, að þingið haldi við frumvarpið óbreytt. Hvað á stjórnin nú að gera, þegar alþingi eigi vill fhuga og yfirvega þær breytingar, sem stjórnin gefur bendingar um að gera þurfi. Hún mun spyrja: til hvers er að lýsa því yfir fyrir alþingi, að stjórnin ekki muni staðfesta þau eða þau frumvörp þannig löguð, sem þau koma fram, ef þingið ekki gefur því neinn gaum, að stjórnin í tíma hefir sagt, að frv. þannig lagað verði eigi samþykkt?

Nú skal jeg snúa mjer að nefndarálitinu og hinni konungl. augl. 2. nóv. 1885. Það er tvennt í auglýsingu þessari, sem jeg get ekki fellt mig við; en í einu atriði er jeg henni alveg samdóma, nefnilega því, að hið íslenska löggjafarvald sje eigi bært um að breyta einum staf í lögum, sem hið almenna löggjafarvald ríkisins hefir samþykkt; þegar því alþingi tekur upp í frv. það, sem hjer liggur fyrir, grein úr lögum, sem hið almenna löggjafarvald hefir samþykkt, og tekur hana breytta, þá gjörir það sig sekt í yfirgangi gagnvart hinu almenna löggjafarvaldi; alþingi reisir sjer þá þann hurðarás um öxl, að breyta verkum þess. Hvað mundi h. framsögum. segja,

ef hið almenna löggjafarvald ríkisins, ef ríkisþingið og konungur, tækju grein úr íslenskum lögum og breyttu henni? Jeg ímynda mjer, að h. framsögum. yrði hinn fyrsti til að mótmæla slíkri aðferð, og það skal jeg heldur ekki lá honum; hvernig mun þá ríkisþingið taka því, að alþingi Íslendinga breyti grein úr lögum, sem hið almenna löggjafarvald hefir sett, grein úr stöðulögum?; h. framsögum. (B. Sv.) man þó víst eptir þeim, lögum frá 2. jan. 1871.

Ákvæðin viðvikjandi hæstarjetti eru núin burt af sínum stað í þessu frv.; jeg veit að vísu, að þeim hefir verið skotið inn í ákvæði um stundarsakir, en einnig þau eru þar öðru vísi orðuð og að efni en í stöðulögum (3. gr.). Vald hæstarjettar er rýmkað í ákvæðunum um stundarsakir, og eptir þeirri rýmkun koma landamerkmál til að heyra undir hæstarjett. H. framsögum. hlær; en hann sjer þó vona jeg það, sem hjer stendur, nefnilega, að þau mál, sem landsdómur eigi ekki að fjalla um, heyri undir hæstarjett í Kaupmannahöfn. En jeg skal ekki fást svo mjög um þetta, heldur ítreka hitt, að alþingi hefir eigi heimild til að breyta einu orði í lögum, sem hið almenna löggjafarvald hefir gefið. Jeg skal játa það, að það er í sjálflu sjer ísjárvert, að taka inn í íslensk lög óbreyttar greinar úr lögum, sem annað löggjafarvald hefir samþykkt; því færi svo, að þeim lögum, sem greinin er tekin upp úr, yrði breytt, þá yrði og að breyta þeim lögum, sem greinin væri tekin upp í. Hvert löggjafarvald hefir vona jeg leyfi til að breyta lögum sínum; ef nú hið almenna löggjafarvald breytti stöðulögum, þá yrði og að breyta stjórnarskrá Íslands. Í þessu tilfelli er þetta þó eigi svo mjög ísjárvert; það skal jeg játa; því jeg er sannfærður um, að hið almenna löggjafarvald fer aldrei að breyta stöðulögum; því það mun skoða sig skuldbundið til að svipta oss eigi þeim gæðum, sem það þegar hefir veitt oss. Jeg er því eigi hræddur við að taka grein þessa (2. gr.) upp úr stöðulögum; að eins verður þá—það vona jeg að sumir þm. sjái, ef þeir vilja sjá það—

að gæta þess, að hún sje tekin óbreytt. Þó svo væri, að einhverjum kynni að þykja jeg hafa rangt fyrir mjer í þessu, þá vona jeg að allir sjái að minnsta kosti, að það getur eigi skaðað, að hafa greinina orðrjetta, og að þá sje rjettara að sýna þá tilslökun við stjórnina, sem þess óskar, að hafa hana svo; því það er auðsjeð af hinni konungl. augl. 2. nóv. 1885, að stjórninni hefir verið orðið kunnugt um, að sú breyting væri komin inn í þessa grein, sem henni hefir virzt aðgæsluverð, og sem hún hefir metið sem eina af ástæðunum fyrir því, að frv. yrði eigi staðfest.

Þó að jeg sje stjórninni samdóma í þessu atriði auglýsingarinnar, þá eru þó—eins og jeg áður tók fram—2 önnur atriði í auglýsinguinni, þar sem jeg er henni ekki samdóma.

Fyrst skil jeg ekki, að þegar stjórnskrá er gefin með þeim fyrirvara, að henni megi breyta, að þá skuli stjórnin nokkurn tíma segja, að ekki sje leyfilegt að hreyfa við þessari sömu stjórnskrá, enda þótt hentugur tími sje til þess. Þetta er hrein og bein mótsögn.

Annað atriðið er það, að stjórnin þurfi að óttast, að sambandið milli Íslands og Danmerkur losni við það, þó stjórnin verði innlendari; þessi ótti verður því tor-skildari, þar sem einmitt frá stjórninni hafa komið 2 frumvörp eigi alls fyrir löngu (1867 og 1869), sem hafa haft innlenda stefnu og enda innlendari stefnu en stjórnskráin frá 1874. Sjerstaklega get jeg eigi verið stjórninni samdóma í hinu síðara atriði, vegna þess, að hvernig sem vjer lögum frumvarpið, þá hlýtur stjórnarpunginn einlægt að vera í Danmörku, þar eð konungur skipar landstjóra, og má hafa ráðgjafa og stjórnskrá. H. flutningsm. (B. Sv.) getur ekki neitað því, að samkvæmt stöðulög-unum er konungi heimilt að hafa íslenska stjórnskrá í Kaupmannahöfn, og fyrir það er oss ómögulegt að girða. Það var í fyrra bent á það, að vjer ættum að laga stjórn vora eptir nýlendustjórn Englendinga; en hvernig er þá yfirstjórn Englendinga? Landstjórar þeirra í nýlendunum

eru eigi innfæddir í nýlendunum, heldur eru það Englendingar, trúnaðarmenn hinna ensku stjórnar, eins og t. d. markvisinn af Lorne, tengdasonur Bretadrottningar, og henni handgengnir menn, sem launaðir eru heiman frá Englandi. Þessir nýlendu-stjórar skrifast svo á við nýlenduráðherrann í London, og hve nær sem eitthvert mál kemur fyrir, er á einhvern hátt snertir hag Englendinga, þá sendir landstjórnin jafnskjótt hraðfrjett til nýlenduráðherrans og leitar samþykkis hans til þess að mega staðfesta lögin. Alveg hið sama yrði hjer. Er nokkur sá þm., sem heldur, að landsstjórnin, sem sjálf sagt yrði trúnaðarmaður stjórnarinnar, mundi eigi skrifast á við stjórnina í Danmörku um öll mál, sem snerta hagsmunum samþegna vörra Danar H. þingm. geta verið vissir um, að hversu innlenda sem þeir gera stjórnina að forminu, þá yrði þetta ofan á. Mjer dættur í hug að drepa rjett að gamni mínu lítið eitt á nokkuð, sem jeg las fyrir skömmu í „Times“; það var um, hvernig lord Dufferin var tekið, þegar hann kom heim til Englands frá því að vera nýlendustjóri í Canada; þá var honum meðal annars þakkað opinberlega með mörgum fögrum orðum fyrir það, hve nákvæmlega hann hefði í öllu lítið á hag Englendinga, meðan hann var nýlendustjóri í Canada.

Jeg er með innlendri stjórn; því jeg held, að staðarleg mál vor fengi þá fljóttari og betri afgreiðslu; en jeg sje eptir því, að frá þeim degi, sem landstjóri kemur hingað, munum vjer eigi framar hafa íslenskan mann fyrir æðsta embættismann, heldur ætíð danskan mann.

Vjer höfum nú tvisvar haft íslenskan mann fyrir landshöfðingja, og hefir mörgum þótt það fögur tilslökun af stjórninni; en það yrði þá á enda.

Þegar jeg lít á form frv. og stefnu þingsins, það er að segja þingsins í fyrra (1885), og eins nefndarinnar nú, þá virðist mjer það eigi sem heppilegast. Þessi þrískipting, þar sem ýmist er talað um, hvað konungur gjöri einn, eða landstjóri einn, og í þriðja lagi það, sem

«konungur eða landstjóri» gjöri, — þessi ákvæði virðast mér eigi sem heppilegust; jeg veit vel, að þetta er eigi h. framsögum. að kenna, því frv. — eins og hann kom fyrst fram á þingið með það í fyrri — var hugsunarrjett; nú er það hugsunarskakkt; því fyrst stendur, að konungur feli landstjóra hið æðsta vald í öllum hinum sjerstaklegu mállefnum landsins, og síðar kemur, að konungur geti sjálfur gjört þetta, sem hann er búinn að fela öðrum. Bæði form og efni frv. er skakkt; svo verði hjer engu breytt, verður hið nýja fyrirkomulag að eins til að auka vafninga og snúninga, og menn myndu jörast eptir öllu saman. Nú skal jeg til færa dæmi. Konungur gæti t. a. m. veitt embætti; hann gæti, ef hann vildi, fjallað um frv. frá þinginu, og kallað ráðgjafa einn eða fleiri til Kaupmannahafnar til þess að geta ráðfært sig við þá. Þetta virðist mér eigi heppilegt, og gæti líka orðið ærið kostnaðarsamt; jeg vona því, að h. framsögum. komi þessu í hugsunarrjettara horf.

Upphaflega var skýrt ákveðið í frumv., hvað hans hátign konungurinn mætti gera, og hvað hann skyldi fela landstjóra, en síðar var þessu breytt — að jeg held til þess að koma samkomulagi á — og hjer og hvar sett: «konungur eða landstjóri», í staðinn fyrir «landstjóri». Jeg vona, að enginn taki það svo, sem að jeg vilji gjöra mig sekan í landráðum, þó að jeg segi, að mér virðist þessi tvískippunngur óheppilegur og ekki hugsunarrjettur.

Hinn sannri þjóðvilji og hið sanna tilefni til þess, að mál þetta kom fram, er að minn álitu fólgið í tvennu. Annað var það, að mjög mörgum, og þar á meðal einnig mér, fjell mjög illa, hversu opt að stjórnin í sinni tíð synjaði lögum staðfestingar; hitt var það, sem flestum — og einnig mér — líkaði illa, og það var þegar stjórnin að nauðsynjalausu gaf út bráðabyrgðalög um útskrifningstoll. Þetta tvennt eru hinar sönnu orsakir til þess, að málið kom fram; en furðulegt er það, að hvarugt af þessu hefir þingið 1885 nje nefndin nú tekið til greina. Ekkert ákvæði finnst, sem gjörstjórn-

inni örðugra fyrir með að neita frv. staðfestingar; — lögunum um fiskiveiðar í landhelgi væri t. d. eigi betur borgið fyrir hin nýju stjórnarskipunarlög —; ekkert ákvæði finnst, sem tálmi stjórninni að setja bráðabyrgðalög, og þó sjáum vjer dæmin í Danmörku fyrir oss, að stjórnin gefur þar út bráðabyrgðafjárlög, og einn lagamaður, sem líklega nær fullkomlega h. framsögum. að lagaþekkingu, hefir fundið ráð til þess, að láta þau standa eitt þing og enda næsta þing. Í þessu atriði ætti nefndin og þingið að gera eitthvað; en, ef til vill, þykir sumum of langt gengið með því, að fyrirbyggja bráðabyrgðalög, eptir því sem lesa má í postillum þjóðviljans, nefnil. dagblöðunum. Mig furðar á því, að þeir, sem vilja laga vora stjórnarskipun eptir því, sem á sjer stað í nýlendum Englendinga, skuli halda með bráðabyrgðalögum; því allir hljóta þó að vita, að bráðabyrgðalög eru þar eigi til. En hvað því viðvíkur, að bráðabyrgðafjárlög verði gefin út hjer á landi, þá getur það aldrei komið fyrir; því bæði gamla stjórnuarskráin og þetta frv. eru svo úr garði gerð, að það getur aldrei komið fyrir, að fjárlög vanti.

Þá eru enn nokkur smáatriði, sem mér líka ekki. Ekki líkar mér t. a. m., að landstjóri sje ábyrgðarlaus, og skal jeg til færa eitt viðsjárvert dæmi þar að lútandi.

Í 16. gr. frv. stendur: «sje lagafrv., sem alþingi hefir fallizt á, ekki staðfest á undan næsta reglulegu alþingi, er það fallið niður. Setjum nú, að ráðgjafarnir leggi eitthvert frv. fyrir landstjóra, en hann þegi það í hel og skrif eigi undir fyrir næsta reglulegt alþingi; hver ber þá ábyrgðina, ef það sjest af skjölunum, að ráðgjafarnir hafa lagt frv. fyrir landstjóra, og þannig fullnægt skyldu sinni? Þá ábyrgð hlýtur landstjóri að bera. Til þess nú að koma í veg fyrir, að landstjóri geti pagað frumvörp í hel, álit jeg skynsamlegt, að beita frestandi neitunarvaldi við hann. Jeg get hugsað mér, að hann færi eptir nokkur ár heldur að reyna að styðja að því, að frv. yrði synjað undirskripta; suspensivt

veto, sem jeg álit óhæfu að beita við konung, hygg jeg að gæti verið hentugt og rjett gegn erfiðum landstjóra.

Það gladdi mig í fyrra, að h. framsögum. studdi það, að fjárlög yrðu undantekin frá bráðabyrgðalögum, sem stjórnin mætti setja; en nú sje jeg, að þessu er sleppt.

Enn fremur þykir mjer náðunarvald konungs of viðtækt; jeg vil fylgja sömu reglu og fylgt er í grundvallarlögum Dana, að konungur geti undantekningarlaust alls eigi náðað ráðherrana, hvorki fyrir stjórnarskrárbrot, nje fyrir öll önnur brot, sem neðri deild alþingis kærir þá fyrir.

Þegar jeg nú hefi bent á þá galla, sem eru á frv. frá mínu sjónarmiði, þá fer mjer, sem sjálfsagt fleirum, að jeg spyr: hvað kemur til, að nefnd og líklega þing halda til streytu frumvarpi, sem menn sjá galla á, og sem engar líkur eru til að nokkurn tíma verði samþykkt? Slíkt hefði getað átt sjer stað á ráðgjafarþingi, af því það hafði enga ábyrgð; en öðru máli er að gegna með löggjafarþing; það hefir ábyrgð á að eyða eigi fje landsins ófyrirsynju. Nú hefir stjórnin skýrt sagt, að hún eigi vilji taka þessum breytingum, og það er eigi kurteis við hinn part löggjafarvaldsins, h. h. konunginn, að halda því til streytu, sem hann eigi vill veita. Að hans hátign konungurinn sje oss velviljaður, það efar víst enginn; hann hefir sýnt það í mörgu; jeg skal til nefna stjórnarskrána, áhuga hans á framförum landbúnaðar vors, fylgi hans í strandsiglingamálinu o. fl.; en þeim, sem er velviljaður einhverjum, fellur þungt að þurfa að neita honum; og þó vilja menn halda til streytu, og ekki einu sinni sýna honum þá tilhlýðunarsemi, sem deildir þingsins sýna hvor annari, til þess að koma á samkomulagi um eitthvert frv., sem þær greinir á um. Stjórnin hefir bent á í hinni konunglegu auglýsingu, hvað henni þætti á móti frv., og hún hefir rjett að mæla, bæði að því er snertir form og efni. Það er eigi ólíklegt, að ef frv. væri svo breytt, að það hreyfði eigi við stöðulögunum, og væri gjört hugsunarrjett og ljósara, að það þá yrði staðfest. Ef nú eru einhverjir á

mínu máli, hvers vegna vilja þeir þá halda frv. til streytu? Hverjar verða afleiðingar, ef þingið breytir nú? Ekki aðrar en þær, að þingið verður aptur leyst upp, og nýjar kosningar fara fram; þingið kemur aptur saman 1887; það gerir það hvort sem er, og þá verður frv. lagt fyrir að nýju, og getur þá orðið að lögum. Hinn litli kostnaður við nýjar kosningar er eigi ókljúfandi fyrir land, sem getur lagt aunað eins fje fram eins og það, sem fram verður að leggja vegna þessa þings.

Af þessari aðferð leiðir, að annaðhvort hættir þingið við breytingar, þó frv. sje eigi þannig úr garði gert enn, að það verði nokkurn tíma staðfest, ellegar það sitjar upp á ný einhvern tíma síðar, og ræðir frv. á einu reglulegu alþingi og einu aukarþingi. Þetta aukarþing sparast með því, að taka frv. fyrir og breyta því nú. Konungur hefir fullt vald til að rjúfa alþingi, hve nær sem hann vill, og jeg get vel hugsað mjer, að hann rjúfi það þing, sem sýnir alls enga tilslökun, sem sýnir jafnvel eigi þá tilhlýðunarsemi, sem deildir innar sýna hvor annari.

Jeg hefi nú sýnt, skýrt og stillilega, að jeg vona, mína skoðun á þessu máli.

Jeg er nú kominn á þann aldur, að jeg vænti mjer engra farsællegra hluta; og jeg óttast hvorki stjórna nje almenningssálitið. Það er með þjóðviljann og almenningssálitið eins og alla hluti hjer á jörðu, að það er hverfult, og þjóðviljinn er annað í ár, en hann verður að ári. Allt hefir sína strauma og allt leitar að jafnvægi. H. framsögum. má vera viss um, að þegar sá tími kemur, að allt verður komið í ró, þá munu menn líta allt öðrum augum á þetta mál, en þeir gera nú.

Framsögumaður (Beníðikt Sveinsson): Jeg skal geta þess, að jeg ákil svo mótbarur h. pm. Borgf. (Gr. Th.), sem hann sje að benda á, hvaða breytingartill. hann ætli sjer að koma með við 2. umr. þessa máls, en tek það fram, að á þessu stigi málsins álit jeg ekki við eiga, að jeg komi með andsvör gegn þeim; þær liggja nú eigi fyrir, og eunda mögulegt, að þar komi eigi

allt þetta fram, sem nú sýnist vera von á; honum, þessum h. þm. Borgf. (Gr. Th.), hefir stundum orðið hughvarf á skemmri tíma; vil jeg því sjá ræðu hans og breytingaratkvæði svart á hvítu, og geymi mjer rjett til andsvara þangað til, því jeg vil ekki spila blindingsleik við h. þm. Borgf. (*Jón Þórarinnsson*: Heyr!). Fátt eitt vil jeg þó taka fram nú þegar, til þess að láta nefndina ekki vera öldungis berskjaldaða fyrir áráðum hans. Hann gaf í skyn, að nefndarálitíð hefði verið stutt, en ekki laggott; en stutt var ekki ræða hans og því síður laggóð; þann vitnisburð get jeg gefið henni með góðri samvizku! Hann sagði, að í álití nefndarinnar hefði verið skylt að tala um og taka fram alla þá galla, sem finnast kynnu á frv., hvað lítilfjörlegir sem þeir svo væru og þýðingarlausir; en jeg segi: það eru einungis þeir gallar, sem nefndin áleit að valda ættu breytingum, er hún átti að festa hugann við og taka fram; en smágallar, alveg óverulegir gallar, eiga ekki að valda breytingum. Nefndinni kom ekki til hugar að staðhæfa, að engir gallar væru á frv., því það er mannaverk; þvert á móti geta þeir gallar hafa verið margir, sem nefndin hafi sjeð frá «ideal»-sjónarmiði. En þeir eiga ekki að valda breytingum frá því sjónarmiði, sem nefndin og þingið hlýtur að hafa fyrir augum. H. þm. Bf. (Gr. Th.) mun að öðru leyti finna gallana og ekki spara að koma með þá; gjöri hann svo vel! H. þm. Bf. (Gr. Th.) lýtir nefndina enn fyrir, að hún haldi fram óbreyttri sömu stefnu og þingið hjelt fram 1885, vegna þess, að stjórnin vilji ekki samþykkja frumv. þetta. Þetta eru orð þeirra hæstv. landsh. og h. þm. Borgf. (Gr. Th.). (*Landshöfðingi*: Nei; muni, en ekki: vilji). Jája! Gott og vel, jeg skal ekki gleyma þessu «muni»; en mótbára þeirra verður þá því hjegómlegri og þýðingarminni, þar sem þá að eins er að ræða um spádóm um vilja stjórnarinnar. En þá spyr jeg, hvar muni þá komið löggjafarvaldi alþingis, ef það skyldi gefa og ætti að gefa slíkum mótbárum gaum? Mundi þá ekki hægðarleikur fyrir stjórnina að segja eða rjettar gefa

í skyn sem spádóm: Þetta vil jeg ekki eða mun ekki vilja; sláið strykki yfir þetta; jeg vil ekki hafa það eða mun ekki vilja hafa það, eða leita staðfestingar konungs á því? Hvað á nú þingið að gera eptir kenningu þessara hæstvirtu herra? Á þingið að segja amen og hallelúja til alls þess, sem þeir segja að stjórnin muni vilja, án þess þeir dirfist einu sinni að staðhæfa, að þessi spádómur muni rætast? Nú veit stjórnin suður í Danmörku heldur ekki, sízt suður í Danmörku, hvað þingið vill; og við hvað á svo vilji stjórnarinnar sjálfrar að miðast? Niðurstaðan verður sú, að hjer koma getgátur og spádómar í staðinn fyrir löggjafarvald, og það bæði frá stjórnarinnar og þingsins hálfu; en hún um það fyrri; að hinu spyr jeg hinn háttv. þm. Borgf.: hvar væri þá komið löggjafarvaldi Íslendinga, ef slíkt undravald sem þetta ætti að liggja í höndum stjórnarinnar? Nei, slíkar og þvílíkar kreddur gera löggjafarvald alþingis hlægilegt, alveg ómögulegt og óhugsandi; öll hugsanleg stjórnskipuleg samvinna milli þings og stjórnar er með þeim alveg upphafin frá rótum! Jeg vil því biðja háttvirta fulltrúa Íslendinga hjer í salnum að gleyma því aldrei, hvað liggur í því, að h. þm. Bf. (Gr. Th.) álitur ekki til neins og óhafandi fyrir þingið, að fara fram á neitt, sem stjórnin í Kaupmannahöfn muni ekki samþykkja; jeg bið þá að gleyma því aldrei, að á þessu liggur minnst en ekki mest talið, að alþingi ekki á með nokkru móti að geta heimtað eða ætlazt til af stjórninni í Kaupmannahöfn, að hún slaki til í einu eða neinu; að þetta að minnsta kosti sje gjörsamlega úti lokað eptir skoðun h. þm. Borgf. H. þm. (Gr. Th.) sagði í þriðja lagi, að stjórnarskráfrumv. breytti eða kæmi í bága við stöðulögin 2. jan. 1871. Ætli hann hafi eigi átt við það, að orðið siglingar í 3. gr. stöðulaganna er útilátið í frumv. eða hinni endurskoðuðu stjórnarskrá? Jeg ímynda mjer það. (*Grimur Thomsen*: Jeg nefndi hæstarjett). Gott og vel. Jeg skal þá koma seinna til þess; við þá von er þm. Borgf. óhætt að lifa. En þetta, sem jeg

sagði, að orðið «siglingar» er útlátið í 2. gr. hinnar endurskoðuðu stjórnarskrár, er ekki og getur ekki verið breyting á stöðulögunum, af þeirri einföldu ástæðu, að þingið getur ekki breytt þeim; að svo miklu leyti er það rjett, sem þm. Borgf. sagði, og í þessu atriði erum við allt svo alveg samdóma. En jeg tek það fram, að það er þar að auki rangt, að kalla eða nefna þetta breyting á stöðulögunum. Jeg bið þm. vel að gæta þess, að stöðulögin voru upprunalega samin á dönsku, og þetta, að danska orðið «Søfart» ekki er útlagt með sjerstöku orði «siglingar», getur því í ýtrasta lagi að eins skoðast sem óheppilegri útlegg-ing, (*Grimur Thomsen*: Já, jeg held það!), enda stóð þetta orð «siglingar» þannig út lagt í frv. 1881 og 1883. En hvað gerir þetta til, er menn verða að játa, að það, sem orðið táknar, sje innifalið í öðrum þeim orðum, sem standa í 2. gr. hinnar endurskoðuðu stjórnarskrár? Jeg skal í þessu tilliti geta þess, að einn h. þm., sem nú er ekki í þessari deild, heldur í efri deild, og sem hefir gert allt sitt til að rífa niður og hafa á móti hinni endurskoðuðu stjórnarskrá, rjett eins og h. þm. Borgf., jeg meina þjedikarann í Fróða, hefir þó viðurkennt, að útlátning orðsins «siglingar», að því er snertir siglingar kring um landið, væri þó saklaus, því þær væru innibundnar í orðunum «aðrir atvinnuvegir», en úr því það er viðurkennt, þá er hitt engu síður auðsætt, já enn þá ljósara, að siglingar til landsins innibindast í orðunum: «fiskiveiðar og verzlun», sem hjer er tekin í viðtækustu merkingu, og hefi jeg í þessu tilliti á opinberum mannfundi skirskotað til þess, gagnvart þessum herra, að hann mundi þó ekki ætla, að menn færu gangandi, ríðandi eða fljúgandi til landsins til að reka þar fiskiveiðar eða verzlun, eða hafa þar nokkur önnur hugsanleg viðskipti eða samgöngur við landsmenn. Annað mál er það, hvort útlegg-ingin er sem heppilegust; um það skal jeg eigi dæma, en segi að eins, að það var ekki tilgangur alþingis 1885 eða nefndarinnar nú, að breyta stöðulögunum, eins og hver maður getur líka sjeð, að ekki er

gert, þar sem hjer er að eins um útlegg-ingarspurning að ræða. Stöðulögin eru óbreytt eptir sem áður, og jeg er viss um, að hið almenna löggjafarvald finnur ekki og getur ekki fundið ástæðu eða átyllu til að álíta, að stöðulögunum sje breytt fyrir það, þó þau sjeu þannig útlögð.

Þá kemur spurningin um stöðu hestarjettar. Jeg verð alveg að neita því, að nokkur breyting sje gerð í frv. um stöðu og verksvið hestarjettar, þótt ákvæðið um hann sje á öðrum stað. Þetta sjer hver viti borinn maður. 1883 var h. þm. Borgf. (Gr. Th.), er hann var formaður nefndarinnar í stjórnarskrármálinu, þessu einnig alveg samþykkur; það get jeg vitnað, og allir samnefndarmenn hans. Hvaðan kemur honum þessi ástæðulausa mót-bára nú?

Má jeg nú enn fremur spyrja h. þm. Borgf. (Gr. Th.): Er ekki staða hestarjettar nú fastákveðin með lögum? Þetta lög-ákveðna ástand segir frv. 72. gr. að skuli standa, þangað til því sje breytt með lögum, lögum, segi jeg, sem ríkisþingið og alþingi samþykkir samkvæmt stöðulögunum 3. gr. Þar sem tekið er fram í greininni, að undantekin sjeu þau mál, er landsdómur dæmir um, þá er það alveg nýr flokkur af málum, og þau hafa aldrei légið undir hestarjett, svo að þetta er engin breyting; enginn heilvita maður getur komið að annari niðurstöðu, enda þótt hann vilji hártoga þessa grein.

H. þm. Borgf. (Gr. Th.) kom í fjórða lagi með samanburð á nýlendustjórn Englendinga og stjórninni eptir þessu frv. En jeg verð að biðja þm. að gæta þess, að hjer á enginn samanburður við, því að Ísland hefir aldrei verið og mun aldrei verða nýlenda. Stjórnarskipun Íslands er byggð og á að vera byggð á sjerskildum stjórnskipulegum grundvelli, sjerskildri sögulegri heimild (titulus eða Adkomst). Ísland var frjálst land, lýðstjórnarland, og hefir því aldrei verið nýlenda, og sem slíkt getur það aldrei til eillfðar meðhöndlast af Danmörku. Má jeg ekki krefjast þess, að þingm. Borgf. viti annað eins og þetta? Þó þessi stjórn-

arskipun sje því í einhverju lík nýlendu-stjórn, þá á þessi samanburður í heildinni eigi við, því ástæðurnar (paritas rationum) verða aldrei fullkomlega líkar, og þó hann hefði við rök að styðjast í þessu efni, þá er samt rangt að bera saman Ísland og nýlendur Englendinga til hlítar, því samgöngurnar eru allt öðruvísi milli Íslands og Danmerkur en milli Englands og Ameríku.

H. pm. Borgf. (Gr. Th.) spáði því, í fimmta máta, að ef stjórnarskráfrv. þetta öðlaðist lagagildi, þá fengjum vjer aldrei íslenzkan mann í landstjórassessinn hjá oss. Þá þótti mjer hann fara að fljúga fremur hátt, er hann fór að setja sig í sæti hans hátignar konungsins; hann hefði líklega brugðið mjer um, að jeg færi nokkuð hátt, ef slíkt hefði frá mjer komið. En jeg skal fyrir mitt leyti segja það eitt um þennan spádóm, að jeg ber eigi það vantraust til danskra manna, án þess að bera rýrð á landshöfðingja þá, er vjer höfum haft íslenzka, að vjer ekki getum fengið alveg eins góðan mann, þótt danskur væri; og læt jeg svo úttalað um þessa hjegómlegu átyllu pm. Borgf.

Þar sem h. pm. Borgf. (Gr. Th.) í sjötta lagi var að tala um þrískiptingu hins æðsta valds, þá hefir hann auðsjáanlega ekki skilið stjórnarskráfrv. Jeg bið hann því að lesa og skilja 8. gr. frv. um þetta atriði.

Viðvíkjandi í sjöunda máta bráðabyrgðalögunum, þá á ekki við að ákveða um þau í stjórnarskrá nákvæmar en gert er í hinni endurskoðuðu stjórnarskrá; til þess eru bezt fallin sjerstök lög, ráðgjafaábyrgðarlög, og þar sem það er nú í vændum, að slík lög verði samín og samþykkt af þessu þingi, þá vona jeg, að h. pm. Borgf. (Gr. Th.), sem verður einnig kvaddur til þess máls, geti fengið glögg og greinileg andsvör upp á þessar mótbáru sínar gegn bráðabyrgðarlögunum, og sjer í lagi bráðabyrgðarfjarlögunum; þá er fyrst tími til að svara þessu, og koma á samkomulagi, svo löggjafar- og framkvæmdarvaldi þingsins sje borgið.

H. pm. Borgf. (Gr. Th.) gerði í áttunda lagi ráð fyrir, að landstjóri mundi þegja

lögin í hel, og dró, eptir því sem mjer skildist, dæmi af landshöfðingja, sem nú er látinn; en h. þingm. verður að gæta þess, að til þess að bera saman tvo hluti, og draga sams konar eða sameiginlegar ályktanir af þeim, þá verða þeir að vera svo líkir, að slíkur samanburður geti átt sjer stað eptir rjettum hugsunarreglum; en stjórnskipuleg staða landshöfðingja og stjórnskipuleg staða landstjóra hins tilvandi er tvennt allshendis ólíkt; það er rjett eins og einhver hefði sagt, af því $1 + 1 \text{ væri} = 2$, þá væri $1 + 1 + 2 = 2$; eins og maður skyldi ímynda sjer, að einhver fáfróður maður hefði gert slíka ályktun, en ekki h. pm. Borgf. (Gr. Th.). En þar sem hann sagði, að landstjóri kynni að þegja lögin í hel, þá hefi jeg ekki orðið þess var, að menn hafi kvartað um, að konungar eða keisarar undir þingbundinni stjórn hafi pagað lögin í hel. Slíkt er rammskökk hugsun; stjórnin ber alla ábyrgðina af lagasynjunum, og veldur því, hvort lögin eru staðfest eða ekki, og þingm. getur því ekki sagt með neinum snefl af sanni, hvað spakur sem haun er eða þykist vera, að landstjóri mundi þegja lögin í hel, þegar það er ráðgert, að stjórn og fulltrúar á löggjafarþinginu eða alþingi hafi komið sjer saman og orðið á eitt sáttir. Jeg hjelt, að hinn háttvirti þingmaður þekkti svo eðli þingbundinnar stjórnar, að það er það, sem veldur og valdið hefir lagasynjunum hjá oss, að stjórn konungs og alþingi hafa eigi komið sjer saman, en eigi hitt, að konungur vor hafi neitað um staðfestingu þeirra laga, sem alþingi og stjórn konungsins hafa orðið á eitt sátt um! Annars á eigi við, að blanda konungi inn í þetta mál. (Ldsh. hlær). Hinn hæstvirti landsh. má hlægja fyrir mjer að því, að jeg ber skyn á, að blanda ekki saman nafni konungs og stjórnar hans; konungur staðfestir lögin, segi jeg; landshöfðinginn segir: stjórnin.

H. pm. Borgf. sagði í níunda máta, að ókiljanlegt væri, hvers vegna þingið hjeldi þessu frv. til streytu, þar sem það þó vissi, að stjórnin mundi ekki vilja samþykkja það; þingið ætti að sýna þá kurteisí, að

fara aldrei fram á það, sem það veit, að stjórnin muni ekki samþykkja, og allra sízt halda nokkru þvilíku til streytu. Jeg svara þessari barnakenning hins háttvirta þingmanns Borgfirðinga því einu, að hún sje óheyrlægri á löggjafarþingi heldur en á ráðgjafarþingi, þó hún sje ósæmileg á báðum. Jeg segi, að þó það ljeti sig heyra á ráðgjafarþingi, að það sem minni máttar og hafandi ekkert löggjafarvald ætti strax að láta í minni pokann fyrir stjórninni og láta undan, þá er það óheyrlægt um löggjafarþing, sem annan sjálfstæðan aðila málsins, allt af að láta í lægra haldi. Það hjelt jeg aldrei, að þm. Borgf., sem hefir verið á öllum löggjafarþingum vorum síðan 1875, mundi nú 1886 koma með þá kenningu, að þingið ætti ekki að halda neinu því fram, sem það gæti rennt grun í, eða jafnvel vissi, að stjórnin ekki mundi vilja samþykkja þegar í stað. En enginn veit að öðru leyti nú með vissu, að stjórnin muni ekki láta tilleiðast að fallast á þetta frv. Skilyrðið fyrir þessari vissu er þó fyrst og fremst það, að það verði samþykkt af þinginu. Allir vita einnig, að stjórnin hefir æ ofan í æ breytt skoðunum sínum; hún hefir látið tilleiðast að víkja frá fyrri röngum skoðunum sínum, þegar þingið hefir verið nógu fastheldið við rjettlátar kröfur sínar, og svo getur farið í þessu máli, og svo hlýtur að fara í þessu máli fyr eða seinna, ef vjer preytumst ekki.

Þingið veit að eins, að landshöfðingi hefir lýst yfir því, að í þessu augnabliki geti stjórnin ekki fallist á hina endurskoðuðu stjórnarskrá. Það væri nú mesta villa þingsins, að sýna eigi stjórninni samt sem áður, að vilji þingsins er alvarlegur og allt annað en barnaspil, eins og þm. Borgf. vill hafa fram.

H. þm. Borgf. (Gr. Th.) gaf í skyn, að ef breytingar hans kæmist á og yrðu samþykktar af alþingi, þá mundi frumv. verða staðfest. Mjer þætti þó gaman að sjá, hvort hann mundi geta ábyrgzt staðfestingu, ef t. d. suspensívt veto hans yrði samþykkt af alþingi. Ef landstjórnarvaldið væri

Alpt. B. 1886.

bundið við það, þá væri það sama sem að vald konungs væri þannig bundið og takmarkað. Sem sagt, jeg bæði hlakka til og ekki hlakka til, að sjá þá dæmalausu halarófu af breytingaratkvæðum, sem eru í vændum frá þingm. Borgf. En biðum átektar!

Grimur Thomsen: Það er að eins eitt atriði, sem jeg vildi taka fram; það er svo áriðandi og merkilegt, að jeg held að mjer með því muni takast að sannfæra h. framsögumann, og sje svo, þá er mikið að gert, því að það hefir enginn getað hingað til. H. framsögum. (B. Sv.) segir, að 3. gr. stöðulaganna sje ekki breytt,—jeg minnst ekkert á orðið »siglingar», en jeg ætla, með leyfi h. forseta, að lesa upp að eins 1. tölul. 3. gr. í stöðulögunum. Þar stendur: »Hin sjerstaklegu málefni Íslands eru þessi: 1. Hin borgaralegu lög, hegningarlögin og dómgæzlan, er hjer að lýtur; þó verður engin breyting gjörð á stöðu hæstarjettar sem æðsta dóms í íslenskum málum, án þess að hið almenna löggjafarvald ríkisins taki þátt í því». Hvað er nú hið almenna löggjafarvald ríkisins? Konungur og ríkisþingið; er ekki svo? (*B. Sveinsson*: Og ríkisráðið). En hvað segir nú ákvæðið um stundarsakir í frumv.? Í íslenskum málum, þeim er eigi skal dæma í landsdómi, samkvæmt þessum stjórnarskipunarlögum, er hæstirjettur í Danmörku æðsti dómstóll, þangað til breyting verður á því gerð með lögum, er ríkisþingið og alþingi samþykkir. Hvað er þetta? Ekki konungur? Jeg sje, að framsögum. (B. Sv.) hristir höfuðið; en hristi hann höfuðið, þegar hann fer að eiga við annan skarpan lagamann um þetta, við ráðgjafa Íslands; þar mætast tveir seigir. En jeg segi það: hver þingmaður, sem greiðir atkvæði með þessu svona löguðu, hann veit ekki, með hverju hann greiðir atkvæði.

Framsögumaður (Benidikt Sveinsson): Jeg verð að svara þessari ræðu þingmanns Borgfirðinga með fáum orðum, enda er mjög hægt að svara athugasemdum hans. H. þm. Borgf. (Gr. Th.) hefir eigi lesið grein-

9 (3. sept.).

vel; þar stendur: »samþykkir». Jeg hjelt þó, að h. þm. Borgf. vissi, hvað orðið »samþykkir» þýðir í konstitutionellu máli (Gr. Thomsen hlær); en það lítur svo út, að hann sje orðinn svo gamall, að hann sje hættur að skilja það, sem allir aðrir skilja. Orðið »samþykkir» er við haft um þann lið lögjafarvaldsins, sem lögjafarþing, alþingi nefnist: alþingi samþykkir, en konungur staðfestir (*Landsk. hlær*), sbr. 61. gr. stjórnarskrárinnar 5. jan. 1874, orðin: »Samþykki hið nýkosna alþingi — nái hún staðfestingu konungs». Jeg hjelt þó, að þm. Borgf. væri svo »loyal», að hann teldi sjálfsagt, að lög yrðu að staðfestast af konungi. Það lítur svo út, sem hinn háttvirti þingmaður Borgfirðinga viti eigi, að hans hátign konurinn er sameiginlegur fyrir ríkisþingið og alþingi, og að engin lög geti hugsast án staðfestingar frá hans hálfu. Áherzlan liggur hjer því eðlilega á: »ríkisþingið sem annar aðili málsins eptir stöðulögunum... samþykkir». Nú vona jeg, að jeg hafi sannfært h. þm. Borgf., í staðinn fyrir að hann gat ekki ætlað til, að hann gæti sannfært mig um það, sem rangt er, að hjer ræði um breyting á stöðulögunum. Og þess vildi jeg óska, að engin af breytingum og aðfönnungum h. þingm. Borgf. ætti skilið að fá betri byr en þessi hjer í deildinni.

Atkvæðagr.: Málinu vísað til 2. umr. í einu hljóði.

Frumvarp til laga um farngjald skipa (21, 43, 49); 2. umr.

Flutningsmaður (Benidikt Sveinsson): Það á ekki af mjer að ganga í dag að komast í viðureign við h. þm. Borgf. (Gr. Th.); það var við seinustu umr. þessa máls sjer í lagi hann, sem vildi finna frumv. ýmislegt til foráttu. Jeg hefi nú, til þess að reyna að slaka til við hann, stungið upp á þeim breytingum, sem mjer þóttu tiltækilegar og hefi tekið tillit til bendinga hans, því að jeg er svo tilslökunarsamur. Af þessum ástæðum hefi jeg og sessunautur minn (E. Thorl.) stungið upp á breytingum þeim, sem hjer liggja fyrir. Þó skal jeg geta þess fyrir fram, að það er sá galli á breyt. atkv. við 4. gr., að ekki er tekið

fram, að síðustu orðin í greininni eigi að falla burt, og bið eg h. forseta að taka þetta til greina við atkvæðagreiðsluna. Við uppástungumennirnir höfum fundið ástæðu til að undanskilja pósthufuskip hins sameinaða gufuskipafjelags, ekki af því, að við álitum það rangt, að gjaldið íþyngdi gufuskipunum, eins og öðrum skipum, heldur af því, að það hefir verið borið í vænginn, að gjaldið yrði dregið frá tillaginu frá Danmörku til endurgjalds, ef gufuskipun þessum yrði íþyngt; því að vjer erum máttarminni og stjórnin hefir töglin og hagldirnar í sinni hendi, hvað tillagið snertir. En hitt er annað mál, hvort þm. Borgf. (Gr. Th.) hafi unnið stjórninni nokkurt gagn með því, að koma með þá tilgátu og getsök gegn henni alveg nauðsynjalaust, að dregið yrði frá tillaginu úr ríkissjóði fyrir þessa sök. Við 1. gr. er bætt: »eða hafa nokkur viðskipti við landsmenn». Þetta er gert með tilliti til útlendra fiskimanna, svo sem Frakka o. fl., sem koma fast inn undir land, ausa uppauðsuppsprettur landsins, hafa tíðum mikil viðskipti við landsmenn og gera opt og einatt mikinn óskunda. Menn kunna að segja, að hart væri að láta þessa gjaldálögu ná til slíkra skipa, þar sem áteiknunar-gjald það, sem ákveðið er í lögum 17. desbr. 1875, stendur eptir sem áður óbreytt; yrði því tvöfalt gjaldið á þessum skipum; en þar til svara jeg: lestargjaldið, sem var tvöfalt hærri, stóð einnig samhliða áteiknunar-gjaldinu áður, og jeg sje ekki, að vjer þurfum að vægja til við útlenda fiskimenn með að láta þá búa við lík lög og vjer sjálfir búum til, að því leyti sem lög vor geta náð til þeirra. Það er alveg áreiðanlegt, að Frakkar og Englendingar fiska umhverfis Ísland inn á grynustu fiskimiðum, jafnvel hvað sem stjórnin í Danmörku segir og gerir til að afstýra því. Jeg get sannað það, að þegar þeir sjá reykin af herskipinu danska, þá vinda þeir upp segl og hörfa út, en koma svo óðara aptur alveg upp í netalög landsmanna á sumum stöðum. Það er því engin ástæða til að hlífa þeim við þessu gjaldi. H. þm. Borgf. gat þess, að af þyrfti að

nema 8. gr. laga um siglingar og verzlun 15. apríl 1854, enn jeg get ekki betur sjeð en að 3. liður hennar sje upptekning á 62. gr. í aukatekjureglugjörðinni; öðru máli er að skipta um gjald það, sem eptir sömu gr. 1. lið skal greiða verzlunarfulltrúa erlendis fyrir ómök sín við skipaskjöl eða vottorð á þau; en að afnema þetta gjald er þó varla meining h. þm. Borgf. Eptir þessu er tilvitnunin til tjeðrar greinar sniðin.

Landshöfðingi: Þetta frv. hefir, eins og tekið var fram við l. umr., verið tvisvar áður fyrir hjer á þingi, og í hvorttveggja skiptið mætt ekki góðum undirtektum. Ýmislegt kann það að vera, er mælir með því, en líka ýmislegt á móti. Mest virðist mjer þó það mæla á móti því, að það leggur ekki lítið band á þá verzlun, sem landsmenn hafa miklar mætur á og sem farið hefir í vöxt á síðari árum, þ. e. á útflutning af fje og hrossum; það leggur sem sje nýtt gjald á þessa verzlun, sem mun nema hjer um bil 50 au. á hvern sauð, og 2 kr. á hvern hest. En það sem mjer finnst þó gera það sjerstaklega óaðgengilegt, eru þessar breytinga- og viðaukattillögur, sem hjer liggja fyrir, ef þær skyldu verða samþykktar, sjerstaklega að fiskiskip skuli gjalda farmgjald, fiskiskip, sem leita inn á hafnir að eins til að fá sjer vatn, eða með sjúklinga til að ná í lækni-shjálp. Jeg held, að stjórnir Englendinga og Frakka mundu þakka fyrir slíkt. Þær mundu ekki láta sjer lynda, að hið íslenska löggjafarvald leggi skatt á atvinnuvegi þeirra til landssjóðs. Það er kunnugt, að þegar tilskipun 12. febr. 1872 kom út, þar sem fyrirskipað er, að 4 skildinga skuli borga af hverjum ton hvert skipti fyrir áritun skjala og að auki helming gjaldsins til umboðsmanns lögreglustjóra, þegar hann ritar á skjölin, þá líkaði frönsku stjórninni það eigi, heldur fór hún fram á lækkun á því við dönsku stjórnina; hún lagði málið fyrir þingið og það áleit sjer þá skylt að taka þetta til greina. Jeg er alveg sannfærður um, að svona lagað lagafrumvarp verður aldrei staðfest.

Flutningsmaður (Ben. Sveinsson): Það viðurkenni jeg, sem hæstv. landsh. sagði, að þetta frv. hefir fengið mótspyrnu áður, en ekki hjer í deildinni, heldur í efri deild. (*Landsh.:* Sama hvar). Ekki segi jeg það, því ef efri deild á að fara að fá veto-rjett gagnvart neðri deild, á þann hátt, að neðri deild fari að líta meira á það, hvers hún hefirað vænta af efri deildinni, en það, sem hún sjálf hefir tvívegis álitid holt og haganlegt fyrir landið, þá gæti það haft slæmar afleiðingar. Það er satt, að þessi farmgjaldsálaga íþyngir nokkuð útflutnings-verzlun, eða verzlun og viðskiptum eins og þau eru farin að tíðkast í seinni tíð á einstöku stöðum á landinu; það játa jeg; en hitt viðurkenni eg ekki, að slíkar sjerstaklegar tilraunir á stöku stöðum eigi að vera almennri haganlegri löggjöf til hindrunar. Til þess að taka tillit til hvorstveggja, er jeg ekki ófús á að ganga inn á þá breytingu, að slík verzlunarfjelög, sem h. landsh. benti til, sæti lægra gjaldi, en hjer er tiltekið. Hvað snertir frönsk fiskiskip, þá játa jeg, að orð hæstv. landshöfðingja hafa við mikið að styðjast, ef tekinn er til dæmis sá flokkur fiskiskipa, sem fiskar fyrir utan landhelgi og sækir land í einhverjum þeim nauðsynjatilgangi, sem hæstv. landsh. nefndi; í þessum tilfellum gæti maður kall, að gjaldið ranglátt; en þessi tilfelli eru einmitt þau sjaldgæfustu; flest fiskiskip Frakka og Englendinga fiska vitanlega í landhelgi, fiskhelgi, og jafnvel fast upp í netlögum, og gera ýmsan óskunda á landi, en optast eigi hægt að komast að, hverjir óskundann gera, eins og jeg get fært dæmi til úr þingeyjarsýslu, t. a. m. í fyrri, þar sem bóndi sá, sem fyrir óskundanum varð, ekki gat komizt að, hverjir honum öllu, því hann sá eigi númerið á skipinn, svo að ómögulegt reyndist að fá það upplýst. En þetta get jeg eigi álitid löglega atvinnu Frakka, Englendinga eða annara útlendra þjóða. Jeg skal játa, að þetta er vandamál, vandi, að aðgreina þessa tvö flokka af fiskiskipum; eg skal því eigi halda þessu breytingaratkvæði til kapps, og kja

heldur, að lögin yrðu samþykkt án þess, ef deildinni þykir það ótíðakilegt, sem jeg get þó ekki sjeð, að svo sje.

Jón Jónsson: Jeg bað um orðið til þess að gera grein fyrir, hvernig atkvæði mitt muni falla, þar sem jeg við 1. umr. þessa máls greiddi atkv. með því, að frv. gengi til 2. umr., í þeirri von, að þær breytingar kæmu, er gerðu það, að jeg gæti fyllilega samþykkt frumv. við síðari umræður. Það er nú líka svo, að aðal-breytinguna um, að fiskiskip gjaldi eins og til er tekið, álit jeg til mikilla bóta; þó skal jeg taka það fram, að eptirlit mundi erfitt og yrði varla nægilegt eins og nú er. H. flutningsm. (B. Sv.) talaði um óskunda af völdum útlendra fiskimanna nú; það mun þó varla eiga sjer stað undir handarjaðri lögreglustjóra og umboðsmanna þeirra; og þar sem lögreglustjórar ná ekki til að gæta gildandi laga, mun þeim verða torvelt að ná farmgjaldinu. En fyrir mjer er verzlunin það aðalatriði, er sjerstaklega er athugavert í sambandi við frumv. þetta; eins og nú er ástatt hjá oss Íslendingum, má það segja, að nú sje krítiskur tími fyrir verzlunina. Margir hafa þegar opnað augun fyrir því, að lánsverzlunin og skulda-verzlunin er ekki heppileg, og nú er svo komið, að hinir, sem eigi hafa sjeð það eða viðurkennt áður, hljóta að sjá hið sama; því lánstraustið er að hverfa. En þar sem menn nú hafa sjeð það og vilja ráða úr þessum vanda á annan heppilegri veg, þá yrði þeim fyrirtækjum mjög mikið tjón að þessum lögum, t. d. þeim fjelögum, er flytja út sauðfjenað; því að það er alveg rjett hjá hæstv. landsh., að 50 au. mundu leggjast á hvern sauð, og það er ekki svo lítið, þegar að eins 10—12 kr. fást fyrir sauðinn, eins og nú. Eða þá fyrir verzlun Slimons. Camoens er 1200 tons að stærð og fer þetta 4—5 ferðir á ári; af honum yrði því að gjalda 4800—6000 kr. árlega, og það er sannarlega tilfinnanlegt. Jeg vona þó, að menn verði að játa, að verzlun hans hefir gert verzlun landsmanna og samskiptum mikið gott. Aptur skal jeg játa það, að farmgjald þetta kemur ljett á

þá kaupmenn, sem flytja dýran óparfa, sem þarf lítið farmrúm, til landsins, því tiltölulega mjög lítið leggst á þá vöru. Þeir, sem mest hafa andmælt stjórnaðarátta vorri, hafa lagt þeim það til ámælis, sem fylgja henni fram til viðunanlegra úrslita fyrir land og lýð samkvæmt kröfum og þörfum almennings, að þeir vildu engu skeyta um efnahag, verzlun nje aðra atvinnuvegi landsmanna, og hugsa ekki um neitt annað en pólitík. Jeg álit nú alveg nauðsynlegt fyrir þá menn, að reka af sjer ámælið, með því að reyna að efla verzlunina á allan hátt með lögum, sem ljetta fyrir henni, en íþyngja henni ekki; og hvað mun stjórnin segja að öðrum kosti, og hafa ástæðu til að segja? Hún veit bezt, hvar skórin kreppir. Það er því mín tillaga, að þetta frv. ætti að falla, því það íþyngir almennungi, en gerir ekki tilsvarendi gagn að öðru leyti.

Landshöfðingi: Jeg þakka h. flutningsm. fyrir góðar undirtektir hans. En jeg vík að því aptur, að þar sem hann áleit ástæðu til að leggja gjald á fiskiskip, þau er fiska í landhelgi, þá má spyrja: hvernig verða þau aðgreind, þau skip, er fiska í landhelgi, og þau, sem ekki fiska í landhelgi? Hvernig vill hann fara að aðgreina sauðina frá höfrunum? Getur verið, að skip kunni að fiska í landhelgi, og sjerstaklega lítur út fyrir, að svo sje í þingeyjarsýslu, þar sem framsögumaður segir, að þau fiski í netlögum. En þetta mun gefa mjer tilefni til að skrifa lögreglustjóranum í þingeyjarsýslu og skora á hann, að sjá um, að slíkt sje eigi látið viðgangast, og að leitað sje upplýsinga um, ef einhver fiskiskip gera óskunda, svo að það verði eigi bótalaust. Annars taka foringjar Frakka á herskipunum hjer við land því mjög vel, ef til þeirra er leitað með slíkar kærur, og eru fúsir á að reka rjettar landsmanna hjer.

Flutningsmaður (Ben. Sveinsson): Jeg skal geta þess, að jeg get glaðzt fyrir hönd lögreglustjórans í þingeyjarsýslu vegna instríktíóna þeirra, er hann á von á að fá með tilliti til hinna frönsku fiskiskipa, svo

framarlega, sem þær gjöra hann færan um betur en verið hefir, að bægja frá mönnum þeim óskunda, sem þau hafa gert, og skaða á atvinnuvegi manna. En lögreglustjórannum, sem býr nálægt Húsavík, mun þó eigi verða skipað að vera einlægt til staðar norður á Langanesi t. a. m., og hvar sem fiskiskip annars getur borið að landi, sjá númer skipanna, o. s. frv., hvernig sem viðrar, t. d. í þoku, og í næturmyrkrum, þar sem þau kunna að leggjast næturlangt. Ef þetta og því um líkt ætti að verða kleyft, held jeg að ekki mundi veita af, að hafa sjerstaka umsjónarmenn. Annars mun lögreglustjórinn gefa landshöfðingja á sínum tíma svo glöggar upplýsingar um þetta efni, sem unnt er, og gera glögga grein fyrir öllu því, sem rjettlátlega verður af honum heimtað í þessu máli. Það er alveg satt, sem hæstv. landsh. sagði, að er vitt er að gera greinarmun á þeim skipum sem fiska í landhelgi og hinum með tilliti til þessara laga. Það játa jeg, eins og jeg áður sagði. H. þm. Norður-Þing. (J. J.) kom með nokkuð almennar athugasemdir þessu viðvíkjandi. Mjer þótti hann mæla verzlunina nokkuð breiðum mælikvarða, nokkuð breitt, þar sem hann kallaði hana atvinnuveg Íslendinga. Það getur mäske gilt í einstökum tilfellum, en ekki almennt. Jeg get ekki sjeð það ráðið til að efla atvinnuvegi Íslands, að leggja engar álögur á þá menn, og jafnvel hlynna að þeim í orði og verki, sem sækja hingað gróða, og hafa Ísland fyrir selstöðu, gullnámu og fjepúfu. Þetta má hver annar en jeg gera, en kinnroða ber jeg ekki fyrir því, að játa það opinberlega, að frumvarpið er byggt á því, að láta slíka menn gjalda nokkuð talsvert til landsins og til eflingar framförum þess í atvinnuvegunum. Það er mjög slæmt, að svo ólíkár skoðanir eru komnar hjer í bága hvor við aðra, og vil jeg því sigla milli skers og báru, á þann hátt: að gera þá breytingu, að undanskilja það, sem sönnu nafni getur nefnzt íslensk verzlun, þannig, að láta hana sæta sem vægastri álögu, miðaðri við upphæð áteiknunargjaldsins, sem á henni hvílir, þó þetta frv. yrði fellt.

Eiríkur Briem: Jeg hef leyft mjer að koma með litla breyt. till. (49) við breytingar- og við aukatill. h. flutningsm. (B. Sv.). Eptir breytingunni við 1. gr. frumv. er ekki undanskilin frá greiðslu farmgjalds önnur póstskip, en þau, sem eru eign hins sameinaða gufuskípa-fjelags; en þess ber að gæta, að með tímanum geta orðið fengin önnur skip, sem væru eign annars fjelags eða annara manna, til að flytja póst hingað til landsins frá útlöndum. Breyting mín miðar því eingöngu til að undanþiggja öll póstskip, sem ganga milli Danmerkur og Íslands, frá þessu gjaldi, hverjir sem svo eigendurnir eru. Þetta ímynda jeg mjer líka, að hafi verið meining uppástungum., og meining mín með breytingunni er þá ekki önnur, en að hitta meining uppástungumanna.

Grimur Thomsen: Jeg ætla fyrst að lýsa þakklæti mínu við h. flutningsm. (B. Sv.) fyrir það, að hann hefir tekið til greina ýmsar athugasemdir mínar við frv. hans, er það var hjer til 1. umr. Allt um það get jeg þó ekki sjeð, að frumv. sje enn svo úr garði gert, að þingið eigi að senda það frá sjer.

Byrjun 1. gr. er orðuð þannig: „Af öllum skipum, sem frá útlöndum koma, og ætluð eru til að flytja vörur eða farþegja til landsins eða frá því o. s. frv., skal greiða 1 krónu af smálest hverri (ton) í lestarúmi skipsins“. Hjer stendur: af öllum skipum, og þá undantekningarlaust, en það er þó nokkuð hart, að heimta þetta gjald af öllum skipum. Jeg vil taka til dæmis Camoens. Er það sanngjarnt, að þegar hann kemur hjer til lands með vörur og farþegja, að láta hann borga um 1200 kr. í hvert skipti? Þetta skip, sem menn eru svo glaðir af að kemur hingað með allskonar nauðsynjavöru á hverju sumri, já, opt á hverju sumri. Þetta skip á eptir ferða-áætlun þess að fara hingað 4 eða 5 ferðir í sumar. Fari það 4 ferðir, verður það að borga 4,800 kr., en fari það 5 ferðir, þá 6000 kr. yfir sumarið. Þetta er of þungt gjald fyrir skip, sem hefir gert landsmönnum svo mikið gagn, að þingmenn í fyrri fundu hvöt hjá sjer til að senda Slímon

gamla þakklætisávarp fyrir hans góðu viðskipti við landsmenn. Auk þessa skips eru líka önnur útlend gufuskip, sem gjöra hjer mikið gagn. Hvernig mun útlendingum, sem koma hingað til að gera landsmönnum gagn, litast á þessi lög? Hvaða orð mundi þetta frjálslynda þing fá á sig í öðrum löndum fyrir svona lagað frumv.? Jeg vona og óska, að það frjettist aldrei, að hinn h. flutningsm. sje flutningsm. að þessu frumv.; hann fengi víst ámæli á hálsinn fyrir frammistöðuna.

Ef fara á eptir þjóðviljanum, þá er ekki vert, að hindra komu útlendra skipa hingað til landsins. Jeg man svo langt, að þegar Norðmenn komu hingað fyrst til síldarveiða við norðurland, þá sáu menn ekki sólina fyrir þeim. Þá komu þeir ekki til annars en góðs, til að kenna mönnum að veiða síld og efla viðskipti milli Íslands og annara landa. Nú eiga þessir sömu Norðmenn ekki að gjöra annað en skaða einstóman, og þungt gjald á nú að leggjast á skip þeirra. Nú komu í fyrra tvö stór skip á Seyðisfjörð til að byrja haganleg viðskipti við landsmenn, en einnig þau verða að gjalda þetta þunga gjald. Jeg vil einlæglega ráða h. flutningsm. til að láta nú þetta frumv. sitt hvíla sig til næsta þings, og sjá, hvað þjóðviljinn segir um þetta þangað til.

Flutningsmaður (Benidikt Sveinsson) : Jeg skal gjarnan játa, að þetta gjald er nokkuð hátt á skipinu „Camoens“, af því það er svo stórt skip; en jeg verð á hinn bóginn að gera ráð fyrir, að þetta skip fari ekki erindisleysu. Það kemur varla vörulaust hingað, það skip, og fer heldur ekki tómmt aptur. Það flytur hingað miklar vörur, og farmgjaldið leggst ekki að eins á útfluttu vörurnar, heldur og á hinar innfluttu, sem getur verið óhófs- og ónáðsýnjavaða. Ef allt lestarúm er notað, þá samsvarar þetta gjald 8—10 aur. af hverri lest, og getur því ekki kallað hátt gjald, er það leggst á hvortveggja, bæði það, sem flutt er inn, og það, sem flutt er út. Það er auðvitað, að best væri, að ekki þyrfti að leggja gjald á neitt til þarfa landstjórnar-

innar og þjóðfélagsins, hvorki verzlun nje annað; en hve nær mun sú íþrótt verða kennd?

Viðvíkjandi því, sem h. þm. Borgf. (Gr. Th.) sagði, að jeg hefði ekki sjeð sólina fyrir Norðmönnum, þegar þeir komu hjer fyrst til síldarveiða, þá er þetta ekki rjett hermt, heldur þvert á móti í mesta mæta ranghermt. Það var ekki jeg, sem hóf Norðmenn til skýanna. Þvert á móti: jeg var æfinlega á móti komu þeirra hingað og hóflausu aðsókn. Þó jeg geti ekki vitnað undir neinn, sem hjer er í salnum nú, til að sýna, að jeg segi satt, þá get jeg gegnum Alþjóð. skírskotað til álits míns á aðsókn Norðmanna t. a. m. á Eyjafirði. Jeg þóttist einmitt þegar í upphafi sjá fram á, að allur þessi yfirgangur af aragrúa Norðmanna yrði ekki til góðs til langframa, enda hefir það nú sýnt sig, þar sem þeir eru búnir að eyða síldinni og fiskiaflanum um leið bæði við Eyjafjörð og Seyðisfjörð, og sjálfsagt víðar. Jeg á því alls ekki skilið þetta ámæli h. þm. Borgf.

Að láta frumv. biða til næsta þings, sje jeg enga ástæðu til. Nú er það til umr., og nú má ráða því til lykta. Jeg get ekki ímyndað mjer, að þingm. áliti það gjald hyggilegt næsta ár, sem þeir álíta rangt í ár.

Jónas Jónassen : Mjer virðist það mjög undarlegt, ef menn fara nú að samþykkja þetta frumv. um farmgjald skipa, þar sem nýlega er búið að af nema lestagjaldið, sem þó var alveg sama gjaldið og þetta. Auk þess er það mjög óheppilegt og óráðlegt, að vera að leggja ný bönd á verzlunina; það ætti þvert á móti að losa sem flest bönd af verzluninni. Við ættum að gera okkar bezta til að láða sem flesta útlendinga að oss. Því meiri viðskipti sem við getum haft við útlendinga, því betri og hagfeldari munu þau verða sjálfum oss. Þetta gjald mundi ekki gera annað en fæla menn frá oss, og því græðir landið ekkert við þetta frumv.

Auk þessa er gjaldið líka þannig, að það hlýtur að koma mjög ósanngjarnlega niður. Jeg set svo, að jeg sje verzlunarmaður,

og fer hingað til landsins með skipsfarm af steinolíu. Þetta er ódýr vara, en tekur upp mikið rúm. Af þessu á jeg þá að greiða sama gjald eins og aunar maður, sem fyllir sama lestarúm með ógrynni af glysvarningi. Væri það saungjarnt? Sama er að segja, ef jeg flytti trjávið, kalk, salt, o. fl. Farmgjaldið yrði alveg óhæfilega þungt af slíkri vöru.

Jeg verð helzt að leggja það til, að þetta frumv. fái ekki að ganga lengra; því ef það verður að lögum, er jeg viss um, að það verður mjög óvinsælt.

Flutningsmaður (Benidikt Sveinsson): Jeg ætla mjer ekki að tala langt í þetta skipti, en að eins geta þess, að það er hrein mótsögn í ræðu h. þm. Rvk. (J. J.), þegar hann segir, að það sje spursmál, hvort landið græði á farmgjaldinu, og segir svo aptur, að það sje þungt álag á verzlunina. Þetta er hrein og bein mótsögn, ef nokkuð getur verið mótsögn.

Atkvæðagr: Breyt. till. við 1. gr. (43) samþ. með 10 : 9.

Sökum ónógrar atkvæðagr. í fyrstu, var við haft nafnakall:

«Já» sögðu:

Páll Ólafsson.

Árni Jónsson.

Benidikt Sveinsson.

Einar Thorlacius.

Eiríkur Briem.

Jón Jónsson.

Lárus Halldórsson.

Ólafur Briem.

Sigurður Stefánsson.

Þorleifur Jónsson.

«Nei» sögðu:

Jón Þórarinnsson.

Grímur Thomsen.

Gunnar Halldórsson.

Jónas Jónassen.

Sigurður Jensson.

Sigurður Jónsson.

Sveinn Eiríksson.

Þorlákur Guðmundsson.

Þorvaldur Bjarnarson.

2. breyt. till. við 1. gr. felld með 11 : 8.

3. breyt. till. við 1. gr. felld með 11 : 8.

1. gr. frv. felld með 12 : 3; og var frv. þar með fallið.

Ellefti fundur, mánudag 9. ágúst kl. 12. Allir á fundi.

Frv. til laga um, að stjórninni veitist heimild til að selja þjóðjörðina Höfðahús í Fáskrúðsfjarðarhreppi í Suður-Múlasýslu (16); 3. umr.

Flutningsmaður (Lárus Halldórsson): Jeg hefi ekkert um þetta mál að segja í viðbót við það, sem jeg hefi áður tekið fram, en vona að eins, að það fái fram að ganga.

Atkvæðagr.: Frv. samþykkt með 22 atkv., og afgreitt síðan til efri deildar.

Frv. til laga um breyting á lögum um gjald af brennivíni og öðrum áfengum drykkjum 7. nóv. 1879 (27, 55, 57); 2. umr.

Flutningsmaður (Lárus Halldórsson): Þetta frv. gekk ekki svo illa við 1. umr., þar sem því var vísað til 2. umr. með 15 atkv. móti 8. Þótt þessar undirtektir geti að vísu ekki heitið mjög glæsilegar, þá er jeg þó hræddur um, að það fái að minnsta kosti ekki betri byr með að ganga til 3. umr. Það litur nærri svo út, sem að þingmenn hafi tekið til ihugunar orð þm. Borgf. (Gr. Th.) við síðustu umræðu málsins, og að þeir aumkist yfir veslingana, sem vínið kaupa, hve dýr snapsinn á nú að verða þeim. Það er annars nokkuð undarlegt, þegar svona frv. kemur fram, að þingmenn skuli fara að reikna út og telja á fingrum sjer, hve dýr hver snapsinn, hver potturinn muni verða, eða að vera að þera umhyggju fyrir því, að vín verði ekki svo dýrt, að menn hætti að kaupa það. Af því að þetta er 2. umr., þá skal jeg ekki tala um almenn atriði málsins, enda gerði jeg það við 1. umræðu, og hrakti þá að ætlan minni þær helztu mótbárur, sem komu fram gegn frv. En nú skal jeg snúa máli mínu að einstökum greinum frv. Í fyrstu grein er talið að um að hækka tollinn af öli úr 5 árum upp í 15 áura, og hvað sem því líður, að landssjóður mundi missa af tekjum sínum, ef tollur yrði hækkaður á brennivíni og

öðrum vínum, eins og jeg hefi farið fram á, þá munu menn þó að minnsta kosti varla þurfa að óttast, að landssjóður biði tekjuhalla við það, að öltollurinn hækkaði. Árið 1882 fluttust til landsins 100,000 pottar af öli; tollur af því hefir verið 5000 kr.; en ef tollurinn á öli hækkaði um 10 aura, þá mundi ölið hækka í verði um 15 aura hver pottur eður 10—12 aura hver þriggja pela flaska. Nú er það kunnugt, að mest af því öli, sem drukkið er, gengur upp í hálfum bayerum; allir, sem hafa staðnæmzt nokkra stund á veitingastað, kannast við orðin: 1 hálfan bayer, 2 hálf, 3 hálf bayera o. s. frv. Komi nú hver sem vill, og segi mjer, að hin bjórdrekkandi kynslóð muni hætta að biðja um sinn hálf bayer, þótt hann kosti, skrifa jeg og segi, 5 til 6 aukum meira en nú! Nei, hið sennilega er, að það verði, ef til vill, keyptir nokkrar færri hálfir bayerar, og tollhækkunin er, sem sagt, frá mínu sjónarmiði, meðfram og jafnvel mest megnis til að benda mönnum á, að verja peningum sínum til einhvers þarfara en ölkaupa. En svo glæsilegar vonir geri jeg mjer ekki um árangurinn af þessari bendingu, að bjórkaup yfir land allt minnki meira en í rjettu hlutfalli við verðhækkunina frá hinu núverandi verði, eða hjer um bil um $\frac{1}{6}$ part; líklegast pyki mjer að flestir kaupi sinn bjór eptir sem áður, og þá græðir landssjóður 10,000 kr. við þessa tollhækkun; en takist svo vel til, að bjórdrykkja verði að eins þriðjungur af því, sem hún nú er, þá minnkaði um $\frac{2}{3}$ parta hinar skaðsamlegu afleiðingar bjórdrykkjunnar, en tekjur landssjóðs stæðu í stað.

Jeg vona, að engum muni blandast hugur um, að greiða atkvæði með öltollinum, þegar málið er skoðað frá hinni fjárhagslegu hlið, og því síður, þegar það er skoðað frá hinni siðferðislegu hlið. Lúkt má segja um þær afleiðingar, sem tollurinn mundi hafa á vínkaupin; þó getur það verið, að tollurinn verkaði það, að vındrykkja minnkaði meir að tiltölu en öldrykkja; munu menn varla þurfa að óttast, að vínkaup minnki meir en að helmingi við það, sem verið hefir, og þá standa tekjur landssjóðs af vínkaup-

um í stað. Jeg vil því fastlega vona, að sem flestir greiði atkvæði með frumvarpinu sjálfu óbreyttu, en ekki með breytingartillögnum (55, 57). Það, sem jeg hefi sjerstaklega á móti breytingartillögnum, er, að tollhækkunin er svo lítil, að hún mundi enga verulega þýðing hafa til að minnka vínkaup. Jeg vona, að meun hætti að taka eingöngu tillit til landssjóðs, en taki einnig tillit til landsmanna. Að hækka tollinn að eins um þessa 10 aura hefir enga siðferðislega þýðing. Það er sama sem að segja við landsmenn: Landssjóður þarfnast auknar tekjur; vjer vonum því, að þjer drekkið eins eptir sem áður, til þess að auðga hann. Jeg verð að segja það, að mjer er nær skapi, að frv. mitt falli, en að það fái framgang með breytingum þeim, sem komið hafa fram við það.

H. þm. Borgf. (Gr. Th.) tók það fram, að jeg hafi verið sanngjarn við rauðvín og messuvín; þetta var vel mælt af honum; en jeg sje, að sumir aðrir hafa ekki litið eins á það mál, því að hjer er komin fram breytingartillaga við frv. mitt um að lækka tollinn á þessum tegundum. Þessar vintegundir eru að vísu eigi svo skaðlegar, og einkum er það tekið fram, að rauðvín sje mjög haft til matar; en þess verð jeg að geta, að aðflutningur þess hefir stórum aukizt hin síðustu ár, þar sem það er stig-ið á árunum 1876 til 82 úr c. 300 pottum upp í 20,000 potta.

Skal jeg svo ekki fara fleirum orðum um einstakar greinir frv., því síður sem jeg pykist sjá forlög Kartagóborgar. En þess skal jeg geta, að jeg hefi í huga að koma við 3. umr., ef frv. kemst svo langt, með breytingaratkvæði um skipsforða. Þeir hafa opt verið teknir frá óhæfilega háir; við rannsókn Fensmarksmálsins hefir mjer gefizt kostur á að sjá, að skipsforði af víni hefir t. d. verið talinn 799 pottar, og opt 300—400 pottar. Jeg hefi heyrt hinn umboðslega endurskoðara kvarta yfir, að ekki skuli vera til ákvæði um, að umboðsvaldið megi ákveða, hversu hár skipsforðinn skuli vera, og það er einmitt breyting í þá stefnu, sem jeg hefi í huga að koma með til 3. umr.

Jeg get hugsað mjer, að það yrði meðfram árangur af slíkri ákvörðun, að það minnk- aði ofdrykkja sú á póstgufuskipunum, sem landshöfðingi talaði um, á þessum skipum, sem segja má um að sjeu fljótandi knæpa við Íslands strendur.

Ólafur Briem: Frv. þetta mætti tölu- verðri mótspyrnu við 1. umr., og það af ýmsum ástæðum; en aðalmótbáran, og sú, sem mjer þótti þýðingarmest, var þó sú, að landssjóður mundi missa af tekjum sín- um, af því að svo margir mundu hætta vín- kaupum. Ef þessi skyldi verða afleiðing- in, sem að vísu er engan veginn víst, þá mundi landssjóður komast í vandræði. Að- altílgangur tolla er að auka tekjur lands- sjóðs, miklu fremur en að sporna við of- drykkju; að því munu bindindisfjölög, með ýmsum öðrum tilraunum í þessa átt, best geta unnið. Jeg er máli þessu hlynntur, og því hefi jeg komið með breytingartillög- ur, til að reyna að forða frv. frá strandi. Í frv. er farið fram á að tvöfalda vintoll, og þaðan af meira, en í breyt.till. er hann að eins hækkaður um $\frac{1}{4}$ part, nema á öli og dýrum vínum dálítið meira, og vona jeg, að breyt.till. nái þó heldur meðhaldi mót- stöðumanna frv. en það sjálft. Í einu at- riði vikur breyt.till. frá frv. þannig, að toll- urinn er hækkaður; það er þar sem um hvítt öl er að ræða, sem enginn tollur er lagður á í frv., ef það nær ekk 1° styrkleik. Mjer þykir það undarlegt, að sömu menn- irnir, sem vilja hækka tolla á vínföngum, skuli þó í sömu andránni leggja það til, að tollur sje af tekinn af einni tegund þeirra. En grunur minn er, að uppástungan muni eigi runnin undan hjartarótum flutningsm., heldur muni hún hafa slæðzt hingað frá efri deild, þar sem tillaga um að nema af toll á hvítu öli hefir verið borin fram sem sjerstakt frv. Þetta er í sjálfu sjer ekki svo þýðingarmikið, en mjer finnst ekki full samkvæmni vera í því fólgin, og þeir sem vilja, að sem mest af tekjum landssjóðs sjeu óbeinir skattar, mega búast við, að toll þurfi að leggja á ýmsar þarfari vörur en hvítt öl er. Þessi ákvörðun mun vera inn

Alpt. B. 1886.

kominn vegna bindindismannanna, sem jeg að vísu ann alls góðs; en í frv. það, sem hjer liggur fyrir, sýnist mjer vanta ákvæði um, hvernig eigi að ákveða styrkleik ölsins. Ef sýslumaður á í hvert skipti að rann- saka þetta, þá er hætt við að það mundi kosta meira en tollinum nemur. Óska jeg þess, að allir, sem tollmálinu eru hlynntir, greiði atkvæði með breyt.till. minni, ef ske mætti, að hinar gagnstæðu skoðanir á máli þessu gætu samrýmt.

Árni Jónsson: Jeg og h. 1. þm. Ísfrð. (Sig. St.) höfum komið með breyt.till. við frv. þetta, og skal jeg með fám orðum gera grein fyrir þeim. Tilgangur okkar með breyt.till. var hinn sami og hins h. 1. þm. Skagf. (Ól. Br.); við vildum bjarga frv., sem við sáum við fyrri umræðuna, að ekki átti sem bestum byr að fagna hjer í deild- inni. En af þeirri ástæðu fylgðum vjer ekki h. þingm., að okkur þótti hann hverfa helzt til langt frá frv.; okkur þótti rjett- ara að þræða hjer um bil meðalvegin milli tolls þess, sem nú hvílir á vínföngum, og þess tolls, sem frv. gerir ráð fyrir, og höf- um því lagt það til, að í stað 60 aura í frv. komi 45 aurar, í stað 90 aura komi 70 aur, og í stað 120 aura komi 100 aurar. Við höf- um tekið tillit til þarfa landssjóðs, og vild- um eigi, að þetta frv. yrði til að höggva skarð í hann. Jeg fyrir mitt leyti vil, að lands- sjóður sje þrýstinn og þriflegur, eins og bústinn og feitur veitingamaður, því að það má næstum segja, hvað þessa tekjugrein snertir, að margt sje líkt með skyldum. Meðan veitingamaðurinn ber fram sínar bjórkollur og »toddy-glös», þá stendur lands- sjóður úti í horni og tekur sína 5- og 10- eyringa, og segir svo í líkum anda og keis- arinn forðum: »Jeg finn enga vínlykt af þeim». Og svo þegar búið er að sópa staupunum burtu, og gestirnir koma út á götu og reika heim til sín, þá gengur lands- sjóður rogginn og keiprjettur með tollinn í pyngjunni, og hugsar ekki fremur um það en gestgjafinn, hvort börnin hans — gest- irnir, sem hann hefir grætt á — komið heim til húsa sinna eða ekki. Sú mótbára

10 (7. sept.).

hefir komið fram, að engin þurrð væri í landssjóði, og því eigi þörf á nýjum tollum; en jeg hefi íhugað það, sem h. 1. þm. Húnv. (E. Br.) og hæstv. landsh. sögðu við 1. umr. þessa máls, að vintollurinn mundi nú kominn niður í 80,000 kr., í stað þess, sem hann er í fjárlögunum áætlaður 130,000 kr., og þar sem í þeim er að eins gert ráð fyrir 4000 kr. tekjuafgangi á fjárhagstímabilinu, þá virðist auðsætt, hvernig hagur landssjóðs muni standa, ef engra ráða er í leitað. En við vonum, að ef tollbreytingar okkar fá fram að ganga, þá muni landssjóði að meiru eða minna leyti betur borgið eptir en áður, af því að þessi tekjuginn muni þó ekki lækka eins mikið og nú hefir verið gert ráð fyrir að verða muni, ef tollögin standa óbreytt. Þessi breyt. till. okkar er svo ljós, að jeg get ekki skilið, að hún valdi neinum ruglingi, enda þótt við sæjum þegar um seinan, að betur hefði farið, að hún hefði komið fram sem breyt. till. við breyt. till. þingm. Skagf. En jeg óska, að forseti vildi bera fyrst til atkvæða breyt. till. okkar.

Þar sem h. 1. þm. Árn. (Þ. G.) vatt því nokkuð hvatskeytlega að mjer í enda ræðu sinnar við 1. umr. þessa máls, að jeg hefði komið með einstök dæmi, er gerðu þjóðinni »meiri ósöma en hún á skilið», þá vil jeg taka það fram, að það var alls eigi mein-ing mín. Jeg ann þjóð minni og fóstur-jörðu allt of heitt til þess, og jeg mundi miklu heldur vilja bera blak af henni en áfella hana, að svo miklu leyti sem jeg megna. En hitt get jeg ekki kallað gott, sem ekki er gott í fari hennar. Enda virt-ist mjer munurinn eigi annar en sá á dæm-um okkar, að hann fór með sjónum, en jeg um sveitina.

Sigurður Jenson: Jeg skal ekki tala mikið um þetta mál, en að eins leyfa mjer að mótmæla h. flutningsm. (L. H.), þar sem hann ber þeim á bryn, sem ekki eru honum samdóma í þessu máli, að þeir hafi það fyrir aðalástæðu, að brennivínspottur-inn verði of dýr og menn hætti að kaupa brennivínið. Jeg segi fyrir mitt leyti, að jeg þykist geta haft nægar ástæður til að

vera á móti málinu, þó jeg komi ekki með svo auðvirðilegar mótbárur, sem þessi er.

Jeg legg litla áherzlu á gróða landssjóðs, og þó það væri kostur við þetta frumv., að landssjóður fengi meiri tekjur, ef það yrði að lögun, þá væri jeg því ekki fremur með-mæltur fyrir það, því að jeg álit, að lands-sjóður hafi nú sem stendur nægar tekjur. Það, sem jeg legg mesta áherzlu á, er hin siðferðislega hlið þessa máls. En þá eru önnur ráð til að hindra ofdrykkjuna með, en lög. Ofdrykkjan hefir bersýnilega minnkað hin síðustu árin, án þess lög hafi stutt að því. Og það er ekki eingöngu hall-ærinu að þakka, heldur miklu fremur því, að hin siðferðislega tilfinning hefir vaknað hjá landsmönnum. Þeir hafa sjeð, hve ó-siðleg ofdrykkjan er, og sjeð, að ekki tjáir að eyða fje sínu um of til vínfanga. Þeir, sem eru að reyna að stemma stigu fyrir ofdrykkjunni, ættu að berjast á móti henni með því að reyna að verka á sannfæring manna, skynsemi þeirra og sómatilfinning, en ekki með því, að reyna að fá fram lög, sem geri mönnum alveg ómögulegt að neyta víns. Það eru þó margir skynsamir menn, sem hafa þá skoðun, að hófleg nautn þess-ara drykkja sje svo langt frá því, að vera skaðleg, að hún miklu fremur geti verið gagnleg. Ef þetta er skökk skoðun, á þá að yfirbuga hana með lögum? Mjer finnst ekki heldur eigi að sannfæra þessa menn á annan hátt.

Jónas Jonassen: Jeg skal ekki tefja menn lengi með ræðuhaldi; jeg sje, að um-ræðurnar eru orðnar nokkuð miklar, og enn eru mörg mál á dagskrá. Jeg gat þess við 1. umr. þessa máls, að það væri eink-um tvennt í ræðum h. 2. þm. G.-Kjósars. (J. Þ.) og h. flutningsm. (L. H.), sem jeg ekki gæti fellt mig við. Það hefir auð-sjáanlega verið aðaltilgangur flutningsm. með þessu frumv., að stemma stigu fyrir ofdrykkjunni, en þessum tilgangi verður að minni ætlun ekki náð með lagaboðum, enda álit jeg þann veg ekki rjettan. Jeg er þvert á móti samdóma h. þm. Barðstr. (S. Jenss.) um, að mesta áherzlu eigi að leggja á hina siðferðislegu hlið málsins, að menn

eigi að innræta mönnum tilfinningu fyrir hinu svívirðilega í ofnautniinni. H. 2. pm. G.-K. (J. Þ.) tók það fram, að tilraunir Svía með að banna eða takmarka brennivínsbrennslu í landi þeirra, og Norðmanna með að leggja háan toll á brennivín, hefðu haft hinar heillavænlegustu afleiðingar. Þessu er engan veginn svo varið. Jeg get sýnt fram á, að bæði Svíar og Norðmenn hafa drukkið allt eins mikið eptir sem áður, og hefi jeg hjer í höndum ágætan ritling eptr Dr. Brandes, sem ljóslega sýnir fram á, að jeg hefi satt að mæla. Þetta sýnir, að sá grundvöllur, sem menn byggja á tilraunir sínar, að stemma stigu fyrir ofdrykkjunni, er alveg rangur. Sá, sem annars vill fá sjer í staupinu, hann gerir það eins, þó staupið verði nokkrum aurum dýrara. Hækkun vínfangatolls í öðrum löndum hefir aldrei haft þær afleiðingar, að drykkjumenn hafi hætt að drekka; það hefir verið drukkið allt eins mikið eptir sem áður.

Í Danmörku var lagður talsverður tollur á brennivínið 1864, vegna stríðsins, en ekki minnkaði brennivínsdrykkjan fyrir það. Sama er að segja um Frakkland. Þar var lagður 50 aura tollur á hvern pott af brennivíni (Eau de vie) fyrir nokkrum árum síðan (1871), og á þingi Frakka var það tekið fram, að skattur væri ekki lagður á einungis til að auka sjóð ríkisins, heldur með fram til að minnka drykkjuskapinn. En eins og nautn áfengra drykkja minnkaði ekki í Danmörku eptir 1864, eins urðu Frakkar árið 1874 að taka til annara ráða. Sama hefir sýnt sig í Noregi og sama í Svíþjóð. Það hefir alstaðar sýnt sig, að menn fyrirbyggja ekki drykkjuskapinn með tollálögum eða tollhækkun, og það af því, að sá grundvöllur er alveg rangur.

Þá er enn eitt atriði í ræðum h. flutningsm. (L. H.), sem jeg vil minnst á. Hann brúkaði opt orðið «ólyfjan» um vínið. En menn mega ekki skoða vínið sem «ólyfjan». Vínið er í sjálfu sjer engin ólyfjan; það verður fyrst ólyfjan, þegar það er brúkað í óhófi; en það er svo margt, sem verður að ólyfjan, þegar hófsins ekki er gætt við nautn þess. Það er gamall máls-

háttur, að «misbrúkunin upphefur ekki brúkunina». Ef menn brúka «spirituosa» í hófi, hafa þau jafnan sýnt sig að vera mönnum engin ólyfjan. Það er tekið fram sem fyrsti eiginlegleiki vínsins, að það sje hressandi, fjörgandi, upplifgandi; (*Lárus Halldórsson*: og slappandi á eptir); menn mega ekki skoða vínið eingöngu frá sjónarmiði Goodtemplara! Rómverjar og Grikkir kölluðu það því «gjöf guðanna»; svo mikils mátu þeir það. Vínið hefir líka frelsað líf margra; það hefir hrifið margan sjúklinginn úr dauðans greipum, en það hefir líka —drepð margan, allt eptir því, hvernig það hefir verið brúkað. Það er hreinn sannleiki, að vínið er hið bezta meltingarlyf, og sumir menn geta ekki án þess verið. Himir beztu læknar ráðleggja það opt við svokallaða «dyspepsie» (meltingarleysi). Ef þeir, sem þjást af þeirri veikni, hætta að drekka vín, þá verða þeir opt veikir. Það þarf alls ekki að vera af því, að þeir hafi verið drykkjumenn áður, nei, þvert á móti; það eru opt mestu hófsemdarmenn. Það er sjerstaklega holt við allri taugaveiklan og til styrkingar mönnum eptir langvinna sjúkdóma. Sjerstaklega er það opt nauðsynlegt gömlum mönnum, og því hafa margir kveðið svo að orði, að vínið væri eins nauðsynlegt gömlum mönnum, eins og mjólkinn er börnunum. En það er satt: það er ekki ofnautn vínsins, sem hefir þessi góðu áhrif á menn, heldur hófsamleg nautn þess. Í læknisfræðinni er það því talið sem styrkjandi og nauðsynlegt meðal.

Jeg skal enn fremur geta þess, að menn hafa kallað vínið «sparsemdar-næringar-meðal». Þeir, sem drekka vín, verða sem sje síður varir við svengd, og þetta kemur til af því, að nautn vínsins tefur fyrir allri efnisskipting í líkamanum eða efnisumbreytingin fer seinna fram í líkamanum. Þetta hafa fátæklingar líka víða fundið, og tekið upp á því, að fá sjer snaps til þess að spara við sig mat. En jeg bið menn vel að gæta þess, að jeg vil verða síðastur manna til að ráða mönnum að drekka í þessu skyni. Að drekka til

þess að þurfa ekki að borða, er mjög hættulegt og gengur ekki til lengdar. Jeg tek þetta að eins fram til að sýna hinar ýmsu verkanir vínsins.

Af því landssjóður er ekki enn sem stendur í svo mikilli peningapröng, þá er ekki þörf á neinum nýjum tollum. Vínfangatollurinn fer nú einmitt minnkandi, af því Íslendingar eru farnir að sjá hið óskynsamlega í því, að brúka of mikið af víninu, og á Goodtemplar-fjelagið sjálfsgott mikinn og góðan þátt í því að glæða þennan hugsunarhátt, enda ann þessu fjelagi af heilum hug, og óska því alls vegs og viðgangs. Þess mun, vona jeg, aldrei gerast þörf, að hækka vínfangatollinn til þess að fyrirbyggja drykkjuskap hjá oss; hann minnkar af sjálfum sjer, þegar menn fá augun opin fyrir svivirðing ofdrykkjunnar. Jeg vil því, að þetta mál sje felld, og vildi óska, að Íslendingar sjálfir sjái, hvað þeim er fyrir beztu í þessu efni.

Flutningsmaður (Lárus Halldórsson): Það er meinið, að jeg er ekki læknisfróður maður, svo jeg geti dæmt um vínið sem læknislyf, en jeg get þó ekki varizt þess, að mjer þykir það harla einkennilegt, að heyra lækni flytja svona langa og mikla lofdýrðarræðu fyrir víninu, og eins og leggja fátæklingum það ráð, að þeir skuli neyta víns, og það jafnvel í staðinn fyrir brauð. (J. Jónassen: Nei, það gerði jeg ekki!). Jeg sje ekki betur, en að fátæklingarnir geti dregið þetta út úr ræðu hans, er þeir lesa hana. Hann sagði, að vínið væri ekki skaðlegt, þegar það væri brúkað í hófi, heldur miklu fremur gagnlegt. En það er einmitt einkennilegt við vínið, að sá, sem byrjar að brúka það í hófi, vill allt af hafa meira og meira af því; og hvað lengi er hófsmaðurinn svo hófsmaður? H. pm. Rvk. (J. J.) lætur sem sjer sje vel við Good-Templarafjelagið, en eftir ræðum hans um þetta mál að dæma er hann einhver hinn skaðlegasti móttöðumaður þess fjelags. Hófsmeðarprjedikararnir eru margfalt skaðlegri fyrir bindindisfjelögin, en sjálfir drykkjumennirnir. Meir að segja drykkjumennirnir kenna mönnum að ganga í bind-

indi. Þeir eru lifandi, reikandi og rambandi vottur um nauðsyn og ágæti bindindisfjelaga. En þessar prjedikanir hófsemdarmanna eru hálfvelgja, sem jeg hræki út úr mjer. Jeg bið menn fyrirgefa, ef áhugi minn á þessu máli gerir mig of orðhvassan! Eitt þótti mjer merkilegt í ræðu h. pm. Rvk. (J. Jónassens), og sem kemur í bága við hina fjárhagslegu skoðun, sem komið hefir fram í þessu máli hjer á þinginu. Hann sýndi með ljósum dæmum, að landssjóður þarf ekki að missa einn einasta eyri við þessa tollhækkun. Þótt menn ekki hafi viljað taka mín orð til greina, er jeg sýndi fram á þetta sama, þá er vonandi, að menn taki gildar og góðar sannanir eins fróðs manns og hann er. Hann sagði, að það væri þess vegna órímilegt, að vera að hækka tollinn, er það leiddi ekki til þess, að drykkjuskapurinn minnkaði. Jeg segi þar á móti, að þó drykkjuskapur minnki ekki, þá sjeu þeir, sem vilja halda við vínkaupunum, ekki of góðir til að leggja dálítið í landssjóð. Drykkjumaðurinn er sannarlega ekki of góður til að tolla dálítið í landssjóð, áður en hann fer á sveitina.

Jeg skal svo ekki tala mikið meira um þetta mál; jeg þykist þegar sjá fyrir forlög frumv.

Jeg skal að eins minnast á ræðu h. pm. Barðstr. (Sig. Jenssonar). Hann lagði út af því, að frumv. ætti að gera mönnum ómögulegt að neyta víns; það ætti að hindra öll vínkaup. Hver er að tala um að hindra vínkaupin? Hver er að tala um að gera mönnum ómögulegt að afla sjer víns? Jeg sýndi áðan fram á verðhækkun, sem mundi verða t. a. m. á öli, að hún yrði ekki meiri en 5—6 aur. á hverjum hálfum bjór. Brennivínspotturinn, sem nú kostar 80 a., kæmi til að kosta 1,20. Hjer er ekki að ræða um að gera mönnum ómögulegt að drekka hvorki bjór nje brennivín. Þeir, sem áður hafa keypt 1 pott fyrir 80 aur., þeir geta þó keypt æfinlega $\frac{1}{3}$ minna, þó potturinn kostaði 1 kr. 20 a. Það er líka kunnugt, að meiri parturinn af breunivíninu gengur upp í snöpsum og hálfpelum, og þá kemur verðmunurinn því síður fram.

Sá, sem getur keypt snaps fyrir 5 a., hann mun eins kaupa hann, þó hann kosti 6 eða 7 a.

Grimur Thomsen: Það er að eins fátt eitt, sem jeg vildi taka fram. Það hefir verið talað mikið um þann mun, sem væri á hinum háa brennivínstolli í Noregi og hinum lága tolli hjá oss; en menn verða vel að gæta þess, að hinn háí tollur í Noregi miðar að eins til þess að vernda heima-brennsluna á brennivíni. Þar er lagður hár tollur á aðflutt brennivín, einmitt til þess, að það skuli borga sig að brenna það heima. Sama er að segja um vintollana í Danmörku, Englandi og alstaðar. Ef þetta frv. verður að lögum, get jeg þess vegna vel ímyndað mjer, að efnaðir menn taki sig saman og komi á brennivínsbrennslu hjer heima. Halda menn, að brennivínsdrykkjan mundi þá minnka hjá oss? Það var sú tíð, að við höfðum ekki einn bakara. Kann ske h. flutningsm. geti nú komið því til leiðar með þessu frumv. sínu, að hjer komist á brennivínsbrennsla heima hjá oss. Jeg veit, að h. flutningsm. gerir þetta allt í beztu meiningu, og eins þegar hann á-sakar Íslendinga um, að þeir drekki meira en aðrar þjóðir.

En jeg held að það sje þó hægt að sýna h. flutningsm., að hvergi í allri Norður-álfunni er drukkið eins lítið af brennivíni eins og hjer. Í Danmörku er drukkið svo mikið af brennivíni, að 19 pottar koma á hvert mannsbarn. Hjer segja menn að sje drukkið fyrir 500,000 kr. á ári, en þegar búið er að draga hjer frá það, sem kemur inn fyrir öl og hin svokölluðu dýru vín, þá fá menn það út með rjettum reikningi, að ekki koma meira en 4 pottar á mann af því, sem þá verður eptir, þ. e. brennivíni. Í Danmörku koma 19 pottar á mann, í Noregi voru það einu sinni 16 pottar, sem komu á mann; svo minnkaði brennivínsdrykkjan um tíma, en steig svo aptur, og 1875 var hún 7 pottar á hvert mannsbarn. Ef h. flutningsm. og þeir, sem honum fylgja, samt sem áður gætu útrýmt ofdrykkjunni alveg úr landinu, þá væri það sjálfsagt gott fyrir landsbúa, en það er

vafasamt, hvort þetta er hin rjetta aðferð, enda, eins og h. sessunautur minn (J. Jónassen) tók fram, viðurhlutamikið, að vilja svipta landssjóð þessum tolli, sem er orðinn svo gamall og rennur svo líðugt og ótilfinnanlega fyrir landsmenn inn í landssjóð. Það getur verið spursmál, hvort menn finna nokkurn tíma jafn þægilegt gjald í staðinn; því það getur, eptir minni skoðun, aldrei orðið spurning um að tolla kaffi.

Að því er breyt.till. snertir, þá fylgi jeg helzt þeirri, sem hefir tollana lægsta; en helzt vildi jeg þó, að ekkert skattafrumv. hefði komið inn á þing, sem er á miðju fjárhagstímabilinu, heldur að þau hefðu verið geymd til næsta þings. Mín tillaga er þá fyrst og fremst sú, að allt þetta mál, bæði frumv. og allar breyt.till., verði felldar, en þar næst sú, að ef menn vilja hafa nokkuð af þessu fram nú, þá samþykki menn breyt.till. h. 1. þm. Skagf. (Ól. Briem); því þær eru aðgengilegastar að mínu áliti.

Þorleifur Jónsson: Jeg skal með fám orðum gera grein fyrir minni skoðun á þessu máli. Vjer vitum, að landið er eigi svo velmegandi, sem skyldi; vjer fáum hvert harðindaárið á fætur öðru; vjer getum ekki forðast harðærin, en það er skylda vor að reyna að standast þau sem best, án þess að þurfa að þiggja gjafir eða fá sífelld hallærislán; því að hvorttveggja það dregur úr preki landsmanna til að bjarga sjer sjálfir. Eitthvert hið bezta ráð til að standast hallæri er, að spara allt, sem helzt má án vera; hvers má fremur án vera, en þessarar munaðarvöru, er hjer er farið fram á að leggja aukinn toll á? Jeg skal fúslega játa, að vín getur verið gagnlegt, einkum fyrir sjúka. Jeg get sagt það af eigin reynslu; jeg hefi verið veikur, og hefi aldrei drukkið eins mikið af víni á allri æfi minni, eins og þá; gerði jeg það eptir læknisráðum. En þó er jeg sannfærður um, að kostir þeir, sem vínið hefir til að bera, jafnust í reyndinni ekki við þá ókosti, er af því geta leitt og leiða þrásækilega. Því hygg jeg, að það mundi

verða landinu til mikils hagnaðar, að vín-drykkja hyrfi með öllu. Eitt af því, sem getur stutt að því, er hækkun á vínfanga-tollinum. Ýmsir hafa að vísu sagt, einkum h. þm. Reykv. (J. Jónassen), að menn mundu drekka eins mikið eptir sem áður, þótt tollurinn væri hækkaður; það get jeg ekki skilið; menn hafa þó sjeð af reynsl-unni, að vín-drykkja hefir minnkað stórum hjer á landi síðan tollurinn var lögtekinn. Og þótt vín-drykkjan minnkaði eigi að neinu leyti, eða að minnsta kosti eigi í hlutfalli við það, sem tollurinn hækkaði, þá get jeg fullkomlega tekið undir með h. flutningsm. (L. H.) og sagt, að þeir, sem drykkju, væru eigi of góðir að greiða það gjald, er hvílir á vínföngunum, enda getur það ekki skoðast öðru vísi en skattur, sem hver maður leggur á sig af frjálsum vilja, úr því að menn komast af án brennivíns og ann-ara vínfanga. Ef hitt yrði afleiðingin, að nienn hættu að drekka, þá hlyti gjaldþol manna að verða meira. Setjum svo, að einhver maður kaupi 50 potta af brennivíni á ári, og potturinn kosti 80 au.; það yrðu 40 kr.; þar af væri tollurinn 15 kr., þegar 30 au. eru af pottinum; innheimtulaunin eru 2 af hundraði eða 60 au. Það sem því gengi í landssjóð yrði 14 kr. 40 au. Nú skyldi sá hinn sami hætta vínkaupum, ef þetta tollfrumvarp yrði að lögum. Við það mundi hann spara 40 kr. og landssjóð-ur biða 14 kr. 40 au. tekjumissi; þyrfti því að leggja skatt á í staðinn fyrir það. Setjum svo, að lagður yrði á þennan sama mann 14 kr. 40 a. skattur einhvern veginn öðruvísi; mundi hann þá eigi að síður græða 25 kr. 60 a. Hann gæti þannig þolað þyngri skatt til landssjóðs en tollur-inn nam og þó grætt við það að hætta vín-kaupunum. Það er því mín skoðun, að æskilegast væri, að tollurinn væri sem hæst-ur. En nú kemur hjer til skoðunar, hvað mögulegt er að fá fram hjer í deildinni, og einkum í efri deildinni. Mjer er kunn-ugt um, að frumv. sjálft fær þar ekki fram-gang, og því verð jeg að halla mjer að breytingum h. þm. Mýr. (Á. J.) og 1. þm. Ísf. (Sig. St.).

Landshöfðingi : Jeg tók það fram við 1. umr., að jeg álit mjög óheppilegt nú á aukabingi að vera að ræða um fjármál, og sama hafa ýmsir h. þingmenn tekið fram t. d. h. þm. Borgf. (Gr. Th.) og h. 1. þm. Gullbr.- og Kjósars. (Þór. Böðv.) En ef nokkuð á að eiga við tollmál, þá virðast mjer aðgengilegastar nú breytingartill. h. 1. þm. Skagf. (Ól. Br.). En við þær er tvennt sem mjer finnst athugasvert. Fyrst er það, að þar sem greiða skal aðflutningsgjald af hvítöli 5 au. og af annarskonar öli 10 au. fyrir hvern pott, þá er aðgreining á hvítu öli frá öðru öli óheppileg, því að það mundi reynast mjög erfitt í framkvæmdinni, og þeir, sem flytja inn öl, mundu kalla margt hvítt öl, sem ekki væri það, þar sem toll-urinn er lægriog, við því mundu tollheimtu-menn ekki geta spornað. Jeg álit líka, að tollur eigi alls ekki að vera lægri af hvítu öli en annars konar öli, og enga nauðsyn til þess bera. Í öðru lagi er það, þar sem stendur : „Af öllum öðrum vínföngum skal greiða 100 au. af hverjum potti;“ þá verður tollurinn af þeim tvöfaldur eða meira, en af brennivíni hækkar hann að eins um $\frac{1}{2}$. Það hefir þó ekki verið brúkað svo mikið af þessum vínföngum, og þessi hátt tollur af þeim mundi ekki gera landssjóði mikið gagn; þeir, sem kaupa þau, mundu hætta því og fremur halda sjer til þess sólídara, brennivínsins, en hætta að kaupa hin, sherry, portvín eða champagne. Jeg legg því helzt til, að málið biði næsta þings, en ef það á fram að ganga, þá að aðhyllast breyt.till. h. 1. þm. Skagf. (Ól. Br.).

Atkvæðugr. : Breyt.till. 1. þm. Skagf. (55) við 1. gr. 1. málsgr. felld með 15 : 5 1. gr. frv. 1. málsgr. felld með 12 : 11.

Breyt.till. 1. þm. Skagf. (55) við 1. gr. 2. málsgr. felld með 14 : 6.

Breyt.till. þm. Mýram. og 1. þm. Ísf. (57) við sömu málsgr. samp. með 12 : 5.

Breyt.till. 1. þm. Skagf. (55) við 1. gr. 3. málsgr. felld með 13 : 7.

Breyt.till. þm. Mýram. og 1. þm. Ísf. (57) samp. með 12 : 6.

Breyt.till. 1. þm. Skagf. (55) við 1. gr. 4. málsgr. felld með 12 : 5.

Breyt.till. þm. Mýram. og 1. þm. Ísf. (57) við sömu málsgr. samþ. með 15 : 8, að viðhöfðu nafnakalli.

„Já“ sögðu :	„Nei“ sögðu :
Jón Þórarinnsson.	Einar Thorlacius.
Páll Ólafsson.	Eiríkur Briem.
Árni Jónsson.	Jónas Jónassen.
Benidikt Sveinsson.	Ólafur Pálsson
Grímur Thomsen.	Sigurður Jónsson.
Gunnar Halldórsson.	Þórarinn Böðvarsson.
Jón Jónsson.	Þorlákur Guðmundss.
Lárus Halldórsson.	Þorv. Bjarnarson.
Ólafur Briem.	
Sigurður Jensson.	
Sigurður Stefánsson.	
Sveinn Eiríksson.	
Þorleifur Jónsson.	
Þorsteinn Jónsson.	
Þorv. Kjerulf.	

Breyt.till. þm. Skagf.(55)við 1.gr. 5. málsgr. ein felld með 12 : 11, að viðhöfðu nafnakalli.

„Já“ sögðu :	„Nei“ sögu :
Árni Jónsson.	Jón Þórarinnsson.
Benidikt Sveinsson.	Páll Ólafsson.
Einar Thorlacius.	Jónas Jónassen.
Eiríkur Briem.	Lárus Halldórsson.
Grímur Thomsen.	Ólafur Pálsson.
Gunnar Halldórsson.	Sigurður Jensson.
Jón Jónsson.	Sigurður Stefánsson.
Ólafur Briem.	Sveinn Eiríksson.
Sigurður Jónsson.	Þórarinn Böðvarsson.
Þorleifur Jónsson.	Þorlákur Guðmundss.
Þorsteinn Jónsson.	Þorvaldur Björnsson.
	Þorv. Kjerulf.

1. gr. frv. 5. málsgr. felld með 15 : 5.

Breyt.till. 1. þm. Skagf., þm. Mýram. og 1. þm. Ísf. við 1. gr. 6. málsgr. samþ. með 14 : 9 að viðhöfðu nafnakalli.

„Já“ sögðu :	„Nei“ sögðu :
Jón Þórarinnsson.	Sigurður Stefánsson.
Páll Ólafsson.	Sveinn Eiríksson.
Árni Jónsson.	Þorleifur Jónsson.
Benidikt Sveinsson.	Þorst. Jónsson.
Eiríkur Briem.	Þorv. Kjerulf.
Jón Jónsson.	
Lárus Halldórsson.	Einar Thorlacius.
Ólafur Briem.	Grímur Thomsen.
Sig. Jensson.	Gunnar Halldórsson.

„Nei“ sögðu :

Jónas Jónassen.
Ólafur Pálsson.
Sigurður Jónsson.
Þór. Böðvarsson.
Þorl. Guðmundsson.
Þorvaldur Bjarnarson.

1. gr. með áorðnum breytingum samþykkt með 13 atkv. gegn 7.

2. gr. frv. tekin aptur af flutningsm.

Breyt.till. 1. þm. Skagf., þm. Mýram. og 1. þm. Ísf. (55 og 57) við 3. gr. samþ. með 14 atkv. móti 7.

3. gr. frumv. með áorðnum breyt. samþ. með 14 atkv.

Frumv. vísað til 3. umr. með 12 atkv. gegn 8.

Frumvarp til laga um breyting á lögum um aðflutningsgjald af tóbaki 11. febr. 1876 (28, 53, 54, 56); 2. umr.

Flutningsmaður (Lárus Halldórsson): Jeg skal ekki vera langorður um þetta frumv. Tollurinn á tóbaki er nú 10 au. á hvert pund, en það hef eg fyrir löngu heyrt marga segja, að úr því tollur var lagður á þá vöru, þá sje hann óhæfilega lágur, bæði með tilliti til þess, hvað tóbaksnautn er mikill óþarfi, og með tilliti til verðsins á því. Þess vegna hefi jeg nú stungið upp á, að hann skuli vera 50 a. af hverju pundi, og mundi það verða til þess, að auka tekjur landssjóðs að miklum mun, eins og jeg skal nú gera grein fyrir. Eptir skýrslum, sem jeg hefi, hafa flutzt árlega til landsins 150,000 pund af tóbaki, af öllum þrem sortum þess, og með 10 au. tolli gefa þau í landssjóð 1500 kr. En ef mitt frumvarp nær fram að ganga, þá ættu tekjurnar, sem landssjóður fær, að nema 75,000 kr., og jeg ímynda mér, að hann hefði gott af því. Hvað vindlatollinn snertir, þá skal jeg geta þess, að árlega flytjast til landsins 700,000 vindlar; af þeim fær landssjóður 1750 kr., en ef samþykkt yrði sú tollhækkun, er jeg sting upp á, þá næmi tollurinn alls 7000 kr. Nú er tóbakstollurinn því alls 16,750 kr., en eptir þessu frumv. yrði hann alls 82000 kr., og það er sá skildingur, sem jeg vona, að fáir slái hendinni á móti.

Af breytingartill. felli jeg mig betur við breyt.till. h. þm. Mýram. (Á. J.), en h. 1. þm. Skagf. (Ól. Br.).

Pórarinn Böðvarsson: Þrátt fyrir góð loforð h. flutningsmanns. (L. H.) um tekju- auka fyrir landssjóð af þessu frumv., þá verð jeg að vera því mótfallinn, eins og hinu frumv., og það sjerstaklega af því, að jeg álit, að þetta þing eigi ekki að fást við tollmál, og af því jeg hygg, að alþýða muni á engu síður eiga von, en nýjum tollögum frá þessu þingi. Menn una þeim líka aldrei, nema því að eins, að jafnframt sje eitt- hvað gert til þess, að efla atvinnuvegina, og þegar nú síðasta þing lækkaði skatta á almenningi, t. d. lausafjár- og ábúðarskattinn, þá skal jeg taka það fram, að jeg get ekki betur sjeð, en að það væri að taka úr öðrum vasanum og láta í hinn, að fara nú að leggja á nýja skatta. Um tóbakið verður heldur eigi sagt, að það geri menn vitlausa, eins og um vinið, þegar þess er neytt, heldur ef til vill hið gagnstæða, að það geti skert vitið, ef menn ekki geta neytt þess, og tóbakið er orðin mönnum hrein og bein nauðsyn; jeg hefi heyrt getið um, að sumir menn hafi orðið ruglaðir, ef þeir misstu það; flestir gjaldendur á Íslandi brúka tóbak á einhvern hátt, og menn geta trauðlega vanið sig af því, og yrði þetta því óvinsæll skattur.

Jeg skal þó játa það, að tóbak er eigi beinlínis nauðsynlegt, en margir sparsemdar- og dugnaðarmenn hafa brúkað mikið tóbak. Friðrik mikli brúkaði þannig mikið tóbak alla sína æfi. Ef tollur á tóbaki væri hækkaður, svo hinir fátækari sæju það eitt ráð, að hætta við það, þá má óttast, að tollurinn yrði til þess að minnka það, sem sízt má minnka: manndóm og framkvæmdir. Og þegar nú hjer við bætist, að landssjóður þarf eigi peninga við, þá sje jeg eigi, að þessa sje nein þörf. (*Lárus Halldórsson*: Hver hefir sagt, að lands- sjóður þurfi eigi peninga við?). Þm. Borgf. og fleiri hafa tekið það fram; hann hefir fengið og fæst mikið um hag landssjóðs, og ætti því að fara nærri um þetta.

Ólafur Briem: Mjer finnst þessi tollur

of mikill, og sjerstaklega of stórt stigið í einu; öll stórkostleg upphækkun er óheppi- leg, auk þess sem nýjar álögur eru ávallt tilfinnanlegri í fyrstu en þegar frá liður. Um tóbak er líka það að segja, eins og h. 1. þm. Gullbr. og Kjósars. tók fram, að það gengur nauðsynjum næst. Breyt.till. mín fer fram á, að tvöfalda tollinn, en þegar litið er á, hversu lágur hann áður er, þá er þetta ekki neitt gífurlegt. Hvað við- vikur því, að þingið eigi ekki að fást við fjármál, þá get jeg alls ekki fallið á, að neitt sje á móti því, og allra sízt, að það liggi fyrir utan verksvið þess, og því get jeg heldur ekki verið sammála, að lands- sjóður þurfi eigi peninga við. Þar sem síð- asta þing lækkaði lausafjár- og ábúðar- skattinn til helminga, og útlit er fyrir, að tóbakstollurinn og einkum vintollurinn hafi lækkað að stórum mun það sem liðið er af fjárhagstímabilinu, og nú bætast ofan á önnur útgjöld, kostnaðurinn við aukapíng þetta, þá sje jeg ekki betur, en að hjer þurfi eitthvað í skarðið, og því er það, að jeg legg það til, að breyt.till. mínar nái fram að ganga.

Flutningsmaður (Lárus Halldórsson): Jeg ætla að eins að gera litla athugasemd við það, sem h. 1. þm. Gullbr.- og Kjós. (Þór. Böðv.) sagði.

Hann var að tala um, að tóbaksbrúkun- in væri orðin almenn, og að margir menn mættu eigi vera án tóbaksins, ef þeir ættu eigi að verða ruglaðir; en hjer er alls eigi að tala um að vera án tóbaks; þetta frv. er eða hefir þann tilgang, að verða, ef til vill, takmarkandi, en alls eigi útilokandi. Tilgangur þess er tvennur: annar sá, að minnka tóbaksnautnina, en hinn, að útvega landssjóði fje. Vjer megum eigi taka ein- göngu tillit til hinna gömlu, heldur einnig hinna ungu. H. 1. þm. Gullbr.- og Kjós. vill þó víst eigi mæla því bót, að nálega hver strákur í kaupstöðunum er farinn að reykja um og fyrir innan fermingaraldur, og víða má jafnvel sjá unglinga á þeim aldri bryðja munntóbak og spíta mórauðu. Þetta hygg jeg að sje skaðlegt. Skyldu eigi unglingar hafa illt af því, að byrja svo

snemma tóbaksnautn; jeg skírskota því til læknanna, sem hjer sitja.

Árni Jónsson: Jeg hefi leyft mjer að koma með þessa breyt. till., sem hjer liggur fyrir (56), og sem að nokkru leyti þræðir meðalveginn, til þess að leita hófanna um, hvort menn gætu eigi orðið á eitt sáttir í þessu máli. Mjer virðist það hæfilegt, að leggja 30 aura toll á hvert pund, og gerir það mönnum eigi sjerlega þungt fyrir, að kaupa tóbak samt. Jeg skal taka dæmi, að einhver tóbaksmaður brúki 12 pd. á ári, og það held jeg sje vel í lagt. Nú er þessi tollhækkun, sem farið er fram á í breyt. ingartillögumni, að eins 20 aur. á pd. eða 2,40 kr. á 12 pd. — gamli tollurinn er 10 a.; — jeg hugsa mjer, að maðurinn sje skynsamur og segi við sjálfan sig: Nú kaupi jeg pundinu minna; og þetta finnst mjer hann geta gert, ef honum annars þykir sjer tilfinnanlega íþyngt með tollhækkuninni; en landssjóður græðir þó meira á, að hann kaupi 11 pd. með svona hækkuðum tolli, heldur en þó hann keypti 12 pd. með núverandi tolli. Landssjóður fær sem sje aukinn toll 20 aur. af hverju pundi, eður 2 kr. og 20 a. af þessum 11 pundum, en missir eina 10 aur. fyrir það, að maðurinn tekur minna. Það kann að vera örðugra fyrir þann, sem brúkar lítið, t. d. 6 pd, að minnka við sig sem tollaukanum svarar, t. d. um $\frac{1}{2}$ eða $\frac{1}{4}$ úr pd.; en sá tollauki, sem hann verður að bera, er eigi meiri en sem svarar 60 aur. eða nálægt 1 kr., og það getur engum orðið tilfinnanlegt.

Jeg get eigi sjeð, að tóbaksbrúkun sje nauðsynleg; þó getur verið, að þeim finnst svo, sem búnir eru að venja sig á tóbak, og geta ekki vanið sig af því. Jeg vildi feginn, að hver og einn gæti látið vilja, þrek og þol og skynsemi skapa sjálfum sjer lög í þessu efni; en þeir, sem finna, að skynsemin á að meta ástæðurnar, og viljinn að vera sterkari en vaninn, en láta þó vanann ráða, eru — að mjer finnst — rjettir til að gjalda skynseminni þann skatt og landsjóði þann toll, sem hjer er um að ræða.

Þórarinn Böðvarsson: Jeg skal taka það Alpt. B. 1886.

fram, að jeg verð að minnsta kosti að álíta það óvíst, hvort landssjóð vanti tekjur eða eigi, hvað sem yfirlýsingum einstakra þingmanna líður. Enginn veit, hversu fjárhagur landsins kann að standa og hvaða skattar koma inn.

H. flutningsm. vildi leiðrjetta það hjá mjer, að hjer væri um það að ræða, að vera alveg án tóbaks; en jeg skal taka það fram, að nú sparar hver sem getur hvort sem er, en ef tollurinn hækkar svona gífurlega, verða hinir fátækustu að vera án tóbaks.

Það er fullkomin meining mín, að þessi tollhækkun yrði til skaða fyrir dugnað og framkvæmdir í landinu. Það játa allir duglegir menn, að þeir þurfi einhverja hressingu; nú mega þeir eigi drekka brennivín; hvað eiga þeir þá að hafa sjer til hressingar?; hvað á sjómaðurinn, sem úti liggur, að hafa sjer til hressingar, ef hann getur ekki fengið sjer í nefið og ekki upp í sig? Hvað eiga margir, sem í þessu ári fara varhluta af allsnægtum, bæði matar og drykkjar, að hafa sjer til hressingar, ef ekki tóbakið sitt, sem þeir eru vanir að hressa sig á? Jeg skal játa það, að það er opt viðurhlutamikið, að horfa á unga drengi reykja vindil; en hjer kemur fram hið gamla: *abusus non tollit usum*, eða misbrúkunin upphæfur eigi nauðsynina. Jeg álít tóbakið svo mikla nauðsyn fyrir eldri menn, sem alla æfi hafa brúkað það, að þeir geti alls eigi án þess verið. Menn vita, eins og jeg hefi sagt, dæmi til þess, að menn, sem hafa misst tóbakið, hafa orðið ruglaðir. Jeg veit, að menn spara nú tóbak, eins og aðra hluti, svo við sig, sem unnt er, þó enginn sje tollurinn, og því er jeg á móti því, að tollurinn sje hækkaður á kostnað landsmanna að óþörfu. Jeg er alveg á móti því í þessu ári, sem er eitt hið harðasta og erfiðasta fyrir landsbúa, að leggja á nokkurn toll.

Landshöfðingi: Jeg ætla að taka sjerstaklega fram eitt atriði í þessu máli, og það er innheimtan á þessu tollgjaldi. Eptir tollögumum á sá, sem flytur tóbak inn, 11 (10.sept.).

sjálfur að segja til, hve mikið hann flytji inn. Hann á sjálfur að koma til tollheimtumannsins og segja: hjer hefi jeg fengið dálítið af tóbaki, sem jeg ætla að borga toll af.

Þegar innheimtan er þannig, þá má geta nærri, hvort eigi er meiri freisting að sitja kyr heima og segja eigi til, þegar búið er að 4-falda, 5-falda og jafnvel 10-falda tollinn. Jeg held, að ef tollurinn er hækkaður mjög mikið, þá leiði það til hins mesta undandrátta. H. flutningsm (L. H.) er sjálfsagt kunnugt um, að það er mjög hægt að draga undan, því ekki er annað en að fá tóbakið sem póstsending með póstskipinu í staðinn fyrir «frakt»-sending, og ef svo sá, sem sendinguna fær, þegir sjálfur, þá þegja allir; því enginn fer að grennslast eptir, hvað verið hafi í sendingunni. Þetta atriði vona jeg að h. þingdeildarmenn taki nákvæmlega til greina, þegar þeir greiða atkvæði um hækkingu þessa tolls. Sjerstaklega skal jeg athuga það við þá breyt. till., sem fer fram á að hækka tollinn á vindlum upp í 200 aura, eða nálega tífalt við það sem er, að jeg er í efa um, að h. uppástungumönnum hafi verið það ljóst, að mönnum er innan handar að hætta að kaupa vindla, og hafa þó nokkuð, sem er hjer um bil hið sama; það er nefnilega nokkuð, sem heitir «cigaretter», og sem h. uppástungumenn virðast ekki þekkja. Þeir, sem nú reykja vindla, mundu fara að reykja sigarettur, og borga að eins tollinn af hverju tóbakspundi, sem færi í þær. Að hækka svona ákaflega tollinn á vindlum, mundi því fremur verða til þess, að lands-sjóður missti tollinn af vindlunum, heldur en til að auðga hann. Það er því betra að hækka minna eða alls ekki.

Sigurður Stefánsson: H. landshöfðingja kemur undarlega fyrir þessi mikla hækking á vindlum; en það var tvennt, sem okkur gekk mest til hennar, bæði það, að auka tekjur lands-sjóðs, og líka að minnka ofnautn tóbaks. Enn fremur álitum vjer, að hlutfallið milli tollsins á vindlum og öðru reyk-tóbaki sje eigi rjett. Það sem mest kom

es til að beinast sjerstaklega að vindlun-

um, var þó það, að sú tóbaksbrúkun hefir farið langmest í vöxt síðustu árin, en er öldungis óþörf, og enda sumir, sem reykja vindla, gera það eins mikið af fordild, eins og af því, að þeim þyki þeir betri en reyk-tóbak; menn geta haft alveg sömu skemmtun af að reykja pípu sína, eins og af að reykja vindil, en stórum ódýrari. Þessi tollur er heldur ekki svo stórkostlegur, að þeir, sem nokkurs hafa ráð, kaupi ekki eptir sem áður vindla. Jeg segi fyrir mig, að ef mig langar í vindil, kaupi jeg hann hvort sem hann er 2 aurum dýrari eða ódýrari. En þessi tollhækking gæti stuðlað til þess, að ungir drengir, sem hafa vanalega fáa skildinga í vasanum, keyptu síður þessa vöru, sem er skaðleg fyrir heilsu og framför þeirra. Þetta höfðum vjer líka sjerstaklega í huganum; því það er sannarlega allt annað en fagurt, að sjá drengnokka reykja vindla, sem eru nærri því eins langir og þeir sjálfir. Drengir byrja optast af rælni á því að reykja vindla, og læra þannig tóbaksnautnina. Viðvíkjandi bendingu hæstv. landsh. um sigarettur, þá er jeg honum þakklátur fyrir hana. Mjer hafði að vísu dottið hið sama í hug, en hugsaði mjer að bíða og sjá, hvort menn færu að fara þá krókvegi í tóbaksnautninni, að hætta við vindla, en fara að reykja sigarettur; kæmi það á daginn, mætti einnig leggja toll á sigarettur.

Atkvæðagr: Síðan var gengið til atkvæða, og fjellu þau þannig:

Breyt. till. Ó. Briem (54) við 1. gr. felld með 15 : 8.

Nafnakall var við haft sökum ónógrar atkvæðagreiðslu.

«Já» sögðu:	«Nei» sögðu:
Benidikt Sveinsson.	Jón Þórarinnsson.
Einar Thorlacius.	Páll Ólafsson.
Eiríkur Briem.	Árni Jónsson.
Grimur Thomsen.	Gunnar Halldórsson.
Ólafur Briem.	Jón Jónsson.
Sigurður Jensson.	Jónas Jónassen.
Sigurður Jónsson.	Lárus Halldórsson.
Þorleifur Jónsson.	Ólafur Pálsson.
	Sigurður Stefánsson.
	Sveinn Eiríksson.
	Þórarinn Böðvarsson.

„Nei“ sögðu :

Þorlákur Guðmundss.

Þorsteinn Jónsson.

Þorv. Bjarnarson.

Þorv. Kjerúlf.

Breyt.till. Á. Jónssonar (56) við 1. grein var samþykkt með 12 atkv. gegn 11, að við höfðu nafnakalli, sökum ónógrar atgreiðslu :

„Já“ sögðu :

Jón Þórarinnsson.

Páll Ólafsson.

Árni Jónsson.

Benidikt Sveinsson.

Grimur Thomsen.

Jón Jónsson.

Lárus Halldórsson.

Ólafur Briem.

Sigurður Jensson.

Sigurður Stefánsson.

Þorleifur Jónsson.

Þorsteinn Jónsson.

„Nei“ sögðu :

Einar Thorlacius.

Eiríkur Briem.

Gunnar Halldórsson.

Jónas Jónassen.

Ólafur Pálsson.

Sigurður Jónsson.

Sveinn Eiríksson.

Þórarinn Böðvarsson.

Þorl. Guðmundsson.

Þorv. Bjarnarson.

Þorv. Kjerúlf.

1. gr. með áorðinni breytingu samþ. með 12 : 10.

Breyt.till. Árna Jónssonar o. fl. (53) við 2. gr. felld með 16 : 6.

2. gr. samþ. með 13 : 4.

3. gr. — — 13 atkv.

4. gr. — — 13 —

Breyt.till. Ól. Briems og Á. Jónssonar við 5. gr. (54 og 56) samþ. með 14 atkv.

5. gr. með áorðinni breytingu samþ. með 13 atkv.

Frv. með áorðnum breytingum var vísað til 3. umr. með 12 : 4.

Frumvarp til laga um laun landsstjórnar þeirrar, er skipa skal, þá er hin endurskoðaða stjórnarskrá er staðfest (32, 52); 2. umr.

Flutningsmaður (Þorlákur Guðmundsson): Jeg hefi eigi mikið að segja um þetta mál; að vísu eru komnar fram breyt.till. frá 2 h. þingmönnum (52); en eins og jeg tók fram við 1. umr., eru tölu-upphæðirnar ekki neitt fastákveðnar og af handahófi, eða jafnvel sumar eins vel þær hæstu, er vjer gátum eptir okkar skoðun sett; þó get jeg ekki verið með þessum breytingum, sjer-

staklega að því er viðvíkur niðurfærslu á launum landsstjórnans, því jeg er hræddur um, að það gangi ekki; en við breytinginguna á 3. gr. get jeg ef til vill, sætt mig, og sömuleiðis 4. gr. Annars hefi jeg ekki meira að segja að svo stöddu.

Þorleifur Jónsson: Jeg og annar þingmaður með mjer höfum komið fram með breyt.till. (52), sem fara fram á :

1., að laun landsstjórnans sjeu ekki höfð hærri en 10,000 kr.; það sem lá til grundvallar fyrir þessari breytingu okkar, var samanburður við laun þau, er lds. nú hefir. Þau eru 8000 kr. og borðfje að auki 2000kr. Við ímyndum okkur, að landsstjóra verði ekki kostnaðarsamara að lifa hjer en landshöfðingja nú, og lifnaðarháttur landstjóra verði eigi kostnaðarsamari en landshöfðingjans. Þar við bætist og, að landsstjóri hlýtur að hafa lítið að gera, miklu minna en landshöfðingi nú; honum er eigi ætlað annað að gera en sitja í landsráðinu, skrifa undir lög og stjórnarályktanir. Þegar þetta allt er aðgætt, get jeg eigi ímyndað mjer annað en honum nægi 10,000 kr. í laun.

2. Laun skrifstofustjórnanna miðuðum við við laun landritarans nú; þau byrja með 1,600 kr., og geta orðið hæst 2,400 kr. Störf skrifstofustjórnanna verða að minni hyggju miklu óbrotnari og einfaldari en störf landritara nú, því að allar skriptir til ráðgjafans hverfa að sjálfsögðu, og sömuleiðis allar hinar miklu skriptir til amtmannanna; þar að auki er að því gætandi, að þessi störf skiptast milli þriggja manna.

3. Okkur þótti alveg óhæfilegt að til taka nú þessa upphæð, allt að 8000 kr. til skrifstofukostnaðarins, þar sem þessi upphæð getur verið mikils til of há. Ef sú upphæð, sem við förum fram á að veitt sje, skyldi reynast of lág, þá er allt af hægt að bæta við. Annars kynni jeg bezt við, að þessi upphæð væri ákveðin í hvert skipti í fjárlögunum, og því ekkert ákveðið um hana í lögum þessum. H. flutningsm. (Þorl. G.) sagði, að æskilegt væri, að laun landsstjóra væru eigi hærri en 10,000 kr., en

gat þess, að það mundi eigi fá framgang. Á hverju byggir hann það? Hann hefir þó víst ekki fengið neinn boðskap um það frá neinum, hvorki stjórninni nje öðrum.

Ólafur Briem: Það er að eins eitt orð, er jeg vildi fella úr frumvarpinu, og leyfi mjer því að skjóta því til flutningsmanns, hvort hann vilji ekki nema burt þá ákvörðun, að skrifstofustjórar skuli vera «þrír». Mjer finnst eðlilegast, að skrifstofustjórar yrðu eigi fleiri en ráðgjafar, og nú stendur í stjórnarskrárfrumv., að þeir skuli eigi vera fleiri en 3, og geta því orðið færri. Aðalmálin, sem undir þá heyrðu, munðu heldur ekki verða nema tvö, nefnilega dómsmál og fjármál; mjer er eigi vel ljóst, hvað hið 3. aðalmál menn hafa hugsað sjer, að heyrt gæti undir sjerstakan ráðgjafa; það skyldi vera kirkju- og kennslumál, en þau finnst mjer að gætu heyrt undir dómsmálaráðgjafann, og það því fremur, sem því hefir verið farið fram, að aðskilja ríki og kirkju.

Flutningsmaður (Þorlákur Guðmundsson): H. 2. pm. Húnv. (Þorl. J.) sagðist ekki vita, hvaðan jeg hefði fengið þann boðskap, að 10,000 kr. laun væru of lág fyrir landsstjórnann. Jeg skal játa, að jeg hefi eigi fengið hann frá stjórninni, enda var þess eigi von á þessum tíma, eða jafnstuttum tíma og þeim, sem er síðan að þetta frumvarp kom fram. Jeg miðaði einmitt, eins og hann, við laun landshöfðingja nú, og landsstjóri yrði líklega að taka móti útlendum gestum, ekki síður en nú gerist, og yfir það heila kæmist ekki af með að leggja minna í kostnað en svo, að 10,000 kr. laun, eins og farið er fram á í breyt.till., yrðu of lág eptir þeirri tíðku, sem verið hefir í launamálum; þó að laun hafi virzt nægilega hátt ákveðin í fyrstu, þá hafa þrátt fyrir það opt viljað koma fram bænir um hækkun. Jeg veit heldur ekki, hvort þessar 10,000 kr. í breyt.till. eiga að vera allt fjóð, sem landsstjóri skal úr landssjóði hafa alls og alls, eða borðfje á að vera að auki. Jeg skal samt játa, að mjer er þetta ekki kappsmál, ef jeg gæti gert mjer von um, að

lægri tölur en 14,000 kr. mundi ná almennum atkvæðafjölda hjer í deildinni, eða framtíðarfestu. Jeg kynni betur við, að við 1. gr. væri bætt, að landsstjóri fengi leigulausan bústað, eins og landshöfðingi hefir. Jeg hefi ekkert á móti að breyta tölu skrifstofustjórnanna, eða fella burtu orðið: þrír; en ef ráðgjafarnir yrðu að eins tveir, þá kæmi þetta af sjálfu sjer. Þetta verður hægt að ákveða seinna, en jeg hefi ekkert á móti að breyta þessu.

Atkvæðagr.: Breyt.till. við 1. gr. felld með 17 atkv. móti 4.

1. gr. frv. (32) samþ. með 18 atkv.

2. gr. frv. samþ. með 20 atkv.

Breyt.till. við 3. gr. felld með 14 atkv. móti 8.

3. gr. frumv. samþ. með 18 atkv.

Breyt.till. við 4. gr. samþ. með 12 atkv. móti 11.

Var við haft nafnakall sökum ónógrar atkvæðagreiðslu:

«Já» sögðu:

«Nei» sögðu:

Grímur Thomsen. Jón Þórarinnsson.

Gunnar Halldórsson. Páll Ólafsson.

Jón Jónsson. Árni Jónsson.

Lárus Halldórsson. Benidikt Sveinsson.

Ólafur Briem. Einar Thorlacius.

Ólafur Pálsson. Eiríkur Briem.

Sveinn Eiríksson. Jónas Jónassen.

Þorl. Guðmundsson. Sigurður Jensson.

Þorleifur Jónsson. Sigurður Jónsson.

Þorsteinn Jónsson. Sigurður Stefánsson.

Þorvaldur Björnsson. Þórarinn Böðvarsson.

Þorv. Kjerulf.

4. gr. frv. með áorðnum breyt. samþ. með 18 atkv.

Frumv. vísað til 3. umr. með 22 atkv.

Frumvarp til laga um afnám embætta (48); 1. umr.

Flutningsmaður (Sigurður Stefánsson): Jeg hefi ekkert að segja á þessu stigi málsins. Eins og kunnugt er, var sains konar frumv. tekið út af dagskrá í fyrra dag, því fyrirsögnin þótti eigi eins heppileg og skyldi. Þetta hefir nú verið lagað, þótt vjer flutningsmenn eiginlega gætum enga þörf sjeð á því. Vjer höfum komið með það í sambandi við stjórnarskrárfrv., og það stendur

og fellur með því; jeg óska, að því verði vísað til 2. umr.

Landshöfðingi: Vegna þess að það er svo greinilega tekið fram í þessu frumv., að lög þessi öðlist ekki gildi fyr en stjórnarskráfrumv. öðlast gildi, þá áлт jeg, að þetta frumv. sje þýðingarlaust, þar sem jeg hefi fyrir hönd stjórnarinnar lýst yfir því, að hin endurskoðaða stjórnarskrá, eins og hún nú liggur fyrir, verður aldrei samþykkt, og óþarft að ræða þetta frv., sem þá aldrei fór gildi heldur.

Grimur Thomsen: Jeg skal lýsa yfir því álitinu mínu, að þetta frumv. er heldur ekki komið fram samkvæmt 20. gr. þingskapanna. En fyrst forseti hefir þó tekið það á dagskrá, þá beygi jeg mig undir hans úrskurð. Mjer virðist það einstaklega athugasvert, hvort h. flutningsmönnum liggir á að af nema ýms þau embætti, er nú eru, og feli þó stjórninni tilvonandi að sjá embættunum borgið í bráð. Geta menn þá eigi trúað stjórninni fyrir afnámi embættanna, úr því henni má trúa til þess, að skipa þau til bráðabyrgða? Jeg skal ekki fá mjer til orða þau fyrir mæli frumv., að landsstjórnin skal leggja fyrir næsta regluglegt alþingi frv. um skipun framkvæmdar- og umboðsvaldsins; jeg þekki ekki betur en það sje eitt og hið sama, framkvæmdarvald og umboðsvald. Þetta lagafrumv. er því eitthvert hið óþarfasta, sem jeg hefi sjeð koma fram á þingi, jafnframt því, sem það er það óformlegasta, sem jeg hefi sjeð koma fram þau 20 ár, sem jeg hefi verið þingmaður.

Flutningsmaður (Sigurður Stefánsson): Af því það er nú 1. umr., þá skal jeg eigi fara út í einstakar greinir, eins og h. þm. Borgf. (Gr. Th.). Sem ungur þingmaður mun jeg, hvort eð er, eigi geta kennt honum, gömlum þingmanni, að skilja 20. gr. þingskapanna, og að ekkert sje á móti formi frumv. Einmitt frumvarpið sjálft segir, að fyrst, þegar stjórnarskráin frá 1874 sje numin úr gildi, þá öðlist þessi lög gildi; hún er því numin úr lögum, þegar þau fá gildi; og hvernig geta þau þá komið í bága við hana? Hvernig get-

ur hinn háttvirti þingmaður Borgfirðinga rekið sig á það, sem alls ekki er til? H. þm. Borgf. (Gr. Th.) berst því við eintóman skugga. Þar sem hann taldi það skrítið, að fela hinni nýju stjórn til bráðabyrgða að skipa embættin, en sjálft þingið færi að hrapa að, að af nema þau nú, þá er það eigi svo mjög skrítið; því það gat vel hugazt, að hin nýja stjórn mundi vilja halda í einhver þessi embætti, rjett eins og sú stjórn, sem nú er, hefir haldið dauðahaldi í þau, og því er gott, að lögin sjeu til, sem afnemi þau.

Grimur Thomsen: Jeg svara h. flutningsm. (S. St.) því, að jeg áлт að þessi fyr-sögn sje að eins tilraun til að fara í kring um 20. grein þingskapanna og 61. gr. stjórnarskrárinnar. En hvað veldur þessu? Hvað getur h. flutningsm. gengið til að hafa slíka fyrirsögn? Eða, hvenær sjást lög, sem eiga að koma í gildi þegar það eða það verði, sem ekki einungis er óorðið, heldur einnig litlar eða engar líkur til, að nokkurn tíma verði? Jeg skal segja hvað jeg hygg að þessu valdi reyndar eru það að eins getgátar mínar, en mjer virðast þær næsta líklegar. Þessi lög áttu að verða samferða hinni endurskoðuðu stjórnarskrá í fyrra, svo þau yrðu ásamt henni lögð fyrir þetta þing, og gætu orðið útrædd; en nú var það ekki. Frv. til stjórnarskipunarlaganna, sem kemur fram 1886, getur ekki orðið útrætt fyrir en 1887; og heldur h. flutningsm., að þingið með þessu komist hjá því, sem menn kalla vindhögg? heldur hann, að þingið með þessu komist hjá því, sem mörgum þingmönnum virðist falla svo illa—nefnilega, að þingið verði rofið og nýjar kosningar fari fram árið 1887? Tíminn mun sýna það, að afleiðingarnar af þessu öllu verða þær, að þetta þing verður rofið.

Nú hefi jeg gert grein fyrir því, hvers vegna að jeg hefi fundið að þessu frumvarpi.

Flutningsmaður (Sigurður Stefánsson): Mjer þykir leitt, að h. þm. Borgf. (Gr. Th.) skuli eigi skilja mig. Hvað þingrofunum viðvíkur, sem hann var að hóta, þá hefir h. landshöfðingi ekki fundið ástæðu til að

hóta þeim. Og h. þm. Borgf. (Gr. Th.) má heldur ekki ætla, að hann hræði mig hót með þeim. Þar sam h. þm. Borgf. (Gr. Th.) segir, að jeg hafi ekki lagað mig eptir 20. gr. þingskap., þá er það þó einmitt það, sem jeg hefi gert. En mjer er spurn, þekkir h. þm. ekki það, sem kall- að er „suspensiv Betingelse“, eða að eitt- hvað skuli vera svo og svo, ef að annað verði svo eða svo? Jeg skal í þessu tilliti að eins benda á fjárlögin; aptan við fjárlög- in er á hverju ári gert ráð fyrir því, að ef það og það frv. t. d. verði staðfest, þá breytist upphæðirnar tekju- og gjaldamégin. (Gr. Th.: Það er allt annað mál). Þetta má þó h. þm. Borgf. (Gr. Th.) vera kunn- ugt, honum, sem er svo frægur fyrir veru sína í fjárlaganefndinni.

Atkvæðagr: Málinu vísað til 2. umr. með 20 atkv.

Frv. til laga um ráðgjafaábyrgð (44); 1. umr.

Flutningsmaður (Benidikt Sveinsson): Jeg finn ekki ástæðu til að vera langorð- ur í þessu máli, því bæði er tíminn stutt- ur og þingfundurinn orðinn langur, og svo er þetta 1. umr málsins, er samkv. þing- sköp. skal að eins ræða hina almennu hlið málsins.

Jeg er alveg sannfærður um, að öllum h. þingdeildarmönnum hlýtur að vera ljóst, að ráðgjafaábyrgð er alveg nauðsynleg þar sem þingbundin stjórn er, og að lög um þessa ábyrgð eru þá einnig nauðsynleg. Öllum h. þingdm. hlýtur að vera það ljóst, að ábyrgð ráðgjafa undir þingbundinni stjórn er aðalhyrningarsteinn hennar. Það sem nefnilega er náð og vald hjá ein- völdum konungi, það verður að rjetti hjá þjóð, þegar konungur miðlar henni af valdi sínu og gefur þjóðþinginu löggjafarvald. En þessi rjettur þarf tryggingar við, og þessi trygging fæst eigi nema með ábyrgð ráðgjafa; þá fyrst verður því hinu innlenda löggjafarvaldi voru borgið, er ábyrgð verður lögð á herðar ráðgjöfunum. En eins víst og það er, að ábyrgð ráðgjafa er hyrningar- steinn undir þingbundinni stjórn, eins víst er það, að þennan hyrningarstein þarf að

skorða vel, svo að hann haggist eigi, og skorðurnar verða eigi reistar nema með lögum.

Menn hafa sagt, að lögskorðuð ráðgjafa- ábyrgð sje eigi nauðsynleg, heldur sje hin siðferðislega ábyrgð nægileg. Þetta hefir opt verið sagt hjer á þinginu, þegar um það hefir verið rætt, að ábyrgð hins danska ráðgjafa yrði fyrirskipuð með lögum samkv. 3. gr. stjórnarskrárinnar, en sem aldrei hefir orðið af, af þeirri ástæðu, að það hefir verið ómögulegt að uppfylla þetta fyrir- heit stjórnarskrárinnar 1874, og verður ómögulegt, svo lengi sem stjórnarskipun landsins er svo tilhagað, sem nú er, og því get eg ekki álasað eða ámælt stjórninni fyrir það. Menn hafa, eins og jeg tók fram, sagt, að hin siðferðislega ábyrgð væri nægi- leg, og fært til tvær ástæður. 1., hafa menn vísað til reynslu þeirra landa, þar sem á- byrgð ráðgjafa er ákveðin með lögum, sem sje, að hún mjög sjaldan eða aldrei hafi verið eða sje gjörð gildandi. 2., hafa menn fært það til, að hvergi færi betur fram en einmitt þar, sem engin ráðgjafaábyrgð væri, t. a. m. á Englandi. En þessar tvær sannanir eru byggðar á helberum misskiln- ingi. Að mál út af ráðgjafaábyrgð komi sjaldan fyrir í þeim löndum, þar sem hún er með lögum ákveðin, sannar eigi, að ráðgjafaábyrgðarlög sjeu ónauðsynleg, held- ur eiga menn þvert á móti að álykta svo, að þessum lögum þurfi sjaldan að beita, af því að þau vofa eins og sverð yfir höfðum ráðgjafanna. Að segja hitt er sama eins og maður t. d. segði, að eigi þyrfti að hafa hegning í lögum fyrir manndráp, af því þau komi sjaldan fyrir; en það eru einmitt lög- in, hegningarlögin, sem hindra glæpina; það eru lögin, sem gera, að lögin eigi eru brotin, eða þó í öllu falli hafa þau áhrif, að þeir glæpir, sem hegningin er við lögð, eru sjaldnar og síður drýggðir, en ella mundi vera.

Að menn ennfremur eigi rjúfa samninga, er opt að eins af ótta fyrir lögunum, af ótta fyrir, að dómsvaldið og framkvæmdarvaldið komi til og neyði þá til að gjöra það, sem er lögskylda þeirra. Samkvæmt þessu er

það, að því ýtarlegri sem ábyrgðarlögin eru og því skarpari sem ákvæði þeirra eru, þess síður verður hætt við að brot gegn þeim komi fyrir. Að brotin komi sjaldan fyrir, er þannig lögunum að þakka, en sannar eigi, að ábyrgðarlög sjeu ónaðsýnleg.

Hvað hinu dæminu viðvíkur, að allt fari vel fram þar sem engin ráðgjafaábyrgðarlög sjeu, t. d. hjá Englendingum, þá kemur það til af því, að þingræðisstefnan er orðin þar svo rótgróin hjá þjóðinni, að ekkert ráðaneyti leyfir sjer annað en að fara frá stjórninni og leggja niður völdin undir eins og það hefir meiri hlut þingsins á móti sjer. Ráðgjafarnir á Englandi hafa þannig ábyrgðarlög, þó eigi sjeu það skrifuð lög, lög, sem eru fólgin í rótgróinni stjórnarvenju á Englandi.

Hversu fráleitt mun það því ekki vera, að segja, að hin siðferðislega ábyrgð nægi, til að tryggja með þingbundna stjórn? Hvað er þessi siðferðislega ábyrgð? Hún er komin undir individualiteti eða hugsunarstefnu hvers einstaks manns, sem er eitt hjá Pjetri og annað hjá Páli. Það er því óhæfa, að nefna siðferðislega ábyrgð sem tryggingu fyrir þingrjettindum þjóðar, sem fengið hefir þingbundna stjórn. Vera má, að þeir menn sjeu til, sem skoði munnleg og ósannanleg loforð sín eins bindandi fyrir sig eins og þó þeir hefðu gefið þau skrifleg og vottanleg; en mundi það vera góð regla, ef hún ætti að gilda í mannlegu fjelagi, að treysta loforðum manna yfir höfuð í hverju einu, þó engin trygging væri fyrir þeim, önnur en drengskapur hvers eins? Mennirnir eru eigi svo góðir, sem þeir vera ættu, og lögin eru fyrir þá, sem eigi eru eins góðir og þeir ættu að vera; lögin verða að hafa fullkominn kragt, hvort sem hin siðferðislega ábyrgð er nægileg eða ekki. Þetta er nægilega ljóst til að sýna, að frumv. þetta er eigi framborið að orsakalaus og ófyrirsynju. Ef eitthvað þætti hjer á skorta, þá vil jeg benda til undanfarandi reynslu og þess, sem hefir verið rætt á fyrri þingum. Vjer göngum þá út frá, að þessi lög sjeu óumflýjanlega nauð-

synleg, ef að stjórnarskipun vor og hin endurskoðaða stjórnarskrá á eigi að vera á sandi byggð.

Hitt aðalatriðið í þessu máli er það, hvernig oss uppástungumönnum hefir tekið að ná tilgangi þeirra með tæmandi og hagfeldum ákvörðunum, en umræður um það heyra fremur til seinni stigum málsins. Jeg skal engan veginn segja, að oss hafi tekið svo vel, að engar breytingar væru æskilegar hvað þetta frumv. snertir, en að svo stöddu verð jeg að álíta, að þær breytingar, sem á því kynni að þurfa að gera, sjeu eigi svo stórkostlegar, að þörf gerist að setja nefnd í málið. Vjer höfum mest sniðið frumv. eptir ábyrgðarlögum Norðmanna, og jeg ímynda mjer, að sú mótbára komi eigi fram, að þau sjeu of hörð; því jeg bið menn vel að gæta að því, að sá, er í hlut á, þarf aldrei að brjóta þessi lög, ef hann bara er svo skapi fariinn, að hann vilji vinna saman við þjóð vora og þing; en í því tilfelli, að hann vilji eiga í stríði og baráttu við þjóðþing vort, þá er rjett að beita hörðu; en hver sú hegning, sem er þannig löguð, að hægt er að komast hjá henni, er aldrei of hörð, en þau lög geta helzt kallast hörð, sem menn eiga bágt með að varast að brjóta. Jeg ætla að leyfa mjer, að gera sjerstaklega almenna athugasemd viðvíkjandi bráðabyrgðarlögum.

Menn vita, að það hafa komið fram sterkar mótbáruir gegn því, að í hinni endurskoðuðu stjórnarskrá skuli fjárlög eigi vera undan skilin frá þeim lögum, sem stjórnin megi gefa út sem bráðabyrgðarlög. H. þm. Borgf. (Gr. Th.) mun kannast við, að sterkar mótbáruir hafa komið fram í þessa stefnu. Reyndar var svo álitið 1885, að þetta væri hættulaust, vegna þess, að í hinni endurskoðuðu stjórnarskrá væri, eins þeirri sem nú er, úrræði, sem allt af mætti taka til: það er hið sameinaða alþingi, og þetta úrræði álitu menn nægilegt til þess að bráðabyrgðarfjárlög kæmu eigi fyrir; og það er sjálfsgætt nægilegt, þegar eigi er gertráð fyrir stjórn, sem vilji ganga svo langt, sem henni er frekast unnt til þess að misbjóða lögskipuðu þingræði; vilji hún gera það, þá mun verða allt ann

að ofan á; þá þurfum vjer eigi annað en að líta skammt í burtu, til þess að finna dæmi, að menn kunni máské að hafa sjeð úrræði til að misbrúka svo lög, að þessi trygging yrði eigi nægileg, og þess vegna höfum vjer tekið ákvarðanir þessu viðvíkjanda í 6. gr. frv. þessa.

Jeg vona, að mönnum verði við 2. umr. fullkomlega ljóst, að hjer er sá varnagli sleginn, að eigi þarf að óttast fyrir að bráðabyrgðarfjárlög verði gefin út ófyrirsynju, ef þetta frumvarp verður að lögum, og heldur eigi verður þá ástæða til að óttast bráðabyrgðalög yfir höfuð. Jeg skal svo eigi fara fleirum orðum um þetta mál að sinni, nema sjerstakt tilefni gefist, og óska að eins, að málið gangi til 2. umræðu.

Grimur Thomsen: Jeg vil leyfa mjer að gera sömu athugasemd við þetta frv. sem við hið fyrra, að jeg álit það eigi löglega upp borið, þótt jeg að vísu muni beygja mig undir úrskurð forseta í því efni. Að öðru leyti skal jeg geta þess, að þetta frv. er nálega orðrjett þýðing á ábyrgðarlögum Norðmanna frá 7. júlí 1828. En Íslendingar ætla að verða þeim mun frekari til fjörsins en Norðmenn, að Norðmenn ljetu þó biða 14 ár frá því að þeir fengu grundvallarlög sín þangað til þeir fengu ábyrgðarlög, en vjer viljum ekki láta líða einn dag. Jeg ímynda mjer, að það hafi verið hinir yngri flutningsmenn, 1. þm. Skagf. (Ó.Br.) og 1. þm. N.-Múl. (E.Th.), sem hafi rekið á eptir hinum æfða og reynda framsögumanni (B. Sv.), að koma fram með frv. þetta nú, eins og það mætti á engan hátt biða. En það verð jeg að segja, að frv. á hvorki við það ástand, sem nú er hjá oss, nje heldur við það ástand, sem hin endurskoðaða stjórnarskrá gerir ráð fyrir. Jeg veit þó að minnsta kosti, að þeir herrar 1. þm. Skagf. (Ó.Br.) og 1. þm. N.-Múl. (E. Th.) vita muninn á hinu pólitiska ástandi í Noregi og hjer á landi. Í Noregi hefir konungur eigi neinn þátt í löggjafarvaldinu, heldur að eins framkvæmdarvaldið. Jeg gat þess, að þessi lög væru þýðing á lögum, sem ættu við annað pólitískt ástand en hjer; en ekki nóg með það: þessi þýðing er sumstaðar alls eigi heppi-

leg. Yfir höfuð er þetta frv. svo úr garði gert, að jeg get ekki einu sinni ráðið til, að nefnd sje sett í því, með því líka jeg veit það eitt, að það verður aldrei að lögum.

Framsögumaður (Benidikt Sveinsson): Jeg átti von á, að h. þm. Borgf. (Gr. Th.) gæti borið skarpari vopn á móti frv. þessu, en hann gerði í ræðu sinni, og það er auðsjeð, að hann hefir verið í stórvandræðum með, hvað hann ætti að finna því til á-mælis. Hann segir, að frv. sje orðrjett þýðing á ábyrgðarlögum Norðmanna. En jeg bið h. þm., þegar þeir ganga út úr þingsalnum, að bera þetta frv. saman við ábyrgðarlög Norðmanna frá 7. júlí 1828, og láta svo síðar í ljósi álit sitt um, hvort frv. sje orðrjett þýðing eða ekki. Reynist það, að svo sje, þá kemur til vorra kasta að verja mál vort. En reynist þetta ekki rjett hermt hjá h. þm. Borgf. — jeg ætla ekki að brúka hörð orð, vinur minn, þingmaðurinn, brúkar aldrei hörð orð sjálfur —, þá hvílir það að sjálfsögðu á h. þm. Borgf., að svara yfirlýsing þingmanna og sanna sitt mál. H. þm. Borgf. (Gr. Th.) furðaði á, hversu fljótt þetta frv. kæmi fram; já, honum þótti það víst koma of fljótt. En hverjum er það að þakka? Er það ekki einmitt h. þm. Borgf. (Gr. Th.) að þakka, sem hefir gert sjer allt far um og spreytt spóann til þess að sýna mönnum fram á, að ekkert gagn væri að hinni endurskoðuðu stjórnarskrá, eins og hún væri úr garði gerð, því gjörræði stjórnarinnar lægi eins opið fyrir eptir sem áður? Og hvað var þá annað en að fara að ráðum hins vitra og reynda þingmanns?; og sízt bjóst jeg við, að hann mundi leggja þúst á oss fyrir það, að vjer með ábyrgðarlögum næmum í braut þá stórgalla, sem honum þóttu vera á stjórnarskráfrv. Danir hafa engin ábyrgðarlög; því skyldu þá Íslendingar fremur þurfa ábyrgðarlög, og því kom þingmaðurinn ekki með þetta dæmi, sem þó var svo nærri hendinni og svo sláandi? Ójæ! Það hefir líklega komið til af því, að honum hefir þótt það sanna heldur nikið á móti sjálfum sjer. Jeg veit, að h. þm.

Borgf. er mikill spekingur, en jeg get ómögulega sjeð, að speki hans hafi komið fram í skilningi hans á hinni endurskoðuðu stjórnarskrá, og það vona jeg, að allar ástæður hans gegn 17. gr. stjórnarskrárfrv. muni falla um koll við ábyrgðarlög þessi, og að menn muni sjá, að með þeim er búið fulltryggilega um hnútana, án þess að ganga inn á Loka-ráð þingm. Borgf.

Að öðru leyti get jeg ekki sjeð, að það eigi heima í stjórnarskrá, að fyrirbyggja alveg og undir öllum kringumstæðum, að stjórnin geti gefið út bráðabyrgðalög, þó bráðabyrgðafjárlög sjeu; því að þau atvik geta þó fyrir komið, að slík lög sjeu allshendis nauðsynleg. En jeg vona, að með þessu frv. hafi oss uppástungumönnum tekizt að fyrirbyggja hættuna, sem þeim getur fylgt; og hafi oss yfirsjezt að einhverju leyti, þá vona jeg, að h. þm. Borgf. eptir skyldu sinni verði oss samtaka og styrki oss í því, að gera þessa hættu sem minnsta, ef hann annars er glöggskygnari en vjer, því að jeg veit, að það er skylda mín að ganga út frá því í lengstu lög, að tilgangur hans sje þó eigi sá, að villa sjónir fyrir mönnum í þessu máli, heldur sá, að stuðla að því, að hin endurskoðaða stjórnarskrá og lög þau, sem tengja sig við hana, verði sem bezt og fullkomnast úr garði gerð. Hvað því viðvíkur, að vort pólitíska ástand sje í mörgum greinum öðruvísi en í Noregi, þá er það að vísu satt; en h. þm. á samt sem áður eptir að sanna, að af því leiði, að ábyrgðarlög vor þurfi og eigi að vera öðruvísi, en ábyrgðarlög Norðmanna, í þeim efnum, sem vjer höfum haft þau til fyrirmyndar.

Jeg játa það, jeg hefi kosið mjer unga menn til aðstoðar við samning frv. þessa, en það gerði jeg einmitt af því, að jeg hyggt, að hin unga kynslóð muni fremur lifa undir þessum lögum en við, sem komnir erum á grafarbakkan — jeg og h. þingm. Borgf., og óska jeg þó þingm. Borgf. langra og góðra lífdaga undir þessari nýju löggjöf —; en það get jeg sagt h. þm., að þessir ungu menn hafa reynzt mjer engu síðri sam-

verkamenn, en h. þm. Borgf., þótt góður sje, mundi hafa reynzt, ef jeg þekki hana rjett.

Grimur Thomsen : Það er reyndar ekki til neins að skipta orðum við h. fram-sögum. (B. Sv.) í þessu máli, því að þegar jeg tala í eina áttina, þá talar hann í hina. Mjer skildist hann skoða þetta frv. sem uppbót á stjórnarskránni, en ef svo er, þá sýnist mjer, að rjettara hefði verið að koma ákvæðum þess inn í sjálfa stjórnarskrána, en að láta þau fylgja sem appendix við hana.

Jeg skal leyfa mjer að benda á tvö atriði, sem engan veginn geta átt heima í þessum ábyrgðarlögum. Annað er það, að ráðgjafi eigi að sæta stórsektum eða embættismissi, ef ályktunum alþingis eigi er fram fylgt. (*Forseti* : Við þessa umræðu má eigi fara út í einstakar greinir). Þá er að geyma það þangað til seinna. En víst er það, að þótt þessi lög kæmu á rjettum tíma, þá eiga þau eigi við ástandið hjer. Jeg er orðinn vanur við að heyra, að skarp-leiki hins h. þm. (B. Sv.) sje framúrskarandi; en stundum er hann svo skelpunnur, að ró kemur fyrir hann; en hann ætti að hafa brýnt róna frá og ástæðurnar betur, áður en hann næst brýnir röddina í þessu máli og klýfur orðin.

Flutningsmaður (Benidikt Sveinsson) : H. þm. Borgf. (Gr. Th.) hefir enn ekki getað skilið eða lesið 17. gr. stjórnarskrárfrv.; og það verð jeg að álíta, að þetta sje fyrir hann að sitja í sæti sínu, en að standa upp til að tala eins og hann talaði síðast. Það er tekið fram í stjórnarskrárfurvarpinu sjálfu, að ráðgjafaábyrgðina skuli ákveða með lögum; um það er þar allt svo bæði loforð eða heityrði, og skipun. 6. gr. í frv. voru miðar sig einmitt við 17. gr. í stjórnarskrárfurvarpinu, sjá orðin : „brýna nauðsyn“, og er nauðsynleg nákvæmari einskorðun hennar. Þetta hjelt jeg þó, að ekki væri of vaxið skilningi þingm. Borgf.? Að öðru leyti áskil jeg mjer rjett til að svara h. þingm. nákvæmar við 2. umr. málsins.

Atkvæðagr.: Frv. vísað til 2. umr. með 22 atkv.

Næsta mál á dagskrá var:

Tillaga til þingsályktunur um, að mæld verði uppsigling á Hornafjörð og könnuð skipalega við Ingólfshöfða, ein umr.; en forseti kvaðst taka till. þessa út af dagskrá eptir ósk flutningsm.

Forseti gat þess, að með því fundurinn hefði staðið lengi, ætlaði hann ekki að láta taka næsta og síðasta mál á dagskránni: *frumvarp til laga um prentsmiðjur*, til umræðu í dag, en taka það aptur upp á dagskrá á morgun.

Einn af flutningsmönnum frumv. (Sigurður Stefánsson) óskaði þá, að forseti setti þetta mál fyrst á dagskrá á morgun, og hjét forseti því.

Tólfli fundur, þriðjudag 10. ágúst kl. 12.

Allir á fundi, nema þm. Vestmanneyinga (Þorst. J.), sem gat eigi mætt vegna lasleika og hafði tilkynnt forseta forföll sín.

Í upphafi fundar var forseti fjarverandi, og stýrði varaforseti (Þór. Böðv.) fundinum þangað til hann kom.

Frumvarp til laga um prentsmiðjur (29); 1. umr.

Flutningsmaður (Sigurður Stefánsson): Jeg skal geta þess, að inn í frv. þetta hafa slæðzt tvær prentvillur, sem jeg bið hina háttv. þingdeildarmenn að leiðrjetta hjá sjer; annars er frv. prentað rjett í skjala-partinum. Jeg vona, að h. þingdeildarmönnum sje mál þetta kunnugt síðan í fyrri; því eins og þeir muna, kom það þá til umræðu hjer í deildinni, og var samþykkt, en var fellt í efri deild. Ástæðurnar fyrir, að frv. kemur fram nú, eru hinar sömu, sem flutningsmaður þess í fyrri tók fram. Þó þessi atvinná sje eigi almenn, þá er það þó band á atvinnuvegi, að þessa iðn skuli eigi mega reka nema með konunglegu leyfisbrjefi; enda hefir reynslan nú sýnt, að torsótt getur orðið, að fá slík leyfi. Í stjórnskránni 51. gr. er það skýrt tekið fram, að öll þau bönd, sem hamli

frelsi á atvinnuvegum manna, skuli af tekin með lögum, og er því frv. þetta rjett í principinu, nefnilega, að hver megi tálmunarlaust reka þann leyflegan atvinnuveg, sem hann álitur að geti verið til gagns fyrir sig og aðra. Jeg hefi komizt eptir því, að sumir hafa fengið þetta prentsmiðjuleyfi borgunarlaust, en sumir orðið að borga, eins og lög standa til; en mjer er ókunnugt um, eptir hvaða reglum stjórnin fer í því efni; þetta getur því eigi orðið mikill tekjumissir fyrir landssjóð; þetta eru svo stopular og sjaldgæfar tekjur, og það því fremur, sem borgun er ekki tekin nema af sumum, og þannig ekki farið eptir hinum gildandi lögum.

Það, sem enn fremur er nýmæli í frv., er það, að allar prentsmiðjur, bæði þær, sem búið er að koma á fót, og þær, sem síðar verða stofnaðar, skuli skyldar að láta landsbókasafninu í tje 2 eintök, og amtsbókasöfnunum á Akureyri og Stykkishólmi sitt eintakið hvoru af hverju því, sem prentað er. Þetta eru eigi þungbærar kvaðir fyrir prentsmiðjurnar, en sparar bókasöfnunum mikla peninga, og virðast því vera heppilegar. Að öðru leyti ætla jeg eigi að fara fleirum orðum um frv. þetta á þessu stigi málsins, en óska að eins, að það gangi til 2. umr.

Atkvæðagr.: Málinu vísað til 2. umræðu með 22 atkv.

Frv. til stjórnarskipunarlagu um hin sjerstaklegu málefni Íslands (35, 58); 2. umr.

Framsögumaður (Benidikt Sveinsson): H. þm. hafa eins og jeg fengið að sjá breyt. till. frá h. þm. Borgf. (Gr. Th.) (58). Þær eru að vísu 14 að tölu, en jeg skal þó síðar sýna, að þær eru færri að efninu til og ekki nema 13, og skal jeg nú fara fáam orðum um hverja einstaka breyt. af þeim sjer í lagi.

Hvað hinn 1. breyt. till. viðvíkur, sem sje þeirri, að 2. gr. í hinn endurskoðuðu stjórnskrá orðist sem hjer er stungið upp á, þá bið jeg h. þingdeildarmenn að minnst þess, að við 1. umr. þessa máls lagði h. þm. Borgf. (Gr. Th.) sjerstaklega áherzlu á það, að með frv. þessu væri gjörð sú

breyting á stöðu hæstarjettar, sem kæmist í bága við stöðulögin. Jeg vona h. þingdeildarmenn minnst einnig þess, að jeg tók þá fram yfirnæfandi röksemdir fyrir því, að sú skoðun væri alveg röng; og í sjálfu sjer gæti jeg því látið nægja að skirskota til þess, sem jeg þá sagði; en jeg ætla þó að taka það enn ýtarlegar fram, til þess menn geti enn betur sannfærzt um, að jeg hafi haft rjett fyrir mjer.

H. þm. Borgf. (Gr. Th.) gætir eigi að því, að staða hæstarjettar er nú fastákveðin með lögum; það er fastákveðið löglegt ásigkomulag; það er einn liður í hinni núgildandi íslenzku löggjöf, að hæstirjettur sje æðsti dómstóll landsins. Ef nú er gengið út frá því, að það sje lögákveðið, að hæstirjettur sje æðsti dómstóll í íslenzkum málum, og ef maður svo lítur á ákvæðin um stundarsakir, þá hlýtur h. þm. Borgf. að sannfærast um, að hjer er eigi um breyting á stöðulögunum að ræða; því í ákvæðunum um stundarsakir stendur: «Í íslenzkum málum, þeim er eigi skal dæma í landsdómi samkvæmt þessum stjórnarskipunarlögum, er hæstirjettur í Danmörku æðsti dómstóll, þangað til breyting verður á því gerð með lögum, er ríkisþingið og alþingi samþykkir», eða með öðrum orðum: hin núverandi lögákveðna staða hæstarjettar stendur óhögguð, þangað til breyting verður á því með lögum, sem bæði ríkisþingið og alþingi samþykkir, og konungur að sjálfsgöðu staðfestir. Þetta og ekkert annað liggur í orðunum í 3. gr. stöðulaganna: «án þess að hið almenna löggjafarvald ríkisins taki þátt í því».

Til enn frekari sannfæringar vil jeg minna h. þm. Borgf. á, hvernig frv. var orðað 1883, þegar hann sem formaður í nefndinni var með í að semja það; þar stendur í ákvæðum um stundarsakir: «Þangað til nýju skipulagi verður komið á æðsta dómstól landsins með lögum, sem alþingi og ríkisþing Dana samþykkir, er hæstirjettur í Danmörku æðsti dómstóll landsins, samkvæmt reglum þeim, sem hingað til hefir verið fylgt». Jeg bið h. þm. Borgf.

að gæta þess, að það er ómögulegt að vefengja, að hann hafi verið mjer samdóma 1883 um þessa grein, en í henni liggur allt hið sama sem í ákvæðum um stundarsakir, sem þingmaðurinn nú er að bögglast við að vefengja. Að vísu kom hann þá með ágreiningsatkvæði, en það snerti eigi efnið, heldur formið; hann lagði nefnilega til, að breytingarnar á 1.—3. og 25. gr. hinnar gildandi stjórnarskrár 1874 væru hafðar í frv. sjer, sem miðaði að því, að fyrstu greinir hinnar endurskoðuðu stjórnarskrár ásamt 29. grein frv. þá (25. gr. stjórnarskrárinnar 1874) yrði lögð fyrir ríkisþingið, en allar hinar greinarnar í frv. hugði hann eigi að þyrfti að leggja fyrir ríkisþingið (sbr. Alþið. 1883 C. bls. 302). H. þm. Borgf. getur ekki sloppið úr þessum möskva, hvernig sem hann spriklar, því ákvörðunin um hæstarjett í frv. frá 1883 og sem að efniinu er alveg samhljóða ákvörðuninni nú, um stundarsakir, stendur einmitt í þeim kafla frv., sem h. þm. Borgf. sagði, að eigi þyrfti að leggja fyrir ríkisþingið! Annaðhvort hefir hefir h. þm. Borgf. því eigi sjeð það 1883, sem hann sjer nú, nefnilega þessa ímynduðu «collision» við stöðulögin, eða hann hefir sjeð það 1883, sem hann eigi sjer nú, nefnil., að þessi «collision» ekki á sjer stað; hvorttveggja eru slæm veðurmerki fyrir þingmanninn, og sýnir, að eigi er hægt að festa traust til dóma hans um samband hinnar endurskoðuðu stjórnarskrár við stöðulögin. Þetta er hið rjetta og sanna sjónarmið til þess að geta sjeð gildi þessarar breytingartillögu. H. þm. Borgf. áleit enn fremur, að eptir þessu frv. kæmu jafnvel landamerkjамál til að heyra undir hæstarjett; og er það þó ekki undarleg skoðun, þar sem þessi mál eru þó með lögum, staðfestum af konungi, nefnil. landamerkjalogunum, eigi einungis undanskilin hæstarjetti, heldur einnig yfirdóminum að miklu leyti! Einnig þetta sýnir, að þingmaðurinn hefir rammskakika skoðun. En jeg get sagt þingmanninum það, að þó að landamerkjамál þarig ekki yfir höfuð geti komið fyrir hæstarjett, geta þó þær spurn-

ingar komið fyrir í landamerkjámálum, sem heyra bæði undir yfirdóm og hæstarjett líka, þó þetta í öllum almennum tilfellum ekki eigi sjer stað. En vel á minnst: jeg þarf ekki að furða mig á þessum ruglingi og slæma misskilningi þm. Borgfirðinga, þegar ræðir um stöðulögin og hæstarjett sem sðsta dðms í islenzkum málum; því jeg má muna eptir því, þegar hann sællar minningar sat í forsetasætinu, og jeg kom með frv. til laga um afnám hæstarjettar sem sðsta dðmstðls í islenzkum málum; jeg má muna eptir því, segi jeg, hvernig hann barði það blákalt áfram, að frv. væri stjórnarskrárþreyting, og þess vegna hneppti hann það mál út af dagskrá, mjer er óþætt að segja með fullkomnum ólögum, þó jeg færði þá ljós rök fyrir því, að þar væri um enga stjórnarskrárþreytingu að ræða, þar eð eigi þyrftu til þess nema einföld lög, sem samþykkt væru bæði af alþingi og ríkisþinginu. Það dugði ekkert, þó jeg færði fram óhrejkandi rðksemdir og sýndi honum fram á, að það frv. væri alveg í samkvæmni við frv. sjálfrar stjórnarinnar, sem hún lagði fyrir þingið 1867 og 1869. Jeg únynda mjer nú, að flugan hafi snúizt svo við, að h. þm. Borgf. (Gr. Th.) hafi leidd inn í þessa villu af hinni villunni, að skoða frv. mitt um afnám hæstarjettar sem sðsta dðms í islenzkum málum sem þreyting á stjórnarskránni.

Svo álit jeg eigi þörf á að fjölyrða meira um þetta þreytingaratkvæði.

H. þm. Borgf. sagðist ekki leggja mikla áherzlu á, að orðinu »siglingar» væri sleppt í frv. Þetta gerir hann líka alveg rjett, því þetta getur skoðast sem hrein »redactions»-þreyting eða mismunandi útlekking á hinum danska frumtexta. Siglingar í rýmsta skilningi geta, hvort eð er, eigi verið sjerstaklegt málefni fyrir Ísland; herskipasiglingar munu t. d. eigi geta talizt sjerstaklegt mál. Jeg tek það upp aptur, að meiningin í orðinu »siglingar» er fðlgin sumpart í »aðrir atvinnuvegir», og sumpart í »fiskveiðar og verzlun», og í öllu falli í orðunum »borgaraleg löggjöf».

Hvað viðvíkur seinni hluta greinarinnar: »Á meðan að Ísland ekki hefir fulltrúa á ríkisþinginu o. s. frv.», þá er hið sama um það að segja sem hið fyrra atriði, að þetta er samhljóða redactioninni 1883, sem h. þm. Borgf. var með í að semja. Hvað langt sem h. þm. ætlar sjer að teygja helgi stöðulaganna og gildi þeirra hjer á landi, þá getur hann aldrei teygt svo, að eigi megi breyta útlekking þeirra og brúka önnur orð en þau, sem einu sinni hafa verið brúkuð.

Varaforseti (Þórarinn Böðvarsson): Má jeg snöggvast trufla háttv. framsögum. Það hefir komið til mín brjef með undirskriptum nokkurra þingmanna þess efnis, að jeg hlutist til um, að menn, sem ekki eiga sæti í þingsalnum, sjeu eigi of nærgöngulir og setjist jafnvel í sæti þingmanna. Jeg verð því að biðja þá óviðkomandi menn, sem hjer eru inni, að gera svo vel og halda sig út í hornunum.

Framsögumaður (Benidikt Sveinsson): Að svo stöddu skal jeg, sem sagt, láta útalað um 1. breyttill.

Þá er 2. breyttill. við 7. gr., að orðið »alla» falli burt; jeg held, að allir geti orðið mjer samdóma um, að þetta orð hefir enga slæma þýðingu; að það getur ekki talizt með göllum, sem ættu að valda þreytingum á hinni endurskoðuðu stjórnarskrá. Mig furðar á, að h. þm. skuli koma með aðra eins smámuni; jeg er alveg hissa á því, að hann skuli koma með breyttill. til þess að gera slíkar redactions-þreytingar. Þingm. getur jafnvel eigi sjálfur skrifað breyttill., án þess að brúka þetta orð, því í breyttill. hans við 10. gr. segir hann: Orðin konungur eða falli burt á »öllum» þrem stöðum í greininni. Hver munur er nú á þessu »öllum» og orðinu »alla», sem hann vill að falli burt?; jeg held, að h. þm. Borgf. hefði getað sleppt þessu »öllum»; jeg hefði að öðru leyti betur skilið, ef hann hefði sagt öllum fjórum, heldur en öllum þremur, úr því fjórði staðurinn átti að vera undantekinn; betur á þó orðið »alla» eptir sambandinu við í hinni umræddu grein hinnar endurskoðuðu stjórnarskrár.

Þá kemur 3. breytt.till. við 8. gr., og í sambandi við það 4. tillagan, að í staðinn fyrir orðin »þrír, og skal einn vera æðstur þeirra», komi: »tveir, og skal annar vera hinum æðri. Engin fá þeir eptirlaun». H. pm. Borgf. vill auðsjáanlega leggja það til, að ráðgjafarnir sjeu að eins tveir, og skal annar vera hinum æðri. Þetta álit jeg, að eigi sje falleg íslenzka, eigi betri íslenzka en orðið »alla», sem h. pm. Borgf. vill að falli burt úr 7. gr. En h. pm. Borgf. hefir sett annað púður inn, sem jeg ekki skil, hvað hann meinar með, þar sem hann fer fram á, að í landsráði sitji 2 í stað 3, eptir hinni endurskoðuðu stjórnarskrá. Það er þó góð og gömul regla, að þegar fleiri en einn eiga að gera úrslit á einhverju máli, þá standi talan á stöku, eður sje oddatala, að það eigi sje 2, 4, 6 o. s. frv., heldur 3, 5 eða 7 o. s. frv. Hvernig fer nú, þegar gera skal ályktun um eitthvert málefni í landsráðinu? Á sá æðri einn að ráða öllu, eða á sá óæðri að hafa brot úr atkvæði, eða eiga þeir að ráða báðir jafnt? en hver ályktun kemst þá fram, ef þeir verða eigi á eitt sáttir? Hvernig færi með þessu skipulagi í dómum, sem fleiri menn skipa en einn? Hvað kemur til, að h. pm. Borgf. kemur nú með annað eins breytingaratkvæði og þetta, bara til að útiloka trygging fyrir skynsamlegum ályktunum? Jeg veit þó, að h. pm. Borgf. er svo vel að sjer í þingsköpunum, að engin þingnefnd er einu sinni kosin, án þess að tala nefndarmanna sje oddatala, sem menn kalla. Er það svo, að þingm. áliti, að vjer eigum að varast þá trygging í mestu velferðarmálum lands og þjóðar, sem menn telja hvívetna nauðsynlega og æskilega um alla víða veröld, jafnvel í vandalitlum smámálum?

H. pm. Borgf. (Gr.Th.) hefir stungið upp á því, að ráðgjafarnir skuli engin eptirlaun fá; en það er mjög hæpið, að slíkt eigi heima í stjórnarskrá; mjer virðist, að það mundi nægja, að h. pm. Borgf. spreytti spóann við að fá slíkt fram með einföldum lögum, og setti þetta t. d. inn í eptirlaunalögin. Jeg held, að það hefði verið samkvæmara varkárni hans, að setja slíkt eigi

inn í stjórnarskrána, og enda þótt nú væri um það að ræða, að semja hana á fyrsta stigi, þá mundi jeg fyrir mitt leyti vera á móti því, að setja slíkt ákvæði inn í hana.

Þá eru breytt.till. undir tölulíð 5, 6, 7 og 9. Þessar allar breytt.till. miða til þess, að stryka út nafn hans hátignar konungsins alstaðar nema að eins á tveim stöðum í stjórnarskránni. Jeg ætla ekki að tala um þessar breytt.till. hverja fyrir sig, heldur allar í sameiningu. Hvað gengur þm. til að koma með þessar breytingar? Eitt er af tvennu: annaðhvort gengur hann út frá því, að ákvæði hinnar endurskoðuðu stjórnarskrár valdi því, að konungur eins og neyðist til að beita því valdi, sem gerir stjórnarskipunina ómögulega; ellegar hann meinar, að þau »prærogatíva», sem konungi eru geymd sjálfum til framkvæmda, geti eigi, ef hann beitir þeim, annað en komið í bága við anda stjórnarskrárinnar yfir höfuð.

H. pm. Borgf. gerir hans hátign konunginum þær getsakir, að hann muni misbrúka vald sitt til þess, að hin nýja stjórnarskrá komi eigi að því gagni og þeim notum, sem hún annars mundi gera, ef nafn hans væri útilokað; að hans hátign muni beita valdi sínu þannig, að það kæmi í bága við heillavænlega framkvæmd þeirrar stjórnarskipunar, sem hann sjálfur hefir gefið landi voru. H. pm. mun komast að raun um, að þessi orð »konungur eða» eru alveg saklaus, já meira að segja sjálfsgöð, nema svo sje, að hann geri hans hátign konunginum þessar getsakir, hans hátign konunginum, segi jeg, sem ann oss af heilum hug, og hefir meðal annars sýnt það með því, að veita oss þá stjórnarskrá, sem vjer nú höfum, þó hún eigi geti fullnægt þörfum vorum og landsrjettindum í fullum mæli.

Er þetta nú meining h. pm. Borgf.? Vill hann vera þakklátur fyrir þessar, mildast sagt, ósæmilegu getsakir? H. pm. Borgf. getur svarað þessum spurningum seinna. Jeg skal lýsa því yfir, að það er föst sannfæring mín og allra þingmanna, að sjálfsagt sje, að geyma konunginum sjálfum til framkvæmda öll þau prærogatíva, sem eigi þurfa

að leiða til bága við fjóta og greiða innlenda stjórnarfrankvæmd samkvæmt stjórnarskránni.

Viti það allir lýðir, að á þessu eru allir þjóðkjörnir fulltrúar Íslendinga, nema h. þm. Borgf. (Gr. Th.) einn! Hann um það.

Þá er enn breytt.till. undir tölulið 8., að á eptir orðunum „næsta alþingi á eptir“, komi: „í þingsbyrjun; að öðrum kosti eru þau fallin niður“. Þetta mun nú sjálfsagt vera vel meint uppástunga, en sá er galli á gjöf Njarðar, að hún er alveg ónaðsynleg. Jeg vona, að þegar h. þm. les ráðgjafaábyrgðarlögin, sem vjer höfum samið, þá sjái hann, að þessi varnagli hans í stjórnarskránni er alveg ónaðsynlegur. Það er því alveg að skaðlausu fyrir hina endurskoðuðu stjórnarskrá, að láta þessa breytt.till. fara sömu leiðina og hinar.

Um 9. breytt.till. við 18. gr. var áður talað það, sem þurfti, í sambandi við 5., 6. og 7.

Þá komum vjer enn til 10. breytt.till., að orðin: „fyrir brot á stjórnarskránni“, falli burt. H. þm. Borgf. vill eigi láta sjer nægja, að það sje undir samþykki alþingis komið, hvort konungur geti náðað ráðgjafana fyrir stjórnarskrárbrót eða eigi. En þetta eru bara hinar alþekktu gömlu firrur hans. Það er þó óeðlilegt yfir höfuð að hugsa sjer, að ráðgjafarnir muni reynast hættulegustu glæpamenn, og að minnsta kosti stríðir það á móti minni tilfinningu, að hugsa sjer ráðgjafa næstum sem sjálfsagðan stórbófa. Slíkar hugsanir og ráðagerðir eru sjálfsagt einkennilegar fyrir þingm.Borgf. En setjum nú svo, að ráðgjafi geri sig sekan í almennum glæp, er þá eigi nóg, að hann standi undir almennum lögum, eins og hver annar maður?; því á ráðgjafi, þó hann geri sig sekan í glæp, sem eigi er brot á stjórnarskránni, að vera undan skilinn þeirri mannið, sem aðrir menn í mannfjélaginu geta orðið aðnjótandi, nefnil. náðunarrettu konungs? Allir sjá, að þetta er ekki byggt á neinum skynsamlegum rökum.

Þá er 11. breytt.till. fólgin í því, að bætt sje við 32. gr. orðunum: „hvort heldur er landssjóðseignir eða kirkjujarðir“. Á þessari breytt.till. furðar mig mjög; því mjer er

minnisstætt, að í nefndinni 1883 var mikið rætt um þetta efni, og þá barðist h. þm. Borgf. með hnúum og hnefum á móti þessari viðbót, sem jeg þá sjálfur vildi koma í þessa grein, enda þótt jeg álti, að hún væri eigi í sjálfu sjer naðsynleg, vegna þess jeg ált það rjettan skilning, að orðin „fasteignir landsins“ taki einnig yfir kirkjujarðir, enda hef jeg einlægt haldið fram þeim skilningi sem rjettum á alþingi, þegar rætt hefir verið um þetta atriði, eður um það, hvað lægi í orðunum: „fasteignir landsins“. Orðin: „fasteignir landsins“ gera engan greinarmun á, hvort það sjeu kirkjujarðir, landssjóðsjarðir, eða jarðir einstakra manna, sveitarfjelaga eða annara. Veit jeg vel, að stjórnin hefir lagt annan skilning í þetta, og selt og látið makaskipta kirkjujörðum upp á sitt eindæmi, en löggjafarþing vort hefir eigi lagt þetta mál undir úrlausn dómstólanna, þó þetta meg merkilegt heita, en hið sama þing lætur fje streyna úr landsjóði til kirkjulegra mála, sem „consequent“ ætti þá einnig að vera alþingi óviðkomandi. Mjer þykir því merkilegt, segi jeg það enn, að þm. Borgf. skuli vilja leggja núna svo mikla áherzlu á þetta atriði allt í einu, sem hann vildi útiloka 1883, en ómögulega fallast á minn skilning, eða láta taka hann fram með því ákvæði, sem hann nú berst fyrir sem breytt.till. Að minnsta kosti ætla jeg, að enginn þingmanna, nema hann, vilji vinna svo mikið til að koma að þessum orðum, að við það verði breyting gerð á hinni endurskoðuðu stjórnarskrá fyrir þessa sök.

12. breytt.till. er fólgin í því, að vitna til stöðulaganna, eins og í 1. breytt.till. Jeg skal játa, að það er lögð áherzla á þetta atriði í hinni konugl. augl. 2. nóv. 1885, því hún tekur þetta fram sem galla, af því það geti orðið til að glæða þá röngu skoðun, að stöðulögin gildi eigi á Íslandi. Það er merkilegt, að stjórnin skuli leggja áherzlu á þetta „factisk“ þýðingarlitla atriði, og enn merki-legra, að þm. Borgf. skuli gera það. Þingið hefir aldrei breytt á móti, heldur einmitt byggt á stöðulögunum, og með því veitt þegjandi viðurkenningu þess, að þau gildi

fyrir Ísland; en hitt er satt, að þingið hefir aldrei gefið formlega játningu fyrir gildi þeirra, enda væri það mikils til of langt farið, að ætla til þess, því stjórnin hefir aldrei lagt þau fyrir alþingi til samþykktar. Og ef satt skyldi segja um þetta mál, þá áleit stjórnin í öndverðu stöðulögin ekkert annað en yfirlýsingar frá hennar hálfu, sem slógu því föstu, hver boð það væru, sem hið almenna löggjafarvald bauð, ákvarðaði Íslendingum með tilliti til stöðu Íslands í ríkinu. Þó menn lesi umræðurnar um þetta efni á ríkisþinginu, þá er lögin urðu til, þá munu menn sjá, að þar er ekkert, sem bendi til, að tilgangurinn með þessum lögum hafi verið annar en sá, að setja takmörk um, hvað skyldi teljast til Íslands sjerstaklegu mála, og hvað ekki. Og með því nú hin endurskoðaða stjórnarskrá heldur sjer nákvæmlega og út í æsar við þann grundvöll, sem þannig er lagður með stöðulögunum, þá sjer hver heilvita maður, að hún fer eigi eitt hænuft út yfir þau; en það flýtur aptur á hinn bóginn af hinu áðursagða, að það á alls eigi við, að »citera» þau með berum orðum í stjórnarskrá um hin sjerstaklegu málefni Íslands, heldur taka þau sem sjálfsögð, eins og þau eru ákveðin í stöðulögunum. Meira getur enginn heimtað, og aðra viðurkenningu mun alþingi aldrei gefa.

Þá er 13. breyttill., að á eptir orðunum í 71. gr.: »beggja þingdeildanna», komi: og vilji stjórnin styðja málið, skal rjúfa o. s. frv.

H. pm. Borgf. gat þess við 1. umr. málsins, að þessi breyting væri nauðsynleg; jeg hjelt þá, satt að segja, að hann hefði talað í spaugi, en nú sje jeg, að hann hefir talað í alvöru. Jeg hjelt, að hann hefði talað í spaugi, vegna þess, að jeg skil eigi vel, hvernig þessi breyttill. getur verið í samræmi við hinar aðrar breyttill. h. pm. Hann vill nær því alstaðar stryka út »konungur», sjálfsagt til þess, að láta landsrjettindum Íslands vera sem bezt borgið; en nú segir hann allt í einu: vilji stjórnin styðja málið! Stjórnin er allt svo hans lífakkeri, en hvorki konungur nje alþingi! En hvað liggur þá nú í þessum orðum: vilji stjórnin

styðja málið? — Það er bein útilokun frá því, að nokkurn tíma verði gerðar breytingar á stjórnarskránni, nema eptir náðarsamlegri velpóknun stjórnarinnar; því hún þarf eigi annað en að segja í það óendanlega: nei, börn mín, jeg vil ekki styðja þessa breytingu! Þessu baneitraða þjóðarmeini vill þingm. Borgf. sá í hina endurskoðuðu stjórnarskrá; nú vill hann allt svo allt í einu hörfa langt til baka og á hæl fyrir gjöræðisfullri og apturhaldssamri stjórn, og nema burt þetta gullkorn, sem er hið bezta í stjórnarskrá þeirri, sem nú gildir. Þó að allar breyttill. hins h. pm. Borgf. væru gullvægar og kæmust inn í stjórnarskrána, þá mundi þessi eina ideal-fásinna hans, ef hún einnig kæmist að, sýna það og sanna, ef hann annars veit, hvað hann gerir með breytingartillögum sínum, að hann hefir á bak við eyrað allt annað en holla stjórnarskrá handa Íslendingum. Væru þessi orð sett inn í stjórnarskrána, þá væri jeg á móti öllum stjórnarskrárbreytingum, hverjar svo sem þær væru; því það er svo með öll mannaverk í hverju sem er, að þau eru ófullkomin, og þurfa umbóta við koll af kolli eptir því, sem mannlífið tekur meiri og meiri fullkomnun. Ef nokkur rjettur er til, sem er verulega helgur fyrir löggjafarþingið, og óumflýjanlega nauðsynlegur, þá er það sá, að það geti haldið fram þeim breytingum á stjórnarskipunarlögum landsins, sem tíminn gerir nauðsynlegar; en það er alveg undir hælinn lagt, eins og allir sjá, að löggjafarþingið geti fengið fram breytingar á stjórnarskránni, ef stjórnin getur einlægt sagt: sic volo, sic jubeo; þetta þóknast mjer ekki. Ef þetta er ekki hin argasta mótsögn í grundvallarlögum þingbundinnar stjórnar, þá veit jeg eigi, hver hún ætti að geta verið. En hinn h. þingm. Borgf. tekur sjer slíkt ekki nærri!

14. breyttill. er, eins og jeg vjek á í öndverðu, ekkert breytingaratkvæði, heldur leiðir það af sjálfu sjer, að ákvæðið um stundarsakir fjelli burt, ef breyttill. við 2. gr. yrði samþykkt. Þetta atriði er því »identiskt» eða sama sem 1. breyttill. þingm.

En nú er því næst á það að minnast, að í öllum þessum breytt.till. h. þm. Borgf. sakna jeg þó margs málsins. Jeg segi það satt, að jeg hálfsvitnaði norður í þingeyjarsýslu, og er þar þó kalt, þegar jeg las í Ísafold, að h. þm. Borgf. ætlaði sjer að innleiða hjer »suspensivt veto«. Mjer ofbauð, bæði vegna mín og vegna h. þm. Því að hver er afleiðingin af því, að innleiða frestandi neitunarvald? Hún er sú, að með því er upphafin hugmyndin um hið danska »monarkí«, eins og henni er slegið fastri í grundvallarlögum Dana. Jeg get sýnt h. þm. Borgf., að danskur prófessor er mjer samdóma um, að frestandi neitunarvald upphefji hugmyndina um »monarkíð«, því að þá væri það í raun rjettri og þegar til alvörunnar kæmi, þjóðþingið eitt, sem hefði löggjafarvaldið, en ekki þing og konungur í sameiningu. Þetta sá þm. Borgf. (Gr. Th.) líka í gær, þegar hann var að tala um muninn á hinu pólitiska ástandi í Noregi og hjer á landi. En hann hefir þó haft í hug, að innleiða hið sama pólitiska ástand hjer. Þegar um frestandi neitunarvald er að ræða, þá er í raun rjettri um þjóðveldi að ræða, en ekki takmarkað einveldi (índskrænket Monarkí); því að þá hefir konungurinn ekki hið endilega ályktunarvald í löggjöf landsins, heldur þjóðin sjálf eða þjóðþingið, sem getur gefið lögunum gildi, þótt það sje gagnstætt vilja konungsins, svo staðfesting hans verður ónauðsynleg, ef til alvarlegs og viðvarandi ágreinings kemur. Bæði tillaga um hið frestandi neitunarvald, og algjört bann gegn því að gefa út bráðabyrgðalög, það er nokkuð, sem kalla mætti borgfirzkar pillur frá þingmanni Borgfirðinga 1886, er hann vildi hæna að sjer hugi manna, svo hann næði kosningu til alþingis sem þjóðfrelsiðshetja. Það lætur sig að vísu heyra, að stjórninni sje ekki heimilt að gefa út bráðabyrgðalög, því að það stríðir þó ekki móti einveldis-hugmyndinni, en það stríðir á móti því, að landsstjórnin geti undir öllum kringumstæðum farið fram á »normal« eða eðlilegan hátt, og sýnir því bæði vanhyggju og óþarfa tortryggni, því að þau atvik geta borið að höndum, sem gera bráðabyrgðalög bráðnauð-

synleg, t. d. drepsótt og annað fleira. En því hefir nú h. þm. Borgf. ekki hnytt þessum gullkornum sínum, sem hann var að gylla greinir sínar í blöðunum með og ræður sínar í Borgarfirði, aptan í hinar 13 breytt.till. sínar?; því að þá mundi stjórnarskráin þó frá hans sjónarmiði hafa orðið sönn fyrirmyndarstjórnarskrá! Eg get til, að hann hafi hætt við að halda fram hinu frestandi neitunarvaldi, af því, að hann hefir eitthvað rámað í, að hann með slíkri uppástungu mundi fara heldur en ekki skemmilega út fyrir stöðulögin, enda get jeg fullvissað hann um, að hefði hann komið henni inn í hina endurskoðuðu stjórnarskrá, þá hefði þingið alls ekki verið leyst upp, eins og nú hefir verið gert, því að svofelld uppástunga hefði sannarlega legið langt fyrir utan verksvið alþingis og ákvæði 61. greinar í stjórnarskráunni 1874. Jeg læt svo úttalað um breytingartill. h. þm. Borgf. (Gr. Th.); þær eru í raun og veru ekki nema 13, því 14. breytt.till. er, eins og jeg sagði, ekki annað en bein afleiðing af hinu fyrstu. Allir kannast nú við, að þessi tala, 13, er óhappatala og af mörgum kölluð Júðasartala, enda mun það rætast á breytingartillögunum, að þær gangi út og hengi sjálfar sig!

Landshöfðingi: Við 1. umr. tók jeg fram, að eg álti eigi við eiga að fara út í einstök atriði í þessu frumv., og það álit jeg óþarft ennþá, þar sem h. þingmenn hafa konungl. augl. frá 2. nóv. f. á. fyrir sjer; því þær eru teknar fram þær ástæður, sem gera það ómögulegt fyrir stjórnina, að samþykkja frumv. það, er hjer liggur fyrir, enda þótt það verði samþykkt nú óbreytt. Þó get jeg eigi leitt hjá mjer að nefna 2 atriði, sem hvert um sig, að mínu álti, er svo vaxið, að eigi er mögulegt að staðfesta frv., eins og það er, enda þótt stjórnin væri málinu hlynt.

Fyrst er það atriði, sem komið hefir áður til tals og nú síðast að nokkru leyti í ræðu h. framsögumanns (B. Sv.); það er nefnilega það atriði, að með þessu frumv. sje gerð tilraun til að gera breytingar á lögunum um hina stjórnarlegu stöðu Ís-

lands í ríkinu frá 2. jan. 1871. H. pm. Borgf. (Gr. Th.) tók fram, að af því að þessi lög væru gefin af hinu almenna löggjafarvaldi ríkisins, konungi og ríkisþinginu í Danmörku, þá gæti hið sjerstaklega löggjafarvald, konungur og alþingi, ekki breytt þeim. H. framsögum. (B. Sv.) kannaðist við þetta. Það er því enginn ágreiningur um, að ef hjer væri farið fram á nokkra ákvörðun í þessu frumv. í þá átt að haggja við þessum lögum, þá geta þingmenn ekki búizt við, að stjórnnin leggi til, að það sje staðfest, nje konungur skrifað undir slík lög. H. framsögum. vildi líka halda því fram, að engin tilraun væri gerð í þessu frumv. til að gera neina breyting á stöðulögunum. En þó að eg beri mikla virðingu fyrir lagavizku og stjórnvizku h. framsögumanns, þá verð eg þó að vera á öðru máli í þessu efni.

Upp í stjórnarskráfrumvarpið eru teknar tvær greinar úr stöðulögunum, en ekki óbreyttar, heldur er orðum þeirra sumpart vikið við, sumpart eru þær partaðar sundur og sumu sleppt úr þeim. Jeg skal nú ekki fást um þá meðferð á þeim, nje heldur um það, sem drepíð var á við 1. umr. málsins, að höfundar frumv. virðast hafa gleymt því, sem þó stendur í 1. gr. frvs., sem sje, að löggjafarvaldið er hjá konungi og alþingi í sameiningu, en ekki hjá alþingi einu; þetta kemur fram í 2. gr. frumv., þar sem stendur: »Meðan Ísland hefir ekki fulltrúa á ríkisþinginu, en það er komið undir alþingi og löggjafarvaldi ríkisins, leggur landið ekkert til almennra ríkisparfa. o. s. frv., í stað þess að í stöðulögunum stendur: »Um það, hvort Ísland eigi að hafa fulltrúa á ríkisþinginu, verður að eins ákveðið með lögum, sem bæði hið almenna löggjafarvald ríkisins og hið sjerstaklega löggjafarvald Íslands samþykkir» (2. gr.). Í frumv. er sett »alþingi» í staðinn fyrir »hið sjerstaklega löggjafarvald Íslands» í stöðulögunum, eins og það sje hið sama. Sama kemur fram í »ákvæði um stundarsakir» aptan við þetta frumv. Þótt jeg á líti þetta stór-galla, þá skal jeg eigi fást Alþ. B. 1886.

um þá, því stöðulögunum á líklega eigi að vera breytt með því. En það eru 3 önnur atriði, sem eg vildi taka fram:

1., 2. gr. frumv. 1. tölul. í sambandi við ákvæði um stundarsakir samanborin við 3. gr. stöðulaganna 1. tölul.

2., 2. gr. frumv. 7. tölul., samanborinn við 3. gr. stöðul. 7. tölul.

3. Ákvæði þau í frumv., sem fara fram á að æðsta stjórn hinna sjerstöku mála landsins skuli vera í landinu sjálfu, samanborin við ákvæði stöðulaganna í 6. gr., sem gera ráð fyrir, að æðsta stjórn þeirra sje í Kaupmannahöfn. Um þessi atriði skal jeg fara nokkrum orðum.

1. Önnur gr. frumv. 1. tölul. sbr. ákvæðið um stundarsakir fer fram á, að breyta 3. gr. 1. tölul. í stöðulögunum, eða með þessum ákvæðum í frv. er gerð tilraun í þessa átt. Töluliðurinn er þannig: »Hin sjerstaklegu málefni landsins eru þessi: hin borgaralegu lög, hegningarlögin og dóm-gæzlan, er hjer að lýtur, og ákvæðið um stundarsakir; »Í íslenskum málum, þeim, er eigi skal dæma í landsdómi samkvæmt þessum stjórnarskipunarlögum, er hæstirjettur í Danmörku æðsti dómstóll, þangað til breyting verður á því gerð með lögum, er ríkisþingið og alþingi samþykkir». En 3. gr. stöðulaganna 1. tölul. er þannig: »Hin sjerstaklegu málefni Íslands eru þessi: Hin borgaralegu lög, hegningarlögin og dóm-gæzlan, er hjer að lýtur; þó verður engin breyting gerð á stöðu hæstarjettar sem æðsta dóms í íslenskum málum, án þess að hið almenna löggjafarvald ríkisins taki þátt í því. 3. gr. stöðul. gerir þannig ráð fyrir, að hæstirjettur sje æðsti dómstóll í íslenskum málum, þangað til breyting verður á með lögum, sem hið almenna löggjafarvald ríkisins samþykkir, en ákvæðið um stundarsakir undantekur frá dómsvaldi hæstarjettar þau mál, er dæma skal í landsdómi. Þetta segir h. framsögum. sje engin breyting, og gat þess, að landsdómur dæmdi ráðgjafana, og þar sem nú þessir ráðgjafar væru eigi enn þá komnir, þá væri ekkert tekið frá hæstarjetti með þessu á-

kvæði. Þetta getur verið mikið álitleg röksemdaleiðsla; en það getur samt verið efasamt, hversu góð hún er; jeg skal samt ekki fara út í það. En eru það þá ekki fleiri mál, sem landsdómur dæmir? Hvað segir 49. gr. frumv.? Hún er svo: „Landsdómur einn dæmir í þeim málum, er landsstjóri eða neðri deild alþingis býr til á hendur ráðgjöfunum. Með leyfi neðri deildar getur landsstjóri einnig kært aðra menn fyrir þessum dómi fyrir glæpi, er einkarhættulegir pykja landinu“. Þessi grein segir þannig nokkuð meira en hinn h. framsögum. gat um. Nú vil jeg spyrja: Eru þetta líka ný mál, sem aldrei hafa heyrt undir hæstarjett? Eru þetta nýir glæpir og óþekktir áður, sem hin endurskoða stjórnarskrá innleiðir? Innleiðir hún þá nýja áður óþekktu glæpi, sem eru einkarhættulegir fyrir landið? Ef það er einn af kostum hennar, þá fer mjer að vera óskiljanlegt það ástfóstur, sem h. deildarmenn virðast hafa tekið við hana. Jeg vona, að þetta sje eigi svo. Jeg verð að ímynda mjer, að hjer sje átt við ekki nýja glæpi, heldur glæpi, sem heyrt hafa undir dómssvald hæstarjettar, og þá sjerstaklega þá glæpi, sem eru nefndir í 8., 9., 10. og 11. kapitula hegningarlaganna, svo sem landráð, brot gegn stjórnarskipuninni og gegn konungi o. s. frv. Allir þessir glæpir hafa heyrt undir hæstarjett og á því verður eigi breyting gerð nema með lögum, sem bæði hið almenna löggjafarvald ríkisins og hið sjerstaklega löggjafarvald Íslands samþykkir. En eptir því sem hjer segir er landsstjóra heimilt með leyfi neðri deildar að kæra menn fyrir landsdómi fyrir glæpi, og landsdómurinn á þá að geta dæmt sem síðasti „Instanti“ í þeim málum, þó þau hingað til hafi heyrt undir hæstarjett og hljóti að heyra það, meðan eigi verður gerð breyting á því með lögum, og hjer getur orðið um þungar refsingar að ræða, líflát og hegningarvinnu æfilangt, og þeim dómum getur enginn áfrýjað; hinn ákærði má ekki skjóta þeim til hæstarjettar, þó líf hans liggi við. Nú má t. d. eigi framkvæma neinn dauðadóm nema hæstarjettur hafi

dæmt hann, en eptir þessu frumv. getur landsdómur verið æðsti dómur í glæpamálum, sem varða lífláti. Mjer getur ekki skilist, að nokkrum manni geti blandast hugur um, að með þessu sje gerð breyting á dómssvaldi hæstarjettar, eins og það nú er, og með því vikið frá ákvæðunum í 3. gr. stöðulaganna.

Annað atriði var 2. gr. stöðulaganna 7. tölul., samanborinn við 2. gr. frumv. 7. tölul. Þar stendur: „Landbúnaður, fiskiveiðar, verzlun og aðrir atvinnuvegir; en í stöðul. er tölul. þannig: „Landbúnaður, fiskiveiðar, verzlun, siglingar og aðrir atvinnuvegir“. Í frumv. er orðinu siglingar sleppt. H. framsögum. vildi rjettlæta þetta bæði við 1. umr. og í dag með því, að þetta væri leiðrjetting eða lagfæring á danska textanum eða betri útlekking á honum, að sleppa orðinu siglingar. Mjer er sama, þó h. framsögum. hristi höfuðið, og jeg vil bera það undir hvern sem er af h. þingdeildarmönnum, hvort útlekkingin í frumv. sje rjettari en útlekkingin í hinum íslenska texta stöðulaganna. En látum svo vera, að það sje betra mál, sem stendur í frumv.; hefir þá nokkur þingmaður leyfi til að breyta texta, sem konungur hefir undirskrifað? En hjer er ekki að ræða um aðra útlekking, hjer er gerð breyting á stöðulögnum, nema framsögum. geti sannað mjer, að orðið siglingar sje „synonymt“ við einhver af þessum orðum: landbúnaður, fiskiveiðar eða verzlun; þá getur það ef til vill kallast leiðrjetting. H. framsögum. gat þess við 1. umr., að siglingar gæti heyrt undir verzlun. En það eru mörg löggjafarmál, sem heyra undir siglingar, en eigi undir verzlun, t. d. skrásetning og mæling skipa heyra eigi undir verzlun, nje hvernig áhöfn á skipi megi vera til þess, að skip megi fara undir dönsku flaggi, að skipstjóri og stýrimaður verða að vera þegnar Danakonungs og tiltekinn hluti af hásetum; enn fremur: vitamál, hafnsögumál, skilyrði fyrir að geta verið formaður á skipi, allt þetta heyrir undir siglingar, en eigi verzlun. Ef siglingar ættu að heyra undir verzlun, af því vörur eru opt fluttar á skipi, þá mætti

hið sama segja t. d. um vegi, að þeir heyrðu undir verzlun, af því að vörur eru fluttar eptir þeim. Jeg held því fram, að það sje breyting á stöðulögunum, að sleppa orðinu siglingar. Vill nú ekki h. framsögum. hreinlega játa, að þetta sje glappaskot, sem höfundum frumv. hafi orðið á, ekkert annað en glappaskot? Hreinskilnin er ætíð afarabest. Þetta er hreint og beint glappaskot, að sleppa orðinu siglingar, því að ekki er til neins að segja, að það sje leiðrjetting á textanum. Eða þá að segja, að þetta orð hafi fallið burt í prentsmiðjunni, eins og sumir hafa notað sjer; þess konar viðbáru geta menn vel skilið; en hitt er gagnslaust, að vilja sanna, að það sje rjettara, að fella orðið „siglingar“ úr.

Hið þriðja atriðið er tekið fram í hinni konungl. augl. 2. nív. f. á., eins og h. framsögum. vel veit.

Í frumvarpinu er gerð breyting á 6. gr. stöðulaganna; en jeg skal láta mjer nægja að skírskota um það efni til auglýsingarinnar og því eigi fara fleiri orðum um það.

Hitt aðalatriðið, sem er móti því að frumv. nái staðfestingu, er, að í því eru þær eyður, sem ekki mega eiga sjer stað í nokkurri stjórnarskrá. Það vantar ákvæði í það um kosningar til alþingis. Viðvíkjandi kosningum til neðri deildar hefði þurft að minnsta kosti í bráðabyrgðarákvörðun að ákveða um skipting landsins í kjördæmi og tilgreina þau; en þetta er eigi gert. Um kosningar til efri deildar er að eins mælt svo fyrir, að til efri deildar skuli kjósa um allt land, en um það, hvernig þær kosningar eigi fram að fara, er ekkert ákveðið, og það er þó atriði, sem ekki má ganga þegjandi fram hjá. Þessi stjórnarskrá er því óhafandi af því, að í hana vantar öll ákvæði um kosningar til alþingis. Það er ekki nóg, þó kosningarlög fylgi sjerstök nú; verið getur, að þau verði eigi útrædd eða að einhver sá galli verði á þeim, sem varnaði þeim staðfestingar. Setjum svo, að stjórnin væri þessu frumv. hlynnt, sem eigi er, og konungur vildi staðfesta það, en kosningarlögin hefðu einhvern þann galla,

að þau gætu eigi orðið staðfest. Hvað þá? Stjórnarskráin gæti þá ekki orðið staðfest, af því að í hana vantar þau ákvæði, sem eru nauðsynlegt skilyrði fyrir því, að hún geti orðið framkvæmd. En setjum nú annað: setjum, að stjórnin, sem þó ekki er, vildi losna við hluttekning alþingis í löggjafarvaldinu. Stjórnin þyrfti þá ekki annað til að losast við alþingi, en að staðfesta stjórnarskrárfrumv., en svo ekki kosningarlögin. Það er engin hætta fyrir því, að sú stjórn, sem nú er, mundi fara þannig að; en þetta sýnir, hversu nauðsynlegt er, að aðalákvæðin um kosningar til alþingis sjeu tekin fram í stjórnarskránni. Það mætti alveg eins fella úr stjórnarskrárfrumv. ákvæðin um meðferð lagafrumvarpa og um samvinnu og verksvið þingdeilda, og segja, að um það yrði ákvæði sett í þingsköpunum, eins og að fella úr ákvæðin um, hvernig kosningar til alþingis eigi fram að fara. En orsökina til þess, að ákvæði um þetta vantar í stjórnarskrárfrumv. þetta er, að menn komu sjer eigi saman 1885 um, hvernig haga skyldi kosningunum til efri deildar alþingis, og að þingið því tók það óheillaráð, að fresta að ákveða neitt um þetta aðalatriði í hverri stjórnarskrá, en ljet sjer nægja að mæla svo fyrir, að um það skyldu sett ákvæði í kosningarlögunum. Þessir 2 aðalgallar á frv. eru einir sjer svo stórir, að þó ekki væri annað, þá verður eigi búizt við að frumv. þetta nái staðfestingu nokkurn tíma, eins og það nú er.

Framsögumaður (Benidikt Sveinsson): Hæstv. landshöfðingi hefir tekið glöggt fram, eins og hans var von, það sem hann finnur að hinni endurskoðuðu stjórnarskrá. Jeg skal fyrst geta þess, að þar sem hann fór þeim orðum, að hún innihaldi tilraun til að breyta stöðulögunum, þá vona jeg, að hann hafi ekki meint, að sú tilraun hafi verið gerð af dulðum ásetningi, (*Landsh.*: Það lá ekki í orðum mínum), heldur hafi það hins vegar að óvörum orðið „objective“ breytingar á henni, sem komi í bága við stöðulögin.

Hæstv. landshöfðingi tók sjerstaklega tvennt fram, sem átti að sýna, að hin end-

urskoðaða stjórnarskrá komi í bága við stöðulögin; en jeg vona, að svo sje eigi, og að hæstv. landshöfðingi hljóti að verða mjer alveg samdóma um það. Það atriði, sem hann lagði mesta þýðingu í, var, að eptir hans skoðun væri undan tekinn heill flokkur mála undan þeim málum, sem heyrt hafa og enn eigi að heyra undir æðsta dómsvald hæstarjettar, og að þetta sje gert með ákvæðinu um stundarsakir í stjórnarskránni. Jeg skal eigi fara út í það, að stjórnarskráin mundi verða orsök til nýrra glæpa. Ef svo yrði, sem eigi er ráð fyrir að gera, þá er jeg honum samdóma um, að illt væri, ef svo yrði. En mergurinn málsins er það, að hinn hæstv. landshöfðingi hefir lesið og skilið þessar greinir allt öðru vísi en jeg. (*Landsh. : Því get jeg trúað*). Hæstv. landshöfðingi vill þó ekki, má jeg spyrra, fara fram á, að orðin «skal» og «getur» þýði eitt og hið sama í lögum? Jeg geng út frá, að það þýði sitt hvað. Jeg skal taka dæmi: Ef t. a. m. í stjórnarskránni frá 5. jan. 1874 61. gr. hefði staðið: «getur» í staðinn fyrir «skal», sem þar stendur, heldur þá hinn hæstv. landshöfðingi, að vjer mundum hafa setið hjer í þingsalnum nú til að ræða og álykta um þá stjórnarskrá, sem stjórninni er svo ógeðfæld? Nei! En nú er seinni liðurinn í 49. gr. að eins «facultativ», sem svarar til orðsins og hugmyndarinnar «getur» en ekki «skal». Jeg efast ekki um, þó ekki væri annað, að hið tilkomandi löggjafarþing taki athugasemd hins hæstv. landsh. til greina, og það er líka alveg á þess valdi; og má af þessu sjá, að mótbárur hans eru í sjálfu sjer alls ekki gildar. Jeg tek þetta fram til þess að skerpa skilninginn á þessu atriði; en annars segi jeg: Den Tid den Sorg. Það nægir, að ómögulegt er að draga út úr þessari grein neinn bága við stöðulögin, því enginn efi getur leikið á því, að hin nýja landsstjórn og alþingi muni hafa fullar gætur á því, að haggja ekki stöðulögunum, nje komast í nokkurn hinn minnsta bága við þau. Jeg legg einmitt þann stranga «absolut» skilning í orðið «skal», sem á að vera, svo að það geti ei verið tvírætt og enginn mis-

skilningur komið fram, og í þessum skilningi útilokar það þá «facultative» heimild, sem seinni liður 49. gr. veitir landsstjórnunum og alþingi til að útvíkka «competence» landsdómisins til annara mála, en þeirra, sem fyrri liðurinn ræðir um. Það gleður mig þannig sannarlega, að hinn hæstv. landsh. er mjer alveg samdóma um það, að þau mál, sem tekin eru fram í ákvæðunum um stundarsakir, að landsdómur «skuli» dæma, heyri þó undir landsdóminn einan, og að þau þannig ekki mynda undantekningu frá hinni gildandi reglu um dómsvald hæstarjettar.

Viðvikjandi orðinu «siglingar», þá vil jeg fylgja ráðum hins hæstv. landsh., og vera hreinskilinn; því það er mjer líka bezt lagið. Jeg játa, að jeg hefi sagt, að útilátning þessa orðs: «siglingar» geti tekizt að eins sem önnur útlekking, og á þessu stend jeg fastlega, þó menn aldrei nema gætu sagt, að sú útlekking sje ekki til neinna bóta. En aðgætandi er, að vjer höfum 2 texta af lögum þessum, sem öðrum, og jeg get sýnt mýmörg tilfelli, þar sem þýðingin er eigi alls kostar nákvæm; mörg ákvæði verða því ósamhljóða í lagatextunum; enda er erfitt og jafnvel ómögulegt, að þýða svo lög á annað tungumál, að slíkt komi eigi fyrir. Jeg gæti nefnt ljóst dæmi upp á þetta í tolllögum vorum og víðar. En á nú að skoða íslenska textann sem aðaltexta? Jeg held einmitt, að danski textinn sje það miklu fremur, og að eptir honum eigi að skilja þann íslenska. Að minnsta kosti gildir þetta, hvað stöðulögin snertir, ef í hart færi og meiningamunur yrði. Þetta atriði, að enginn mismunur eigi að vera á þessum 2 textum, er eigi nóg, þegar þó mismunurinn í reyndinni ekki verður útilokaður. Mjer er eigi alveg kunnugt um, hvort orðið «siglingar» hefir fallið úr í prentsmiðjunni eða ekki, og vil engan veginn neita, að það kunni að vera mögulegt; en jeg get sagt það hreinskilnislega, að jeg tók ekki eptir því, að það ekki stóð í texta hinnar endurskoðuðu stjórnarskrár, fyr en löngu á eptir, en hefi einlægt getið þess til, að það væri lagfæring eða «redactions»-breyt-

ing, sem orðið hafi á frumvarpinu, meðan það var í smíðum. Það áttu svo margir þingmenn hlut að því máli, enda muna menn eptir þeim mörgu redactions-breytingum, sem gerðar voru í fyrra á frumvarpinu, einkum í efri deild. En hvað sem um þetta er, þá getur það aldrei orðið hinn endurskoðuðu stjórnarskrá að fótakessi, því að þetta heimilar þó ekki Íslendingum — svo að jeg eitt augnablik gangi inn á eða ráðgeri, að orðið sje útilátið af vangá, ónákvæmni eða prentvillu, — frekari rjett en stöðulögin; þvert á móti ætti það að ganga í þá stefnu, að Íslendingar hefðu með því misst eða afsalað sjer rjettindum. En þetta getur heldur ekki átt sjer stað, því stöðulögin standa eptir sem áður óbreytt; og »siglingar» eru því og verða sjerstaklegt mál Íslands eptir sem áður. Þetta atriði kemur þannig auðsýnanlega eigi í bága við stöðulögin, svo að eigi sje unnt fyrir þess sakir að staðfesta hina endurskoðuðu stjórnarskrá. Það var líka beinlínis ráð fyrir því gert á ríkisþinginu, þegar stöðulögin urðu til, og um þau var rætt, að síðar kynnu að bætast við ný sjerstakleg mál fyrir Ísland, og enn fremur aðgreining milli hinna sjerstöku mála og almennu mála kynni síðar að koma nákvæmar til ihugunar. Og hvernig sem þessu er varið eður velt fyrir sjer, þá er ómögulegt, að hið almenna löggjafarvald álíti sjer of nærri gengið, þó farið væri — sem þó ekki er — fram á minni rjett, en það hefir heimilað.

Þá minntist hæstv. landsh. á eina eyðu, er væri á hinn endurskoðuðu stjórnarskrá. Hann sagði, að í hana vantaði ákvarðanir um skipun alþingis, sjer í lagi um, hvernig að skylði fara við kosningar til Ed. Það er mikið satt, og það má öllum ljóst vera, að til þess að stjórnarskráin geti komizt til fullkominnar framkvæmdar, verða kosningarlögin að vera komin út. Þetta er mikið satt og mikið ljóst; en hitt get jeg ekki skilið, og það mun engum ljóst, að stjórnnin muni nota eða vilja nota sjer þetta til þess, að gera þá stjórnarskrá, sem hún leggur fyrir hans hátign konunginn til staðfestingar, og hann gefur landinu sem lög, að

stjórnnin vilji nota þetta til þess, segi jeg, að gera hana óframkvæmilega og þýðingarlausu. Jeg hefi ekki þá skoðun á h. stjórnn, að hún vilji ráða hans hátign konunginum til að staðfesta stjórnarskrá fyrir Ísland, sem hún svo á eptir ætli að gera þýðingarlausu, með því að beita ekki stjórnarskránnar eigin ákvæðum, samkvæmt þeirri heimild, sem hún sjálf hefir inni að halda. Ef það væri ekki að brjóta stjórnarskrána, þá veit jeg ekki, hvað væri að brjóta hana og breyta á móti anda hennar. Það lítur að öðru leyti svo út, sem þess sje eigi gætt, að í hinn endurskoðuðu stjórnarskrá stendur, að stjórnarskrá sú, er vjer nú höfum, stjórnarskráin frá 5. jan. 1874, sje í gildi, ekki einungis þangað til stjórnarskipunarlög þau, sem vjer erum nú að ræða, eru staðfest, heldur og þangað til þúið er að skipa landsstjórnnina samkvæmt henni.

Í 72. gr. stendur: »Þá er stjórnarskipunarlög þessi eru staðfest, og landsstjórnn skipuð samkvæmt 6. og 7. gr. þeirra, »er stjórnarskrá um hin sjerstaklegu mál» efni Íslands 5. dag janúarmánaðar 1874 »numin úr gildi». Allt svo: svo lengi, sem þetta hvorttveggja er ekki gert, stjórnarskipunarlögin staðfest, og landsstjórnn skipuð; svo lengi, sem þetta hvorttveggja er ekki gert, segi jeg, er hin gamla stjórnarskrá í gildi.

Hin gamla stjórnarskrá hlýtur því, einmitt eptir þessu sama frumv., að vera í gildi, meðal annars þangað til kosningarlögin eru út komin. Hin gamla stjórnarskrá er því í gildi, þangað til öllu því er skipað í landsstjórnninni, er gerir, að hin nýja stjórnarskrá geti komizt til fullrar framkvæmdar í einu og öllu. Að landið þess vegna verði þinglaust, þótt ómögulegt verði að koma við kosningum til efri deildar alþingis jafnskjótt og hin nýja stjórnarskrá verður staðfest, nær þess vegna engri átt. Hæstv. landsh. verður vel að gæta að því, að 21. gr. hinnar endurskoðuðu stjórnarskrár er svo nefndur »Lövtéparagraph», eða heityrðagrein, þ. e. undir eins og konungur hefir staðfest þessi stjórnarskipunarlög, þá hefir hann gefið loford um,

heitið því, að kosningarlög samkvæmt ákvæðum stjórnarskrárinnar skuli verða til á stjórnarskipulegan hátt. Nei, það get jeg ómögulega fallið á, að í þessu efni sje galli á þessum stjórnarskipunarlögum. Stjórnin hlýtur að vera skuldbundin til, bæði í þessum og öðrum atriðum, að fullnægja ákvæðum þeirra, enda má óhætt treysta því, að sú stjórn, sem nú eður seinna meir ræður hans hátign konunginum til að staðfesta stjórnarskrána, mun aldrei láta sjer detta í hug, að gera hana strax á eptir þýðingarlausu og ónýta. Það gæti sízt, að minni ætlun, legið í eðli og stefnu slíkrar stjórnar, að vilja liggja í baráttu við þjóðþing vort.

Að endingu skal jeg lýsa því yfir, að það gleður mig sannarlega, að athugasemdir hæstv. landsh., er hann tók svo ljóst og skarplega fram, eins og hans var von og vísa, þannig ekki geta leitt til þess að sýna, að þetta frumv. til stjórnarskipunarlaga um hin sjerstaklegu málefni Íslands innihaldi þá galla, er geti orðið því til falla.

Landshöfðingi: Jeg er h. framsögum. (B. Sv.) mjög svo þakklátur fyrir ræðu þá, sem hann nú hjelt; því hún var frá upphafi til enda fullkomin staðfesting alls þess, sem jeg tók fram móti þessu stjórnarskipunarlagafrumv. Hefði h. framsögum. haft betri ástæður móti því, sem jeg sagði, þá er jeg viss um, að hann hefði ekki sparað að koma með þær; og einmitt það, að hann ekki kom með betri og gildari ástæður, sýnir, að ekki er svo hægt að brekja það, sem jeg tók fram. En það verð jeg að taka fram, að þegar hann segir, að jeg hafi misskilið orðið «skal» í ákvæðinu um stundarsakir, þá þykir mjer hann bjóða mjer nokkuð mikið. Vill hann segja það, að landsdómur geti vísað frá sjer málum, sem landsstjóri og neðri deild koma sjer saman um, að hann skuli dæma? Það vill hann víst ekki segja; og þá getur komið fyrir landsdóm stór flokkur af glæpamálum, sem áður hafa heyrt undir hæstarjett í Kaupmannahöfn; til þess að landsdómur skuli dæma hvaða glæpamál sem er, þarf ekki annað en að landsstjóri og neðri deild al-

þingis komi sjer saman um, að glæpurinn sje einkar-hættulegur fyrir landið. Orðið «skal» miðar sig auðsjáanlega ekki að eins við fyrri part 49. gr., heldur við greinina alla, því að landsdómi ber sama skylda til að dæma þau mál, sem nefnd eru í síðari málsgrein, eins og þau, sem nefnd eru í fyrri málsgrein, og neðri deild ber ekki meiri skylda til að höfða mál á móti ráðgjöfunum, heldur en til að samþykkja, að landsstjóri kæri menn fyrir landsdómi fyrir hættulega glæpi; hvorttveggja er jafnt á deildarinnar valdi.

Um orðið «siglingar» skal jeg ekki tala mikið meira, en jeg þegar hefi gert; en jeg segi það aptur, að það er mikill galli, að þetta orð skuli vanta í 2. gr. frumv., því það hefir «logice» þær afleiðingar, að Ísland hefir ekkert löggjafarvald í málum, sem snerta siglingar, ef þetta frumvarp verður að lögum. Það getur verið, að landið geti staðizt, án þess að hafa löggjafarvald í þessum málum. Jeg skal ekki segja neitt um það.

H. framsögum. hefir ekki skilið það dæmi, sem jeg tók, að einhver stjórn gæti verið svo gerð, að hún notaði sjer þessi stjórnarskipunarlög til þess að losast við alþingi. Jeg tók ekki þetta fram í þeirri veru, að talsmál gæti verið, að hin núverandi stjórn mundi breyta eða gæti breytt svona, heldur einmitt til þess að sýna ófullkomlegleik þessa stjórnarskipunarlagafrv.

Loks skal jeg aptur taka það fram, að það er eins áriðandi, að hafa í stjórnarskipunarlögum ákvæði um, hvernig kjósa skuli til alþingis, eins og hver önnur ákvæði, sem þar eru tekin fram; og ef h. framsögum. vill kynna sjer stjórnarskipunarlög annara landa eða þau stjórnarskipunarlög, sem til eru prentuð í bókasafni alþingis, þá mun hann sjá, að engin stjórnarskipunarlög eru til, sem ekki ákvæði, hvernig kjósa skuli til þings þjóðarinnar, hvort sem það er í einni heild eða í tveimur deildum. Það er eins áriðandi, að hafa í stjórnarskipunarlögum aðalatriði um þingkosningar, eins og aðalatriðin um meðferð

mála á þingi, og hverjar aðrar ákvarðanir, sem í þessu frv. eru.

Grimur Thomsen: Jeg stend upp í þetta sinn með sundurknusuðum anda, og jeg vildi óska, að fleiri þm. hjer í salnum og þar á meðal h. framsögum. hefðu sama anda innanbrjósts. Jeg skal nú leyfa mjer að fara fáum orðum um breyt.till. míuar við þetta frv., og andmæli h. framsögum. gegn þeim. Að því er snertir 1. breyt.till. mína við 2. gr., þá bið jeg h. þingdm. vel að gæta þess, að h. framsögum. tók það skýrt fram, að hinn íslenzki texti stöðulaganna væri að eins lausleg útlekking, sem ekkert gæti verið á móti að breyta, ef mönnum dytti önnur heppilegri útlekking í hug. Jeg hefi nú stöðulögin hjer fyrir mjer, eins og þau hafa verið þinglesin, og sje, að hinn íslenzki texti stendur fyrst, og nafn hans hátignar konungsins fyrst skrifað undir þennan texta. Jeg verð því að mótmæla því, að hinn íslenzka texta sje að eins að skoða sem lauslega útlekking.

Hinn mikli maður, hvers mynd vjer sjáum hjer fyrir oss í salnum, barðist fyrir því og fjekk því loks til vegar komið, að konungur eptirleiðis skrifaði undir hinn íslenzka texta, og h. framsögum. hlýtur að vita það, ef ekki sem þingmaður, þá samt sem valdsmaður, að hinn þinglesni texti allra laga hefir sama gildi og sömu þýðingu, eins og hinn danski texti lagauna. Hinum íslenzka texta stöðulaganna verður því ekki breytt; það má ekki víkja einu einasta orði við í þeim texta, heldur en frumtextanum. H. framsögum. segir og, að það, sem ákveðið sje bæði af alþingi og löggjafarvaldi ríkisins, það hafi fullkomið gildi, því að ríkisþingið samþykki lögin og konungurinn staðfesti þau; en einnig þetta er ekki svo. Við öll lög stendur: »Ríkisþingið hefir fallið á lög þessi, og Vjer staðfest þau með samþykki Voru». Það er því ekki nóg að segja, að þetta eða þetta sje komið undir alþingi og löggjafarvaldi ríkisins; því að til þess þarf líka samþykki konungs.

Að öðru leyti hefir hæstv. landsh. tekið 2. gr. frumv. svo fyrir, að jeg þarf ekki

miklu þar við að bæta. Það, að orðinu »siglingar» hefir verið sleppt úr frumv., er ekki svo ómerkilegt; því að eptir því gæti frumv. um farmgjald skipa ekki komið aptur inn á löggjafarþing Íslendinga; h. framsögum. væri þá ekki til neins að koma með það í 4. sinni. Það frumv. á ekkert við verzlun, heldur heyrir það að eins undir siglingar.

Um daginn varði h. framsögum. vöntun orðsins »siglingar» með því, að »siglingar» væru fólgnar í orðunum »aðrir atvinnuvegir». En þá vil jeg spyrra h. framsögum.: Hvers vegna orðaði hann þá ekki 7. tölul. 1. gr. blátt áfram svona: »Allir atvinnuvegir»? Því var hann þá að telja upp landbúnað, fiskveiðar og verzlun? Hann þurfti þá ekki að vera að telja upp neitt einstakt, og ekki fremur landbúnað o. s. frv., en t. a. m. siglingar. Nei! Vörn h. þm. er í þessu sem mörgu öðru mjög veik. Skal jeg svo ekki fara lengra út í þessa grein, en að eins bæta því við, að mjer virðist rjettara, að taka 2. og 3. gr. stöðulaganna óbreyttar inn í frv.

Þá skal jeg víkja að breyt.till. minni við 7. gr. frumv. Í frumv. stendur: »Ráðgjafarnir hafa á hendi stjórnarstörfin og alla ábyrgð á þeim». Orðið »alla» ræð jeg til að fella burt, sumpart af því, að það skýrir ekkert, og sumpart af því, að ráðgjafarnir geta ekki haft ábyrgð á öllum stjórnarstörfum. Hvernig geta ráðgjafarnir t. a. m. haft ábyrgð á því, að landsstjóri samþykkir ekki lög, sem þeir þó hafa lagt fyrir hann í tíma, og ráðið honum til að staðfesta, en hann, eins og menn segja, þegir þau í hel, eða segir við þá: »Jeg er ekki búinn að hugsa mig nógu rækilega um þessi lög, og get því ekki sagt neitt um, hvort jeg staðfesti þau eða ekki? Jú, það er mikið rjett: þeir geta þá sagt af sjer. En landsstjóri getur þá sagt: Þið verðið að gegna stjórnarstörfunum, þangað til jeg get fengið mjer nýja ráðgjafa. Þeir eru svo við störfin, þangað til þingið kemur saman og lögin eru fallin. Hvernig geta þeir borið ábyrgðina fyrir það, að lögin vor ekki staðfest? Þeir hafa gjört sitt til

að fá þau staðfest, og eru því alveg sýknir saka.

Í breyt.till. minni við 8. gr. er stungið upp á því, að í staðinn fyrir 3 ráðgjafa komi 2. Jeg held, eftir ástandinu og störfum þeim, er hjer koma fyrir, sje kappnóg, að ráðgjafarnir sjeu 2, því að ef að stjórnarstörfin nú fara nokkurn veginn vel úr hendi með landshöfðingja og einum ráðgjafa, þá sje nóg, að hafa ráðgjafana 2.

Jeg vil í öllu spara fje landsins sem mest að verða má. Það er miklu betra, að fjölga ráðgjöfunum seinna, ef það kemur í ljós, að störfín sjeu þeim of umfangsmikil. Þá hefi jeg stungið upp á því, að ráðgjafarnir skuli engin eptirlaun hafa, af því, að því betur sem jeg kynni mjer þetta stjórnarskipunarlagafrumv., einkum síðan jeg sá frumv. um ábyrgð ráðgjafanna, hefi jeg sannfærzt um, að þeir geta ekki orðið langærir.

Jeg las það nýlega í frakknesku blaði, að nú eru á Frakklandi á annað hundrað ráðgjafa, sem lifa á eptirlaunum; og í Danmörku munu þeir skipta tugum. Hvað mun nú almenningi á Íslandi lítaast, þegar hann sjer í fjárlögunum, að 10, 12 eða upp að 20 ráðgjöfum, sem ekkert gera, eru lögð eptirlaun, svo þúsundum króna skiptir á ári hverju? Þá ætla jeg almenningi muni fara að þykja nóg um.

Þá koma nú þeir tölul. í breyt.till., sem stefna að því, að nema burtu tvískinnunginn í frumv., eða þetta »konungur eða». Þessum orðum hefi jeg þó haldið sumstaðar, t. a. m. í 7. gr., þar sem ákveðið er, að undirskript konungs eða landsstjóra veiti ályktunum, er snerta löggjöf og stjórn, gildi; því það er sumt í frumv., sem gængert er ætlað konungi einum að skera úr. En þegar konungurinn er búinn að fela landsstjóra sitt vald eða hefir afhent (delegerað) sitt vald öðrum, þá er það mótsögn að láta konunginn halda áfram að beita því valdi eptir sem áður, sem hann er búinn að afhenda öðrum. Þetta ákvæði var heldur ekki í frumv., þegar það kom fyrst inn á þingið í fyrra, en það komst inn í frumv. seinna. Jeg man ekki, hvort það var h. framsögum. sjálfur, sem kom með það, en

þeir voru víst þeir, sem það gerðu. Þá komu mótbáru mótí þessu, sem ekki þótti þörf að taka til greina. En endirinn var, að þetta komst inn í frumv., og var það sjálf sagt af tilslökun, að þessi orð »konungur eða» voru tekin inn í það. Svona eru þessi orð komin til. Það var aldrei mein-ing h. framsögum. í upphafi, að hafa þetta þannig í frumv. Ef til vill hefi jeg sett þessi orð »konungur eða» of opt í breyt.till.; jeg er t. a. m. í vafa um, hvort þeim eigi að sleppa þar sem um eptirlaun er að ræða. En alstaðar, t. a. m. á Englandi, þar sem konungur delegerar landsstjóra sitt vald, þar gengur landsstjóri alveg inn í vald og rjett konungsins; en þegar landsstjóri gerir eitthvað, sem konungi ekki líkar, þá getur konungur vikið honum frá. Það er sjálf-sagt! Þetta eru þá misfellur í frumv. að mínu áliti, sem þarf að laga.

Þá er að minnst á 8. tölul. í breyt.till. eða breytingu á 7. gr., að því er snertir vald stjórnarinnar til aðgefa út bráðabyrgðalög, þar sem í frv. er látið nægja að ákveða, að bráðabyrgðalög, sem út hafa verið gefin, skuli verða lögð fyrir næsta alþingi á eptir; þar vil jeg bæta við orðunum: »í þingbyrjun». Þannig vona jeg, að jeg hafi að minnsta kosti að hálfu leyti haldið það loforð mitt, að koma inn í frumv. nákvæmari ákvæðum viðvíkjandi bráðabyrgðalögum. Ef vjer skoðum stjórnarsögu Danmerkur nú síðustu árin, þá sjáum vjer, að það hefir við gengizt þar, að bráðabyrgðalög eigi hafa verið lögð fyrir þingið fyr en í þinglok eða nærri í þinglok, og afleiðingin hefir orðið sú, að þingi hefir verið slitið áður en það var búið að útkljá lögin. Um ein bráðabyrgðalög man jeg, að búið var að samþykkja þau í landþinginu, en komust ekki fram í fólksþinginu, af því þingi var slitið áður. Þessi lög standa enn, án þess nokkur vissa hafi fengizt fyrir því, að fólksþingið vilji staðfesta þau. Þetta hefi jeg viljað fyrirbyggja, að gæti komið fyrir hjá oss. Verði breyt.till. mín samþykkt, geta engin bráðabyrgðalög haldizt nema næsta þing samþ. þau. H. framsögum. mun neita þessu; en að ná samkomulagi við h. frams.m., er svo erfitt.

Þá hefi jeg leyft mjer að breyta 19. gr. frumv., og má finna þá breytingu undir tölul. 10 á breyt.till. Til þess að mönnum verði ljóst, hvað hjer er um að ræða, leyfi jeg mjer að lesa upp 19. gr. frumv.; hún er svona: »Konungur náðar menn, og veitir almenna uppgjöf á sökum. Ráðgjöfum getur hann eigi gefið upp sakir fyrir brot á stjórnarskránni, nema því að eins, að neðri deild alþingis samþykki».

Þessi grein er ódrúsi orðuð, en tilsvandi grein í grundvallarlögum annara þjóða, sem jeg þekki til, nema Norðmanna einna. Það er tekið fram í öllum öðrum grundvallarlögum, að konungur geti ekki náðað ráðgjafa fyrir nein brot, nema neðri deild samþykki. Að þetta er eigi þannig í grundvallarlögum Norðmanna, kemur af því, að löggjafarvaldið er hjá stórþinginu einu; það ræður þar lögum og lofum, eins í þessu sem öðru. Jeg hefi því stungið upp á því, að orðin »fyrir brot á stjórnarskránni» falli burt úr 19. gr., til þess að konungur geti ekki náðað ráðgjafana fyrir nein brot, nema neðri deild alþingis samþykki. Verði þessi breyt.till. samþykkt, og þessi orð felld úr, verða stjórnarskipunarlög vor samhljóða grundvallarlögum Dana og fleiri þjóða. Mjer kemur það undarlega fyrir, ef hið sama þing, sem setur nefnd í Fensmarksmálið, til að komast eptir, hvort landssjóður hefir ekki beðið fjártjón fyrir vanrækslu og eptirlitsleysi yfirmanna þessa sýslumanns, samþykkir nú þær ákvarðanir í stjórnarskipunarlögum, sem gera ábyrgð hins æðsta valds, ef til vill, að engu. Jeg álit líka, að ráðgjafar geti brotið í öðru, sem er eins mikið eða jafnvel meira í varið, en sum smábrot á stjórnarskránni. Jeg veit það, að h. framsögum. vill laga þetta með ábyrgðarlögum sínum; en þessar ákvarðanir eiga ekki að standa í ábyrgðarlögum, heldur í stjórnarskránni.

Mjer virðist, að þingið eigi að sýna stjórninni nokkra tilhlýðrunarsemi, eptir óskum konunglegrar auglýsingar af 2. nóv. 1885. Þar er meðal annars tekið fram, að ekki sje í hinni endurskoðuðu stjórnarskrá vitnað

Alþt. B. 1886.

til stöðulaganna viðvíkjandi fasta- og aukatillaginu frá Danmörku. Það gæti hugsað, að ríkisþingið og konungur breyttu stöðulögunum, og breytti þeim að því, er snertir fasta- og aukatillagið, og þá væri gott, að hafa þá grein í stjórnarskipunarlögum Íslands, er tæki fram, hve hátt fasta- og aukatillagið er. Eitt er víst, að formlega er ekkert á móti því, að hið almenna löggjafarvald ríkisins breyti einhverju í stöðulögunum. Ef um það yrði að ræða, að færa fasta- og aukatillagið frá Danmörku niður, þá ætti að vera í stjórnarskipunarlögum ákvarðanir um, hve hátt það væri, eða tilvitnan til lagastaðar, þar sem það er ákveðið.

Úr þessum galla frumv. hefi jeg viljað bæta með breyt.till. minni 12. tölul. við 34. gr. — Jeg vona, að h. framsögum. láti mig njóta þess sannmælis, að jeg tók þetta fram 1883. Það getur vel verið, að jeg hafi ekki orðað það nógu vel þá; en þó jeg sje orðinn gamall, þá vona jeg, að jeg hafi rjett til að laga það, sem jeg sje, að áður hefir verið ábótavant.

Jeg gat þess við fyrstu umræðu þessa máls, að það mundi hafa verið af vangá, að sleppt hefir verið úr stjórnarskráfrumvarpinu orðunum: »og vilji stjórnin styðja málið». Jeg hefi því komið með þá breytingartillögu, að þeim yrði bætt inn í frv. Jeg sje, að h. framsögum. (B. Sv.) hristir hötuðið; honum er það heimilt. En hvernig stendur á því, að Danir hafa þessa ákvörðun í grundvallarlögum sínum, bæði hinum eldri og hinum endurskoðuðu frá 1886? Mun það ekki vera af því, að þeim hafi þótt hún góð og gagnleg. Það liggur líka í augum uppi, hversu hagfelld hún er. Ef sundurlyndi er milli þings og stjórnar, þá hlýtur það að baka landinu ærinn kostnað, ef stjórnin er skyld til að rjúfa þing í hvert skipti, sem stjórnarskrárbreyting hefir verið samþykkt á alþingi, hvort sem nokkur von er til að hún geti eða vilji ganga að þeirri breyting eða ekki. Hið sama getur seinna komið fyrir, sem komið hefir fyrir nú, að breyting verður gerð á stjórnarskránni, og

14 (21. sept.).

stjórnin vilji ekki aðhyllast hana ; en til að brjóta eigi lögin, verður hún engu að síður að kalla saman nýtt þing, og þjóðin að leggja fram fje til þess. Ef svo ólíklega færi, sem jeg að sönnu hefi litla von um, eptir þeirri stefnu, sem þingið virðist hafa tekið, að breyt.till. við 2. gr. yrði samþykkt, þá er 14. breyt.till. ekki annað en bein afleiðing af þeirri atkvæðagreiðslu, og ákvæði um stundarsakir í stjórnarskrárfurvarpið af sjálfu sjer fallið á braut. Jeg get ekki skilið, hvað h. þm. og einkum h. framsögumanni (B. Sv.) getur gengið til, að halda svo fast fram þessu frv. óbreyttu, þar sem hann þó játar, að hann hafi fundið galla á því, t. d. að orðinu »siglingar» er sleppt úr því.

Jeg vona, að að minnsta kosti ýmsir af h. þm. hafi sannfærzt af ræðu h. hæstv. landshöfðingja, sem bæði var ljós og sannfærandi, að hjer er að ræða um breyting á 2. gr. stöðulaganna. Ef 2. gr. hinnar endurskoðuðu stjórnarskrár verður orðuð eins og hún er í frumv., þá mun það verða til þess, eins og h. hæstv. landsh. sagði, að hvorki þessi stjórn, sem nú er, nje nokkur önnur stjórn muni geta staðfest frv. Jeg hefi heyrt menn byggja vonir sínar á vinstri mönnum, ef þeir kæmust til valda, en einmitt vinstrimenn mundu því síður staðfesta þetta frv., því að þeir vilja þingbinda stjórnina sem mest, það er að segja : láta ríkisþingið fá sem mest vald. Hver líkindi eru til, að þeir menn mundu láta alþingi bjóða sjer það, að breyta þeim lögum, sem ríkisþingið og konungur hafa samþykkt? Það fer líka einatt svo, að það sem menn tala á flokksbekkjunum, því gleyma þeir, þegar þeir eru seztir í stjórnarsessinn. Jeg trúi því ekki, að h. framsögum. (B. Sv.) sje svo myrkfælinn við það, sem er formlega rjett, að sú myrkfælni hamli honum frá, að játa það rjett, sem rjett er.

Að endingu skal jeg bæta því við, að þegar jeg ihuga þá stefnu, sem menn virðast hafa tekið í þessu máli, þá lítur út fyrir, að hún sje þessi : Vjer vitum, að þetta stjórnarskrárfurmv. verður eigi staðfest, en vjer höldum því þó áfram, því að

»þá koma dagar og þá koma ráð», eins og h. framsögum. (B. Sv.) sagði um daginn. Jeg er hálfhræddur um, að hjer sje ekki ólíkt og sagan segir um hestakaupmann einn í Skagafirði. Hann reið til kirkju á hverjum sunnudegi; var hann spurður, hvort hann færi þangað til að hlýða á þjedikunina. Ekki er það, sagði hann, en hvergi er betra færi til hestakaupa en hjer; eins er jeg hálfhræddur um, að segja megi um suma af þingmönnum, að þeir hafa önnur mál á bak við eyrað, sem þeim sjeu fullt svo mikil áhugamál sem stjórnarskrármálið.

Framsögumaður (Benidikt Sveinsson) : Viðvíkjandi því í ræðu h. hæstv. landsh., að jeg vildi ota fram ómögulegum skilningi á orðinu »skal», þá veit jeg ekki betur en að það sje algild lagaregla, að þegar um skilning orðs er að ræða, og mögulegt er að skilja það á tvo vegi, þá er sá skilningurinn sjálfsgæður að sitja í fyrirrúmi, sem samkvæmur er anda laganna og öðrum ákvæðum þeirra, sem standa í sambandi við þá ákvörðun, sem um er verið að ræða; annars væri ekki hægt að þýða lög. Nú segir landshöfðingi, — og það er alveg satt,—að hin endurskoðaða stjórnarskrá geti ekki gert breyting á stöðu hæstarjettar sem æðsta dómstóls í íslenskum málum, og þetta hið sama er einmitt líka tekið fram í ákvæðinu um stundarsakir. En hinn hæstv. landsh. verður nú að viðurkenna, að af þessu flýtur, að maður hlýtur að skilja orðið »skal» í ákvæðum um stundarsakir í takmarkaðri þýðing, þótt annars væri mögulegt að skilja það á annan hátt. Ákvæðið um stundarsakir sjálft og 49. gr. gera það sjálfsagt og óumflýjanlegt, að skilja orðin »skal dæma» að eins um þau mál, sem höfðuð eru á hendur ráðgjöfunum eptir fyrri lið 49. gr., því annars væri mótsögn í sjálfu ákvæðinu um stundarsakir, sem leggur einmitt áherzlu á, að staða hæstarjettar skuli vera óbreytt, eins og hingað til. Að öðru leyti furðar mig á, að h. hæstv. landsh. skyldi eigi gefa bending um þetta í fyrri, þar sem hann sem konungkjörinn þingmaður hefði þó átt svo

hægt með það, ef honum hefði þá þótt þess þurfa, og jeg veit, að hann er svo þjóðhollur maður, að hann mundi hafa gert það, hefði hann sjeð þess þörf, sem eigi var. Eigi gaf heldur hinn fyrverandi landsh. nokkra bending í þessa átt, og hygg jeg því, að hann hafi eigi lagt hinn sama skakka skilning í orðið, og h. hæstv. landshöfðingi nú gerir.

Viðvíkjandi kosningarlögum, þá verð jeg enn að taka það fram, að undir eins og hin nýja stjórnarskrá hefir öðlæzt staðfestingu, þá er stjórnin skuldbundin til að sjá um, að hún komi til framkvæmda, og í því tilliti er 21. gr. stjórnarskrárinnar, eins og jeg sagði, heitorðsgrein, sem leiðir það af sjer, að stjórnin lætur sjer umbúgað um kosningarlögin. Jeg skal játa það, að það hefði máskæ verið heppilegra, að kosningarlögin hefðu komið fyr fram, ef hægt hefði verið; en þetta þarf þó ekki að leiða til neinna vandræða; því eins og jeg tók áðan fram, þá hefir stjórnin, um leið og hún staðfestir stjórnarskrána, skuldbundið sig til að sjá um, að henni geti orðið fram fylgt. Það, sem h. þm. Borgf. tók fram um orðin: að staðfesta og samþykkja, þá skal jeg að eins vitna til 61. gr. stjórnarskrárinnar, og eins og þar er sýnt, er samþykki þings og staðfesting konungs venjulega haft til að gera mun á hlutdeild konungs og þings í löggjafarvaldinu. Jeg er alls eigi viss um, að h. þm. Borgf. (Gr. Th.) geti rjett til um ástæðurnar fyrir því, að kosningarlagafrumvarpið fjell á þingi í fyrra.

Um breyt. till. h. þm. Borgf. (Gr. Th.) við 7. gr., að orðið «alla» skuli felld burt, þá skal jeg geta þess, að það er ekki hugsanlegt, að nokkur ráðgjafi geti haft ábyrgð á öðru en því, sem hann annaðhvort gerir sjálfur, eða lætur aðra gera, svo að jeg sje enga þörf á þessari breyt. till. því, sem h. þm. Borgf. talaði um eptirlaun, svara jeg með því, að allan þann háskæ, sem hann sá mundi rísa af eptirlaunabyrðinni, má fyrirbyggja með ákvæðum í eptirlaunalögum, og mun líka verða gert.

Þar sem er að ræða um orðin «konungur eða landstjóri», þá vill h. þm., að konungur selji landstjóra valdið í hendur sem umboð í eitt skipti fyrir öll; en í hinni endurskoðuðu stjórnarskrá er ætlæzt til, að það fari eptir atvikum; þetta er allur munurinn. H. þm. Borgf. (Gr. Th.) vill enn fremur takmarka enn meir náðunarrjett konungs, en farið er fram á í hinni endurskoðuðu stjórnarskrá. En jeg sje ekki nauðsyn bera til, eins og jeg hefi áður sagt, að konungur þurfi að leita ákvæðis neðri deildar alþingis um uppgjöf á öllum sökum gegn ráðgjöfum. Jeg get ekki sjeð, að náðunarrjettur konungs þurfi að vera nokkur grýla, og þeir, sem fjallað hafa um hina endurskoðuðu stjórnarskrá, þurfa ekki að bera kinnroða fyrir það, þótt þeir hafi ekki óttæzt, að konungur mundi beita honum svo, að stjórnarskipun landsins væri af því hættu búin.

Um þá breyt. till.: «vilji stjórnin styðja málið», skal jeg játa, að það er mjög rjett, sem hinn h. þingm. Borgf. segir, að það mundi spara kostnað; því að þá mætti búast við, að engin stjórnarskrárbreyting fengi nokkru sinni framgang. Ef þessi ákvæði kæmust inn í stjórnarskrána, þá fengju þau þýðing einmitt þar, sem þau ættu enga þýðing að hafa; en þau þurfa alls eigi með, þegar gott samkomulag er milli þings og stjórnar.

Hinn h. þm. er þrámaeltur á því, að nefndin hafi fundið galla á stjórnarskráfrumv. Mikið rjett; hún veit mikið vel, að hin endurskoðuðu stjórnarskrá er mannaverk, og það er ekki gallalaust, fremur en öll önnur mannaverk, og því vildi hún ekki gefa þá yfirlýsing, að hún væri neitt ídeall af stjórnarskrá. Það, sem h. þm. Borgf. talaði um vinstrimenn í Danmörku, það álit jeg alveg óviðkomandi þessu máli, og vil ekkert blanda þeim inn í það. Hjer er um sjerstakleg Íslands mál að ræða, og það á ekki við, að taka tillit til stjórnardeilunnar í Danmörku; hún á hvorki að hvetja oss nje letja. Vort eigið

stjórnaðstand á að vera oss nóg hvöt til að halda máli þessu hjer áfram á löglegan hátt. Það eru að eins spádómar, eða rjettara hrakspár, að hin endurskoðaða stjórnaðskrá muni ekki fá framgang; getur vel verið að svo verði; en hitt er eins mögulegt, því að: tempora mutantur, nosque mutamur in illis, tímarnir breytast, mennirnir breytast, mannfjelagið breytist, allt breytist, og því skyldu þessar breytingar eigi geta haft áhrif á þau forlög, sem hin endurskoðaða stjórnaðskrá á í væðum, og beint henni að ráði forsjónarinnar í farsællega höfn, þó þm. Borgf. sjái hana ekki.

Ólafur Briem: H. þm. Borgf. (Gr. Th.) brýndi það fyrir þingmönnum, bæði við 1. umræðu þessa máls, og aptur nú í dag, hvílskur ábyrgðarhluti það væri, að greiða atkvæði með þessu frumv. óbreyttu, þar sem ganga mætti að því visu, að það gæti ekki náð staðfesting stjórnaðarinnar. Stjórnaðinn sjálf hefir að visu lýst hinu sama yfir í auglýsingunni 2. nóv. 1885, og eru þar færðar fram þrjár aðalástæður fyrir því, að frumv. geti eigi náð staðfesting konungs.

Í fyrsta lagi er það, að landsstjórn vor yrði of óháð ríkisstjórninni. En þegar þess er gætt, að í frumv. er að eins farið fram á, að vjer fáum innlenda stjórn í hinum sjerstöku málum landsins, liggur það í augum uppi, að frá íslenzku sjónarmiði er þetta fyrirkomulag einmitt hið hagfelldasta. Það getur verið, að stjórnaðinn vilji, að við hlið konungs sje einhver sambandsliður milli stjórnað hans og vorrar innlendu stjórnað. En það hefði átt að taka það atriði greinilegar fram, ef stjórnaðinn hefði viljað rjetta hendina fram til sátta, svo að alþingi hefði getað tekið það til greina; því að til þess að skipa þessu vandamáli svo, að vel sje, eru allshendis ónógar lauslegar bendingar, í staðinn fyrir fastar tillögur um fyrirkomulagið.

Í öðru lagi er tekið fram í auglýsingunni, að þar sem talin sje upp hin sjerstöku málefni landsins, og tilgreint tillagið úr ríkissjóði, vatni tilvitnun til stöðulag-

anna 2. jan. 1871, en ekki er þar bent á neina ósamkvæmni milli stjórnaðskráfrumvarpsins og stöðulaganna. Aptur á móti hafa bæði h. hæstv. landsh. og h. þingm. Borgf. (Gr. Th.) tekið fram ýms atriði, sem komi í bága við stöðulögin. Það getur verið örðugt fyrir einstaka þingmenn, að dæma um, að hve miklu leyti þetta kunni að eiga sjer stað, með því að sá ágreiningur er kominn undir vafasömum lögskýringum. En þar eð frumv. hefir tekið upp allar aðalákvarðanir stöðulaganna, þá sje jeg ekkert því til fyrirstöðu af þingsins hálfu, að taka þær orðrjett upp, ef þá væri nokkur meiri von til samkomulags, og málið á því stigi, að það væri nokkru nær endilegum úrslitum fyrir þá breytingu; en eptir öllum undirtektum stjórnaðarinnar er að svo stöddu alls ekki við því að búast.

Þriðja ástæðan fyrir því, að stjórnaðinn geti ekki samþykkt frumv., er sú, að því hafi verið lýst yfir í hinni konunglegu auglýsingu 14. febr. 1874, að með stjórnaðskránni 5. jan. 1874 væri stjórnaðskipunarmál Íslands að fullu og öllu til lykta leitt. Þessi ástæða líkist næsta mjög þeirri setningu: „Það, sem jeg hefi skrifað, það hefi jeg skrifað, og sýnir hún ekki mikla tilslökun af stjórnaðarinnar hálfu. Þessi ástæða stríðir og á móti því algilda náttúrulegumáli, að allir hlutir sjeu breytingum háðir; hún stríðir líka á móti þeirri þingræðisreglu, að stjórn og þing eigi að vinna sem mest einhuga saman. Það er sjerstaklega þessi seinasta ástæða, sem knýr mig til að greiða atkvæði með stjórnaðskráfrumvarpinu frá 1885 óbreyttu; því að jeg sje engar vonir til, að stjórnaðinn samþykki það fremur, þótt því væri breytt, þar sem frá henni vantar allar bendingar um, hverju breyta skuli, til þess að hún staðfesti frv. Það er líka að líta á, hver áhrif það mundi hafa á gang málsins, ef frv. væri nú breytt. H. þm. Borgf. (Gr. Th.) tók það fram, að það mundi hafa þau áhrif, að þing yrði rofið,—nýjar kosningar færu fram, og málið tekið til meðferðar á næsta þingi. Þetta er, ef til vill, rjett; en þótt jeg meti mikils

djúpsæi og vizku h. þm. (Gr. Th.), þá hefði jeg heldur viljað fá þessa yfirlýsing frá landshöfðingja-stólum, því að önnur afleiðing er möguleg, og hún er ekki meiri hártogun en sumt annað, sem komið hefir fram í þessu máli; og hún er sú, að málið sje fallið, ef gerð er breyting á frv. Ef þetta þing er einungis kallað saman til að gefa skýlaust svar um það, hvort þjóð og þing vilji aðhyllast stjórnarskrárfurvarpið frá 1885 eður ekki, og þingið í staðinn fyrir að svara þessari spurningu kemur fram með annað nýtt furmvarp, þá má álíta, að það að eins svari út í hött.

Jeg þakka h. þm. Borgfirðinga (Gr. Th.) fyrir breytt.till. hans, og getur verið, að þær á sínum tíma verði teknar til greina, þegar málið er komið á það stig, að allir þeir, sem um það eiga að fjalla, geta unnið saman í einingu. Þó skal jeg geta þess, að jeg er í miklum vafa um, hversu holl 13. breytt.till. er: að þing skuli því að eins rjúfa, að stjórnin sje hlynnt stjórnarskrárbreytingu. Mjer sýnist það ekki þurfa að vera svo varúðarvert, þótt þingrof komi fyrir, því að það út af fyrir sig hefir ekki aðra afleiðing en þá, að nýjar kosningar fara fram. Mjer sýnist, að meiri nauðsyn hefði verið á að breyta þeirri ákvörðun í 13. gr. frv., að þing skuli koma saman næsta ár á eptir, að það er rofið. Það er einmitt til-svarandi ákvörðun í 8. gr. stjórnarskrárinnar 5. jan. 1874, sem nú bakar landinu kostnaðinn við þetta þing, jeg leyfi mjer að segja, alveg ófyrirsynju; því að eptir minni skoðun hefði engu verið spillt, þótt stjórnarskrármálið hefði beðið þingsins að ári. Og það er þessi ákvörðun, sem alveg að óþörfu heimtar aukaping í hvert skipti, sem farið er fram á breyting á stjórnarskránni. Fyrir utan breyt. till. h. þm. Borgfirðinga skal jeg sjerstaklega fara fám orðum um hið frestandi neitunarvald, sem hann talaði um við 1. umr. málsins. H. þm. sagði, að ófært væri að beita því gegn konungi, en því mætti beita móti umboðsmanni konungs. Mjer virðist hann hjer fara í helzt til mikið maungreinarálit, og að hjer eigi vel við orð eins djúpviturs

spekings: „Málefnið koma mjer við, en mennirnir ekki. Það er konungsvaldið, sem hjer er um að ræða, en eigi hver með það fer, svo að það er ekki vel skiljanlegt að mikill munur geti verið á því, að beita frestandi neitunarvaldi gagnvart konungi og gagnvart umboðsmanni hans. Takmörkun á neitunarvaldi konungs stríðir einnig á móti 1. gr. stjórnarskrárinnar, með því að það er skerðing á hlutdeild konungs í löggjafarvaldinu, enda verður því ekki neitað, að staðfesting stjórnarinnar sje nokkur trygging fyrir því, að ekki verði þeir gallar á lagasetningunni, er leiða kunni af ónóg-um undirbúningi málanna í hendur þingsins. Annars virðist öll þessi kenning um takmörkun á neitunarvaldinu vera einhver angi af þjóðveldishugmynd, og mun því bezt að geyma hana þangað til þjóðveldishugmyndin í heild sinni ryður sjer til rúms.

Forseti: Sökum þess að jeg ímynda mjer, að fleiri þingmenn muni vilja taka til máls við þessa umræðu, þótt ekki hafi nú sem stendur nema einn beðið um orðið, en þingfundur er nú orðinn svo langur, að skrifararnir varla afkasta meiru, þá leyfi jeg mjer að fresta þessari umræðu til kl. 12 á morgun, og segi því fundi slitið.

Þrettándi fundur, miðvikudaginn 11. ágúst kl. 12. Allir á fundi.

Furmvarp til stjórnarskipunarlags um hin sjerstaklegu málefni Íslands (35, 58); framh. 2. umr.

Framsögumaður (Benidikt Sveinsson): Jeg skal geta þess, að viðvíkjandi breyting-artill. h. þm. Borgf. (Gr. Th.) finn jeg satt að segja alls eigi neina ástæðu til að lengja umræðurnar, fyr en hann talar að nýju, það er að segja ef hann þá gefur mjer nokkurt tilefni til þess, því óþarfa mælgum breytingaratkvæði hans, svo ómerkileg sem þau eru, vil jeg varast.

En það var annað atriði í málinu, sem jeg vil gera að umtalsefni, og það er það, sem hinn hæstv. landsh. tók fram í gær til að sýna, að furmv. þetta, eða hin end-

urskoðaða stjórnarskrá, kæmi í bága við stöðulögin. Að þessu atriði vil jeg snúa mjer. Þetta atriði kom að vísu til umræðu þá, en jeg þykist hafa ástæðu til að efast um, að hinu háttvirtu þingmönnum hafi orðið fullglögg sú röksendaleiðsla þá, sem jeg hjelt fram til að sýna, að hæstv. landsh. hefði eigi rjett að mæla, og að mótbárur hans í þessu efni, sem sje bágin við stöðulögin 2. jan. 1871, væru að fullu og öllu hraktar.

Það voru þá sjerstaklega 3 atriði, sem hæstv. landsh. tók fram þessari sinni skoðun til sönnunar. Fyrsta atriðið var ákvæðið um stundarsakiraptan við þetta stjórnarskrárfrumvarp, samanbórið við 49. gr. frumv., hvorttveggja með tilliti til 3. gr. stöðulaganna. Hæstv. landsh. leggur nefnilega þann skilning í orðin »skal dæma í landsdómi« í ákvæðinu um stundarsakir, að með þeim sje táknað, að undir landsdóminu skuli heyra allur sá flokkur mála, sem eptir 49. gr. frumv. geti heyrt undir landsdóminu, en allir sjá, að mikið djúp er staðfest milli orðsins »skal« og orðsins »geta«, enda skil jeg svo orðið »skal«, og það munu aðrir verða að gera líka, að það grípi að eins yfir þann flokk mála, sem nefndur er í 49. gr. fyrri málsgrein; hún hljóðar svo : »Landsdómur einn dæmir í þeim málum, er landsstjóri eða neðri deild alþingis býr til á hendur ráðgjöfunum«. Þessi orð álit jeg og þessi orð staðhæfi jeg, að útiloka síðari málsgrein 49. gr. frá því að komast undan þeirri meginreglu eða rjettara sagt undantekningarlausu lögmáli, sem slegið er föstu í 3. grein stöðulaganna, að hæstirjettur dæmi í þeim (nefnilega þeim síðari) eins eptir sem áður, með öðrum orðum: að þau sýni að hin svonefnda nýmyndaða undantekning í ákvæðinu um stundarsakir: »skal dæma í landsdómi«, nái ekki og geti ekki náð til þess flokks af málum, sem nefndur er í síðari málsgrein 49. gr., og að þannig ákvæði stöðulaganna 3. gr. um stöðu hæstarjettar, eins og þangað til hafði viðgengizt, standi allsendis óhögguð og óbreytt. Þessu held jeg nú fram; en hæstv. landsh. heldur því fram, að nýmæli það, sem með

þessum orðum er myndað, og skapast við hina endurskoðuðu stjórnarskrá, nái einnig til þessa flokks mála. Það er að eins þessi ágreiningur, sem er á milli okkar hæstv. landsh. og mín í þessu efni. Þess vil jeg biðja hina háttvirtu þingmenn vel að gæta. Nú skal jeg sýna fram á, að minn skilningur sje rjettari á nýmælinu eða hinni svonefndu undantekning. Hvað þýðir þá þetta orð »skal dæma«? Það vill nú vel til, að jeg þarf eigi að hafa mikil umsvif eða seilast langt til þess að finna lykilinn að þeim eina rjetta skilningi á þessu orði, og langt mál um það er alveg óþarft. Hinn hæstv. landshöfðingi er mjer samdóma, og það eru víst allir, nema þingmaður Borgf. (Gr. Th.), um það, að með orðunum í ákvæðinu um stundarsakir: »er hæstirjettur í Danmörku æðsti dómstóll í íslenskum málum þangað til breyting verður á því gerð með lögum, er ríkisþingið og alþingi« (eða hið almenna löggjafarvald ríkisins og hið sjerstaka löggjafarvald Íslands, að svo miklu leyti, sem það eptir stjórnarskipunarlögunum heyrir undir verksvið þessara löggjafarþinga, hvort í sínu lagi) »samþykkir«,— samdóma um það, segi jeg, að með þessum orðum sje fullt eins vel tekið fram og því borgið, að staða hæstarjettar sem æðsta dóms í íslenskum málum sje óbreytt, öldungis óbreytt eptir sem áður, eins og með ákvæðinu í 3. gr. stöðulaganna. Þetta er þá víst, og um það verður ekki framar þráttað. En má jeg nú spyrja: flýtur þá ekki beinlinis af þessu, eingöngu af þessu, eður, þó ekki sje haft tillit til neins annars en þess ákvæðis sjálfs um stundarsakir, að orðið »skal« verður og hlýtur að takast í þeim takmarkaða skilningi, sem jeg legg í það, sem sje, að með því sje að eins átt við þau mál, sem innleiðast og myndast með stjórnarskrá þessari, þau mál, sem skapast við það, að ábyrgðarstjórn verður stofnsett í landinu sjálfu? Orðið »skal« getur, segi jeg, eigi tekizt í viðtækari skilningi, þó 49. gr. frumv. síðari málsgrein sje tekin til hjálpar, nema með því einu móti, að troða hreinni og beinni mótsögu inn í sjálft ákvæðið um stundarsakir og með því móti kollvarpa

heimildarlaust og ástæðulaust allri stefnu frumv. Jeg vona líka, að allir geti sjeð, að allt hið sama verður ofan á, þó maður skoði 49. gr. Jeg vona, að hæstv. landsh. játi, að það sje algild regla í lögum, að menn meg ekki nokkurn þann skilning í lagagreinir leggja, sem skapar mótsögn við lögin sjálf í heild sinni, og sje um tvennan skilning að ræða, þá verði að velja þann skilning, sem verður samhljóða anda og stefnu laganna, jafnvel þó hann liggi fjær eptir orðunum. Jeg er viss um, að þegar hæstv. landsh. íhugar þetta nákvæmar, þá gefur hann mjer rjett í þessu, að ákvæðið um stundarsakir neyðir menn til að sjá, að hjer er enginn bági við ákvæði stöðulaganna um stöðu hæstarjettar sem æðsta dóms í íslenzkum málum, og að menn skilji, að þar er að eins verið að tala um þann flokk mála, sem nyr er og aldrei hefir áður heyrt undir hæstarjett, og að í 49. gr. frumv. er að eins ljóslegar tekið fram, hvernig skiptin sjeu á milli þessara flokka, sem þar eru nefndir, þar sem annar eptir eðli sínu heyrir undir landsdóm einn (nfl. í fyrri málsgrein) út af fyrir sig, því þar ræðir um tvo alls ólíka flokka mála, hvar af hinn síðari heyrir undir verkvið hæstarjettar hjer eptir eins og hingað til, samkvæmt ákvæðinu um stundarsakir, sem hjer ræðir um, þangað til breyting verður gjörð á því með lögum, sem ríkisþingið og alþingi samþykkir. Látum sjá. Í fyrra liðnum stendur nefnilega «landsdómur einn dæmir» og þetta er sama sem landsdómur «einn skal dæma». Með öðrum orðum : enginn annar dómstóll en landsdómur er «competent» að dæma í þessum málum, er landsstjóri eða neðri deild býr til á hendur ráðgjöfunum. Allir sjá, að þetta stendur í skarpri mótsetning við seinni liðinn í greininni (49.), þar sem talað er um allan annan flokk mála, bæði með tilliti til þess, að hjer ræðir um aðra menn, en ráðgjafana, og svo í annan stað með tilliti til þess, að hjer er að eins svo ákveðið, að landsdómur «geti» dæmt í þeim eptir kær- um landsstjóra «með leyfi» neðri deildar, en alls ekki sagt, að landsdómurinn dæmi

«einn» í þessum málum, þó þetta skilyrði, leyfi neðri deildar, komi fram, sem að öðru leyti er, eins og jeg tók fram í gær, að eint «facultativt», en engin skilyrðislaus nauðsyn, eins og um málin af fyrri flokkn- um, og er það auðsætt, að málin eptir þess- um síðari lið greinarinnar heyra eptir sem áður undir hæstarjett vegna mótsetn- ingarinnar við fyrra liðinn samkvæmt á- kvæðinu um stundarsakir um hina óbreyttu stöðu hæstarjettar. Jeg tók það að öðru leyti fram í gær, að þar sem leyfi það, sem gefið er með þessu ákvæði í síðari lið 49. gr., er alveg komið undir því, að neðri deild og landsstjóri verði sammála, eður undir sjálf- ráðum sameiginlegum gjörðum þeirra, þá væri hægt að sneiða hjá öllum vanda; en þetta biður engra svara, því hjer er, rjett skoðað, enginn alls enginn vandi á ferðum; allt fellur í ljúfa löð. Aldeilis eins og birtan hjer í salnum sýnir, að sólin er á lopti, eins sýnir ákvæðið um stundarsakir, skoðað út af fyrir sig og borið saman við 49. gr., hvernig skilja eigi orðið «skal», og það kem- ur ekki í nokkurn minnsta bága við stöðulög- in. Jeg þarf að öðru leyti ekki að taka fram, að það er ekki nóg ástæða til að leggja skakkan, of viðtækan skilning inn í orð, að það sje mögulegt, heldur verður maður að vera neyddur til þess; en það er svo langt frá því, að þetta síðara eigi sjer stað með þetta orð «skal» í ákvæðinu um stundarsakir, að maður er einmitt knúð- ur til að leggja þann takmarkaða skilning í það, sem jeg geri, í hverja átt sem litið er. Jeg vona nú að þingmönnum sje ljós þessi skilningur minn, og að þeir sjeu sannfærðir um, að hann er sá eini rjetti.

Annað atriði, sem hæstv. landshöfðingi lagði svo mikla áherzlu á, var, að útlátið væri orðið «siglingar» í 2. gr. hinnar endur- skoðuðu stjórnarskrár staflíð 7. Jeg tók fram ýmislegt í gær til að sýna, að þessi útlátning væri alveg saklaus; mjer skildist heldur ekki betur á hæstv. landsh., en að hann hjeldi það líka saklaust, svo sem ef það væri t. d. glappaskot eða hefði fallið úr í prentsmiðjunni; því allt þetta er of lítilfjör- legt til þess, að sagt verði, að það komi í

bága við stöðulögin. Jeg veit, að skrifaður bókstafur hefir mikla þýðingu, þó ekki svo mikla þýðingu, sem andmælendur hinnar endurskoðuðu stjórnarskrár vilja láta hann hafa í þessu atriði, að stjórnarskrá þessari verði neitað staðfestingar fyrir aðra eins sök eins og þessa. Ef svona ómerkilegt atriði væri látið hafa slíka þýðingu, þá mundi það reynast ærið örðugt, að láta skipun mannfjelagsins vera komna undir mannlegum lögum. Meira að segja, þó að eins hefði verið sagt í 2. gr. hinnar endurskoðuðu stjórnarskrár: »Hin sjerstaklegu málefni landsins eru þessi: 1. hin borgaralegu lög, hegningarlögin og dómgæzlan, er hjer að lýtur; 2. lögreglumálefni; 3. kirkju- og kennslumálefni o. s. frv., —þótt maður allt svo hefði sett «o.s. frv.» í staðinn fyrir alla hina eptirfylgjandi 6 liði, þá hefði það þó auðsjáanlega eigi komið í bága við stöðulögin, enda hefðu þau gildi eptir sem áður, svo að hver, sem hefði viljað sjá, hvar þá grein væri að finna, sem þannig væri tilvitnað, hefði verið innanhandar að fletta upp í stöðulögunum, eins og þegar prestur flettir upp biflunni. Í öðru lagi er það auðsætt hverjum manni, að öllum þeim liðum hefði að ósekju mátt sleppa, sem með einhverju móti gátu talizt undir almennari og yfirgripsmeiri liði, sem nefndir væru. Hæstv. landsh. taldi upp ýmisleg mál, sem hann sagði að heyrði undir siglingar, en eigi undir verzlun; en jeg segi: öll þau mál, sem hann nefndi, heyra að minnsta kosti undir orðin »borgaraleg lög«, þótt menn vilji ekki láta þau heyra undir orðin »fiskiveiðar, verzlun og aðrir atvinnuvegir«. Jeg get annars upplýst h. þingd. um það, hvernig þessi upptalning hinna sjerstöku mála er öndverðlega tilkomin; hún hefir sinn glöggva sögulega uppruna. Hún byrjar á alþingi 1867; þá var í frumvarpi stjórnarinnar upptalning á almennu málunum eingöngu, en þingið valdi þann veg, að setja inn upptalning á sjerstöku málunum við hliðina á hinum almennu málum. En svo yfirgripsmikil, sem sú upptalning hinna sjerstöku mála þá var, þá sest þó eigi orðið »siglingar« þar, og þó munu menn verða að

játa, að siglingar hafi heyrt eptir þeirri upptalning undir hin sjerstöku mál, sem nefnd eru. Jeg vil líka á hinn bóginn geta þess, að þó orðið »siglingar« stæði í stjórnarskránni, þá mundi t. a. m. herskip ekki geta heimfærzt þar undir og að alltsvo þetta orð yrði að skiljast í takmarkaðri þýðingu. Og þó min skoðun væri nú ekki rjett—sem jeg alls eigi get viðurkennt—, þá standa stöðulögin óhöggðu þrátt fyrir þessa útlátning, og það af þeirri ofur-einföldu og skiljanlegu ástæðu, að hjer er ekki farið fram á neitt, sem stöðulögin ekki heimila. Menn gæti þess vel, að þá fyrst gæti útlátningin komið í bága við stöðulögin, ef með henni væri farið fram á eitthvað meira eða fram yfir það, sem þau heimila; þetta hlýtur hver maður að skilja.

Viðvíkjandi 3. atriðinu vísa jeg til þess, er jeg tók fram við 1. umr. og á alþingi 1885, enda var því eigi mótmælt af þeim landshöfðingja, sem þá var. Jeg hef eigi á móti því, að stjórnin í Danmörku kunni að hafa ráðgert, að æðsta stjórn hinna íslenzku mála ætti að vera eða mundi verða í Kaupmannahöfn. En stjórnarskráin fer auðsjáanlega eigi í bága við stöðulögin fyrir það, þó stjórnin kunni að hafa ráðgert eitthvað, er alþingi Íslendinga eigi getur fallizt á. Til þess yrði það að vera lögá-kveðið og það í stöðulögunum. Jeg tók það að öðru leyti fram við 1. umr. málsins, að 6. gr. stöðulaganna snerti að eins hina fjárhagslegu hlið málsins, en 3. gr. hina stjórnulagalegu skipun hinna sjerstöku mála Íslands, og um þau ein er hjer að ræða; og þar er ekki talað um, hvar æðsta stjórn Íslands sjerstöku mála skuli vera, og þetta, einmitt þetta legg jeg alla áherzluna á. Vjer höldum því þess vegna fast, og byggjum á því sem óbilugri undirstöðu, að vjer höfum því eigi annað móti oss en eintómar ráðagerðir stjórnarinnar, og þær geta sannarlega ekki skapað neinn bága við stöðulögin, þegar ræðir um landerjettindi vor, hvað skipun hinna sjerstaklegu mála Íslands snertir; þær geta verið þess eðlis, að þær hafi áhrif á, hvað stjórnin á þeim og þeim tíma vilji gera, hvað henni sje geðfelt að

gera, en mótsögn við stöðulögin getur það aldrei orðið, þó vjer skrifum ekki undir þær. Að svo mæltu skal jeg eigi fara fleirum orðum um þetta mál að sinni, og vil gefa öðrum þingmönnum kost á að taka til máls.

Landshöfðingi: Mjer fellur það mjög illa, að jeg verð að segja h. framsögum. (B. Sv.), að honum hefir eigi tekizt að sannfæra mig um, að jeg hafi haft rangt fyrir mjer í gær, og að jeg get ekki verið honum samdóma í þeim atriðum, sem þá voru umtalsefni milli okkar. H. framsögum. segir, að eptir mínum skilningi á orðinu «skal» í ákvæðinu um stundarsakir komi fram mótsögn í ákvæði þessu; en það get jeg ekki sjeð. Það er engin mótsögn í því, þó að einhver lagaákvörðun setji almenna reglu, en geri jafnframt undantekning frá henni. Það er því engin mótsögn í því, þó ákvæðið um stundarsakir setji þá aðalreglu, að hæstirjettur skuli vera æðsti dómur í íslenskum málum og að á því verði ekki breyting gjör nema með samþykki hins almenna löggjafarvalds ríkisins, en geri jafnframt þá undantekningu, að þetta ákvæði skuli ekki ná til þeirra mála, sem landsdómur á að dæma. Ákvæðið er þannig í sjálfu sjer hugsunarrjett; en það er sá galli á því, að það kemur í bága við stöðulögin.

En viðvikjandi orðinu «skal», þá get jeg ekki skilið, að nokkrum blandist hugur um það, að landsdómur skuli dæma í öllum þeim málum, sem átt er við í 49. gr. hinnar endurskoðuðu stjórnarskrár. H. framsögum. vildi gera svo mikinn greinarmun á milli hinna tveggja málsgreina í 49. gr., eins og þar á milli væri eitthvert djúp staðfest, en þær eru í raun og veru öldungis jafnhliða. Er það ekki frjálst landsstjóra og neðri deild, að höfða mál gegn ráðgjöfunum, eða er það skylda þeirra? Og í síðari málsgrein kemur hið sama út; það er komið undir landsstjóra og neðri deild, hvort mál er höfðað. Í báðum málsgreinunum er málshöfðunin «facultativ», en landsdómur er skyldur að dæma, ef mál er höfðað. Jeg verð því að halda því fram,

Alþt. B. 1886.

að með 2. gr. frumvarpsins, samanborið við ákvæðið um stundarsakir, sje gerð breyting á stöðu hæstarjettar sem æðsta dóms í íslenskum málum, þannig, að landsstjóra og neðri deild sje heimilt að taka undan honum ýms stærstu glæpamál og láta dæma þau í landsdómi einum eptir þessu frumv. En á þessu má ráða bót; ekki þarf annað en leggja þetta frumv. fyrir ríkisþingið; en er það vilji framsögumanns? Jeg held ekki. Viðvikjandi orðinu «siglingar» gerði hann sjer mjög mikið far um að sýna, að úrfelling þess væri þýðingarlaus. En það held jeg honum hafi varla tekizt. Hann sagði, að siglingar gætu heyrt undir orðið «borgaraleg lög» í 2. gr. stjórnulagafrv., og því væri allt gott. En heyra eigi öll þessi mál, sem talin eru upp í hinum einstöku liðum greinarinnar á eptir, undir borgaraleg lög? Og því er þá verið að telja upp ýms einstök mál og ekki sett «o. s. frv.» í staðinn fyrir þau, eins og h. framsögum. var að tala um að mætti setja? En fyrir utan það, að jeg þekki ekki þess konar form á lögum, að mönnum sje ætlað að fylla út sjálfir eða geta í eyðurnar, þá hefði þó nauðsynlega þurft eins, til þess að það næðist, sem framsögum. var að tala um, og það var tilvitnun til stöðulaganna 3. gr., svo að það yrði ljóst, hvað meint væri með orðunum «o. s. frv.». En hvort orðinu er sleppt af vangá eða glappaskoti eða af ásettu ráði, hefir engin áhrif með tilliti til stöðulaganna; þeim er breytt hvort sem er með því, og þó það sje glappaskot, þá hefir það eins mikla þýðingu og hver önnur breyting, og gerir greinina að mínu áliti óhæfa. En það er eigi vert, að við sjeum að kíta um þetta lengur, h. framsögum. og jeg; hann sannfærir mig ekki í þessu efni, og eins víst og sólin er nú á loptinu, eins víst er það, að mjer mun eigi takast að sannfæra hann.

Grimur Thomsen: Jeg skal ekki blanda mjer inn í þá stærri «politik», sem fram hefir farið milli hæstv. landsh. og h. framsögum.

Jeg vildi að eins minnast lítið eitt á eitt

15 (22.sept.).

eða tvö atriði, sem jeg gleymdi að taka fram í gær, er jeg skýrði breyt.till. mínar fyrir h. þingdm. Jeg hefi, eins og breyt.till. sýna, stungið upp á því, að bæta inn í 32. gr. frumv. eptir orðin: »láta af hendi neina af fasteignum landsins» orðunum: »hvort heldur er landssjóðsjarðir eða kirkjujarðir». H. framsögum. sagði í gær, að það væri deginum ljósara, að í fasteignum landsins væru og innibundnar kirkjujarðir. Þetta hefir og verið minn skilningur; en hvernig hefir stjórnin skilið og hvernig hefir reyndin orðið? Reyndin hefir orðið sú, að stjórnin hefir álitíð sjer heimilt að selja kirkjujarðir og hafa makaskipti á þeim við aðrar jarðir. Meira að segja: stjórnin hefir farið svo langt, að þegar þingið hjer samþykkti 1883, að stjórnin mætti selja Sauðafellskirkjujörðina Hamra í Laxárdal, þá neitaði stjórnin að gera það eptir heimild frá þinginu; hún sagði: alþingi hefir ekkert með þetta mál að gera; en snúi eigandi Sauðafells sjer að mjer, þá getur hann fengið leyfi til að selja þessa eign Sauðafellskirkju, og— h. þm. og velæruverðugi eigandi Sauðafells, sem áleit áður, að þingið eitt hefði heimild til að selja þessa jörð, fór að ráðum stjórnarinnar og þáði boð hennar. Af þessu sjer h. framsögum., hvernig stjórnin skoðar kirkjujarðirnar, og þá vona jeg líka, að hann sjái, hve áriðandi er, að hafa í stjórnarskipunarlögum glöggar ákvarðanir um hvað eina, og hve nauðsynlegt það er, að tala glögg um það, sem er aðalatriði hvers máls. Í sambandi við þetta vil jeg geta þess, áður en Ísland fjekk stjórnarskrá, þá var æfinlega síður að veita með konungsúrskurði lækkanir á umboðsgjöldum, en fyrst eptir það, að þingið fjekk löggjafarvald, vildi stjórnin ekki veita neinar linanir í afgjöldum, nema þær væru teknar upp á fjárlögin. Stjórnin vildi ekki einu sinni gefa litla uppgjöf á landskuld af tómthúsinu Hólshúsi á Vestmannaeyjum, nema með fjárlögum. Þetta var á fyrstu löggjafarþingunum. Síðan sjáum vjer, að þetta var veitt, ekki einu sinni með konungsúrskurði, heldur með ráðgjafarbrjefum og landshöfðingjaúrskurði. Yfir-

skoðunarmenn landsreikninganna hafa opt fundið að þessu síðan, en engin bót verið á því ráðin enn. Jeg tek einnig þetta fram til þess að sýna og sanna, að nauðsynlegt er að orða lögin glögg, og vona jeg, að h. framsögum. játi, að þetta að minnsta kosti sje til skýringar málinu.

H. framsögum. sagði við síðustu umr. þessa máls, að jeg hefði ekki breytt samkvæmt orðum mínum við 1. umr. þess, þar sem jeg hefði ekki lagt það til í breyt.till. mínum, að fjárlög væru undan skilin þeim lögum, sem stjórnin mætti gefa út sem bráðabyrgðalög. Mjer var alvara við 1. umr. að koma með þessa breytingu, en hvarf svo frá því aptur. Tilefnið til þess, að byrjað var á þessari stjórnarskrárbreytingu, var vissulega hin tíða synjun stjórnarinnar á samþykki eða staðfesting laga þeirra, er alþingi samþykkti, og meðfram líka bráðabyrgðalög þau, sem stjórnin gaf út, ekki alls fyrir löngu, um toll á útfluttum fiski. En bæði af því, að h. framsögum. hefir sannfært mig,— því jeg læt æfinlega sannfærast af gildum og góðum rökum — um, að ekki væri rjett að koma með þess konar breyt.till., þar sem slík ákvörðun væri fremur til ógagns en gagns, og af því að jeg af hinni stuttu viðkynningu, sem jeg hefi haft af þingmönnum, hefi sjeð, að þetta ákvæði gæti orðið mjög beitt vopn fyrir þingið í fjármálum, þá hefi jeg horfið frá þessu. Þetta sje jeg, sem sagt, sjerstaklega eptir að jeg hefi haft þann sóma, að sitja hjer með hinum núverandi þingmönnum. Jeg er ekki viss um, að þeir hafi allir þá meðvitund um ábyrgð löggjafarþings, að þeim sje til þess trúandi, að fara svo vel með það, að ekki komi sama ástandið hjer, eins og í Danmörku.

H. 1. þm. Skagfirð. (Ól. Briem) sagði, í gær, að tilslökunarsemi ætti að koma fram á báða bóga í öllum viðskiptum. Þetta er alveg satt og rjett. Ef þingið slakar til, þá er það sanngjarnt, að stjórnin einnig slaki til. Jeg skal játa það, eins og jeg hefi áður sagt, að jeg felli mig ekki að öllu leyti við ummæli hinnar konunglegu auglýsingar af 2. nóv. 1885, þó jeg geri það að sumu leyti. Jeg fínn, að ýmislegt

vantar í hana. Jeg finn, að um leið og hún finnur að aðgjörðum þingsins í þessu máli, þá bendir hún ekki á samkomulagsatriðin. En þar sem stjórnin bendir á, hvað því sje til fyrirstöðu, að hún geti samþykkt þetta mál, þá er ekki vegurinn til samkomulags sá, að þingið taki ekki bendingar hennar eða aðfinningar að neinu leyti til greina. Ef þingið vill slaka til, einkum í stæluþefninu, þá er vonandi, að stjórnin yrði fús til að slaka til við þingið á eptir. En það er ekki roskiinna manna, að metast um, hvor fyr skuli slaka til, þegar tveir deila.

H. 1. þm. Skagfirð. (Ól. Br.) minnti og á skyldu þingmanna að fylgja vilja þjóðarinnar. Það er langt frá mjer, að jeg vilji gera lítið úr vilja þjóðarinnar. Jeg álit þetta góða reglu, það er að skilja, þegar almenningssálitið er farið að jafna sig; en meðan gangur er á málunum, og hitinu er í mönnum, og sumar hliðar málanna sóttar með meira kappi en rjett er, þá er lítið að marka almenningssálitið; það sjest fyrst seinna, þegar ró er komin á, hvað rjett er. Jeg er enn ekki sannfærður um, að það sje sannur vilji þjóðarinnar, að fá þetta frv., sem hjer liggur fyrir, samþykkt alveg óbreytt. Þvert á móti mun þorri þjóðarinnar vilja, að því verði breytt í ýmsum greinum. Að minnsta kosti get jeg gefið það vottorð, að í Borgarfirði — og fór jeg um hann allan fyrir kjörfundinn, — var ekki nema að eins einn maðnr af þeim fjölda, er jeg talaði við, sem vildi hafa frumv. óbreytt. Margir hinna beztu og skynsömustu bænda óskuðu eptir því, að þessu frumv. yrði breytt. Skyldu þeir ekki vera fleiri út um landið, sem vilja hið sama? Mín sannfæring er, að almenningssálitið í þessu máli sje rangskreitt og sæki út á aðra hliðina; og er það von; því smiðir almenningssálitsins í þessu máli eru nokkuð svipaðir ýsu, sem veiðist norður við hafis; ýsan getur verið væn, feit og góð, og í alla staði heiðvirð, — en hún er blind á öðru auganu, og sje maður blindur á því auganu, sem snýr að sanuleikanum, þá er hætt við, að maður ekki hitti á hann.

Jeg skal svo ekki fara fleiri orðum um málið að svo stöddu; jeg veit það, að meiri hlutinn ræður öllu, en því meiri ábyrgð hefir hann á því, að brúka valdið vel.

Þorleifur Jónsson: Ef mig minnir rjett, mun h. þm. Borgf. (Gr. Th.) hafa sagt einhvern tíma í umræðum þessa máls núna á þinginu, að ef þingm. greiddu atkvæði með þessu stjórnarskráfrumv. alveg óbreyttu, þá vissu þeir ekki, hvað þeir gerðu. Þetta kemur mjer sjerstaklega til að standa upp og gera grein fyrir, hvers vegna jeg mun greiða atkvæði með því óbreyttu. Að vísu er engin þörf fyrir mig að fara að verja þetta frumv. með því, að h. fram-sögum. hefir gert það svo rækilega, að við það þarf engu að bæta.

Það hafa komið fram mikil mótmæli nú á þinginu móti þessu frumv., einkum þau, að það breyti stöðulögunum, og jeg held, að h. þm. Borgf. (Gr. Th.) hafi sagt, að stjórnarskráfrumv. mætti ekki breyta þeim í neinu, því að ef í stjórnarskráfrumv. væri gerð breyting á stöðulögunum, þá gæti konungur ekki staðfest það án samþykkis ríkisþingsins. Þegar ræða er um breytingar á lögum yfir höfuð, þá geta breytingar verið annaðhvort orðabreytingar eða efnisbreytingar. Mín sannfæring er, að konungur geti án samþykkis ríkisþingsins staðfest stjórnarskráfrumv., ef það gerir engar efnisbreytingar á stöðulögunum, þótt í því sjeu orðabreytingar á stöðulögunum, og sönnunin fyrir þessu liggur einmitt í sjálfri stjórnarskránni frá 5. jan. 1874, því að jafnvel hún breytir stöðulögunum að orðfæri til.

2. liður 1. greinar stjórnarskrárinnar er að efninu til samhljóða 1. lið í 2. gr. stöðulaganna, en með talsverðum orðabreytingum. Í 2. lið 1. gr. stjórnarskrárinnar stendur: ... »tekur Ísland aptur á móti »engan þátt í löggjafarvaldinu að því leyti »er snertir hin almennu málefni ríkisins, »á meðan það ekki hefir fulltrúa á ríkis- »þinginu, en á hinn bóginn verður þess »heldur ekki krafizt á meðan, að Ísland »leggi neitt til hinna almennu þarfa ríkis-

ins». Í 2. gr. fyrri lið stöðulaganna stendur aptur á móti: «Á meðan að Ísland ekki hefir fulltrúa á ríkisþinginu, tekur það engan þátt í löggjöfnni um hin almennu málefni Íslands, en aptur á móti verður þess ekki krafizt, að Ísland leggi neitt til hinna almennu þarfa ríkisins, á meðan að svo á stendur».

Jeg vona, að allir sjái, að hjer er orðamunur, og hann ekki svo lítill. Í stjórnarskránni er bætt inn orðunum: «aptur á móti». Í stjórnarskránni stendur: «lög-gjafarvaldinu», en í stöðulögunum: «lög-gjöfnni». Í stjórnarskránni: «að því leyti er spertir hin almennu málefni», en í stöðulögunum: «um hin almennu málefni». Í stjórnarskránni: «á hinn bóginn verður þess heldur ekki krafizt, . . eu í stöðulögunum aptur á móti verður þess ekki krafizt» . . . o. s. frv.

Þetta sýnir, að hans hátign konungurinn hefir ekki hikað við að skrifa undir stjórnarskrána 5. jan. 1874, þótt hún gerði orðabreytingar á stöðulögunum, og getur hann þá eins skrifað undir þetta frumv., án þess að leggja það fyrir ríkisþingið. Þetta hlýtur líka nú að vera orðin skoðun h. þm. Borgf. (Gr. Th.), því að í breyt.till. hans eru ekki færri en 5 orðabreytingar á stöðulögunum. Sumstaðar er mismunandi ritháttur, t. d. í breyt.till. hans við 2. gr.; þar stendur: «hæstarjettar» í einu orði og með «s», en í stöðulögunum er það í tveimur orðum, og með «z». Í breyt.till. er prentað: «æðsta», en í stöðulögunum er þetta orð með «z». Í breyt.till. er «s» á eptir orðunum «islenzkum málum», en í stöðulögunum er engin «s». Seinna í breyt.till. stendur: og hið «sjerstaka» löggjafarvald . . ., en í stöðulögunum: og hið «sjerstaklega» löggjafarvald . . . Þetta sýnir, að h. þm. Borgf. álitur ekki, að konungur þurfi að leita samþykkis ríkisþingsins til að staðfesta þetta stjórnarskipunarlagafrumv., þótt það geri orðabreytingar á stöðulögunum.

Þetta var nú um orðabreytingarnar; en nú er eptir að sjá, hvort þetta frumv. gerir nokkrar efnisbreytingar á stöðulögunum.

Jeg sje ekki, að hjer sje að ræða um nein-ar efnisbreytingar. Þær eiga helst að koma fram, þar sem ákveðið er um stöðu hæstarjettar. Jeg skal nú ekki fara mikið út í að sýna fram á, að þar sje engin efnisbreyting.

H. framsögum. hefir gert það svo rækilega, og er jeg að öllu leyti honum samdóma í því efni.

Í ákvæðinu um stundarsakir stendur: «Í islenzkum málum þeim, er eigi skal dæma í landsdómi samkvæmt þessum stjórnarskipunarlögum, er hæstirjettur í «Dannörku æðsti dómstóll, þangað til breyting verður á því gerð með lögum o. s. frv.» Hjer er því ákveðið, að hæstirjettur sje æðsti dómstóll í þeim málum, er eigi skal dæma í landsdómi, þ. e. eigi er skyldugt að dæma í landsdómi. Þegar nú þess er gætt, hver mál skuli dæma í landsdómi, þá ákveður 9. gr. frumvarpsins, að mál gegn ráðgjöfunum út af embættisrekstri þeirra skuli dæmd í landsdómi, og 49. gr. ákveður, að landsdómur einn dæmi í þeim málum. Þess konar mál geta því ekki komið fyrir aðra dómstóla. En nú er aðgætandi, að önnur mál geta einnig komið til landsdóms eptir síðara hlut 49. gr., og það yrðu þá sjálfsagt einkum hættuleg ghepamál. En það er engin skylda að dæma þau í landsdómi. Og þótt þau komi fyrir landsdóm, þá er engan veginn ákveðið, að hann einn skuli dæma í þeim, heldur má miklu fremur álykta þannig, að úr því að í byrjun 49. gr. er ákveðið, að landsdómur einn dæmi í málum gegn ráðgjöfunum út af embættisrekstri þeirra, þá dæmi hann ekki einn í öðrum málum, og þess vegna geti mál þau, sem talað er um í síðara hluta 49. gr., gengið frá landsdómi til hæstarjettar; er þannig með engu móti prengt verksvið hans. Jeg hefi ekki sannfærzt af ræðum mótstöðumannanna um, að þetta sje rangur skilningur.

Þá hefir verið talað um, að orðinu «siglingar» sje sleppt úr upptalning sjerstóku málanna. En siglingar má nú í fyrsta lagi heimfæra undir «atvinnuvegi» í 7. tölul. 2. gr. Orðið «aðrir» gerir, að það er hægt að

heimfæra siglingar þar undir. Jeg get því ekki sjeð, að hættulegt sje að sleppa þessu orði, þegar þar geta heimfærzt undir »aðrir atvinnuvegir». Auk þess eru aðrir liðir í 2. gr., sem »siglingar» og geta heimfærzt undir. Þar geta heimfærzt undir »borgaraleg lög», og sumpart undir »verzlun», og sumpart undir »fiskiveiðar» o. fl. Eða má jeg spyrja: í hverjum málum þrengir þessi úrfelling verksvið þingsins? Hvaða mál getur þingið ekki samið lög um, þótt orðinu siglingar sje sleppt? H. þm. Borgf. (Gr. Th.) sagði um daginn, að flutningsm. frumv. um »farmingjald skipa» gæti ekki komið með það frumv. aptur inn á þingið, ef þetta frumv. til stjórnarskipunarlaga yrði að lögum, vegna þess, að »farmingjald skipa» heyrði undir »siglingar». Jeg held þó sannarlega, að hann gæti komið með það aptur eptir sem áður. Mundi ekki mega heimfæra það undir 8. tölul. 2. gr., eða »skattamál»? Getur hann hrakið það, h. þm. Borgf.? Nei; því þetta er allt helber misskilningur hjá honum. En—þó það væri nú rjett hjá mótstöðumönnum, að »siglingar» gætu eigi heyrt undir aðra liði í 2. gr., þá þyrfti ekki samþykki ríkisþingsins til þess, að konungur staðfesti þessi lög fyrir það, þar sem þessi úrfelling ætti þá að fækka sjerstöku málunum. Um þetta sannfærist jeg því fremur, sem stjórnarskráin 5. jan. 1874 hefir innleitt nýjan flokk sjerstakra mála, sem ekki er nefndur í stöðulögum. Það eru málín í 57. gr. stjórnarskrárinnar; þar stendur: »sjerhver »vopufær maður er skyldur að taka sjálfur »þátt í vörn landsins, eptir því, sem ná- »kvæmar kann að verða fyrir mælt þar um »með lagaboði». Stjórnarskráin gerir hjer landvarnarmál að sjerstökum málum, þótt ekki sjeu þessi mál nefnd í stöðulögum.

Þar sem nú konungur ekki hefir hikað sjer við að skrifa undir stjórnarskrána frá 1874, þrátt fyrir þetta, væri miklu síður ástæða til að ætla, að hann mundi hika við að staðfesta þetta frumv. fyrir það, að það fækkaði sjerstöku málunum. Jeg sje þá, að frumv. þetta gerir að visu nokkrar orðabreytingar á stöðulögum, en alls engar

efnisbreytingar, og get jeg því ekki verið með 1. breyt.till. h. þm. Borgf.

Að því er snertir hinar breyt.till. h. þm. Borgf. (Gr. Th.), þá er jeg í öllu varulegu samdóma h. framsögum.; þó skal jeg sjerstaklega minnst á tvær þeirra. Önnur er sú breyt.till., að »konungur eða» falli burt; hún hlýtur að vera fram komín af því, að h. þm. Borgf. (Gr. Th.) vantreysti konunginum, og sje hræddur um, að hann brúki stjórnarskrána illa; en jeg tek undir með h. framsögm. (B. Sv.) í því, að jeg ber alls ekkert vantraust til hans hátignar konungsins í því efni. Það er og aðgætandi, að konungurinn gerir ekkert í stjórnarmálum, nema eptir tillögum ráðgjafanna. Þegar hann því ætti að ákveða, hver völd landsstjóri skyldi hafa, yrði hann í þessu að fara eptir tillögum hinna íslenzku ráðgjafa, og jeg get ekki ímyndað mjer, að þeir yrðu svo ódrenglyndir og óþjóðhollir, að ráða konungi frá að fela landsstjóra staðfesting laga og undirskript stjórnarályktana, og gera þannig landinu skaða. Ef t. d. h. þm. Borgf. yrði ráðgjafi, þá er jeg viss um, að hann mundi eigi ráða konungi frá því. Sje það hægðarleikur, að fá slík völd úr höndum konungs, sem h. þm. Borgf. vill ná frá honum, nú, þegar vjer verðum að sækja allt í hendur danskrar stjórnar, þá mundi þó enn hægra að fá þau síðar, ef þetta stjórnarskráfrv. yrði staðfest, því að þá yrðu það íslenzkir ráðgjafar, sem legðu konungi ráðin.

Þá er breyt.till. um, að bæta inn í 71. gr. orðunum: »og vilji stjórnin styðja mál- »ið»; þessi breyt.till. er alveg óhafandi. Til grundvallar fyrir þessari breyt.till. h. þm. Borgf. hefir sjálfsagt legið það, að spara óþarfan kostnað við aukaping; en það hefði þá verið nær að breyta annari grein, nefnli. 13. gr. frv., og ákveða þar, að þó þing væri rofið, þá kæmi það eigi næsta úr saman; en sú breyting liggur hjer eigi fyrir.

Jeg hygg því, að vjer eigum að hafna öllum breytingum h. þm. Borgf. (Gr. Th.), og greiða atkvæði með frv. óbreyttu.

Þegar jeg lít yfir sögu þessa máls, bæði

á þinginu í fyrra og til þessa tíma, þá sje jeg, að ástæður mótstöðumannanna hafa verið mjög svo breytilegar. Í fyrra á þinginu var það ein af aðalmótbárum þeirra, að konungurinn væri sviptur öllum »prærogativis», að kostnaðurinn væri ókljúfandi, að þetta væri eigi sannur vilji þjóðarinnar, að annað væri þarfara o. s. frv. Þetta voru helztu ástæður mótmælenda í fyrra. Svo kemur konunglega auglýsingin; hún minnist eigi á neina þessa ástæðu, heldur hefir allt aðrar: »eining ríkisins» og óbreytanleik stjórnarskrárinnar. Þá rís upp í vetur norðlenskt blað, sem þantað var hjer í Reykjavík í fyrra til þess að hefja baráttu gegn þessu máli; og sá maður, sem á þinginu í fyrra klifaði sí og æ á því, að konungur væri sviptur öllum rjettindum (prærogativis), berst þar á móti frv. af þeirri ástæðu, að það svipti Íslendinga öllum völdum, og segir, að stjórnarskráfrv. sje að eins apturtækt umboðsækjal o. s. frv. Svo kemur þetta þing; þá koma hjer í deildinni fram 2 sem andmælendur, en færa þó engar sömu ástæður fram og færðar voru fram í fyrra, og voru þeir þó báðir á þingi þá. Nú færa þeir það fram, að frv. þetta breyti stöðulögunum, og að engin stjórn geti staðfest það, eins og það sje lagað. Í fyrra sögðu þeir ekki eitt orð um þetta mál. Er það ekki eptirtektavert?—Annaðhvort hefir það hlotið að vera af því, að þeir hafa þá eigi sett sig inn í málið; en það er ólíklegt, því nú segja þeir, að gallarnir sjeu svo ljósir, að hver maður með heilbrigðri skynsemi hljóti að sjá þá. Hvernig fara þeir að verja það gagnvart kjósendum sínum, ef þeir hafa eigi sett sig inn í jafnmikilsvarðandi mál og þetta? Ef þeir hins vegar hafa sjeð gallana í fyrra, hvernig fá þeir þá aptur varið það fyrir kjósendum sínum, að þeir skyldu þá eigi benda á alla galla; sem þeir sáu?; það er þó heimtandi af hverjum þingmanni, að benda á þá galla, sem þeir sjá á frumvörpum þingsins og á lyktunum þess, og jafnframt, hvernig þeir vilji hrinda þeim í lag.

Framsögumaður (Benidikt Sveinsson): Mjer þykir illt, að h. hæstv. landsh. skuli

ekki vera við hjer í salnum, því að jeg ætlaði með fáum orðum að svara ræðu hans, og sanna honum, að jeg hafi skilið alveg rjett ágreiningsatriði þau, sem okkar eru á milli.

H. hæstv. landsh. lagði áherzlu á, að við lagasetning væri ekkert á móti því, að aðalreglan væri svo og svo þröng og undantekningin svo og svo víðtæk. Jeg viðurkenni, að þetta sje í sjálfu sjer að visu satt; en sá er gallinn á, að þessi almenna eður »abstract» setning hans sannar alls ekkert »in concreto», eða í því tilfelli, sem hjer ræðir um; því að fyrst og fremst er nú það, að h. hæstv. landsh. hlýtur að vera það kunnugt, að það er röng regla, að á sama standi, í hverju hlutfalli meginregla og undantekning standi hvor við aðra, þegar um visindalega niðurröðun yfir höfuð er að ræða; og sjerstaklega er það auðvitað mál, að í allri lagasetning á aðalreglan að vera sem víðtækust, en undantekningin sem þrengst, og þetta atriði er einmitt mjög svo árfðandi við alla lagaþýðing. Því af því leiðir það, að »Præsumptionin» eða líkindin eru jafnan fyrir því, að skilja undantekningarákvæði sem þrengst að verða má, en aldrei fyrir því, að skilja þau svo víðtækt, að meginreglan skerðist eða uppheljist. En þetta lögmál, sem þó er mínum skilningi í hag, kemst hjer ekki einu sinni að. Jeg bið þingmenn að gæta þess vel, að það er samkvæmt stöðulögunum 3. gr. ekki að eins almenn, heldur beinlínis undantekningarlaus regla, að hæstirjettur hafi hið æðsta dómsvald í íslenskum málum, eptir þeim reglum, sem þangað til hafði verið fylgt, þangað til stöðu hans yrði braytt með lögum, samþykktum bæði af ríkisþingi og alþingi. Hjer er því, þess bið jeg vel gætt, um enga, alls enga undantekning að ræða; hún skapast fyrst við það, að með stjórnarskránni myndast nýr, spánýr flokkur mála, það er að segja: mál á móti ráðgjöfum Íslands, og um þau mál var h. hæstv. landsh. mjer alveg samdóma — eins og líka er auðvitað —, að það gerði enga breyting á stöðu hæstarjettar samkvæmt stöðulögunum, þótt þau væru undan skilin verksviði hans, af því að það

væru ný mál, sem ekki voru til, þegar stöðulögin voru samín, og þess vegna gátu heldur ekki heimfærzt undir þær reglur, sem þangað til hafði verið fylgt um stöðu hæstarjettar sem æðsta dóms í íslenskum málum. Þessu og engu öðru held jeg föstu, og staðhæfi, að einmitt samkvæmt þessu, heyrir þau mál, sem talin eru í 49. gr. annari málsgrein hinnar endurskoðuðu stjórnskrár, undir aðalregluna, eða rjettara hina undantekningarlausu reglu í ákvæðum um stundarsakir. Jeg tók það áður skýrt fram, að síðari liður 49. gr. innihjeldi að eins «facultativt» leyfi til þess að dæma önnur mál í landsdómi en þau, sem snerta ráðgjafana, og á móti öðrum mönnum en þeim. Þetta hjelt jeg, að hinn hæstv. landsh. gæti ekki misskilið; og þó gerir hann það.

Þessi mál, sem tekin eru fram í síðari lið 49. gr., gera breyting á stöðu undirrjettarins og yfirrjettarins í þessum málum, en eigi á stöðu hæstarjettar; því þau ganga undan undirrjetti og yfirrjettinum, samannber orðið «getur kært», en alls eigi undan hæstarjetti; og þetta getur þó ekki verið á móti stöðulögnum; en þessi undanþága málanna undan undir- og yfirrjetti er að eins «facultativt» veitt með þessu ákvæði; en slíkt getur ekki átt sjer stað með málín, samkvæmt fyrrilið greinarinnar, móti ráðgjöfunum, er landsstjóri eða neðri deild býr á hendur þeim, því í þeim málum skal landsdómur einn dæma. Hjer er því ekkert «facultativt» um að ræða með tilliti til verksviðs landsdómsins. Jeg veit nú og treysti því staðfastlega, að h. þingmenn skilja, að þetta er rjett, og að þessi ákvörðun, sem hjer er spursmál um, er því í fullkomnustu samhljóðun og samræmi við stöðulögin, svo um það þarf ekki frekar að fjölyrða.

Viðvíkjandi orðinu «siglingar», þá gláddi það mig að heyra hæstv. landsh. segja, að hugmyndin borgaraleg lög væri svo víðtæk, að upptalning hinna sjerstaklegu mála hefði verið óþörf í 2. gr. frv., og að á eptir fyrsta lið hennar hefði mátt standa «o.s. frv.», að öllu öðru en því, að það væri óformlegt í lögum. Má vel vera, að það væri óform-

legt, en þetta «óformlega» snerti þá, eins og allir sjá, að eins eina grein hinnar endurskoðuðu stjórnskrár sjálfra, en ekki stöðulögin; og hvar væri svo báganu að finna við stöðulögin, nema hvergi? Jeg vildi óska, að hæstv. landsh. væri hjer við, því þá skyldi jeg spyrrja hann, hvort hann í virkilegri alvöru teldi það alveg þýðingarlaust, hvort það hefði verið meiningin að breyta stöðulögnum með útlátning orðsins «siglingar» eða ekki? Það verð jeg að segja, að þetta tel jeg splunkurnýjan lærdóm. Hæstv. landsh. veit þó víst, að eitt hið allra mest umvarðandi atriði við lagabýðing er það, að finna út, hvað löggjafinn hafi ætlað til, hver tilgangur hans hafi verið; eða hvers vegna skyldi lögbýðarinn og dómstólarnir svo grandgæflega vilja grennslast eptir að finna, hver hafi verið vilji og tilgangur löggjafans, ef þetta skyldi vera alveg þýðingarlaust. Nei! Það eina skal jeg segja, að það mætti sannarlega merki-legt heita, ef stjórnin rjeði konungi til að synja staðfestingar á hinni endurskoðuðu stjórnskrá af þeirri ástæðu, að alþingi Íslendinga hefði orðið það á, að sleppa úr henni orðinu «siglingar», annaðhvort af því, að það hafi fallið burt í prentsmiðjunni, eða það hefir orðið af einhverri tilgangslausri vangá, þegar stjórnskráin var rituð, eða það hefir verið gert til þess að fá betri íslenzku á henni. Já! Og ef út í slíka smuglega og jeg vil segja barnalega sálma skyldi farið af hálfu stjórnarinnar, þá yrði jeg að telja samanburð h. 2. þm. Húnv. (Þorl. J.) áðan alveg rjettan. Meira að segja: þá mætti máské ganga svo langt, að aldrei mætti breyta letrinu, sem stöðulögin voru fyrst prentuð með, heldur prenta jafnan með sömu leturtegund þau orð, sem upp úr þeim væru tekin. Jeg læt mjer því alveg nægja, að orðið «siglingar» hljóti, hvort sem menn heldur vilja, að geta innifalist ýmist í orðunum verzlun, fiskiveiðar eða þá undir borgaraleg lög, sem hæstv. landsh. sagði og viðurkenndi, að hefði svo víðtæka þýðing, að þau gripu yfir öll hin einstöku atriði í 3. gr. stöðulaganna og 2. gr. hinnar endurskoðuðu stjórnskrár.

Það gleður mig, að hæstv. landsh. lagði ekki mikla áherzlu það, að hver værum í löggjöf vorri bundnir við ráðagerðir stjórnarinnar, og verð jeg að ætla, að hann hafi verið mjer samdóma um það, að þær gætu eigi verið gildandi regla fyrir oss. Nú vona jeg, að mönnum sje farið að skiljast, hvers virði mótbáru stjórnarinnar gegn hinni endurskoðuðu stjórnarskrá 1885 sjeu. Jeg skal að eins geta þess, að allar aðrar mótbáru gegn henni, en þær, sem koma frá stjórninni og hæstv. landsh., tel jeg einskis virði, og án þess að kasta nokkurri rýrð á h. þm. Borgf. (Gr. Th.) verð jeg þó að treysta stjórninni betur en honum til að hafa fundið þær mótbáru gegn stjórnarskránni, sem tiltækilegt var að bera á borð fyrir alþingi.

Árni Jónsson : H. þm. Borgf. (Gr. Th.) hefir neytt mig til að standa upp og vildi jeg þó eigi að ósekju bera vopn á móti honum; en sem sagt: hann neyðir mig til þess.

Hann hefir látið oss nýju þingmennina sæta svo hörðum ákúrum nú dag frá degi, að það er ekki að ófyrirsynju, þótt hver berum hönd fyrir höfuð oss. Í gær líkti hann oss við hestaprangara norður í Skagafirði, og í dag við þorsk eða ýsu, og hjer um daginn sagði hann um frumv., sem jeg var svo óheppinn að vera flutningsmaður að, að það væri það óformlegasta og óþarfasta frumv. sem inn á þing hefði komið í þau 20 ár, sem hann hefði setið á þingi. Mjer datt í hug, þegar þessi örfadrífa og ákúrir dundu yfir, og þegar jeg heyrði þessi dæmi, annað dæmi: jeg hef verið á ferð og heimaríkur rakki hefir runnið frá garði, og viljað glepsa í mig; þá hefir mjer reynzt það bezt ráð, að láta sem jeg sæi það ekki; þá hefir hann hætt. En jeg sje, að þessi aðferð dugir ekki við h. þm. Borgfirðinga (Gr. Th.). Það verður að snúast á móti honum. Spádómar hans fá ekki á mig, því að það er alkunnugt, að þótt hann sje mikill og gamall spámaður, þá er hann síður en ekki sannspár.

En nú skal jeg snúa mjer að málefnum sjálfu.

Í því hinu mikilvæga máli, sem hjer er um að ræða, er um tvennt að velja: annaðhvort að samþykkja frumv. eins og það er, eða með breytt.till. h. þm. Borgf. (Gr. Th.). En þá er spurningin: Hvort er betra? Eru þessar breytt.till. þannig lagaðar, að frv. verði aðgengilegra fyrir stjórnina eftir en áður? Eða eru þær svo yfirgripsmiklar, að nokkur von sje til að stjórnin geti eða vilji leggja það til, að frv. verði að lögum, ef þær ná fram að ganga? Til að skýra þetta og sjá, hvort heppilegra er, er nauðsynlegt að skoða mótbáru stjórnarinnar gegn frumv., eins og það var samþykkt í fyrra og eins og það nú liggur fyrir. Þessar mótbáru eru þrjár, og standa í hinni konungl. augl. frá 2. nóv. 1885.

Fyrsta mótbáran er sú, að ef sú stjórnarskipun komist á, sem farið er fram á í frv., þá sje Ísland leyst úr öllu sambandi við ríkið, »þar sem hin æðsta stjórn landsins yrði falin á hendur stjórn í landinu sjálfu«. Ekki man jeg til, að breytt.till. h. þm. Borgf. (Gr. Th.) bæti úr þessu. Enda man jeg ekki betur, en að hann við 1. umr. þessa máls hefði þá skoðun, að Danaveldi mundi ekki detta í mola, þó að hin æðsta stjórn Íslands yrði falin á hendur stjórn í landinu sjálfu.

Önnur mótbára stjórnarinnar er sú, að ekki sje í frumv. vitnað til stöðulaganna 2. jan. 1871 og að það mundi verða til að efla þá röngu skoðun, að stöðulögin væru eigi gildandi hjer á landi. Þetta er hið eina, er um mætti segja, að breytingartilögurnar vildu kippa í lag. En nú hefir framsögum. (B. Sv.) lýst yfir því í ræðu sinni í gær, að það hafi engan veginn verið ætlun þingsins með þessu frumv., að efla þessa skoðun, þótt eigi hafi verið vitnað til stöðulaganna í frv. Þegar stjórnin sjer þessa yfirlýsing frá þinginu, þá vona jeg að hún hverfi frá þessari mótbáru sinni, svo að breytt.till. um þetta atriði sje óþörf. Jeg veit vel, að hæstv. landsh. og h. þm. Borgf. (Gr. Th.) halda því fram, að frumv. geri breyting á stöðulögunum; en hversu mikils sem jeg met ummæli þessara manna, einkum hæstv. landsh., þá verð jeg þó að

meta meir orð stjórnarinnar um þetta atriði. Og hin háttv. stjórn talar eingöngu um »ranga skoðun» á stöðulögunum, en alls ekki með einu orði um nokkra breyting á þeim.

Þriðja mótbára stjórnarinnar gegn frv. er sú, að með stjórnarskránni 5. jan. 1874 sje stjórnarskipun Íslands til lykta leidd; þessa mótbáru get jeg ekki skilið, fremur en h. þm. Borgf. (Gr. Th.), og ekki getur nein af breyt. till. hans komið stjórninni til að hverfa frá henni. Mótsögnin í þessu við fyrirmæli sjálftrar stjórnarskrárinnar 5. jan. 1874, 61. gr., er svo augljós, að hefði annað eins komið fram frá oss nýju þm., þá held jeg h. þm. Borgf. Gr. Th.) hefði farið harðari orðum um það en hann gerði, þegar hann minntist á þetta atriði um daginn.

Hæstv. landsh. hefir haft tvær mótbáru gegn frumv. Fyrst þá, að það gerði breyting á stöðulögunum; en, sem sagt, segir stjórnin það ekki.

Önnur mótbára hæstv. landsh. gegn frumv. var sú, að »eyða væri í það»; en um það atriði fór hann að vísu svo vægilegum orðum, að hann sagði, að mig minnir, að það væri að eins »illfús stjórn», sem gæti notað sjer þessa eyðu, þá eyðu nefnil., að ekki væri í frumv. ákvæði um, hvernig kjósa skyldi til alþingis.

Stjórnin hefir ekki látið annað í ljósi um frumv., en það, sem jeg hefi tekið fram. Hún hefir engan kost gefið á málamiðlun nje bent á, hvað til samkomulags gæti leitt. Það er því mjög tvísýnt, hvað af breytingum mundi leiða, eða hvort þær mundu geta þokað málinu í nokkuð betra horf. Mjer þykir leitt, að hæstv. landsh. er eigi nú hjer í salnum; því að jeg hefði óskað að heyra hans yfirlýsing um það, hvort þetta frumv. fjelli niður, eða það leiddi til þingrofa, ef breytingar væru á því gerðar á þessu þingi.

En þar sem jeg af áðurgreindum ástæðum fæ eigi sjeð, að breyt. till. þær, sem hjer liggja fyrir, gjöri frumv. að nokkrum mun aðgengilegra en áður í augum stjórnarinnar, þótt þær væru samþykktar,—þá

Alpt. B. 1886.

get jeg eigi gefið þeim atkvæði mitt; hygg jeg hitt heppilegra, eptir öllu því, sem enn er fram komið, að halda frumv. fram óbreyttu. Því að það fer þó í þá aðalstefnu, sem öll þjóðin æskir eptir.

Þórarinn Böðvarsson : Það er kunnugt, að ræður þingmanna snúast nú að eins um fá orð, eða um það, í hverju sambandi stöðulögin standi við stjórnarskrárfrumvarpið. Jeg hefði nú ekki staðið upp, ef jeg hefði heyrt hina síðustu ræðu h. framsögum. (B. Sv.) áður en jeg bað um orðið, því að hann tók svo glögglega fram mest af því, sem jeg ætlaði að tala um, að það er óþarfi að bæta við það. Þó skal jeg geta þess viðvíkjandi stöðulögunum, að það var alls eigi meining nefndarinnar í fyrra, að haggja einu orði í stöðulögunum; og sízt gat mjer dottið það í hug, þótt jeg væri einn af nefndarmönnum, því að jeg hefi frá upphafi haldið fram gildi stöðulaganna hjer á landi, og það á þeim tímum, þegar jeg varð að sæta töluverðum móthyr fyrir þá sök. Jeg get því engan veginn tekið það að mjer, að jeg innræti mönnum þann anda, að stöðulögin sjeu ekki bindandi eða gildandi. Jeg hefi, frá því þau komu út, álitíð þau góða rjettarbot, sem bæri að halda fast við. Þegar það því er viðurkennt, að nefndin hafi ekki viljað breyta stöðulögunum, og þegar ákvæði frumv. rjett skilin eru samkvæm þeim, þá get jeg ekki skilið, að þeir agnúar sjeu á stjórnarskrárfrumvarpinu að þessu leyti, að það geti ekki náð staðfesting konungs. Þá skal jeg fara fáum orðum um breyt. till. h. þm. Borgf. (Gr. Th.).

Hann lýsti því yfir í byrjun ræðu þeirrar, sem hann hjelt þeim til varnar, að hann kæmi fram með sundurknosum anda. En þá mundu breyt. till. engu síður mega segja, ef þeim væri gefið mál: við erum sundurknosáðar. Að vísu eru þær ekki sundurknosáðar í anda, því að anda hafa þær ekki. H. þm. Borgf. (Gr. Th.) lýsti því yfir, að 5., 6., og 7. töluliður breytinga sinna færi eigi fram á landráð. Jeg veit, að það muni öllum kunnugt af framkomu hans á þingi, að honum muni varla til hugar koma að

16 (25. sept.).

koma fram með landráð, til að koma landinu undan konungi, eður losa sambandið milli landsins og hinnar dönsku krúnu, og jeg vona, að enginn gruni hann um landráð gegn þjóð sinni.

En þótt hugmyndin, þessi hugmynd, að skafa nafn hans hátignar út úr helztu greinum stjórnarskrárinnar, sje eigi misbrúkuð af sjálfum meistararum, þá er hætt við, að eins fari með hana og svo margar aðrar mikillfengar hugmyndir, að lærisveinarir kunni að misbrúka hana; og fyrst meistarinn segir: jeg vil hafa nafn konungs samstaðar burtu tekið, þá kunni lærisveinarir að vilja, að það sje alstaðar gert, og að stjórn landsins sje alveg innlend, ekki einungis í hinum sjerstöku málum, heldur einnig í þeim sameiginlegu.

H. þm. Borgf. (Gr. Th.) lýsti því yfir, að hann hefði ekki fundið þann þjóðvilja í Borgarfirði, að menn hefðu viljað halda fram stjórnarskrárfrumvarpinu 1885 óbreyttu; en jeg verð að segja það aptur á móti, að sá vilji var í mínu kjördæmi; því að á fundi í Hafnarfirði, þar sem mættu kosnir mena úr öllum hreppum sýslunnar, var þessi spurning borin upp fyrir fundarmönnum, og var það samþykkt með öllum atkvæðum, að framfylgja frumv. óbreyttu; pólitíska leiðtoga þekki jeg þar ekki, svo að jeg geti sagt um þá: það er þessi, eða það er hinn; en ekki getur það átt við þingmennina þar, að þeir sjeu eineygðir, eða blindir á ögru auganu, eins og þm. Borgf. (Gr. Th.) sagði, að leiðtogar þjóðarinnar væru.

H. þm. Borgf. (Gr. Th.) hefir lýst því yfir, að þetta frv. mundi aldrei verða að lögum. Þess konar spádóma höfum vjer, sem eldri erum, opt heyrt hjer áður; hinir yngri eru þeim mäske óvanir; þó heyrðist mjer áðan, að h. þm. Mýr. (Á. J.) þekkti eitt-hvað til þeirra.

Jeg þekki ekki vilja stjórnarinnar; en vonlaust er þó ekki um, að hún staðfesti þetta frv. Jeg ætla henni ekki, að hún muni gera nokkuð annað en það sem rjett er og landinu fyrir beztu. Hvort sem h. þm. Borgf. (Gr. Th.) fer með spádóma eða

annar eldri maður lýsir yfir veikri von, þá segja hinir yngri, að þeir meti það ekki að miklu; þess konar vantraust heyri til þeim efri árum. Og þótt vjer eldri mennirnir deyjum í voninni, þá getur svo farið, að yngri mennirnir lifi til að sjá vonirnar rætast. Jeg vantreysti engan veginn stjórninni; hún hefir opt sýnt það, að hún hefir viljað fara að vilja þings og þjóðar, og nú síðast, er hún samþykkti lögin um kosning presta og lagði fram frumv. um banka, sem spámenntirnir spáðu að aldrei mundi verða. Jeg verð að dást að því, hversu stjórnin var eptirlát þinginu í því máli. Hvort sem þetta frumv. nær staðfesting eða ekki, þá er meginhugsunin í því sú, sem jeg hygg að stjórnarskipun vor eigi að byggjast á, sú, að stjórn hinna sjerstöku mála landsins fari sem mest fram í landinu sjálfu; og þótt þetta fái ekki framgang nú eða á hinum næstu tímum, þá getur það þó orðið síðar. En á meðan geta landsmenn sjálfir þokað málinu áfram með því að reyna að koma í hendur landshöfðingja sem mestu valdi að hægt er, eptir nágildandi stjórnarskipun.

Jon Jónsson: Jeg skal eigi vera svo djarfur, að segja neitt um, hvert lagalegt gildi að stöðulögin hafi, en að eins taka það fram, að þegar er búið að draga undan verksviði hæstarjettar einn aðalflokk íslenskra dómsmála. Þingið hefir samþykkt lög um það, og þau hafa verið „praktiseruð“ um land allt árum saman; það eru landamerkjarnál; þessi mál hugði h. þm. Borgf. (Gr. Th.) reyndar, að mundu aptur komast undir hæstarjett, ef þetta frumv. yrði staðfest. En jeg get eigi verið honum samdóma í því.

Þá ætla jeg að minnast á 2. breyt. till. h. þm. Borgf. (Gr. Th.) við 7. gr., nefnil., að orðið „alla“ falli burt; jeg álití það hinn mesta skaða, ef þetta orð fjelli burt, því það er til að skýra það, sem liggur í greininni. Á Englandi eiga ráðgjafarnir að bera fulla ábyrgð af stjórnarstörfunum, og það svo fyllilega, að þegar nýtt ráðaneyti tekur við, þá ber það jafnvel ábyrgðina fyrir það

tilefni, sem hefir ollað því, að hið fyrra ráðaneytið fór frá.

Um hinar breytt.till. læt jeg mjer nægja að vísa til hinna yfirgnæfandi ástæðna, sem h. framsögum. og fleiri h. þingmenn hafa fært fram móti breytt.till. þessum. Jeg verð því að greiða atkvæði móti öllum þessum breytingartill.

Þá var gengið til atkvæða.

Atkvæðagr.: 1. gr. frv. samþ. óbreytt með 22 atkv.

Breyt.till. þm. Borgf. við 2. gr. var felld með 21 atkv. gegn 2, að viðhöfðu nafnakalli eptir ósk þessara 6 þingm.: Grímur Thomsen, J. Jónassen, Eiríkur Briem, Þorv. Kjerúlf, Þorleifur Jónsson, Þorl. Guðmundsson.

Við nafnakallið sögðu þessir »já»: Grímur Thomsen og Jónas Jónassen.

»Nei» sögðu: Jón Þórarinnsson, Páll Ólafsson, Árni Jónsson, Benidikt Sveinsson, Einar Thorlacius, Eiríkur Briem, Gunnar Halldórsson, Jón Jónsson, Lárus Halldórsson, Ólafur Briem, Ólafur Pálsson, Sigurður Jensson, Sigurður Jónsson, Sigurður Stefánsson, Sveinn Eiríksson, Þórarinn Böðvarsson, Þorlákur Guðmundsson, Þorleifur Jónsson, Þorsteinn Jónsson, Þorv. Bjarnarson, Þorv. Kjerúlf.

2. gr. frv. samþ. óbreytt með 21 atkv.

3.—6. gr. — — — — — hver um sig í einu hljóði.

Breyt.till. þm. Borgf. við 7. gr. var felld með 22 : 1 atkv.

7. gr. óbreytt samþ. með 22 atkv.

Fyrri breytt.till. þm. Borgf. við 8. gr. felld með 21 : 2 atkv.

Önnur breytt.till. þm. Borgf. við 8. gr. þar með fallin.

8. gr. óbreytt samþ. með 21 atkv.

9. gr. — — — — — 21 —.

Breyt.till. þm. Borgf. við 10., 16., 17. og 18. gr. felldar með 22 atkv. gegn 1.

10.—16. gr. samþ. óbreytt með 21 atkv. hver.

Breyt.till þm. Borgf. við 17. gr. felld með 22 : 1 atkv.

17. gr. óbreytt samþ. með 21 atkv.

18. gr. — — — — — 21 —.

Breyt.till. þm. Borgf. við 19. gr. felld með 21 : 2 atkv.

19. gr. óbreytt samþ. með 21 atkv.

20.—23. gr. óbreyttar samþ. með 22 atkv. hver.

24.—31. gr. óbreyttar samþ. með 22 atkv. hver.

Breyt.till. þm. Borgf. við 32. gr. felld með 22 : 1 atkv.

32. gr. óbreytt samþ. með 22 atkv.

Viðaukatill. þm. Borgf. við 34. gr. felld með 22 : 1 atkv.

33.—47. gr. óbreyttar samþ. með 22 atkv. hver.

48. gr. óbreytt samþ. með 21 atkv.

49. gr. — — — — — 21 —.

50.—53. gr. óbreyttar samþ. með 22 atkv. hver.

54.—57. gr. óbreyttar samþ. með 22 atkv. hver.

58.—70. gr. óbreyttar samþ. með 22 atkv. hver.

Breyt. þm. Borgf. við 71. gr. felld með 22 : 1 atkv.

71. gr. óbreytt samþ. með 21 atkv.

72. gr. — — — — — 22 —.

Breyt.till. þm. Borgf. við ákvæði um stundarsakir fallið.

Ákvæði um stundarsakir samþ. með 21 atkv.

Fyrirsögnin álitin samþ. án atkvæðagr.

Frumv. vísað til 3. umræðu í einu hljóði.

Fr. til laga um breyting á lögum 8. jan. 1886 um lán úr viðlagasjóði til handa sýslufjelögum til aðarvarpsræktar (50); 1. umr.

Gunnar Halldórsson: Þetta er frv., sem jeg ætla að styðja með atkvæði mínu, og óska að ná fram að ganga, svo framarlega sem jeg get orðið sannfærður um, að eigi sjeu þeir agnúar á því, sem geri það að verkum, að frv. þetta, ef það verður að lögum, reynist ósanngjarnt gagnvart einstökum mönnum, og skal jeg skjóta því til lögfræðinganna hjer í deildinni, hvort þeir álitu eigi, að orðin í 2. gr. frv.: »Endurgjaldinu verður jafnað niður á varpjarð-

irnar í þeim sýslum, er áður nefnt fjelag nær yfir o. s. frv., geti eigi orðið ósann-
gjarnt ákvæði. Jeg tek t. d., að jeg eða
einhver, sem hefur mjög lítið varp — þó
líklega helst skyttarnar — vildu ganga í
þetta fjelag; væri þá eigi hart fyrir þá,
sem mikið varp hefðu, að verða að borga
afborganir af láni þessu, vegna þess að
einn maður í sýslunni hefði gengið í fje-
lagið? en eptir orðum frv. þyrfti eigi nema
einn maður í Ísafjarðarsýslu að ganga í
fjelagið til þess að jafna ætti afborgun-
um niður á allar varpjarðirnar í sýslunni.
Sje þessu þannig varið, get jeg ekki verið
með frv.; en jeg vona upplýsinga frá h. lög-
fræðingum í deildinni.

Eiríkur Briem: Þetta mál var hjer
fyrir deildinni í fyrra, og fjekk þá góðar
undirtektir. En nú er það komið fram, að
lögin geta eigi komið til framkvæmda, nema
breyting sje gerð á þeim, og það er sú
breyting, sem hjer liggur fyrir, og vona jeg
því, að frv. þetta verði stutt hjer í deild-
inni. En eins og frv. þetta liggur hjer
fyrir, er, að mjer virðist, nauðsynlegt að
breyta því dálítið, vegna þess að hjer er eigi
gert ráð fyrir breytingu á 2. gr. frv. í fyrra,
sem þó hlýtur að leiða af þeirri breytingu,
sem hjer liggur fyrir; en þetta heyrir til
2. umræðu, og mun jeg þá koma með brey-
tingaratkvæði.

Atkvæðagr.: Málinu vísað til 2. umræðu
með 20 atkv.

*Frv. til laga um lausn frá árgjalds-
greiðslu af prestakalli* (65); 1. umr.

Atkvæðagr.: Engar urðu umræður, og var
málinu vísað til 2. umræðu með 13 atkv.
gegn 3.

Frv. til laga um afnám embætta (48); 2.
umr.

Atkvæðagr.: Engar umræður urðu um
málið, og var því strax gengið til at-
kvæða, og

1. gr. samþ. með 19 atkv. gegn 1.
2. gr. — — 19 — — 1.
3. gr. — — 18 — — 1.
4. gr. — — 20 — — 1.
Fyrirsögn. — — 20 — — 1.

Málinu vísað til 3. umr. með 21 atkv.
gegn 1.

*Frv. til laga um laun landsstjórnar þeir-
rar, er skipa skal, þá er hin endurskoðaða
stjórnarskrá er staðfest* (61, 66); 3. umr.

Beníðikt Sveinsson vildi láta taka málið
út af dagskrá, en forseta þótti eigi nægar
ástæður til þess, og var það eigi gert.

Flutningsmaður (Þorlákur Guðmundsson):
Ef h. þingdeildarmenn hefðu ætlað sjer að
koma með breyt.till., þá væru þeir sjálfsgat
komin með þær, þar eð þetta er 3. umr.
málsins. Vjer flutningsmenn og 3 aðrir
þingdeildarmenn höfum komið með breyt-
till. þá, sem vjer ráðgerðum við 2. umr.
málsins, nefnilega, að aptan við 1. grein
bætist: »og leigulausan bústað»; skal jeg
taka það fram, svo þetta eigi valdi mis-
skilningi, að vjer meinum einungis lands-
höfðingjahúsið með tilheyrandi þeirri af-
girtu lóð, en alls eigi túnið á Arnarhól.
Hitt breytingaratkv. er um, að fella orðið
»þrír» burt úr 3. gr., svo eigi verði ágrein-
ingur, ef ráðgjafarnir yrðu að eins tveir.

Atkvæðagr.: Þá var gengið til at-
kvæða og

viðaukatill. við 1. gr. samþ. með 18 atkv.

— — — 3. gr. — — 16 —

Frumv. þannig breytt samþ. með 20 at-
kv., og sent til efri deildar.

*Tillaga til þingsályktunar um, að mæld
verði uppsigling á Hornafjörð og könnuð
skipalega við Ingólfshefða* (64); ein um-
ræða.

Sveinn Eiríksson: Jeg skal eigi eyða
tímanum með því að halda langa tölu fyrir
þessari tillögu minni til þingsályktunar,
heldur að eins fara um hana fáum orðum.
Jeg er sannfærður um, að h. þingdeildar-
mönnum er öllum kunnugt um, hvernig til
hagar í Skaptafellssýslum, enda þeim, sem
búa fjærstir þeim, og hvaða ástæður það
eru, sem valda því, að jeg kem fram með
þessa tillögu. Ástæðurnar eru nefnilega
einkum örðugleikar í sangöngum og verzl-
un. En jeg hafði og aðra ástæðu, og hún
var sú, að kjósendur mínir skorðu fast-
lega á mig, að leitast við að koma því með

einhverju móti til vegar, að þetta, sem til-lagan fer fram á, yrði gert.

Eins og h. þingdeildarmönnum er kunn-ugt, hafa Skaptfellingar eigi hið minnsta gagn af strandferðaskipunum, og verða þó að leggja til þeirra jafnt og aðrir. Göng-ur landpóstanna verða heldur eigi að til-ætlunum notum; en það mun reyndar af-greiðslumönnum fremur að kenna en áætl-uninni. Til þess nú að bæta úr hörmung-um okkar Skaptfellinga, höfum vjer eigi sjeð annað betra ráð, en að biðja um, að mæld yrði uppsigling þó eigi væri nema á Hornafjörð.

Fyrir nokkrum árum var Hornafjörður reyndar löggiltur sem verzlunarstaður, og var það þegar mikill hagur fyrir bæði Aust-ur- og Vestur-Skaptfellinga. Eitt kaupskip hefir í mörg ár komið einu sinni á hverju sumri á Hornafjörð, og legið þar nokkrar vikur, en á haustin hefir ekkert skip komið. Þetta skip, sem hefir komið snemma sum-ars, hefir ekki getað tekið nema ull, tól og peninga; en nú hafa menn litla sem enga peninga haft. Fje sitt hafa menn því orðið að reka á Papós eður jafnvel til Reykjavíkur, og selja það þar fyrir hvaða verð, sem kaupmönnum hefir þóknast að setja á það. Fyrir þetta eru menn komnir í óbotnandi skuldir, eigi að eins við hið heiðarlega verzlunarfelag, Gránufjlagið, heldur og við marga hina dönsku kaup-menn; en úr þessu mundi bætast töluvert, ef uppsigling yrði mæld á Hornafjörð, svo að menn áráddu frekar að koma þar, jafn-vel á gufuskipum, og gætu menn þá verzl-að þar má ske með hesta og sauðfje, og það á móti vörum, því menn hygga, að einmitt það, að höfnin hefir eigi verið mæld upp, hafi staðið í vegi fyrir, að gufuskip hafi viljað koma þangað inn. Við, sem erum þar kunnugir, álítum, að höfnin sje í alla staði góð, haldbotn góður, og inn-sigling er stutt og krókalaus. En það dug-ar ekki, þó við Skaptfellingarnir segjum það. Jeg vil leyfa vjer að geta þess, að vjer höfum líka dæmi fyrir oss. Norskur damp-ur kom þangað inn í fyrra sumar, með trjá-við til Bjarnaneskirkju, og það hafnsögu-

mannslaust. Hann lagðist mjög innarlega á höfnina, affermdi sig, og fór út aptur, og hlekkist eigi á í minnsta máta. Vjer höf-um því mika von um, að ef höfnin yrði mæld, þá fari gufuskip að koma þangað inn.

Þá er tillagan um, að könnuð verði skipa-lega við Ingólfshöfða; hana hyggjum vjer einnig vera lífsspursmál fyrir oss Skaptfell-inga, því ef þar fyndist höfn, þá gæti þó að minnsta kosti orðið útræði þaðan, því öllum ber saman um það, bæði Frökkum og Íslendingum, að þar sje aldrei fiskilaust fyrir. Við vitum að vísu eigi, hvort höfn-in er tryggileg fyrir stór skip, en það vit-um við, að dýpið er nóg, haldbotn góður, og hlje fyrir öllum vindum af öllum áttum, bæði norðan, austan, vestan og jafnvel sunnan; því öllum vindinum virðist þá slá upp í höfðann. Gæti nú verzlun og út-ræði komizt þar á, þá væri það hið fyrsta og fyrirfram auðsjáanlegasta stig til þess, að Skaptafellssýsla færi að komast á sama eða hærri stig að auðlegð en aðrar sýslur landsins. Sjálfsgt yrði nokkur kostnaður við þetta, því það þyrfti útbúning til þess að hala upp og niður Höfðann. Fjöruna þarf og að ryðja; en það getum vjer Skaptfellingar sjálfir gert, jafnvel án pen-inga.

Viðvíkjandi viðaukatillögunni um hina svokölluðu Vík, þá er það að segja, að þar er skipalægi hið bezta og útræði ágætt, enda hefir þar reynzt hið aflasælasta pláss. Í fyrra og eins í sumar kom þangað vöru-skip frá Vestmanneyjum, og gekk allt á-gætlega vel. Jeg hyg þvi, að gott væri, að athuga Víkina um leið. Jeg vona, að hinir háttv. þingdeildarmenn gefi tillögu þessari atkvæði sitt; því yrði þessu fram-gengt, er jeg sannfærður um, að það kæmi að hinum beztu notum.

Ólafur Pálsson : H. þm. Austur-Skapta-fellssýslu (Sv. Eir.) hefir tekið fram hið helzta í máli þessu, og og skal jeg ekki fjöl-yrða um það. En af því að jeg hefi komið fram með viðaukatillögu, þá skal jeg fara nokkrum orðum um málið. Mönnum er það kunnugt, að höfn hefir verið löggilt við

Jökulsá á Sólheimasandi og Dyrhóla, og hitt mun eigi heldur ókunnugt, að þær hafnir hafa ekki getað komið að notum.

En þessi vík, sem hjer er um að ræða, hefir ekki verið notuð fyrir höfn handa verzlunarskipum fyr en í fyrra sumar; þá kom þangað verzlunarskip frá Vestmannaeyjum, en það þorði ekki að leggja svo langt inn í víkina, sem víst má ætla að það hefði getað gert, af því að hún hafði ekki verið mæld. Það eru öll líkindi til, að botn sje góður á vikinni, og inn á henni upp undir fjallinu er gott hlje; það er að eins í austanátt og hafátt, að ekki er gott að komast þar út. Einkum getur þetta komið fyrir á vissum tímum ársins; en á sumrin þarf varla að óttast þetta. Ef Kötluhlaup skyldi koma, þá geta komið grynningar á vikinni, það er að segja ef hún hleypur utarlega fram á Mýrdalssandi, en hún getur líka hlaupið í austur á honum, eins og hún hefir gert, og gjörir hún þá ekki skaða, og þá er enginn háski búinn af hlaupi hennar. Það eru sjerstaklega vjer Vestur-Skaptfellingar og Eyjafjöllingar, sem mundu hafa stóran hag af, ef verzlun gæti komizt á við vík þessa.

Jeg gat þess, að í fyrra hefði komið skip á víkina, og nú hefi jeg frjett, að annað skip hafi komið þanga í sumar, með vörur handa pöntunarfjelagi þar, og hafi því skipi gengið vel. Og það segi jeg, að hallærið í Skaptafellssýslu mundi verða meira en það er, ef menn gætu þó ekki selt þar eystra hesta sína og fje fyrir pantaðar vörur, því aðrar vörur eru mjög litlar. Því að þótt menn reki þaðan fje hingað til Reykjavíkur, þá verður það ekki að hálfum notum, á móti því ef því yrði út skipað á vikinni; svo mikið hefir það hrakast á hinn löngu leið. Það þyrfti að mæla víkina á tveim stöðum, því að vjer álitum, að skip gætu legið á tveim stöðum á henni, og er annar þeirra dýpra, en hinn grynna.

Um höfn við Ingólfshöfða skal jeg geta þess, að fyrir hjer um bil 20 árum fór jeg út á Ingólfshöfða í þeim tilgangi að grennsast eptir, hvort ekki mundi mega koma á verzlun austan við höfðann; sá jeg þá, að það

mundi ekki vera gjörlegt sökum brimróts, sem þar var, og grynninga, en aptur á móti var ládeyða fram undan höfðanum. En til þess að sá staður geti komið að notum, þarf að ryðja þar vör, en dýpi litur út fyrir að sje þar mikið. Þeir sem geta haft gagn af höfn við Ingólfshöfða, eru Kleifahreppsmenn, Örafamenn, Suðursveitingar og enda í Leiðvallahreppi. Skal jeg svo ekki fjölgrða um þetta mál, en óska þess, að það fái góðar undirtektir og framgang hjer á þinginu.

Benidikt Sveinsson : Jeg skal ekki lengja mikið umræðurnar um þetta mál; en af því að jeg er fæddur og upp alinn í Skaptafellssýslu, og því nokkuð kunnugur, hvernig þar hagar til, þá álit jeg sjálfsagt fyrir þingið, að stuðla að því sem bezt það getur, að ljetta Skaptfellingum aðflutninga sína. Jeg get að vísu ekki lagt dóm á, að hve miklu gagni þessar hafnir geta orðið Skaptfellingum, en jeg legg engan efa á, að þær geti orðið þeim að gagni, og því er jeg málinu hlynntur.

Atkvæðagr. : Tillagan samþykkt í einu hljóði;

viðaukatill. samþykkt í einu hljóði.

Málið síðan afgreitt til efri deildar.

Fjörtándi fundur, fimmtudaginn 12. ágúst. Allir á fundi

Frv. til laga um ráðgjafaábyrgð (14); 2. umr.

Flutningsmaður (*Benidikt Sveinsson*) : Með því eigi hafa komið nein breytingar-atkvæði fram við þetta frumv. og mjer einnig virðist það í öllum greinum ljóst, þá ætla jeg eigi að vekja umræður um hinar einstöku greinar þess, nema því að eins, að hinir háttvirtu þingmenn gefi mjer sjerstakt tilefni til þess.

Grimur Thomsen : Jeg minnst á það við 1. umr., að mjer þætti ýmislegt athugavert við frv. þetta, og skal jeg nú taka hið helzta fram.

Í 2. gr. frv. er eitt atriði, sem mjer virðist mjög óljóst; það er nefnilega staflidur d, sem ákveður, að hver sá ráðgjafi, sem

eigi kemur því til leiðar, að ályktunum alþingis sje veitt það gildi, sem stjórnarskráin heimilar þeim, hann skuli hafa fyrirgert embætti sínu eða dæmdur verða óverður til að hafa á hendi nokkurt embætti, umboð eða sýslan.

Nú er mjer spurn, hvað viðtæk eru hjer orðin »ályktanir alþingis«? eru það þær ályktanir, sem talað er um í 10. gr. stjórnarskrárinnar og 16. gr. hinnar endurskoðuðu stjórnarskrár, þar sem svo segir: »undirskript konungs eða landsstjóra þarf til þess, að veita ályktunum alþingis lagagildi«; eru það þessar ályktanir, sem 2. gr. d-liður þessa frumv. á við? sje svo, þá gefur að skilja, að undir eins og konungur eða landsstjóri hafa skrifað undir, þá fá þær lagagildi.

Jeg skil því eigi, hvernig ráðgjafinn getur orðið sekur í broti, ef hann hefir lagt ályktanir þingsins fyrir konung eða landsstjóra til undirskriptar, þó þeir svo eigi skrifi undir; en skrifi þeir undir og ályktanirnar þannig fái lagagildi, þá getur eigi verið um að ræða, að útvega þeim neitt frekara gildi. En það eru einnig til aðrar ályktanir, eins og kunnugt er, nefnilega hinar svokölluðu þingsályktanir; vjer höfðum t. a. m. eina slíka fyrir oss í gær (till. til þingsál. um að mæld verði uppsigling á Hornafjörð o. s. frv.) og sem vjer samþykktum. Nú virðist mjer heldur hart, að dæma ráðgjafana frá embætti, þó að þess konar ályktunum verði eigi veitt það gildi, sem þingið vill, og sem stjórnarskráin heimilar þeim; því stjórnarskráin heimilar þeim ekkert gildi. Stjórnin tekur við þessum ályktunum, og þegar hún sjer sjer fært, þá fullnægir hún þeim; en margar þingsályktanir eru það, sem stjórnin eigi getur sinnt. Þingsályktunum, eins og þeim sem samþykktar voru hjer í deildinni í gær, getur hin sjerstaklega íslenska stjórn t. a. m. eigi fullnægt upp á sitt eindæmi; þær verða að leggjast fyrir hina almennu stjórn, og hún verður í öllum slíkum málum að snúa sjer til sjóliðsráðherrans, sem ræður öllu í þeim málefnum. Hvernig sem fer um slíkar ályktanir, er því íslenska

stjórnin saklaus, ef hún að eins hefir látið þær ganga sinn rjetta veg. Af þessum ástæðum virðast mjer því áður nefnd ákvæði þessa frumv. allt of hörð; sje eigi betur ein-skorðað, hvað viðtæk orðin »ályktunum alþingis« sjeu, þá verða þessi ákvæði beinlínis drakónisk.

Þá er annað atriði, sem mjer þykir at-hugavert; það er 3. gr. staflíður g, þar sem ákveðið er, að hver sá ráðgjafi skuli sæta sektum frá 1000 til 5000 kr. eða eptir atvikum sömu hegning, sem ákveðið er í 2. gr., sem stuðlar að því, »að konungur náði nokkurn glæpamann án lagaheimildar«. Jeg er ekki lagamaður, og spyr því, hvaða lagaheimildar er hjer vitnað til? Stjórnarskráin heimilar þó konungi að náða menu ótakmarkað, og í frumvarpinu til stjórnarskipunarlaga eru að eins undan skilin brot á stjórnarskránni, sem þau brot, er konungur megi eigi náða fyrir; en jeg get eigi hugsað mjer að með þessu sje bent að eins til stjórnarskrárbrota, því minnstu stjórnarskrárbrót, t. d. að stefna alþingi eigi saman í tæka tíð, geta eigi kallast glæpir. Jeg sje að þessi ákvæði eru tekin úr ábyrgðarlögum Norðmanna (7. júlí 1828), en þau eru þó tekin á nokkuð annan hátt en þar þar stendur í 2. grein: »Hver sá, sem veldur því, að nokkur afbrotamaður er náður fyrir utan þau takmörk, sem grundvallarlögin setja, eða veldur því, að afbrotamönnum er synjað þess vals, sem ákveðið er í 20. gr. grundvallarlagaanna, nefnilega synjað að kjósa um, hvort heldur að hann vilji þiggja náðun af konungi eða úttaka þá refsingu, sem hann er dæmdur til, hann skal sæta sektum frá 1000 til 5000 kr. o. s. frv., sbr. upphaf 3. gr. í frv.« (útlekking). Hjer er ákvæðið hugsunarjett; því 20. gr. mælir svo fyrir: »Konungur hefir rjett til að náða afbrotamenn í ríkisráðinu, eptir að íhugun æðsta dómstóls er fengin og hans dómur feldur. Afbrotamaðurinn má velja um, hvort hann vill þiggja náðun af konungi eða úttaka þá refsingu, sem hann er dæmdur til« (útlagt).

Hjer í frumvarpinu er eigi nægilega tekinn til greina munurinn á stjórnarskrá vorri

og grundvallarlögum Norðmanna; þessi lög eru því sniðin allt of nærri þeim. Í 3. gr. grundvallarlaga Norðmanna stendur reyndar: »frankvæmdarvaldið er hjá konungi»; en samkvæmt 49. grein hefir þjóðin gegnum stórpíngið allt löggjafarvaldið, og því er það, að lög, sem sniðin eru nákvæmt eptir lögum Norðmanna, geta eigi átt við vort stjórnarfyrríkomulag.

Sjerstaklega skal jeg benda á eitt atriði, sem hjer er sleppt, en sem er skarpt tekið fram í ábyrgðarlögum Norðmanna, og á hjer vel við; það er 1. kap. 1. grein stafl. a: »Hver sá, sem með ráði, tillögu eða ályktun hefir gefið tilefni til, að gerð sje breyting á 2. gr. grundvallarlaganna, að því leyti sem hún skipar svo fyrir, að evangelisk-lútersku trúarbrögðin skuli vera ríkistrú, skal o. s. frv.» (útlekking). Þessu hefir hjer verið sleppt, og þó voru greidd atkvæði um það í gær, og það samþykkt, að evangelisk-lúterska kirkjan skyldi vera hjer þjóðkirkja. Er h. þm. annara um aðrar greinar en þessa? Jeg skora á þá andlegrar stjettar þingmenn, sem hjer sitja, að segja mjer, hvort þeim er sama, þótt þessi liður falli burt; sjerstaklega skora jeg á h. þm. Mýr. (Á. J.), að hann kurteislega, prestlega og þingmannlega skýri frá, hvort honum þyki gott að sleppa þessu. En jeg treysti h. 2. þm. Húnv. (Þorl. J.), sem vanur er við að lesa prófarkir, til þess, að svo framarlega sem fleiri smágallar sjeu á þessu frumv., þá mundi hann ekki verða seinn til að taka upp lykkjuföllin.

Ólafur Briem: Viðvíkjandi því, sem h. þm. Borgf. (Gr. Th.) sagði, að sleppt væri ákvæðum um evangelisk-lútersku kirkjuna, þá var það skoðun vor flutningsmanna, að sú trú hefði svo mikla helgi í sjálfri sjer, að eigi væri þörf á, að leggja hegningu við brotum gegn henni; því eigi mundi þurfa að gera ráð fyrir þeim.

Jeg er samdóma h. þm. Borgf. (Gr. Th.) um 2. atriðið, nefnil. náðunarvald konungs; þetta atriði er svo sjerstaklega tekið fram í 19. gr. hinnar endurskoðuðu stjórnarskrár, að eigi virðist þörf á, að hafa ákvæði um það hjer; jeg vil því verða samtaka h. þm.

Borgf. (Gr. Th.) í að gera breytingaratkvæði þessu viðvíkjandi við 3. umr.

Aptur á móti er jeg eigi samdóma h. þm. í því, að þingsályktanir hafi ekkert gildi; orð hans eins hafa gildi í mínum augum, þó eigi hafi þau lagagildi. En það, sem vjer höfðum sjerstaklega fyrir augum, var 15. gr. hinnar endurskoðuðu stjórnarskrár, sem segir: »Landsstjórnin getur lagt fyrir alþingi frumvörp til laga og ályktana». Jeg tek dæmi: Nú kemur mjög áriðandi mál fyrir; ráðgjafinn leggur frumv. til ályktunar um það fyrir þingið, og þingið samþykkir það í einu hljóði. Þó nú þessar ályktanir, sem þannig eru gerðar, eigi hafi fullkomið lagagildi, þá fer því fjarri, að þær sje þýðingarlausar eða ráðgjafinn megi að ósekju virða þær að vettugi. Hvað gæti ráðgjafinn hafa meint með að leggja slíkt frumvarp fyrir þingið, ef hann tæki svo ályktunina alls eigi til greina?; það væri að eins til að gera gys að þinginu, og þó h. þm. Borgf., ef til vill, væri ósárt um, að sumir samþingismenn hans yrðu fyrir því, þá á jeg bágð með að skilja, að hann sjálfur vildi verða fyrir slíku gabbí.

Flutningsm. (Benidikt Sveinsson): Jeg er allveg á sama máli og h. l. þm. Skagf. (Ó. Br.), viðvíkjandi grein þeirri um þjóðkirkjutrúna, sem þm. Borgf. finnst hafa verið svo illilega sleppt í frumvarpinu, og skírskota jeg því til þess. Hinn h. þm. Borgf. (Gr. Th.) hlýtur sjálfur að sjá, að þetta ákvæði er óþarft, því 54. grein hinnar endurskoðuðu stjórnarskrár er fullnægjandi, eins og svo margar aðrar ákvarðanir hennar, sem ekki átti við að telja allar upp í ábyrgðarlög-unum.

Viðvíkjandi 2. gr. stafl. c, sem h. þm. Borgf. (Gr. Th.) þótti eigi sem heppilegast orðuð, þá skal jeg geta þess, að mjer hefir, og jeg held engum öðrum, komið til hugar að álíta, að orðið ályktun væri svo viðtækt, að það næði yfir þann flokk ályktana, sem hann í seinni hluta ræðu sinnar talaði um, og mjer skildist eigi betur, en að hann sjálfur útlistaði orðið svo, að auðsjeð væri, að það gæti ekki tekizt í svo viðtækum og yfirgripsmiklum skilningi.

Hvað stafl. d í 3. gr. snertir, þá get jeg að vísu ekki verið h. þm. Borgf. samdóma um það, að þetta tilfelli geti ekki komið fyrir; en hitt játa jeg, að það eptir eðli sínu muni koma mjög sjaldan fyrir. Ef menn því álíta það heppilegra, skal jeg vera fús á að koma með breytingaratkvæði um þetta atriði við 3. umr. H. þm. Borgf. tók nú, aldrei þessu vanur, mjög liðlega í þetta mál, og því skal jeg einnig mæta honum liðlega, eins og öllum öðrum, sem vilja gefa bendingar til batnaðar, og það því fremur, sem nefnd hefir eigi orðið sett í þetta mál. Mjer hefir líka hugkvæmt að færa ákvörðunina um sektir í 3. gr. niður, hvað mismuninn snertir; því í slíkum lögum sem þessum þætti mjer yfir höfuð viðkunnalegast og rjettast, að það væri sem minnst um fjársektir að ræða, en heldur hinar aðrar hegningartegundir, sem í frumv. eru, og svo skaðabætur.

Að svo mæltu fer jeg ekki um þetta mál fleiri orðum að sinni, nema jeg fái tilefni til þess.

Árni Jónsson: Jeg er þakklátur h. þm. Borgf. (Gr. Th.) fyrir það, hversu ráðþægin og kurteis hann er í orðum, þar sem hann fer að leita ráða hjá oss hinum yngri þingmönnum; það er ólíkt því, er verið hefir undanfarna daga hjer á þinginu; en af því jeg er hræddur um, að þetta málsskot hafi eigi komið frá hjarta h. þm., heldur að eins af því, að hann var kominn í hita, þá ætla jeg það árangurslaust fyrir mig, að fara að gefa honum upplýsingar í þessu efni. Jeg treysti því líka, að hann sem gamall kirkjubóndi og ráðgjafahollur og ráðgjafalegur maður muni komast út af þessu, sem hann beindi að mjer.

Atkvæðagreiðsla:

1. gr. samp.	með 21 atkv.
2. gr. a	— — 21 —
2. gr. b	— — 21 —
2. gr. c	— — 21 —
2. gr. d	— — 20 —
2. gr. e	— — 21 —
2. gr. f	— — 21 —
2. gr. g	— — 21 —

Alpt. B. 1886.

3. gr. asamp. með 21 atkv.

3. gr. b — — 21 —

3. gr. c — — 21 —

3. gr. d — — 21 —

3. gr. e — — 21 —

3. gr. f — — 19 —

3. gr. g — — 20 —

3. gr. h — — 21 —

3. gr. i — — 21 —

4.—9. gr. samp. hver um sig með 21 atkv.

Fyrirsögnin samp. án atkvæðagr. Frv. vísað til 3. umr. með 21 atkv.

Frumvarp til laga um prentsmiðjur (29); 2. umr.

Flutningsmaður (Sigurður Stefánsson): Jeg tók fram við 1. umr. þau nýmæli, sem frv. fer fram á. Annars er frumv. svo ljóst og einfalt, að jeg þarf eigi að tala neitt sjerstaklega um það nje fara út í einstakar greinar þess. Það getur að eins verið, að í 1. gr. frv. sje mönnum ekki sem ljósast eitt ákvæði, nefnilega um borgarabréfið, sem leysa þarf; það getur verið misskilningi undirorpið, hver tegund borgarabréfa það er, sem leysa þarf. Við flutningsm. ætlum að koma með breyt. till. um þetta við 3. umr.

Atkvæðagr.: Allar greinar frumv. (1.—4.) samp. hver í sínu lagi með 22 atkv. Fyrirsögnin samp. án atkv.

Frumv. vísað til 3. umr. með 22 atkv.

Frumvarp til laga um breyting á lögum 7. nóv. 1879 um gjald af brennivini og öðrum áfengum drykkjum (59, 67, 74); 3. umr.

Flutningsmaður (Lárus Halldórsson): Jeg skal eigi vera langorður um þetta mál núna við 3. umr., því jeg hefi áður tekið flest fram, sem ástæða var til, og að ætlan minni hrakið þær mótbárur, er fram hafa komið. Þegar jeg rifja upp fyrir mjer þær aðalmótbárur, sem komið hafa fram móti þessu frv., þá er sú ein, sem opt hefir heyrt og sem jeg jafnvel hefi heyrt þessa daga utan þings, að frv. eyðileggi tekjur landssjóðs, sem hann hefir haft af vínföngum, rýri þær að minnsta kosti eða jafnvel

17 (28. sept.).

svipti hann þeim algjörlega. Jeg hygg, að jeg hafi sýnt áður ljóslega, að þetta er í lausu lopti byggt, þó að jeg fyrir mitt leyti mundi telja þessa afleiðingu æskilegasta fyrir landið.

Önnur ástæða er sú, að það sje ótilhlýðilegt á þessu þingi, sem er aukaping, að fást við fjármál, enda þurfi landssjóður eigi tekjuauka. Þeir, sem halda þessu fram, ganga út frá því gagnstæða við hina, nefnil. að landssjóður fái tekjuauka af frumv. Jeg geng út frá hinni siðferðislegu hlið málsins, eins og jeg hefi tekið fram; mjer er sama, hvort landssjóður tapar nokkrum þúsundum króna við það, eða hann græðir þær. En jeg vil segja, að þar sem vjer sitjum á aukapingi, sem hefir sjerstaklegan kostnað í för með sjer og kann að búa til nýtt stjórnarfyrikomulag, sem einnig hefir sjerstakan kostnað árlega í för með sjer, þá sje eigi úr vegi að benda stjórninni á, hvar sje næg uppspretta til að standast þennan kostnað. Jeg tilgreindi um daginn þá fjárupphæð, sem árlega væri eytt hjer á landi til áfengra drykkja.

Nú skal jeg nefna nokkrar aðrar tölur til skýringar. Það er kunnugt, að sumar sýslur hafa átt erfitt uppdráttar og hafa orðið að fá hallærislán. Jeg þekki eina sýslu, sem þannig hefir fengið 4000 kr. hallærislán, en hefir ekki getað endurgoldið það nje borgað rentur af því; en hún getur goldið í landssjóð 8000 kr. í toll af brennivíni og tóbaki, og það er vel aðgættandi, að þessar 8000 kr. eru að eins litill partur verðs af vörum þessum. Ein sýsla, sem eigi er fjarliggjandi, og jeg get nefnt, nefnil. Gullbringu- og Kjósarsýsla, hefir fengið 20,000 kr. hallærislán, og vill nú fá 20,000 kr. í viðbót til að bjargast; þessi sýsla hefir, eins og annar af þingm. sýslunnar tók fram við 2. umr., á þremur árum, hvar af 2 voru hallærisár, eytt nærfellt 180,000 kr. eða að meðaltali árlega 60,000 kr. í vínföng.

Enn skal jeg nefna eitt atriði til skýringar. Eitt hið mesta mein, sam landsmenn eiga nú við að stríða, eru verzlunarskuldarnar. Mjer er vel kunnugt um þær á austurlandi

og sjerstaklega í Suður-Múlasýslu; þar námu þær um 200,000 kr. við árslok 1884, en sama ár var þar eytt í vínföng og tóbak 45,000 kr. Þetta gefur góðar upplýsingar um, af hverju verzlunarskuldarnar eru risn-ár og öll vandræði í landinu. Jeg bið þm. að fhuga þetta vel, og sjerstaklega h. þm. Borgf. (Gr. Th.), sem í gær var að minnast á ýsuna einsýnu, sem veiðist við hafísinn. Nú skulum við tala nmporskinn; vjer vitum allir, að hann hefir kalt blóð; en jeg verð að biðja þm. Borgf. (Gr. Th.), að líta ekki á þetta með köldu blóði. Jeg verð að biðja menn að virða mjer til vorkunnar, þótt jeg hafi komið með frumv. þetta og talað nokkuð heitt með því. Það tekur á átumeini Íslands.

Þá skal jeg fara nokkrum orðum um breytt.till. þær, sem nú liggja fyrir. Í mínu upphaflega frumv. var farið fram á 15 aura toll af hverjum potti af öli. Jeg tók fram við 1. umr., að 1882 hefðu flutzt 100,000 pottar af öli til landsins. Hæstv. landsh. sagði, að þetta mundi hafa minnk-að síðan, og að verzlunarskýrslur þær, er jeg færi eptir, væri afar-gamlar; en öldrykkja hefir vaxið síðan, að minnsta kosti hjer í Reykjavík. Eptir skýrslum, sem jeg hefi frá 1882—85, var þar eytt 43,000 pottum á ári eða 116,000 hálfum bajerum, og það er því miður svo í þessari grein sem öðrum, að eptir höfðinu dansa limirnir, svo að það má með nokkurn veginn vissu gera ráð fyrir, að öldrykkjan um land allt muni nú fara talsvert fram yfir þær 100 þúsundir potta, sem skýrslurnar fyrir árið 1882 telja. (*Sveinn Eiríksson*: Öldrykkja má heita óþekkt í sveitum). En þar sem mín uppástunga um 15 aura toll af ölpottum þótti of há, þá hefi jeg nú komið mjer saman við ýmsa h. þingmenn, að hafa tollinn 10 aura, og vona jeg nú svo góðs af mönnum, að þeir greiði atkvæði með þeirri breytingu, þegar þeir sjá, hversu mjög öldrykkja hefir vaxið síðustu árin. Þó tollurinn sje hækkaður um 5 aura af rauðavíni og messuyíni, þá vona jeg, að menn láti sig eigi muna um það; jeg jata reynd-

ar, að sízt er ástæða til að tolla þessar vintegundir.

Viðvíkjandi ákvörðuninni um skipsforða, þá vona jeg, að hún fullnægi svo, að eigi verði dregið svo fjarskamikið frá sem skipsforði til að komast hjá tollgjaldi, eins og stundum hefir átt sjer stað. Þá er enn ein viðaukatill., sem gerð er í samkvæmni við frumv. úr efri deild, vegna aðgreiningarinnar á hvítu öli og annars konar öli, af því það sýnist ósanngjarnt að tolla hvítt öl eins; það er þó saklaus drykkur, og getur að ætlan minni jafnvel orðið til þess, að unglingar t. a. m. leiðist síður til bjór-drykkjunnar, sem þeim er svo skaðleg.

Enn er breytt.till. frá 6 þm. um undan-tekning með lyfsalana. Mjer þykir þar farið fram á heldur mikið, þar sem þeir skulu undanþegnir öllum tolli af vínanda, sem ætlaður er til meðalagerða, eigi einungis þeim, sem á að bætast við eptir þessu frumv., heldur einnig þeim, sem verið hefir. Í sjálfu sjer inæli nokkur sann-girni með einhverri undanþágu með þá; en ætli sú undanþága mætti þá ekki vera við-tækari, og einnig ná til lækna, sem hafa lyfjasölu?

H. þm. Reykv. (J. Jónassen) tók fram, að tollhækkunin mundi verða til þess, að meðölin mundu verða svo dýr, að fátæklingar ekki gætu keypt þau. En lyfjasalar hafa taxa, og mega eigi selja meðöl dýrara en hann til tekur, nema hann sje þá færður upp. En meðan honum er eigi breytt, þá er vitaskuld, að tollhækkunin á vínanda hlýtur að koma niður á lyfsalan-anum, að því leyti sem vínandi er hafður til meðalagerðar, og kann sumum að virðast, að það sje gengið of nærri rjetti einstaklingsins. En aðgæti er, að lyfjasala er afar-arðsamur atvinnuvegur, verndaður með einkaleyfi; að minnsta kosti styrkir þá ætlun hið geysimikla verð, er lyfsali sá, sem hjer er nú, keypti lyfjabúð sína fyrir. Mjer er að sönnu ekkert kappsmál, að þessi breytt.till. sje felld, en hygg, að hún geti þó leitt til vanbrúkunar á þessu leyfi, sem gefið er, þó það eigi að bæta úr,

að landshöfðingi ákveði eptir uppástungu landlæknis, hversu marga potta hver lyf-sali þannig megi fá, því að erfitt mundi að gæta þess, að lyfsalar eigi brúkuðu eitthvað af þessum pottum til annars en ætlað væri.

Benidikt Sveinsson: Jeg ætla ekki að fara neinum orðum um hin einstöku atriði þessa frumv. Það er einungis ein almenn athugasemd, sem jeg ætla að taka fram viðvíkjandi þessu máli, til þess að sýna, hvers vegna jeg er því mjög hlynntur. Þetta mál hefir tvær hliðar. Öðru megin er hinn fyrirsjáanlegi bágstaddi hagr landssjóðs við enda þessa fjárhagstímabils, og hinu megin er bágborinn hagr lands-manna; því eins og menn vita, þá vofir nú yfir landinu, að minnsta kosti sumum sveit-um þess, skepnufellir og mäske hallari, nema forsjónin vilji því meiri miskunn á gera. Fáum mun þykja það ófyrirsynju gert, þó þetta þing vilji koma fram skynsamlegum tollálögum, sem auki beinlínis tekjur landssjóðs og óbeinlínis hagr landa-manna. En þetta hvorttveggja gerir þingið undir eins einmitt þá, þegar það leggur sem mest á eyðslu manna og óhóf, en læt-ur álögurnar koma sem minnst niður á dugnaði og sparsemi. Geri þingið þetta, breytir það, að minni hyggju, viturlega. Þess vegna fellur mjer það þungt, að naumleiki tímans skuli valda því, að deild þessi og þingið allt eigi skuli geta eða treystast til að taka fyrir tollmál landsins frá almennu sjónarmiði. Nú veit jeg vel, að menn hafa komið með þá mótbáru gegn þessu, að nú væri ekki sá hentugi tími til að taka fyrir tollmál, vegna þess, að vjer værum á miðju fjárhagstímabili. En þó þetta hið síðara sje satt, þá er mjer spurn, hvort í þessu sje fólgin nokkur sönn á-stæða; eða hve nær mun sá tími koma, að ekkert fjárhagstímabil standi yfir? Mun það nú ekki verða ofan á, að eitthvað þessu líkt muni mega segja á næsta þingi, sem ekki er afminni ástæða á móti því; að innleiða þá almenna tolla, en afnema hina beinu skatta? Munu menn þá ekki

spyrja, hvort hin nýju fjárlög, sem þingið þá á að semja, verði byggð á þeim tollögum, sem þingið semur og samþykkir, en sem engin vissa er fyrir, að nái staðfestingu konungs? Eða getur þingið byggt fjárlögin á þeim hinum eldri skattalögum, sem eiga að ganga úr gildi við hin nýju tollög? Tíminn gefur að vita að ári, hvernig málið þá horfir við. Sem sagt, jeg tek þetta fram til þess, að þingtíðindin sýni, hvers vegna jeg er þessu máli mjög meðmæltur, og annað hitt, hverjum augum jeg lít á tollmál landsins yfir höfuð, og tregðu manna í því, að taka þau einmitt fyrir í heild sinni á þessu þingi, en draga það eigi þangað til að ári.

Forvaldur Bjarnarson: Jeg skal ekki vera langorður um þetta mál, en áður gengið verður til atkvæða, vil jeg með fáum orðum lýsa skoðun minni á þessu máli yfir höfuð að tala. Það er mín skoðun, að nú á þessu þingi sje ekki tími til að ræða og samþykkja tollög; því vjer vitum það allir, að vjer erum staddir á miðju fjárhagetímabilinu, og að fjárlög þau, sem samín voru í fyrra, hafa sitt fulla gildi til löka næsta árs. Ef vjer því nú samþykkjum þetta frumv., þá breytum vjer lögum, sem gilda fyrir yfirstandandi tíð, svo vel að því er snertir allar tekjur, sem að því er snertir öll gjöld. Enda ber þess vel að gæta, að hjer liggur ekki fyrir nein nauðsyn eða nein sönn þörf til að gera ákvæði um nein tollmál, og jeg fyrir mitt leyti állt, að jeg hafi engin rjettindi til, hvorki frá guði eða konunginum eða þinginu, að ákveða skatta eða tolla frekar en nauðsyn til krefur, og állt óbrúkanlegt, að maður fyrir nýuppátekinn hátt siðferðis og siðgæðis geri sig vigtugri en vel má vera, til að koma á tollinum.

Jeg állt, að tolla og skatta eigi því að einn á að leggja, að nauðsyn og þörf knýi til. Er nú nauðsyn eða þörf til slíks? Jeg segi nei. Því það hefir verið rjett tekið fram, sem mun vera rjett, að hagar landskjóða sje eigi nú sem stendur svo bághorinn, að nauðsyn eða þörf sje að auka tekjur hans með tollum. En hins er

líka að gæta, að nú er harðæri í landi, og hallæri vofir yfir, og því ógjörlegt, óbrúkanlegt og rangt, að þyngja sjálfri fátæktinni með þungum tollalögum. Því það mega menn vita, að þó tollurinn sje lagður á hina aðfluttu vöru, þá yfirfæra kaupmennirnir, innflytjendur vorunnar, tollinn yfir á kaupendurna. Það eru því þeir einir, hinir fátæku landsmenn, sem neyðast til að vera undir þessu ánauðaroki, ef svo færi, að þingið ákvæði það. Jeg vona því, að yfirborð þingdeildarm. verði til að fella þetta frumv., því að ef þeir samþykkja það, þá mun sú breytni þeirra hvorki verða þeim til hróss nje meðmæla hjá þeirra kjósendum, hvers kjördæmis sem þeir eru; þvert á móti munu þeir bæði hátt og í hljóði tá þung ánmæli fyrir sínar tillögur. Að endingu skal jeg geta þess, að jeg er þeim þingdm. þakklátur, sem hafa borið á móti því, að hjer í landi sje nú orðinn mikill drykkjuskapur, því að þetta er satt. Drykkjuskapurinn er í apturför, því það þarf engin lagaákvæði til að leiða hann til lykta, enda væru slík lagaákvæði ófrjálsleg. Það er ófrjálslegt að ætla sjer að semja lög, sem geri mönnum ómögulegt að njóta víns; því vinið er styrkjandi og hressandi í hófi drukkið. Þess vegna vil jeg leggja það til, að þetta frumv. fái að deyja, hvort heldur er þess fyrsta eða síðasta eða þess, sem þar er í millum, því hið fyrsta er oftraust, hið síðasta vantraust, en millisetningin er efasemd.

Jónas Jónassen: Jeg hefi ásamt 5 öðrum h. þingdm. leyft mjer að koma með viðaukatill. við frumv. þetta, um að lyfsalar skuli vera undanþegnir að greiða nokkurt gjald af vínanda, sem eingöngu er ætlaður til meðalagjörðar, og skal jeg nú með fáum orðum gera grein fyrir till. þessari. Eins og h. þingdm. mun kunnugt, eru lyfsalar hjer á landi eins og í Danmörku, skyldir til að selja meðul sín eptir vissum taxa, sem búinn er til af heilbrigðisráðinu í Kaupmannahöfn, þó þannig, að lyfsölum á Íslandi er leyft að hafa sín meðul 10% dýrari en lyfsalar í Danmörku. Það er nefnilega álitid sanngjarnt, að meðulin megi

selja hjer lítið eitt dýrara vegna þess kostnaðar, sem leggst á meðulin og meðalaefnið, er það er flutt hingað til landsins. Nú má það virðast hart, að lyfsali hjer á landi skuli vera skyldur til að selja sín meðul með sama verði og apothekarar í Danmörku, þar sem hann verður að borga margfalt meira fyrir efnið í meðulin, en þeir. Þegar því lyfsalar hjer á landi neyðast til að selja meðul sín með sama verði, þrátt fyrir hækkun tollsins á spiritus, þá er slíkt mjög ósanngjarnt. Vjer höfum því lagt það til, að lyfsalar yrðu alveg undanþegnir tolli af þeim vínanda, sem þeir nauðsynlega þurfa til meðala sinna, og vona jeg, að h. þingdm. sjái, að öll sanngirni mæli með þessari undanþágu.

H. flutningsm. þessa tollmáls (L. H.) sagði, að þessi undanþága hefði þá líka átt að ná til lækna hjer á landi. Jeg hefi ekkert á móti þessu, en tók þó ekki lækna með af því, að jeg ímynda mjer, að læknar taki sín meðul og meðalaefni hjá sjálfum lyfsölunum, en ekki annarstaðar. Jeg vona, að h. þingdm. sjái, að hjer er ekki farið fram á annað en það, sem sanngjarnt er, og vona jeg því, að viðaukatill. fái meðhald deildarinnar.

H. flutningsm. (L. H.) sagði, að eptir höfðinu dönsuðu limirnir, og að út frá Reykjavík streymdi drykkjuskapurinn út um landið. Það er nú hvorttveggja, að mjer er ekki kunnugt um, að hjer á landi yfir höfuð að tala sje neinn gífurlegur drykkjuskapur, sízt í samanburði við aðrar þjóðir, enda inótmæli jeg því algjörlega, að Reykjavík sje »centrum» drykkjuskaparins hjer á landi, og að hann streymi þaðan út um landið.

Eiríkur Briem: Að því er snertir viðaukatill. þá, sem hjer er fram komin, um, að lyfsalar skuli vera undanþegnir gjaldi af þeim vínanda, er þeir þurfa til meðalagjörðar, þá virðist, eins og h. þm. Rvk. (J. Jónassen) tók fram, sanngirni mæla með þessari undanþágu, ef hún er skoðuð út af fyrir sig, þar sem tollaga-ákvæði hafa þau áhrif, að hækka innkaupsverðið á vöru, sem selja á fyrir fastákvæðið verð. En það e-

þó eigi sagt, að lyfsalar þurfi nú að hafa neitt meiri kostnað við að útvega meðul sín en áður, þrátt fyrir tollhækkunina, því jafnhliða þessu verður að taka tillit til þess, að breyting hefir orðið í aðra átt. Þegar taxtinn var fyrst gefinn út fyrir lyfsala hjer á landi, voru þeim jafnframt veitt þau kjör, að mega selja meðölin 10% dýrari en lyfsalar í Danmörku. Þetta var sanngjarnt á þeim tíma, þegar samgöngurnar voru svo strjálar, því að þá urðu lyfsalar að fá svo miklar meðalabyrgðir í einu, að þeir hlutu að liggja lengi með mikið af þeim áður en þeir gátu selt þau. Nú eru samgöngurnar þar á móti orðnar svo miklu tíðari, og því þurfa lyfsalar ekki að fá eins mikinn forða af meðulum í einu, og því þyrftu þeir nú ekki að hafa leyfi til að selja meðölin eins miklu hærri en lyfsalar í Danmörku, eins og áður. Munurinn, sem orðinn er á þessu, getur vegið upp á móti tollhækkuninni, og mjer sýnist rjettast að sleppt sje að lögleiða þessa undanþágu þangað til hvorttveggja gæti komið í einu til skoðunar. Þetta ættu menn að athuga áður en menn fallast á breytingaratkvæðið.

Jónas Jónassen: Jeg gleymdi áðan að minnast á breytinga- og viðaukatill. við frumv. þetta að því er snertir toll á öli. Þar er ákveðið, að aðflutningsgjald af öli alls konar skuli vera 10 au., ef ölið hefir 1° styrkleika eða meira. Hver á að mæla styrkleikann? Það er gert ráð fyrir, að hann sje ekki ávallt tilgreindur á tollskránni eða vöruskrám skipanna, og þegar svo er ekki, hver á þá að mæla ölið, og með hverju á að gera það? Jeg set svo, að það komi skip á Eyrarbakka með mikið af öli; styrkleiki þess er ekki tiltekinn í tollskránni eða vöruskránni, og eigandi vill láta rannsóka styrkleik þess áður en hann borgar tollinn. Hver á þá að rannsaka ölið? Jeg veit það ekki. Það er að mínu áliti mjög ísjárvert, að hafa ákvæði sem þessi í lögum hjá oss. Ef menn vilja hafa þessa tolla, þá ætti að ákveða, að ætíð skyldi styrkleikinn tilgreindur á tollskránum, því eins og hjer hagar til mundi verða mjög erfitt, já ómögulegt að »kontrollera» tollana. Ef skip

kæmi hingað til landsins með órannsakað öl, þá gæti lögreglustjóri komið í mesta vanda. Hann veit ekkert, hvernig hann á að fara að, og hefir engin önnur ráð, en spyrja kaupmanninn, hvaða styrkleik ölið hafi. Kaupmaður getur þá sagt lögreglustjóra það sem honum sýnist, og hælzt svo um á eftir og sagt sem svo: »Jeg var svei mjer góður; jeg slapp með miklu minni toll en jeg átti að borga«. Styrkleika ölsins ætti því að tiltaka nákvæmlega á tollskránum, en ekki eiga undir því, að það verði gert hjer; við það slyppi lögreglustjóri við mikið umstang og losaðist við mikinn vanda.

Ólafur Briem: Mjer þykir leitt að jeg hefi ekki getað fært mjer í nyt heilræði hæstv. landsh. að koma með breyt.till. í þá átt, að alls konar öl skyldi vera undir sama tolli. Eins og það hefir áður verið svo, eins fannst mjer eðlilegast, að það væri enn. En af því að h. Ed. hefir samþykkt frumv., sem afnemur toll af hvítu öli, og þetta frumv. hefir marga fylgismenn hjer í deildinni, þá hefi jeg ekki komið upp fyrir móðreyk. Hvað það snertir, er h. pm. Rvk. (J. Jónassen) sagði, að ekki yrði mögulegt að rannsaka hjer styrkleik öls, ef hann væri ekki tilgreindur á vöruskrám, þá er aðgætaði, að það stendur einmitt í till., að styrkleiki öls skuli ávallt tilgreindur á tollskrá og vöruskrám, sem skipin eiga að hafa með sjer; en breytist þetta, þá eru úrræðin ekki önnur, en að borga 10 au. tollinn, sem ákveðinn er í breyt.till. við 1. gr. að greiða skuli af öli með 1° styrkleik, því að vottorð lögreglustjóra um styrkleikann mundi optast verða dýrara en svo, að það svaraði kostnaðinum.

Því hefir verið hreyft utanþings, að það ætti ekki vel við, að ekki hefði komið breyt.till. um, að 1. gr. í lögum um gjald af brennivíni og öðrum áfengum drykkjum 7. nóvbr. 1879 væri úr lögum nugin, en afleiðingin af því, að frumv. yrði samþykkt án þessarar breytingar, yrði sú, að hinn núverandi tollur hjeldist á öllu öli, sem hefði minna en 1° styrkleik. Vöntun þessarar ákvörðunar getur ekki haft

neina þýðingu að því er snertir skilning laganna, heldur einungis í tilliti til formsins, og vona jeg, að þetta atriði verði ekki til að spilla því, að frumvarpið nái fram að ganga.

Flutningsmaður (Lárus Halldórsson): Jeg þóttist við 1. umr. hafa tekið það fram, að þeir menn væru ekki svaraverðir, sem segðu, að frv. þetta væri borið fram til þess að íþyngja alþýðu, enda hefir þessi mótbára ekki komið fram síðan, fyr en nú, að jeg heyri að þessi grýla gægist nú fram hjer í þingsalunum. Mig furðar annars að nokkur þingmaður skuli dirfast að koma fram með slíkt hjer.

H. pm. Rvk. (J. J.) sagði, að drykkjuskapur hjer á landi væri ekki gifurlegur. Það hefi jeg heldur aldrei sagt; en jeg hef sýnt það og sannað, með glöggum tölum, sem pm. Rvk. getur ekki vefengt, að landsmenn eyða meiru fje til vínkaupa en hæfilegt er, og við vitum það víst fullvel báðir, að drykkjuskapur er sumstaðar meiri en æskilegt væri. H. pm. er að bera drykkjuskap hjer saman við drykkjuskap erlendis; en jeg verð að segja, að það er illa gert af hverjum, sem það gerir, að telja löndum sínum trú um, að þeir drekki ekki of mikið, með því að við hafa samanburð, og að minnsta kosti verða menn þá líka að taka til samanburðar fátækt landsmanna hjer, og mun þá verða annað uppi á teningnum. Að öðru leyti skal jeg ekki þrátta við h. pm. Reykvíkinga um, að hve miklu leyti drykkjuskapur gangi út frá Reykjavík; en jeg ætla að hann eigi eins erfitt með að sanna, að svo sje ekki, eins og jeg hið gagnstæða.

Forvaldur Bjarnarson: Jeg get ekki verið samdóma h. 2. pm. S.-Múl. (L. H.) í þessu máli; því öll hin umrædda tollálaga hlýtur að yfirferast á kaupendur og sem enginn vísar er fyrir að kaupmenn láti fremur vera á vínunum, heldur en jafnvel matvöru og hverju öðru er þeim þykir henta. En um allt þetta mál þykir mjer meir talað en samsvarar gildi þess. Sem aðrir fleiri hefir h. pm. viðurkennt, að tíminn væri peningar. En hvað kostar svo öll þessi langa rolla?

Hún kostar það sem hann þykist vilja verja þjóð vora, eða landsmenn fyrir, nefnilega kostnaði, en vill yfirfæra á þá óeðlilegan toll eða skatt, sem sje af ölföngum og tóbaki, skatt, sem nemur svo óheyrilegri upphæð og ósamkvæmri sjálfri sjer í heild sinni, að hann hefir nú orðið að uppfínna og uppgæfa hæfilega metinn toll, t. d. 1 kr. á hverjum potti af öli. Eins og þetta frumvarp byrjaði í oftrausti, eins mun það nú deylla í niðurlægning angistar og örvæntingar, sem sje vantrausti, með öllum þeim millibilssætningum, sem þar eiga við.

Flutningsmaður (Lárus Halldórsson): H. þm. (Þ. Bj.) gleymir alveg, að hjer er ekki um nauðsynjavöru að ræða, heldur um skaðsemdarvöru, og ætti honum að geta skilist, að það er fjarri, ef rjett er álitid, að slíkur tollur sje til að íþyngja alþjóðu.

Að öðru leyti sje jeg ekki ástæðu til að svara h. þm.

Landshöfðingi: Jeg verð eins og áður að ráða frá að frumv. þetta verði samþykkt eins og það liggur fyrir nú með breyt.till. sínum og viðaukatill.

Jeg hefi áður tekið það fram, og hið sama hafa ýmsir þm. gert, að það ætti ekki að semja tollög á þessu þingi, sem breytt geta áætluðum tekjum landsjóðs. Enginn getur sagt, hvort þetta frv. mundi ekki hafa haft í för með sjer allmikinn tekjumissi fyrir landssjóð á síðara ári fjárhagstímabilsins.

H. flutningsm. (L. H.) sagði, að tekjur landsjóðs mundu ekki minnka, þótt vínfangatollurinn kæmist á. (L. H.: Jeg hef aldrei sagt það). Jú; en jeg get ekki sjeð, að hægt sje að segja um það með nokkurri vissu. Tollhækkunin á brennivíni og vínanda er svo gífurleg, að búast má við að kaupmenn hætti alveg við að flytja þær tegundir til landsins. Í 74. breyt.till. er stungið upp á að greiða engan toll af öli, sem hefði minna en 1° styrkleik. En jeg er hræddur um, að þessi ákvæði yrðu til þess, að menn reyndu að draga undan tollgjaldi öl, sem hefði meira en 1° styrkleika, með því að segja að það hefði minni styrkleik en 1°. Það er ekki heldur nóg trygging, sem tekin er fram í 2. gr., að

styrkleikinn skuli ávallt tilgreindur á vöruskránum, því að það eru engin »autoritet», sem búa þær til. (L. H.: Á tollskránum líka). Jeg ætlaði einmitt að fara að minnast á þær. Vjer getum þó ekki búið til lög fyrir önnur lönd og skyldað tollstjórnir í öðrum löndum til að rannsaka styrkleika á öli, sem hingað er flutt, og jeg er hræddur um að tollþjónar í Danmörku mundu þakka fyrir, ef þeir ætt að fara að mæla styrkleikann á öli í hverri flösku og hverju botjeli, sem til Íslands er flutt. Það er að vísu svo, að tollstjórnin í Danmörku hefir hingað til sýnt oss þann greiða, að rannsaka brennivín og vínanda, sem hingað hefir flutzt, og merkja flátin með styrkleikagráðunni. En jeg er hræddur um, að hún mundi ekki verða fáanleg til að takast hið sama á hendur með tilliti til öls, heldur jafnvel hætta að gefa uokkurt vottorð um styrkleika vínfanga, ef þessi lög öðlast gildi. Það var alveg rjett, sem h. þm. Reykv. (J.J.) sagði, að hjer getur orðið erfitt að mæla styrkleik á öli, og jafnvel nærri ómögulegt.

Um síðari innskotsgreinina er það að segja, að það getur orðið full-erfitt að framfylgja ákvæðum hennar. Á verzlunarskipum og fiskiskipum má að sönnu hjer um bil ákveða vínfangaforðann eptir tölu skipverja og tímalengd sjóferðarinnar, en á farþegjaskipum er það erfitt, því að farþegjatalan er venjulega svo misjöfn. Þótt ákvæðin væri t. d. viss pottatala fyrir hvern mann, þá yrðu lögreglustjórar að líta eptir á hverri höfn, hvort tala farþegjanna og skipsforði væru í rjettu hlutfalli, og það eptirlit mundi verða bæði margbrotið og torvelt.

Breyt.till. h. þm. Reykv. (J. J.) er sanngjörn og þess verð, að hún væri tekin til greina, ef frv. á annað borð á að fá framgang.

Flutningsmaður (Lárus Halldórsson): Það er ekki alls kostar rjett hermt, að jeg hafi sagt að tekjur landssjóðs mundu ekki minnka (*Landsh.*: Mundu vaxa), þótt frumv. þetta yrði að lögum. Þegar hæstv. landsh. tók það fram við 1. umr. þessa

máls að kaupmenn mundu alveg hætta að flytja vínföng, ef tollurinnun hækkaði eins og frv. mitt fór fram á, þá leyfði jeg mjer að eins að vera á gagnstæðri skoðun, og að miklu fremur væru líkindi til að þeir flyttu svo mikið af þeim til landsins, að vínfangatollurinn mundi ekki verða minni en hann var áður; og jeg verð að ætla, að jeg hafi eins mikla ástæðu til að ætla þetta, eins og aðrir hið gagnstæða, á meðan engin reynd er á hvorugt komin. Hæstv. landsh. sagði, að vjer gætum ekki gefið út lög fyrir danska tollþjóna. En vjer getum þó gefið út lög fyrir íslenska kaupmenn, og ef þeir geta ekki eða vilja ekki fullnægja þeim skilyrðum, sem í þeim eru sett, þá láta þeir vera að flytja vínföng inn í landið. Hæstv. landsh. var ekki mjög mótfallinn ákvörðuninni um að vínfangaforði á skipum væri ákveðinn; en hvað því viðvíkur að torvelt sje að ákveða hann á farþegjaskipum, þá mætti ráða úr því með því að gefa lögreglustjórum reglugjörð um, hversu mikinn vínförða hvert slíkt skip mætti hafa, miðað við vegalengd þá, sem það á að fara og farþegjatölu. Í norskum tollögum er sú ákvörðun, að skipsforði sje tollfrjál, en þar er tekið fram að meta skuli skipsforðanu eptir því, hversu langt skipið á að fara, og hve margir skipverjar eru.

Jeg skal svo ekki lengja umræðurnar meira um þetta frv., sem jeg hefi komið fram með í bezta tilgangi og mælt fram með af fullri sannfæring.

Atkvæðagr.: Viðaukatill. 6 þingmanna við 1. gr. (74) var felld með 12 : 11, að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

<i>já :</i>	<i>nei :</i>
Jón Þórarinnsson	Einar Thorlacius
Páll Ólafsson	Eiríkur Briem
Árni Jónsson	Grimur Thomsen
Benidikt Sveinsson	Gunnar Halldórsson
Jón Jónsson	Jónas Jónassen
Lárus Halldórsson	Ólafur Pálsson
Ólafur Briem	Sigurður Jensson
Sigurður Stefánsson	Sigurður Jónsson
Þorleifur Jónsson	Sveinn Eiríksson
Þorsteinn Jónsson	Þórarinn Böðvarsson

<i>já :</i>	<i>nei :</i>
Þorvarður Kjerulf.	Þorl. Guðmundsson
	Þorv. Bjarnarson

Viðaukatillaga sömu þingmanna við sömu grein felld með 12 : 11, að viðhöfðu nafnakalli sökum ónógrar atkvæðagreiðslu, og sögðu

<i>já :</i>	<i>nei :</i>
Jón Þórarinnsson	Benidikt Sveinsson
Páll Ólafsson	Einar Thorlacius
Árni Jónsson	Grimur Thomsen
Eiríkur Briem	Gunnar Halldórsson
Jón Jónsson	Jónas Jónassen
Lárus Halldórsson	Ólafur Pálsson
Ólafur Briem	Sigurður Jensson
Sigurður Stefánsson	Sigurður Jónsson
Þorleifur Jónsson	Sveinn Eiríksson
Þorsteinn Jónsson	Þórarinn Böðvarsson
Þorvarður Kjerulf.	Þorl. Guðmundsson
	Þorv. Bjarnarson.

Breytingartill. annara 6 þingm. við 1. gr. (67) var felld með 13 : 10.

Viðaukatill. (ný grein, 2. greinu) 6 þingmanna (74) álitin fallin.

Viðaukatill. (ný grein, 3. gr.) 6 þingm. (74) samþ. með 15 : 4.

Frumv. með áorðnum breytingum samþ. með 12 : 11, að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

<i>já :</i>	<i>nei :</i>
Jón Þórarinnsson	Einar Thorlacius
Páll Ólafsson	Grimur Thomsen
Árni Jónsson	Gunnar Halldórsson
Benidikt Sveinsson	Jónas Jónassen
Eiríkur Briem	Ólafur Pálsson
Jón Jónsson	Sigurður Jensson
Lárus Halldórsson	Sigurður Jónsson
Ólafur Briem	Sveinn Eiríksson
Sigurður Stefánsson	Þórarinn Böðvarsson
Þorleifur Jónsson	Þorl. Guðmundsson
Þorsteinn Jónsson	Þorv. Bjarnarson.
Þorvarður Kjerulf.	

Síðan var málið afgreitt til efri deildar.

Frumvarp til laga um breyting á lögum um aðflutningsgjald á tobaki 11. febr. 1876 (60); 3. umr.

Framsögumaður (Lárus Halldórsson): Jeg hefi að þessu sinni engu að bæta við

það, sem jeg hefi áður talað í þessu máli, en óska þess að eius, að frv. verði samþykkt.

Atkvæðagr.: Frv. samþ. með 13 : 9 atkv., og kvað forseti það mundu verða afgreitt til efri deildar.

Fimmtándi fundur, föstudag 13. ág. kl. 12. Allir á fundi.

Forseti kom eigi strax inn í salinn, og setti því varaforseti fundinn.

Framv. til stjórnarskipunarlags um hin sjerstaklegu málefni Íslands (35); 3. umr.

Framsögumaður (Benidikt Sveinsson): Eius og h. þingdm. sjá, hafa engar breyttill. komið fram til þessarar umr., og er því frá því sjónarmiði engin ástæða til að tala um málið frekar en búið er. En það komu fram í lok 2. umr. orð af hálfu h. þm. Borgf. (Gr. Th.), sem knýja mig til nú að tala fáein orð.

Þessi orð hans, meira að segja, neyða mig til að taka upp aptur í fáin orðum það, sem jeg tók fram skýrt og ljóst við 1. umr. þessa máls viðvíkjandi þjóðarviljanum á Íslandi.

Jeg sagði þá og segi enn: aðalgrundvöllurinn fyrir þessu stjórnarskipunarlagsmáli er eindreginn, einbeittur og almennur þjóðarvilji á Íslandi. Það er almennur, einbeittur og eindreginn vilji hinnar íslenzku þjóðar, að alþingi dragi ekki lengur að gera sitt til, að stofnsett verði hjer á landi fullkomin ábyrgðarstjórn, heimastjórn í þessa orðs sanna og eðlilega skilningi, með fullkominni ábyrgð fyrir alþingi! Jeg tók þennan þjóðarvilja eigi sem vind, er slær fyrir úr ýnsum áttum, heldur sem byggðan á djúpssettri eðlisnauðsyn lands og þjóðar. En mjer virtist h. þm. Borgf. (Gr. Th.) bera brigður á þessa aðalundirstöðu, á þennan vilja þjóðarinnar, þótt hann færi um það liprum og snyrtilegum orðum, eins og hans var von og vísa. Hann gekk út frá því, að almenningsálitið væri á reiki og dómar manna um þetta mál mjög svo greindir og sundurleitir, og er það þannig

Alpt. B. 1886.

bersýnilegt, að hann lagði allt aðra hugmynd til grundvallar þessu máli en jeg; jeg tala um þjóðviljann sem rótgróinn í eðli þjóðarinnar vegna hins sjerstaka gerfis hennar og ásigkomulags og afstöðu landsins. En vildi jeg nú eitt augnablik ganga inn á þennan skilning hins háttvirta þingm. Borgf. og hans eigin rammskókku setningar, já, þá verður hann að virða mjer til vorkunnar, að jeg ómögulega get leitt hjá mjer, að taka það sterklega fram, að jeg ekki einungis held, heldur veit, að h. þm. Borgf. hermir ekki rjett um þjóðarviljann á Íslandi, og sjerstaklega ekki í eigin kjörðæmi hans, Borgarfirði! Jeg segi: það, sem hann sagði um vilja og skoðun Borgfirðinga á þessu aðalmáli og lífsspursmáli þjóðar vorrar, veit jeg að er mishernt, og vil jeg því leiðrjetta þennan framburð þm. Borgf. í Alþingistiðindunum, svo að kjósendur hans, og kjósendur alls landsins, sjái svart á hvítu, bæði að þetta ranghermi hefir verið borið fram, og eius, að það hefir verið hrakið.

Jeg held kjósendum h. þm. Borgf. þyki skringilegt að sjá, að maður sá, er þeir báru það traust til, að mæta á alþingi íslendinga fyrir þeirra hönd, sjerstaklega í stjórnarskipunarmáli Íslands, hefir borið rangt fram fyrir þetta þing *«facta»* eða atburði, sem hverju barninu var unnt og innan handar að segja rjett frá. H. þm. sagði, að hann hefði ekki heyrt nema einn mann í öllum Borgarfirði halda því fram, að hin endurskoðaða stjórnarskrá yrði samþ. óbreytt á þessu þingi, jeg segi óbreytt eins og hún var samþ. 1885. Jeg bið hina háttvirtu þingmenn að gæta þess, að jeg tek orðið heyrn þingm. Borgf. í þessu sambandi svo, að það nái yfir öll skilningarvit h. þm., og þá eigi hvað sízt sjónina líka, og að þessa heyrn þingmannsins sje því svo að skilja, að hann, þrátt fyrir það, þó hann hafi, sem auðvitað er að hann hefir gjört, sjeð og lesið opinberar skýrslur um fundargjörðir, dagblöð og skjöl, samín af áreiðanlegum mönnum, hafi þó ekki getað komizt eptir nema einum, allshendis einum manni

18 (30. sept.).

í kjördæmi hans, Borgarfirði, sem hafi viljað halda stjórnarskipunarlagafrumv. síðasta alþingis óbreyttu. En jeg ætla, að hægðarleikur muni vera að sýna fram á, að þessi sögusögn þingmannsins sje ekki rjett, að jeg ekki viðhafi harðari orð, þó það ætti við efnið. Látum sjá! Mjer heyrðist hann segja, að hann hefði ferðast um endilangan Borgarfjörð, og það mun satt vera, að hann hefir ferðast um kjördæmi sitt á undan kjörfundinum, og jeg get mjer til, að hann hafi gert það til þess, ekki að eins að heyra og grennslast eptir vilja og skoðunum kjósendanna í þessu aðalmáli þjóðarinnar, heldur og einnig að skýra þeim frá skoðunum sínum á því máli, já,—ef jeg þekki rjett hinn háttvirta þingm. Borgf.—meðfram til þess, að innprenta þeim sinn skilning á því og þá þann skilning, sem hefir verið í fullu samræmi við þær skoðanir, er hann hefir birt í dagblöðunum, sjer í lagi Ísafold, á þessu máli. En mig furðar stórlega á því, að hann skuli dirfast að bera það hjer opinberlega fram í salnum, að hann ekki hafi heyrt eða komizt eptir því, nema hjá einum manni, alls einum manni, að hann vildi halda hinni endurskoðuðu stjórnarskrá óbreyttri, þessum eina manni, sem hann segir, að hafi látið þá kröfu sína í ljósi, að stjórnarskráin frá 1885 yrði samp. óbreytt. Jeg skil ekki, segi jeg, að hann hafi ekki fundið nema einn mann, sem hafi haldið þessu fram; enda vill svo vel til, að jeg hefi hjer í höndunum skjal, undirskrifað af einhverjum hinum ráðvandasta og merkasta manni í Borgarfjarðarsýslu, og þessi maður segiet hafa látið í ljósi við Dr. Grím Thomsen, það er að segja þm. Borgf., þá kröfu í viðurvist þriggja manna,—einnig merkustu og áreiðanlegustu manna—þann vilja og kröfu til hins í hönd farandi aukapings, að það ekki breytti hinni endurskoðuðu stjórnarskrá, heldur hjeldi fast við hana; og hann bætir því við, að tveir af þessum hinum sömu mönnum, er viðstaddir voru, hafi verið eindregið á sama máli; og hvernig á jeg nú eða nokkur annar að skilja í því, að h. þingm. Borgf. hafi ekki heyrt eða

skynjað álit eða kröfu þessara þriggja manna? Sje nú þetta satt, sem skjalið segir,—og sem jeg hefi tekið orðrjett upp úr því — og mjer dettur ekki í hug að efast um það, þá er fengin sönnun fyrir því, að þeir merkustu menn í Borgarfjarðarsýslu hafi á sama augnabliki lýst yfir því fyrir og í áheyrn h. þm. Borgf., að þeir krefðust þess, að stjórnarskráfrumv. frá 1885 yrði samp. óbreytt á þessu alþingi.

Í öðru lagi skal jeg geta þess, að jeg hefi hjer með höndum skilríki fyrir því, að á undirbúningsfundi undir kjörfund Borgfirðinga, sem haldinn var á Akranesi 15. apríl, hafi verið saman komnir 80—100 kjósendur, með öðrum orðum: allt að helmingi fleiri en mættu á kjörfundinum sjálfum, svo að þessi undirbúningsfundur getur hært sjer af hálfu meiri áhuga frá hálfu Borgfirðinga á þessu velferðarmáli landsins. Á þessum fundi voru 5 menn, og það hinir merkustu menn, sem ljetu í ljósi þá föstu skoðun sína, að alþingi í ár ætti að fallast á stjórnarskráfrumv. síðasta þings óbreytt. Jeg get lesið nöfn þessara manna upp, ef hinir háttvirtu þingmenn vilja. En svo skal jeg líka geta þess, að á þessum sama fundi ljetu ýmsir í ljósi þó ósk, að ýmsum atriðum þessa frumv. yrði breytt, en engin einasta rödd kom fram í þá átt, að hin endurskoðaða stjórnarskrá yrði felld og allt látið sitja við stjórnarskrána 5. jan. 1874 óbreytta. Jeg vil nú láta það gott heita, að hjer hafi verið jafntefli á undirbúningsfundinum, tveir jafn-mannmargir flokkar, en þó báðir eindregið með því að breyta stjórnarskránni frá 5. jan. 1874, en annar helmingurinn (5 menn) með því að halda hinni endurskoðuðu stjórnarskrá frá 1885 óbreyttri, en hinn helmingurinn (5 menn) móti því að halda því óbreyttu, en viljað breyta því í ýmsum atriðum, líkt og h. þm. Borgf. — fleiri af fundarmönnum ljetu ekki skoðun sína í ljósi—. Hjer hafa þá enn 5 menn, auk hinna 3, sem áður eru komnir, lýst því yfir, að þeir vildu hafa óbreytt frv. frá 1885.

Nú kemur þriðji liðurinn í þessari keðju, og það er sjálfur kjörfundurinn, þar sem hann sjálfur, hinn háttvirtu þingmaður, var

til staðar, og lýst sínum skoðunum, sem vjer allir þekkjum; því það þykist jeg mega fullyrða, að hann, maðurinn sá, hefir borið þar fram fyrir kjósendur sína allar þær hinar sömu skoðanir í þessu máli, sem hann hefir látið í ljósi í dagblöðunum, og að hann þess vegna muni hafa skýrt frá og útlistað ekki að eins, að hann vildi breyta hinni endurskoðuðu stjórnarskrá 1885, heldur einnig, hvernig eða í hverjum atriðum hann vildi breyta henni. En eins víst og það er, að h. pm. Borgf. hefir blotið að láta þetta í ljósi á kjörfundinum, eins víst er og hitt, að annar maður, sem bauð sig fram á móti honum sem þingmannsefni Borgfirðinga, ljet þá skoðun sína í ljósi, að hann vildi halda hinni endurskoðuðu stjórnarskrá fram alveg óbreyttri. Jeg get nefnt þennan mann; það er Þórður bóndi Þorsteinsson á Leirá; en hjer eru fleiri ber í skyrinu. Gáum nú vel að! Annar þessara manna, Dr. Gr. Thomsen, gefur sig fram til þingmennsku í Borgarfjarðarsýslu, og er með breytingum á hinni endurskoðuðu stjórnarskrá, en hinn, Þórður bóndi Þorsteinsson á Leirá, er móti breytingum, og vill því halda henni óbreyttri. Hjer af álykta jeg, að þeir, sem greiddu atkvæði með hinum fyrnefnda, hinum núverandi þingm. Borgfirðinga, hafi haft sömu skoðun og hann, þá skoðun, að breyta ætti hinni endurskoðuðu stjórnarskrá, og þeir voru 30 að tölu; en hinir, sem greiddu atkvæði með hinum síðarnefnda, Þórði bónda á Leirá, get jeg með sömu vissu ályktað, að hafi haft sömu skoðun á þessu máli sem hann, þ. e. þá skoðun og þann vilja, að halda ætti hinni endurskoðuðu stjórnarskrá frá 1885 alveg óbreyttri, en þessir menn voru 14 að tölu. Þm. Borgf. hlaut þá 30 atkv., hitt þingmannsefnið 14 atkvæði; á kjörfundinum í Borgarfjarðarsýslu hafa með öðrum orðum verið greidd 30 atkvæði með því, að breyta hinni endurskoðuðu stjórnarskrá 1885, en — gæti menn vel að því, — 14 atkvæði með því, að halda henni óbreyttri. Nú getum vjer þá farið að leggja saman: eptir skjalinu,

sem jeg fyrst gat um áðan, voru 3 merkismenn með óbreyttri stjórnarskránni, á undirbúningsfundinum 5, og á kjörfundinum sjálfum 14.

Um skoðanir, vilja og kröfur allra þessara manna veit hann sumpart af viðtali við sjálfa þá, sumpart af lestri dagblaðanna og sumpart af atkvæðagreiðslu, er fram fór fyrir eyrum hans og augum! Hann veit, að þeir eru 3+5+14; og þó segir þm. Borgf., að hann viti ekki nema af einum, sem vilji hafa hina endurskoðuðu stjórnarskrá óbreytta. Já, jeg get ekki að því gert, að mjer dettur í hug talshátturinn: fáir skrökva meira en helmingnum; en jeg skal segja hvað jeg meina með nokkuð kurteisari orðum; jeg ætla, að þeir sjeu því betur sárfáir, sem segi svo frá sannleikanum, að það muni meira en helming frá því rjetta. En hjer er komið allt að tuttugu í þessa stefnu hjá hinum háttvirta þingmanni Borgf.!

Jeg hefi tekið þetta fram, til þess að það sjáist í þingtiðindunum, að jeg hafi mót-mælt þessum framburði þm. Borgf. um skoðanir og vilja manna í Borgarfirði yfir höfuð á þessu allsherjarmáli lands vors og þjóðar, og að hún hafi verið hrakin á alþingi í heyranda hljóði með órækum gögnum í áheyrn og fyrir augsyn hins háttvirta þm. Borgf.!

Læt jeg svo vera nóg sagt um það, sem kjósendurnir í Borgarfirði ljetu í ljósi við þingmann sinn um hina endurskoðuðu stjórnarskrá.

En nú er eptir að líta á það, sem h. pm. Borgf. ljet sjálfur í ljósi við kjósendur sína. Jeg spyr: Hvað ljet svo h. pm. Borgf. í ljósi við kjósendur sína viðvíkjandi hinni endurskoðuðu stjórnarskrá 1885, er hann ferðaðist um endilangan Borgarfjörð, og svo á kjörfundinum? Sjálfsagt, eins og jeg áður sagði, þá sömu skoðun, sem hann hefir lýst yfir á þessu máli í dagblöðunum, þá skoðun, að hann vildi gallhart halda fram mikilsumvarðandi breytingum á stjórnarskránni frá 1885. Hann hefir því talið upp fyrir kjósendum sínum þær breytingar,

sem hann hefir haldið fram í dagblöðunum, og lagt mesta áherzlu á þær breytingar, sem hann lagði mesta áherzlu á í dagblöðunum. En þau atriði, sem hann lagði mesta áherzlu á í dagblöðunum, hver voru þau? Það voru, viti það allir lýðir, heimild landsstjórnarinnar til að gefa út bráðabyrgðafjárlög, og svo hitt, að hún eigi var takmörkuð með »suspensiv veto» eða frestandi neitunarvaldi! Það var »suspensiv veto», sem h. þm. Borgf. lagði þá allra mesta áherzluna á! Heyr á einsdæmi! Því hvað er eiginlega »suspensiv veto»? Brjótum þá setning til mergjar! Að heimta »suspensiv veto», það er ekki annað en það, það er hvorki meira nje minna en það, að vilja kollvarpa ríkisskipun Danmerkuríkis alveg frá rótum, eða upphefja meginskipun ríkisins, þvert ofan í grundvallarlög Danaveldis. Jeg segi: »suspensiv veto» kollvarpar því fyrsta og æðsta grundvallarlögmáli grundvallarlaga Dana, sem er það, að Danaveldi sje »indskrænket Monarki», takmarkað einveldi. Neiti hinn háttvirtí þingm. Borgf. þessu bara, ef hann getur! Nei! Hafi hann komið með þessa kenningu og skýrt hana fyrir kjósendum sínum með því lífi og fjóri, sem honum er eiginlegt, þá er jeg viss um, að honum hefir tekið að rugla þjóðarviljann, því þessar kenningar eru þannig lagaðar, að þær hljóta að rugla þjóðarviljann á Íslandi, og leiða hann í hættulegstu gönur. »Suspensiv veto»! Nei, minn vilji og þjóðarviljinn gengur í gagnstæða átt við vilja h. þm. Borgf. Jeg og þjóðarviljinn viljum halda fulla tryggð við hið danska »Monarki». Jeg skal svo ekki fara lengra út í þetta atriði, enda sje jeg, að h. þm. Borgf. hefir fallið frá því, að koma með breyt. till. í þá stefnu, að innleiða á Íslandi »suspensiv veto». — En þá vil jeg í annan stað spyrja h. þingm.: sagði hann kjósendum sínum, hvaða afleiðingu það hefði, ef þingið fylgdi nú hans stefnu og breytti nú stjórnskrárfurum. því, er samþ. var af báðum deildum þingsins í fyrra? sagði hann þeim þann sannleika, að afleiðingin yrði sú, að þá yrði endurskoðunarverk vort allt að engu,

alls engu? Hann hefir víst ekki þrjédikað kjósendum sínum það, að þá yrði þingið rofið aptur? Það hefði líklega heldur ekki orðið kjósendum hans svo lystileg »pilla», að fá þann kostnað koll af kolli, sem alveg óþörf og ófyrirsýnju þingrof hafa í för með sjer. Enn spyr jeg: útlistaði þingm. fyrir kjósendum sínum — það hefði hann þó átt að gefa þeim að minusta kosti í skyn—, að sá hængur væri við að breyta hinni endurskoðuðu stjórnskrá nú, að þær 20,000 kr., sem andmælendur hennar, hann og aðrir, segja, að kastað sje í sjóinn með þessu þingi, yrði með þeim fyrst í sönnum skilningi alveg kastað í sjóinn. (*Landshöfðingi*: »Er þeim ekki eins kastað í sjóinn nú?»). Nei, alls ekki. En jeg skal svara hæstv. landsh. seinna; en biðlund verður hann að hafa. Þm. Borgf. hefir sjálfsagt ekki útlistað það fyrir kjósendum sínum, að ef vjer breyttum hinni endurskoðuðu stjórnskrá, þá yrði öll endurskoðunin ónýt, bæði af því, að þá væri ómögulegt, að endurskoðunin hefði nokkra þýðingu, og hins vegar væri þá það brennimark fest á Borgfirðinga, að engin föst skoðun, enginn eindreginn almennur vilji á sjálfsstjórn í landinu byggji meðal þeirra. Já, þá fyrst, ef stjórnskránni hefði verið breytt á þessu þingi, þá hefði mátt með sanni segja, að hverfular og hvikular væru skoðanir Íslendinga og hvikular skoðanir þingmanna á þessu máli; en þessi þrjédikun kom einmitt fram í fyrra, bæði af hálfu landsh. og annara andmælenda þessa máls, til þess einmitt að drepa endurskoðunina niður og draga úr henni alla þörf og þýðingu, og ætla jeg þetta bezt sýna stefnu þessara breytingarmanna og tilgang þeirra. — Jeg skal svo ekki orðlengja um þetta meira. Jeg hefi tekið þetta fram, af því jeg fann það skyldu mína gagnvart Borgfirðingum og Íslendingum yfir höfuð, enda þótt þeir sjeu ekki mínir kjósendur, að leiða í ljós sannleikann, þegar sagt er, að þeir vilji skerast úr leik með að óska svo fullkominnar heimastjórnar á sjálfri fósturjörðunni, sem ásigkomulag hennar og rjettur heimtar og heimilar þeim, eigi síður en öðrum.

Þá er nú að koma til þess, er hæstv. ldsh. spurði um, þegar hann greip fram í ræðu mína, hver sje munurinn á að kosta þessum 20,000 kr. til þingsins í ár, ef hin endurskoðaða stjórnarskrá yrði samþykkt óbreytt, og aptur á hinu, ef hún yrði samþ. með breytingum, þá skal jeg fyrst taka það fram, sem bæði hann og allir aðrir hljóta að sjá, að munurinn er í öllu falli sá, að ef þetta þing samþ. stjórnarskrána óbreytta, þá er mögulegleiki til þess, að hún verði staðfest, eins og hún kemur frá þinginu; en ef þetta þing breytir henni, þá er staðfestingin ómöguleg, því þá væri ekki einu sinni nein heimild til að gera hana að lögum, samkvæmt skýlausum fyrirmælum stjórnarskrárinnar 5. jan. 1874, 61. gr. En svo er og annar sá munur, að ef þingið breytti hinni endurskoðuðu stjórnarskrá, þá yrði að byrja á nýjan leik, því endurskoðunarverkið núna yrði þá alveg, eins og jeg sagði, ónýtt, og rjúfa svo aptur þingið, eins og nú var gert, með nýjum 20,000 kr. kostnaði. Þessar og margar fleiri afleiðingar hefði það í för með sér, ef stjórnarskránni yrði breytt á þessu þingi, og þess vegna verður það aldrei með sauni sagt, að þeim 20,000 kr., sem þetta þing kann að kosta, sje kastað í sjóinn, svo framarlega sem þetta þing samþykkir stjórnarskrárfrumv. 1885 óbreytt, og í öllu falli verður það þá stjórnin, sem lætur synja um staðfestingu konungs, sem kastar þessum 20,000 kr. í sjóinn, en ekki þingið, sem leggur upp í höndurnar á henni lögformlega endurskoðuð stjórnarskipunarlög til staðfestingar konungs samkvæmt 61. gr. hinnar gildandi stjórnarskrár 1874.

Svo skal jeg ekki fjölyrða meira um þetta atriði, en leyfa mjer að líta um stund á þá hliðina, sem snýr að stjórninni.

Jeg sje þá ekki betur en að mótbárur þær, sem komið hafa fram gegn hinni endurskoðuðu stjórnarskrá, sjer í lagi af hálfu hæstv. landsh. — því mótbárur þm. Borgf. í þá átt met jeg minna en ekki neins — hafi verið svo skýrðar fyrir þingdm. og gjörsamlega hraktar, að öllum megi vera ljóst, að framar er ekki að óttast, að í hinni

endurskoðuðu stjórnarskrá sje nokkuð það að finna, er sje í «collision» við stöðulögin, t. a. m. útilátning orðsins: «siglingar» nje «ákvörðunin um stundarsakir» í sambandi við 49. gr. stjórnarskrárinnar og 3. gr. stöðulaganna með tilliti til stöðu hæstarjettar sem æðsta dóms í íslenskum málum. Jeg vona, segi jeg, að þetta sje öllum svo ljóst, að um það þurfi ekki frekar að fjölyrða. Meiningamunur getur náttúrlega einlægt í orði verið um þetta og allt annað; en jeg verð þá að eptirláta hverjum einum þá skoðun, sem byggð er á röngum rökum eða engum; og tek jeg það upp aptur og aptur, að jeg er sannfærður um, að allir, sem líta rjettum og óhlutdrægum augum á málið, álíta það fyllilega sannað, að engin «collision» eigi sjer í raun og veru («objectivt») stað milli hinnar endurskoðuðu stjórnarskrár og stöðulaganna 2. jan. 1871. Að því leyti sem hinn hæstv. landsh. tók það fram við 2. umr. málsins, að úr því stjórnarskráin breytti stöðulögunum, þá væri það eina úrræðið, að hún yrði lögð fyrir ríkisþingið, já, þá get jeg sagt, að þetta sje bæði úrræði og úrræði ekki. Jeg tek þetta sem vel meint af hæstv. landsh., en frá mínu sjónarmiði er engin þörf á þessu, og að því leyti á úrræðið ekki við; en svo er annars að gæta, og það er það, að hjer ræðir um hin sjerstaklegu mál Íslands, sem einmitt eru hinu almenna löggjafarvaldi ríkisins og því einnig ríkisþinginu alveg óviðkomandi, eptir 3. gr. stöðulaganna; en af þessu leiðir, að ríkisþingið yrði að vísa málinu frá sjer. Nei! En það er annað, allt annað, sem jeg vil benda hinum hæstv. landsh. á, en sem bending hans leiðir mig til að taka fram, og það er það, að ef þessi endurskoðaða stjórnarskrá færi í nokkrum atriðum í bága við stöðulögin, þá getur stjórnin, og þá er hún kvödd til þess meira að segja, ef hún vill annars vel gera, að semja annað sjerstakt frumv. um þessi einstöku atriði, sem gerðu breytingar á stöðulögunum, og leggja það, og ekkert annað, fyrir ríkisþingið. En hver er svo afleiðingin af þessu auðsjáanlega úrræði stjórnarinnar, sem sjálfur landsh.

hefir að vísu óbeinlínis bent á? Engin önnur en sú, að allir sjá, að hjer getur ekki verið að tala um annað, en tómtil viljaleysi stjórnarinnar. Það er, taki menn vel eptir því, af viljaleysi stjórnarinnar, ef þetta allsherjarmál Íslands fær ekki fullan og áreiðanlegan framgang. Það vantar ekki, að hæstv. landsh. hefir nóg samlega lýst því yfir, að stjórnin hefði engan vilja til að styðja þetta mál, að henni væri það ógeðfellt, að hin endurskoðaða stjórnarskrá yrði að lögum, og þetta er allt annað og minna í varið, en »objectiv» ómögulegleiki! En þegar það er gefið, að það er af viljaleysi stjórnarinnar eingöngu, að hin endurskoðaða stjórnarskrá verður ekki að lögum, þá vona jeg, að allir fari að sjá, að mál þetta horfir allt öðruvísi við, en ef það væri alveg og »absolut» ósamrýmanlegt við alríkishugmyndina, eða þá í þeim einum bága við stöðulögin, sem bæta mætti úr með frumvarpi frá stjórninni sjálfri, sem lagt væri fyrir ríkisdaginn. En fyrir hvorugu þessu er, sem sagt, ráð að gera. Jeg vil biðja hina háttvirtu þingmenn að aðgreina skarpt þau tvö atriði hvort frá öðru, að hin endurskoðaða stjórnarskrá er alveg fyrir utan hið almenna löggjafarvald ríkisins og byggð á stöðulögum, og aptur hitt atriðið, að hin æðsta stjórn í íslenskum málum sje í Kaupmannahöfn. Þetta vil jeg biðja þá vel og rækilega að athuga, því það er í hinu allshendis ranga samblandi þessara tveggja atriða, að öll flækja málsins liggur. Þessi tvö atriði hefir stjórnin ekki aðgreint í auglýsingu sinni 2. nóv. 1885, heldur slengt þeim saman, og með því búið til flækjuna. Nei, það þarf ekki hvorki hugsunarrjett nje stjórnskipulega að vera samfara, að hin æðsta stjórn í Íslands sjerstaklegu málefnum sje í Kaupmannahöfn, og hitt, að stjórn þessara sömu íslenzku mála sje hinu almenna löggjafarvaldi viðkomandi. Jeg set sem dæmi, að landsh. hefði sem búsettur maður hjer í Reykjavík ráðgjafarvald. Og hvernig væri það óhugsandi, að hann færi utan við og við, ætti sæti í ríkisráði Dana, og flytti máli fyrir konungi á sama hátt og hinn svonefndi ráð-

gjafi Íslands nú gerir? Þetta væri síður en ekki ómögulegt. Á hinn bóginn væri eins hugsanlegt, að hinn sami landshöfðingi væri búsettur ráðgjafi í Kaupmannahöfn, vel að merkja í Íslands sjerstaklegu málum, en ætti alls ekki sæti í ríkisráði Dana, og þá væri um leið þessi ráðgjafastarfi hans þó alveg aðgreindur frá og óviðkomandi hinu almenna löggjafarvaldi. Með þessu dæmi er sannað, að stöðulögin af 2. jan. 1871 geta ekki, eins og stjórnin þegjandi gerir, heimfærzt þannig upp á Ísland, að af því að hin æðsta stjórn í íslenskum málum sje ráðgerð, — þó þessi ráðagerð væri bindandi, sem langt er frá, að hún sje — »localt» í Kaupmannahöfn, þá sje hún líka »statretsligt» samanreyrð við hið almenna löggjafarvald ríkisins gegnum ríkisráðið, meira að segja, þetta síðara er, hvað sem öðru líður, eins og jeg þráfalt er búinn að sýna og sanna, einmitt gagnstætt stöðulaganna 3. gr. og því í rammasta bága við þau. Sú mótbára, að hin endurskoðaða stjórnarskrá um hin sjerstaklegu málefni Íslands fari í bága við stöðulögin, hlýtur því að hverfa með öllu. Það er enginn krókur eða afkimi til í stöðulögum, sem þessum ímyndaða bága eða »collision» verði troðið inn í. En þegar hún er horfin, og ekki er annað eptir, en viljaleysi eða ógeðfeldni stjórnarinnar á, að ráða hans hátign konunginum til að staðfesta hina endurskoðuðu stjórnarskrá, já, þá er málið sannarlega orðið betra viðureignar, og þá er jeg líka alveg viss um um, að ef stjórnin heldur fast í þennan vilja sinn, að veita ekki Íslandi fulla ábyrgðarstjórn í landinu sjálfu, þá er jeg viss um, segi jeg, að hún vill einnig kannast við, að hún hefir fulla ábyrgð á því, að stjórnin fari eins vel fram hjer á landi, meðan hún þannig að hennar völdum er útlend í Kaupmannahöfn, eins og ef hún væri innlend orðin og búsett í Reykjavík, og þjóðin á þann hátt upp á eigin ábyrgð knúð til að neyta allra sinna krapta. Jeg er að öðru leyti líka viss um, að hæstv. landsh. muni styðja að því af fremsta megni, að sá misskilningur, sem á sjer stað milli þings vors og stjórnar í

Þessu máli, hverfi smátt og smátt, og jeg vona, að hæstv. landsh. sje mjer samdóma um það, að ástandið, eins og það er nú, sje sannkölluð spennitreyja á hinn íslenzku þjóð, bæði í andlegum og líkamlegum efnum. Illt og óhentugt stjórnarástand er eins og fat, sem er svo þröngt, að afl líkamans getur ekki neytt sín, og stjórnarástandið hjer á landi er því miður eins og illa sniðið og óhentugt fat, sem ekki getur fullnægt þörfum þjóðarinnar, og heldur kröptum hennar í römmum dróma. Þetta veit jeg, að hæstv. landsh. kannast við, og jeg treysti því, að hann leiði þennan sannleika í ljós við stjórnina í Kaupmannahöfn, og af því jeg treysti þessu, þá get jeg ekki horft með örvæntingaraugum fram á hinn ókomna tíma, heldur treysti jeg því, að hin alvísu hönd muni leiða mál þetta fastlega inn á örugga höfn. Jeg skal að lokum leyfa mjer að benda á, að stefna mín og nefndarinnar í þessu máli er sannarlega »centripetal»; hún vill tengja land vort föstu og innilegu bandi við Danmörku, því bandi, sem byggt er á innbyrðis jafnrjetti, bróðerni og mannið. En nú vil jeg líka vera hreinskilinn, eins og hæstv. landsh. hefir ráðið mjer til, og þá get jeg ekki annað sagt, en að mjer virðist þessi nýfundna stefna stjórnarinnar miða að því að verða »centrifugal», að því að fjarlægja og sundra þeim bróðurhuga, sem vjer Íslendingar höfum og eigum að hafa gagnvart bræðrum vorum í Danmörku. Nú veit jeg það vel, að hinn sameinandi kraptur er sigursæll, og jeg treysti því, að hann verði það í þessu máli. Jeg treysti því, að sigurinn fáiist við samkomulag milli stjórnarinnar og alþingis, á þann hátt, sem sjálfstæðum málsaðilum sæmir.

Landshöfðingi : Jeg jata það, að jeg er alveg samdóma h. framsögum., að það ástand, sem nú er, er sannarlega spennitreyja á kröptum þjóðarinnar, en það er ekki stjórnarástandið, heldur ástandið af völdum náttúrunnar. Jeg mótmæli því fastlega af hálfu stjórnarinnar, að fyrirkomulag það, sem nú er á stjórnarskipun landsins hafi lagt nokkurt band á krapta

þjóðarinnar, og jeg mótmæli því líka, að fyrirkomulag það, sem yrði á stjórninni eftir þessu frumv. mundi fremur en það sem nú er styðja að því, að efla sanna hagsmuni og velmegun þjóðarinnar. H. framsögum. virðist annars ekki kannast við nema einn málsaðila í þessu máli, nl. alþingi, en hann veit þó líklega, að þeir eru tveir, nl. stjórnin og alþingi. Hann segir : þegar alþingi hefir lýst yfir sínum vilja í málinu, þá er það þrái af stjórninni, að ganga ekki að því, sem alþingi vill. En hvernig er þá farið með frumvörp þau, er stjórnin leggur fyrir þingið? Þá skyldi maður ætla, að þingmenn sýndu stjórninni það sama, sem þeir vilja að sjer sje sýnt. Nei, þingið hefir ekki kynokað sjer við að breyta frumvörpun stjórnarinnar og fella þau, og ekki kvartar stjórnin þó um þráa eða einræði; en ef stjórnin hefir aðra skoðun en þingið, þá hrópar það : þetta er harðstjórn, þetta er eigi jafnrjetti. Jeg veit ekki, hvort það var hótun um uppreist, þar sem h. framsögum. sagði að stefna stjórnarinnar í þessu máli mundi hafa »centrifugal» áhrif á landsmenn; hafi það verið, þá virðist það eiga miður vel við af honum sem embættismanni, að koma með slík ummæli. Ekki skal jeg kíta við h. framsögum. um þennan svo nefnda þjóðvilja og þýðingu hans; en af því að svo mikið er og hefir verið talað um hann, og sagt, að það væri hinn sanni þjóðvilji, að þjóðin vildi ekkert annað frumv. en það sem hjer liggur fyrir, þá get jeg ekki annað en brosað að þeirri einfaldni, að vilja telja mönnum trú um, að allir Íslendingar sjeu svo kunnugir þessu frumv., að þeir af fullri meðvitund og ljósri sannfæringu geti sagt, að þeir vilji endilega þetta frv. og ekkert annað. Jeg verð að ætla, að margir kjósendur sjeu þeir, sem eru ekki fullkunnugir því stjórnarfyrirkomulagi, sem nú er, og því síður get jeg ætlað, að þeim sje ljóst, hverjir gallar sjeu á því, en þó allra sízt, að þeir hafi á rökum byggð sannfæringu um, hvernig ætti að laga þá galla. Jeg held, að til þess þurfi meiri menntun en svo, að gert verði ráð fyrir,

að allur þorri kjósenda geti myndað sjer sjálfstæða, staðfasta sannfæringu um þetta mál. Mjer er jafnvel nær að halda, að þeir kunni að vera fleiri hjer á þingbekkjunum, en þeir tveir, sem greitt hafa atkvæði móti þessu frumv., sem ekki álíta það svo gullvægt, þótt þeir hafi greitt atkvæði með því, og jeg þykist ekki gera þingmönnum neinar getsakir með því, þó jeg ætli, að einhverjir þeirra fljóti fremur með straumnum í þessu máli, enda er þeim nokkur vorkunn, þar sem straumurinn er svo stríður.

Framsögumaður (Benidikt Sveinsson) : Hæstv. landshöfðingi hefir heldur en ekki misskilið mig. (*Landsh. : Svo?*). Það eru þau mildustu orð, sem jeg get viðhaft; en jeg vona, að h. þingmenn hafi tekið svo vel eptir orðum mínum, að slíkt lá alls eigi og gat ekki legið í orðum mínum, sem hæstv. landsh. vildi leggja í þau, eða rjettara geta sjer til að lægi í þeim; en jeg mótmæli öllum ástæðulausum getgátum frá hans hálfu, og skirskota til allra þeirra, sem orð mín heyrðu, en þeir eru svo margir, að jeg læt mjer nægja það. Jeg er hæstv. landsh. alveg samdóma, að það ástand, sem nú kreppir að landsmönnum af náttúrunnar völdum, sje alls ekki stjórninni að kenna eða komi af stjórnarfyrríkomulaginu, og mjer datt eigi í hug, að hæstv. landsh. mundi ætla mig það barn, að jeg mundi vilja kasta ábyrgð á stjórnina fyrir það ástand, eða ástandið rjettara sagt að því leyti. Orð mín voru heldur ekki svo einskorðuð, eins og allir máttu heyra og skilja, sem heyrt geta og skilið geta, að jeg beindi þeirri ábyrgð, sem stjórn hefir gagnvart landinu og þjóðinni, að þeirri stjórn sjerstaklega, sem nú er í Danmörku, heldur að stjórnarástandinu og stjórnaraðferðinni yfir höfuð, eins og það hefir verið hjer á landi og er enn, og jeg veit að hæstv. landsh. er mjer samdóma um það. (*Landsh. : En jeg tala um það stjórnarfyrríkomulag, sem nú er.*) Jeg segi, að stjórnarfyrríkomulagið, sem nú er, er ekki annað en sögulegt áframhald af hinu sögulega stjórnarfyrríkomulagi, sem

verið hefir, og þing og þjóð hefir allt af verið óánægð með. Þetta sjest, ef allt það er lesið, sem rætt hefir verið og ritað um stjórnarmál Íslands fyr og seinna. Úr þessum orðum mínum hefi jeg enga ástæðu til að draga, og ætla mjer ekki að draga. Nú, gott og vel, hæstv. landsh. er einlægt að ota fram hinu núverandi stjórnarfyrríkomulagi sem svo góðu og gallalaus; en hvernig stendur þá á því, að þingið skuli ekki hafa getað komið fram mestu áhugamálum þjóðarinnar um langan aldur og enn ekki þann dag í dag? Hvað kemur til þess, að jeg taki dæmi, að landsmenn hafa enn þá ekki eptir 30 ára aptur og aptur ítrekaðar tilraunir fengið innlenda lagakennslu? Með lögum skal þó land byggja, en ólögum eyða. Fyrst fram eptir götunum barði stjórnin einlægt við fjeskorti; sú ástæða þótti nú góð og gild, meðan Íslendingar höfðu engin fjárhagsráð; en viti menn: hvað segir stjórnin svo, síðan fjárhagurinn var aðskilinn? Að engin þörf sje á innlendri lagakennslu, og að hún sje jafnvel skaðleg, því hún bægi menntastraumi heimsins frá landi voru og þjóð! Í hverju einu og einasta menntuðu landi er þó háskóli við hliðina á stjórn og dómstólum. Það veit þó stjórnin og hæstv. landsh. Hvernig stendur enn fremur á því, að stjórnin í Kaupmannahöfn hefir enn ekki ráðið til staðfestingar á lögum um fiskiveiðar útlendinga hjer við land. (*Nokkrir þingm. : Heyr!*). Hún hefir þó enn ekki viljað bægja útlendingum með lögum frá því að ausa úr auðsuppsprettum landsins, og með því eyða bjargræði og atvinnu fátækra landsmanna? Nei; staðfesting þessara laga biður ár frá ári. (*Landsh. : Það er óafgert enn þá*). Má vera; en liðinn tími kemur ekki aptur, og þá er þó um dráttinn að tala í slíku máli. Má jeg spyrra: lýsir nú þetta og því um líkt ekki ástandinu, sem nú er? Jeg mótmæli því að öðru leyti fastlega, að annað verði lagt í orð mín en það, sem jeg segi og meina; til þess hefir enginn heimild. Jeg hefi talað skýrt og skorin-ort.

Jeg ásaka ekki þá stjórn, sem nú er í Danmörku, um skör fram, en jeg ámalí stjórnninni, *ef* hún ekki vill sjá hið sögulega stjórnarástand í rjettu ljósi, — *ef* hún ekki vill kannast við það, sem allir sjá, sem kunnugir eru, hvernig stjórnarástandið og stjórnarfyrrkomulagið stendur og hefir staðið þjóð vorri fyrir þrifum. Hæstv. landsh. ámalir mjer fyrir það, að jeg taki að eins tillit til annars málsaðilans; en jeg nefndi tvo jafn rjettháa málsaðila, nefnil. stjórn Íslandsmála í Kaupmannahöfn og alþingi á hinn bóginn; hvernig vísur því við, að hinn hæstv. landsh. ekki heyrir það, sem jeg tala? En veit jeg mikið vel, að þungamiðja valdsins er hjá konungi vorum, og um það þarf sannarlega eigi hinn hæstv. landsh. að fræða mig, hvorki við þetta tækifæri nje önnur; það get jeg fullvissað hann um. En hitt vil jeg benda honum á, að hann hefir eigi, þótt ótrúlegt sje, komið hjer fram sem neinn málsaðili fyrir stjórnarinnar hönd, í sönnum stjórnskipulegum skilningi, og jeg veit eigi betur, en að hið eina svar frá stjórnninni til samvinnu við þingið í þessu máli hafi verið blákalt nei, og það áður en hún vissi, hvort hin endurskoðaða stjórnarskrá yrði samþykkt af þinginu; allt svo áður en til hennar neitunar kom samkvæmt 61. gr. hinnar *gildandi* stjórnarskrár 1874; og sannarlega er það ógert af stjórnninni og landshöfðingja, og verður ógert, að sýna, að nokkur hin minnsta «collision» sje milli stöðulaganna eða ríkisheildarinnar eptir þeim og hinnar endurskoðuðu stjórnarskrár.

Hæstv. landsh. misskildi hrapparlega eða rjettara sagt mishermði orð mín um «centrifugala» og «centripetala» stefnu; en það vildi svo vel til — hann gleymdi því — að jeg útlagði þau orð svo ljóst, að enginn gat misskilið mig eða fengið átyllu til að rangherma. Með «centripetal» kröptum taldi jeg þá sameinandi krapta, sem liggja í rjettlæti, mannúð, bróðurhug o. s. frv., og það eru þau bönd, sem jeg, hvað sem skoðunum hæstv. landsh. líður, aldrei mun skammast mín fyrir að álíta hollari, sterk-

Alþt. B. 1886.

ari og traustari en þau *pappirs*-bönd, sem nú tengja stjórnnina í Kaupm.höfn við Ísland, og það vona jeg hæstv. landsh. fyrirgefi mjer við nákvæmari yfirvegum. Af þessu getur hvert mannsbarn sjeð, hve á-stæðulaust það var, er hinn hæstv. landsh. tók svo orð mín um «centrifugal» stefnu hjá stjórnninni, sem jeg hótaði uppreist, og að mjer sæmdi eigi slík ummæli sem embættismanni; en jeg vísa þessum orðum og þessari ætlun hæstv. landsh. hikaust og í heyranda hljóði frá mjer og til hans aptur. Slíkar hugsanir eru fjarri mjer, enda veit landsh. manna bezt, að það er sízt að óttast, að Íslendingar geri uppþot eða uppreisn; en þó náttúran sje lamin með lurk, þá leitar hún heim um síðir, eins og orðtakið segir, og eins mun reynast með Íslendinga; því eins og hugir þeirra og hjörtu ekki munu verða reyrd með valdboðum og ranglæti, eins getur þeim fullvel farið á endanum með þau vopn til að ná rjettindum sínum, sem hið sjerstaklega ásigkomulag þjóðarinnar og hið sjerstaka þjóðerni gefur þeim í hendur, og þessum vopnum munu þeir beita til að minna stjórnnina án afláts á, að uppfylla eðlilegar þjóðarkröfur þeirra, og með þeim vopnum mun þeim vinnast allt á endanum, sem þeir þurfa, þótt eigi verði fyr en vjer allir erum komnir undir græna torfu, sem hjer erum í þingsalnum. Hæstv. landsh. tók fram, og jeg er honum samdóma um það, að hvert mannsbarn á Íslandi mun ekki geta sagt, að þetta frumv. sje það bezta og ákjósanlegasta í alla staði. Þjóðviljinn og almenningsálitið er auðvitað eigi í því fölgid, að hver maður hafi glöggva og nákvæma hugmynd um hvert einstakt atriði í stjórnskipunarlagunum, sem fer í þá stefnu, sem þjóðviljinn fylgir fram. Þetta og annað eins fjarmæli hefi jeg heldur aldrei sagt eða látið mjer detta í hug. En þótt hæstv. landsh. færi um allan heim með allar stjórnarskrár í hendinni, þá mundi hið sama verða hvívetna ofan á í þessu tilfelli, eins og hjer á landi; hjá hverri þjóð mundu þeir verða fjöldamargir, já,

19 (5. okt.).

allur fjöldinn, sem ekki þekkti eða hefði skilning á stjórnarskrám sínum í einstökum greinum; eða heldur máské landshöfðinginn, að ef hann t. a. m. færi með grundvallarlög Dana til bænda í Danmörku, þá mundi allur þorri þeirra geta svarað honum, ef hann spyrði þá, hvað þetta og þetta væri? hvað þetta og þetta þýddi í grundvallarlögunum? Þeir hálærðu menn í Danmörku skyldu þá getað svarað slíkum spurningum. Til hvers væru þá líka háskólar og lögfræðingar, ef allir skildu lögin? Þá væri sannarlega öll lagakennsla óþörf, og þungri byrði velt af mannfjelaginu. Mig varðar lítið um, hvað ýmsir sannleiks poka-postular hafa verið að þrjéðika um í blöðum, að hin endurskoðaða stjórnarskrá ætti að rjettu lagi að vera af öllum viðurkennd sem hið bezta og fullkomnasta, sem menn gætu hugsað sjer, svo framarlega sem rjett væri að halda henni fram. Þetta er ekki mín kenning, og eptir slíkum barnaskap fer jeg ekki. En það hefi jeg sagt, og það segi jeg enn, að það sje fullt eins vel ljóst og vakandi fyrir alþýðu manna, eins og fyrir hinum svonefndu lærðu mönnum hjer á landi, að öll þjóðin eins og hver einstaklingur eigi að hafa sjálfræði í sínum sjerstaklegu málum. Og jeg get farið lengra með góðri samvizku í þessu og sagt, að svo líti út, sem þessi heilagi sannleiki, sem allt frelsi og öll framför veltur á, sje fullkomin heimska og ráðgáta í augum sumra þessara svonefndu hálærðu manna, sem þannig sjá miður en bændur, sem þeir lasta og lýta fyrir vanþekkingu. Jeg efast eigi um, að hæstv. landsh. muni játa, að þótt hann sjálfur færi að semja frumv. til stjórnarskipunarlags að vild sinni, — það kynni að verða fullkomnara en þetta er, ef til vill, og ef til vill ekki—, þá gæti þó farið svo, að einhver ákvörðun væri svo löguð, að deildar meiningar gætu orðið um skilning hennar og ágæti, og það, hvort fróðir eða ófróðir væru teknir fyrir dómsmenn í þessu máli. En viðvíkjandi því, að þingmenn fljóti eins og í blindni með straumnum, þá álit jeg hvern þeirra færar um að vera sjálfstæðan

í skoðunum og atkvæðagreiðslu í hverju máli sem er, og þessa skoðun mína hefir hæstv. landsh. enga heimild til að vefengja. Annars geta þeir sjálfir svarað þessari ákúru hæstv. landsh.; jeg vil ekki taka fram fyrir hendurnar á þeim í því tilliti.

Grimur Thomsen: H. framsögumaður (B. Sv.) hefir neytt mig til þess að standa upp; jeg ætlaði þó ekki að tala meira í þessu máli, nema nauðsyn krefði. Hefði hann ekki borið mjer annað á brún en sljófgun skilningarvitanna, þá mundi jeg ekki hafa virt mig þess, að svara honum. En hann hefir borið mjer ósannsögli á brún og heimfært upp á mig orðtækið: »Fáir skrókva meira en helmingnum»; og forseti hefir látið þetta ganga átölulaust fram hjá sjer og leyft slíkan áburð í heyranda hljóði um þingmann. Jeg efast ekki um, að h. framsögumaður (B. Sv.) hefir haft einhverjar lausar fregnir af kjörfundinum í Borgarfirði. Jeg verð því gagnvart áburði hans að álíta mig sakbitinn. Jeg stend við það, sem jeg sagði, að jeg heyrði ekki nema einn einasta mann krefjast þess af mjer, að jeg fylgdi stjórnarskipunarlagafrumv. alþingis frá 1885 óbreyttu á þessu þingi, og mig skyldi furða mjög á, ef þessi eini maður stæði ekki á bak við orð og sagnir h. framsögumanns. Hann kom á kjörfundinn að Leirá og bauð sig sem þingmannsefni fyrir sýsluna, en þá kom það á daginn, að hann var ekki kjörgengur; nú er hann orðinn blaðstjóri og bóndi hjer við Reykjavík. En jeg skal fræða h. framsögum. um það, að þegar jeg kom í Borgarfjörð, þá fór jeg upp í Reykholtssdal og þar hjelt jeg undisbúningsfund á Sturlu-Reykjum og skýrði frá skoðun minni á máli þessu, eins og jeg hef áður látið hana í ljósi bæði í Ísafold og á mannfundum og hjer á þinginu, og mælti enginn á móti. En einn merkur bóndi úr Hálsasveit spurði mig um ýms atriði í stjórnarskránni; og þegar jeg hafði svarað og gert grein fyrir þeim, þá kvaðst hann fús að mæla með mjer á kjörfundinum. Jeg þarf eigi að nefna nöfn, en jeg veit, að sá maður stendur við orð sín, ef h. framsögum. ber orð

mín til baka. Jeg sagði þeim, sem mætt höfðu, að þeim væri sjálfrátt fyrir mjer, hvern þeir kysu, en að þeir yrðu þá að koma á kjörfund og fjölnenna, og það gerðu þeir, og meira að segja: sá bóndi, sem lengst átti af öllum, bóndinn á Húsafelli, sótti fundinn. (*Forseti*: Jeg bið þingmanninn að fara fljótt yfir þessa kosningarsögu sína og vera stutturorðan). Á nú að fara að taka af mjer orðið, þegar jeg er að bera af mjer áburð annars þingmanns? Á kjörfundinum var annar maður, sem bauð sig sem þingmann og kvaðst vera með frumv. frá 1885 óbreyttu, nl. Þórður bóndi á Leirá. Hann var spurður að, hvort hann væri ánægður með 16. og 19. gr. frumv., en svarið var, að hann væri þó ekki ánægður með þær. Ef annars á að fara út í sögur af kjörfundum nákvæmlega, þá er mjer forvitni á að vita, hvort eigi fleiri þingmenn og þingmannaefni, t. d. í Eyjafirði, hafa verið tilleiðanlegir til breytinga á frumv., og hvert ekki einmitt sá þingmaður hafði flest atkvæði þar, sem líklega ljet, að hann kynni að vera með breytingum; og ef svo er, sem jeg hygg, þá skil jeg ekki, hvers vegna þungum steini er kastað á mig einan fyrir það. H. framsögumaður heldur því fram, að það sje óforsvaranlegt af mjer, að fara fram á breytingar á frumv. nú, af því að ómögulegt yrði að staðfesta frumv. nú þegar, en það veit h. framsögum., að eigi verður gert hvort sem er, og ef frumv. yrði breytt nú, færu nýjar kosningar fram og yrði það lagt fyrir þingið 1887, og þá mætti samþykkja það til fullnaðar óbreytt. H. framsögum. skilur að mínu álit 61. gr. hinnar núgildandi stjórnarskrár skakkt. Ef breytt yrði nú og frumv. yrði svo samþykkt 1887, gæti það orðið staðfest, (*B. Sv.*: Nei). Jeg held h. framsögum. sje eigi lengur kunnugur þeirri stjórnarskrá, sem nú er í gildi. Hann sagði, að almenningssálitið væri rótgróið — hann hafði það orð — fyrir þessu frumv. og engu öðru. En jeg segi: það almenningssálit, sem enn ræður hjer á landi, er ekki eðlilega til orðið, heldur tilbúið; það

var fyrst tilbúið á þingvallafundi, á þeim fundi, sem samþykkti að láta konung hafa frestandi synjunarvald; það var ein af ályktunum fundarins, og nú hefir h. framsögumaður brugðið mjer um, að jeg vilji halda henni fram, og er mjer reiður fyrir það, og það þótt jeg hafi fallið frá henni og látið hann sannfæra mig um, að hún ætti ekki við í stjórnarskránni, eptir að jeg hefi sjeð hin nýju ráðgjafa-ábyrgðarlög. Mjer þykir kynlegt, að framsögumaður skuli bregða mjer um þetta; og jeg lofa h. framsögum. því, að ef svo ólíklega skyldi til takast, að jeg sannfærði hann um eitt-hvað, þá skal jeg aldrei bregða honum um það. Jeg er samdóma h. framsögum. um það, að þjóðviljinn geti ruglazt og að hann er nú ruglaður; en jeg vil ekki láta rugla hann meira en komið er, en bíða, og lofa honum að jafna sig. Þegar jeg talaði um daginn um smíði almenningssálitsins, þá tóku nokkrir þingmenn það til sín, þótt það alls ekki væri til þeirra meint; það skyldi helzt vera að eins h. 2. þingm. Hénv. (*Þorl. J.*), sem hefði getað átt það sem blaðstjóri, því að til dagblaðanna var það meint.

Jeg hefi í þessu máli fylgt sannleikanum með fullri einurð, og sagt það, sem mjer eptir beztu vitund þótti ábótavant, bæði hjá stjórninni og þinginu, í framkomu og aðferð, og jeg óska, — því jeg vil engu spá, af því sóknarprestur minn (*Þ. Böðv.*) er mótfallinn öllum spádómum —, að úrslit málsins hafi sem beztar afleiðingar.

Þorleifur Jónsson: Það voru sjerstaklega tvö atriði í ræðu hæstv. landsh., sem komu mjer til að standa upp. Hann sagði, að enginn fyndi að því, þótt stjórnarfrumvörp væru felld, en það væri kölluð harðstjórn, ef frumv. þingsins væri neitað staðfestingar. Þetta kallaði hann ekki jafnrjetti. En það var eptir af honum að sanna, að í þessu stríði eigi að verð jafnrjetti, sem hann vill þar láta vera. Þegar litið er t. d. til Englands, þá kemur það opt fyrir, að frumv. stjórnarinnar eru felld, en konungurinn leyfir sjer aldrei að neita staðfestingar þeim lögum, er parlamentíð

hefir samþykkt. (*Landsh.*: Er sama stjórnarfyrríkomulag hjer og á Eng-landi?). Að vísu ekki, en í þessu atriði, þegar ræða er um vald konungsins á aðra hliðina og rjett þingsins á hina, má með fullum rjetti vitna til Englands og draga dæmi þaðan, því að í þessu efni gæti og ætti að gilda það sama hjer.

Jeg get ekki skilið, að mönnum hjer sje láandi, þótt þeim gremjist, þegar laga er synjað staðfestingar frá þinginu, og það því síður, þegar að því er gætt, að það er eptir ráðum ráðgjafans, sem eigi skilur eitt orð í tungu vorri, aldrei hefir litið Ísland, ekki þekkir neitt til hinna sjer-staklegu þarfa þjóðar vorrar. Hann einn á að hafa vit á, hvað Íslandi er fyrir beztu, en fulltrúar þjóðarinnar eiga ekkert skyn að bera á það. Það hljóta allir að sjá, hversu þetta er fjarsætt öllum sanni. Annað atriðið var það, að hæstv. landsh. bar þingmönnum á brýn, að þeir greiddu atkvæði í þessu máli móti samnfæringu sinni, því að þeim væri frumv. ekki að skapi, heldur flytu þeir með straumnum. Mjer þykir þetta svo stórkostleg sakargipt gegn mjer og öðrum, að mjer hefði ekki dottið í hug, að neinn hefði leyft sjer að bera hana fram, og sízt hæstv. landsh. Jeg vísa henni algjörlega frá mjer til hæstv. landsh. aptur, og skora á aðra þingmenn að gjöra hið sama. H. þm. Borgf. (Gr. Th.) hnýtti aptan í ræðu sína þeirri at-hugasemd um mig, að jeg væri sem blaða-maður einn af smiðum þjóðviljans í þessu máli; mjer þætti vænt um, ef jeg ætti þann heiður skilið, að vera þvílíkur smiður, en til slíks leyfi jeg mjer ekki að gera neitt tilkall. Það sem liggur til grund-vallar fyrir þessari skoðun h. þm. Borgf. (Gr. Th.), er, að hann hyggur að menn fari í blindni eptir því, sem blöðin segja, án þess að rannsaka það nokkuð; en jeg er viss um, að menn taka eptir þeim það eitt, sem er gott og rjett. Jeg ímynda mjer, að segja mætti um blöðin, að þau væru eins mikið rödd þjóðviljans eins og smiðir hans, ef ekki öllu fremur.

Sigurður Jónsson: Jeg þarf ekki að

vera langorður um þetta mál eða hvers vegna jeg fylgi því fram. Nefndarálitið sýnir það og framsögumaður nefndarinnar (B. Sv.) hefir rækilega varið tillögur hennar. Jeg vil einungis taka skýrt fram, að yfirlýsing stjórnarinnar í augl. 2. nóvbr. f. á. um, að 6. gr. laga 2. jan. 1871 gjöri skipun innlendar ábyrgðarstjórnar á Ís-landi óframkvæmilega, er í alla staði röng og gagnstæð fyrrímælum stjórnarskrárinnar 5. jan. 1874 í 1., 2., 3. og 61. gr., en þetta er að minni hyggju mikill ábyrgðarhluti fyrir stjórnina, enda hefir þessi skoðunar-háttur hennar það í för með sjer, að hann gjörir allt samkomulag í þessu máli milli þings og stjórnar öldungis ómögulegt.

Sigurður Stefánsson: Það er eitt atriði í ræðu hæstv. landsh., sem jeg ímynda mjer að hafi í fyrsta sinni heyrt frá lands-höfðingjastólnum, í fyrsta sinni heyrt frá fulltrúa stjórnarinnar á alþingi; hann sagði, að þingmenn hjer í salnum mundu ekki allir álíta þetta frumvarp heppilegt, þó þeir greiddu atkvæði með því, en þeir svona flytu með straumnum. Mjer þykir þetta nokkuð þung ásökun eða djörf getgáta; með henni er oss þingmönnum borið á brýn, að vjer eigi fylgjum samnfæring vorri, og rjúf-um þannig eigi einungis þingmannseið vorn, heldur brjótum móti þeirri skyldu, sem hver vandaður og samvizkusamur maður telur sjer skylt að uppfylla. Þess konar getsakir vil jeg því frábiðja mjer algerlega. Hæstv. landsh. undantók þó tvo þingmenn, sem mótfallnir eru þessu máli; jeg skal ekki bera brigður á það, að þeir fljóti eigi með þeim straum, sem hæstv. landsh. átti við, en jeg skal líka láta ósagt, hvort þeir muni ekki fljóta með einhverjum öðrum straum. Annar þeirra, þingm. Reykvík-inga (J. J.), hefir ekkert orð talað í þessu máli, en það er hinn, h. þingm. Borgf. (Gr. Th.), sem allt af hefir verið að brýna það fyrir mönnum á þessu þingi, að þeir ættu að taka tillit til allra hliða málsins og sýna tilslökunarsemi við stjórnina; jeg segi: stjórnin á að gera slíkt hið sama við þjóðina, og það sjerstaklega í þessu máli, þar sem hún er allsendis ókunnug

þjóðháttum og þjóðþörfum vorum, og í 300 málum fjarlægð. En þetta hefir hún ekki gert. H. þingm. Borgf. (Gr. Th.) sagði við 1. umr. þessa máls, að almennings-álitið væri á reiki. En það er annað álit, sem líka er á reiki, og það er einmitt álit stjórnarinnar í þessu máli. Jeg vona, að það standi óhrakið svart á hvítu, að stjórnin var 1874 tuttugu sinnum búin að skipta um álit í þessu máli vörn; og þetta álit á nú að vera stöðugt, og því á nú að fylgja eins og það er á þessari stund, og eins og það geti aldrei breyzt. En það eru fleiri álit á reiki, að minnsta kosti álit þm. Borgf. (Gr. Th.). Árið 1883 segir hann í prestakosningamálinu: „Það er yfir höfuð úrelt skoðun og samkvæm ráðgefandi þingi, að vera að fást um, hvað stjórnin muni staðfesta eða ekki; jeg fyrir mitt leyti læt mjer slíkt í ljettu rúmi liggja og get ekki farið eptir því (Alþ.tíð. 1883 B, bls. 323). Nú á þessu þingi segir hann: þetta frumv. eigum vjer ekki að samþykkja, af því stjórnin er því mótfallin og konungur mun ekki staðfesta það. Það sem þm. Borgf. kallar úrelta skoðun 1883, það er „hæst-móðins“ hjá honum 1886. Þetta sýnir, að fleiri geta verið reikulir en þeir, sem hæstv. landsh. segir, að fljóti með straumnum, og það einmitt þeir menn, sem hæstv. landsh. er svo viss um, að ekki fljóti með straumnum.

Jeg verð að tala með áhuga og áhyggju um þetta mál. Menn segja, að hallæri vofi nú yfir landi og lýð. En hallæri getur verið tvenns konar, andlegt og líkamlegt. Jeg segi ekki, að andlegt hallæri eigi sjer nú stað, en það vofir yfir, ef óhentug og úrelt stjórn á til lengdar að geta tálmað eðlilegum og frjáls-um framförum þjóðar vorrar, og þetta hallæri tel eg allra verst. Jeg hefi heyrt gert gys að hinum svo nefnda þjóðvilja í þessu máli; en jeg get ekki verið þeim mönnum samdóma. Þeir segja, að hann sje smíðisgripur einstakra manna; en þá get jeg sagt, að ef svo er, þá á stjórnin ekki minnstan þátt í þessu smíði. Þjóðviljinn, eins og hann hefir sýnt sig í þessu máli, er einmitt að miklu leyti sprottinn af því, hvernig stjórnin hefir beitt stjórnar-

skránni frá 1874. Hefði stjórnin teygst stjórnarskrána eins mikið í framfara- og sjálfsforræðis-áttina, eins og hún hefir teygst hana í apturhalds- og innlimunar-áttina, og hefði hún ekki sýnt sig andvíga hinum mestu áhugamálum þjóðarinnar, þá efast jeg mikillega um, að þetta mál væri hjer nú á dagskrá. En þetta hefir hún gert. Þau löggjafarmál vor, sem einkum hafa miðað til að efla og glæða sjálfsforræðis-meðvitund þjóðarinnar, og vekja hana til umhugsunar um rjettindi sín, þau mál hafa jafnan mætt sem mestum mótbýr hjá stjórninni; jeg tek til dæmis stofnun laga-skóla. En það vona og veit jeg, að hvort sem sú stjórn, sem nú er í Danmörku, situr lengi eður skammt að völdum hjer eptir, þá muni þó sú stjórn koma þar fyr eða síðar, sem litur sanngjörnum augum á málstað vörn, svo vjer með tímanum verð-um það, sem vjer nú viljum verða, sjálf-stæðir og frjálsir þegnar konungs vors, en ekki þegnar þegnanna.

Grimur Thomsen: H. þm., sem nú settist niður, hafði alveg rjett eptir orð mín 1883; jeg er enn alveg sömu skoðunar og þá, að halda því óbílugt fram, sem stjórninni bersýnilega gengur eigi annað en vilja-leysi til að samþykkja eigi; en þegar eitt hvert mál er að minni skoðun þess eðlis, að engin stjórn, hvort sem hún er frjáls-lynd eða ófrjálslynd, getur skrifað undir það, þá vil jeg hliðra til og reyna að bæta úr þeim bágunum, sem jeg hygg að hindri framgang málsins. Nú er það skoðun mín, að hjer sje gerð breyting á stöðulögunum, og að við það fram komi bági, sem gjöri hverri stjórn ómögulegt að samþykkja frv. þetta; og þess vegna hefi jeg barizt fyrir því, að þingið hliðraði til og bætti úr þessum bága.

Sveinn Eiríksson: Jeg get eigi sagt eins og margir hinna h. þingdeildarmanna, að það sje h. þm. Borgf. (Gr. Th.), sem hafi neytt mig til að standa upp, heldur eru þau orð hæstv. landsh., sem mjer urðu þung- bær, eigi síður en h. 1. þm. Ísf. (Sig. St.). Jeg ímynda mjer, að þau orð hafi verið meint til vor nýju þm.; því jeg get eigi skil- ið, að hæstv. landsh. tali svo óvirðulegum

orðum til þeirra, sem verið hafa samþingismenn hans í mörg ár, að hann segi um þá, að þeir berist með strænum í óvissu. Jeg verð að frábiðja mjer í alli staði þessi orð og ámæli hæstv. landsh., því jeg hefi í öllum málum, sem fyrir mig hafa komið á lífsleiðinni, verið sjálfstæður í skoðunum mínum og jafnvel í atkvæðum. Fyrst jeg á annað borð tók til máls, ætla jeg um leið að gera grein fyrir atkvæði mínu í þessu máli, í þessu mest umvarðandi lífsspursmáli þjóðarinnar. Jeg hefi með athygli fylgt umræðunum í þessu máli, bæði meðmælum og andmælum, og þó einkum andmælunum, sem mest hafa komið frá h. þm. Borgf. (Gr. Th.). Þeim hefi jeg safnað saman og vinnað þau úr því móði og rusli, ef jeg mætti svo til orða taka, sem þau áttu að vera fólgin í; síðan lagði jeg þau á meta-skál skynseminnar og samvirkunnar, og síðan fór jeg að leita að einhverju í hina. Urðu þá fyrst fyrir mjer svör og sannanir h. framsögumanns; og sjá, eitt orð hans vóg meir en allt, sem var í hinni skálinni. Jeg hefi nú lesið og nálega lært utan að allar breyt. till. h. þm. Borgf. (Gr. Th.), og mig furðar eigi á, þó hann stæði upp með sundurnarið hjarta og sundurknosnum anda, þegar hann bar þau aukabörn sín hjer fram í deildinni til umskurnar; en engin breyt. till. hefir haft neinn þann krapt við að styðjast, er verkað hafi svo á sannfæring mína, að jeg hafi getað hallast að þeim. Töluverðum hnútum hefir að vísu verið kastað hjer í salnum frá h. þm. Borgf. (Gr. Th.), og gegnir furðu, að þær skuli hafa komið úr þeirri átt svo berar og nauðkroppaðar, og ef slíkt á að heita fram-bærilegur rjettur hjer, hjer á þessum helga stað, þá vil jeg leyfa mjer að stinga upp á því, að h. þm. Borgf. (Gr. Th.) setjist niður og fari að semja og gefa út nokkurs konar borðskrá um það, hvornig neyta eigi þessa rjettar; því jeg fyrir mitt leyti skil eigi, hvort heldur á að spíssa þær sem spónamat eða átmat. (Allsherjarhlátur). Jeg leyfi mjer því að lýsa því hjer með yfir, að jeg greiði atkvæði með hinni endurskoðuðu stjórnarskrá óbreyttri; því bæði er það sam-

kvæmt sannfæring minni, og það er hin fyrsta ástæða; og svo hefi jeg aðra ástæðu, sem eigi er minna mikilvæg, og það er ströng áskorun kjósenda minna, sem lesa má í fundargerð frá Kálfafelli, sem liggur á lestrarsalnum, ef einhverjir vilja líta á hana sjer til sannfæringar. Þar stendur: »Fundurinn ályktaði að láta semja stutt ávarp til alþingis, viðvíkjandi stjórnarskrármálinu, og var það samþykkt og hinum fyrirv. þm. A.-Skaptf. falið á hendur að semja það og láta ganga til undirskipta um kjördæmið, og senda mjer síðan sem fyrst; en, því miður, er þetta ávarp enn eigi komið.

Í þessu ávarpi átti að skora á þingið, að víkja eigi frá þeirri meginreglu, að gera stjórnina sem innlendasta, og helst að samþykkja óbreytt stjórnarskrárfrv., sem samþykkt var á þinginu í fyrra.

Sigurður Stefánsson: H. þm. Borgf. (Gr. Th.) sagði, að engin stjórn gæti skrifað undir þetta frumvarp; hvaða brjef hefir hann fengið fyrir því? Eða hvað hefir hann þá gert til þess að gera frv. aðgengilegra fyrir stjórnina? Er það sú breyting hans, sem fer fram á að stryka út nafn konungs nær því á öllum stöðum í frumvarpinu? Mjer virðist þetta eigi tilhlýðun, heldur hið gagnstæða. Það mun alls eigi hvetja stjórnina til undirskiptar. Það er nokkuð skrítið, að tala um að hliðra til við stjórnina, en koma um leið með breyt. till., sem hlýtur að gera frv. miklu óaðgengilegra fyrir stjórnina.

Jón Jónsson: Jeg ætla hjer með að lýsa yfir því, að jeg þykist vita hvað jeg geri, þegar jeg gef hinni endurskoðuðu stjórnarskrá atkvæði mitt. Áður en þing þetta settist að störfum, gerði jeg mjer glæsilegar og helst um of glæsilegar vonir um þetta þing, og það, sem það mundi afkasta. Hinar góðu vonir mínar voru byggðar á því, að jeg vænti þess, að h. stjórn mundi láta oss í ljósi vilja sinn og skoðun á þessu máli, ekki að eins yfir höfuð, heldur einnig útlistandi. Jeg hugði, að stjórnin mundi nú rjetta fram hendina til saminga og samkomulags, og segja til, hversu langt hún sæi sjer fært að fara í tilslökun-

arseminni, og jeg vænti þess, jeg skal ekki neita því, að hún mundi slaka mjög mikið til. Á hinn bóginn var mjer það ljóst, að þá bæri oss þingmönnum að slaka svo til, sem fulltrúar frjálsrar sjerstakrar þjóðar framast mega og geta. En allar þessar vonir hafa brugðizt. Vjer erum nú engu nær um vilja og skoðun h. stjórnar, en þá er vjer fórum frá heimilum vorum. Og hvað er nú til ráða? Vjer getum ekki og megum ekki falla frá því, sem er mergurinn málsins í þessu efni. Vjer getum það ekki, því vjer erum sannfærðir um, að þá fyrst og þá að eins verði oss sannra og verulegra þjóðþrifa auðið, er vjer höfum fengið æðstu stjórn vorra sjerstöku mála inn í landið; og vjer megum ekki falla frá því; kjósendur vorir heimta, að vjer höldum því fram. Annar vegur hefði verið sá, að breyta frv.; en þá hefði breytingin orðið að vera þannig, að frv. hefði orðið aðgengilegra fyrir stjórnina. En vjer vitum ekki og getum ekki vitað, hvernig hefði átt að breyta til þess, og þær breytingar, sem stungið var upp á hjer um daginn, voru, eptir minni meiningu, fremur til að gera það óaðgengilegra.

Nú er enn hið þriðja, og þann veg vona jeg að h. þingd. kjósi, og það er að samþykkja frv. óbreytt. Ef vjer tökum það ráð, þá höfum vjer enn þá von. »Kærleikurinn» vonar allta. Vjer vonum, að stjórninni þóknist, að gefa oss fyrir næsta þing þær upplýsingar og yfirlýsingar, er oss vantar nú svo tilfinnanlega.

Það hefir verið sagt hjer í þingsalnum, að kostnaðinum fyrir þetta þing væri sem á glæ kastað, og ábyrgðin fyrir það væri þung, og hún hvíli á oss þingmönnum; það er satt: ábyrgðin er þung, þegar miðað er við fátækt og erfiðar kringumstæður þjóðarinnar. En vjer höfum eins mikinn rjett til að segja, að stjórnin beri ábyrgðina fyrir að þingið vinnur fyrir gýg. Sannleikurinn er, að mínu áliti, að enginn þingmaður, og jafnvel ekki sjálf hin háttvirta og háttvitra(!)stjórn, hefir rjett til að dæma í því máli. Það heyrir undir annan tíma og annan dómstól, dómstól sögunnar, og til þess

dómstóls skýt jeg líka þess umáli. Sagau dæmir rjettvíslega og hlutdrægnislaust, jafnt volduga stjórn, og fátæka og litilsiglda þjóð.

Framsögumaður (Benidikt Sveinsson): Jeg skal að eins lýsa yfir því með tilliti til þess, sem h. þm. Borgf. (Gr. Th.) var að reyna að bera í bætiflaka fyrir sjálfum sjer, að það, sem jeg áðan sagði um h. þm. Borgf. (Gr. Th.) og kjósendur hans, byggði jeg á eiginhandar brjefum og skilríkjum, sem jeg hefi hjer fyrir mjer, og sem jeg nú hefi sýnt bæði h. þm. Borgf. sjálfum og sömu leiðis h. forseta; að öðru leyti ábyrgist jeg ekki gildi þeirra. Það mun sýna sig betur seinna, að jeg vona.

Atkvæðagr. Þá var gengið til atkvæða og frumvarpið samþykkt með 21 atkv. gegn 2. Afgreitt síðan til efri deildar.

Frumvarp til laga um afnám embætta (48): 3. umr.

Flutningsmaður (Sigurður Stefánsson): Jeg finn ekki ástæðu til að tala að þessu sinni í máli þessu.

Atkvæðagr.: Frumvarpið samþ. með 20: 2 atkv., og afgreitt síðan til efri deildar.

Frumvarp til laga um lausn frá árgjaldsgreiðslu af prestakalli (65): 2. umr.

Þorarin Bødvarsson: Þegar sams konar mál og þetta hafa komið fyrir áður hjer á þingi, þá hefir mjer heyrzt á mörgum þingmönnum, að þeir hafi verið leiðir á þeim, og hið sama sýnist mjer lýsa sjer nú, er enginn þingmanna tekur til máls, og við 1. umr. sýndist mjer menn standa dræmt upp með frv. Það er leitt, að hæstv. landsh. er hjer ekki viðstaddur; því að jeg hefði viljað beina fyrirspurn til hans í sambandi við þetta mál, um leið og jeg vildi leyfa mjer að leiðrjetta þann misskilning, sem mjer virðist koma fram hjá stjórn og þingi, og sem hefir leitt til þess, að ýms prestakallamál hafa komið ófyrirsynju inn á þing. Í 4. gr. laga 27. febr. 1880 um skipun prestakalla stendur: »Nú vilja söfnuðir breyta skipun sókna eða brauða og hjeradsfundur samþykkir, þá er rjett, að landshöfðingi með ráði biskups staðfesti breytinguna». Þetta eru vafalaus og skýr orð, og sýna, að það er meining laganna,

eins og orð þeirra skýlaust taka fram, að flestar af þeim breytingum á prestaköllum, sem upp eru bornar á þingi, settu ekki þangað að koma, heldur að útkljást á þann hátt, sem mælt er fyrir í 4. gr. laganna 27. febr. 1880. Vildi jeg leyfa mjer að skora á hæstv. landsh. og hina háttvirtu þingmenn, að sjá til, að þess konar mál kæmu ekki inn á þing, þegar ekki er um fjárspursmál að ræða eða fjárframlag úr landssjóði. Mjer er það kunnugt, að á þingi 1879, þegar prestakallamálið var til meðferðar, var þegar gengið inn á það, að láta almenning sem sjálfráðastan um skipun prestakalla, og að í frv. var tekið tillit til þess vilja, eins og hann kom þá fram. Sömuleiðis var það gert að reglu, að breyting prestakalla skyldi eptirleiðis vera sem mest á valdi almennings, án þess löggjafarvaldið þyrfti til að koma, og var því svo um búíð, að til þess að breytingarnar gætu fengið framgang, þyrfti ekki annað en samþykki sóknarnefnda og hjeradsfunda, biskups og landshöfðingja. Sú grundvallarhugsun vakti og fyrir þeim, sem lögin sömdu, að brauðum mundi heldur fækka en fjölga, og þar af leiðandi, að síður mundi þörf á að leita styrks úr landssjóði framvegis handa prestaköllum. Yfir höfuð var búíð svo um og gengið út frá, að brauðaskipunarmálinu væri sem mest lokið hjer á þingi. Vil jeg því vona, að hæstv. landsh. styðji að því, að þau prestakallamál, þar sem ekki er um fjárframlag úr landssjóði að ræða, verði sem mest til lykta leidd utan þings.

Því máli, sem hjer er sjerstaklega um að ræða, vildi jeg sízt af öllu spilla. Jeg vildi sízt af öllu mæla á móti því, að sá prestur, sem nú þjónar brauðinu, sem er bæði fátækur maður og mjög heiðarlegur prestur, fái sína tíð að vera laus við árgjald frá því. Jeg get þó eigi annað en borið þennan prest saman við ýmsa aðra presta, því, að árgjaldinu fráreiknuðu, mun hann þó hafa fullar 2000 kr. í laun. Að sönnu er það ekki gott, að sjá ávallt, hve miklar tekjur prestakallanna eru, því að skýrslurnar um það eru svo ógreinilegar; vil jeg því beina þeirri ósk, ef ekki áskorun til

hæstv. landsh., að hann sjái til, að prentaðar verði greinilegar skýrslur um tekjur presta; því að á meðan ekki eru til greinilegar skýrslur á prenti um þetta, þá kemur það opt fyrir, að prestar sækja í blindni um prestaköllin. Sje það rjett, sem mjer virðist, að tekjur af Laufásbrauði sjeu rúmar 2000 kr. (2117 kr.), þá sje jeg ekki sjerlega nauðsyn, að gefið sje eptir árgjaldið frá því. En þó mun jeg, eins og jeg sagði áður, með sjerstöku tilliti til þess, hvernig á stendur með þann prest, sem nú þjónar brauðinu, og með tilliti til þess, að brauðið hefir rýrnað, án þess að hann sje í neinu valdur að því, greiða atkvæði með, að hann fái uppgjöf á árgjaldinu.

Benidikt Sveinsson: Jeg skal að eins fara fáum orðum um þetta mál. Tek jeg það þá fyrst fram, að mjer finnst það engum vafa bundið, að tilslökunin á árgjaldsgreiðslunni frá prestakallinu nái að eins til þess prests, sem nú þjónar því, en ekki lengra. Í öðru lagi er það víst, að arðurinn af hólmanum, sem undan brauðinu hefir gengið, er engan veginn of hátt reiknaður, og í þriðja lagi get jeg þess, að presturinn, sem nú þjónar brauðinu og sem er heiðvirður maður, sem sýnt hefir lofsverðan áhuga að minnsta kosti í einu af velferðarmálum þjóðar vorrar, hefir, að minni ætlun, fyrir sig að bera sterka sanngirniskrófu í þessu máli og jeg vil jafnvel segja rjettlætiskrófu til þess, að honum sje gefið eptir árgjaldið frá brauðinu, meðan hann þjónar því, og mun jeg því óhikað greiða atkvæði mitt með frv.

Atkvæðagr.: Frumvarpið fellt með 13 : 9 atkv.

Frumvarp til laga um breyting á lögum 8. jan. 1886 um lán úr viðlagasjóði handa sjslufjelögum til æðarvarpsræktar (50, 81); 2. umr.

Gunnar Halldórsson: Jeg skal ekki neita því, að mjer þykir leitt, að þurfa að standa upp til að tala á móti lögum, sem ganga í þá átt að friða jafnskemmtilegan og arðsaman atvinnuveg og æðarvarpið er. En jeg get ekki greitt atkvæði með frv. þessu á meðan ákvæði þess eru ekki ljósari

en þau nú eru. H. 1. þm. Húnv. (E. Br.) gat þess við 1. umr., að frv. þyrfti breytinga við, og treysti jeg því þá, að jeg mundi geta fellt mig við þær breytingar, sem fram kæmu; en sú hefir ekki raunin á orðið. Jeg kann ekki heldur vel við, að lög, sem að eins hafa verið í gildi 7 mánuði, skuli ekki lengur geta átt við. H. 1. þm. Húnv. (E. Br.) sagði, að þetta frv. hefði í fyrra fengið svo góðan byr, og vonaði, að eins mundi verða nú; en jeg get ekki farið að orðum hans í því, að styðja þetta frv. af þeirri ástæðu. Skál jeg nú fara nokkrum orðum um það, sem mjer þykir aðótavant við frv. Í 1. gr. þess er það tekið fram, að láninu skuli verja til að eyða flugvargi á því svæði, sem æðarræktarfelagið á Breiðafirði og við Strandaflóa nær yfir, og að lánið sje veitt amtsráðinu. Hjer er tvennt, sem mjer sýnist athugavert. Í fyrsta lagi það, að lánið er takmarkað við þetta fjelag á Breiðafirði og Strandaflóa, og að fleiri geta ekki komizt í það; í öðru lagi get jeg ekki fellt mig við það, að lánið skuli fengið í hendur amtsráði, í stað sýslunefnda, eins og til var tekið í lögum 8. jan. 1886.

Í annari grein er tekið fram, hvernig jafna eigi niður gjaldinu á æðarvarpseigendur, og er þar komið fram með þá breyting, að setja orðið »svæði«, þar sem áður var haft »sýsla«. Þetta þykir mjer nokkuð óákveðið, og jeg veit ekki, hvort átt er þar við allan Breiðafjörð og sveitirnar kring um Strandaflóa eða ekki. Jeg get vel hugsað mjer, að þegar hreppstjóri á að fara að heimta skýrslu um dúnþundafjöldann í einhverjum hrepp, þá muni einhver koma og segja: jeg tel ekki fram mín dúnþund, því að jeg bý ekki á hinu tiltekna svæði. Yfir höfuð finnst mjer greinin vafasöm, og þori því ekki að greiða atkvæði með henni nje frv.

Páll Ólafsson: Jeg er miklu fremur meðmæltur þessu frv. en mótmæltur. Þetta mál snertir Strandasýslu að nokkru leyti, því þar eru margar góðar varþjardir, og flestir varþmenn gengnir í æðarræktarfel-

Alþt. B. 1886.

lagið. Málið er að vísu miklu mikilsverðara fyrir Breiðfirðinga en Strandamenn, því á Breiðafirði er æðarvarp einn aðal- atvinnuvegur, og það arðsamur atvinnuvegur, eins og kunnugt er. Hinni h. deild er kunnugt, að mál þetta er risið upp á Breiðafirði; þar mynduðu menn fjelag til að eyða vargi, sem svo mjög hafði lagzt á varp manna þar, að til eyðileggingar þess horfði; þótt, ef til vill, megi segja um Breiðfirðinga, að þeir hafi ekki áður verið mjög hirðusamir með vörp sín, þá sáu þeir þó, að hjer þurfti einhverra úrræða að leita, og stofnuðu því samtök, öflug og að flestra áliti vel ráðin. En þegar til framkvæmda kom, sáu þeir, að ef svo fljótt ætti að eyða varginum, sem nauðsynlegt væri, þyrfti meira fje en þeir gátu sjálfir af hendi látið í bráðina. Var þá leitað liðs hjá alþingi, og veitti það lán með þeim skilyrðum, að sýslunefndirnar tækju það. Nú hefir málið verið borið upp á sýslunefndarfundum, en þær ekki getað komið sjer saman um lánþökuna. Báðu þá fjelagsmenn h. þm. Dal. (J. G.) að flytja málið fyrir þingið aptur, og þannig er það nú hjer komið. Það frv., sem nú liggur hjer fyrir deildinni, hefir inni að halda nokkrar breytingar frá lögnum 8. jan. 1886, og verð jeg að telja það breytingar til bóta.

Fyrst er það, að nú er amtsráðinu veitt lánið í stað sýslunefndanna áður; en, eins og menn vita, er sama amtsráð fyrir allar 4 sýslurnar, sem lánið var sjerstaklega veitt, og á það óneitanlega hægra með að sjá um, að fjenu sje vel varið, en fjórar sýslunefndir hver í sinni sýslu, er hver ráðstafar sínum hluta, án tillits til annarar. Í öðru lagi þykir mjer það vera til bóta, að í stað þess að í lögnum 8. jan. 1886 er tekið fram, að lánið sje veitt til æðarvarpsræktunar yfir höfuð, þá er það hjer ein-skorðað við það, að það sje veitt til þess að eyða flugvargi. En, eins og menn vita, er það fyrsta skilyrði þess, að æðarvarp geti aukizt, að eytt sje vargi þeim, er á það leggst. Til æðarvarpsræktunar, t. d. að koma á nýjum vörpum, er því líkur styrkur

20 (5. okt.).

10,000 kr., sama og ekki neitt. Yfir höfuð eru menn fúsir á að leggja á sig toll, þó þungur væri, til að eyða varginum, og hafa flestir Breiðfirðingar og allir í innanverðri Strandasýslu, sem æðarvarp eiga, gengið í æðarræktunarfjelagið. Mjer getur eigi annað en virzt það rjett, að þeir, sem ekki vilja eyða vargi, verði að borga eins og hinir, sem honum eyða, eins þeim til gagns og sjálfum sjer. Strandamenn hefðu vel getað unað við það, að sýslunefndin hefði haft umráð yfir fjenu að þeirra hluta, því þar er varp í hverjum hrepp, og sýslunefndin öll kunnug málinu, en þessu er öðruvísi háttað í Dala- Snæfellsness- og Barðastrandarsýslum; þar eru margir hreppar í hverri sýslu, sem engin varplönd eiga, og sýslunefndirnar því ókunnugar. Strandamönnum er mál þetta áhugamál, ekki sízt vegna þess, að þótt þeir gætu eytt vargi hjá sjer — hann er þar málke ekki svo mikill, að þeir gætu það ekki af eigin rammleik — þá eru þeir litlu bættari, á meðan honum er óeytt á Breiðafirði, því að þaðan kemur hann og leggst á varplönd Strandamanna.

Sigurður Jónsson: Jeg verð að tala lítið eitt í þessu máli, vegna þess, að það snertir sjerstaklega atkvæði þingm. fyrir Snæfellsnessýslu.

Frumvarp það, er hjer er fram komið, mun upphaflega borið upp af þingmanni Dalasýslubúa; en tilefni þess var, að sýslunefndin í Snæfellsnessýslu neitaði í vor að taka þátt í lántöku til að eyða vargi í varpeyjum á Breiðafirði. Mál þetta snertir að eins 4 sýslur á landinu, og jeg hygg því mjög viðsjálf fyrir þingið, að blanda sjer mikið í það, sjerstaklega ef tilgangurinn þar með á að vera sá, að þröngva þessu eina sýslufjelagi, Snæfellsnessýslu, inn á lántöku, sem það vill hjá sjer leiða. Jeg skal játa, að jeg hefi aldrei almennilega getað botnað í þessu máli, sökum þess, að hugmyndir uppástungumanna hafa verið mjög á reiki, og að mínu áliti mjög óheppilegar til framkvæmda. Allir vita, að stofnað er fyrir fáum árum síðan fjelag eitt á Breiðafirði til fullkomnunar æðarræktar; en

nú hefir fjelag þetta viljað fá til umráða lánsfje úr landssjóði til að eyða með skotum alls konar vargi út um allar varpeyjar á Breiðafirði, og standa sjálf fyrir áformi þessu í allri framkvæmd. Jeg get fyrir mitt leyti eigi fallizt á, að við eigi, að veita neinu privat-fjelagi slíkt framkvæmdarvald, sem vafalaust yrði til að innleiða mörg brot á hinum gildandi veiðilögum á Breiðafirði, sjerstaklega á friðhelgi æðarfugla og varpeyja þar, en slíkt get jeg sem lögreglustjóri í Snæfellsnessýslu með engu móti þolað, að fram nái að ganga. Það er og einkarískygilegt, að ábyrgðarlausu fjelagi privatmanna sje fengið í hendur af hálfu hins opinbera stórfje til frjálsra umráða, sem endurgoldið skal með skattaálögum, án þess að fjelag þetta í framkvæmd sinni sje undirgefið minnstu umsjón sýslunefnda eða hlutaðeigandi amtsráð, heldur einmitt stjórnarvöldum þessum með þessu fyrirkomulagi gert að skyldu, að dansa eptir pípu einstakra ábyrgðarlausra privatmanna, án þess þó, að útsjød sje um, að lánið komi að tilætluðum notum.

Ólafur Briem: Eptir minni skoðun er einn aðalgalli á frumv. þessu, og það er ónákvæmnin, sem liggur í því, að tilgreina að eins «á svæði því, er æðarræktarfelagið á Breiðafirði og við Strandaflóa nær yfir»; því með þessu eru engin nákvæm takmörk sett. Hver á þá að ákveða takmörkin? Næst virðist liggja, að amtsráðið eigi að gera það; en þetta er eigi nægilega skýrt tekið fram. Svo er og annað, sem mjer virðist vafasamt, nefnilega það, að hve miklu leyti þeir, sem búi innan hins tiltekna svæðis, og sem eigi eru í fjelaginu, skuli skyldir að taka þátt í endurgjaldi lánsins. Enn er það, að með þessu frumv. er gagnstætt ákvæðum laganna frá 8. jan. 1886 valdið tekið frá sýslunefndunum og lagt í hendur amtsráðsins; það hefir þó hingað til verið stefna þeirra, sem óskað hafa eptir umbótum á sveitarstjórn landsins, að auka vald og verksvið sýslunefnda sem allramest, en rýra eða rjúfa með öllu vald amtsráða, málke með því þó að setja eitthvað í staðinn. Að þessu leyti er hjer

farið í öfuga átt. Þessa galla er eigi hægt að laga nema með því, að umsteypa alveg frá rótum ekki að eins þessu frv., heldur einnig lögunum frá 8. jan. 1886. En það er hugsanlegt að ná hinum góða tilgangi þessara laga á annau hátt; það væri að minni hyggju heppilegra, að gera þetta að almennu landsmáli, leggja skatt á æðar-dúnstekju um land allt, og verja svo fje, sem skattinum svaraði, til þess að eyða flugvargi, er æðarvarpi grandar, t. d. með verðlaunaveitingu fyrir dráp vargsins, hvar sem hann hittist; því að það yrði óbeinlínis mikill vinningur fyrir alla þá, er stunda þennan arðsama atvinnuveg. Þótt jeg á-líti, að þetta væri hin eðlilegasta og rjett-asta aðferð, sje jeg eigi til neins að koma með frv. í þá átt, þar eð svo margir þingmenn hafa lýst yfir því, að þeir hefðu ó-beit á að hreifa við skattamálinu á þessu þingi. En vegna þess að jeg viðurkenni hinn góða tilgang frumvarpsins, og treysti því, að þrátt fyrir agnúa þá, sem á því eru, geti það með góðri framkvæmdarstjórn komið að nokkru haldi, þá hika jeg ekki við að aðhyllast það sem bráðabirgðalög fyrir þann hluta lands, sem hefir sýnt svo lofsverðan áhuga á þessu máli.

Þorleifur Jónsson: Jeg hefi talað við merka menn að vestan, og heyrt, að þeim er þetta hið mesta áhugamál, vegna þess, að vörpunum sje hætta búin af flugvarginum, og þau fari minnkandi af hans völdum. Til þess að forða vörpum sínum við þessum voða, stofnuðu þeir æðarræktar-fjelagið, en þegar þeir sáu, að fjelaginu mundi seint vaxa svo fiskur um hrygg, að það gæti af sjálfsdáðum eytt varginum, leitaði það fjárstyrks hjá þinginu; málið kom fyrir þingið í fyrra. Þingið varð að vísu að nokkru leyti við lánbeiðslunni, en veitti fjeð eigi fjelaginu sjálfu, og ekki heldur beinlínis til að eyða flugvargi, eins og beðið var um, heldur til æðarvarpsræktar yfir höfuð. Í vetur var svo farið að reyna að ná samkomulagi milli hlutaðeigandi sýslunefnda. Eptir tillögum æðar-ræktarfjelagsins var stungið upp á, að 5

manna nefnd tæki við því fje, sem Breiða-firði hlotnaðist, og annaðist um, að því yrði varið til eyðingar flugvargi; í nefndinni skyldi vera einn maðurinn úr hverri sýslunefnd (Snæfellsnes-Barðastrandar- og Dalasýslum), og 2 menn úr æðarræktar-fjelaginu. Sýslunefndin í Dalasýslu fjellst á þessa uppástungu, og gaf þá yfirlýsing um leið, að fjeð gæti eigi komið að notum, nema með samkomulagi milli sýslunefndanna, en svo strandaði allt hjá sýslunefndinni í Snæfellsnessýslu; hún veit, af hvaða ástæðum.

Hjer er fyrst á það að líta, hve mikið gagn getur orðið að þessu láni; eptir því, sem jeg hefi heyrt af mönnum þaðan að vestan, getur lánið gert ómetanlegt gagn fyrir æðarvarpið, eða dúntekju,— þessa atvinnugrein, sem er svo arðsöm. Í öðru lagi er athugandi, hvort nokkur hætta sje fyrir landssjóð að lána fjeð, og það sjá allir, að er alveg hættulaust; og því skyldu menn þá vera á móti þessu láni?

H. 2. þm. Ísf. (G.H.) sagði, að sjer þætti það eitt nóg til þess, að hann greiddi atkvæði móti frumv., að amsráðinu væri veitt lánið. En hvers vegna hefir hann svo á móti að veita amsráðinu lánið? Það er í þessu máli nauðsynlegt, að amsráðið taki lánið, því að reynslan hefir sýnt, að sýslunefndirnar geta eigi komið sjer saman um skipting lánsins, og því var þetta úrræði tekið. Ef látið er sitja við lögin þau í fyrra, þá er það hið sama sem að gera þau þýðingarlaus með öllu, því að eins og þau eru ná þau engan veginn tilgangi sínum.

Grimur Thomsen: Jeg verð að vera samdóma h. þm. Snæfellinga (Sig. Jónss.) í því, að frv. þetta geti orðið hvítleitt fyrir lögreglustjóra; því í veiðilögunum frá 20. júní 1849 er svo ákveðið, að eigi megi skjóta úr byssu nær eggveri en sem svarar fjórðung mílu, nema nauðsyn beri til; ella sektist hver sem það gerir um 1 ríkisbankadal fyrir hvert skot, en tvöfalt, ef skotið er í friðhelgu eggveri, og auk þess sektir eptir 11. gr. Þar er einnig ákveðið,

að ef skotið sje frá aprílmánaðarlokum til 1. dags ágúst. í eggveri annara fugla eða svo nærri því, sem nú var mælt ($\frac{1}{4}$ mílu), þá skuli gjalda 1 rbd. í sekt fyrr skot hvert, og auk þess sektir eptir 5. gr.

Þessi ákvæði virðast vera í bága við frv. þetta. Í lögnum frá 8. jan. 1886 er eigi talað nema um lán til æðarvarpsræktar, en það má rækta æðarvarp með mörgu öðru móti en því, að skjóta flugvarg. Þau lög koma því eigi í bága við veiðilögin, en í þessu frv. á að eins að veita lánið til að eyða flugvargi, og því kemur fram bági; því hvernig á að eyða honum? Sjálfsagt með skotum, því viðsjált er að eitra mikið í varplöndum, enda yrði það hvergi nærri einhlítt. En nú segði lögreglustjórinn: jeg verð að fylgja gildandi lögum, og sekta því hvern þann, sem gerir sig sekan gegn þeim. Mjer virðist, að lögreglustjóri hefði rjett fyrir sjer í þessu; það er alveg ófært, að setja valdsmenn í þennan vanda að óþörfu, að láta þá annan daginn úthluta fje til þess að skjóta flugvarg, en sekta þá hinn daginn fyrir að hafa skotið.

Jeg sje eigi, að nein bót sje gerð með því, að veita amtsráði lánið í stað sýslunefnda, því þegar Snæfellsnessýsla t. d. hefir neitað að taka lán, þá væri hart, ef amtsráðið færi að neyða því upp á hana. Það virðist og óeðlilegt, að ábúendur varpjarða, arðsömustu jarða landsins, skuli fá lán að eins til þess að eyða flugvargi. Orðin «á því svæði» í frv. eru enn fremur allt of ónákvæm. Þetta svæði getur verið svo stórt, og hugsagt gæti, að menn, sem byggju yzt og syðst á þessu svæði, væru í fjelaginu, en engir af þeim, sem byggju á miðju svæðisins, og þá virðist ósanngjarnt að leggja jafnt á alla, sem á svæðinu búa, það lán, sem fjelagið hefir tekið. Jeg get því eigi greitt atkvæði með frumv. þessu, sjerstaklega af því, að jeg hygg, að það komi í bága við gildandi lög.

Sigurður Stefánsson: Jeg skal játa það, að það er í raun og veru ekki heppilegt, að löggjafarvaldið purfi að gefa lög fyrir einstöku hjeruð, en þó getur það stundum verið skylda þess að gera það, ef einstök-

um mönnum er að öðrum kosti báinu atvinnumissir. Breiðfirðingar hafa nú um fleiri ár orðið að þola sanua landplágu af þessum flugvargi, en þeir hafa líka sýnt drengilega framtakssemi með að eyða honum. Það sem þá vantar til að geta gert þetta á stuttum tíma, eins og tilætlun þeirra er, það er: nógu mikið fje. H. þm. Borgf. (Gr. Th.) talaði um, að þetta frv. kæmi í bága við friðunarlögin. En þá gera lögin 8. jan. 1886 það líka; þar er veitt fje til æðarvarpsræktar. En heyrir það ekki til æðarvarpsræktar, að eyða vargi? Það er til lítills að hlúa að varpi, og eyða þó ekki varginum, heldur lofa honum að flæma á braut hvern fugl og taka hvert egg, sem í hreiður kemur. Það er líkt að friða varg í varpi, eins og ef farið væri að friða tóna, og ætla þó að koma upp sauðfje. Breytingartill. þykja mjer heldur til bóta en hitt. Lögin, eins og þau voru samþykkt í fyrra, gátu ekki komið að tilætluðum notum; en jeg vona, að þessu sje kippt í lag með þessu frumv. H. þm. Borgf. (Gr. Th.) las það upp úr friðunarlögnum, ef jeg heyrði rjett, að samkvæmt veiðilögnum 20. júní 1849 mætti ekki skjóta nema í tiltekinni fjarlægð frá varplandi, nema nauðsyn krefði. En er það ekki full nauðsyn, að eyða vargi, sem leggst á varp? Jeg sje því enga þörf fyrir lögreglustjóranum í Snæfellsnessýslu, að hlutast í það mál. H. þm. Borgf. (Gr. Th.) tók það fram, að eptir þessum lögum yrðu þeir æðarvarpseigendur eins að borga lánið, sem ekki væru í fjelaginu. Það getur verið, að þetta finnist vera nokkuð hart; en þó er það ekki svo í raun og veru, því að þeir, sem varginum eyða, eyða honum ekki einungis fyrir sig sjálfa, heldur og fyrir aðra varpeigendur. Þessi ákvæði eru því fremur nauðsynleg, sem sumir eru svo sjerlundaðir, að þeir vilja ekki styðja að því, að eyða varginum, auk þess sem það getur komið fyrir, að landsdrottmar, einkum þeir, sem langt eru burt, t. d. hjer suður í Reykjavík, hugsi sem svo: látum aðra varpeigendur eyða varginum hjá sjer, því að við það eyðist hann líka í varplandi mínu, en jeg vil

ekkert borga. Af þessum ástæðum finnst mjer það ekki ósanugjarnt, þótt öllum varp-eigendum sje gert að skyldu að borga lánið.

Sigurður Jónsson: H. 1. þm. Ísfrö. (S. St.) sagði, að þeir, sem væru í æðar-varpsræktarfelaginu, væru fátækir menn, sem ekki gætu af eigin rammleik eytt flug-varginum (*Sigurður Stefánsson*: Jeg sagði, að þeir hefðu ekki krapt til að gera það á svo stuttum tíma sem þyrfti); þeir eru einmitt ríkir menn, og búa á beztu hlunn-indajörðum; þeir geta því, ef þeir vilja, fengið fje úr landsbankanum, og sett jarðir sínar í veð. Ef þeir vilja þetta ekki, þá er þeim ekki alvara með tjelagsskapinn, og þá held jeg að ekki sje vert að styrkja þá. Í öðru lagi er það, að ef þessir menn þurfa og eiga að fá styrk, þá áskil jeg mjer, að sýslunefndirnar fái ráð yfir fjenu, þær og enginn annar; og í þriðja lagi lýsi jeg yfir því, að hver, sem skýtur nær eggvarpi í mínu umdæmi en lög heimila, mun vægð-arlaust sæta sektum eptir gildandi lögum.

Eiríkur Briem: Þótt jeg hafi komið með breyt.till. við þetta frv., þá er jeg málinu ekki eins kunnugur og ýmsir aðrir þingm. En jeg hefi komið fram með breyt.till. af því, að mjer sýndist mótsögn í frv., því að það getur ekki verið meiningin, að sá hluti Snæfellsnessýslu, sem ekki liggur að Breiðaflóa, eiga að taka þátt í endurgjaldi lánsins, eins og þó orðin virðast benda til.

Hitt breyt.atkv. gaf h. 2. þm. Ísfrö. (G. H.) mjer tilefni til að koma fram með, svo það væri skýrt ákveðið, um hvaða svæði væri að ræða.

Þar sem h. þm. Borgf. (Gr. Th.) tók fram, að frv. væri í bága við veiðilögin, þá sje jeg ekki, hvernig slíkt getur átt sjer stað, því að ef þau væru í einhverju ekki samkvæm þeim, þá mundu þessi nýju lög hefja upp ákvarðanir hinna eldri laga; og í öðru lagi, þá er hjer alls eigi um slíkt að ræða; hjer er að eins að ræða um að eyða flugvargi, en ekkert orð, sem í er í þá átt, að það skuli gera gagnstætt gildandi lögum; enn fremur má og treysta amtsráði, sem á að staðfesta reglur fjelagsins um eyðingu

flugvargsins, til þess, að það muni ekki staðfesta það, sem stríðir gegn gildandi lögum.

Sigurður Stefánsson: Jeg verð að svara h. þm. Snæf. (S. Jónss.) því, að ef vargur legðist á varp mitt, t. d. örn, sem menn vita að getur algjörlega eyðilagt varp, þá þætti mjer hart, ef h. þm. Snæf. kæmi og bannaði mjer að skjóta þennan meinvætt í mínu eigin varplandi. Jeg er að vísu ekki lögfróður; en jeg álit þó samkvæmt 50. gr. stjórnarskrárinnar, að eignarrjetti mínum væri svo hallað, ef jeg mætti ekki hlynna að varpi mínu, að jeg mundi ekki hlíta banni hans, heldur leita rjettar míns fyrir æðri dómstólum. Hjer í Reykjavík er mönnum gert að skyldu, að váttryggja hús sín, hvort þeir vilja eða ekki, og heyr-ist ekki, að menn kvarti neitt yfir því. Það mun því ekki fæla mig frá, að sam-þykkja þessu lög, þótt fleirum varpeigend-um á Breiðafirði væri gert að skyldu að borga lánið en þeim, sem í æðarræktarfe-laginu eru, og það því fremur, sem þeim stendur frjálst fyrir að ganga í fjelagið.

Árni Jónsson: Jeg er ekki eins kunn-ugur þessu máli og jeg vildi óska. En það þykir mjer óhappalegt, að þurfa þegar að breyta nýjum lögum; lögum, sem eru að eins 7 mánaða gömul. Mjer sýnist heldur ekki fullreynt enn, hvort lögin 8. jan. 1886 geti ekki komið að notum óbreytt. Jeg sje eigi heldur beinlínis á lögunum, að fyrir-staða sje á því, að hver sýslunefnd út af fyrir sig geti fengið lánið, ef hún vill, en þurfi ekki að fá hinar sýslunefndirnar í fylgi með sjer til þess. Lögin 8. jan. 1886 heimila 6 sýslum lánið, en þetta frv. tak-markar þá tölu, og bindur þetta lán ein-göngu við þetta æðarræktarfelag á Breiða-firði. Jeg veit ekki til, að nokkur í Mýra-sýslu sje í fjelaginu, og eru þar þó ekki svo fáar varpjarðir. Jeg heyrði í vetur, að þar var sumum varpeigendum í mun, að nota sjer þetta lán, og þótt það gæti eigi komizt á í vor, þá þykir mjer sennilegt, að þeir mundu óska að hafa samtök með það síðarmeir, því vargur gerir þar víða varpi mikinn skaða. En nú sýnist mjer

Mýramenn sviptir þeim rjetti til lánsins, sem lögin 8. jan. 1886 heimilaðu þeim.

Mjær virðist einnig orðið »svæði« í frv. vera nokkuð ónákvæmt. Við hvað á að miða þetta svæði? á að miða það við hreppa, eða hvað? Og ef einn maður í einhverjum hrepp á þessu svæði er í æðaræktarfelaginu, eiga þá allir hreppsþúar, sem varpjarðir eiga, að greiða hans hlut af láninu? Yfir höfuð finnst mjær frv. mjög óformlegt; það eru teknir upp í það kaflar úr lögunum 8. jan. 1886, en ekki vitnað í talsvarandi greinar.

H. 2. þm. Húnv. (Þ. J.) talaði um, að þetta væri mikið áhugamál fyrir Breiðfirðinga; en við munum líka eptir öðru máli, sem átti að vera mikið áhugamál fyrir þá, málinu um selaskot á Breiðafirði. Þar fór áhuginn í tvær gagnstæðar áttir, og varð baráttan löng og hörð. Jeg fyrir mitt leyti verð að taka mikið tillit til orða þess eina fjelagsmanns, sem hjer situr á þingi; hann sagði, að fjelagið væri að visu gott, en þetta mál væri ekkert sjerlegt áhugamál. (Páll Ólafsson: Ekki fyrir Strandasýslubúa, heldur Breiðfirðinga). Ef það er svo, sem sagt hefir verið, að Breiðfirðingar sjeu ekki sjerlega hirðusamir með varp sitt, og hafi leyft vargi að aukast í varplöndum sínum, þá er líka hætt við, að þeir verði ekki nógu hirðusamir með að eyða honum aptur. Þegar svo er ætlazt til, að varginum verði eytt á 2 árum, þá virðist mjær 28 ára borgunarfrestur of langur; 10 ára frestur sýnist vera nægilegur, og sýnist eiga miklu betur við í þessu efni. Þau eru sjaldnast happasæl eða vinsæl, þessi löngu lán; því að það lendir opt á öðrum að borga en þeim, sem þiggja, og kemur þar því opt fram hið fornkvæða: »Grísir gjalda, en gömul svin valda«. Samkvæmt tilgangi laganna 8. jan. 1886, þar sem lánið var veitt til æðarvarpsræktar yfir höfuð, þá var öðru máli að gegna, þótt borgunarfresturinn væri 28 ár. Dúnn er í svo háu verði, að ekki þurfa mjög mörg dúnpund til að greiða með vexti og afborganir lánsins, þó fresturinn væri eigi nema 10 ár; til þess mundu nægja nálægt 70 pund á ári, ef dúnn helst í líku verði og

hann er nú. Nú býst jeg við, að svo margir muni verða í fjelaginu, að ekki komi meir en 1—2 pund á mann, og ætti það ekki að vera nein óbærileg byrði fyrir þá, allrasízt þegar gert er ráð fyrir, að varp muni stórum aukast, þegar varginum er eytt. Þetta mál í heild sinni er svo, að eins og það liggur hjer fyrir, þá get jeg ekki greitt atkvæði með því, og það því síður, þegar frumv. er svo óformlegt og ónákvæmt, eins og jeg hefi þegar um getið.

Sigurður Jensson: Jeg vona að það verði ekki ofan á, að þetta frumv. verði fellt, því að með því er æðarræktarfelaginu gert ómögulegt, að fá lánið, og koma fram sínum góða tilgangi. Ef þessi tilraun til að auka æðarvarpið á að verða til nokkurs, þá þarf að eyða varginum á öllu þessu svæði á sama tíma, en það er ekki nóg að gera það á einni jörðinni í ár og annari að ári. En það hefir veitt ervitt að fá menn til að verða samtaka í þessu; sumir jarðeigendurnir, helst utanhjæraðsmenn, hafa ekki sýnt áhuga í málinu. Kom þá þeim, sem áhuga hafa á máli þessu, saman um, að leita láns úr lands-sjóði; og eins og kunnugt er, gaf þingið í fyrra kost á því. En það hefir sýnt sig, að lögin 8. jan. 1886 duga ekki. Æðarræktarfelagið getur ekki unnið saman við sýslunefndirnar. Það er því eðlilegt, að lofa fjelaginu að eiga heldur við amtsráðið, og það vona jeg að verði affarabetra en samvinna þess við sýslunefndirnar getur verið, því að í sumum þessara sýslna eru margir hreppar, þar sem ekkert æðarvarp er, og er varla við að búast, að sýslunefndarmenn úr þeim hreppum leggi það til, að öll sýslan taki lán, til þess að efla æðarvarp. Að öðru leyti skil jeg ekki í, að menn skuli vantreysta amtsráði svo, að ætla að það muni staðfesta reglur, sem fari í bága við gildandi veiðilög. Það getur verið, að ýmsu þurfi að breyta í frumv. þessu, en þá má gera það fyrir 3. umr.

Gunnar Halldórsson: Jeg stend upp af því, að mjær kom það mjög á óvart, að h. 2. þm. Húnv. (Þ. J.) skyldi spyrja mig, hversvegna jeg væri á móti því, að taka

umráðin yfir láninu til æðarvarpsræktunar úr höndum sýslunefnda og fá það amtsráði í hendur. Mig undraði á þessu, af því, að jeg ímynda mér að við viljum báðir, að stjórn hjeraðanna sje sem mest heima í hjeraðinu sjálfu, og einmitt af þessari ástæðu vildi jeg láta sýslunefndirnar halda umráðum yfir fjenu. Í sýslunefnd er einn maður úr hverjum hrepp sýslunnar, en í amtsráðinu sitja aptur svo fáir menn, að við því má búast, að þeir sjeu miklu ókunnugri öllum ástæðum, en sýslunefndarmenn, og eigi því erfiðara að sjá um, að haganlega sje lánað og um niðurfjöfnun endurgjaldsins. Jeg skal geta þess, að vjer Ísfríðingar gengum í fjelag til að eyða vargi, og lögðum fáeina aura á hvert dúnpund; tókst oss með þessu að eyða töluverðu af örnum og öðrum vargi. En vjer borguðum ekki eins mikið fyrir hvern fugl, eins og Breiðfríðingar munu ætla að gjöra, og það hygg jeg, að þessar 10,000 kr. muni ná skammt, ef þeir greiða eins hátt gjald fyrir hvern fngl, eins og jeg hefi heyrt að þeir ætli að gjöra. (*Páll Ólafsson*: Það hafa engar reglur verið samþykktar enn.)

Þorleifur Jónsson: Jeg verð með fám orðum að svara h. 2. þm. Ísfríðinga (G. H.). Hann furðaði á því, að jeg skyldi spyrja hann, hversvegna hann væri á móti því að fá amtsráði í hendur lánsfjeð, þar sem við þó báðir mundum vilja draga stjórn hjeraðanna sem mest inn í hjeruðin.

Það er alveg rjett, að jeg vil að sýslurnar ráði sem mest sínum eigin málum sjálfar; en þær geta það því að eins, að það sjeu þeirra sjerstök mál; en í þeim málum, sem snerta fleiri sýslur í sameining, getur hver sýsla út af fyrir sig ekki haft fullnaðarvald, heldur verða allar sýslurnar að koma sjer saman um þau mál; ef þær geta það ekki, verður amtsráðið að koma til sögunnar. Þetta vona jeg að h. 2. þm. Ísf. og aðrir h. þingdeildarm. telji rjett. Hjer er um mál að ræða, sem er sameiginlegt fyrir fleiri sýslur, og kemur það því ekki í bága við þessa skoðun, þótt amtsráðinu sje veitt lánid. Eins og h. 1. þm. Húnvetninga tók fram, þarf enginn að

vera hræddur um, að þetta frv. verði til þess að brjóta veiðilögin. Amtsráð á að samþykkja reglur fyrir því, hvernig vargi verði eytt, og með því er trygging fengin fyrir því, að eyðing flugvargsins komi eigi í bága við veiðilögin.

Atkvæðagreiðsla; Breytingartillaga 2 þingmanna við 1. gr. felld með 12 atkv. móti 11 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

<i>já</i> :	<i>nei</i> :
Páll Ólafsson	Jón Þórarinnsson
Benidikt Sveinsson	Árni Jónsson
Eiríkur Briem	Einar Thorlacius
Jónas Jónassen	Grímur Thomsen
Ólafur Briem	Gunnar Halldórsson
Sigurður Jensson	Jón Jónsson
Sigurður Stefánsson	Lárus Halldórsson
Sveinn Eiríksson	Ólafur Pálsson
Þorl. Guðmundsson	Sigurður Jónsson
Þorleifur Jónsson	Þórarinn Böðvarsson
Þorvarður Kjerúlf	Þorsteinn Jónsson
	Þorvaldur Bjarnarson

1. grein samþ. með 13 atkv. móti 9 atkv. Breytingartillaga 2 þingm. við 2. gr. felld með 12 atkv. móti 11 atkv.

Var nafnakall viðhaft og sögðu

já (þeir sömu og við *nei* (þeir sömu og næsta nafnakall á við næstanafnundan). kall á undan).

2. grein samþ. með 13 atkv. móti 8 atkv. Frumvarpinu vísað til 3. umr. með 12 atkv. móti 6.

Fyrirspurn um hjálp í hallari (71); leitað leyfis til að hera hana upp.

Atkvæðagr.: Leyfið var veitt með 18 atkv.

Sextándi fundur, laugardag 14. ágúst, kl. 12. Allir á fundi.

Frumvarp til laga um ráðgjafaábyrgð (44, 83, 87); 3. umr.

Flutningsmaður (*Benidikt Sveinsson*); Hinn háttv. vinur minn, þm. Borgf. (Gr. Th.), lagði ekki vægan dóm á frv. þetta við 1. umr., og þess vegna tjáði jeg mig síðar fúsan að til að taka öllum breytingum hans til endurbóta, því jeg þóttist

mega gera ráð fyrir, að hann mundi sjálfur vera fær um að laga það, sem hann lastaði svo mjög. En þetta hefir heldur en ekki brugðizt. En eftir hinum framkomnu breytingartillögum h. þm. Borgf. (Gr. Th.) að dæma, hefði mjer þótt vel við eiga, að hann hefði haft sjer hugfasta þá gömlu og gullvægu reglu: dæmið ekki hart, svo þjer verðið eigi hart dæmdir, og sný jeg þessum orðum sjer í lagi að 1. breyt.till. við 2. gr. staflíð *a* h. 6 þingmanna, þar sem nafn h. þm. Borgf. (Gr. Th.) stendur síðast undir; því mjer virðist þessi breyt.till. alveg óhafandi; þessi hegning, sem frv. fer fram á og sem með rjettu er kölluð þung hegning, er hjer lögð við, ef breyting sje ger á 54. gr. hinnar endurskoðuðu stjórnarskrár með lögum! Þeir sem vita, segja mjer, að h. þm. Borgf. (Gr. Th.) hafi samið þessa merkilegu breyt.till. Jeg verð aptur og aptur að taka það fram, að þessi breyting er óhafandi; því auðsætt er, að hún mundi valda því, að frumv. aldri fengi staðfesting konungs, svo óhugsandi hegningar-ákvörðun væri þetta. Hjer ætti enn fremur 54. gr. hinnar endurskoðuðu stjórnarskrár að vera gerð alveg óbreytanleg, og riði því beinlínis í bersýnilegasta bága við 71. gr. hinnar endursk. stjórnarskrár, ef hún yrði að lögum, svo að breyt.till. þessi er einnig að forminu til öldungis óhafandi. Jeg skal einnig geta þess viðvíkjandi viðaukatill. h. 1. þingm. Skagf. (Ó. Br.) og 4 annara þingm., sem á að bæta bresti þessarar óheyrilegu breyt.till. þm. Borgf. (Gr. Th.), að mjer virðist allar breytingar í þessa átt alveg ónauðsynlegar, eins og jeg og h. 1. þm. Skagf. (Ól. Br.) tók skýrt fram við 2. umr. málsins. 54. gr. hinnar endurskoðuðu stjórnarskrá nægir alveg í þessu efni. Það er eigi meiningin með ábyrgðarlögum, og hefir heldur eigi verið gert, að telja upp allar þær ákvarðanir, sem standa með berum orðum í stjórnarskrá þeirri, sem þau eiga að tryggja; það getur því eigi skoðast sem sljó tilfinning fyrir helgi þjóðkirkjunnar, þó hún sje að eins talin í ákvæðum stjórnarskrárinnar sjálfar. Jeg tek það enn

fram, að breyt.till. h. 6 þm. má engan veginn samþykkja, en þó breyting hinna 5 þm. við þessa breyt.till. yrði samþykkt, þá lætur það sig heyra; en, sem sagt, hún er óþörf, og best er því að fella báðar.

Hvað viðvíkur breyt.till. við 2. gr. staflíð *d*, þá er jeg alls eigi á móti henni, og eins er jeg ekki á móti breyt.till. við 3. gr. Jeg gat þess sjálfur um daginn, að jeg gæti mjög vel felld mig við, að ákvæðinu um sektirnar væri breytt á þenna hátt, sem hjer er farið fram á, og sömuleiðis felli jeg mig allvel við, að staflíður *g* falli burt úr 4. gr.

Í þessum atriðum, en einungis þeim, get jeg þannig verið samdóma h. þm. Borgf. (Gr. Th.).

Ólafur Briem: Af því jeg hefi tekið þátt í breyt.till. þeim, sem hjer eru fram komnar, ætla jeg að fara um þær í áum orðum. Jeg hefi enn sömu skoðun sem jeg ljét í ljósi við 2. umr. þessa máls. Mjer finnst reyndar 1. viðaukatill. óþörf, og engin nauðsyn á að taka upp í ábyrgðarlög þau ákvæði, sem í henni standa, viðvíkjandi hinni evangelisk-lútersku kirkju, en þó get jeg eigi sjeð neitt verulegt á móti að aðhyllast þessa viðaukatill.; en verði hún samþykkt, þá er nauðsynlegt að taka jafnframt til greina þá breyt.till., sem jeg ásamt 4 öðrum h. þm. hefi komið fram með; að vísu verður meiningin hin sama, en viðaukatill., eins og hún er nú orðuð, getur verið misskilningi undir orpin. Breyt.till. undir tölul. 3 er til verulegra bóta, þar sem látið er ótiltekið lægsta takmark sektanna, því það er mest trygging fyrir rjettlátum dómum, að dómstólarnir hafi sem frjálsastar hendur til að ákveða hegninguna eftir málavöxtum.

Grimur Thomsen: Jeg get ekki sjeð neinn mun á þessum breyt.till. hinna 5 og hinna 6 þingmanna, því þó jeg lesi nákvæmlega saman þenna upphafs-staflíð í 2. gr., eins og jeg vil hafa hann og eins og hann verður samkvæmt fimm-manna-tillögunni, þá verður að minnast þess, að hann verður að lesast og skiljast í sambandi við upphaf greinarinnar. Það er

að skilja: gagnstætt stjórnarskránni og gildandi lögum varðar það sektum, að gera breyting á ákvæðum um hina evangelsk-lútersku kirkju. Samkvæmt lögum má gera þetta, eins og hverja aðra stjórnarskrárbreytingu. Komi sá tími, að menn vilji breyta þjóðkirkjunni, þá má sjálfsgert gera það eins og hvað annað á löglegan hátt. Breyttillögurnar eru í rauninni alveg hinar sömu. Í grundvallarlögum Norðmanna er heimilað, að þeim sjálfum megi breyta, og þó stendur í ráðgjafaábyrgðarlögunum, að hver sá ráðgjafi, sem fari fram á, að gerðar sjeu ólöglegar breytingar á ákvæðum um þjóðtrúna, skuli sæta þeirri og þeirri refsingu; hjer er alveg hið sama, og jeg fyrir mitt leyti get alveg eins vel greitt atkvæði með fimm-manna-tillögumni eins og hinni.

Flutningsmaður (Benidikt Sveinsson): Það er þó, hjelt jeg, einhver munur á því, hvort einhver gjörð er framsett beinlínis sem lögleg eða hún er framsett beinlínis sem glæpur. Það sætir undrum, að h. þm. Borgf. (Gr. Th.) ekki skuli geta sjeð mun á slíku!

Atkvæðagr.: Brt.till. 87 samp. með 15 atkv. gegn 2.

Breyt.till. 83 1. staflidur samp. með 12 atkv. gegn 6.

Breyt.till. 83 2. staflidur samp. með 21 atkv.

Breyt.till. 83, 3. stafl. samp. með 22 atkv.

Breyt.till. 83, 4. stafl. samp. með 19 atkv.

Frumvarpið í heild sinni með áorðnum breytingum var samp. með 22 atkv. og afgreitt síðan til efri deildar.

Frumvarp til laga um prentsmiðjur (29, 82); 3. umr.

Flutningsmaður (Sigurður Stefánsson): Eins og jeggerði ráð fyrir við 2. umr., höfum vjer komið fram með breyt.till., sem miðar að því, að bæta inn orðinu „handiðnamanna“, til þess að eigi geti leikið ef á, hvers konar borgarabréf þeir eigi að leysa.

Atkvæðagr.: Þá var gengið til atkvæða, og breyt.till. samp. með 22 atkv.

Frumv. með áorðinni breytingu samp. með 22 atkv., og sent til efri deildar.

Frumvarp til laga um afnám svonefndra Mariu- og Pjeturslamba (76); 1. umræða.

Benidikt Sveinsson: Jeg skal eigi vera langorður um þetta mál, en að eins lýsa gleði minni yfir því, að þetta frumvarp er komið hingað frá hinni háttvirtu efri deild; jeg er henni mjög þakklátur fyrir aðgjörður hennar í þessu efni. Jeg fylgdi því máli í fyrria fram sem bezt að jeg gat, að þessi ósanngjarna og óeðlilega fódurskylda yrði úr lögum numin; og þar eð svo margir hinir sömu þingmenn eru hjer enn á þingi, ætla jeg eigi að endurtaka umræður mínar í því máli, heldur að eins skírskota til þingtiðindanua, sem einnig hljóta að vera hinum nýju þingmönnum kunnug. Jeg vona, að neðri deild hiki sjer eigi við, að samþykkja frumvarp þetta, því það er og verður á móti stefnu tímans, að viðhalda slíkum úreltum og óþokkasælum einkarjettindum, sem þó ekki einu sinni eru til verulegra hagsmuna fyrir hlutaðeigandi embættismenn. Jeg er að öðru leyti eigi ofgóður til þess að jata það, að í fyrria mishermi jeg mjög um, hve mikilli upphæð í krónutali fódur þessara Mariu-, Pjeturs- eða veizlulamba gæti numið, og kom það til af því, að jeg sökum ókunnugleika fór eptir hinu eldra jarðamati, nefnilega hinu svo nefnda Johnsensjarðamati; en seinna fjeck jeg áreiðanlega vissu um, að það eru að eins hin eldgömlu lögbýli, eða rjettara ábúendur þeirra, sem þessi kvöð hvílir á.

Sigurður Stefánsson: Jeg skal jata, að jeg er í raun og veru eigi mótfallinn frv. þessu, en þó er eitt atriði, sem jeg vil beina athygli að, og það eru hin ókurteisir orð beiðenda þeirra, sem ritað hafa undir bænarskrárnar, sem liggja á lestrarsalnum; þessir menn bera beiðni sína fram með svo ókurteislegum orðum til þingsins, að jeg af þeirri ástæðu get varla annað en verið frv. mótfallinn í þetta sinn. Gæti

líka eigi orðið sú afleiðingin, ef þessi fódurskylda væri afnumin, að þeir prestar, sem síðar sækja um prestaköll þau, er hjer eiga hlut að máli, þættust hafa sanngirniskröfu til að fá launaviðbót? Þessar sanngirniskröfur hafa að undanförnu verið kröptugt meðal til að fá aukagetur og launaviðbætur úr landssjóði, og í þessu efni gæti svo farið, að þær þættu nógar til þess, að prestar þeir, er síðar sækja um köll þessi, fengju uppbætur. Þessi kvöð er orðin svo gömul, að jeg hygg litlu spillt, þó hún bíði til næsta þings, ef það gæti orðið til þess, að hlutaðeigendur lærðu dálítið meiri kurteisí við hið löggefandi þing Íslendinga.

Sveinn Eiríksson : Jeg skal ekki vera langorður um þetta mál, en að eins lýsa skoðun minni á því í fáum orðum. Eins og h. þingd. er kunnugt, kom mál þetta fyrir þingið í fyrra, og eptir að jeg í þingtiðindunum hafði lesið umræðurnar með og móti og heyrð ástæður þær, er færðar voru fyrir frumv. með og mót, þá gat mjer ekki blandast hugur um, að ástæðurnar fyrir málinu voru sterkari; því mjer gat ekki blandast hugur um, að þetta gjald kæmi ójafnt og ósanngjarnlega niður. En svo hefi jeg líka síðar átt tal við hinn fyrverandi þingmann okkar Austur-Skaptfellinga, sem var einn af hinum mestu andmælendum frumv., og hann hefir heldur aldrei getað sannfært mig. En hvað viðvíkur því, sem h. 1. þm. Ísf. tók fram viðvíkjandi hinu ókurteisa orðfæri á bænarskránum, þá verð jeg að segja það, að mig furðar alls ekki á, þó hlutaðeigendur komi ekki fram með neinum auðmýktarorðum við þingið, heldur jafnvel ókurteislegum orðum, eptir þau afdrif, sem mál þetta fjekk hjer á þinginu í fyrra. Það var engin von til þess, að þeir kvörtuðu öðru vísi en ókurteislega, úr því þeir ekki fengu sína sanngjörnu ósk uppfyllta. Jeg leyfi mjer því að leggja það til og mun til þess stuðla með atkvæði mínu, að þessi herrans lömb, að jeg ekki kveði öðru vísi að orði, verði afnumin með öllu. En það er sjálfsagt, að afnema þau ekki fyrri en við næstu prestaskipti, því þá missir eng-

inn neins í, og það er líklega hollast. Það mælir allt með því, að þetta gjald sje afnumið, þessi hryllilega þyngd, sem kemur svo ranglátlega niður á ábúendurna, en ekki á eigendur jarðanna. Á fundi í Austur-Skaptafellssýslu 3. júlí talaði jeg enn um þetta mál við hinn fyrverandi þingmann okkar. Og hann reyndi með öllu móti að sannfæra mig, en það tókst heldur ekki í það skipti, enda sagði hann þá, að sjer væri nú þetta ekkert kappsmál. Það var að eins einn á fundinum, sem vildi viðhalda þessum umræddu lömbum; allir greindir og heiðarlegir bændur voru á því, að þetta væri ósanngjörn kvöð, og skoruðu fastlega á mig, þó ekki sje þess getið í fundargerðinni á lestrarsalnum, að fylgja því fastlega fram, að þessum lömbum yrði afljett og þeim slátrað sem allra fyrst; og því gef jeg líka þessu frumv., sem hjer ræðir um, eindregið atkvæði mitt.

Benúðikt Sveinsson : Jeg skil ekki í ástæðum h. 1. þm. Ísf. (S. St.), að rjett sje að fella þetta mál eða láta það bíða næsta þings, til þess að beiðendur lærðu af því meiri kurteisí, en hann segir að þeir hafi sýnt í bænarskrám sínum. Mjer finnst engan veginn rjett af þinginu, að líta á, hvaða orð beiðendurnir hafa valið, jafnvel þótt þau, ef til vill, ekki hafi verið eins og þau áttu að vera. Það er að eins málið sjálft, sem þingið á að líta á. Þingdeildin á að hugsa eptir því, að hún er löggefandi, en enginn síðameistari, og á því ekki að koma svo fram, að hún láti jafn-smásmuglegt hafa áhrif á atkvæði sitt, sem það er í sjálfu sjer, hvernig bænin um eða krafan um efni málsins er stíluð. Mönnum getur opt og tíðum, að jeg taki dæmi, gramizt við þá, sem menn þykjast mega krefjast einhvers af. Ef jeg t. d. á skuld hjá h. 1. þm. Ísf., sem hann hefir færzt undan að greiða mjer, mundi hann þá vilja neita mjer um skuldina, þó jeg krefjist hennar með ekki sem kurteisustum orðum? Hann getur þó ekki ætlazt til þess, að jeg knjekrjúpi fyrir honum og biði hann auðmjúkgast að gjalda mjer skuld sína. Nei, þetta getur h. þingd. ekki látið sjer detta í hug, að

láta verða þessu sanngjarna og rjettláta máli að fótakefli.

Hvað því viðvíkur, að prestar muni eptir á koma til þingsins með endurgjaldskröfu upp á landssjóð fyrir það, sem prestaköllin rýrna við það, að þessi lömb verða aftekin, þá er þetta engin ástæða.

Í fyrsta lagi er það engin ástæða, af því, að það er alls ekki hætt við, að nein slík endurgjaldskrafa komi fram, því að brauðin verða veitt með því skilyrði, að hlutaðeigandi prestur sætti sig við þessa rýrnun á tekjum prestakallsins. Í öðru lagi er þetta engin ástæða af því, að þó svo væri, að slíkar skuldakröfur kæmu til þingsins, þá hefir alþingi áður af engu ríkari ástæðum bætt kvaðir, sem meira er í varið, en þessar gæti orðið. Þingið hefir bætt upp kvaðir í Vestmannaeyjum t. a. m., sem numdu 1444 kr. virði árlega að mig minnir, og voru þær þó að engu leyti ósanngjarnari og ranglátari, en þær, sem hjer ræðir um. Þó þingið þess vegna ætti að bæta upp þessar kvaðir, sem það nemur af einstökum mönnum, þá ætti þingið, fyrir samkvæmnis sakir, ekki að hika sjer við að gera það, þó jeg á hinn bóginn hafi ástæðu til að óska, að landssjóður Íslands mætti vera frí fyrir kröfum frá prestum á Íslandi meir en orðið er. Það er hættulegt að bera það fram sem grýlu, að prestar geti komið fram með endurgjaldskröfu í landssjóð fyrir annað eins og þetta; því þeir, sem muna eptir þessu, gætu dregið það fram á sjónarsviðið, þegar andlegu stjettinni kæmi það ekki sem bezt. Kirkjulegum málum er ekki svo vel skipað enn, að ekki geti komið frekari kröfur um fjárútlát til kirkna en þegar hafa verið uppfylltar. H. þm. sagði, að bezt væri að láta þetta mál biða næsta þings. Þetta var ekki vel sagt; því nú er búið að eyða hinum beztu og dýrmætasta tíma þingsins til að ræða og samþykkja málið í Ed. Ef þetta ætti svona að ganga ár frá ári með þetta mál, þá gæti vel svo farið, að meira fje eyddist í umræðurnar um það, en fram pyrfi að leggja til uppbóta fyrir lömbin. Það er einmitt knýandi ástæða fyrir þessa

þingdeild að samþykkja nú þetta frumvarp, þar sem búið er að samþykkja það í h. Ed., og til þess að gera ekki ónýtan þann tíma og það fje, sem nú er gengið í að fjalla um málið, bæði að undanfögnu og að þessu sinni.

Landshöfðingi: Eins og kunnugt er, kom þetta mál inn á þing í fyrra, og hefir komið hingað opt áður.

Í fyrra var það skýrt tekið fram af einum þingmanni, sem að vísu ekki situr hjer á þingi nú, hvernig á þessari fódurskyldu stæði; hann tók það fram, og það álit jeg rjett, að þessi kvöð hafi í fyrstunni verið gjöf frá jarðeigendum til hlutaðeigandi prests eða kirkju. Ef menn játa, að þetta sje svo, þá sje jeg eigi, að það komi löggjafarvaldinu við, að afnema þessa kvöð. Það heyrir ekki löggjafarvaldinu til, að bæta síðari eigendum þessara jarða þá rýrnun, sem jarðir þeirra hafa orðið fyrir, af því að þessi kvöð var lögð á þær af fyrri eigendum þeirra. Þá mætti eins vel afnema ýmsar aðrar kvaðir og ítök til kirkna, sem á jörðum hvíla, bæði prestmötu, skógarítök, rekaitök og fleira. Það getur vel komið fyrir, að eiganda einhvernir slíkrar jarðar fyndist ískylda sú, eða ítak það, sem á jörðunni hvílir, ósönnugarnt, og að hann kæmi til þingsins og bæði það að losa sig undan því. Ef þingið vill hjálpa þeim mönnum, sem losast vilja við fódurskylduna, þá sýnist mjer rjettast, að þeim væri gefinn kostur á að kaupa af sjer þessa kvöð, þannig, að þeir borguðu í landssjóð eitt skipti fyrir öll þá fjárupphæð, að ársrentur hennar samsvöruðu árlegri upphæð kvaðarinnar, sem á þeim hvílir. H. 2. þm. Eyfirðinga (B. Sv.) bar ókurteisi bæna-skráahöfundanna saman við það, ef einhverja skuldheimtumaður hefði eigi hæfilega kurt-eis orð við skuldunaut sinn. (B. Sveinsson: Rjettlæti frá þingsins hálfu). En þessi samanburður á hjer ekki við; alþingi er ekki í neinni skuld við eigendur þeirra jarða, sem fódurskyldan hvílir á, og þeir eiga enga kröfu á hendur þinginu, að það kaupi þessa kvöð af jörðum þeirra. Yfir

höfuð álit jeg það rangt af þinginu, að blanda sjer í þetta mál, og þótt frv. fái framgang hjer á þingi, þá efast jeg um, að stjórnin geti veitt því staðfesting sína.

Arni Jónsson: Það er eigi þægilegt fyrir mig sem prest að standa upp og tala í máli þessu, því að það má gera ráð fyrir því, að þeim, er hlut eiga að máli, og einnig Austur-Skaptfellingum, virðist það gert til þess, að draga taun prestanna. En jeg mun leitast við að sýna, að það sje alls ekki af þeim ástæðum, að jeg legg á móti frv. þessu, heldur af hinu, að mjer getur ómögulega fundizt, að enn hafi verið færð gild rök fyrir því, að þessari kvöð sje endurgjaldslaust afjett.

Jeg finn engar sannanir í ræðu h. þm. A.-Skaptf. (Sv. Eir.), og eigi færði hann eins ljósar og skýrar ástæður fyrir atkv. sínu í þessu máli eins og hinn fyrverandi þm. A.-Skaptf. gerði í fyrra. Af hvaða ástæðum Austur-Skaptfellingar hafa lagt svo mikla áherzlu á þetta mál, þegar hann fór til þings, er honum sjálfum kunnugast. En eitthvað kemur það skrifilega fyrir, að þeir skuli að eins með þetta eina mál vera að seilast til annara hjeraða. Það verður annars að teljast óheppilegt, að þeir skyldu eigi semja fundarályktun um það samfara stjórnarskránni.

Viðvíkjandi máli þessu hafa 2 bænarskrár legið frammi á lestrarsalnum. Í hinni lengri og yfirgripsmeiri bænarskránni er áherzlan einkum lögð á það, að þetta sje ranglátt gjald, og er varla hægt að skilja það öðru vísi, en að það sje ranglátt í þeim skilningi, að prestar hafi með ofríki lagt þetta gjald á bændur. En sje hjer um ranglæti að ræða, þá virðist mjer það koma fram af hálfu jarðeigendanna, ef þeir endurgjalda eigi ábúendunum þessa ískyld eður sjá þeim sann fyrir henni við byggingu jarðanna. Það getur vel verið, að sum gjöld sjeu ranglát í samanburði við önnur gjöld. En þegar lög eru fyrir einhverju gjaldi, þá verður það eigi kallað ranglátt, þótt heimt sje það sem lög leyfa, hvort sem gjaldtakandinn er prestur, bóndi, lands-sjóður eða kaupmaður. Í fyrra var það

tekið fram málinu til stuðnings, að þetta hefði upprunalega verið gjald fyrir góðgerðir, sem gjaldendur hefðu þegið af presti, en að prestar nú ekki lengur ljetu gjaldendur njóta góðgerða öðrum fremur, og því væri ósanngjarnt, að greiða lengur gjald fyrir það, sem ekki væri veitt. Jeg mundi og vera á sama máli, ef jeg vissi, að uppruni gjaldsins væri þessi; en jeg efast stórum um það; hitt er miklu líkleggra, að hjer sje að ræða um gjöf til kirknanna sjálfra, en eigi til prestanna, því að öðrum kosti mundi þessara ítaka eða ískylda ekki getið í máldögum kirknanna.

Bænaskráa-höfundarnir taka það fram, að sjer finnst það ranglátt, að þetta gjald komi niður á ábúendunum. En það má merkilegt heita, ef enginn þessara manna er sjálfseignarbóndi. Og hver þeirra greiðir svo gjaldið? Er það ábúandinn eða jarðeigandinn? Þar getur þó ábúandinn náð sjer niður á eigandanum, því að það er eigi annað, en að taka úr öðrum vasanum og láta í hinn, þar sem um sama manninn er að ræða. Það hefir annars allt af að mestu leyti verið dregin fjöður yfir þá hlið málsins, sem snertir eiganda og ábúanda jarðanna; því að ef jarðir þessar eru leigðar eins hátt og þó engin kvöð hvíldi á þeim, þá verð jeg að álita, að ósanngirni komi fram við leiguliðana einmitt af hálfu landsdrottna, en eigi af hálfu gjaldtakanda. En jeg verð að leyfa mjer að efast um, að sannað sje, að þessar jarðir sjeu leigðar eins dýrt og þær mundu vera leigðar, ef fódurskyldan hvíldi ekki á þeim. En hitt liggur í augum uppi, að hægt yrði að leigja þær eptirleiðis þeim mun hærra, sem nemur verði eins lambsfóðurs — setjum að það sje 4 kr. — Því að það er naumast hugsandi, að maður, sem hefði viljað taka jörðina með því eptirgjaldi, sem á henni hvíldi á meðan fódurskyldan fylgdi henni, mundi ekki eins vilja taka hana með 4 kr. hærra eptirgjaldi, eptir að 4 kr. kvöð hefði verið ljett af henni; en um leið er jörðin í sjálflu sjer orðin 100 kr. meira virði, eða með öðrum orðum: jarðareigandanum hafa verið

gefnar 100 kr. við það, að kvöðinni var ljett af eignarjörð hans. Því sýnist mjer eðlilegast, að jarðareigendunum væri gefinn kostur á, að kaupa af sjer þessa kvöð með því, að borga í landssjóð tiltekna upphæð fyrir hvert lambsfóður, t. a. m. 100 kr.

Þá er annað atriði varúðarvert í þessu máli: tekjurýrnun brauðanna við afnám fódurskyldunnar hlýtur á endanum að koma niður á landssjóði, þar sem sú stefna er nú ráðandi, að landssjóður taki að sjer eignir kirkna og prestsþjónustu; hann verður því eptir afnám fóduranna að borga þeim mun meir til prestsþjónustu hjer á landi, sem nemur verði þeirra, en hann hefði annars þurft að gjöra. Jeg veit, að það má segja, að hjer sje um svo lítið að gjöra, að landssjóð muni það engu. Þetta er að vísu satt. Það eru ekki nema 400 kr. á ári, en safnast þegar saman kemur, og um þau 500 ár, sem menn vita að kvöðin hefir hvílt á, eru það þó orðnar 200,000 kr., að ótöldum rentum og renturentum. En þessar 400 kr. eru rentur af 10,000 kr. höfuðstól, ef renturnar eru reiknaðar 4%; svo að um leið og þingið samþykkir það frv., sem nú er um að ræða, þá samþykkir það um leið að gefa burt 10,000 kr. af landsfje. Þetta er einnig varúðarvert að því leyti, að hjer er um meginreglu að ræða, þá meginreglu, hvort losa eigi jarðir við ítök eða kvaðir, sem á þeim hvíla til kirkna, og það er hætt við, að vjer með því að samþykkja þetta frv. eins og losum hnaus úr stíflu, þar sem svo losnar um hvern af öðrum, unz garðurinn hrynur allur. Það er hætt við, að þessari bæn muni fylgja aðrar fleiri um eptirgjöf á ítökum og ískyldum kirkna, og að þeir biðjendur þykist eins mega vera undanþegnir álögum, eins verða fyrir ranglæti og «hryllilegri íþyngd», eins og þessir. Og hvar eru þá takmörkin? Á ekki að veita neinum úrlausn, nema þessum einum, eða á að afnema allar kvaðir og öll ítök kirkna, eða á að veita sumum áheyrn en sumum ekki? Jeg ætla mjer ekki að svara þessum spurningum, en vildi að eins vekja athuga manna á, hvað leitt gæti af því, ef

frv. þetta væri samþykkt eins og það nú liggur fyrir.

Auk alls þessa eru bænaskrárnar svo stílaðar, að það að minnsta kosti hlýtur mjög að spilla fyrir málinu, og það eitt er í mínum augum nóg til þess, að fella málið á þessu þingi. Jeg skal með leyfi h. hæstv. forseta lesa upp aðra bænarskrána. Hún er eigi löng, en svo stíllilega(!), fagurlega(!) og kurteislega(!) orðuð, að mjer sýnist hún þess verð, að koma út í Alþt. Hún hljóðar svo: «Jafnvel þó frv. um afnám Maríulamba gengi eigi greiðlega fram síðastliðið sumar, leyfum vjer oss hjer með að skora á þingið af nýju, að það láti nú í sumar skrifa til skarar með að aftaka með öllu þessar ranglátu fódurkreddur, þar eð öll sanngirni sýnist að mæla með því, að þær sjeu afnumdar, og eptir því sem hjer er ástatt, virðist það ekki vera svo stórkostlegur tekjumissir fyrir prestana, að ekki sje vel viðunandi.

Fái þetta málefni, mót von vorri, eigi góða endalykt á komanda þingi, munum vjer leitast við að sýna, að oss er þetta áhugamál, og eigi framvegis veita móttöku þessum hvímléiðu tilberum geistlegu stjettarinnar.

Undir þessari bænaskrá standa átján nöfn, úr Hjaltastaðahreppi, og er hreppstjórinn efstur á blaði!

Jeg verð að segja það, að jeg tek mjer þetta orðalag ekki nærri vegna andlegu stjettarinnar, heldur vegna þings og þjóðar í heild sinni. (B. Sv.: Þetta kemur ekki málinu við.) Það kemur því víst við, og ef þannig á að fara hefja handa gegn alþingi, alþingi Íslendinga, og skapa sjálfum sjer rjettinn, þá vil jeg taka undir með skáldinu og segja:

«Ofan í legið þitt forna að fara,
föðurland áttu og hníga í sjá.»

Lárus Halldórsson: Það ætla að verða snarpar umræður um þetta lítilfjörlega mál. Jeg ætlaði ekki að leggja orð í belg að þessu sinni, heldur greiða þegjandi atkv. með frv. En ýms ummæli um það, sem hjer hafa komið fram, hafa knúð mig til að fara þó nokkrum orðum um það. Hæstv. lands-

höfðingi gat þess í ræðu sinni, að einn þingmanna hefði í fyrra skýrt frá uppruna þessarar fódurskyldu, og jafufram gat hann þess, að þessi þm. sæti nú eigi hjer á þingi. Jeg skal skjóta því inn í milli sviga, að framkoma þingmannsins í þessu mun ekki svo lítið hafa stuðlað til þess, að hann situr nú eigi hjer á þingi. (*B. Sv.: Heyr!*). Það þykir nú máske ekki ávallt svo mikið varið í almenningsálitið, og því sje ekki hægt að byggja á því í þessu máli; en þó dótti fornmönnum ekki lítið í það varið; það sannar latneski málshátturinn: vox populi, vox dei—rödd þjóðarinnar er rödd guðs—. Mjer virtist hæstv. landsh. ganga út frá því, að á þingi í fyrra hefði verið sannað, hver væri uppruni Maríu- og Pjeturslambanna, en það tel jeg mjög vafasamt að gert hafi verið; þó byggði hann á því og sagði, að eins mætti þá afnema prestmötu og ítök.

Jeg verð að jata það, að jeg er ekki lögfróður nje heldur kunnugur uppruna ítaka; en það veit jeg, að tvær jarðir eiga opt ítök hvor í annarar landi. Á meðan bæði þessi ítök verða notuð, þá eru þau eðlileg og sanngjörn. En ef annað ítakið fellur burt, þá fer hitt að þykja ósanngjarnt, þótt jeg viti ekki, hvort hægt sje að losast við það með lögsókn. Setjum nú svo, að hjer sje um ítök að ræð, þá hafa það verið samnings-ítök, þannig, að prestarnir í þessum prestaköllum, sem hjer ræðir um, skuldbundu sig til að veita þeim mönnum, sem lömbin fódruðu, beina öðrum fremur. Að þetta muni vera svo, sýnir það, að þessi lömb eru einnig kölluð „veizlu-lömba. Nú vita menn, að endurgjaldið fyrir kvöðina er fallið burt, en kvöðin helzt við; og veit jeg þó sannlega ekki, hvort það getur þótt eiga betur við, að bændur höfði mál gegn prestunum til að heimta af þeim beinann, en að löggjafarvaldið skerist í málið og ljetti af þessari ósanngjörnu kvöð, sem hvílir á einstökum mönnum.

Þá kemur það til greina, hvort ekki sje nauðsyn að bæta prestunum þenna tekju- missi, og hvort þetta yrði ekki byrði fyrir

landssjóð. En slíku mun naumast þurfa að kvíða. Fyrst er það, að kvöðinni á ekki að ljetta af á meðan þeir prestar þjóna brauðunum, sem nú eru þar, og í öðru lagi þarf varla að óttast, að um þessi brauð verði eigi sótt eins fyrir því, þótt þau missi þessa tekjugrein. Í Hjalta- staðaprestakalli eru Maríu- og Pjeturslömbin flest, eða 18, og er þó ekki hætt við, að það brauð muni verða prestlaust. Í Klyppstaðarsókn eru þessi lömb færri, en það brauð stendur autt hvort sem er. Það hefir komið fram hjá tveim geistlegum herrum hjer í deildinni, að þessar bænarskrár væru svo ókurteislega orðaðar, að þær væru naumast takandi til greina fyrir þá sök. Það getur verið, að orðum sje eigi svo kurteislega hagað í þeim, sem átt hefði að vera. En jeg segi fyrir mitt leyti, að jeg er aldrei svo hörundssár, og sízt þegar jeg sit í löggjafasessinum, að jeg vilji láta slíkt verða máli til falls, ef jeg að öðru leyti álit það rjett og sanngjarnt. Það væri líka sannarlega hart, ef það ætti að hafa áhrif á atkvæðagr. þm. í máli þessu, þótt bændur austur í Múlasýslu kunni ekki að haga orðum sínum svo parlamentariskt, sem vera skyldi. Af því að jeg hefi sjeð, hversu málið hefir sætt miklum andmælum, hefi jeg ásamt fleiri þingmönnum beðið um, að nafnakall væri við haft, því að mjer þykir fróðlegt, að það sjáist á prenti í þingtiðindunum, hvernig bændur hjer á þingi greiða atkv. í málinu.

Sigurður Stefánsson: Mjer þykir það nokkuð mikið, að fara að blanda allri þjóðinni inn í þetta mál, því að jeg álit það ekki þjóðarmál, þótt 5 sóknir vilji losa sig við þessa lambaketlinga; það hefði verið öðru máli að gegna, ef um kvöð eða rangláta og pungbæra álögu hefði verið að ræða, sem á allri þjóðinni hvíldi; og hvorki mun jeg standa rauður nje bleikur fyrir þessum háttvirtu herrum í Múlasýslum, þótt jeg greiði atkvæði móti þessu frv. Viðvíkjandi því, sem h. 2. þm. Eyfirðinga talaði um afleiðingarnar fyrir geistlegu stjettina af því, ef frv. þetta væri fellt,

pá er jeg ekki sjerlega hræddur við þær, nema ef því fleiri af hinum heiðruðu bænarskráa-höfundum sætu hjer á þingi, en það vona jeg að seint verði.

Lárus Halldórsson: H. 1. þm. Ísfrö-
inga (S. St.) taldi það rangt, að blanda
þjóðinni inn í þetta mál; það vil jeg heldur
ekki gjöra að öðru leyti en því, að jeg
veit, að fyrir austan mæltist illa fyrir af-
drifum þessa máls á síðasta þingi; því
hef jeg talað um almenningsálit í þessu
máli. En að öðru leyti vil jeg enn taka
það fram, að eg vona, að enginn þing-
manna láti það hafa áhrif á atkvæði sitt
í þessu máli, þó bændunum hafi farizt
miður kurteislega orð í málaleitunum.

Árni Jónsson: Jeg vil leyfa mjer að
gjöra dálitla athugasemd við ræðu h. 2.
þm. Suður-Múlasýslu (L. H.); hann vildi
halda fram hinu sama og gert var í fyrra,
að lömbin hefðu verið tekin til fódurs af
prestinum, til þess að endurgjalda honum
góðgjörðir; færði hann það til sönnunar
máli sínu, að þau væru einnig kölluð
veizlulömb. En hvi eru þau þá kölluð
Mariu- og Pjeturslömb? Það nafn er
miklu algengara, og finnst mjer því meiri
ástæða til að ætla, að það sje hið upp-
runalega nafn þeirra, þar sem það og finnst
í málðögum frá 14. öld. Jeg sje því enga
sönnun fyrir uppruna þessarar kvaðar í
þessu »veizlulamba«-nafni, en nafnið Mariu-
og Pjeturslömb bendir á, að kirkjunum
hafi verið veitt kvöðin, og þær hafi upp-
runalega átt og eigi enn þessa »ískyld« í
hinum umræddu sóknum.

H. 2. þm. Suður-Múlasýslu (L. H.)
sagði, að ekki mundi þurfa að bæta upp
brauðin, þótt þessari kvöð væri ljett af.
Það er ómögulegt að segja um það nú.
En sje svo, þá mætti líka gjalda frá þeim
í landssjóð það, sem þessari kvöð nemur.
(L. H.: Landsjóð munar ekki um það).
Þá munar bændurnar heldur ekki um að
kaupa af sjer kvöðina, allra sízt ef sá
miðlunarvegur væri farinn, að þeim væri
gefinn kostur á að gera það ekki í einu, held-
ur á nokkuð löngum tíma, t. d. 28 árum; þá
þyrftu þeir ekki að gjalda meira en 6—7

kr. í landssjóð á ári, og gætu þó landssjóði
að skaðlausu verið lausir við kvöðina að
28 árum liðnum. Yfir höfuð hefi jeg ekki
getað sannfærzt af ræðum manna um, að
það sje rjett, að láta þetta þannig niður
falla, meðan eigi koma greinilegri upp-
lýsingar í málinu, og hlýt jeg því að greiða
atkvæði móti frv.

Landshöfðingi: Jeg verð að halda því
fast fram, að þetta mál sje ekki löggjafar-
mál, af því að þetta gjald er ekki lagt á
af löggjafarvaldinu, heldur er það af frjáls-
um vilja gefið kirkjunum. H. 2. þm. S.-
Múl. (L. H.) vildi rengja, að uppruni
kvaðarinnar væri þannig undir kominu, og
sagði, að uppruni gjaldsins væri sá, að
prestar og bændur hefði gert samninga sín
á milli, prestur gengizt undir að veita
bændum beina, en þeir aptur að fódra
lömb fyrir prestinn. En jeg hefi eins
mikla ástæðu til að rengja hann um, að
þetta sje rjett, því í málðögum kirknanna
er gjald þetta talið sem tekjur kirknanna,
en ekki talað um neitt endurgjald fyrir.
Jeg verð því að álíta, að þetta gjald sje
einhliða gjald; og ef þingið afnemur það,
þá taki það um leið upp á sig, að endur-
gjalda af landssjóði tekjuhalla þann, sem
af því leiðir.

Það hefir verið tekið fram í efri deild,
að tekjurýrnunin í einu prestakalli mundi
við afnám gjalds þessa verða um 100 kr.

Eins og tekjur presta nú eru, þá mundi
það verða mjög tilfinnanlegt, að missa svo
mikinn hlut af tekjum eins prestakalls, og
jeg býst sjálfsagt við, að landssjóður yrði
að bæta úr tekjurýrnuninni.

Ólafur Briem: Mjer finnst menn hafi
mest greint á um uppruna þessarar fódur-
skyldu. Það hafa risið upp tveir flokkar,
hvor með sína skoðun, en hvorugir hafa
að mínu áliti sannað sitt mál. Það verður því
ekki byggt neitt á upprunum, heldur að
eins á ásigkomulaginu, eins og það er nú.
Það er nú vitanlegt, að fódurskyldan hvílir
á ábúendum jarðanna, án þess þeir njóti
nökkurs endurgjalds eða ívilnunar af lands-
drottnum, og þar í liggur einmitt hinn
mikli munur á þessari fódurskyldu og prest-

mötunni eða öðrum ítökum kirkna, sem sumir hafa viljað setja í samband þar við. Með því nú að öll almenningsgjöld til presta og kirkna heyra undir umráð landsstjórnarinnar, get jeg ekki sjeð neinn verulegan mun á þessari fódurskyldu og sköttum þeim, sem renna í landssjóð; en þá get jeg ekki fellt mig við, að það sjeu til sjerstök skattalög, sem gilda einungis fyrir 5 sóknir á landinu, og finnst mjer þess vegna full ástæða til, að afnema þessi umþráttuðu og óvinsælu lambseldi.

Sveinn Eiríksson: Jeg leyfi mjer að tala að eins fá orð út af ræðu hæstv. landsh. Jeg tók svo eptir, að hann segði, að löggjafarvaldið gæti ekki afnumið þessa hryllilegu íþyngd. Þetta er þó skattur og ekkert annað. Hvernig getur löggjafarvaldið lagt skatt á menn, ef það er ekki líka bært um að ljetta sköttum af mönnum? Þar sem nú þetta er sjerstakur skattur, sem hvílir á einstökum mönnum, þá ekki einungis getur, heldur hlýtur löggjafarvaldið að afnema hann. H. 2. þm. Suðurmúl. (L. H.) hefir þegar sýnt fram á, að ekki er hægt að sanna uppruna þessarar skringilegu kvaðar, svo ekki verður neitt byggt á honum. En hvað því viðvíkur, að upphafning þessarar kvaðar muni hafa þær afleiðingar, að prestar síðar meir muni gera kröfu til uppþótar á þessari kvöð, þá var slíkur fyrirsláttur hrakinn þegar í fyrra, og eins nú, enda er það mín hjartans meining og heitasta sannfæring, að slíkt gæti aldrei komið fyrir. Viðvíkjandi því, sem h. 1. þm. Ísf. (S. St.) sagði, að óhugsandi væri, að þingið gæti afnumið þennan skatt . . . (*Sigurður Stefánsson:* Það hefi jeg aldrei sagt!). Jeg hefi þá misskilið þingm. eða mjer hefir misheyrzt; en mín sannfæring er, að það eigi að afnema hann.

Landshöfðingi: Jeg ætla að leyfa mjer að leiðrjetta orð þess þingm., sem síðast talaði. Jeg sagði aldrei, að löggjafarvaldið gæti ekki afnumið þessa fódurskyldu, en jeg sagði, að það ætti ekki að gera það. Annars sýnist mjer vera búið að ræða þetta mál nóg, og nægilega búið að leitast við

að sýna fram á, hvað þessi «íþyngd» sje «hryllileg».

Atkvæðagr.: Frumv. vísað til 2. umr. með 12 : 10 atkv.

Frumv. til laga um breyting á vinfangatollinum (78); 1. umr.

Ólafur Briem: Jafnvel þó þetta frumv. hafi ekki komið fyr til umræðu hjer í þingd., þá hefir þó efni þess komið nokkrum sinnum til umræðu. Frumv. er um að afnema toll af «hvítöli»; en það er gert að skilyrði, að styrkleiki ölsins skuli tilgreindur á tollskrár og vöruskrá skipanna, eða hann skuli mældur hjer, ef hann ekki er tilgreindur á skránum. Nú tók hæstv. landsh. það fram fyrir skömmu, að mikil vandkvæði mundu verða á því, að fá tollþjóna í Danmörku til að mæla styrkleik þess öls, sem hingað ætti að flytja, og enn meiri vandkvæði væru á þessu að því er snerti önnur lönd, og h. þm. Rvk. (J. J.) taldi öll tormeiki á, að fá ölið rannsakað hjer. Þetta mun hafa við góð rök að styðjast, og virðist mjer því allmikill galli á gjöf Njarðar. Jeg hygg, að þeir sem eru að biðja um, að hvítölið verði tollfrítt, verði þá litlu bættari vegna þessara skilyrða. Það þyrfti því að íhuga nákvæmar, hvernig þessari skilyrðisákvörðun yrði beitt, svo að hún komi að tilætluðum notum, og leyfi jeg mjer því að etinga upp á þriggja manna nefnd til að íhuga þetta mál, sem út lítur fyrir, að nokkrir þingmenn hafi svo mikinn áhuga á.

Atkvæðagr.: Nefnd felld.

Lárus Halldórsson: Það er kunnugt, að kominn eru fram tvö frumv., sitt í hvorri deildinni, viðvíkjandi tolli á öli og öðrum vinföngum. Eins og menn vita, var jeg sá, sem kom með frumv. hjer í deildinni, og lagaði jeg 1. gr. þess frumv. eptir þessu frumv. efri deildar, sem fer fram á, að afnema toll á «hvítöli». Þessi ákvörðun mætti hjer í deildinni töluverðri mótspyrnu. Jeg sje nú ekki annað vænna, en að þessu frumv. verði fyrst um sinn vísað til 2. umr., og vjer biðum svo og sjáum, hver verða afdrif þess frumv., er hjeðan fór, í efri

deild, því að æskilegt væri, að frumv. gætu orðið sameinuð í eitt, ef þetta væri hægt frá formsins hlið. Jeg leyfi mjer því að mæla með því, að þetta frumv. fái að ganga til 2. umr.

Atkvæðagr.: Frumv. vísað til 2. umr. með 12 atkv. gegn 9, en vegna ónógrar atkvæðagr. var viðhaft nafnakall.

«Já» sögðu:

Jón Þórarinnsson.

Páll Ólafsson.

Arni Jónsson.

Einar Thorlacius.

Eiríkur Briem.

Jón Jónsson.

Lárus Halldórsson.

Ólafur Briem.

Sigurður Stefánsson.

Sveinn Eiríksson.

Þorsteinn Jónsson.

Þorv. Kjerulf.

«Nei» sögðu:

Grimur Thomsen.

Gunnar Halldórsson.

Jónas Jónassen.

Ólafur Pálsson.

Sigurður Jensson.

Sigurður Jónsson.

Þorl. Guðmundsson.

Þorsteinn Jónsson.

Þorv. Bjarnarson.

Benidikt Sveinsson var ekki við staddur.

Seytjándi fundur, mánudag 16. ág. kl. 12. Allir á fundi.

Frv. til laga um breyting á lögum 8. jan. 1886 um lán úr viðlagasjóði til handa sjúslufjelögum til æðarvarpsræktar (50,92); 3. umr.

Sigurður Jensson: Jeg hefi ásamt 5 öðrum h. þingdm. leyft mjer að koma með breyt.till. við frv. þetta; en þessar breyt.till. (92) miða eingöngu til þess, að koma í veg fyrir misskilning á því, hverjir skuli endurgjalda lánið. Það er sem sje meiningin, að endurgjaldsskyldan hvíli að eins á þeim varpörðunum, sem liggja á því svæði, er æðarræktarfelagið nær yfir, en ekki t. a. m. á jörðum sunnan til í Snæfellsnessýslu. Þessar breyt.till. eru því líkar þeim, sem komu fram við 2. umr. málsins, en voru þá felldar, líklega af þeim misskilningi, að sumir, sem eru málinu hlynntir, hafi haldið, að þær mundu skemma fyrir því. En jeg get lýst því yfir, að þessar breyt.till. eru einmitt komnar fram með vilja flutningsm. málsins í efri deild, og

það er því ekki hætt við, að þær verði ekki samþykktar þar eins og hjer.

Grimur Thomsen: Jeg leyfði mjer um daginn að benda á, að frv. þetta í heild sinni kynni að koma í bága við veiðilögin; en síðan hefi jeg sannfærzt um, að svo er ekki. Jeg er því ekki lengur hræddur um, að þessi lög geti komið í bága við veiðilögin; en það eru önnur nýrri lög frá síðasta þingi, sem þessi lög að mínu áliti gætu komið í bága við. Það eru lögin, sem banna selaskot á Breiðafirði. Selaskot á Breiðafirði voru, eins og menn vita, bönnuð með konungsúrskurði 1855, og þessum úrskurði var að því leyti breytt með lögum 1885, að takmarkalínan, innan hvernar ekki má skjóta sel, var gerð þrengri. Nú virðist það ljóst, að bann gegn því að skjóta á sel er annað en að banna að skjóta sel. Eigendur látra munu ekki pola það, að styggt sje úr selalátrum þeirra, en það gæti orðið afleiðing af þessum lögum. Jeg set til dæmis, að innan þessarar línu væri, eptir fyrirskipun æðarræktunarfjellsins og samþykki amtsráðs, leyft að skjóta ótakmarkað á svartbak; þá gæti það vel hugsað, að maður skyti á sel í staðinn fyrir á svartbak. Jeg ímynda mjer, að það gæti orðið örðugt fyrir lögreglustjóra, að fá það sannað, að skotmaður hefði skotið vísvitandi á selinn. Jeg leyfi mjer því að skjóta því til h. flutningsmanna þessa máls, hvort þeim sýnist ekki að minnsta kosti vafasamt, hvort þetta frumv. komi ekki í bága við lögin frá 1885 um selaskot á Breiðafirði.

Þórarinn Böðvarsson: Jeg skal játa það, að jeg geng í þessu máli fremur í trú en í skoðun, því jeg er því ekki vel kunnugur; en af því jeg geng út frá því sem vísu, að h. flutningsm. hafi athugað málið vel og gaumgæfilega, þá ætla jeg ekki að mæla á móti því, jafnvel þótt jeg á hinn bóginn kunni ekki sem bezt við, að amtsráðið sje að taka 10,000 kr. lán til að eyða flugvargi; mjer virðist það láta undarlega í eyrum.

En þar sem h. þm. Borgf. (Gr. Th.) ljet 22 (8. okt.).

nú í annað sinn í ljósi þá skoðun sína, að frumv. þetta kæmi í bága við gildandi lög, þá skal jeg leyfa mjer að benda á, að í fyrsta lagi kemur þetta frumv. ekki í bága við veiðilögin, því að hjer er ekki að tala um að skjóta flugvarg, heldur að eyða honum, og í öðru lagi kemur frumv. því síður í bága við lögin um selaskot á Breiðafirði, það er að segja meðan selurinn ekki tekur upp á því að fljúga. Það er líka bót í máli, að það er amtsráðið, sem á að vinna að því, að eyða varginum, og það má ganga að því vísu, að það vinni eða láti vinna verkið svo, að ekki komi í bága við gildandi lög. Jeg get því ekki verið þessu máli mótfallinn, sjer í lagi, ef breyttill. komast að, því jeg tel þær til mikilla bóta.

Sigurður Jenson: H. pm. Borgf. (Gr. Th.) gat þess um daginn, að frumv. þetta kynni að koma í bága við veiðilögin, og nú er hann orðinn hræddur um, að það komi í bága við lögin frá 1885, sem banna selaskot á Breiðafirði. Hann er nú horfinn frá þeirri ímyndun sinni, að frumv. geti komið í bága við veiðilögin, svo jeg þarf ekki að fara út í það atriði; en hvað það snertir, að menn eptir þessu frumv. geti skotið ótakmarkað á flugvarg, t. a. m. á svartbak, þá er það misskilningur, því að ekki má þó skjóta á jörðum manna án leyfis eða samþykkis eiganda eða ábúanda. Jeg get ekki hugsað mjer, að nokkur geti farið út í eyju á Breiðafirði og skotið þar hvað sem er, án vitundar og leyfis þess, sem á eyna eða býr á henni. Jeg get þess vegna ekki sjeð, að ástæða sje til að óttast, að frv. þetta komi heldur í bága við lög, er banna selaskot á Breiðafirði.

Atkvæðagr.: 1. breyttill., við 1. gr. samp. 14 : 3 atkv.

2., breyttill. við 2. gr. samp. með 14 : 3 atkv.

Frumv. með áorðnum breytingum samp. með 13 : 4 atkv., og síðan endursent efri deild.

Frumvarp til laga um afnám Mariu- og Pjeturslamba (76); 2. umr.

Þorlákur Guðmundsson: Frv. það, sem

hjer liggur fyrir, er að vísu eigi stórt nje umfangsmikið, og er það samhljóða frv. sama efnis, sem lá fyrir 1885; þá var jeg því eigi samþykkur, og síðan hafa engar þær upplýsingar komið fram í þessu máli, sem hafi haft áhrif á atkvæði mitt. Þótt nú frumvarp þetta, sem sagt, virðist eigi í sjálfu sjer mjög þýðingarmikið, þá getur það þó, ef það kemst í gegn, haft mjög miklar afleiðingar fyrir ókomna tímann, því þá mundu að öllum líkum dýnja inn á þingið bænarskrár um, að fá afnumdar ýmsar kvaðir og ítök, svo sem reka, skógarhögg o. s. frv., sem byggt er á sama grundvelli og þessi kvöð. Nafnið bendir á, að lambsfóður þessi sjeu frá römmustu kapólsku tímunum, þá er menn gáfu kirkjunum miklar og margvíslegar gjafir og blunnindi til guðspakka. Í máldögum má sjá talað um Pjetursskóga og Pjeturshris, og hefir þetta verið helgað þessum dýrölingum kirknanna í kapólskri tíð. Á einni jörð í Hrunamannahreppi hvílir 4 vetrunga eldi. Þeir, sem þessa kvöð verða að gjalda, mundu vist verða fegnir að losna við hana, án þess að kaupa hana af sjer. Hruni á líka skógarítak, sem nefnt er Mariuskógur, auk fleiri kvaða, sem liggja á kirkjujörðum, svo sem hestlán og fl. og fl. Það er alveg víst, að svo framarlega sem frumvarp þetta verður samþykkt, þá munu þessir og allir þeir, sem undir einhverri kvöð eiga að búa, koma og heimta, að þeir verði leystir frá þeim án alls endurgjalds, og þeir hefðu þá alla sanngirni með sjer. Hið eina rjetta í þessu máli er, eins og kom fram við 1. umr., að gefa mönnum kost á, að kaupa kvaðir og ítök af jörðum sínum. Jeg get eigi sjeð, að það yrði í rauninni, ef vel er að gætt, til neins ljettis fyrir bændastjettina, að öllum kvöðum og ítökum kirkna væri ljett af án alls endurgjalds, því sá, sem biði skaðann, væri landssjóður, og hann yrði dæmdur aptur að fylla. Af þessum ástæðum get jeg enn eigi gefið frv. þessu atkvæði mitt.

Atkvæðagr.: Þá var gengið til atkvæða, og frumv. samþykkt með 13 atkv. gegn 10. Var við haft nafnakall, og sögðu

já: Benidikt Sveinsson. Jón Þórarinnsson.
Einar Thorlacius. Páll Ólafsson.
Gunnar Halldórsson. Árni Jónsson.
Jón Jónsson. Eiríkur Briem.
Lárus Halldórsson. Grímur Thomsen.
Ólafur Briem. Jónas Jónassen.
Ólafur Pálsson. Sigurður Jensson.
Sveinn Eiríksson. Sigurður Jónsson.
Þorleifur Jónsson. Sigurður Stefánsson.
Þorsteinn Jónsson. Þorl. Guðmundsson.
Þorv. Bjarnarson.
Þorv. Kjerulf.

Sjera Þórarinn Böðvarsson greiddi eigi atkvæði, og til færði sem ástæðu, að hann væri eigi búinn að setja sig inn í málið; forseti bar undir deildina, hvort þessar ástæður skyldi taka gildar, en deildin tók þær eigi gildar; var því hans atkvæði talið með meiri hlutanum.

Þá var og samþykkt með 13 atkvæðum gegn 10, að lfrv. gengi til 3. umr.; var við haft nafnakall;

já sögðu: þeir sömu, sem við þeir sömu sem við
næsta nafnakall á næsta nafnakall á
undan, og sjera Þórarinn Böðvarsson.

lfrv. til laga um breyting á vinfangatollinum (75); 2. umr.

Eiríkur Briem: Er eigi ástæða til að taka lfrv. þetta út af dagskrá, þar eð komið hefir fram breytingartillaga við frumvarp þessa efnis, sem er á ferðinni í Ed., og sem gerir þetta lfrv. óþarft?

Forseti: Jeg sje eigi ástæðu til þess, að taka málið út af dagskrá, þar eð aðalflutningsmaður þessa máls er í Ed., og hann hefir eigi óskað þess; en hins vegar geta þingdm. stýtt frumvarpinu aldur með atkvæðagreiðslunni, ef þeim sýnist svo, og eru sannfærðir um, að það sje óþarft.

Lárus Halldórsson: Þar eð hitt tollfrumvarpið er á ferðinni í Ed., hygg jeg bezt að taka þetta lfrv. út af dagskrá, og sjá forlög hins. Jeg legg það því til, að málið sje tekið út af dagskrá.

Árni Jónsson: Jeg ætla að leyfa mjer að stinga upp á 3 manna nefnd.

Atkvæðagr.: Nefnd felld með 9 : 8 atkv.

Frumv. því næst fellt frá 3. umr. með 13 : 6 atkv.

Atjándi fundur, miðvikudaginn 18. ágúst kl. 12.

Allir á fundi, nema 1. pm. Skagf. (Ó. Br.), sem var fjarverandi með leyfi forseta.

Fyrirspurn um hjálp í hallæri (71).

Flutningsmaður (Þórarinn Böðvarsson): Það þykir heyra til, að jeg fyrir hönd okkar flutningsmanna fari nokkrum orðum um fyrirspurn þessa. Jeg vona, að allir vor-kenni oss flutningsmönnnum að flytja þetta mál; en vjer þykjumst til neyddir, þar eð á oss var skorað á sýslufundi að flytja þetta mál, og gera það í því, sem oss væri frekast unnt.

Það er kunnugra en frá þurfi að segja, að í 3—4 ár hefir í Gullbringusýslu verið brestur á aðalatvinnuvegi sýslubúa, fiskiveiðunum; þessi atvinnuvegur hefir brugð-izt svo stórkostlega, að veiðarnar hafa eigi borgað kostnaðinn, og þeir, sem þær hafa stundað, hafa margir eigi verið matvinnungar þann tíma, sem þeir stunduðu þær; þessi orð mín hafa þó einkum verið sögð með tilliti til vetrarvertiðanna, en aðrar vertiðir hafa þó einnig brugðizt, einkum í sumum hreppum sýslunnar. Af þessum ástæðum var sýslufjelagið í fyrra tilneytt að taka 20,000 kr. hallærislán, auk stórgjafa, sem sýslan fjekk, til þess að afstýra hörmulegustu vandræðum og manndauða. Á sýslufundi í fyrra haust var það aptur borið upp, að útvega sýslunni lán að nýju til að afstýra hungri, því að hrepparnir báru sig upp um, að þeir fengjn eigi af eigin rammeik staðizt þann kostnað, sem til þess þyrfti. Oddviti sýslunefndarinnar mun hafa skrifað amtmanni 9. sama mán., og fengið það svar, að amtmaðurinn í suður-amtinu fyrir hönd amtráðsins hefði fyrirfram lagt samþykki sitt á, að Gullbringusýsla fengi enn 20,000 kr. í viðbót við það

20,000 kr. hallærislán, sem hún væri búin að fá, upp á væntanlegt samþykki amtsráðsins. Þetta fje var veitt 7. sept. f. á. En sýslunefndin reyndi að spara sjer að taka fjeð fyr en sem seinast, og gat alllengi sparað það, því fyrverandi landsh. veitti sýslunni svo miklar gjafir. Nú í vor var afráðið, að þyrfti að taka til lánsins, en þá kom í ljós úrskurður frá amtsráðinu í suðuramtinu, þar sem það synjar lánsins, og telur lántöku þessa svo viðsjárverða fyrir sýsluna í bráð og lengd, að það kveðst aldrei muni geta gefið henni samþykki sitt. Það hafði enginn búizt við, að amtsráðið mundi neita um það lán, sem amtmaður var búinn að veita fyrirfram fyrir hönd amtsráðsins; og jeg get eigi skilið ástæðuna, að lánið sje ískyggilegt fyrir sýsluna í bráð og lengd. Í bráðina getur þó ekkert lán verið ískyggilegt fyrir þann, sem við tekur; en hvað hinu viðvíkur, að það kunni að vera það til lengdar, þá þykir mjer vissast, eins og jeg hefi áður tekið fram, að hafa sem minnsta spádóma; enginn getur sannað fyrirfram, að sýslan geti eigi borgað þetta lán; hið gagnstæða er miklu auðsannaðra. Þessi amtsráðsúrskurður er því svo óskiljanlegur, að jeg skil eigi í, að hann sje samþykktur með fleirum atkvæðum en 2 á móti einu.

Jeg þekki amtmanninn bæði að skynseni og mannúð, og skil því eigi í, að hann hafi samþykkt þennan úrskurð. Amtsráðið segist 1885 hafa farið svo langt sem því þótti fært, svo segir í skýrslunni frá 4. júní; hvaða torfæru, sem hafa komið fyrir amtsráðið, þá sje jeg, að þáverandi amtmaður hefir þorað að fara lengra, og hefir fyrir hönd amtsráðsina þorað að láta í tje 20,000 kr. meira lán, ef bráð nauðsyn og skýlaus þörf krefði.

Samkvæmt tilskip. 4. maí 1872 um sveitastjórn á Íslandi er það skylda sýslunefnda, að gera ráðstafanir til að afstýra því, að fólk líði sárt hungur og afstýra hallæri. Þessi skylda er skýlaus, og mætti kæra sýslunefndina til sekta fyrir ábyrgðarmikla skylduvanrækt, ef hún vanrækti

þessa skyldu, eins og það væri samvizkusök fyrir hana. Þessi skylda er þó þannig bundin, að leita verður samþykkis amtsráðs um, að taka meg það lán, sem til þess þarf, ef það nemur tiltekinni upphæð. Það er eðlilegt, að leita verði samþykkis amtsráðsins; en hvort í því liggur, að amtsráðið geti ástæðulaust, eins og hjer á sjer stað, neitað um samþykki sitt í þessu efni, það er mjer efasamt; að minnsta kosti mun það vera einsdæmi hjer á landi.

Jeg skal taka það aptur fram, að það er eigi gleðilegt að þurfa að bera þessa bón fram, því ætið er sælla að gefa en þiggja. En það var mjög fast skorað á oss þingmenn Gullbringu- og Kjósarsýslu af kjósendum vorum, að berjast fyrir þessu, sem oss væri frekast unnt. Jeg hvatti alls eigi til lánbeiðslunnar, heldur allt annað, og jeg lofaði eigi miklum framkvæmdum í þessu efni, því mjer var kunnugt, að víðar eru bágindi en í Gullbringusýslu, þó það sje með þeim mun, að til sveita geta menn jетиð mikið af því sem þeir eiga, og lifað af því um sinn, en við sjóinn er það ekki. Það, sem menn eiga, svo sem hús, skipastól og veiðarfæri, verður hvorki selt nje til matar haft. Það er neyðarúrræði, að þurfa að þiggja lánið, en jeg þóttist eigi geta skorast undan að bera fram þessa ósk og áskorun kjósenda minna. Nú hefi jeg leitt rök að, hvers vegna fyrirspurnin kom fram, og vænti nú beztu andsvara frá hinum hæstv. landsh.

Landshöfðingi: Mjer virðist af ræðu h. flutningsm. (Þ. Böðv.), að sú fyrirspurn, sem hjer var prentuð og útbýtt, sje komin í nokkuð annað horf nú, en þegar leyft var að bera handa upp hjer í deildinni; þá hljóðaði hún um, «hvað sýslunefndir eigi að gera, þegar þær þykjast sjá, að hungur og mannfall af skorti vofi yfir meiri eða miuni hluta sýslufjelagsins, en hlutaðeigandi amtsráð neitar þeim um leyfi til að taka lán handa sýslufjelaginu í því skyni að koma í veg fyrir það tjón, sem hallærið hlýtur bersýnilega að hafa í för með sjer, og hvers liðs sýslunefndir geti vænzt af landshöfð-

ingja í þessu efni. En nú heyrði jeg ekki betur af ræðu h. flutningsm. en að hjer sje um kæru að ræða gegn amtsráði suður-amtsins frá sýslunefndinni í Kjósar-og Gull-bringusýslu fyrir neitun á samþykki til að taka hallærislán, sem sýslunefndin hafi beðið um. En jeg ált ekki rjett að bera hjer upp slíkar kærur; þær eiga ekki að fara þennan veg, heldur skrifstofuvegin; jeg veit því eigi, hvort flutningsmenn eru fallnir frá fyrirspurninni, eins og hún kom upphaflega, og vilji nú bera upp kæru, en sje svo, þá ált jeg að fara eigi með hana samkvæmt sveitarstjórnarlögunum. Jeg hygg samt, að kæra yfir úrskurði amtsráðsins mundi eigi hafa nokkurn árangur í þessu efni; landshöfðingi hefir ekki að minni ætlun vald til að breyta úrskurði amtsráðsins í þessu efni, nje að fella hann úr gildi. En ef svara skal fyrirspurninni eins og hún er, þá legg jeg það ráð, að sýslunefndin í Gullbr.-og Kjósarsýslu safni áreiðanlegum, ljósum og nákvæmum skýrslum um ástandið í sýslunni; sendi þær síðan amtmanni og biði hann um að kalla saman aukafund í amt sráðinu—það mundi alls ekki erfitt, því að einn amtsráðsmaðurinn býr hjer nálægt og eins 2 varaamtsráðsmenn—; og að sýslunefndin skori svo á amtsráðið að veita samþykki til lántöku. Jeg efast ekki um, að ef þessar skýrslur sýna svo mikla þörf, að óumfýjanlegt sje að taka lánið, þá leyfi amtsráðið það að minnsta kosti að taka eitthvert lán, þótt það ef til vill vildi eigi samþykkja 20,000 kr. lán enn af nýju. Ef amtsráðið samt sem áður neitaði um samþykki til lántökuunnar, þá er það ljóst, að það er eigi á valdi landshöfðingja að veita sýslunefndinni lán. Ef hinir h. flutningsmenn eigi bera það traust til amtsráðsins, að það veiti samþykki til lántöku, þegar ljósar og nógu nákvæmar skýrslur koma um ástandið í sýslunni, þá sje jeg ekki annað ráð, en að þeir beri hjer upp á þinginu tillögu um það, að þingið skori á stjórnina að leggja Gullbr.-og Kjósarsýslu einhvern styrk, og verði sú tillaga samþykkt hjer á þinginu, skal jeg mæla með því, að sýslunni verði

veittur styrkur upp á væntanlega aukafjárveitingu. Annað ráð er það, fyrst það eru að eins nokkrir hreppar, sem háski er búinn, að efnuðustu mennirnir í þeim—og þar eru margir efnamenn—legðu fram jarðir sínar sem veð, til þess að sveitastjórnirnar gætu fengið fje að láni; en þá fengist það sjálfsagt. Önnur eða fleiri ráð sje jeg eigi, því að jeg vil ekki fara að halda neina prjedikun hjer um sparsemi, þótt það ef til vill væri ekki óþarft, að því er sumar hreppsnefndir snertir. Jeg veit svo eigi, hvort h. flutningsmenn eru ánægðir með þetta svar upp á fyrirspurnina; jeg treysti mjer ekki til að gefa það betra.

Flutningsmaður (Þórarinn Böðvarsson): Jeg er hæstv. landshöfðingja yfir höfuð að tala þakklátur fyrir tillögur sínar; en þó jeg sje honum þakklátur, þá er jeg honum þó ekki að öllu leyti samdóma.

Hæstv. landsh. kvaðst hafa í fyrstu skilið þessa fyrirspurn svo, sem hún ætti við það, hvernig að skyldi fara í hallæri almennt um landið, en nú sæi hann, að hún væri sjerstaklega miðuð við eitt sýslufjelag. En jeg verð að geta þess, að jeg sem flutningsmaður verð að rökstyðja fyrirspurn okkar með því, að vitna sjerstaklega til þess sýslufjelags, sem mjer er kunnugast og sem við flutningsmenn höfum sjerstaklega umboð frá til að bera þetta mál upp hjer á þinginu. Önnur sýslufjelög hafa ekki þurft að eiga við slíka amtsráðsúrskurði enn.

Hæstv. landsh. gat þess, að landshöfðingi mundi ekki hafa heimild til að fella úr gildi úrskurði amtsráðsins; jeg vil ekki præta við hæstv. landsh. um þetta, en það verð jeg þó að taka fram, að landshöfðingi hefur fellt úr gildi úrskurð amtsráðs. Jeg veit dæmi til þessa. Jeg er hæstv. landsh. þakklátur fyrir þá bendingu, að sýslunefndin skyldi safna skýrslum um ástandið í sýslunni og leggja þessi skjöl síðan fyrir amtsráðið, í þeirri von, að amtsráðið þá breytti sínum fyrra úrskurði. Jeg verð nú að játa, að jeg þekki eigi, að sýslunefndunum sje skylt að safna slíkum skýrslum. Tilskipunin um sveitarstjórnar

málefni nefnir slíkt alls ekki, en talar að eins um samráð við hreppsnefndir. Sýslunefndin hlýtur þó að vera fús til að safna öllum þeim skýrslum, sem nauðsynlegar þykja og unnt er að fá í þessu máli, og leggja þessi skjöl fyrir amtsráðið. Jeg er hæstv. landsh. þakklátur fyrir þessa ráðleggingu, því að jeg er viss um, að sýslunefndin hefði ekki haft hug til að leita til amtsráðsins aptur, því að það stendur með ljósum orðum í amtsráðsúrskurðinum, að amtsráðið aldrei geti gefið samþykki sitt til að sýslunefndin taki þetta lán. En verið getur, að sýslunefndin reyni þetta í nafni landshöfðingjans, og amtsráðið fyrir hans sakir verði svo góðfúst að taka úrskurð sinn aptur eða fella annan nýjan. Jeg hlýt að skilja þennan úrskurð svo, að það sjeu ekki að eins þeir menn, sem nú sitja í amtsráðinu, er úrskurða þetta, heldur amtsráðið yfir höfuð, hverjir sem í því kunna að sitja. Orðin liggja svona: «amtsráðið aldrei mundi gefa samþykki sitt þar til». Jeg veit, að sýslunefndin muni vilja fara að öllu eptir ráði hæstv. landshöfðingja.

Jeg er hæstv. landsh. líka þakklátur, jeg leyfi mjer að segja, fyrir það loforð, sem hann gaf um, að hann mundi leggja það til, að ráðherrann veitti Gullbr.- og Kjósars. sjerstakan styrk til að afstýra hallæri, ef á þyrfti að halda. Jeg fyrir mitt leyti vil helst, að slíkt fje fengist til láns, en ekki að gjöf. Jeg get ekki sjeð að það sje neitt ísjárvert að veita Gullbr.- og Kjósarsýslu jafnvel talsvert meira lán, en gjört hefur verið. Meira að segja, jeg sje ekki að ísjárvert sje að lána jafnvel einstökum hreppum sýslunnar nálægt því það lán, sem hjer ræðir um. Ef jeg hefði lausa peninga, skyldi jeg án alls ótta lána sumum hreppum þá. Það er líka þjóðráð, sem hæstv. landsh. benti á, að hinir efnaðri menn legðu út fasteignir sínar sem veð fyrir lánum til bjargar sínu fjelagi. Þetta er þjóðráð, svo framarlega, sem landsh. vill gefa sýslunefndunum heimild til að gjöra efnamönnunum slíkt að skyldu. Það má kannske segja, að

það liggi nær að einstakir menn taki nærri sjer til að bjarga því fjelagi, sem þeir lifa í, en að landssjóður gjöri það; en þó mun sú raun á verða, að flestir munu tregir til þess.

Við flutningsmenn höfum hugsað oss að láta umræðurnar um þetta mál enda með því, að bera fram rökstudda dagskrá, sem fer fram á, að landstjórnin gjöri það, sem í hennar valdi stendur, til að gjöra sýslunefnd Gullbringu- og Kjósarsýslu mögulegt, að afstýra hallæri í sýslunni. Skal jeg svo ekki tala fleira um málið, nema mjer verði gefin ástæða til þess.

Landshöfðingi: Jeg skal taka það fram viðvíkjandi «dagskrá» þeirri, sem h. flutningsm. hafa hugsað sjer að koma fram með, að ef hún á að hafa nokkra þýðingu, þá verður h. þingdeild að vera það ljóst, að með því, að samþykkja hana, er landstjórninni veitt heimild til að styrkja sýslunefnd Gullbringusýslu úr landssjóði til að afstýra hallæri í sýslunni, ef þurfa þykir. Sje það ekki meining þingdeildarinnar, er hún samþykkir þessa dagskrá, að taka upp á sig ábyrgð á því, að þingið samþykki síðar þá fjárveitingu, sem uppákomandi hallæri í sýslunni getur haft í för með sjer, þá getur slík dagskrá ekki haft hið minnsta gildi. Mjer virtist h. flutningsm. vera að tala um, hvort sýslunefnd hefði heimild til að skylda efnamennina til að leggja fram jarðir sínar í veð fyrir lánum. Jeg verð að álíta að sýslunefndir hafi enga heimild til að skylda menn til þessa, en hitt hlýtur að vera skylda efnamannanna, að greiða öll þau gjöld, sem á þá þarf að leggja til að afstýra hungursneyð í fjelagi þeirra. Þeir mega búast við því, að þetta gjald verði svo þungt, að þeim gæti orðið það ljettbærara, að lána fjelaginu eignir sínar í veð fyrir hallærislánum. Mjer er ekki kunnugt, hversu há útsvör manna eru í Gullbringusýslu, eða hvort með því að auka þau megi afstýra hallæri. Þess vegna verð jeg líka að álíta það nauðsynlegt, að umboðsvaldið fengi áreiðanlegar skýrslur

um útsvör manna í sýslunni og sýslusjóðs-gjaldið; því meðan það er ekki sannað, að þeir þoli ekki hærri gjöld, þá er ekki við því að búast, að landssjóður láni eða gefi þeim fje til að afstýra hungursneyð meðal fátæklinga þeirra.

Grimur Thomsen: Af því að mjer virtist h. 1. þm. Gullbr.- og Kjósars. (Þ. Böðv.) koma fram með kæru gegn amtsráði suður-amtsins, þá skal jeg leyfa mjer að tala fáein orð. Jeg get frætt h. þm. (Þ. Böðv.) um það, að þessi úrskurður amtsráðsins, sem hann ætlaði, að formaður þess hefði ekki verið samþykktur, var samþykktur af því í einu hljóði. Það var sammála um það, að það þyrði ekki fyrir sitt leyti, að veita leyfi til að taka hið umbeðna lán. Það er sjálfsagt, að amtsráðið hefir að eins tekið það fram, að hallærislánið yrði aldrei veitt, á meðan þeir menn sætu í amtsráðinu, sem nú sitja þar. Mjer dettur ekki í hug að lá h. flutningsm. og sýslunefndarmanni, þótt hann líti á erviðleika og vand-ræði sýslunnar. En jeg veit, að hann er svo nærgætinn, að hann sjái, að amtsráðið verður að líta nokkuð öðrum augum á þetta mál. Það verður að taka tillit til allra sýslufjelaga í amtinu, og ef svo skyldi fara, að hinar sýslurnar þyrftu á láni að halda, og það er ekki ólíklegt að svo verði, þá má ekki stinga árinni svo djúpt í fyrir eina sýslu, að ekkert sje eptir handa hin-um sýslufjelögunum, og þau því hljóti að falla hjálparlaus. Þá er annað atriði í þessu máli, sem jeg vil taka fram. Amtmaður hafði krafizt þess, að fá greinilegar skýrslur frá hreppanefndunum og sýslunefndinni um ástandið í sýslunni; en það var langt frá að skýrslur þessar væru greinilegar og fullnægjandi, nema að eins úr einum hreppi. Amtmaður hafði heimað útsvarsskýrslur úr hreppunum, en þær komu eigi; hann hafði heimað skýrslur um, hvernig láninu hefði verið varið, en flestar af þeim skýrslum voru mjög ónóg-ar; skal jeg leyfa mjer að lesa upp eina af þessum skýrslum, sem jeg veit að h. flutningsmanni er kunnug:

„Hvað það snertir, hvernig láni því, sem

fengið er, hafi verið varið, þá var þegar í ágústmánuði keyptur matur í Kaupmanna-höfn fyrir nokkuð af því; hinu hefir sum-part verið varið fyrir kornmat, sumpart verið lánað út í peninguni, gegn veði, þeim þurfandi búendum, sem var trúandi fyrir því, að kaupa sjálfir matbjörg fyrir sig, þar sem hana var að fá með vægustu verði. Þetta virtist amtsráðinu ekki ýtarleg skýrsla. Aptur á móti fjekk það ýtarlega skýrslu frá öðrum hreppi; í henni er fyrst greinilega skýrt frá, hvernig varið hafi verið þeim hluta láusins, sem eytt hafði verið, og að síðustu gerð grein fyrir, að eptirstöðvar til vetrarforða væru 2000 kr. í matvöru og 1440 kr. í sparissjóði. Þessar ógreinilegu skýrslur studdu mjög að því, að amtsráðið gat ekki veitt lánbeiðslunni áhcyrn, en það sem reið smiðshögg, var þó skýrslan frá oddvita sýslunefndarinnar. Í henni segir: „En ef eigi batnar í ári, mun það (þ: lánið) eigi verða endurborgað, því að Gullbr.sýsla eyðist þá af mannfólki sem ó-byggileg. Amtsráðið sá þá eigi annað fyr-ir, en að í þriðja sinn mundi þurfa að biðja um nýtt lán, því að formaður sýslunefndarinnar segir: „og batni eigi í ári, þá er enginn vafi á því, að 40,000 kr. lán mun eigi verða of mikið, miklu heldur langt of lítið. Formaður sýslunefndarinnar legg-ur áherzlu á, að batni ekki í ári, þá sje eigi von til að lánið verði endurborgað. Jeg vona því að menn sjái, að það var eigi að ástæðulausu, þótt amtsráðið vildi fara varlega í þessu efni. Það er líka mjög vafasamt, hvort amtsráðið hefir heim-ild til að samþykkja lántöku af landssjóði, sem öllu heldur yrði gjöf en lán, með því sagt var, að það mundi ekki verða endur-borgað, ef ekki batnaði í ári.

Jeg bæti því við, að hvað sveitastjórn snertir—um búskaparlagið ætla jeg ekki að tala,—þá hefir undirbúningurinn undir þetta hallærislán ekki verið sem hyggilegastur. Jeg hefi setið í amtsráðinu síðan það var stofnað, og þegar árið 1875 fór amtsráðið þess á leit, að stofnaður væri amtsfátækra-sjóður í suðuramtinu, eins og ráð er fyrir gert í sveitastjórnartilskipuninni 4. maí

1872, 52. gr. Undirtektirnar í þessu máli voru nokkuð misjafnar; en svo mikið er víst, að Gullbringu- og Kjósarsýsla sögðu hreint og beint nei við því. Þessa sama var aptur farið á leit í fyrri; en það merkilega var, að Vestmannasýsla ein tók vel í málið; hinar meira eða minna dauflaga. Það hefði verið heppilegt, ef amtsfátækra sjóðir hefði verið stofnaðir, þegar þess var farið á leit; slíkir sjóðir hafa komið að góðu liði, bæði í Danmörku og Norgei, og opt hlaupið undir bagga með hjeradsstjórnunum, þegar þær að öðrum kosti mundi hafa orðið í vanda staðdar.

Það er eitt atriði í ræðu hæstv. landsh., sem jeg ætlaði að minnast á. Hann talaði um, að verið gæti, að hækka mætti útsvör manna í þessum bágstöddu hreppum. En jeg er hræddur um, að afleiðingin af því yrði sú, að efnaðri mennirnir mundu fara að hypja sig burt. Jeg er hræddur um, að þeir, sem nú verða að gjalda tvö til þrjú hundruð kr. til sveitar, muni ekki treysta sjer til að bera öllu þyngri álögur. En mjer hefir dottið annað í hug. Í fjárlögum í fyrri stendur, að stjórninni veittist heimild til að verja allt að 150,000 kr. af innskriftarskírteinaupphæð viðlagasjóðs handa sýslufjelögum og bæjarstjórnunum, til þess að útvega mönnum atvinnu við gagnleg fyrirtæki. Jeg veit það að sönnu, að ráðgjafinn hefir sagt, og að brjef er um það í Stjórnartíðundunum, að stjórnin gæti ekki notað þessa heimild, af því að fje skorti til þessa, vel að merkja: innskriftarskírteini. En með því að stjórnin sjálf í Danmörku hefir komið með frumvarp inn á ríkisþingið, um að veitt væri fje þar, til þess að útvega mönnum atvinnu, þá get jeg ekki öðru trúað, en hún mundi fús á að veita þetta fje, þegar hún hefði fengið skýrslu um ástandið hjer frá landshöfðingja. Mjer sýnist það bezta ráðið til að hjálpa fólki að fá því atvinnu. Að öðrum kosti verður landsjóður, ef þessu fer fram, í stað þess að vera landssjóður, landsfátækra sjóður. Það sýnist að sönnu, að sýslunefndir sjeu misjafnlega varkárar með að taka hallærislán. Jeg veit dæmi til þessa.

Í einni sýslu, það var Suður-Þingeyjarsýsla, kom það til tals, að taka hallærislán, en niðurstaðan varð sú, að búskapur mundi ekki batna við það í sýslunni, og að það mundi verða happadrygra að kippa því í lag með öðru móti, en að taka hallærislán.

Eiríkur Briem: Það er að eins eitt, sem jeg vil benda á viðvikjandi orðum h. þm. Borgf. (Gr. Th.). Hann sagði, að ef útsvör yrðu hækkuð á mönnum til muna, þá mundu þeir flýja sveitarfjelagið. Jeg sje ekki ástæðu til þess, að menn í þessari sýslu tæki það fyrir, svo framarlega sem útsvör þeirra hefðu verið ekki að eins ekki hærri, heldur ef til vill lægri, en í hjeruðum, sem ekki taka hallærislán. Mjer þykir það merkilegt, sem h. þm. Borgf. (Gr. Th.) sagði, að amtsráðið hefði óskað eptir skýrslum um útsvör manna úr þessum hreppum, en ekki fengið. Það lítur þá svo út, sem þessir menn muni hafa ætlað, að þeir mundu eigi bæta máli með því að gefa lista yfir útsvörin. Til skamms tíma munu útsvör efnamanna sumstaðar í þessari sýslu ekki hafa verið meiri, heldur minni, en annarstaðar, þar sem jeg þekki til.

Flutningsmaður (Þórarinn Böðvarsson): Hæstv. landsh. minntist á siðferðislega skyldu manna til að styrkja það fjelag, sem þeir lifa í. Allir þekkja og rækja að jeg vona þessa skyldu, en þeir vita undir eins, að til eru lög, sem gefa mönnum heimild til að leita annara úrræða, þegar þeir þykjast hafa galdið svo sem þeir geta til sveitarparfa. Hvað útsvörin snertir, þá bið jeg alla að athuga það, að þegar aðal-atvinnuvegur bregzt, þá kemur tjónið langharðast niður á efnaðri mennina. Fátækari mennirnir hafa að vísu eigi til dagsins, en efnaðri mennirnir tapa eigi svo hundruðum heldur þúsundum skiptir. Allir efnuðustu mennirnir hafa nú þessi árin lifað mest á efnunum sínum, og þau ekki einu sinni hrokkið til hjá mörgum. Að þeir hafi hlífzt við að bera sveitarútsvör, því mótmæli jeg. Það er satt, að í sumum hreppum sýslunnar eru útsvör eigi ýkja-há, en þau eru það yfir höfuð. Jeg

held, að þótt amtsráðið fengi skýrslur, þá mundi það eigi vera nær fyrir það, nema það jafnframt fengi skýrslu um hag hvers einstaks manns.

Jeg þekki bónda, sem er skuldugur í kaupstað um 7000 kr., og hefir eigi annað að leggja inn en 13 skpd. af saltfiski, og sem því hefir orðið að pantsetja aleigu sína; þessi bóndi hygg jeg t. d. að eigi geti borið þungt útsvar. Svona er nú ástatt; en batni í ári, þá verður ástandið strax á annan veg. Við sjóinn eru hallærin að fljót koma og fljót að hverfa. Sveitarbóndinn getur, sem sagt, jетиð mikið af því, sem hann á, en sjávarbóndinn getur það ekki.

H. pm. Borgf. (Gr. Th.) hjelt langa varnarræðu fyrir amtsráðið, og upplýsti jafnvel um, að amtráðsúrskurðurinn hefði verið samþykktur í einu hljóði; en mjer liggur samt sem áður við að efa það. Hann tók fram, að amtsráðið hefði eptir stöðu sinni margra sýslna að gæta; en jeg hygg, að þótt svo sje, þá eigi amtsráðið samt sjerstaklega að líta til þeirra sýslna, sem bera sig upp og verst eru staddar. Jeg tel víst, að allar hreppsnefndir muni vera fúsar á að gefa skýrslur og upplýsingar um, hvernig hallærisláninu hefir verið varið. Hvað því viðvíkur, að formaður sýslunefndarinnar hafi tekið það fram, að ef eigi batnaði í ári, þá mundi lánið aldrei verða endurborgað, — þá er sú spá bæði honum og öllum öðrum ofvaxin; jeg hygg líka, að ef amtsráðið hefði metið öll orð formannsins eins mikils og þessi, þá væri lánið fengið fyrir löngu. Orð oddvitans, sem pm. Borgf. til færði, hafa enga þýðingu í þessu máli. Oddvitinn segir alls ekki, að harðærið muni halda áfram og enginn geta goldið. En það er líkast því, að amtsráðið hafi lesið orð hans á þessa leið. En það verður einhverja ástæðu til að færa til þess, að svo verði sagt, að úrskurðurinn sje ekki með öllu ástæðulaus.

Hvað amtsfátækra sjóðunum viðvíkur, þá man jeg, að tillaga amtsráðsins var borin upp í sýslunefndinni 1875, en sýslunefnd

Alpt. B. 1886.

Gullbr.- og Kjósars. hugði sýslurnar þá svo vel standandi, að þessa mundi eigi vera þörf; en síðast, þegar þessi uppástunga kom fyrir sýslunefndina, þá var ástandið þegar orðið svo slæmt, að menn sáu eigi fært að sinna henni. Sjálfsagt hefir enginn efast um, að þessum fátækra sjóði mundi verða vel stjórnað af amtsráðinu, og tillit tekið til allra, sem hans þyrftu að leita.

Nú hygg jeg eigi þörf að mæla meir með máli þessu, og afhendi forseta dagskrána, að því viðbættu, að hjer mun eigi lengra farið eða meira beðið, en nauðsyn krefur, til þess að sýslunefndin geti hreinsað samvizku sína gagnvart fátæklingunum.

Sigurður Stefánsson : Jeg trúi því vel, að h. varaforseti (Þór. B.) og meðflutningsm. hans (J. Þ.) hafi verið neyddir til að bera mál þetta inn á þingið, og jeg vil líka segja, að það sje sannarlegt neyðarírræði bæði fyrir flutningsmennina að koma með þetta mál og fyrir þingdeildina að þurfa að eiga við það. Jeg ált, að mál eins og þetta eigi að liggja fyrir utan afskipti þingsins í lengstu lög; það er sveita- eða hjerads mál. Mjer fannst hæstv. landsh. taka vel og greinilega fram allt það, sem sýslunefnd sú, er hjer ræðir um, gæti gert í þessu efni. Þó jeg í fyrstu hefði verið í vafa um, hvernig jeg skyldi greiða atkvæði í þessu máli, þá hefði ræða hæstv. landsh. sannfært mig um, að jeg ætti að greiða atkvæði á móti dagskrá þeirri, sem flutningsmenn hafa í hyggju að láta bera upp. Jeg fyrir mitt leyti ált, að amtsráðin eigi að fara mjög varlega í slíkum tilfellum sem þessum, að það eru mörg atriði, sem það verður að líta á. Jeg skal hvorki bregða þessari sýslunefnd nje öðrum um, að þær hafi tekið hallærislán ófyrirsynju; en það verð jeg að efast um, að þessi lán hafi alstaðar komið að tilætluðum notum.

Þessi hallærislán úr landssjóði og hallærisgjafir hafa mjög ill áhrif á siðferðistilfinning þeirra manna, er njóta þeirra, eins og sveitarstýrkur hefir hinar verstu afleiðingar fyrir siðferðistilfinning þeirra, er þiggja. Þeir missa mjög opt allan vilja til

23 (11. okt.).

til að bjarga sjer sjálfir og hafa ofan af fyrir sjer, þegar þeir einu sinni komast upp á að láta aðra sjá fyrir sjer. En það er auðvitað, að þegar verulegt hallæri dýnur yfir landið eða einstakar sveitir þess, þá hlýtur umboðsstjórnin að gera allt, sem í hennar valdi stendur, til að afstýra því, að menn falli úr harðrjetti. En þingið á, að mínu áliti, sem allra minnst að grípa inn í slíkt, nema brýn nauðsyn krefji.

Jeg get vorkennt h. flutningsm., að þeir hafa orðið að bera þetta mál inn á þingið. Þeir hafa sjálfsagt haft strangt umboð til þess.

Hæstv. landsh. talaði um, að ekki væri vert að fara hjer út í neitt sparsemdartal; jeg skal nú heldur ekki tala mikið um sparsemi nú; en það verð jeg að segja, að ef nokkurstaðar er þörf á að brýna fyrir mönnum sparsemi, þá er það í þeim sveitum, sem taka þessi hallærislán. Það er sannarlega þess vert, að líta eptir, hvernig menn lifa bæði fyrir og eptir að þeir hafa fengið hallærislán eða hallærisgjafir. Jeg veit dæmi þess, og er jeg þó ekki víða kunnugur þessum hallærislánum, að menn, sem þegið hafa hallærispeninga, hafa farið með þá í kaupstaðinn, ekki til þess að kaupa sjer brauð til að seðja hungur sitt, heldur til þess að kaupa fyrir þá hluti, sem þeir gátu vel án verið. Það hefir verið talað um, að senda þyrfti umboðsstjórninni skýrslur um ástand manna og útsvör, þegar sótt er um hallærislán, en þessar skýrslur þurfa þá að vera greinilegar og áreiðanlegar, og það er líka fleira, sem þyrfti að gefa skýrslu um en það, sem þegar hefir verið tekið fram. Það er kunnugt, að í sjávarsveitirnar safnast á góðu árunum mesti fjöldi af mönnum úr öðrum sveitum. Þessir menn ilengjast svo í sjávarplássunum, giptast þar opt og safna ómegð, og verða þar til hinnar mestu byrði, þegar fiskur bregzt og lítið eða ekkert fæst úr sjónum. Jeg verð að álita það skyldu hvernar sveitarstjórnar, sem um hallærislán biður, að rýma fyrst burt úr sveitinni öllum utansveitarþurfalingsum. Því að

það getur opt verið svo, að þær sveitir, þar sem þeir eiga framfæri, hafi nóg efni til að sjá fyrir þessum mönnum, og þá er það rangt, bæði gagnvart innsveitisþurfamönnum og svo líka gagnvart landssjóðnum, að þessir menn jetti upp hallærislánin; við það kemur meiri eða minni hluti hallærislánsins niður á rangan stað. Í skýrslunum ætti því einnig að vera tilgreint, hve margir utansveitarþurfalingsar sjeu í hlutaðeigandi hreppi. Jeg vil benda á þetta, án þess jeg segi þar með, að mikið sje af þess háttar utansveitarmönnum í Gullbringusýslu. Jeg get ekki verið með að samþykka þetta mál, sjerstaklega af því, að jeg get ekki sjeð, að amtsráð suðuramtsins hafi komið svo fram gagnvart hallærislánsbeiðendum Gullbr.- og Kjósarsýslu, að þingið þurfi að finna að gjörðum þess.

Flutningsmaður (Þórarinn Böðvarsson): Það gerði mjer illt, að heyra h. 1. þm. Ísf. (Sig. St.) tala eins og hann talaði, þar sem hann sá ekki, að enginn annar vegur er til að forða hallæri í Gullbringu- og Kjósarsýslu en að skora á landsstjórnina að gera ráðstafanir til að sýslunefndin geti uppfyllt skyldu sína samkvæmt 39. gr. sveitarstjórarlaganna frá 4. maí 1872, því að það er ljóst, að amtsráðið hefi gert henni þetta ómögulegt. Hann sagði, að hallærislánin yrðu ekki að notum (Sig. St.: tilætluðum notum), en jeg mótmæli því algerlega. Það sæist bezt, ef skýrslur væru fengnar, hvernig því hefir verið varið, að það hefir verið haganlega notað. En að menn kunni að missa siðferðislega tilfinningu, því skal jeg ekki neita; og því vil jeg ekki fara þessa leið, nema í nauðsyn. Og það skal jeg segja h. 1. þm. Ísf. (S. St.), að það hefir verið reynt að forðast þetta, með því að láta þá, er þegið hafa lán, vinna það af sjer og fyrir því, og eins að útvega þeim vinnu, er gjafir hafa fengið. Um utansýslumenn var rjett athugað hjá h. þm., en það hefir líka verið sett undir þann leka og lestaferðirnar hafa gengið í allt vor með þá, er í burtu voru fluttir, en margir hafa verið orðnir innlyksa í ýmsum hreppi-

um sýslunnar, og við því hefir nú eigi orðið gert.

Sigurður Stefánsson: Það var alls ekki mín meining, að útiloka sýslunefndina frá öllum ráðum til að forða hallæri, þótt þessi dagskrá væri ekki samþykkt. Hæstv. landsh. gaf það góða ráð fyrir hana, að safna ýtarlegri skýrslum um ástandið og senda þær amtsráðinu með nýrri beiðni, ef brýn þörf þætti, og þetta sýnist mjer fullnægjandi, eins og nú stendur.

Grimur Thomsen: Jeg ætla mjer að eins að skýra betur það sem jeg sagði áðan, að ráðherrann mundi fús á, er hann heyrði, hvernig ástandið hjer á landi væri, að lána það sem hægt væri af innskriptarskrifteinaupphæð viðlagasjóðsins. Þá skyldi jeg, ef jeg ætti sæti í amtsráðinu, gefa atkvæði mitt með því, að Gullbr.- og Kjósarsýsla fengi þetta lán, en ekki sem hallærislán, heldur til þess að fá fátæklingum vinnu fyrir það. Hallærislán og gjafafje blessast ekki. Gullbr.- og Kjósarsýsla hefir nú þegar árið sem leið fengið 20.000 kr. hallærislán og 4400 kr. í gjafafje. Af því hafa 2 hreppar fengið 2000 kr. hvor, Garðahreppur og Vatnleysustrandarhreppur, og Bessastaðahreppur 400 kr. Garðahreppur hefir fengið á einu ári og eytt 7000 kr. Þetta er mikið, og að sýslan þurfi svo að taka 20000 kr. hallærislán þar á ofan. Vjer höfum dæmin fyrir oss annarstaðar að. Hvernig fór með Snæfellsnessýslu? þar varð að gefa hallærislán eptir að miklu leyti, og nú hefir þingið neitað Dalasýslu um frest á afborgun og vaxtagreiðslu af hallærisláni. Hið eina ráð fyrir Kjósar- og Gullbr.sýslu er, að koma í haust með ýtarlegar skýrslur til að sýna og sanna þörf sína og fá svo lán til vinnu, t. d. til vegabóta, til að bæta varir og lendingar o. fl.

Flutningsmaður (Þórarinn Böðvarsson): Jeg skal taka það fram, að þessi orð h. pm. Borgf. (Gr. Th.) útiloka ekki það, sem jeg hefi sagt. Jeg hefi að eins farið fram á þetta til þess, að fólk í suðurhluta Gullbr.-sýslu ekki fjelli í harðærinu, en hvernig að því skyldi farið, hefi jeg alls ekki tekið

fram enn þá. Jeg skyldi jafnvel vera þakklátur h. pm. Borgf. (Gr. Th.), ef hann kæmi þessu fram, sem hann talaði um. En sýslunefndin hefir hugsað um þetta, sem hann nefndi; en það er reynt, að þeir, sem mest þurfa hjálpar við, geta ekki unnið. Hvað því viðvíkur, að Garðahreppur hafi fengið 7000 kr. hallærislán og gjafir, þá skal jeg geta þess, að hann hefir hjer um bil 1000 íbúa, en Bessastaðahreppur, hreppur þingmannsins, hefir nálega helmingi færri íbúa, og hefir þó fengið nálega eins mikla upphæð.

Jeg mæli svo ekki fleira, en bið h. forseta að bera mína rökstuddu dagskrá undir atkvæði. En jeg bæti því við, að jeg skal stuðla að því og jafnvel ábyrgjast það, að fjeð verði eigi vanbrúkað, og eigi brúkað til annars en að afstýra vandræðum og eptir því sem brýn þörf krefur; og þá skyldi mig furða, ef þingmenn greiða atkvæði mótt dagskránni, því það skil jeg svo, sem þeir segi: Þeir þarna suður frá mega falla úr hungri. (*Margir:* Nei, nei, nei!). Jú; á meðan þeir koma eigi með rök fyrir atkvæði sínu, þá get jeg ekki litið öðrum orðum á það, og ekki heldur nein ráð til bóta.

Atkvæðagr.: Hin rökstudda dagskrá var felld með 11 atkv. móti 11, að viðhöfðu nafnakalli eptir ósk 6 þingmanna, og sögðu

<i>já:</i>	<i>nei:</i>
Jón Þórarinnsson.	Einar Thorlacius
Páll Ólafsson	Eiríkur Briem
Arni Jónsson	Grimur Thomsen
Benidikt Sveinsson	Jón Jónsson
Gunnar Halldórsson	Jónas Jónassen
Lárus Halldórsson	Sigurður Jensson
Ólafur Pálsson	Sigurður Jónsson
Sveinn Eiríksson	Sigurður Stefánsson
Þórarinn Böðvarsson	Þorleifur Jónsson
Þorl. Guðmundsson	Þorvaldur Bjarnarson
Þorsteinn Jónsson.	Þorvarður Kjerulf.

Nítjándi fundur, fimmtudag 19. ágúst kl. 12.

Frumvarp til laga um breyting á lögum um ýmisleg atriði, er snerta fiskiveiðar á opnum skipum 14. des. 1877 (102); ein umr.

Atkvæðagr.: Enginn tók til máls, og var frumv. því borið undir atkvæði, og var það samþ. í einu hljóði, og afgreitt síðan til landsh. sem lög frá alþingi.

Frv. til laga um löggilding nýrra verzlunarstaða (101); ein umr.

Atkvæðagr.: Frumv. samþ. umræðulaust með 22 atkv., og afgreitt síðan til landsh. sem lög frá alþingi.

Frumv. til laga um afnám svonefndra Mariu- og Pjeturslamba (76, 105); 3. umr.

Jón Jónsson: Mál þetta hefir átt heldur erfitt uppdráttar hjer í deildinni hingað til, og það, sem einkum hefir verið lögð áherzla á, er, að rannsaka, hver uppruni þessarar gjaldskyldu er, hvort hún er til komin með samningi, af ágengni eða sem gjöf; en jeg get eigi lagt mikla áherzlu á upprunann, en álit, að hitt eigi að vega meir í skoðunum almennings og þingmanna sjerstaklega, hvernig álagan er nú í reyndinni; því það er eigi einungis skylda þingsins, að búa til ný lög og gæta rjettar manna, heldur einnig að afnema óhentug lög. En þegar jeg lít á gjaldskyldu þessa í reyndinni, þá er hún alls ekki sanngjörn, þar sem hún hvílir að eins á fáum sóknum, enda er hún mjög óvinsæl bæði hjá gjaldendum og móttakendum, og það verð jeg að leggja áherzluna á. Þess eru mörg dæmi, að prestar hafa hafnað þessum tekjum, og það er sjálfsagt af því, að þeir hafa eigi viljað baka sjer með því óvinsældir sóknarmanna sinna, er hlut áttu að máli, en gott samkomulag milli prests og safnaðar er mjög æskilegt og áriðandi, að minnsta kosti frá kirkjulegu sjónarmiði, og það ætti löggjafarvaldið að styrkja og varðveita á, meðan það á að styðja kirkjuna og vernda, og það á engu síður að varðveita hana, hvað hið innra snertir, heldur en hið ytra, og kirkjan hefir eða ætti að hafa svo fínar taugar, að hún þylði ekki slæmt samkomulag milli prests og safnað-

ar, og jeg verð því að álitá, að ef frumv. yrði samþykkt hjer og síðan staðfest, þá sje vel tilvinnandi, þótt landssjóður yrði að bæta upp hlutaðeigandi brauð. Það hefir verið fært móti þessu frumv., að margar ískyldir sjeu enn til hjer á landi, sem eigi sjeu sanngjarnar nje sanngjarnari, og ef þessi kvöð væri af numin, þá mundu beiðnir um afnám þeirra á líkan hátt streyma inn á þingið hjer eptir. Þetta getur verið rjett. En jeg sje ekki, að þetta geti verið nein ástæða móti þessu frumv. Jeg álit ekkert háskaráð, að afnema þessa kvöð, þótt fleiri líkar komi á eptir, ef menn viðurkenna, að hún sje ranglát; því allar ósanngjarnar kvaðir eiga að hverfa. Jeg greiði því atkvæði með þessu frv., eins og það er.

En þá er viðaukatill. frá 6 þingmönnum, og hún er að minnsta kosti helmingi stærri fyrirferðar en frumv. sjálft. Jeg kaun ekki við ýmislegt í henni, og hefði að minnsta kosti kunnað betur við, að þessir þingmenn hefðu jafnframt komið með breyt. till. við frumv., sem tæki fram, að kvöðina mætti kaupa burt nú þegar, en það þyrfti ekki að biða til næstu prestaskipta; til þess sje jeg enga ástæðu; og í öðru lagi, ef það er mergur málsins, að fá kvöðinni ljett af, þá verð jeg að álitá, að það náist eigi með þessari viðaukatillögu. Það er nefnilega ekki nóg til þess að ná þeim tilgangi, að gefa kost á að kaupa kvöðina burt, heldur þyrfti það beinlínis að vera skylda, að kaupa hana af. Þessar kvaðarjarðir eru sumar bændaegindir; þar sem eigendur sjálfir búa á þeim, þar getur verið að þeir kaupi hana burt, en þar sem leiguliðar búa á jörðunum, þar munu eigendur naumast kaupa, því að það er fullkomlega komið fram og sýnt bæði í meðferð málsins hjer á þingi og í bænarskránum, að eigendur bera eigi gjaldið, heldur leiguliðar, og þetta mundi eigi breytast. Landssjóður á sumar þessar jarðir; hvernig á hann að kaupa? Hann getur eigi haft vilja til þess; það yrði að vera skylda, og til þess yrði að semja sjerstök lög. Þá eru kirkjur eigendur að sumum jörðum, og

pá fer viðaukatill. fyrir alvöru að verða skritin. Hver á að ráða kirkjunum til að að kaupa kvöðina burtu? Og sumar jarðirnar eru Kristfjárjarðir. En þar kynnu nú hreppsnefndirnar að kaupa kvöðina af. En svo á kvaðarverðið að vera miðað við meðaltal af tekjuupphæðinni af kvöðinni, eins og hún hefir verið um síðustu 5 ár; en hvernig fer þar, sem tekjurnar hafa engar verið síðustu 5 ár, af því að presturinn hefir ekki gengið eptir þeim; — þar mun kvöðin að vísu hverfa, því hún fæst þar gefins. Og þá er að síðustu ráðstöfun verðsins; það á að vera undir yfirumsjón byskupsins. En fyrir fám dögum var hjer í deildinni samþykkt, að aðgreina verzleg störf frá byskupsembættinu; en að þetta sjeu geistleg störf, get jeg ekki skilið. Jeg gef því frv. óbreyttu atkvæði mitt, en ekki viðaukatill.

Sveinn Eiríksson: Það er eigi af því, að eigi þyki orðnar nógu langar umræður um þetta litla mál, að jeg hefi beðið um orðið og stend upp, heldur af því, að jeg hefi von um það, að þetta sje sú síðasta pressa þessara litlu lambasnáða, og mig langar því til að fá að tala fáein orð yfir moldum þeirra. Í fyrra sýndist þetta mál, er það þá kom fyrir þingið, ekki svo mikið umfangs, en þó var það svo teygt og þanið, að það var orðið fjarska-kostnaðarsamt. Nú kom það aptur akkúrat eins eða betur úr garði gert, því að nú hafa komið áskoranir úr þessum sóknum, sem svo mjög er íþyngt með þessum lambafóðrum, í skorin-orðum og glöggum bænarskrám, og þó hefir þetta litla mál valdið miklum umræðum og kostnaði enn að nýju. Ein ástæða, sem tekin hefir verið fram móti þessu frv., eins og h. þm. N.-Þing. (J. J.) tók fram, er eptir minni meiningu sú, hafi jeg tekið rjett eptir, að fleira þyrfti að af nemast; en þetta er einmitt ástæða með frv., af því að búið er að eyða óþarflega löngum og dýrmætum tíma til þess nú; þetta er knýjandi ástæða, að láta það nú ekki að sumri tefja sig og framgang annara nauðsynjamála, sem þá hljóta að koma fyrir. Þetta er sannfæring mín, og eins það, að eins

og Maríu- og Pjeturslömbin eru ósanngjörn, eins sjeu margar aðrar íþyngdir það, og jeg yrði einnig þá með að afnema þær, í hið minusta sumar. En jeg sje ekki, að þetta eigi að hafa áhrif á úrslit þessa máls nú, og tel því sjálfsagt, að það komist í gegn. Mótmælin móti því mæla hvert á móti öðru (*Árni Jónsson*: sannanir!), en meðmælin eru hver með öðrum, öldungis samhljóða og óyggjandi að mínu áliti. En áður en jeg lýk máli mínu, vil jeg venda orðum mínum að h. þm. Ísf. (Sig. St.); við 1. eða 2. umr. þessa máls komst hann, ef mig minnir rjett, svo að orði, að hann væri mótfallinn þessu frumv. af þeirri ástæðu, að það kæmi frá Múlasýslumönn-um, og hann stæði hvorki bleikur nje rauður fyrir þeim. (*Sigurður Stefánsson*: Allt misskilningur). Það getur verið; en mjer fannst þetta þó liggja í orðum h. þingm. En jeg gef málinu, þrátt fyrir það, óhikað atkvæði mitt í öllu tilliti, upp á óefað samþykki allrar þjóðarinnar, og hefi svo eigi frekar að segja.

Þorlákur Guðmundsson: Jeg ætlaði mjer ekki að standa aptur upp í þessu máli, en jeg þegar hafði gert, því mjer fannst vera búið að ræða það nóg við 2. umr.; en af því að jeg hefi skrifað undir viðaukatill. við frumv., ásamt 5 öðrum h. þingdm., vil jeg enn fara fáeinum orðum um málið.

Mjer dettur ekki í hug að hneykslast á því, þó menn vilji losast við kvaðir, er á þeim hvíla. Það er eðlilegt, að margir eða jafnvel allir vilji vera lausir við slíkt. En þeir, sem vilja losast við kvaðirnar, skoða ekki nema þá einu hlið málsins, sem beinlínis snertir gjaldskyldu þeirra; en það er ekki að búast við, að þeir skoði afleiðingarnar, en það erum við þingmenn, sem eigum að skoða afleiðingarnar; það er þingið, sem á að líta á afleiðingarnar. Þeir, sem talað hafa á móti þessu frumv., hafa sýnt ljóslega fram á, hverjar mundu verða afleiðingarnar, ef þessari kvöð yrði af ljett. Afleiðingarnar verða þær, ef frumv. verður samþykkt, að til næstu þinga kemur fjöldi bænarskráa eða rjettara sagt kröfur, og þær ekki mildari en þessi, um

að aðrar kvaðir, er líkt stendur á, verði af numdar. Að því er prestaköllin snertir, þá mundu prestar, ef þeir hefðu ekki vissa von um að fá þessa kvöð endurgoldna úr landssjóði, við fyrsta tækifæri sjá um, að ná sömu tekjum eptir sem áður, einungis undir öðru nafni. Það er með hækkun landskuldar. Þar sem jeg þekki til, veit jeg ekki til, að það sje venja, að jarðeigendur setji niður landskuld, nema þegar jarðir ekki geta byggzt af einhverjum ástæðum. Ef þessi kvöð, sem hjer um ræðir, yrði nú afnumin, þá hlýti afgjaldið að skoðast sem þeim mun lægra orðið, er kvöðinni nemur, og hver sjeður jarðareigandi mundi þá við næstu ábúandaskipti hækka afgjaldið að sama skapi, svo að ábúandinn kæmi þá til að svara því, sem þessi fódurskylda nemur, en undir öðru nafni, og er þá að afnema þessa fódurskyldu sama sem að gefa hana jarðeigendum í framtíðinni, en láta að líkindum landssjóð borga.

H. þm. N.-Þing. (J. Jónsson) sagðist vita til þess, að þessi fódurskylda hefði ekki í seinni tíð verið goldin sumum prestum. Það hlýtur þá að vera af því, að prestar hafa ekki heimtað þessa fódurskyldu. En hvers vegna hafa þeir ekki heimtað hana? Sjálfsagt af því, að gjaldendur hafa sýnt móttþróa að gjalda. Þetta geta allir gert, með hvaða gjöld sem eru, en prestar hafa viljað vera lausir við að eiga í þrasi og deilum við sóknarbörn sín.

Það er sjálfsagt, að prestarnir taki þær tekjur, sem þeir eiga lögum samkvæmt; en þar fyrir getur það komið fyrir, að þeim þyki best að gefa eitthvað eptir af þeim, ef þeim leiðist að eiga í þrasi við gjaldendur, og með því baka sjer óvild og rígr.

Að því er það snertir, að sumar af þessum jörðum væru kirkjujarðir, þá er það nú að vísu gamalt mál, að kalla þær kirkjujarðir, en í rauninni er rjettara að kalla þær prestajarðir, því prestar hafa afgjöldin í tekjur; þá er það sama með þær og aðrar jarðir, að kvaðir kæmi þar eins fram eptir á í hækkun gjaldsins. Þá gat h. þm. N.-Þing. þess enn fræmur, að sumar af þess-

um jörðum væru landssjóðsjarðir eða Kristfjárjarðir. Jeg hefi ekki aðgætt, hvort svo er, og hjer liggur ekki neitt frv. um það; en það má sjá það af Johnsens jarðatali. En þó nú þessi kvöð einnig hvíldi á nokkrum landssjóðsjörðum, þá get jeg ekki sjeð, að landssjóði væri vandara um en öðrum jarðeigendum, að kaupa kvöðina af sínum jörðum; meira verður að borga það allt. Það er þá sama að segja um landssjóðsjarðir og aðrar jarðir, að landssjóður eða þingið fyrir hans hönd gæti við næstu ábúandaskipti hækkað afgjaldið, og mundi gera það enn samkvæmt því, sem áður hefir verið ákveðið af þinginu og stjórninni, að hækka afgjald af þjóðjörðum við ábúandaskipti, þannig, að þar sem sumt af eptirgjaldinu hefir verið innifalið í kvöðum, skuli allt afgjaldið reiknast eptir verðlagskrá, og hækkar þá afgjaldið að mun. H. þm. N.-Þing. minntist loks á það, að viðaukatill. okkar gæti ekki samrýmzt við þá ákvörðun, sem þingd. hefði tekið, að verzlæg störf biskups skyldu aðskilin frá biskupsembættinu. Mundu verða vandræði úr þessum hjejóma, þessum hnoðra? Jeg held ekki. Það mundi verða lagt undir þann mann, sem ætti að sjá um kirkjunnar mál, og væri minna í varið en flest annað, sem hann yrði að hafa á hendi. Verði þessi kvöð af numin, þá er jeg öldungis viss um, að úr mínu kjördæmi koma inn á næsta þing bænarskrár eða kröfur um, að afnumdar verði ýmsar kvaðir, sem eins er ástatt með og þessi, og sem eru engu sanngjarnari en þessi, svo sem mannslán, dagslættir, hestlán o. s. frv., sem hvíla á jörðum í Árnes-sýslu. Af hundræðatali jarðanna má sjá, að þær jarðir, sem þessar kvaðir hvíla á, eru leigðar eins hátt eins og hinar, sem engar kvaðir hvíla á, því að kvaðir liggja fyrir utan þann eiginlega leigumála jarðanna, og því er það auðvitað, að afgjald þeirrar jarðar, sem kvöð er ljett af, mundi þá verða hækkað. Verði þessari kvöð ljett af, þá er það fyrirsjáanlegt, að menn biðja þingið að ljetta af sjer öllu mögulegu. Jeg vildi sjálfur allra helst, að öllum kvöðum og ítökum yrði ljett af; en jeg vil ekki

fara því fram, vegna þess málavafsturs, sem af því mundi leiða á þinginu, og þess skaða, sem landssjóður mundi biða við það, sem vafalaust yrði fyrir eða síðar að borga meir eða minna fyrir kvaðirnar.

Benidikt Sveinsson: Það eru að eins tvö atriði í þessu máli, sem jeg ætla að fara fám orðum um.

Það hefir verið mikið talað um, að þessar kvaðir lægi á jörðunum, en ekki á ábúendunum; en það hefir sýnt sig í umræðunum, að þessar skoðanir hafa hvorugar við nein óhult söguleg rök að styðjast. En sá er þó munurinn, að sú skoðun, að kvöðin hvíli á jörðunum, hefir nálega ekkert við að styðjast; en hin, að hún hvíli á ábúendunum, mikið, þótt það verði eigi beinlínis, sem menn segja, »documenterað», að kvöðin upprunalega hafi hvílt á ábúendum.

H. hæstv. landsh., sem hefir bezt vit á þessu máli af öllum þeim, sem andæfa á móti afnámi þessarar fódurskyldu, líkti þessari kvöð við skógaritök, rekaitök, o. s. frv.; en jeg verð hiklaust að álíta, að hún geti eigi rjettilega horizt saman við ítök í jörðu, hverju nafni sem nefnast; munurinn er sá, að ítökin eru hlutarrjettur (jus in re), þ. e. eigandi kvaðarinnar á beinan aðgang að jörðunni sjálfri og að engu öðru. Það er, til að gera þetta ljóst með dæmi, ekkert á móti að hugsa sjer, að af sömu jörð, sem ábúandinn á að fódra á Maríu- eða Pjeturslömb, hvíli einnig t. a. m. engjaítak, sem tilheyri þeim sama presti, sem setur honum lambið til fódurs. Presturinn, sem er eigandi ítaksins, hefir nú rjett til að slá og hirða sjálfur þetta ítaksengi, og fódra á heyinu svo mörg lömb sem hann vill; ítakið hvílir þannig hjer beinlínis á jörðinni sjálfri. En nú fódurskyldan Maríu- og Pjeturslambanna hins vegar? Þar hefir presturinn eigi aðgang að jörðinni sjálfri, nei, hann heldur sjer að heyinu, sem búið er að slá og hirða, ekki af honum eða hans fólki, heldur með vinnukröptum ábúandans; þessi kvöð ætti því að vera ítak í heyinu í jötunni, sem fyllt er með heyi því, sem er eign og erfiðisávöxtur ábúandans eins. Því neitar þó

víst enginn, að heyið, sem búið er að slá og hirða og flytja heim, er sannarlega ábúandans eigin eign, og þessi fódurkvöð hlýtur því að vera »obligatorisk» skuldbinding, og ekkert annað; því beinan aðgang að heyi ábúandans hefir kvaðareigandinn ekki einu sinni heldur. Það er þessi mikli munur, sem er á milli þessa tvenns; til þess að gera þennan mun glöggari, skal jeg setja dæmi, og skoða hann frá tveim sjónarmiðum. Jeg set, að sá, sem á að fódra Maríulamb, vilji eigi gera það eða sýni tregðu; kvaðareigandinn höfðar svo mál og fær dóm fyrir því, að ábúandi sje skyldur að fódra lambið; en nú er ábúandinn eða sá, sem lambið átti að fódra, gjaldproti, þegar taka á lögtakið hjá honum — hvað svo? — verður þá kvöðinni fullnægt í eigninni? Nei, langt í frá. Þeir þingmenn eru því auðsjáanlega á villigötu, sem hyggja, að kvöð þessi hvíli á jörðunum, en eigi á leiguliðunum. Jeg skal geta þess, að jeg er nákunnugur presti þeim, sem síðast var, og þeim, sem nú er á Hálsi í Fnjóskadal, og veit jeg, að þeir hafa eigi einu sinni gengið eptir þessum fódrum; svo eru þau orðin fordæmd í almenningss augum; þeir hafa sagt, að þeir hefðu eigi siðferðislegan kjark til að heimta þessi fódur, og gjörðu það því eigi, en hins vegar gætu hlutaðeigandi bændur látið sig njóta þess í öðru. Mjer er kunnugt um, að í sóknum Hálsprests er mjög lítið um heyskap á bæjum, bændur flestir bláfátækir og lifa margir við leigufje; það er því sárt fyrir þá, þegar þeir eiga svona bágt, að vera stungnir með þessum tituprjónum, og það undir nafni Pjeturs og Maríu, með þessum Maríulambsníkjum. Það má, segi jeg, bezt sjá á því, að prestar sjálfir skuli eigi ganga eptir þessum fódrum, að sú rjettarvenja er að ryðja sjer til rúms, að gefa upp og afnema þessar óeðlilegu kvaðir, og það er því einmitt það, sem þingið á að gera nú þegar með lögum, þar sem svo eindregið er óskað eptir því, þing eptir þing. Jeg skal fræða og fullvissa h. 1. þm. Árn. (Þorl. Guðm.) um það, að á umræddum jörðum í sóknum Hálsprests hafa afgjöldin eigi verið færð

upp um einn eyri, og það þótt ábúenda-skipti hafi orðið optar en einu sinni. Þetta er mjög íhugunarvert fyrir þingdeildina, og stendur í nánu sambandi við viðaukatillög-una; því hún gengur út frá því, að fóðrin hvíli á jörðunum, og hún á því eigi við, ef jeg hefi rjett fyrir mjer, og jeg er sann-færður um, að mín skoðun er rjett, að hún er sú eina rjetta. Það er því varúðarvert fyrir þingið, að samþykkja það, sem eigi á við, og skapa þar endurgjaldsskyldu, sem hún engin er, nema í ímynduninni. Jeg er sannfærður um, að það færi eins með leigumálana í Svalbarðssókn, eins og Háls-sókn, að þeir yrðu eigi hækkaðir, þó þessi kvöð væri afuumin; því hún er þar skoðuð sem óeðlileg páfakvöð, sem sje sjálfsagt að falli án alls endurgjalds. Að þessu vildi jeg leiða athygli h. þingdeildar. Í sam-bandi við þetta skal jeg svara h. 1. þm. Árn. (Þorl. Guðm.) að því leyti, sem honum er eigi svarað með því, sem jeg þegar hefi tekið fram. Þar sem hann segir um vetrungafóðrin, að þau hafi áhrif á leigumálann . . . (Þorlákur Guðmundsson: það er ranghermt) — (hafi það eigi verið, hefir þingmaðnrinn talað út í hött), en jeg hefi sagt, að lambsfóðrin hafi eigi áhrif á leigumálann, þar sem jeg er kunnugur, þá getur hjer ómögulega verið um sams konar kvaðir að ræða, og einmitt þessi mismunandi framburður okkar sýnir allt svo auðsjáanlega, að hjer er um tvennt að ræða, sem eigi má bera saman. Það dug-ar ekki að blanda öllum kvöðum saman í einn graut, heldur verður að rekja þeirra eðlilega uppruna hverrar út af fyrir sig og gæta þess, hvernig þær eru sjerstaklega til komnar, en það gjörði h. þm. Árn. (Þorl. Guðm.) ekki; hann einkenndi eigi hið minnsta þessa kvöð sína, svo að sjeð yrði, hvort hún hefði sama uppruna og eðli eins og hin umræddu lambsfóður. Það getur verið, að það sje annar hugsunar-háttur hjá honum en hjá þingeyingum, og að því sje ísjárvert fyrir þingið að afnema kvaðir í Árnessýslu; en það er heldur ekkert á móti að halda kvöðunum, þar sem menn vilja, úr því Árnesingar ómogu-

lega vilja losna við þær—, og það er að ráða af því, hvernig fulltrúi þeirra talar í þessu máli; en þess mega ekki önnur kjördæmi gjalda, sem hafa glöggari rjettarmeðvitund. Jeg vona nú, að h. 1. þm. Árn. sje orðinn mjer samdóna, og greiði atkvæði með frv. Jeg spái líka, að Árnesingar komi fyr með aðra beiðni til þingsins en beiðni um að af ljetta kvöðum, sem þeim þykir svo vænt um; þeir munu fyr koma með brýr- ar sínar.

Þá kemur ókurteisín. H. 1. þm. Ísf. (Sig. St.) tók það fram við 2. umr. þessa máls, að þeir, er undir bænarskrárnar hefðu ritað, hefðu farið að þinginn með gífurlegri ókurteisi, og taldi það hamla sjer frá, að greiða atkvæði með frv., þar eð þeir hefðu og valið þau orð, sem væru sárandi fyrir vissar stjettir; þessi orð hans (þm. Ísf.) vil jeg láta sjást í þingtiðindunum, öðrum til viðvörunar. En meining umræddra manna er eigi önnur en sú — það get jeg fullvissað alla um — að þeir líta svo á, sem kvaðir þessar sjeu ósæmilegar fyrir prestastjettina; þessi er áreiðanleg meining þeirra, en eigi sú, að kasta rýrð á prestastjettina hjer á landi. Jeg hefi áður tekið svari presta hjer á þingi gegn röngum áburði, og vona jeg, að menn skoði eigi framkomu mína nú svo, sem jeg vilji gera á hluta þeirra, heldur tek jeg með þessu og málinu sjálfu svari þeirra frá þeirri hlið, sem vera ber.

Landshöfðingi: Jeg ætla einungis út af ræðu h. 1. þm. Eyfirð. (B. Sv.), þar sem hann var að reyna að sanna, að fóður-skyldan hvíldi á ábúendunum, en ekki á jörðinni, að spyrja h. þm., hvort jarðar-tiundin hvílir á jörðinni eða ábúandan-um?

Árni Jónsson: Jeg verð að fara fáum orðum um mál þetta nú, þótt jeg hefði helzt viljað vera laus við það, af því að við 1. umr. þess hafði jeg gagustæða skoð-un ýmsum h. þm. Sú skoðun á ekki upp á pallborðið hjá sumum h. þingdm., ekki sízt þm. A.-Skaptf., er stendur með rekuna reidda. Andmælendurnir halda, eins og eðlilegt er, fram sinni skoðun, en jeg held

einnig enn þá minni skoðun, þrátt fyrir þær skýringar, sem þeir þykjast hafa gefið í málinu. Jeg skal þegar geta þess, að mjer finnst það ekki snerta málið sjálft, að vera að blanda inn í það kirkju, presti, og páfa, eins og gert hefir verið. Það er svo langt síðan páfadómur leið hjer undir lok, að mjer sýnist engin ástæða til að vekja hann upp í þessu máli. Jeg skal að eins enn, eins og áður, taka það fram, að jeg vildi helst frá sjónarmiði prests og kirkju, að þessari kvöð væri af ljett, þar sem hún er orðin svona óvinsæl. En hjer er á fleira að líta.

Mjer virðist yfir höfuð í hverju máli, sem er, einkum á þrennt að líta: í fyrsta lagi á uppruna málsins, þær óskir, þarfir og bænir, sem málefnið byggist á; í öðru lagi á tilganginn; og í þriðja lagi á afleiðingarnar. Í þessu máli fara óskirnar og tilgangurinn saman, að fella niður það gjald, er hvílt hefir á nokkrum jörðum frá aldaðöli. En um afleiðingarnar er lítið hugsað. Hjer er einmitt um »princip»—grundvallarreglu—að ræða, þá grundvallarreglu, hvort þingið á að afnema kvaðir og ískyldir endurgjaldslaust, ellegar gefa kost á að kaupa þær af jörðunum fyrir hæfilegt verð.

Menn verða að gæta þess, að þingið verður að halda fram þeirri stefnu, sem það nú tekur í þessu máli, ef það vill vera sjálfu sjer samkvæmt, og að þeir þingm., sem nú vilja ljetta af þessari kvöð, gefa með því tilefni til, að komið verði með bænir um, að fleiri kvöðum verði af ljett fyrir ekki neitt, og ryðja með því brautina fyrir þessari stefnu. Jeg skal taka það fram, að með þessu frumv. er að eins farið fram á eitt atriði, af því hinu marga, sem horfir í líka átt, að þetta er eins og snepill af þeim ítökum og ískyldum, er kirkjur eiga um land allt, og þess vegna vil jeg einkum vekja athygli þingdm. á því, hverjar afleiðingar úrslit þessa máls geta haft fyrir þá heild, sem það er eins og innfljettað í. H. 2. þm. Eyfirð. (B. Sv.) sagði, að vjer hefðum við

Alpt. B. 1886.

engin óræk rök að styðjast með það, að fóðurskyldan hvíldi á jörðunum. En hann og þeir, sem honum fylgja, hafa ekki fremur sannað hið gagnstæða; því að vottorð þau, sem hjer hafa legið á lestrar-salnum, frá að eins 10 bændum úr þeim sóknum, sem þessi kvöð hvílir á, get jeg ekki talið gilda sönnun, og það því síður, sem þau fara í gagnstæða átt því, sem flutningsmaður þessa máls í Ed. bar fram í fyrra; því þá sagði hann: »ábtendurnir ganga að því vakandi, að þeir sakir venju þurfi ekki að greiða gjaldið, og því leggst það hvergi á. Hjer er því að eins að tala um að tryggja það með lögum, að það haldist, sem komið er á og orðið að föstum vana». (Alpt. B. 131. 1885). En h. þm. A. Skaptf. sjer máske samkvæmni í þessu, sem svo mörgu öðru í þessu máli.

Það hefði annars sýnt eiga ekki svo illa við, að leita einnig skýrslu hjá prestunum sjálfum um þetta mál, eins og gert er um aðrar tekjur þeirra. Nú eru h. varnarmenn alveg hættilir að tala um uppruna fóðurskyldunnar; þeim hefir líklega lítið, að það mundi ekki verða máli sínu til mikils stuðnings. En í máldögunum, hverjum fram af öðrum, er talað um þessa kvöð, sem kirkjan eigi frá tilteknum bæjafjölda í þeim sóknum, sem hjer ræðir um. Þessir máldagar eru: Auðuns máldagi (1318), Jóns biskups Eiríkssonar (1360), Pjeturs biskups (1394), Ólafs biskups Rögnvaldssonar (1461) og Vilkinsmáldagi (1397). Í Vilkinsmáldaga stendur: »Mariukirkjan á Hjaltastað á lambseldi af hverjum bæ milli Hleiðargarðs og Njarðvíkur. Marinkirkjan á Desjarmýri á lambseldi að hverjum bæ á milli Breiðuvíkur syðri og Njarðvíkur. Til Mariukirkjunnar á Klyppstað liggur lambseldi af hverjum bæ». En hvergi annarstaðar er minnst á þessum lambseldi. Að þetta sje kvöð, sem einmitt hvíli á jörðunni sjálfri, er skýlaust tekið fram í landsyfirrjettardómi, sem kveðinn var upp 19. okt. 1857. Í dóminum segir: »Hjer virðist einmitt vera spursmál um

— 24 (12. okt.).

álögur á fasteignum, og um það hljóta máldagarnir að gilda, en ekki um persónulegar álögur, þar sem lambseldið er heimt að af áfrýndunum sem kvöð, er liggi á ábýlum þeirra, en ekki sem kvöð, er bundin sje við persónu þeirra eða þá sjálfa. (Þjóðólfrur 10. ár bls. 4—5). Enn fremur nefnir Pjetur biskup Pjetursson í doktorsdisputazíu sinni lambatoll, og aðgreinir hann frá hinum almenna heytolli; kveður hann þennan toll ásamt öðrum fleirum tollum hafa verið nefnda einu nafni «ískyld»; hafi jarðareigendurnir upphaflega gengizt undir þetta eigi að eins fyrir sína tíð, heldur og fyrir eptirmenn sína á jörðunum. Ef h. 2. þm. Eyfirdinga vill fara út í hið persónulega, þá er hjer persóna á móti persónu, gjaldandi á móti gjaldtakanda, svo að ójöfnuðurinn, ef um ójöfnuð er að ræða, hlýtur að koma niður eins á hinni persónunni.

Ef þetta frv. verður samþykkt, þá sýnist mjer, eins og jeg tók áður fram, að afleiðingin muni verða, að menn komi fram með líkar bænir og þessi er, t. a. m. að ljætta af vetrungsfóðrum þeim, sem hvíla á Efra-Langholti í Hrunaprestakalli í Árnessýslu, eða öllu rjettara gjaldi því, sem komið er í stað þeirra; bjóst jeg sjálf-sagt við, að h. þingmenn, sem í gær vildu fá mál þetta út af dagskrá, hefðu gjört það til þess, að koma með breytt till. um það efni, því þá hefðu þeir verið sjálfum sjer samkvæmir. Þessi vetrungaeldi haldast enn, eins og Maríulömbin, eptir Vilkinsmáldaga, og eptir brauðamatinu 6. júlí 1870 eru þau metin á 18 rdl. 64 sk. Frv. hefði líka orðið dálítið hreyfilegra, ef það hefði heitið: «Frv. til laga um afnám svo nefndra Maríu- og Pjeturslamba, sem og vetrunga». Að öðru leyti verð jeg að halda því fram, að mjer sýnist rjettast, eins og farið er fram á í viðaukatillögu vorri, að jarðareigendunum gefist kostur á að kaupa sig undan fóðurskyldunni. Það hefur verið talað um, að í Hálssókn væri þessi fóðurskylda horfin af sjálfru sjer og endurgjaldslaust. En jeg verð að vekja athygli manna á því, að í Sigurðar-registri

er farið nokkuð öðrum orðum um þá fóðurskyldu, heldur en farið er um fóðurskylduna í hinum prestaköllunum í máldögnum. Í Sigurðar-registri segir svo: «Hálskirkja í Fnjóskadal á lambseldi af hverjum bæ, ef fæst». Af þessu er það auðsjeð, að þau lambsfóður muni jafnan hafa verið vafasöm. Þótt h. þm. Norður-Þingeyinga færi mörgum um gallana á viðaukatillögu vorri, gat jeg ekki sannfærzt af ræðu hans um, að hún sje svo háskaleg. Viðvíkjandi því, sem hann sagði um kirkjujarðirnar, þá get jeg ekki sjeð neitt undarlegt við það, þótt kirkjan kaupi kvaðir af jörðum sínum; því ef svo er, að «ó-sanngirnin» og «ranglætið» komi fram í því, að eigendur leigi jarðirnar eins hátt, þótt kvöð þessi hvíli á, þá ætti kirkjan sízt að ganga á undan í því, og það væri því eins og að taka úr einum vasanum og láta í hinn, þar sem sami prestur tekur bæði landskuldina og lambsfóðrið. Sama er að segja um landsjóð og hans jarðir, sem þessi kvöð hvílir á. Jeg álit það sjálf-sagt, að landsjóðursjesanngjarn og rjett-látur við sína ábúendur, og eigi ekki að láta þá bera ískyldir þessar endurgjaldslaust. H. þm. (J. J.) þótti viðaukatillaga vor engan veginn fullnægjandi, og kvað það mjög efasamt, að með henni yrði náð þeim tilgangi, að losa menn við fóðurskylduna, því að með þessu væri mönnum að eins gefinn kostur á að kaupa hana af sjer. En þá verð jeg að segja, að menn una þessari kvöð ekki eins illa og látið hefur verið, ef það þarf að fara að skylda þá til að kaupa hana af sjer, þegar gefinn er kostur á því með jafnvægum kjörum og tillaga vor fer fram á. Skal jeg svo ekki fjölyrða meira um þetta mál; enda ætla jeg það þýðingarlitið, þar sem það er sótt af kappi meira en forsjá.

Sigurður Stefánsson: Jeg tók það fram við 1. umr. þessa máls, að jeg væri í raun og veru ekki á móti að afnema þessa fóðurskyldu, en af því að ummæli bænarskránnar höfðu þó hálfleiðinleg áhrif á mig, sýndist mjer jafngott, þótt þetta mál væri látið bíða til næsta þings. En af því að

umræðurnar um það eru orðnar svo fjarska langar og leiðinlegar, um svo lítilfjörlegt mál, þá vil jeg losast sem fyrst við það og þurfa ekki að eiga von á öðru eins á næsta þingi. Eptir allar þessar löngu umræður er jeg, og svo hygg jeg að fleiri muni vera, alveg jafnfróður og áður um uppruna þessa gjalds; hann veit víst enginn vor, svo að það er í raun rjettri að deila um keisarans skegg, að vera að þrátta um hann. Jeg er reyndar samdóma h. hæstv. landshöfðingja um, að mál þetta hefði helzt eigi átt á þing að koma. En nú hefir þessi lambajarmur heyrzt hjer á þinginu um undanfarandi ár, og eigi er við öðru að búast, en svo verði framvegis, ef þingið vill eigi losa þessa menn við þessa kvöð. Auk þess er kvöðin, eins og hún nú er, all ósanngjörn. H. 2. pm. Eyfirðinga (B. Sv.) hefir farið þeim orðum um ókurteisina í bænarskránum, sem jeg álfít fullnægjandi. Jeg hef og frjett, síðan jeg talaði síðast í þessu máli, að það muni eiginlega ekki vera nema einn maður, sem verður gefin sök á henni. Áður en jeg sezt niður, ætla jeg að víkja fáeinum orðum að þingmanni Austur-Skaptfellinga (Sv. E.). Hjer um daginn talaði hann um, að hann hefði fengið hnútur og spónamat frá þingm. Borgf. (Gr. Th.). Það lítur út fyrir, að hann eigi enn dálítið eptir af þessu góðmeti. Ræða sú, sem hann hjelt, mátti fremur heita þynnku-matur; þó veiddi hann upp úr súpunni eina eða tvær hnútur til að kasta í mig, en þær hittu ekki; því fyrst var það, að jeg talaði ekkert við 2. umræðu þessa máls, og heldur ekki við 1. umræðu þau orð, sem hann eignaði mjer; má hann því geyma hnútur sínar handa öðrum.

Benidikt Sveinsson: Jeg vil fúslega vera h. hæstv. landshöfðingja samdóma um það, að upprunalega hvíldi jarðartíundin á jörðunum, en jeg vona líka, að hann verði mjer samdóma um það, að með tímanum færðist hún einmitt yfir á leiguliðana. Jeg ætla því, að þessi samanburður verði, ef nokkuð er, milli kvaðarinnar að fóðra Pjeturs- og Maríulömb, og jarðartíundar-

innar, einmitt til að styrkja mitt mál. Þess ber að öðru leyti enn vel að gæta, að sú kvöð, sem hjer er um að ræða, er alveg einstakleg og óeðlileg; því eiga þeir, sem vilja verja hana sem góða og gilda að lögum, að sanna lögmætan uppruna. Það ætla jeg að allir játi. Það er auðvitað, að órækar sannanir verða að koma fram fyrir uppruna allra óeðlilegra kvaða, ef þær eiga ekki að falla eins og fys fyrir hverju rjettlátu löggjafarvaldi.

Atkvæðagr.: Viðaukatillagan felld með 14 atkv. gegn 9 atkv., og frumvarpið því næst samþykkt óbreytt með 13 atkv. móti 10 atkv.; var við haft nafnakall, og sögðu

já: nei:

Benidikt Sveinsson.	Jón Þórarinnsson.
Einar Thorlacius.	Páll Ólafsson.
Gunnar Halldórsson.	Árni Jónsson.
Jón Jónsson.	Eiríkur Briem.
Lárus Halldórsson.	Grimur Thomsen.
Ólafur Briem.	Jónas Jónassen.
Ólafur Pálsson.	Sigurður Jensson.
Sigurður Stefánsson.	Sigurður Jónsson.
Sveinn Eiríksson.	Þorl. Guðmundsson.
Þór. Böðvarsson.	Þorvaldur Bjarnars.
Þorleifur Jónsson.	
Þorsteinn Jónsson.	
Þorvarður Kjerulf.	

Síðan var frv. afgreitt til landshöfðingja sem lög frá alþingi.

Tuttugasti fundur, föstudag 20. ágúst kl. 12. Allir á fundi, nema 2. pm. Suðurmúlas. (L. H.), sem fengið hafði leyfi forseta.

Frumv. til laga um laun landsstjórnar (108); ein umr.

Atkvæðagr.: Frumv. samþ. umræðulaust með 14 : 1 atkv., og afgreitt síðan til landshöfðingja sem lög frá alþingi.

Frumvarp til laga um kosningar til alþingis (109); 1. umr.

Atkvæðagr.: Frumv. vísað umræðulaust til 2. umr. í einu hljóði.

Fyrirspurn til landshöfðingja um lands-

bankann (104); leitað leyfis þingdeildarinnar til að bera hana upp.

Atkvæðagr.: Leyfið var veitt með 20 atkv.

Tuttugasti og fyrsti fundur, mánu-
dag 23. ágúst, kl. 12. Allir á fundi, nema
1. þm. Húnv. (E. Br.), sem hefði fengið
leyfi.

*Frumvarp til laga um kosningar til al-
þingis* (109); 2. umr.

Landshöfðingi: Af því frumvarp þetta
á samkvæmt fyrirsögn sinni eigi að öðlast
gildi fyr en hin endurskoðaða stjórnarskrá
Íslands hefur náð staðfestingu konungs,
en konungur hefur lýst yfir því, að hann
geti aldrei staðfest stjórnarskráfrumvarpið
eins og það er farið frá þessari h. deild,
þá er það auðvitað, að frumvarp þetta
verður aldrei að lögum; en mig furðar þó
á því, að nú við 2. umr. skuli engar breyt.
till. vera fram komnar og að h. deild
skuli því ætla að samþykkja frumvarpið
óbreytt, eins og það kom frá Ed.
Menn skyldu ætla eftir þessu, að frum-
varpið væri slíkt meistaraverk, að engu
þyrfti að breyta í því; en jeg er eigi á því
máli; jeg sje eigi betur en frv., sjer-
staklega þau ákvæði þess, sem eigi eru
tekin eftir kosningarlögunum frá 1877, sje
allófullkomið. Allt fyrirkomulag kosning-
anna til Ed. er óhagkvæmt og á illa við
eftir landsháttum hjer, víðáttu landsins,
strjálbygð o. s. frv.

Jeg skal gefa nokkrar bendingar um,
hversu óhagkvæm og óheppileg að nokkur
þessara nýju ákvæða eru. Fyrst og fremst
er kosningarrjettur til Ed. eigi að öllu
sami og til Nd., þótt hin endurskoðaða
stjórnarskrá gefi eigi tilefni til, að þar sje
neinn munur á.

Í 5. gr. þessa frumvarps stendur: «Eng-
inn getur átt kosningarrjett, nema hann,
þá er kosningin fer fram, hafi verið heim-
ilisfastur í kjördæminu 1 ár». Meiningin
með «kjördæmi» er hjer líklega, að því

er til Nd. kemur, eins og í gildandi kosn-
ingarlögum, sýsla eða kaupstaður; en þá
verður munur á skilyrðum til kosningar-
rjettar til efri og neðri deildar, því í 18.
gr. segir: «Landið er allt eitt kjördæmi,
sem kys 12 menn til Ed. alþingis» etc.
Munurinn er nefnilega sá, að hver sá,
sem verið hefur heimilisfastur 1 ár í ein-
hverri sýslu eða kaupstað landsins, á rjett
á að greiða þar atkvæði um kosningar
til Nd.; en rjett til að greiða atkvæði um
kosningar til Ed. hefur hver sá, sem hefur
verið heimilisfastur að eins einhverstaðar
á Íslandi 1 ár, þegar kosningin fer fram.
Sá, sem eigi á kosningarrjett til Nd., getur
því átt hann til Ed.; en það færi þó
víst betur á hinu gagnstæða.

Þá eru ákvæðin um tillöguskránnar. 20
kjósendur eða fleiri eiga rjett á að semja
tillöguskrá; þeir þurfa eigi að rita á hana
nema eitt nafn; þau mega ekki vera
fleiri en 12, en þau mega vera svo fá sem
vill; svo verður að fylgja skránum fram-
boð eða auglýsing frá þeim, sem á þær
eru ritaðir, um að þeir gefi kost á sjer.
Það getur orðið örðugt fyrir kjósendurna
að útvega sér þessar tilkynningar frá 12
mönnum, ef þeir búa víðsvegar um land —
og því líkur til, að á hverri tillöguskrá
yrðu optast fremur fáir. Þar sem sagt er,
að auglýsing í blöðunum sje nægileg, þá
er óljóst, hvort sú auglýsing á að vera
í 1 blaði eða fleirum; líklega er heldur
meiningin í fleiri blöðum, því orðin: «eitt
eintak þeirrar auglýsingar» benda á það;
en af því leiddi, að menn neyddust til
að halda öll blöð. Þetta verður bersýni-
lega til þess, að menn setja að eins
menn úr sínum flokki eða sjálfa sig á til-
löguskránnar. Ráðgjafi á að birta tillögu-
skránnar í Stjórnartíðindunum, og sú birt-
ing er álitin nægileg til þess, að gjöra
þær kunnar um allt land. Í fyrra var
frv. lagt fyrir þingið um að birta stjórnar-
auglýsingar í Stjórnartíðindunum, en það
var fellt af þeirri ástæðu, að þau hefðu
eigi noga útbreiðslu. Og sá maður, sem var
flutningsmaður þessa frv. í Ed., tók þá
fram, að allur þorri landsmanna sæi eigi

Stjórnartíðindin; hefur orðin sú breyting á útbreiðslu þeirra síðan, að nú sje nægilegt að auglýsa í þeim, eða halda menn að þau verði svo skemmtileg, þegar hin nýja landsstjórn fer að rita í þau, að þau komist þá á hvert heimili? — Jeg hygg, að ekki muni nú fremur en áður næg trygging fyrir, að það verði kunnugt almenningi, sem auglýst er í Stjórnartíðindunum.

Í þriðja lagi er það, að kjósendurnir eiga eigi að kjósa menn, heldur skrár. Kjósandinn á að segja: Jeg kys einkunnartölu t. a. m. 60. Ef kjósendurnir hafa eigi sjálfir samið tillögu-skrár, neyðast þeir því til að kjósa menn, sem þeir eigi vilja hafa; þeir velja þá reyndar sjálfsagt þær skrár, sem þeim líka flestir já; en þótt þeir velji þær skrár, sem fæst er af þeim mönnum á, sem þeim mislíkar, þá ná þeir samt eigi fyllilega rjetti sínum; eða þá í annan stað, að þeir neyðast til að kjósa tillöguskrá, sem færri nöfn en 12 eru á, en þá neyta heldur eigi fyllilega kosningar-rjettar síns. Þetta getur leitt til þess, að margir fælist frá að kjósa og neyti eigi atkvæðisrjettar síns.

Þá er hið fjórða, að telja saman atkvæði og finna út, hverjir kosnir verði; skal þá við hafa hlutfalls-kosningaraðferðina. Viðvíkjandi þessu skal jeg geta þess, að 1875 var í stjórnarfrumvarpi til þingskapa stungið upp á, að viðhafa sams konar aðferð við nefndarkosningar í þinginu, en þá var sú uppástunga felld, vegna þess, að slíkt fyrirkomulag þótti þá of örðugt fyrir þingmenn að setja sig inn í, og þótti heldur ekki eiga við hjer. Það sem 1875 þótti of flókið fyrir þingmenn að eins í nefndarkosningum, þykir nú auðvelt og gott í alla staði fyrir alla alþýðu.

Hjer stendur enn fremur, að aðalkjörstjórnin skuli telja saman fjölda atkvæða þeirra, sem hver tillöguskrá hefir fengið, og skuli þeim atkvæðafjölda, sem hver tillöguskrá fær, deilt með hlutfallstölunni, en sú heila tala, sem þá kemur út, sýni, hve margir eru kosnir á hverri skrá. Það er

þá gengið út frá því, að þegar skipt er, komi ávallt út heil tala. En ef mikill áhugi er á kosningunum, má gera ráð fyrir, að tillöguskrárnar verði fjölda margar, að minnsta kosti ein úr hverjum hrepp, og margar úr Reykjavík, alls allt að 200; en setjum, að þær yrðu ekki nema 100; þá getur samt vel komið fyrir, að enginn þeirra fái svo mörg atkvæði, að atkvæðafjöldinn verði meiri en hlutfallstalan, ef hún er há. Jeg skal taka dæmið, sem sýnt er í nefndarárátti Ed. um þetta frumvarp, og setja tölu þeirra, sem neyta kosningar-rjettar síns, 6600, og hlutfallstöluna 550, en þá er engin víska fyrir, að neip tillöguskrá, ef þær eru 100 eða fleiri, fengi 550 atkvæði; að vísu gæti það verið, en hitt er þó líkleggra, að eigi kæmi heil tala út, að minnsta kosti mjög opt, og þá gæti svo farið, að enginn þingmaður yrði kosinn til efri deildar. Sömuleiðis getur það komið fyrir, þótt tillöguskrárnar sjeu fáar, að atkvæðafjöldinn verði eigi nógu mikill; jeg skal halda mjer við sama dæmið: tillöguskrárnar eru 5, af þeim er ein með 1 nafni, önnur með 2 nöfnum, 3 með 4 nöfnum, og fengju nú þessar 5 skrár öll atkvæði, þá verða að eins 7 menn kosnir til Ed. Þetta sýnir nægilega, að aðferð þessi fullnægir ekki kröfum þeim, sem gjöra á til hennar. Yfir höfuð verð jeg að álíta, að þessar hlutfallskosningar gefi eigi tryggingu fyrir, að kosningar fari vel fram. Dæmi: nú væri maður í Reykjavík, sem menn hefðu illt auga á út um land, en sem einhverjir vildu koma að; þá þyrftu þeir eigi annað en setja nafn hans efst og svo eintóm góð nöfn fyrir neðan, því þá hefði sú tillöguskrá góð líkindi til að fá mörg atkvæði, og sá efsti bezta útlit fyrir að verða kosinn. Margt fleira er um frumvarp þetta að segja, þó eigi sje það mjög áriðandi. Þó skal jeg minnast á tímatakmarkið. Það er ákveðið, að kosningar til Ed. skuli fram fara 1. júlí; þá er eptir að senda allar tillöguskrárnar til ráðgjafa, halda aðalkjörþingið og koma síðan tíðindum um, hverjir kosningu hafi hlotið, út um allt land, áður en kosningar til Nd. fara fram.

í september. Eptir núverandi póstgöngum getur þetta orðið mjög örðugt og enda ókleyft; það gæti því vel farið svo, að þeir, sem hefðu boðið sig til Ed., er. næðu eigi kosningu, gætu eigi boðið sig fram til Nd., en það virðist mjer mjög óheppilegt fyrirkomulag.

Mjer sýnast svo miklir gallar á frumvarpi þessu, að ef þessi þingdeild samþykkir það óbreytt, þá gjörir hún það í því fulla trausti, að það aldrei verði að lögum.

Jeg tók það fram við 2. umræðu stjórnarskrárinnar, að hún væri svo ófullkomin, hvað ákvæðum um kosningarnar viðvjeði, að ef kosningalögin, sem þyrftu henni til uppfyllingar, yrðu einhverra orsaka vegna svo úr garði gjörð, að þau gætu eigi náð konunglegri staðfestingu, að þá gætu þau vel orðið henni að fótakefi, og því væri óráð, að sleppa ákvæðum um kosningar út úr stjórnarskrárfrumvarpinu; og nú gefst færi til að sjá mót á því.

Benidikt Sveinsson : Jeg skal geta þess og játa það, að þegar jeg kom inn í þingsalinn, var hinn hæstv. landsh. þegar búinn með allmikið af ræðu sinni, og get jeg því eigi tekizt á hendur að svara greinilega hinum einstöku atriðum í ræðu hans, og það því síður, sem jeg í þessu augnabliki ekki get dæmt um, hvort jeg álitu heppilegt eða nauðsynlegt, að stinga upp á breytingum við frumvarpið samkvæmt því sem hann benti til; en það getur þó eigi orðið hjeðan af fyr en við 3. umræðu, og skal jeg þangað til yfirvega nákvæmlega, hvort nokkrir þeir agnár sjeu á frumvarpinu, sem mjer virðist nauðsynlegt að nema burtu með breytingartillögum við 3. umr.

Jón Jónsson : Hæstv. landsh. lýsti yfir því, að frumvarp þetta væri allt annað en fullkomið, og að sig furðaði því á, að eigi skyldu vera komnar fram breytingartillögur. Einn gallinn, sem hann taldi á frumvarpinu, var sá, að kosningarrjettur til Ed. væri nokkur annar en til Nd.; en jeg get eigi litid svo á. Jeg hef allt af skilið ákvæðin um þetta efni í kosningarlögunum og stjórnarskránni frá 1874 svo, að menn þyrftu að hafa verið eitt ár heimilisfastir í

því kjördæmi, þar sem þeir eru teknir upp á kjörskrá, og sama skilning legg jeg í orð þessa frumvarps. Ef kjósandi til dæmis hefir vistaskipti og flytur úr einu kjördæmi í annað, en það er optast á vorin, þá skil jeg svo, að kjósandi megi neyta kosningarrjettar síns þar, sem hann stendur á kjörskrá, sem kosið er eptir, jafnvel þótt hann, þá er kosningin fer fram, eigi heimili í öðru kjördæmi. Ef sá skilningur minn er rjettur, þá er skilyrðið sama.

Viðvíkjandi auglýsing framboðsins er það mín meining, að nóg sje, að hún sje prentuð í einu blaði.

Hvað það snertir, að kjósendur mundu nota sjer það, að setja þann efst á blað, sem þeir vildu helst koma að, þá er það sjálfsagt, enda er það einmitt tilgangur laganna. Hæstv. landsh. tók til dæmis, að Reykvíkingar kynnu að koma að manni, sem mönnum út um landið væri ógeðfellt að kæmist að; jeg sje eigi neitt háskalegt við það; því ef sá maður hefði talsverðan flokk með sjer, þá væri rjett, að sá flokkur kæmi einum manni að í hlutfalli við aðra; hinir 11 stæðu auðvitað á öðrum tillöguskrám, svo þeir, sem þá vildu kjósa, þyrftu eigi að gefa tillöguskrá Reykvíkinga atkvæði sitt.

Hæstv. landsh. talaði um, hve mikill fjöldi af tillöguskrám gæti orðið, og að svo gæti farið, að engar heilar tölur kæmu út; en frumvarpið talar um, hvað þá skuli gera, nefnilega kjósa eptir brotum. Reyndar gerir frumvarpið eigi beinlínis ráð fyrir því, að engin heil tala komi út, en það er auðsætt, að ef svo færi, þá yrði kosið eptir tómun brotum.

Hvað naumleik tímatakmarksins viðvíkur, þá er það ætlun mín, að tíminn sje nægilegur, enda þótt hann megi ef til vill eigi skemmri vera. Vjer vonum líka allir, að samgöngur fari fremur batnandi er stundir líða.

Að menn eigi hafa komið fram með neinar breytingartillögur, mun einkum vera af þeirri ástæðu, að ef gerðar væru breytingar við frumvarp þetta, þá mundi það leiða til þess, að það yrði eigi útrætt á þessu þingi vegna

þess, að nú er orðið svo áliðið þing tímann, og það er einmitt samkvæmt orðum hæstv. landsh. við 2. umræðu stjórnarskrárinnar, þar sem hann talaði um þá eyðu, sem í hana væri vegna þess, að ákvæði um kosningar vantaði í hana, að mönnum þykir ófært, ef kosningalögin geta eigi fylgt henni. Jeg verð líka að álíta, að hæstv. landsh. hefði sýnt máli þessu enn meiri velvild, ef hann hefði komið fram með þessar athugas. í Ed., þegar nógur tími var til að laga, en nú er tíminn orðinn svo naumur, að ef tilögur hæstv. landsh. væru teknar til greina, þá virðist mjer það sama og að fella frumvarpið gersamlega, en jeg fæ ekki sjeð, að þó ýms atriði frumvarpsins kynnu að geta farið betur á annan hátt, að það eigi að verða því að dauðameini, einkum þar, sem stjórnarskráin yrði ófullkomin, ef þetta frumvarp fylgdi eigi með henni.

Landshöfðingi : Viðvíkjandi því, sem h. þm. Norður-Þing. (J. J.) sagði, að mjer hefði verið nær að koma með þessar athugas. þegar frv. var til umr. í Ed., hefði jeg viljað koma því til leiðar, að það yrði aðgengilegt, þá skal jeg taka það fram, að frá stjórnarinnar hálfu er engin ástæða til þess að styðja að því, að þetta frv. gangi fram, þar eð það byggist á því fyrirkomulagi á hinn æðstu stjórn Íslands sjerstöku mála, sem stjórnin hefir lýst yfir, að hún geti aldrei gengið að. Að öðru leyti tók h. þm. eigi mikið fram móti mjer, sem þörf er á að svara. Það var þó fyrst það, er jeg sagði, að kosningarrjettur væri annar til efri deildar eptir ákvæðum frumv. en til neðri deildar; þá skýrir h. þm. frá, að svo sje eigi, því vistaskipti sje á vorin og þá eigi sá, er vistferlum fer, kosningarrjett þar, sem hann var áður en hann flutti. Mjer er nú fyrst og fremst ekki kunnugt um, að það fólk, er vistferlum flytur, standi á kjörskrá; jeg veit ekki til, að vinnufólk sje nokkurn tíma á kjörskrá, og annað fólk flytur sig ekki vistferlum, eptir málvenju nú. En viðvíkjandi því, að heimild væri fyrir, að neyta þar kosningarrjettar, er flutt var burt frá, þó fullt ár væri ekki liðið, þá er slíkt alveg rangt, ogekkí viðhaft, að því er jeg þekki, t. d.

ekki hjer í Reykjavík; síðast núna í vor voru hjer 2 menn, annar kennari við presta-skólann og hinn kennari við latínuskólann, sem ekki höfðu verið hjer fullt ár og höfðu því hvorki kosningarrjett hjer nje þar sem þeir höfðu verið næst á undan. Eptir mínum skilningi á kosningarlögnum eða ákvæðum þeirra getur það opt komið fyrir, að sá, sem ekki hefði kosningarrjett til neðri deildar, hefði þó kosningarrjett til efri deildar, ef kjördæmið til efri deildar kosninga á að ná yfir land allt, eins og beinast liggur við að skilja ákvæði frumv. Þetta er reyndar ekki ljóst í frumv., því að þar er kjördæmi í þrennum skilningi; til neðri deildar kosninga er hvert sýslufjelag og bæjarfjelag kjördæmi, en til efrideildarkosninga er ýmist allt landið eitt kjördæmi eða hreppur er nefndur kjördæmi; þetta er villandi, því að það getur þá skilizt svo, sem sá, er kosningarrjett hafi, þurfi til þess að hafa verið eitt ár í hreppnum eða kaupstaðnum. Áðrar mótbárur h. þm. voru eigi þess eðlis, að jeg þurfi að eyða orðum um þær.

Jón Jónsson : Jeg vil að eins gera grein fyrir því, hvað jeg meinti með »vist» og »vistferli»; jeg skil þau orð eins og þau eru höfð í forna málinu, sama sem vera og skipti á verustöðum. (*Landsh.* : Jeg hjelt hjer væri talað daglegt mál).

Grimur Thomsen : Mjer heyrðist h. 2. þm. Eyf. (B. Sv.) vera tilleiðanlegur til að taka til greina athugasemdir þær, sem gerðar hafa verið við frv. þetta, og mäske koma með breyt. till. til 3. umr.; en annar h. þm. áleit þar á móti, að ekki mundi gerlegt, að breyta frv., sökum naumleika tímams. Jeg skal nú játa, að þetta frv., að því er snertir kosningar til efri deildar, lýsir ekki litlu hugviti af hálfu þess manns, sem hefir samið það; en jeg verð þó að taka það fram, að sumt um kosningarnar til efri deildar er mjer óljóst og vil því mæla nokkur orð frekar til að fá skýringar um, hvernig sumar af þessum ákvörðunum verði framkvæmdar í verkinu, en ekki til þess að rengja, að þær sjeu vel hugsaðar og vel framkvæmanlegar.

Jeg skal þá fyrst taka það fram, að allar tillöguskrár eiga að vera komnar í hendur ráðgjafa „að minnsta kosti 15 vikum áður, en kosning á fram að fara“, með öðrum orðum: 15 vikum fyrir 1. júlí, eða, þegar talið er aptur á bak, 14. eða 15. marz, sem þá verður nokkru áður en, eptir frumv., á að vera búið að leggja úrskurð á, hverjir hafi kosningarrjett, því að í frumv. stendur, að allt skuli útkljáð, er snertir kosningarrjettinn, fyrir marzmánaðlok. Á hálfum mánuði á ráðgjafinn þá að vera búinn að taka á móti öllum tillöguskránum, og gæti þá verið, að einhverjir hefðu skrifað undir tillöguskrár, sem ekki hefðu kosningarrjett. Nú vildi jeg spyrra: hvort þær tillöguskrár, sem einn eða fleiri, er ekki hafa kosningarrjett, hafa skrifað undir, eru gildar? Þetta er hið fyrsta, sem jeg vil vekja máls á móti þessu frumv. Næsta mótbára mín er þó stærri og þýðingarmeiri. Jeg held mjer við dæmið í nefndaráliði efri deildar, og geri ráð fyrir, að kosningarrjett hafi rúmir 8000 menn, en 6600 af þeim neyti kosningarrjettar síns; nú rita 20 undir hverja tillöguskrá og 12 þingmannaefni standa á hverri skrá; þá koma til ráðgjafans 330 tillöguskrár. Öllum þessum mörgu tillöguskrám á ráðherrann nú að ráða niður og gefa hverri þeirri einkunnartölu eptir þeirri röð, sem þær koma í til hans; síðan á hann að birta allar skrárnar ásamt nöfnum undirskrifenda í fyrsta blaði B-deildar Stjórnartíðindanna. Mjer er ekki kunnugt um, hvað langur tími gengur til að prenta Stjórnartíðindin nú; en af því jeg hefi reiknað út, að tillöguskrárnar, eptir því dæmi, sem jeg hefi tekið, taka upp nærri 20 arkir prentaðar, þá ímynda jeg mjer, að til prentunar á þeim gangi 8 til 10 vikur, og er þá komið að malmánaðarlokum; þá er eptir að eins einn mánuður til að senda tillöguskrárnar út um land allt, og get jeg vel ímyndað mjer, að á þeim tíma kæmüst skrárnar ekki fyr en of seint til hinna fjarlægustu sveita. Ímyndi hver h. þm. sjer nú, að hann sje á kjörfundi, þar sem kjósa á eptir þessu frv. Kjörstjórnin

hefir liggjandi fyrir sjer á borðinu 20 arka tillöguskráabók, og í þessa bók eiga allir kjósendur, hver eptir annan, að ganga til að leita að þeirri skrá, er hann vilji greiða atkvæði sitt með. Hversu greiðlega og hversu reglulega halda menn, að slíkur kjörfundur mundi gangi? Það væri því nauðsynlegt, að tillöguskrárnar lægju frammi nokkra daga, til þess að kjósendurnir gætu kynnt sjer þær og ráðið með sjer, hverri þeirra þeir gefi atkvæði sitt á kjörfundinum. Nú segir 25. gr., að kosning til efri deildar skuli fram fara 1. júlí, og að heuni lokinni skal senda allar tillöguskrár aptur til aðalkjörstjórnarinnar í Reykjavík, ásamt eptirritum úr öllum kjörbókum. Til þessa gengur einn mánuður. Þegar skjöl eru komin til Reykjavíkur, verður komið fram í ágúst mánuð; þá þarf aðalkjörstjórnin eigi svo lítinn tíma til að telja saman atkvæði þau, er greidd hafa verið um land allt, og deila þeirri tölu, sem út kemur, með tölu þingmanna þeirra, er kjósa skal, til þess að finna hlutfallstöluna o. s. frv.

Þegar þess er gætt, að bankastjórnin þarf, eptir því sem sagt er, heilan dag til að skrifa tvö nöfn undir 1000 seðla, þá má ráða þar af, að aðalkjörstjórnin ekki mundi geta verið búin með þenna starfa sinn fyr en seint í ágúst mánuði. Nú er svo ákveðið, að kosningar til neðri deildar skuli fram fara í september mánuði, en eptir því, sem jeg hefi áður sýnt fram á, geta úrslit kosninganna til efri deildar ekki orðið kuun um allt land fyr en í september mánaðarlok, og þannig er ómögulegt, að þeir, sem ekki hafa náð kosningu til efri deildar, geti verið í boði til kosningar til neðri deildar, sem opt getur verið mjög óheppilegt. Jeg verð því að álíta, að það væri mjög æskilegt, ef mögulegt yrði, tímans vegna, að breyta tíma-ákvörðunum í þessu frv., og jeg ímynda mjer, að ef h. þingdm. meiri hlutans finna, að þetta, sem jeg hefi tekið fram móti því, sje á rökum byggt, og þeim finnst ástæða til, að ráða bót á þessum agnúum, með breytt. till. til 3. umr., þá megi með litlum afbrigðum frá þingsköpunum ræða málið enn í einni umr. í efri

deild. Mjer er full alvara með þær bendingar, sem jeg nú hefi gefið, og jeg hygg, að ef h. þingdm. vilja yfirvega þessi atriði í frumv., þá muni þeir sjá, að þau verði mjög erfið í framkvæmdinni.

Þorleifur Jónsson: Jeg skal ekki fara mikið út í mótbárur þær, sem komið hafa fram móti þessu frumv., en get þess, að jeg, eins og h. 2. þm. Eýf. (B. Sv.), mun ihuga þær nákvæmlega til 3. umr. Í þetta sinn vil jeg að eins gefa eina upplýsingu viðvíkjandi því, sem hæstv. landsh. sagði um kosningarrjett þeirra, er flyttu sig vistferlum úr einu kjördæmi í annað. Hann sagði, að sá, sem flytti sig vistferlum úr kjördæmi, er hann hefði kosningarrjett í, á undan kjörfundi, hann gæti ekki neytt kosningarrjettar síns í því kjördæmi, er hann hefði flutt úr. Jeg vil gefa þá upplýsingu, að þó þessari reglu kunni að vera fylgt sumstaðar, þá er henni þó ekki fylgt alstaðar við kosningar. Jeg veit að minnsta kosti af einu kjördæmi, þar sem henni hefir ekki verið fylgt. Jeg hefi sjálfur fengið að kjósa í því kjördæmi, sem jeg var fluttur úr, nefnilega Húnavatnssýslu. Jeg var í fyrra færður þar á kjörskrá, sem gilda átti frá 1. júlí 1885 til 30. júní 1886; síðan fluttist jeg vistferlum úr kjördæminu, en í vor var jeg staddur á kjörfundi í Húnavatnssýslu og kaus þar til alþingis, af því jeg stóð á kjörskránni; enda álit jeg þessa reglu eðlilega í alla staði, og ekkert á móti því, að henni sje fylgt, og það því fremur, sem hún getur ekki, að ætlun minni, komið í bága við kosningarlögin.

Landshöfðingi: Jeg verð enn að halda því fram, að þessi aðferð við kosningar, sem nú var rætt um, sje alveg röng. Kosningarlögin gera beinlínis ráð fyrir, að hver kjósandi kjósi í því kjördæmi, þar sem hann er búsettur, og þau segja hreint og beint, að hver kjósandi eigi að hafa verið eitt ár í kjördæminu til þess að geta haft þar kosningarrjett. Hafi maður því ekki verið heimilisfastur í kjördæminu eitt ár, þá er kosning fer fram, getur hann ekki átt þar kosningarrjett.

Alpt. B. 1886.

Af því að 2 h. þingdm. hafa látið í ljósi, að þeir mundu yfirvega mótbárur þær, er fram hafa komið gegn frumv., og látið á sjer skilja, að þeir mundu koma með breytt.till. til 3. umr., ef þeim fyndust þessar mótbárur á rökum byggðar, þá vil jeg enn leyfa mjer að benda á einn agnæa á þessu frumv. Jeg álit, að sú skipting kjördæmanna, sem ákveðin er í þessu frv. nú við kosningar til neðri deildar, sje mjög ósamngjörn og jafnvel ranglát. Eptir núgildandi kosningarlögum skulu kosnir 2 menn fyrir stærstu sýslurnar, og er með því reynt að koma sem mestum jöfnuði á kosningarrjettinn eptir kjósendatölunni. Vestmannaeyjasýsla ein er betur sett en aðrar sýslur í þessu tilliti, þar sem svo fáir menn hafa þó rjett til að kjósa einn þingmann. En eptir þessu frumv. hefir hvert sýslufjelag og bæjarfjelag, að undantekinni Árnessýslu, rjett til að kjósa einn þingmann. Þetta álit jeg ranglátt. Jeg álit það ranglátt, að lítil kaupstaður með 500 til 600 manns skuli hafa rjett til að kjósa jafnmarga á þing, eins og sýslur með 5000 til 6000 manns. Þessar ákvarðanir get jeg ekki fellt mig við, og álit, að nauðsynlegt væri að laga frumv. í þessu efni. Hver þingmaður ætti að »representera» svo jafna tölu kjósenda, sem unnt væri. Alveg jöfn þyrfti talan auðvitað ekki að vera og gæti ekki orðið, en það ættu ekki að vera tífalt fleiri í einu kjördæmi en öðru, um einn þingmann, eins og yrði eptir þessu frumv.

Atkvæðagr.:

1. gr. frv. samþ. með 13 atkv.	
2. og 3. gr. — — — 15 — hver.	
4. gr. — — — 14 —	
5.—17. gr. — — — 13 — hver.	
18. gr. — — — 12 —	
19. gr. — — — 13 —	
20. gr. — — — 15 —	
21. gr. — — — 14 —	
22.—27. gr. — — — 13 — hver.	
28. gr. — — — 12 —	
29. gr.—30. gr. frv.— — 13 — hver.	
31.—33. gr. — — — 12 — hver.	

25 (13. okt.).

34. og 35. gr. frv. sp. með 13 atkv.

36.—50. gr. — — — 15 — hver.

51. gr. — — — 14 —

52.—57. gr. — — — 15 — hver.

„Ákvæði um stundarstakir“ samp. með 13 atkv.

Frumv. vísað til 3. umr. með 19 atkv.

Tillaga til þingsályktunar um verndun fiskiveiða landsmanna gegn yfirgangi út-anríkisfiskimanna (111); hvernig ræða skuli.

Forseti stakk upp á einni umræðu, sem var samþykkt.

**Tuttugasti og annar fundur, þriðju-
dag 24. ág. kl. 12.** Allir á fundi, nema þingm. Vestm., sem var sjúkur.

Fyrirspurn um landsbankann (113).

Flutningsmaður (Þorleifur Jónsson): Eins og h. þingdm. sjá, er fyrirspurn þessi í þrem liðum.

1. liðurinn er: „Hvers vegna framkvæmir landsbankinn ekki þau ætlunarverk, sem 8. gr. bankalaganna hefir sett honum?“ Störf þau, sem bankinn á að hafa, eru talin í 6. gr. bankalaganna. Jeg skal þá byrja á 1. lið 6. gr., og taka svo hvern liðinn af öðrum.

1. tölul. 6. gr. segir, að bankinn eigi „að taka við peningum sem innláni, eða með sparisjóðskjörum, á dálk eða á hlaupareikning; en þetta starf bankans er útilokað með 15. gr. bankareglugjörðarinnar, að minnsta kosti fyrst um sinn. Að banka-reglugjörðin skuli útiloka þetta starf bankans, er illt og óhagkvæmt, bæði fyrir bankann sjálfan og þá menn, sem hafa peninga afgang og vilja koma þeim á rentu. Ef til vill geta menn haft eina ástæðu til að útiloka þetta starf frá bankanum, þá ástæðu, að ekki sje vert, að bankinn taki að sjer að ávaxta fje annara, meðan hann hefir nóg fje sjálfur til að lána út; þessi ástæða er í fljótu bragði allálitleg, en þegar betur er aðgætt, sjest, að hún er þýðing-
arlaus. Þeir menn, sem hafa peninga af-
ganga, vilja víst fæstir leggja þá í kistu-
handraðapp, þar sem þeir liggi ávaxtar-

lausir. Nei, þeir fara með þá annaðhvort í sparisjóð og láta hann ávaxta þá, eða þeir lána þá einhverjum lánþurfanda. Ef sparisjóðurinn fær peningana, þá lána hann þá að líkindum einhverjum lánþurfanda. Þeir, sem fá þessa peninga, annaðhvort hjá sparisjóði eða beinlínis hjá þeim, sem hafa peningana aflögum, fara þá ekki í bankann til að fá lán. Afleiðingin af því, að bankinn útilokar þetta starf, verður því sú, að hann lána þeim mun minna, sem nemur þeirri upphæð, er menn fá að láni hjá sparisjóðnum eða einstökum mönnum. En þetta er ekki hin eina afleiðing af útilokun þessa starfs. Ef bankinn gegndi þessu starfi, þá væri það mjög hagkvæmt, bæði fyrir menn, er hafa peninga afgang, og eins fyrir bankann sjálfan. Menn eiga hægra með, og mönnum hlýtur að þykja vissara, að leggja peninga sína í bankann en í sparisjóði, eða lána þá einstökum lánþurfendum. Við þennan hag fara menn á mis, og bankinn sjálfur fer á mis við þann hag, sem hann gæti haft af því, að lána út það fje, sem hann gæti tekið inn, því að hann tæki auðvitað hærri rentu af því, sem hann lánaði út, en hann gæfi af því, sem inn í hann væri lagt, og græddi þannig talsvert á innlögum. Auk þessa má enn fremur taka það fram, að það er mjög áriðandi fyrir bankastjórnina, að kynnast efnahag manna, og yfir höfuð viðskiptalífi landsmanna. Að taka á móti innlögum, er nú einmitt eitt meðal til þess, að bankastjórnin gæti aflað sjer þessa kunnugleika. Þessi kunnugleiki er, eins og jeg sagði, mjög mikilsverður, því að þeir, sem á einum tíma leggja inn í bankann, geta endrar nær komizt í önnur viðskipti við hann, t. a. m. leitað láns úr bankanum eða gengið í ábyrgð fyrir aðra lánbeiðendur, og þá getur opt verið áriðandi, að þekkja efnahag þeirra. Það er því að mörgu leyti mjög óhagkvæmt og skaðlegt, bæði fyrir bankann og landsmenn, að útiloka þetta starf, sem 1. tölul. 6. gr. bankalaganna ætlar bankanum.

Næsta starf bankans eptir 6. gr. er það, „að kaupa og selja víxla og ávísanir, hvort

sem þær eiga að greiðast heldur hjer á landi eða erlendis, útlenda peninga, banka-seðla, brjefpeninga og auðseld arðberandi verðbrjef. Þetta starf útilokar banka-reglugjörðin að vísu ekki, en í framkvæmdinni er það alveg útilokað. Jeg þarf ekki að taka það fram, hve nauðsynlegt og hagkvæmt þetta starf er. Það getur opt komið fyrir, að menn hafi í höndum víxil eða ávísun, sem ekki falli í gjalddaga fyr en eptir langan tíma, en að handhafa þeirra liggi á peningum. Væri því hagkvæmt fyrir hann að geta farið í bankann, og selt víxlinn eða ávísunina, og fengið þannig peninga. Á þessu græðir bankinn líka, því hann tæki náttúrliga þá «disconto», sem honum sýndist.

Í viðskiptum við útlönd eru víxlar og ávísanir mjög svo nauðsynlegar og hagfelldar, því þá þyrfti ekki að senda eins mikið af peningum út úr landinu, eða flytja eins mikið af peningum inn í landið, eins og nú, meðan bankinn ekki tekur víxla eða ávísanir. Mikið gæti þá gengið í gegn um bankann með víxlum og ávísunum. Bankinn þyrfti því að standa í sambandi við banka erlendis; en jeg veit ekki til, að neitt hafi verið gert til að koma bankanum hjer í samband við banka erlendis. Það væri þó mjög svo nauðsynlegt, að hann kæmist hið allra fyrsta í samband við banka í Danmörku, Skotlandi og jafnvel Ameríku, og víðar. Ef bankinn hjer stæði í sambandi við banka, t. a. m. í Edinborg, þá þyrfti Slimon ekki að láta flytja hingað nema lítills háttar af peningum, og gæti þá losast við þá ábyrgð, sem hann þarf að greiða fyrir sending á hinum miklu peningum, sem hann flytur hingað til lands árlega, og þeir, sem fá hingað vörur frá Englandi eða Skotlandi, og borga þær með peningum, gætu borgað þær með víxlum frá bankanum hjeðan.

Jeg þarf annars ekki að tala meir um nauðsyn þessa starfs; jeg hefi að eins tekið þessi dæmi; en að telja upp alla þá kosti, sem þetta starf bankans befir, ætla jeg mjer ekki að gera, enda er það óþarfi, því

að það er gengið út frá því í bankalögunum sjálfum, að þetta starf sje mjög nauðsynlegt, og úr því það er svo, er lítt skiljanlegt, hvers vegna það er útilokað í framkvæmdinni.

Þá kemur 3., 4. og 5. liður 6. gr. bankalaganna; en þau störf, sem þar eru nefnd, hefir bankinn þegar tekið að sjer að nokkru leyti, og get jeg því hlaupið yfir þessa liði að svo stöddu, en skal minnst á þá, er jeg tala um annan lið fyrirspurnarinnar.

Þá kemur 6. tölul. 6. gr.; þar er sagt, að bankinn skuli hafa það starf, «að veita lánstraust gegn handveði eða sjálfsskuldarábyrgð». Þetta er það, sem kallað er á útlendu máli «Kassecredit», sem er í því fólgið, að í staðinn fyrir að lántakandi taki á móti öllu láninu í einu, þá er hann skrifaður (crediteraður) fyrir lánupphæðinni í bókum bankans, og getur hann svo tekið það út eptir þörfum, annaðhvort með ávísunum eða í peningum. Þetta getur opt verið mjög hagfelld fyrir þann, sem fær lán, enda eru kostirnir, sem settir eru fyrir því líku láni, miklu hagkvæmari en ella. Bankinn ætti því að takast þennan starfa á hendur sem fyrst.

Þá kemur 2. liður fyrirspurnarinnar; hann hljóðar þannig: «Hvers vegna lánar bankinn ekki móti trygging í húsum annarstaðar en í Reykjavík, eða móti sjálfsskuldarábyrgð annara en þeirra, sem búsettir eru í Reykjavík eða í nágrenni við hana». 6. gr. bankalaganna segir, að bankinn skuli lána gegn tryggingu í fasteign, en 11. gr. reglugjörðarinnar segir, að bankinn veiti lán gegn tryggingu í fasteign, þó ekki gegn tryggingu í húsum annarstaðar en í Reykjavík. Með þessu er eins og gengið út frá því, að hús fyrir utan Reykjavík sjeu lítills sem einskis virði, úr því að ekkert lán fæst út á þau. En það eru öll líkindi til, að hús utan Reykjavíkur geti verið eins auðseld og hús í Reykjavík, t. a. m. váttryggð hús á Ísafirði og Akureyri. Að minnsta kosti er þó eitthvert verð í húsum fyrir utan Reykjavík, svo að bankinn ætti þó að geta lánað eitthvað út á

pau. Annars á alla ekki við, að rígskorða þetta í reglugjörðinni. Að binda lán gegn húsum við stað, er mesta fásinna. Rjettast væri, að í reglugjörðinni stæði ekki annað um þetta efni, en að bankinn láni gegn tryggingu í fasteign. Er því eðlilegast, að það væri látið vera komið undir dómi bankastjórnarinnar í hverju einstöku tilfelli, hvort veðið sje svo gilt og gott, að vert væri að lána upp á það; en að binda það við stað, álit jeg alveg ófært. Sama er nú að segja um lán gegn sjálfskuldarábyrgð. Það ætti að vera komið undir álit bankastjórnarinnar í hverju einstöku tilfelli, hvort ábyrgðarmennirnir eru gildir og góðir. En það er þó ekki svo, því að eptir 13. gr. reglugjörðarinnar lána bankinn því að eins móti sjálfskuldarábyrgð, að ábyrgðarmennirnir sjeu búsettir í Reykjavík eða í nágrenni við hana. Þessi regla er nú enn fráleitari en hin, um lán gegn húsum. Geta ekki menn úti um landið verið eins gildir og góðir ábyrgðarmenn, eins og menn hjer í Reykjavík? Hver skyldi neita því?

4. liður 6. gr. segir, að það skuli vera starf bankans, að lána fje gegn handveði; en eptir 14. gr. reglugjörðarinnar tekur bankinn ekki að sjer annað handveð en arðberandi verðbrjef, og fyrir þessari takmörkun er færð sú ástæða, að bankinn hafi ekki húsnæði, er með öllu sje óhætt fyrir eldsvoða. Skyldi það hús, sem bankinn nú hefir, vera með öllu óhætt fyrir eldsvoða til að geyma arðberandi verðbrjef? Líka má spyrja: hve nær fær bankinn það hús, er með öllu sje óhætt fyrir eldsvoða? Það verður víst ekki fyrst um sinn. Jeg skil ekki, að hann fái nokkurn tíma slíkt hús, eptir því byggingarlagi, sem hjer tíðkast. Það verður æfinlega eitthvað í því, sem getur brunnið. Það lítur líka svo út, sem gengið sje út frá því, að handveð sje ekki annað en eitthvað það, sem geymt verður í bankahúsinu; en handveð getur líka verið í öðrum húsum. Það geta verið vörubýrgðir, sem geyma má í aflokuðum rúmum og forsigluðum vöruhúsum, svo eigandi taki ekki af þeim og selji.

Loks skal jeg minnst á 3. lið fyrirspurnarinnar; hann er þannig: »Hvers vegna gerir bankastjórnin mönnum viðskipti við bankann mjög svo ógreið og óhagkvæm, með því meðal annars, að hafa ekki bankann opinn nema að eins tvisvar sinnum í viku, 2 tíma í hvert skipti, og taka jafnan rentu af lánum fyrirfram fyrir eitt ár?». Þegar þetta var samið, var bankinn opinn að eins tvisvar sinnum í viku; en síðan hefir verið auglýst, að hann yrði um tíma opinn alla vikuna, nema á mánudögum; en hvað lengi stendur það? Hver veit nema þeir duttlungar detti í framkvæmdarstjórnann, að loka bankanum bráðum aptur, nema tvisvar eða einu sinni í viku. Þetta athæfi framkvæmdarstjórnans gerir mönnum fjarskalega örðugleika og skaða. Menn, sem koma hingað langt að, í þeim erindum, að skipta við bankann, hljóta því opt og einatt að bíða hjer viku eða meira, þangað til þeir fá sig afgreidda. Þegar bankinn ekki er opinn nema á þriðjudögum og föstudögum, eins og hann hefir verið að undanfögnu, þá hlyti maður, sem kæmi síðara hluta þriðjudags, eptir að búið er að loka bankanum þann dag, að bíða eptir afgreiðslu til föstudags, og á þó ekki víst að verða afgreiddur þann dag, því þá getur viljað svo til, að svo margir sjeu fyrir, að ekki sje hægt að afgreiða hann á þessum stutta tíma, sem bankinn er opinn í hvert skipti; það hafa ekki verið nema 2 klukkustundir að undanfögnu. Þetta athæfi er alveg óafsakanlegt, og gerir lántakendum viðskiptin við bankann bæði ógreið og kostnaðarsöm. Kostnaður sá, sem lántakendur hafa haft, áður en þeir koma í bankann, er þó svo mikill, að ekki er á hann bætandi, og sízt ætti framkvæmdarstjóra að haldast uppi eins og að leika sjer að því, að auka lántakendum kostnað. Það er eins og bankastjórnin hafi ekkert gætt að, hve kostnaðarsamt lántakendum er lánið úr bankanum. Þeir, sem lána úr bankanum gegn fasteign, verða fyrst að fá hjá sýslumanni vottorð úr afsals- og veðmálabókunum, og borga það; síðan fá skipaða virðingamenn, og borga fyrir það. Enn frem-

ur þurfa þeir að borga virðingarmönnum fyrir virðingargjörðina. Eptir það gera þeir sjer, ef til vill, ferð margar dagleiðir hingað, og þegar hjer er komið, verða þeir að biða marga daga eptir svari, og loks er tekin renta fyrirfram fyrir eitt ár eða meir. Það er auðsjeð á öllu þessu, að það er ekki hagur eða hægð lántakenda, sem bankastjórnin hefir fyrir augum, heldur hagur bankans og hægð og makráð sjálfrar sín. Þá er það ekki lítil ósanngirni, að þó maður borgi lán sitt áður ár er liðið, þá fær hann ekki endurgoldið það, sem hann hefir borgað í rentur fyrirfram. Yfir höfuð ætti bankinn ekki að taka rentur fyrirfram, en ef hann gerði það, ætti hann að bæta rentugreiðendunum það upp með því að borga af rentuupphæðinni eins mikið af hundraði, eins og hann borgaði mikla rentu af innlánum í hvert skipti; en nú er ekki hægt að miða við innlánin, úr því að bankinn fæst ekkert við þau.

Jeg þykist nú hafa bent á ýmislegt, sem finna má að aðgjörðum bankastjórnarinnar, og hefi leyft mjer að stíla fyrirspurnina til hæstv. lðsh., og jeg ber það traust til hans, að hann komi bankastofnuninni í það lag, sem verða megi til sem beztra nota fyrir landsmenn.

Landshöfðingi: Jeg skal geta þess fyrirfram, að landsbankinn er enn þá ekki búinn að starfa í fullar 8 vikur, og því finnst mjer nokkuð snemmt, að fara nú að leggja dóm á, hvernig bankinn leysir af hendi störf sín. Jeg skal gegnumganga fyrirspurnina, eins og h. flutningsm. (Þorl. J.), og taka 1. liðinn fyrst. Við hann gekk flutningsm. gegn um alla liði 6. gr. bankalaganna. Um 1. tölul. hennar, að bankinn taki við peningum sem innláni, sagði flutningem., að í 15. gr. reglugjörðarinnar fyrir landsbankann sje þessi störf útilokuð. En hver, sem les þessa grein, sjer, að þessi störf eru þar ekki útilokuð; þar stendur: »Að því er snertir viðtöku peninga sem innlån eða með sparisjóðskjörum, munu settar sjerstakar aukaákvæðanir við reglugjörð þessa, þegar bankastjórnin sjer sjer fært að fást við það

starfi. Þar er þannig sagt með berum orðum, að bankinn taki á móti innláni, þegar hann sjer sjer það fært. Það sem h. flutningsm. (Þorl. J.) vill því víst finna að, er, að bankinn hafi ekki í þessar 8 vikur sjeð sjer þetta fært, og gefið út þessar aukaákvæðanir. En flutningsm. tók sjálfur fram, að til þess gæti verið ástæða, meðan nógir peningar væru fyrir í bankanum til útláns. En það eru fleiri ástæður til að draga þetta, meðan bankinn er, eins og menn kveða orði, að komast á laggirn-ar. Það er fyrst, að flestum mun kunnugt, að nú hafa eigi margir peninga aflögu til að setja þá beinlínis á vöxtu; en ef menn hafa peninga til þess, þá geta menn í öðru lagi komið þeim á vöxtu í sparisjóðinn hjer, eins áreiðanlega og eins haganlega, og sparisjóðurinn hjer gefur hærri vexti en bankar erlendis gefa vanalega. En þeir, sem þekkja nú til sparisjóðsins hjer, vita, að hann hefir borgað mjög mikið út í ár og fengið lítið inn, og þess vegna hefir hann orðið að taka stóran lán til þess að geta staðið í skilum við þá, er inni hafa átt; því það er óþægilegt fyrir þá, sem leggja inn, ef þeir fá eigi sje sitt bráðlega út, þegar þeir þarfnast þess. Og eins mundi hafa farið, þótt innlán hefðu verið tekin í bankanum; en þar sem hann nú hefir þetta í hyggju, þá er eigi ástæða til að finna mikið að þessu atriði enn þá. Auk þess hefir verið talað um, að koma sambandi á milli sparisjóðsins og bankans, og það verður vonandi innan skamms. Viðvíkjandi 2. lið 6. gr. um, að bankinni kaupi víxla og ávísanir, sagði flutningsm., að það væri raunar ekki útilokað í reglugjörðinni, en hins vegar væri þeim störfum bægt frá af bankastjórninni; en jeg hygg, að flutningsm. hafi eigi verið þessu fullkunnugur. Mjer er það kunnugt, að einn víxill hefir verið boðinn bankanum, og hann hefir verið keyptur; og þar hafa verið boðnar 2 ávísanir, og um aðra þeirra sagði bankastjórnin, að ef hún væri »accepteruð» af greiðanda, þá skyldi bankinn kaupa hana; en hin var »accepteruð», og það var áreiðanlegur maður, sem hana átti að

greiða, og enda keypti hankinn hana. Fleiri slík verðbrjef hafa eigi verið í boði, og engir víxlar til útlanda; en ef svo hefði verið, hefði bankinn að öllum líkindum keypt þá. Að hann sje eigi kominn í samband við útlanda banka, er eigi fullkomlega rjett; hann mun vera að komast í samband við »National»-bankann í Kaupmannahöfn, og er kominn í samband við banka í Hamborg, þó mjer sje eigi vel kunnugir samningarnir milli þeirra, og ef boðizt hefðu víxlar til Skotlands, þá mundi bankinn hafa komið sjer í samband við banka þar. H. flutningsm. sagði, að ef samband væri milli banka á Skotlandi og bankans hjer, þá mundi Slimon eigi þurfa að flytja hingað peninga; en flutningsm. er víst kunnugt, að Slimon flytur hingað árlega peninga svo hundrað þúsund króna skiptir, svo ef bankinn ætti að geta greitt af hendi allt það fje, sem Slimon brúkar hjer, yrði hann að hafa hundruð þúsunda af krónum fyrirliggjandi til taks, en nú hefir bankinn ekki nema 500,000 kr. vinnufje alls, og að liggja með allt það fje til þess að borga með víxla, mundi honum allsendis ómögulegt. Þegar spurningin er um samband milli banka erlendis og banka hjer, þá þarf eigi einungis að sanna, að hjer bjóðist víxlar til útlanda, heldur einnig, að þar bjóðist víxlar hingað; en eins og verzlunin stendur nú, þá er slíks eigi að vænta. Við 3., 4. og 5. tölul. hafði flutningsm. eigi neitt að athuga í sambandi hjer við, en tók þó við 2. lið fyrirspurnarinnar 4. tölul., um láu gegn handveði, og skal jeg svara því hjer þegar. H. flutningsm. sagði, að eptir 14. gr. reglug. lánaði landsbankinn reyndar »fje gegn handveði». En sú ástæða, að »meðan bankinn ekki hefir húsnæði, sem með öllu er óhætt fyrir eldsvoða, tekur hann ekki til sín annað handveð en arðberandi verðbrjef», þótti honum eigi góð, vegna þess, að verðbrjef gætu einnig brunnið, og seint mundi hjer fást það húsnæði, sem með öllu væri óhætt fyrir eldsvoða. En hjer er sá munur á, að verðbrjefum getur bankinn komið fyrir í þeim eldföst-

um skápum og rúmum, sem hann hefir, svo að þeim er óhætt fyrir eldsvoða, og er því engin mótsögn í því, þótt bankinn veiti þeim móttöku, en eigi öðrum munum, sem hann ekki getur ábyrgzt fyrir eldsvoða, og get jeg því eigi sjeð, að þetta sje nein meinbægni af bankastjórninni. Hvað það snertir, að handveð þurfi eigi endilega að vera geymt hjá bankastjórninni sjálfri, heldur einnig hjá veðsetjanda, þá skal jeg geta þess, að þetta gæti í hæsta lagi átt sjer stað hjer í Reykjavík, því að bankastjórnin getur enga trygging haft fyrir því, þótt t. a. m. maður einhverstaðar utan af landi sendi henni lykil að einhverju húsi, sem vörur væru í, er hann vildi fá lán út á, að þá geti svo farið, að eitthvað sje tekið af vörunum á meðan, eða maðurinn hafi annan lykil að húsinu; og í Reykjavík er ótti fyrir eldsvoða nægileg ástæða. Jeg skal í sambandi við þetta minnst á það, að 1883 kom einn þingmaður fram með uppástungu um, að kaupmenn hjer þyrftu ekki að borga toll af ölföngum og tóbaki fyrir fram, eða fyr en jafnótt og hinar tollskyldu vörur seldust, en að þeir mættu í þess stað hafa þær í lokuðum herbergjum, er tollstjórnin hefði lykilinn að, og greiða síðan tollinn jafnóðum og þeim væru afhentar vörur úr þessum herbergjum. En þetta var þá felld með flestum atkvæðum, af því að þingið áleit þetta eigi næga tryggingu, sem fullgilt veð væri, og jeg sje þá ekki vítavert, þótt landsbankinn fæti í fótspor alþingis.

Þá var 6. tölul., og sagði h. flutningsmaður, að bankinnuppfyllti hann eigi, með því að hann veitti eigi lánstraust; en mjer er ekki kunnugt um, að farið hafi verið fram á, að slíkt lánstraust yrði veitt, og því er ekki ástæða til að tala um slíkt; en hefði slík beiðni komið, þá er að minnsta kosti reglugjörðin því eigi til fyrirstöðu, að slíkt lánstraust yrði veitt. Jeg man nú eigi eptir fleiru, er flutn.m. bað skýringar á viðvíkjandi 1. lið fyrirspurnarinnar.

Þá er annar liður hennar, um það, »hvers vegna bankinn lánaði ekki móti

trygging í húsum annarstaðar en í Reykjavík, eða móti sjálfskuldarábyrgð annara en þeirra, sem búsettir eru í Reykjavík eða í nágrenni við hana. Við þetta skal jeg taka það fram, að það hlýtur að vera bankastjórnin sjálf, sem ákveður, móti hvaða tryggingu bankinn lánar; það væri ekki hagfellt, að landstjórnin færi að skipta sjer af slíku, því þá tæki hún yfir á sig ábyrgðina af því, ef illa færi; hún á því að láta bankastjórnina sjálfráða í því efni. En hvað álit mitt snertir persónulega á þessum ákvæðum hennar, þá finnst mér, að þau hafi mikið fyrir sjer. Fyrst er það, að hvergi nema í Reykjavík er það lagaskylda, að hafa hús tryggt, og í öðru lagi er verð á húsum annarstaðar svo stopult, að í þeim væri lítil trygging, ef þau ætti að selja; söluverð húsa á uppboði er sem sje ekki eingöngu komið undir því, hvers virði þau eru í sjálflu sjer, heldur líka undir hinu, hvort menn bjóða sig fram til að kaupa, hvort menn í þeim stað þarfni hús eða vilji eiga þar hús. Það væri kannske minnst áhætta að lána móti veði í húsum á Akureyri og Ísafirði; en mér er þó kunnugt um, að á Ísafirði hafa hús fallið mjög í verði síðustu árin, allt að 20—30%, og yfir höfuð er það mjög hæpið, að treysta virðingu húsa annarstaðar en í Reykjavík. — Hvað sjálfskuldarábyrgðina snertir, þá þarf að hafa þar nákvæmt eptirlit með mönnum; það er viðurkennt, að hún sje mjög hæpin og varúðarverð, og menn hafa enda hjer sýnt sig mjög kærulausa í því efni, og hafa boðið sig til að ábyrgjast miklu hærri upphæð en þeir voru menn fyrir; en hjer í Reykjavík og í grennd við hana er miklu hægara með eptirlitið með þeim mönnum, er ganga í sjálfskuldarábyrgð, bæði að þeir stökkvi ekki af landi burt og að efni þeirra rýrni ekki, svo að hætta sje að. En þetta getur hæglega átt sjer stað út um land langt í burt frá bankastjórninni, án þess að hún geti vitað um það, ef hún hefði eigi þessa varúðarreglu, enda hafa menn dæmin fyrir sjer um burthlaup manna til Ameríku frá

skuldbindingum sínum. Jeg álit því, að auk þess sem bankinn á að ráða, hverja tryggingu hann heimtar í þessu sem öðru, þá sje hjer ekki lengra farandi. En bankastjórnin hefir ekki einu sinni fylgt þessari ákvörðun svo strangt, því hún hefir lánað stóra upphæð gegn sjálfskuldarábyrgð manna, sem eru langt burt frá Reykjavík, en það hafa verið áreiðanlegir menn, og svo sem menn segja «grunumúr- aðir», enda ljet bankastjórnin þá skuldbinda sig til að selja ekki nje veðsetja fasteignir sínar fyr en lánið væri borgað.

Viðvíkjandi 3. lið fyrirspurnarinnar skal jeg geta þess, að það er eptir 23. gr. bankalaganna bankastjórnin sjálf, sem ákveður vinnutíma sinn, en landstjórnin ekki. En jeg get eigi heldur álitíð vinnutímann of stuttan á viku hverri, eins og hann hefir verið. Landsbankinn tók til starfa 1. júlí og er því ekki búinn að starfa í fullar 8 vikur, og á þeim tíma hefir hann verið opinn á 32 dögum eða sem svarar 4 sinnum í viku; auk þess tekur framkvæmdastjóri móti lánbeiðslum heima hjá sjer og bankastjórnin heldur fundi ekki á þeim tíma, sem bankinn er opinn, heldur þar fyrir utan, og gengur oft til þess helmingi lengri tími en vinnutíminn er. Dæmið hjá h. flutn.m. (þorl. J.) er eigi fullrjett. Hann sagði, að ef maður kæmi á þriðjudagskvöld, eptir að bankanum væri lokað, þá yrði hann að bíða með lánbeiðslu sína til föstudags, en hann getur afhent lánbeiðslu sína á þriðjudagskvöld og fengið lánið út, ef það fæst, á föstudag eða næsta dag, sem bankinn er opinn, og þarf því eigi að bíða heila viku, eins og flutn.m. sagði. Að lána-afgreiðsla gangi ógreitt, og að erfiðleikar sjeu á því að fá lán, er eigi í góðu samræmi við það, hvað mikið hefir verið lánað út á þessum stutta tíma síðan bankinn tók til starfa, þar sem búið er að lána út yfir 200,000 kr., eða $\frac{2}{3}$ parts af öllu vinnufje bankans, og ef þessu hjeldi áfram, yrði bankinn þurkaður upp fyrir nýár. Jeg verð hjer og að taka eitt fram, þó það snerti mig persónulega, og það

er, að seðlarnir þurfa að undirskrifast og það tekur tíma, og jeg þarf við ýmsu öðru að snúast og get eigi haft allan tímann til þess; að því leyti verð jeg að taka upp á mig ábyrgðina. En hingað til hefir verið nokurn veginn nóg til, meðan ekki hefir þurft að undirskrifa nema 10 og 50 kr. seðla, en þegar 5 kr. seðlarnir koma, þá fer að verða erfiðara, og jeg get þá eigi ábyrgzt, að seðlar verði allt af til í bankanum, hve nær sem einhverjum kann að detta í hug að fá lán í honum. Eins og áður hefir verið tekið fram hér í deildinni, verður eigi skrifað undir meira en 1000 seðla á dag; og jeg verð að játa, að jeg er eigi meiri vinnumaður en svo, að jeg þarf mestan daginn til að undirskrifa 1000 seðla, og af því seðlarnir komu svo skömmu áður en bankinn tók til starfa, þá hefir þetta verið mjer mjög erfið. Hvað það snertir að bankinn taki eins árs rentu fyrir fram, þá er honum það heimilt eptir 17. gr. reglugjörðarinnar; þetta er líka víða síður erlendis við banka, og eins er við sparisjóðinn hér; jeg skal þó geta þess, að bankastjórinn hefir skýrt mjer frá, að bankinn taki ekki vexti fyrir fram, ef lántakandi óskar heldur að verða laus við það fyrst um sinn. Jeg man nú eigi fleira, er jeg þyrfti að taka fram, en jeg játa, að það er eigi mitt meðfæri að svara þessu til hlítar, því jeg hefi eigi nægileg viðskipti við bankann til þess; en hjer vill svo vel til, að sá maður er hjer í deildinni, er getur svarað þessu, og bætir við það sem jeg hefi sagt.

Eiríkur Briem: Það hefir líklega verið jeg, sem hæstv. landsh. beindi orðum sínum að seinast í ræðu sinni. En mjer finnst hann hafa svarað svo skýrt fyrirspurn þeirri, er hjer liggur fyrir, að jeg hefi þar litlu við að bæta. Jeg vil þó með fámm orðum minnst á nokkur atriði í fyrirspurninni.

Hið fyrsta er það, að bankinn framkvæmi ekki þau ætlunarverk, sem 6. gr. bankalaganna hefir sett honum, að því leyti, sem hann taki eigi við innlögum. Viðvíkjandi því tók hæstv. landsh. fram,

að það kæmi af því, að enn væri eigi búíð að setja þau aukaákvæði, sem yrði að setja áður byrjað væri á því. Það er satt, að þó innlög hefðu boðizt bankanum, þá hefði hann til þessa tíma eigi getað tekið á móti þeim; en þá er þess að gæta, hvort nokkuð hefir legið á, að setja umrædd aukaákvæði. Það er eigi sýnilegt, að nokkur innlög hefðu komið í slíku árferði, sem nú er og annari eins peningapröng, því það er alkunnugt, að þangað sem menn vita að peningar eru til, er undir eins farið að fá lán. Bankinn vissi eigi í byrjun, hvernig honum muni verða tekið; hann vissi að vísu, að mönnum var þörf á að fá lán, en það var allsendis ólíklegt, að mikil innlög mundu koma, meðal annars af því, að það voru eigi allir, sem mikla tiltrú höfðu til bankans, eins og kunnugt er, og því var jafnvel spáð, að bankinn yrði kominn á höfuðið áður en ár væri liðið; enn fremur voru engar líkur til, að bankinn gæti gefið í byrjuninni hærri vöxtu en sparisjóðurinn í Rvík, og þar af leiðandi voru engar líkur til, að menn færu að ganga fram hjá sparisjóðnum, sem þekktri og öruggri stofnun, og fara til allsendis óreyndrar stofnunar, sem gæfi eigi hærri eða ef til vill lægri vöxtu. H. flutningsm. gekk út frá því sem sjálfsögðu, að menn mundu fremur fara með peninga sína í bankann en í sparisjóðinn; en mjer virðist það mjög ólíklegt og fjarri því að vera sjálfsagt, eptir því sem jeg nú tók fram. Þar sem nú annarsvegar var lítil þörf fyrir menn að leggja inn, og hins vegar óvíst, að bankinn gæti tekið við innlögum með sömu vöxtum, sem sparisjóðurinn, þá hefði það samt getað orðið til að auka ótta manna við bankann, ef hann hefði boðizt til að taka við innlögum, en þau svo komið lítil eða engin, því þá mundi hafa nátt nota það til að ala á tortryggninni, og vel getað verið sagt: „Það þorir enginn að leggja peninga í bankann“; það hefði, sem sagt, getað orðið til að spilla því trausti, sem nauðsynlegt er að bankinn hafi.

Viðvíkjandi því, að bankastjórninni ykist þekking á efnahag manna með því, að

veita innlögum móttöku, þá skal jeg viðurkenna, að svo sje; en menn geta líka komið að efnahag manna á ýmsan annan hátt; bankinn getur jafnvel þekkt hann nokkuð gegnum sparisjóðinn, því eigi að eins er gjaldkerinn við sparisjóðinn hinn sami og við bankann, heldur hefir einnig einn af þeim, sem eru í bankastjórninni, verið kosinn endurskoðari sparisjóðsreikninganna.

Viðvíkjandi 2. lið 6. gr. um, að bankinn skuli kaupa víxla og ávísanir, er það að segja, að hann hefir keypt þann eina víxil, sem hefir komið til hans, og aðra ávísanina. Að öðru leyti stendur útgáfa víxla og ávísana upp á bankann í sambandi við innlánin og við lánstraust það, sem menn eigi eru farnir að nota, og það stendur einnig í sambandi við, að menn óski að fá víxla frá bankanum, auk þess sem skilyrði fyrir, að slíkir víxlar verði notaðir, er, að bankinn hafi á sjer fullkomið traust.

Viðvíkjandi handveðinu er það athugavert, að arðberandi verðbrjef, svo sem konungl. obligatíónir, þinglesin veðskuldabryf og önnur slík, verða eigi ónýtt, þó þau brenni, því það má fá ónýtingardóm fyrir þeim og nýja þau upp; aptur á móti eru ýms önnur handveð alveg töpuð, ef þau skyldu brenna. Orðalagið: »bankinn tekur eigi til sín annað handveð en arðberandi verðbrjef, meðan hann hefir eigi húsnæði, sem með öllu sje óhætt fyrir eldsvoða«, útilokar eigi það handveð, sem h. flutningsm. (Þ. J.) talaði um.

Hvað snertir trygging í húsum annarstaðar en í Rvík, þá tók hæstv. landsh. það fram, sem ylli þar að lútandi ákvæðum. Hjer í Reykjavík er eigi að eins skylda, að vátryggja hús, heldur eru hjer líka eptirlitsmenn, sem fara um og gæta að, hvort alls þess sje gætt, sem útheimtið til að vátryggingin sje útborguð; slíkir eptirlitsmenn eru eigi annarstaðar en hjer, og þar er eigi sú trygging sem hjer fyrir því, að ábyrgðarupphæðin verði útborguð, ef hús brennur; enn fremur er öldungis óvíst, þegar um trygging í húsum annarstaðar en í Rvík er að ræða, hvort þau

Alpt. B. 1886.

geta selzt með nokkuð líku verði við það, sem þau í rauninni eru verð. Sem dæmi skal jeg nefna Laugarnesstofuna, sem ekki fjekkst meira fyrir en sem svaraði verði rifrildisins úr henni, að frá dregnum kostnaðinum við að rífa hana. Jeg veit og þess dæmi, að í einum kaupstað landsins var byggt íbúðarhús 1881; en 1885 var það selt bara til að rífa það, það er að segja fyrir það verð, sem áætlað var að mundi liggja í efni þess, þegar búið væri að draga frá kostnaðinn við að rífa.

Það mætti nú segja, að hættulaust væri að lána eitthvað ósköp lítið út á það; en það kæmi að litlu haldi, þó svo væri gert. Á hinn bóginn má segja, að þeir menn, sem eiga væn hús út um land, eru vanalega slíkir menn, sem ekki eiga mjög örðugt með að útvega sjer jörð í pant, því þeir geta aptur gefið þeim, sem jörðina lánar, tryggingu í húsi sínu. Fyrir þá, sem nálægt eru og vel þekkja til, getur þetta verið fullkomin trygging, enda hefir þetta og verið notað; en jarðarveðið kemur bankanum betur. Hins vegar er ætíð tekið tillit til þess, þegar lánað er út á jörð, hvort gott hús eða bygging fylgir henni, svo að þar sem eigi hefir verið lánað meira út á venjulegt jarðarveð en svarar hálfu virðingarverði þess, þá hefir verið lánað út á það allt að $\frac{2}{3}$, þegar sjerstök hús hafa aukið að mun gildi jarðarinnar. Að eigi er lánað út á sjálfskuldarábyrgð annara en þeirra, sem búa í Rvík eða í nánd við hana, kemur meðal annars til af því, að það er jafnaðarlega svo erfitt, að þekkja vel til þeirra. Þeir, sem ganga í ábyrgðina, geta eins vel lánað jarðarveð, ef þeir eru fasteignarmenn, en sjeu þeir það ekki, þá er örðugt að þekkja efnahag þeirra, og það er ekki einu sinni nóg að þekkja hann, heldur verður maður einnig að þekkja, hvaða hug þeir hafa á að fullnægja þeirri skyldu, sem þeir hafa tekizt á herðar; það þarf að vera hægt að bera það traust til þeirra, að þeir selji eigi nje ráðstafi eignum sínum, svo engu verði hjá þeim náð, ef á þarf að halda. Um menn,

26 (15. okt.).

sem eru í fjarlægð, eru síður líkindi til að þeir sjeu bankastjórninni í heild sinni kunnir; það getur verið, að einhver einn þekki þá, og þá verða hinir annaðhvort að greiða atkvæði með þessum manni eptir framburði þess eina, sem þekkir hann, eða neita honum. Það hefði því opt getað svo farið, að þeim hefði verið neitað, sem ef til vill hefði eigi verið ástæða til að neita í rauninni, og það hefði getað vakið mikla óánægju; líka gæti það verið málkostnaður, að gera sjálfskuldarabyrgð gildandi, ef sú væri í fjarska, sem í ábyrgð gekk.

H. flutningsm. sagði, að það ætti að vera á valdi stjórnarinnar sjálfar, að haga þessu til eptir vild sinni. Í fljótu bragði getur svo virzt, sem betur færi á þessu, og bankastjórninni getur út af fyrir sig engan veginn verið kærara að binda höndur sínar í þessu efni; en það er þó athugandi, að þær ákvarðanir, sem benda til að bankanum sje stjórnað með varúð og gætni, hljóta að efla traust á honum og eyða tortryggni, sem annars gat komið fram. En það er harla áriðandi fyrir bankann, að engin tortryggni gegn honum vakni, og traustið til hans vaxi sem mest; en traustið ávinnur hann með því, að verja svo fje sínu, að því sje auðsjáanlega engin hættu búin. Sérstaklega er þetta áriðandi í byrjun, meðan bankinn er óreyndur og meðan hann sjálfur er eins og að leita fyrir sjer og er frumbýlingur, sem er því vandfarnara, sem hann hefir ekki neinn varasjóð.

Viðvíkjandi því, að bankinn taki rentuna fyrirfram, hefir h. landsh. tekið það fram, að undantekningar sjeu gjörðar frá þeirri reglu fyrir bón, þegar sjerstaklega stendur á. Það er nokkuð almenn regla annarstaðar, að taka rentur fyrir fram, og enda mjög rjett regla. Því viðvíkjandi má taka fram, að það er mjög almennt, að menn lána veð fyrir vissri tiltekinni upphæð; en það getur þá verið skoðunarmál, hvort veðlánandi hefir ætlað til, að nokkuð bættist við þessa upphæð, t. d. rentur, auk kostnaðar, sem kynni að leiða af óskilum. Til

þess að renturnar eigi bættist við hina tilteknu upphæð, þá er nauðsynlegt, að þær sjeu greiddar fyrirfram. Þessi fyrirframgreiðsla rentunnar getur og skoðast eins og hækkuð renta, svo að þó svo heiti, að rentan sje 5%, þá verður hún við þetta 5,20 til 5,25% um árið. Má vera, að þetta þyki há renta, þegar menn hafa fyrir augum 4% sem venjulega rentu; en þar kemur ýmislegt til greina. Jeg minnst mauns, sem átti kost á að fá lán til að kaupa ær fyrir, fyrir lítið eitt meiri rentur en 4%, en þótti það frágangssök og tók eigi lánið; en svo tók hann byggingarær og galt eptir kúgildið 2 fjórðunga smjör; það þótti honum sanngjarnt, af því það var venja, þótt hann með því gyldi í raun og veru næstum ferfalt hærri rentur, en hann átti kost á. Reynslan hefir nú sýnt, að renta sú, sem heimtuð hefir verið, hefir eigi fælt meinu frá að taka lán í bankanum; það má segja, að neyðin hafi knúð meinu til þess, en ef rentan hefði verið lægri, þá hefðu fleiri komið og fengið lán án knýjandi ástæðna; en þegar þeir ekki koma, af því rentan hefir bægt þeim frá, verður meira fje til handa þeim, sem meiri þörf hafa. Bankar erlendis færa upp discountóna, þegar peningaekla er, ekki til þess að nota sjer neyð manna, heldur af því, að það liggur í hlutarins eðli, að verð hvernar vöru hækkar, þegar mikil eptirsókn er eptir henni; og eins er um peningalán; en afleiðingin af þessu er sú, að þeim er bægt frá, sem litla þörf hafa fyrir lán eða lítið gagn geta gjört sjer að því, en þá verður meira til að hjálpa þeim, sem eru meira þurfandi. Þeir, sem hafa peninga fyrirbyggjandi, verða og fúsari til að leggja þá fram, þegar rentan hækkar. Að taka rentu fyrirfram, má sem sagt skoða sem sama sem að bæta við rentuna sjálfa, og að hafa á móti þessari fyrirframgreiðslu, er sama sem að segja, að rentan sje of há. En jeg get eigi fallt á að svo sje. Við Íslendingar erum fátæk þjóð, sem þarf árlega að fá miljónir frá útlöndum í lán; og hvað borga svo landsmenn í vexti af þessu fje, sem þeir fá frá heimsmarkaðinum? Það hefir verið sagt, að íslenskir kaup-

menn þurfi að taka lán og borga 10—20 p. c. í vöxtu um árið, sumpart í beinlínis rentum, sumpart óbeinlínis með ýmsum þokkabótum, með að fara á mis við afslátt, er þeir ættu kost á, ef þeir gætu borgað út í hönd, eða með því að taka vörur sínar þar sem þeim er óhagkvæmara en annarstaðar. Þessa háu vöxtu leggja þeir auðvitað á vörurnar, svo landsmenn taka í raun og veru sjálfir þetta fje að láni og borga þessa háu vexti. Hins vegar eiga Íslendingar all-mikið fje á vöxtum erlendis. Jeg hefi heyrt, að það sjeu um 700,000 kr. í konunglegum skuldabréfum, sem vextir eru borgaðir af við jarðabókar-sjóðinn, og auk þess mun eigi alllitið af rentumiðum ganga beinlínis til útlanda gegnum kaupmenn. Það er nú að vísu gleðilegt, að Ísland skuli eiga þetta fje til; en hins vegar er það leitt, að fjeð skuli eigi bera nema svo lítinn arð, nfl. að eins 4% um árið, þar sem þjóðin fær fyrir gifurlegar rentur miklu meira fje að láni af heimsmarkaðinum. Það mundi nú verða mikil bót, ef bankinn gæti gert fje landsmanna eins vel arðberandi og veitt því sömu tryggingu, sem rikisskuldabréf veita, svo að það eigi þyrfti að fara út úr landinu, og einkum ef honum heppnaðist að verða milliliður til að draga fje frá veraldarmarkaðinum hingað, t. d. með víxlum frá vori til hausts eða á annan hátt, og útvega mönnum þannig lán með skaplegri kostum, en menn nú verða að sæta. Kæmist bankinn á þetta stig, borgaði það sig vel, að gjalda honum 5% eða meira; en til þess bankinn fái þýðingu í þessu efni, þarf hann að ávinna sjer eindregið traust, og til þess að verða fær um að geta lánað gegn miður óyggjandi tryggingu, þarf bankinn að útvega sjer töluverðan varasjóð, sem hann eigi getur nema með nokkuð háum rentum; þá fyrst getur hann farið að eiga nokkuð á hættu, án þess að spilla tiltrú sinni. Jeg tók fram, að ákvæði reglugjörðarinnar viðvíkjandi tryggingunni eru að eins til að vekja og auka traust á bankanum og til þess að tryggja, að eigi verði

lagt út í það, meðan reynslan en lítil sem engin, sem þeim kann að þykja miður tryggilegt, sem bankanum er áriðandi að hafi tiltrú til hans, eigi að eins innanlands, heldur og það enn þá fremur erlendis; þegar reynslan hefir sýnt eitthvað í reglugjörðinni sem óhagkvæmt, þá efast jeg eigi um að því verði breytt. Þar sem h. flutningsm. talaði um, að lánstraust gegn handveði eða sjálfskuldarábyrgð væri útilokað, gat hæstv. landshöfðingi þess, að sjer væri það eigi fullkunnugt; en jeg skal gefa þá upplýsing, að það hefir enginn enn óskað eptir því, en ef einhver óskaði þess, mundi víst ekkert verða því til fyrirstöðu, að það yrði veitt, ef tryggingin væri góð.

Grimur Thomsen : Jeg verð að álíta það mjög gagnlegt, að þessi fyrirspurn er komin fram hjer á þingi. Ýmsar kvartanir hafa heyrt um bankastjórnina og bankann, en nú hefir þeim manni úr bankastjórninni, sem hjer situr í deildinni, gefist kostur á að svara kvörtunum þessum að því leyti, sem þær eru teknar fram í fyrirspurninni; sömuleiðis hefir h. hæstv. ldsh. gefið svo margar góðar upplýsingar um málið. Þó finnst mjer fyrirspurninni ekki svarað til fullnaðar. Það er almenn og gildandi regla, að engin reglugjörð, sem gefin er út á eptir gildandi lögum, megi breyta þeim eða takmarka þau, heldur eigi hún að eins að skýra lögín. En jeg skýt því til h. þingdeildar, hvort bankareglugjörðin breyti ekki bankalögum.

Í 6. gr. bankalaganna 1. tölul. stendur, að bankinn taki við peningum sem innláni eða með sparisjóðskjörum; en í reglugjörðinni 15. gr. stendur: „Að því er snertir viðtöku peninga sem innlán eða með sparisjóðskjörum, munu settar sjerstakar aukaákvæðanir við reglugjörð þessa, þegar bankastjórnin sjer sjer það fært. Eptir mínum skilningi á lögum er bankastjórnin skyld til að gegna þegar þessum störfum, eins og öllum öðrum störfum, sem henni er gjört að skyldu að gegna samkvæmt bankalögum. (*Landshöfðingi* : Nei, alls

eigi). Lögin segja, að hún eigi að gera það. Enda sýndi ræða hæstv. landsh., að það mundi ekki hafa veitt af, að bankinn hefði þegar byrjað á þessu starfi, ef hann á að hafa nokkuð teljandi að starfa nú eptir nýár, eða þegar hann hefir lánað út stofnfje sitt. Þá hefir hann ekki annað fje, eptir því sem nú er að farið, til að starfa með, en það, sem hann fær inn í rentur og afborganir. En hefði hann, eins og sparisjóðir, þegar tekið við innlánunum, þá hefði hann fengið ný störf og meira eða minna fje til umráða. Jeg skal ekki fást um 2. tölul., því að um það atriði hafa h. hæstv. landsh. og 1. þm. Húnv. gefið þær upplýsingar, að bankastjórnin verður eigi vítt fyrir það, hvernig hún hefir fylgt lögunum í þeirri grein, þar sem hún hefir keypt þá víxla, sem henni hafa boðizt og áreiðanlegir hafa verið.

Þá er 4. tölul. 6. gr., að bankinn láni fje gegn handveði eða sjálfsskuldarábyrgð. Þetta takmarkar reglugjörðin. Í 13. grein hennar segir: »Landsbankinn lánar fje gegn sjálfsskuldarábyrgð, þó því að eins, að ábyrgðarmennirnir sjeu búsettir í Reykjavík eða í nágrenninu við hana». Reyndar skýrði hæstv. landsh. frá, að undantekningar hefðu verið gerðar frá þessari reglu, og að menn fjarri Reykjavík hefði verið teknir gildir sjálfsskuldarábyrgðarmenn. Þetta sýnir einmitt, að bankastjórninni sjálfri hefir þótt óþarft að fylgja eigin reglum sínum. Það mætti líka merkilegt heita, ef menn að norðan, vestan eða austan gætu ekki verið eins gildir og góðir ábyrgðarmenn, eins og menn úr Reykjavík eða í grennd við hana. Sama er að segja um veð í húsum. Ef einhver af Akureyri eða Ísafirði kemur og sýnir skilríki fyrir því, að hann hafi vátryggt hús sitt í fullveðja ábyrgðarfelagi, þá þykir mjer það ólöglegt, að honum sje synjað um lán. Mjer þykir það, jeg vil ekki segja undarlegt, en ótrúlegt, að bankastjórnin þvert á móti lögunum neiti slíkum manni um lán, um þann tíma, sem tryggingin á húsinu helzt við; það er sjálfsgagt, að þegar tryggingartíminn er út runninn, verður bankastjórnin að heimta, að annað-

hvort sje lánið goldið bankanum eða sjer sýnd skilríki fyrir, að tryggingartíminn hafi verið lengdur. Bankastjórnin verður að muna eptir því, að bankinn er ekki stofnaður fyrir Reykjavík eina, heldur fyrir allt landið, (*Benidikt Sveinsson*: Heyr!), og að það samsvarar ekki stefnu tímans, að gera almenningi viðskipti við bankann ógreið og torveld.

Í 6. gr. bankalaganna segir: »Bankinn lánar fje gegn handveði»; en í reglugjörðinni er þetta takmarkað þannig, að á meðan bankinn ekki hefir húsneði, sem með öllu er óhætt fyrir eldsvoða, tekur hann ekki til sín annað handveð en arðberandi verðbrjef. Hjer fer reglugjörðin enn skemmra en bankalögin, og takmarkar þau að óþörfu. Jeg skal setja það dæmi, að maður vilji fá lán úr bankanum, og bjóði að veði smíðað silfur; við því tekur þjóðbankinn í Kaupmannahöfn, en bankinn hjer segir: Jeg get ekki tekið við því, því að jeg hefi ekki fulltryggt húsrúm til að geyma það í; en þá sýnir maðurinn bankastjórninni vátryggingarbrjef fyrir silfrinu, og þá skil jeg ekki í, að bankinn geti hafnað því sem fullgildu veði. Auk þessa hygg jeg, að þegar nú sjeu hjer í Reykjavík fulltrygg hús til að geyma handveð í, þótt það hús sje það ef til vill ekki, sem bankinn starfar nú í; jeg skal nefna til dæmis kjallarann í barnaskólahúsinu og alþingishúsið. Það er allt of óákveðið í reglugjörðinni, hve nær bankinn eigi að byrja á þessu starfi sínu. Jeg skal geta þess, að mjer finnst það vera nokkuð skrifstofulegs eðlis, að menn verða að biðja skriflega um lán úr bankanum; en þótt það væri maður norðan af Langanesi, þá á hann að eins að fá munnlegt svar frá bankastjórninni; hann verður því að hafa umboðsmann sinn hjer í Reykjavík. Mjer sýnist það ekki gengið of nærri virðingu bankastjórnarinnar, þótt hún þyrfti við og við að svara lánbeiðendum með línu, og þetta fyrirkomulag er ekki eins og jeg hefði búizt við af jafnljúfri og lipurri bankastjórn og bankastjórn vor er. Viðvíkjandi því, hve sjaldan bankinu sje opinn, þá hefi jeg

sannfærzt af svari hins hæstv. landsh. um, að þar sje ekkert um að tala, á meðan stendur á undirskript seðlanna. En það er annað atriði, sem jeg skal taka fram í sambandi við þetta. Jeg læt það vera, og er það þó ekki gott, að menn þurfi að bíða ef til vill svo dögum skiptir eptir svari frá bankastjórninni um, hvort þeir fái lán eða ekki; en hitt er verra, sem tekið er fram í 21. gr. reglugjörðarinnar, að menn skuli ekki eiga heimting á, að fjeð sje fengið þeim í hendur fyr en næsta virka dag bankans eptir að lánuinu var heitið. Þetta þykir mjer óviðkunnanlegt og óhagkvæmt. Jeg tek til dæmis, að maður norðan úr landi kæmi hingað til að fá lán úr bankanum; hann fær svar á þriðjudag um að hann geti fengið lánið, og verður þó að bíða til föstudags, til að fá það borgað út. Þetta er eigi samkvæmt lipurleik bankastjórnarinnar og tilfinning fyrir þörfum manna.

Loksins skal jeg leyfa mjer að fara fá-um orðum um 22. gr. reglugj. Jeg finn ekkert að því, þótt heimtað sje, að renta af lánum bankans sje greidd fyrir fram, en jeg finn að því, að engin renta skuli endurgoldin þeim, sem greiða lán sitt fyrir gjalddaga. Þetta sýnist mjer vera að gera mannamun, og að láta þá verða harðast úti, sem standa vel í skilum við bankann. Jeg skal leyfa mjer að upplýsa h. 1. þm. Húnv. (E. Br.) um, að þetta gerir þjóðbankinn í Kaupmannahöfn eigi. Skal jeg svo ekki fara fleiri orðum um málið, en þakka h. flutningsm., að hann hefir komið fram með þessa fyrirspurn.

Flutningsmaður (Þorleifur Jónsson):

H. þm. Borgf. (Gr. Th.) hefir tekið ýmislegt fram af því, sem jeg mundi hafa þurft að minnast á, svo að jeg get fyrir þá sök verið stutturðari en ella. Viðvíkjandi 6. gr. bankalaganna 1. tölul. sögðu þeir h. hæstv. landsh. og h. 1. þm. Húnv. (E. Br.), að svo lítið mundi hafa komið af innlánum í bankann, að það mundi ekki hafa haft mikla þýðing, þótt þeim hefði verið veitt móttaka. Því minna fje, sem bankanum bauðst þannig, því fremur hefði hann bæði átt og getað tekið það. H. hæstv.

landsh. sagði, að þeir, sem vildu ávaxta fje sitt, gætu komið því í sparisjóð. En það er ekki eins tryggt þar og í bankanum. Eða hver trygging er fyrir fje þar? (*Landshöfðingi: Varasjóður sparisjóðs*). Jeg veit að vísu ekki, hversu mikill hann er, en jeg veit, að hann, ásamt því fje, sem stofnendur sparisjóðsins ábyrgjast, er þó ekki eins góð trygging og trygging bankans. H. 1. þm. Húnv. (E. Br.) sagði, að bankinn færi ekki á mis við hagnaðinn af að kynnast mönnum við innlán, því að gjaldkeri bankans væri einnig starfsmaður við sparisjóðinn, og gæti því gefið upplýsingar um innlög manna í sparisjóðinn. En það er beinlínis tekið fram í lögum sparisjóðsins, að ekki megj segja til um, hverjir eigi fje í honum eða hve mikið þeir eiga. (*Eiríkur Briem: Endurskoðunarmennirnir!*). Þeir mega heldur ekki segja til um það. Annars virtust mjer allar ástæðurnar ganga út á að sýna, að það væri ekki hagkvæmt nje þörf fyrir bankann, að taka móti innlánum, en minna reynt að sýna fram á, hvers vegna þess konar störfum væri skotið á frest.

Þá skal jeg snúa mjer að 2. tölul. 6. gr. H. hæstv. landsh. sagði, að bankinn hefði keypt víxla og ávísanir, sem boðizt hefðu og áreiðanlegar hefðu verið. En jeg hygg, að honum hafi ekki verið fullkunnugt um þetta; því að jeg veit til, að framkvæmdarstjóri bankans hefir neitað að kaupa ávísun, sem var samþykkt (»accepteruð»), ekki af því, að greiðandi væri ólíklegur til að borga ávísunina, heldur af því, að hún væri eigi víxill, og af því, að sá, sem ávísanin hljóðaði upp á, væri ekki í Reykjavík, þótt það standi með berum orðum í lög-unum, að bankinn skuli kaupa jafnt víxla sem ávísanir, og það hvort sem þær eiga að greiðast heldur hjer á landi eða erlendis. Ef það er svo, að bankinn framkvæmi þau störf, sem nefnd eru í 6. gr. 2. tölul. bankalaganna, þá er það gott; en til þess að hann geti það fyllilega, þarf hann að komast í samband við banka erlendis. H. hæstv. landsh. sagði, að hann væri kominn í samband við banka í Ham-

borg; það er nú gott og lofsvert, ef svo er, þótt jeg verði að álíta, að haganlegra sje fyrir hann að vera í sambandi við banka í Skotlandi, eptir því sem verzlun vorri hagar nú.

Um handveð hefir h. pm. Borgf. talað svo vel, að jeg þarf þar ekki við að bæta; að eins skal jeg geta þess, að jeg játa, að það geti verið örðugt fyrir bankann, að taka við handveði í vörum annarsstaðar en í Reykjavík; en það væri þó allur munur, ef það fengist þar. Annars ætti engin hætta að vera fyrir bankann að lána gegn handveði, því að það mætti allt af vátryggja (assúra) það.

Það hefir verið gefin sú upplýsing, að það hafi eigi komið fyrir, að leitað hafi verið lánstrausts í bankanum gegn handveði eða sjálfsskuldarábyrgð; og ef bankinn veitir það, þegar þess er farið á leit, þá nær það ekki lengra.

Jeg held því enn fram, þótt jeg hafi heyrt ástæður færðar á móti því, að jeg álít, að það ætti að vera einungis undir dómi bankastjórnarinnar komið, að hve miklu leyti húseignir, eins og annað veð, eru gildar sem veð, og sömuleiðis um sjálfsskuldarábyrgðarmenn. En hitt finnst mjer ekki rjett, að neita með öllu að lána gegn tryggingu í húsum utan Reykjavíkur eða ábyrgð annara en þeirra, sem þar eiga heima eða í nágrenni við hana; og jeg get ekki skilið, að þessi varfærni stuðli að því, að vekja traust á bankanum, eins og mjer skildist á h. 1. pm. Húnv. (E. Br.), heldur þvert á móti verði til að veikja traustið á bankanum, í sambandi við, að bankinn útilokar svo mörg af störfum sínum, sem allt hlýtur að koma þeirri skoðun inn hjá mönnum, að enginn dugur sje í bankastjórninni. Bankastjórnin sjálf hefir sýnt, hve óhafandi ákvæði reglugjörðarinnar eru um sjálfsskuldarábyrgðina þar sem bankastjórnin hefir brotið hana, með því að taka gilda sem sjálfsskuldarábyrgðarmenn, menn í fjarlægð við Reykjavík. H. hæstv. landsh. gat þess, að það gæti komið fyrir, að bankinn gæti ekki verið opin, af því að stæði á undirskript seðlanna. En hverjum er þetta að kenna?

Er það ekki landsstjórninni, sem átti að að sjá um að seðlarnir kæmu nógu snemma, svo að ekki þyrfti að standa á þeim; svo að það er landsstjórnin, sem ber ábyrgðina af þessu.

H. hæstv. landsh. sagði, að bankastjórnin ætti ein að ákveða vinnutíma sinn. Þetta er rjett; en það get jeg ekki sjeð, að landsh. geti ekkert gert í því efni. Landsh. getur þó allt af vikið framkvæmdarstjóranum frá þessari sýslan, ef hann stendur ekki vel í stöðu sinni; og ef ldsh. beitir því, er jeg viss um, að framkvæmdarstjórnin hefir bankann optar opin.

H. hæstv. landsh. gat þess, að menn gætu verið undanþegnir að borga bankanum rentur fyrirfram, ef þeir færu þess á leit. Um þetta hefi jeg ekki heyrt getið fyr. Jeg veit að eins til þess, að mönnum hefir verið gefinn kostur á, að þurfa ekki að borga meira en ársrentu fyrirfram; renturnar hafa til þessa verið teknar til 1. sept. 1887, og lántakendur hafa getað komizt hjá að borgað rentur fyrir þann tíma, sem er fram yfir ár. Jeg veit, að jeg mundi hafa notað mjer það, að borga eigi rentur fyrirfram, ef jeg hefði vitað af því, og svo ímynda jeg mjer að fleiri mundu hafa gert. Þetta er eitt dæmi þess, hvernig bankastjórnin gerir almenningi kunnugt, með hverjum kostum hún skipti við menn. Hún er annars næsta spör á að auglýsa í tíma, hvernig hún hagar störfum sínum, eða þá kosti, sem hún setur fyrir viðskiptum við bankaun. Síðasta auglýsing um, hve nær bankinn skyldi vera opin, kom út einum tveim dögum áður en farið var að haga sjer eptir henni, svo að það eru að eins menn í Reykjavík og í grennd við hana, sem fyrst um sinn geta vitað, á hverjum tímum bankinn nú er opin. Sem dæmi upp á skeytingarleysi framkvæmdarstjóra í, að gera mönnum kunnugar viðskiptareglur bankans, má enn fremur nefna, að það stendur hvergi, hvernig nota eigi sjer ákvæði 6. gr. 5. tölul. banklaganna um, að bankinn veiti lán sveitum, bæjum og almennastofnunum hjer á landi, gegn ábyrgð sveita eða bæja. Menn vita ekkert,

hver skilríki þurfa til að geta fengið þess konar lán, og jeg segi fyrir mig, að jeg hefi fengið mismunandi svör frá bankastjórninni sjálfri um þetta, þegar jeg hefi spurt hana um, hver skilríki þyrfti til þessa. Bankastjórnin þyrfti að auglýsa, hver skilríði þurfa til þess að menn geti fengið hverja tegund fyrir sig af þeim lánum, sem bankinn veitir, og gera mönnum kunnugar í tækan tíma þær reglur, sem hún setur fyrir viðskiptum við bankann. Jeg hygg, að jeg þurfi ekki að taka fleira fram í þessu máli; en mér þykir það mjög léitt, ef þessar umræður verða ekki til þess, að minnsta kosti, að bankinn verði optar opin eptirleiðis en hann hefir verið hingað til. En jeg ber það traust til h. hæstv. landsh., að hann noti það vald, sem hann hefir, til þess, að bankinn verði landsmönnum að sem fyllstum notum að verða má, og að viðskipti við hann verði þeim sem auðveldust og hagkvæmust.

Sigurður Stefánsson: Jeg ætla að eins að gera eina athugasemd; það stendur í reglugjörð bankans, að hann láni gegn veði í húsum að eins í Reykjavík. Þetta virðist mér mjög óheppilegt. Það mun að vísu vera rétt, að minni eptirsókn sje eptir húsum í sveit, af því að færri eru lysthafendur, eða í kaupstöðum út um landið, heldur en hjer; en hús vegar mundu hús í sveit og öðrum kaupstöðum einmitt stórum hækka í verði, ef bankinn lánaði út á þau sem gott og gilt veð; menn mundu kaupa húsinn talsvert dýrari, ef menn vissu, að þeir gætu strax fengið peninga út á þau, auðvitað á þann hátt, að þeir váttrygðu þau svo vel sem hægt væri. Það er tilgangur bankans, sem kunnugt er, að gera öll peningaviðskipti greiðari en áður; með þessari ákvörðun reglugjörðarinnar álfít jeg að mestu leyti stemmt stígu fyrir hinum vaxandi áhuga manna út um landið, að byggja varanleg og góð hús á jörðum sínum; margur hver, sem mundi byggja vel á jörð sinni, ef bankinn hjeti liðsemd sinni, verður, sakir þessarar ákvörðunar, að hýrast í moldarkofum sínum, þessum hýbýlum, sem hingað til hafa verið og verða

talín þjóð vorri fremur til minnkunar en sóma. Það er því svo fjarri því, að bankinn styðji þessa framfarastefnu landsmanna, að hann þvert á móti segir sem svo við hvern þann, sem vill ráðast í að hressa vel upp á jörð sinni: „Það er ekki til neins fyrir þig að vera að byggja vænt og vandað hús, jeg met það einskis, en moldarbærinn þinn er ágætur.“

H. hæstv. landsh. talaði um, að hús á Ísafirði hefðu lækkað mjög í verði; jeg skal reyndar ekki rengja þetta; jeg hefi samt ekki heyrt talað um það fyr en nú; en hins vegar dettur mér í hug, að þetta gæti líka komið fyrir hjer í sjálfri Reykjavík, og jeg hefi heyrt, að það beinlínis eigi sjer nú stað hjer. Það ljeti sig heyra, að bankinn lánaði minna út á hús í sveit, þar sem hann annars lánaði $\frac{1}{2}$ hjer í Reykjavík; það væri þó mikil bót, t.d. $\frac{1}{3}$ verðs; en að neita mönnum í sveit og kaupstöðum algjörlega um lán upp á hús þeirra, er mjög óheppilegt, og miðar beinlínis til þess að drepa niður áhuga manna, sem nú er fyrst að lifna, á að vanda hýbýli sín.

Flutningsmaður (Þorleifur Jónsson): Mér hefir komið til hugar, að koma fram með rökstudda dagskrá, og afhendi jeg forseta hana hjer með, og óska, að hún verði borin undir atkvæði h. þingdeildar.

Dagskráin hljóðaði svo:

Í því trausti, að landshöfðingi geri ráðstafanir til þess, að landsbankinn takist tafarlaust á hendur þau bankastörf, sem hann samkvæmt 6. grein bankalaganna á að hafa á hendi, og sem hann hefir ekki nú þegar tekizt á hendur, og að bankastjórnin láti sjer fyrst og fremst umhugað um, að gera öllum almenningi viðskipti við bankann svo greið og hagkvæm, sem hann fær framast staðizt við, með því meðal annars að hafa bankann opin að minnsta kosti 2 klukkustundir hvern virkan dag árið um kring, og binda ekki lánveitingar gegn húsum við hús í Reykjavík og lánveitingar mót sjálfsskuldarábyrgð við búsetu ábyrgðarmanna í Reykjavík eða í ná-

grenni við hana, — tekur þingdeildin fyrir næsta mál á dagskránni.

Atkvæðagr.: Dagskráin var samþykkt með 17 atkv.

Tillaga til þingsályktun um verndun fiskiveiða landsmanna gegn yfirgangi utanríkis fiskimanna (111, 116); ein umr.

Flutningsmaður (Jón Þórarinnsson): Þessi tillaga til þingsályktunar er fram komin eptir ósk Íslendinga, sem þykir sjer misboðið af utanríkis-fiskimönnum. Hinir háttvirtu þingdeildarmenn hafa sjeð kærur þessa efnis á lestrarsalnum. Þar sem fiskiveiðarnar eru annar aðalvinnuvegur landsbúa, þá er það skiljanlegt, að þessi yfirgangur útlandra fiskimanna, sem hjer er kvartað yfir, hafi stórtjón í för með sjer, ekki að eins fyrir þá hluti landsins, sem kærur eru komnar frá í þetta sinn, heldur fyrir allt landið. Það er kunnugt, að franskir fiskimenn draga ógrynni af fiski við strendur Íslands á hverju ári, flytja hann síðan á útlanda markaði og spilla með því fyrir sölu hinnar íslenzku vöru, svo að nú má svo heita, að ekki sje orðið auðið að selja íslenzkan fisk á markaðinum á Spáni, í mest vegna þessa mikla útflutnings á fiski, er Frakkar veiða hjer við land. Þetta eitt er ærið nóg til þess, að gjöra landsmönnum þessa gesti hvimleida; en þar við bætist það, að það er altitt, eins og allir vita, að franskir fiskimenn fara inn fyrir þau takmörk, sem þeim eru með lögum heimiluð. Þeir fara iðulega inn á grynnstu fiskimið, þar sem okkar fiskimenn verða flestir að leita bjargræðis á opnum skipum. Á grunnmiðunum, þar sem fiskurinn á að stöðvast, liggja þessi útlandu fiskiskip tugum saman, draga upp fiskinn eða hrekja hann burtu fyrir landsmönnum, sem fæstir hafa annað en báta að fiska á, til ómetanlegs tjóns. Jeg hefi sannar sögur af því, að menn hafa talið 70 frönsk fiskiskip hjer fyrir suðurlandi á hjer um bil 2 mílna svæði, svo að segja uppi í landsteinum. Þau hafa margsinnis flakkað fyrir innan báta landsmanna, þar sem þeir hafa legið á fiski, og hafa þeir stundum orðið að forða sjer undan til að bjarga lífi

sínu, er þau hafa siglt beint á þá, eða látið reka á þá; og það er skammt síðan, að Íslendingi tókst ekki að bjarga lífi sínu undan þeim. Þetta sjer hver maður, að er óþolandi ójöfnuður; en annað mál kann það að vera, hversu hægt er að ráða bót á honum. Menn munu segja, að stjórnnin geri sitt til að vernda fiskiveiðar vorar, þar sem hún sendir hingað herskip á hverju ári; en reyndar er nú svo, að hvorki sjómenn nje aðrir sjá nein merki þess, að þetta herskip komi hingað í þessum tilgangi. Sjómenn hafa sagt mjer, að það hafi komið fyrir, að frönsk fiskiskip hafi legið tugum saman uppi við landsteina, þegar hið danska herskip hafi siglt fram hjá inn á Reykjavíkurhöfn, og segja þeir, að það hafi verið auðsjeð, að hvorki hafi herskipið hirt um, að bægja þeim burtu, nje heldur hafi Frakkar heldur látið sjer stórt við bregða, þótt þeir sæju herskipið; þeir hafa víst vitað eins og var, að það væri meinlítið. Væri nú þetta skip komið til að vernda fiskiveiðar vorar, eins og menn hafa ímyndað sjer að væri, þá er enginn efi á, að það gæti mikið að gert í þessu efni. Reyndar hefir mjer verið sagt, að seglskip gæfust betur annarstaðar, svo sem við Noreg og Ameríku, til þessa starfa; en setjum svo, að stjórnnin vilji endilega brúka þetta skip, þá má vel við það hlíta, ef það að eins gerir allt, sem í þess valdi stendur, til þess að bægja útlandum fiskimönnum frá öllum yfirgangi við oss. Áherzlan liggur því á, að brýnt sje fyrir yfirmönnum skipsins, að vera þess hjer við strendur komi að tilætluðum notum, en það verður á þann hátt einan, að skipið sje á flakki út fyrir, í stað þess, að liggja inn á höfnum.

Það er ekki í fyrsta skipti, að þetta mál kemur hjer fram á þinginu, því að það hefir verið rætt hjer fjórum eða fimm sinnum áður. En árangurinn hefir nálega enginn orðið enn til þessa dags. Árið 1861 komu bænarskrár til þingsins með mjög miklum fjölda undirskripta. Árangurinn varð þá sá, að stjórnnin kannaðist við, að það væri fullkomin skylda sín, að verja landið sjálft og sjóinn í kring um það, svo

langt sem landhelgi nær. Þó nú að þessi landhelgi sje mjó, þá liggja þó útland skip opt og einatt á fiski einmitt á því svæði, sem stjórnin sjálf hefir viðurkennt, að sje skylda sín að verja. Stjórnin gæti þó brýnt að nýju fyrir útlendingum tilskip. 13. júní 1787, um bann gegn því, að útlendir fiskimenn veiði í landhelgi við Ísland, sem er víst 1 míla eða $\frac{3}{4}$ míla undan landi. Einmitt til þessarar tilskipunar vitnaði stjórnin í svari sínu upp á bænarskrá þingsins 1861.

Jeg álit, og við flutningsmennirnir, að mikið væri fengið, ef danska herskipið væri látið gegna betur hjer eptir en hingað til skyldu sinnar í því, að vernda fiskimiðin, —þó það væri mögulegt og mjög æskilegt, að fara lengra og koma samningum á við frönsku og ensku stjórnina, um, að hafa sjerstaklega tillit til þessa lands, sem flestum löndum fremur þarf þess með, að það fái að búa að sínu, þar sem það er að öllu leyti svo fátæklega úr garði gert af náttúrunni, að fiskiveiðunum einum undanteknum. En vjer ætlum að láta oss nægja, að fara að eins fram á, að stjórnin brýni fyrir foringjum danska herskipsins, að þeir gæti betur skyldu sinnar í að bægja útlendingum frá landhelgi, sem hún hefir sjálf kannast við að sje skylda sín að gera.

Landshöfðingi: Jeg get í sjálfu sjer eigi haft á móti þingsályktun um, að skorað sje á stjórnina, að vernda fiskiveiðar við Ísland gegn yfirgangi útlanda fiskimanna. En hjer verður fyrst að sýna, hvað er yfirgangur. Er það yfirgangur útlanda fiskimanna, að þeir komi inn á fiskimið landsmanna? Eptir þjóðarrjettinum nær landhelgi ekki meir en $\frac{3}{4}$ mílu út fyrir land, enda reynist eptir tilsk. 1872 ekki hægt að fá stærri svið inn undir landhelgi, og ef fiskimið hjer ná lengra undan landi, þá er eigi mögulegt að bægja útlandum mönnum þaðan burt fyrir því. En nú ná fiskimið hjeðan lengra út en sem þessu svarar, t. d. hjeðan af nesjunum. Það er heldur eigi nóg, að skora á stjórnina, að hún verndi landsmenn gegn yfirgangi út-

Alpt. B. 1886.

landa fiskimanna; landsmenn verða sjálfir að gera sitt til líka. Þegar þeir róa fram hjá fiskiskipum, sem liggja innan landhelgi, þá er ekkert auðveldara fyrir þá en að gæta um leið að bókstöfum og númeri á skipunum og tilkynna það síðan yfirvöldunum, og þá kemst það til foringjanna á frönsku herskipunum hjer við land; því eins og menn vita, er allur þess konar yfirgangur stranglega bannaður í frönskum lögum, og foringjarnir mundu taka slíkt til greina, og refsa þeim seku undir eins og brot sannaðist upp á þá. Þar sem h. flutningsm. (J. Þór.) fullyrti, að herskipið danska hefði siglt fram hjá frönskum fiskiskútum upp í landsteinum, án þess að skipta sjer af því, þá get jeg ekki að svo stöddu tekið þá sögu trúanlega, sem hún sje áreiðanleg; því það er opt kallað upp í landsteinum, það sem er fjarri því að vera það, enda er ekki ávallt svo auðvelt að hafa augnamál á $\frac{3}{4}$ mílna takmarkinu. En hitt á herskipið eigi með, að bægja fiskiskipum burtu, ef þau eru fyrir utan landhelgi, þó þau sjeu á fiskimiðum landsmanna. Jeg hefi ekkert á móti þessari þingsályktun, þótt jeg að öðru leyti búist ekki við, að hún geti haft nokkurn verulegan árangur; jeg gæti búist við honum miklu meiri, ef landsmenn sjálfir gerðu eitthvað meira til að reka rjettar síns. Eitt herskip, sem kemur fyrst í apríl, getur eigi gert mikið, til að vernda fiskiveiðar landsmanna. En hvort sjórúin sjer sjer fært, að senda svo mörg herskip, sem til þess nægja, get jeg ekkert um sagt.

Flutningsmaður (Jón Þórarinnsson): Hæstv. landsh. tók það fram, að útlandum fiskimönnum væri eigi bannað að fiska í $\frac{3}{4}$ mílu fjarlægð fyrir utan land og því yrði eigi hægt að banna frönskum fiskiskútum að fiska þar sem þær nú fiska; en jeg tók það fram, að þessir útlandu yfirgangssæggir fari einmitt inn fyrir landhelgi, og byggði á sögusögn áreiðanlegra manna úr Höfnum og Grindavík, en þar liggja fiskimenn svo skammt frá landi, að vart nemur 100 fæðum. Og jeg tók það einnig fram, að hjer

27 (16. okt.).

væri að eins farið fram á, að þeir sjeu reknir burt af þessu svæði, og það verndað fyrir þeim. Hæstv. landsh. gaf það ráð, að landsmenn sjálfir tækju eftir númeri skipanna og kærðu síðan til yfirvaldanna; þetta er gott ráð, þegar því verður við komið, en það er alkunnugt, að Frakkar hylja opt nafn og númer skipanna, svo að eigi verður auðið að koma upp um þá. Hæstv. landshöfð. rengdi sögusögn mína um það, að danska herskipið hefði farið fram hjá frönskum fiskiskútum í landhelgi og látið þau afskiptalaus; og það var vorkunn, þar sem hann veit, að jeg er þessu persónulega ókunnugur; en jeg hafði fyrir mjer sögusögn áreiðanlegra og sannorðra manna, og það er þá að rengja sögusögn þeirra. Jeg tók það fram, að danska herskipið gæti haft betri gætur á þessum fiskiskútum hjer, og byggði á því, að þær kæmu venjulega margar í senn á sömu tímum á sömu stöðvar; þær koma fyrst að sunnan og fara síðan vestur með, og fylgja, á þessari leið sinni, fiskigöngunni fyrir suðurlandi. Þegar þær eru þannig allt af á vissum stöðum, þá ætti eptirlitið að vera miklu hægra, og þá þyrfti eigi mörg skip til að gæta þeirra. Hinn hæstv. landsh. gat þess enn fremur, að danska herskipið gæti ekki haft gætur á frakneskum fiskiskípum, sem kæmu hjer seinni part vetrar, þar sem það kæmi sjálft hjer við land ekki fyr en í apríl. En því getur herskipið eigi komið fyr en í apríl? Því getur það eigi komið eins snemma frá Danmörku og fiskiskútur frá Frakklandi hingað til lands, ef því á annað borð er alvara með að vinna það gagn, sem sagt er að það eigi að gera? Jeg þarf svo eigi, að jeg held, að svara fleiru í ræðu hæstv. landsh., en vona, að hin háttv. stjórn sjái svo til, að þessi þingsályktun hafi þann árangur, sem ýtrast er auðið, í þá átt, að ráða bót á þeim ójöfnuði, sem landsmenn eiga nú við að búa af hendi utanríkis fiskimanna.

Atkvæðagr.: Þingsályktunin samþ. með 19 atkv. og kvað forseti hana verða senda til efri deildar.

Tillaga til þingsályktunar um póstávisan-

ir; hvernig ræða skuli. Eftir uppástungu forseta var samþykkt að hafa eina umræðu um það mál.

Tillaga til þingsályktunar um Fensmarks-málið (114); hvernig ræða skuli. Eftir uppástungu forseta var það samþykkt, að ein umr. mundi nægja.

Fyrirspurn til landshöfðingja um prentsmiðjustofnun á Ísafirði (113); leitað leyfis þingdeildarinnar að bera hana upp. Það var leyft með 18 samhljóða atkv.

Forseti spurði þá landshöfðingja, hvort hann treystist til að svara henni þegar næsta dag, og kvað landshöfðingi já við.

Tuttugasti og þriðji fundur miðvikudag 25. ágúst kl. 12. Allir á fundi nema 1. þm. Húnv. (E. Br.), er hafði tilkynnt forseta forföll sín, og þm. Vestmanney. (Þorst. J.), er var veikur.

Fyrirspurn um prentsmiðjustofnun á Ísafirði (113).

Flutningsmaður (Sigurður Stefánsson): Jeg skal stuttlega drepa á tildrög þessa máls. Í fyrra stofnuðu Ísfirðingar aktsiufjelag til þess að koma á fót prentsmiðju; fjelagið var reyndar eigi fullkomlega organíserað fyr en í fyrra vetur. Í desember leitaði bæjarfógetinn leyfis til þess að mega setja prentsmiðju á fót; var það eptir undirlagi og beiðni nokkurra hluthafa. Afdrif þeirrar leyfisbeiðslu eru mönnum kunn; landshöfðingi svaraði, að hann gæti eigi veitt meðmæli sín til þess að þetta leyfi fengist, vegna þess, að hann álitir, að það gæti eigi samrýmzt stöðu bæjarfógeta, að stofna prentsmiðju. Þá fjekk fjelagið einu af stofnendum sínum til þess að sækja um leyfið og sendi suður seint í marz; en landshöfðingi sá sjer enn eigi fært að veita leyfið, því bæði kvað hann vanta lög fjelagsins, og í öðru lagi fullmakt frá fjelagsstjórninni, sem veitti þessum manni fulla heimild til að sækja um leyfið í fjelagsins nafni, sem og, hverjir væri í stjórn fjelagsins. Af þessum ástæðum fjekkt leyfið ekki enn. Þá kom fjelagsstjórnin að nýju á fund, og út bjó þau skilríki, sem landsh.

hafði álitid vanta, og síðan voru þau send suður í maí; en síðan vitum vjer eigi, hvað liður. Þótt mál þetta sje í sjálfu sjer eigi stórt, hefir þó þessi dráttur, sem orðinn er, verið til mikils óhags og óþæginda. Eptir því, hve greiðlega að sams konar leyfi höfðu áður verið veitt, þar sem menn áður hafa eigi einungis fengið þau strax, heldur jafnvel sumir einnig borgunarlaust, þá höfðum vjer örugga von um, að leyfið mundi fást strax og umrædd gögn væru komin áleiðis; en nú eru liðnir 3 mánuðir og ekkert svar komið. Það var vegna þessarar vonar, að vjer rjeðum prentara frá 1. júlí og höfum orðið að gjalda honum hálf laun, og frá byrjun septembermán. verðum vjer líklega að borga honum full laun. Það er erfitt fyrir fátækt fjelag, sem koma vill þarfri stofnan á fót, að sæta slíku í byrjun, og leitt, að landstjórnin skuli hvorki hafa sagt já nje nei; það hefði nærri verið betra, að hún hefði sagt nei, heldur en að halda mönnum í slíkri óvissu.

Landshöfðingi: Frásaga h. flutningsm. um gang málsins mun vera nokkurn veginn rjett, þó máske kunni að muna nokkru á dagsetningu á ýmsum afgreiðslum; en jeg vil benda h. flutningsm. á 13. gr. stjórnarskrárinnar, sem mælir svo fyrir, að H. H. konungurinn veiti, sumpart sjálfur og sumpart feli hlutaðeigandi stjórnarvöldum, að veita leyfi; þar sem nú leyfi til að stofna prentsmiðju heyrir undir 13. gr. stjórnarskrárinnar, þá er það á öllu leyti á valdi Hans Hátignar konungsins, hvort hann vill veita slíkt leyfi eða ekki, og hvenær hann vill veita það. Þar sem h. flutningsm. vildi láta landsstjórnina bera ábyrgðina fyrir þennan drátt, þá skal jeg taka það fram, að landsstjórnin hjer getur eigi gert meira en að senda beiðnina með tilheyrandi fylgiskjöllum til ráðgjafa, svo hann leggi hana fram fyrir konung. Hin seinustu fylgiskjöl með leyfisumsókninni, sem heimtuð voru, komu til landsh. um mánaðamótin maí og júní, og var málið síðan afgreitt til ráðgjafa 4. júní, og sent með fyrstu póstskepsferð, sem fjell eptir það, nefnilega

29. júní; þau hafa því eigi komið til ráðgjafa fyr en í miðjum júlí. Hin síðasta póstferð, sem síðan hefir fallið hingað frá Kaupmannahöfn, er 1. ágúst, og þó þá væri ekki búið að úrskurða um veitingu leyfisins, þá get jeg ekki kallað það neinn drátt, og jeg skil ekki, að nokkur maður geti kvartað yfir drætti, þó veiting á leyfisbrjefi til prentsmiðjustofnunar sje eigi afgreidd innan hálfis mánaðar; en jeg býst við, að svarið komi með næstu póstferð. Þar að auki er veiting þessa leyfisbrjefs, eins og jeg áður sagði, að öllu leyti á valdi Hans Hátignar konungsins, og jeg fæ því ekki sjeð, að hún á nokkurn hátt taki til þingsins, hvorki hvort hún fæst eða ekki, eða hvort hún fæst fyrir eða síðar. Þó prentfjelag Ísfirðinga kunni að hafa beið skaða við það, að leyfið er ekki fengið, má það kenna sjálfu sjer um það; því varlegra hefði verið að leggja eigi í kostnað fyrir en leyfið var fengið.

Flutningsmaður (Sigurður Stefánsson): Hvað því víðvíkur, að fjelagið megi sjálfu sjer um kenna, þó það verði fyrir kostnaði, þá var það vor fasta skoðun, að veiting leyfisins gæti eigi dregizt lengur en mánuð, eða þangað til næsta póstskep kæmi. Svar þetta felur lærdóm í sjer; það sýnir, hve hentugt það er, að þurfa að sækja hvert lítilræði yfir 300 mílna haf. Jeg sje, að landshöfðingja mun, ef til vill, eigi vera að kenna um síðustu aðgerðir í þessu máli, og það er gott fyrir stjórnina hjer, að geta ætið afsakað sig með því, að hún hafi gert allt, sem í hennar valdi stendur, þó ekkert fáiist. Prentsmiðjuleyfi er eitt af þeim leyfum, sem gengur gegn um viðkomandi stjórnarvöld til konungsins, og því er stjórninni eigi óviðkomandi, hvort svarið kemur seint eða snemma. Mjer virðist annars þessi mikli dráttur í öllu þessu máli næstum horfa til bága við 54. gr. stjórnarskrárinnar; því hún tekur skýrt fram, að engar tálmanir megi leggja fyrir prentfrelsi; jeg segi eigi að, það hafi verið beinlínis gert hjer; en þessi 9 mánaða dráttur virðist þó benda á eitthvað líkt. Jeg þykist viss um,

að ef landshöfðingi hefði getað veitt þetta leyfi, þá væri það að líkindum fengið fyrir löngu; og nú vil jeg beina þeirra spurningu til hæstv. landsh., hvort hann geti eigi með bráðabyrgðar-ákvörðun leyft, að byrjað sje að prenta, upp á væntanlegt samþykki.

Landshöfðingi: Til þess hefi jeg engan myndugleik.

Þorleifur Jónsson: Jeg verð að taka undir með háttv. flutningsm., því mjer finnst þessi dráttur um skör fram, og jeg verð að taka dýpra í árinni; mjer virtist synjunin í vetur eigi á sanngirni nje rjettum rökum byggð, þar sem sú ástæða var færð fram, að það gæti eigi samrýmzt því eptirliti, sem lögreglustjóri ætti að hafa með prentlögunum.

Sú beina ályktun, sem dregin verður af þessu, er sú, að lögreglustjóri megi eigi gefa sig við neinu, þar sem hann á að hafa eptirlit með gildandi lögum; en ef sú ályktun er dregin, þá kemst maður út í ógöngur; því að það getur ekki verið meiningin hjá landsstjórninni, að lögreglustjórar megi eigi stunda neina atvinnugrein, þar sem þeir eigi að hafa eptirlit með lögunum um það efni. En þá kemur sú spurning: hvar eru þá takmörkin milli þeirra starfa, sem lögreglustjórar mega stunda, og þeirra, sem þeir ekki mega stunda? Mjer væri kært að heyra, hvar þau verða eptir þessu, og hverri meginreglu skuli fylgja í þeirri takmarkagreiningu. Það, sem hlýtur að liggja til grundvallar hjá landstjórninni, er hún vill ekki veita lögreglustjóra leyfi til að setja á stofn prentsmiðju, hlýtur að vera sú skoðun, að hann þá kunni að varrækja skyldu sína í eptirliti með prentlögunum og verði jafnvel ekki rjettðæmur um þau mál, sem kunna að rísa út af brotum gegn þeim, með því að hann eigi þar að dæma um sína hagsmuni; en það er auðsætt, að það er ekki síður um hagsmuni hans að ræða, ef hann væri í prentfjelagi, og yrði því landsstjórnin að bauna honum að vera í prentfjelagi, ef hún vildi alveg fyrirbyggja þennan voða, sem henni þykir standa af þessu; en með því banni væri 55. gr. stjórnarskrárinnar brotin, sem ákveður,

að menn eigi rjett á að stofna fjelög í sjerhverjum löglegum tilgangi. En það er landsstjórninni ekki ætlandi, að vilja brjóta stjórnarskrána. Hvernig getur annars landsstjórnin sjeð um, að lögreglustjóri geti eigi orðið riðinn við prentsmiðju? Fyrst að landsstjórnin bar þessa föðurlegu umhyggju fyrir velferð landsins, þá hefði hún líka átt að gæta í alla afkyma, og vita, hvort lögreglustjóri er hvergi á landinu riðinn við prentsmiðju; en það hefir hún ekki gert; því að jeg veit af lögreglustjóra, sem er í prentsmiðjustjórn. Það væri fróðlegt að vita, hvaða tillögur hæstv. landsh. hefir látið fylgja beiðninni til ráðgjafans um prentsmiðjuleyfi það, sem hjer ræðir um; því ef hæstv. landsh. hefir látið þær tillögur fylgja, að telja megi víst, að leyfið fái ekki, og sýndi þá velvild, að láta umsækjendur vita það, þá gætu Ísfirðingar sagt upp vistráðunum við prentara sinn, eða, ef hann telur víst, að leyfið fái, þá væri og hagkvæmt, að fá að vita það.

Landshöfðingi: Það liggur fyrir utan fyrirspurnina, að gera grein fyrir, hvers vegna lögreglustjórinn á Ísafirði eigi fjekk prentsmiðjuleyfi, og eins hitt, að skýra frá, hvaða meðmæli að landsh. hefir gefið beiðni þessari; en það eru til lög, sem með vissum skilyrðum veita leyfi til að sjá á-álitsskjöl embættismanna um umsóknarbrjef, ef þeir, sem um eitthvað hafa sótt, beiðast þess sjálfir.

Þorleifur Jónsson: Það er auðvitað á valdi hæstv. landsh., hvort hann vill svara eða eigi; en undanbrögð hans tek jeg sem nokkurs konar óyndisúrræði, og varla mun Ísfirðingum finnast það fullnægjandi.

Flutningsmaður (Sigurður Stefánsson): Mjer virðist þessi dráttur benda á eitthvað, sem er óvanalegt hjer á landi; það er kunnugt, að stjórnin hefir hingað til veitt leyfi þetta dráttarlaust og enda af handahófi, og sumum án borgunar, en af því hjer er um princip að ræða, og þetta virðist byrjun til þess, að leiða hjer inn það, sem vitanlega farið er að gera annarsstaðar, nefnilega, að stjórnin eptir sinni velþóknun segi fyrir, hver og hvar megi nota

prentfrelsið, og hver og hvar ekki, þá leyfi jeg mjer að koma með rökstudda dagskrá, sem gengur í þá átt, að stjórnin láti oss tálmunarlaust njóta þeirra rjettinda, sem 54. gr. stjórnarskrárinnar veitir mönnum.

Dagskráin var svolátandi:

Í því trausti, að stjórnin láti Íslendinga njóta þeirra rjettinda í fullum mæli, sem 54. gr. stjórnarskrárinnar heitir þeim og heimilar, tekur þingdeildin fyrir næsta mál á dagskrá.

Atkvæðagr.: Dagskrá þessi var borin undir atkvæði, og felld með 11 : 10 atkv., og var nafnakall viðhaft vegna óglöggrar atkvæðagr., og sögðu

„já“:	„nei“:
Benidikt Sveinsson.	Jón Þórarinsson.
Gunnar Halldórsson.	Páll Ólafsson.
Jón Jónsson.	Árni Jónsson.
Ólafur Pálsson.	Einar Thorlacius.
Sigurður Stefánsson.	Grímur Thomsen.
Sveinn Eiríksson.	Jónas Jónassen.
Þorl. Guðmundsson.	Lárus Halldórsson.
Þorleifur Jónsson.	Ólafur Briem.
Þorv. Bjarnarson.	Sigurður Jensson.
Þorv. Kjerulf.	Sigurður Jónsson.
	Þór. Böðvarsson.

Tillaga til þingsályktunar um póstaðvísanir (115); ein umr.

Flutningsmaður (Benidikt Sveinsson): Jeg finn ekki ástæðu til að vera langorður um þetta mál. Jeg er sannfærður um, að hæstv. landsh. muni gera það, sem í hans valdi stendur, til þess að fullnægja þessari tillögu. Jeg hygg, að það muni öllum ljóst, hve áreiðandi það er í þessu strjálbyggða landi, að greiða sem mest fyrir öllum peningasendingum og peningaviðskiptum, og að brýnasta nauðsyn sje á, að póstaðvísanir sjeu gefnar út víðar en á einum stað í landinu, og að þessi þörf sje þó orðin enn meiri nú, síðan bankinn var stofnaður og seðlar eru gefnir út. Allir geta sjeð, hversu hagkvæmt það er fyrir menn vestan, norðan eða austan af landi, að þurfa ekki að senda fyrst til Reykjavíkur þá peninga, sem þeir ætla að senda til Danmerkur. Það er annars mjög óheppilegt, að h. 1. þm. Húnv. (E. Br.), af því

hann er einn í bankastjórninni, skuli ekki vera viðstaddur hjer í salnum. En jeg skal geta þess, að jeg hefi utanþings talað við hann um þetta mál, og veit, að hann er því mjög hlynntur. Jeg hygg því, að bankastjórnin í heild sinni muni mæla fram með því við hæstv. landsh., að mál þetta fái fram að ganga, svo fljótt og að svo miklu leyti, sem mögulegt er. Jeg skal bæta því við, að jeg veit, að almenningi mundi mjög kærkomið, að sú tilhögun kæmist á, sem farið er fram á í tillögunni. Að öðru leyti hefi jeg ekki frekara um málið að tala að svo stöddu.

Landshöfðingi: Jeg skal játa með h. 2. þm. Eyf. (B. Sv.), að það gæti verið mjög hagkvæmt, ef hægt væri að koma því á, sem farið er fram á í þingsályktunartillögunni. En jeg get þess jafnframt, að þar sem farið er fram á, að póstaðvísanir sjeu gefnar út með sömu kjörum á Akureyri, Ísafirði og Seyðisfirði, eins og í Reykjavík, þá er það ekki hægt að svo stöddu. H. þm. (B. Sv.) er kunnug auglýsing 26. sept. 1872, og að hún birtir samning milli ráðherra Íslands og fjármálaráðherra; er þar tekið fram með þerum orðum, að póstaðvísanir geti ekki farið fram milli útlanda og annara staða hjer á landi en Reykjavíkur. Þessi samningur er því til fyrirstöðu, að landsstjórnin geti gert þá breyting, sem farið er fram á. Auk þessa mundi hún verða nokkuð erfið í framkvæmdinni. Póstafgreiðslumennirnir hafa lítil laun, og ekki hægt að skylda þá til að bæta á sig nýjum störfum, nema laun þeirra væru aukin, en til þess er ekkert fje ætlað á fjárlögunum. Þá er enn eitt. Það má búast við því, að mörg þúsund króna gangi í gegn um hendur þessara manna, sem eiga að gefa út póstaðvísanirnar. Það yrðu því að vera mjög áreiðanlegir menn, sem fyrir því yrði trúað, og ekki víst, að landsstjórnin gæti trúað öllum þeim mönnum fyrir því starfi, sem hún gæti trúað fyrir póstaðgreiðslunni, eins og hún nú er. Ef sú tilhögun kæmist á, sem hjer er farið fram á, þá yrðu póstaðgreiðslumennirnir að senda alla þá peninga til

Reykjavíkur, sem þeim væru borgaðir fyrir póstávisanir, og það lenti þá á landssjóði að borga burðareyri, í stað þeirra, sem peningana eiga. Jeg hygg, að það mundi greiða fyrir peningasendingum, ef póstaðgreiðslumönnum þeim, sem nefndir eru í þingsályktuninni, væru fengin eyðablöð undir póstávisanir; þá gætu menn fengið hjá þeim eyðublöðin, fyllt þau út og sent peningana ásamt þeim á póststofuna í Reykjavík; mun jeg fara þess á leit við póstmeistarann í Reykjavík, að hann til bráðabyrgða sendi næg eyðublöð til póstaðgreiðslumanna á þeim þrem stöðum, sem til eru teknir í þingsályktunartillögunni. Má þá fyrst sjá, hvern árangur það hefir; því að eins og nú stendur, er ekki hægt að gera meira í þessu máli.

Flutningsmaður (Benidikt Sveinsson): Jeg get málsins vegna verið hæstv. landsh. mjög þakklátur fyrir undirtektir hans. Jeg get vel skilið, að þær tálmanir geta verið í vegi, sem hann minntist á, og vil því gera mig ánægðan með það úrræði, sem hæstv. landsh. gat um, að hann mundi gripa til í bráðina, og sjer í lagi geri jeg mig ánægðan með það, af því að hann tók fram, að það væri til bráðabyrgða, því að mjer virtust þessi orð hans gefa bending um, og svo skil jeg þau, að hann vildi stuðla til þess, að mál þetta kæmist sem fyrst, að unnt væri, í annað og betra horf, eins og tillagan fer fram á.

— Tillagan tekin aptur af flutningsmanni.

Tillaga til þingsályktunar út af Fensmarksmálinu (114); ein umr.

Framsögumaður (Þorleifur Jónsson): H. þm. hafa fyrir sjer nefndarálitid í þessu máli, og sjá, hvern veg nefudin hefir gengið. Mjer finnst í þessu máli megi koma með þrjár spurningar. Í fyrsta lagi: Hver á að borga fje það, sem farið hefir að forgörðum við vanskil Fensmarks? Í öðru lagi: Á landssjóður að gera tilraun til að ná fje þessu? Og í þriðja lagi: Hvernig á hann að fara að því?

Jeg skal nú snúa mjer að fyrstu spurningunni: hver á að borga fjeð? En til að

gera sjer það ljóst, þarf að gera sjer grein fyrir, hverjar skyldur hvíli á gjaldheimtumönnum landssjóðs og á landsstjórninni, að því er snertir innheimtu á landsfje. Í 4. gr. í reglugjörð 13. febr. 1873 um reikningskil og innheimtu opinberra gjalda stendur: »Gjöldin skal borga í jarðabókarsjóð, jafnóðum og þau verða heimt saman, og skal venjulega senda þau með fyrstu pósterð, sem fellur fyrir, eptir að þau eru greidd reikningshaldaranum«; og í 6. gr. reglugjörðarinnar stendur: »Sje reikningshaldariinn ekki búinn að borga allar þær tekjur, sem taldar eru í reikningnum, skal hann fortakslaut standa skil á þeim um leið og reikningurinn er sendur«; en í 2. gr. stendur: »Reikningana skal gera innan loka febrúarmánaðar þess árs, sem í hönd fer, og senda þá í tvennu lagi ásamt með tilheyrandi fylgiskjöllum hlutaðeigandi amtmanni áleiðis til landshöfðingja með fyrstu pósterð þar á eptir«. Þó eru það nokkrir reikningar, sem eiga að sendast fyrri; þannig á að senda aukatekjureikning í janúar, og reikningur yfir innflutningstoll og útfletningsgjald á að vera tilbúinn við árslok, og á að senda hann í janúar. Þar sem í 1. fylgiskjali er til fært, hvað óafgreitt hafi verið á síðasta gjalddaga, þá skal jeg geta þess, að nefndin hefir miðað síðasta gjalddaga við þann tíma, er reikningurinn átti að vera kominn til amtmanns áleiðis til landsh. Ef reikningshaldari sendir ekki reikning í tækan tíma, eða stendur í skuld eptir reikningi þeim, sem fram er kominn, þá er svo fyrir mælt í 8. gr. áðurnefndrar reglugjörðar 13. febr. 1873, að landsh. skuli víkja reikningshaldara frá embætti hans um stundarsakir, eða setja annan mann á kostnað reikningshaldara til þess fyrst um sinn að heimta saman gjöldin fyrir hann, ef slíkt þykir hagkvæmara. Þetta eru þá þau aðal-fyrirmæli, sem reikningshaldarar og landsstjórnin eiga að fara eptir viðvíkjandi reikningskilum. En þegar litið er á skýrslu þá, sem fylgir nefndarálitinu, þá sjest, að tveir fyrstu reikningar fyrir embættisár Fensmarks hafa ekki komið í tæka tíð, þ. e.

innflutningsgjalds- og aukatekjureikningar. Þetta hefði þegar átt að vekja grun hjá landsstjórninni, og það því fremur, sem heyrzt hefir, að páverandi landsh. hafi lagt á móti því, að Fensmark fengi embættið. Annað árið sendir Fensmark engan reikning á rjettum tíma, og þó hreyfir landsstjórnin sig ekki neitt, og eigi heldur þótt hún sjái, þegar reikningarnir koma, að eptirstöðvarnar hjá Fensmark hafa verið á síðasta gjalddaga hátt á þriðja þúsund kr., og þótt hún gæti ætlað, að hann hefði frestað að senda reikningana einmitt til þess að fá inn nokkuð af tekjum þess árs til að geta borgað með eptirstöðvarnar frá fyrra ári um leið og hann sendi reikninginn. Það er fyrst þegar reikningarnir fyrir þriðja embættisár Fensmarks koma engir á rjettum tíma, að landsstjórnin tekur að hreyfa sig; og þó merkilegt sje, þá er það ekki amtmaður, næsti yfirboðari Fensmarks, sem lætur til sín heyra, heldur landshöfðingi. 30. maí 1882 skrifar hann amtmanni fyrsta brjefið í öðru fylgiskjalinu við nefndarálitnið, og leggur fyrir hann, að heimta af Fensmark reikninga fyrir 1881, sem þá voru ókomnir. Þetta gerir amtmaður; og þegar Fensmark svo skipast ekkert við, þá fær hann hótanir um sektir og afsetning. En hvorugt af þessu var framkvæmt, svo að Fensmark hafði fulla ástæðu til að álita, að þetta væri ekki allvara, og því væri óhætt fyrir sig að halda fram hinu sama skeytingarleysi.

Skal jeg svo ekki ganga nákvæmara gegnum sögu þessa máls, með því líka að h. þm. munu hafa kynnt sjer hana af nefndarálitinu og fylgiskjöllum þess.

Eins og tekið er fram í nefndarálitinu, hefir landsstjórnin eigi beitt þeim þvingunar-meðulum við Fensmark, sem henni bar eptir gildandi lögum, og með þessu hefir hún hlotið að baka sjer ábyrgð. Þetta er ekki álit nefndarinnar einnar, heldur er það einnig álit einhvers hins merkasta lögfræðings landsins, og annars mjög merks manns. Þessir menn eru endurskoðunarmenn landsreikninganna, hinn núverandi landsh. og hinn núverandi þm. Borgf. (Gr. Th.).

Í athugasemdum við landsreikninginn 1882 er þetta tekið fram og í athugasemdunum við reikninginn 1883 hafa þeir bent á, að eigi virðist annað ráð fyrir landsstjórnina, *vilji hún ekki skapa sjálfri sjer ábyrgð*, en að beita reglug. 13. febr. 1873 með fullum strangleika við óskilvísu gjaldheimtumenn, og að varla mundi hafa farið eins og farið hefir, hefði þetta verið gert í tíma t. d. við sýslumanninn í Ísafjarðarsýslu. Þessar athugasemdir hafa þegar verið sendar ráðgjafanum, svo að hann hefir hlotið að fá vitneskju um vanskil Fensmarks; því verður hann einnig að bera ábyrgðina fyrir vanskilunum, með því líka, að það er beinlínis tekið fram í 2. gr. stjórnarskrárinna, að hið æðsta vald á Íslandi innanlands skuli á *ábyrgð ráðgjafans* fengið í hendur landshöfðingja.

Eptir miðni skoðun hvílir ábyrgðin á þessum þremur, amtmanni, landshöfðingja og ráðgjafanum, og álit mitt er, að endurgjaldsskyldan hvíli á þeim öllum, einum fyrir alla og öllum fyrir einn (solidarískt).

Þá skal jeg snúa mjer til annarar spurningar, sem jeg gat um í byrjun, hvort landsstjóður eigi að gera tilraun til að ná aptur fje því, sem hjer er um að ræða, eða ekki. Eins og sjá má af skýrslunni, er hjer um að ræða nál. 20,000 kr. Þetta er ekki svo lítið fje; og landssjóður er ekki svo ríkur, að hann megi missa það; hjer er nóg með fje að gera, og landsmenn eiga ekki þeirri auðsæld að fagna, að þeir geti með köldu blóði sjeð fje landsins sóað og sólundað af óráðvöndum gjaldheimtumönnum, og fyrir trassaskap og skeytingarleysi landsstjórnarinnar. Mjer þykir því sjálfsagt, að reynt sje að ná fje þessu.

Auk þess sem vjer höfum eigi efni á að missa þetta fje, þá er það siðferðisleg skylda, að reyna að ná því; því að ef ekki er gengið eptir þessu fje, þá er að minnsta kosti ekki óhugsandi, að aðrir ætli, að sjer muni haldast hið sama uppi. Hjer er líka um þá meginreglu að ræða, sem þingið á jafnan að hafa hugfasta, og það er, að gæta eigi síður eptirlitsvalds síns en löggjafarvalds; og ef eptirlitsvaldið á að vera annað

en nafnið tómt, þá verður þingið að beita því hlífðarlaust, þegar þörf gerist.

Þriðja spurningin, sem hjer að svara, er, hvernig eigi að ná þessu fje. Þá sýnist liggja beinast við, að þingið snúi sjer að ráðgjafanum, enda hvílir landsstjórnar-ábyrgðin á honum. En þá eru tveir vegir, sem farnir verða; annar er sá, að skora á ráðgjafann, að sjá til, að fjeð sje borgað í landssjóð; en hinn er, að höfða þegar mál gegn ráðgjafanum. Í almennum fjárkröfum er það venja, að krefja fyrst fjárins, en höfða þá mál, ef það gelzt eigi á þann hátt. Nefndin hefir nú fylgt þessari venju og lagt það til, að fyrst væri farinn hinn mildari vegur, og krafa gerð til ráðgjafans, um, að hann hlutist til um, að fje þetta sje borgað í landssjóð, eins og sjá má af tillögu hennar, sem hjer liggur fyrir. Vona jeg, að h. þingdm. verði þessari tillögu ekki mótfallnir.

Landshöfðingi: Jeg skal heldur ekki vera langorður um þetta mál, því að mjer er ekki kunnugt um gang þess fyrir 1. maí 1883; en jeg efast ekki um, að margt sem jeg ekki þekki og aðrir hjer á þinginu heldur ekki þekkja, mundi hafa orðið leitt í ljós, ef þáverandi æðstu embættismenn, heiðursmennirnir H. Finsen og B. Thorberg, hefðu nú verið á lífi, og þá er jeg viss um, að þetta mál hefði fengið allt annan blæ, en það nú hefur. Jeg efast ekki um, að þessir menn, sem báðir voru alkunnir ekki síður að mannúð og rjettsýni, en að samvirkusemi og skyldurækni, mundu hafa getað fyllilega rjettlætt aðgjörðir sínar í þessu máli. Jeg þekkti þá of vel til þess, að jeg geti efast um það. Að því er snertir sjálfa tillöguuna, þá hefi jeg lítið við hana að athuga. Jeg efast ekki um, að ráðgjafinn muni gjöra sitt til að ná því fje inn, sem fáanlegt er; en hitt, sem ekki er fáanlegt, verður víst ekki af honum heimað.

Grimur Thomsen: Jeg veit, að mönnum er þetta áhugamál, og mönnum er vorkunn, þó þeim pyki sárt að sjá, að tekjum þeim, sem þeir greiða í landssjóð, margir hverjir með miklum erfiðleikum og

eptir lögtaki, sje sóað út með hirðuleysi, ljettúð og því, sem gengur óráðvendni næst. Þetta er vorkunn, segi jeg, og því varð jeg glaður, þegar því var hreyft hjer á þinginu, að setja nefnd í þessu máli, og enn meir gladdist jeg, þegar jeg sá, hvernig þessi nefnd var skipuð, að í hana voru skipaðir ungir og fjörugir menn, jeg leyfi mjer að segja kappsmenn; því þá gjörði jeg mjer vissa von um, að þessi nefnd mundi gjöra sjer far um, að beina þessu máli í rjett horf og koma mönnum í rjettan skilning á því. Sjer í lagi gladdi það mig þó, að 2. þm. Húnv. (þorl. Jónss.), sem fyrstur manna hafði tekið svo rífliga upp í sig í þessu máli utan þings, varð nefndarmaður og framsögumaður nefndarinnar. Þessi nefnd hefir fengið öll skjöl og skilríki þessu máli til upplýsingar; að minnsta kosti kvartar hún hvergi yfir því, að henni hafi ekki verið látin þau í tje; en hvar er nú árangurinn af hinni löngu setu nefndarinnar? Hvar er árangurinn? Nefndin hefir látið prenta mörg fylgiskjöl með álitinu sínu, og sjer í lagi brjef frá okkar ástsæla framliðna landshöfðingja, sem allir sakna. Þannig minnst nefndin nú þessa manns, sem sjálf sagt hefði að rjettu lagi átt að minnast frá forsetastólu-um þegar í byrjun þessa þings, fyrir lipurleik hans, rjettsýni og ljúfmennsku. Í stað þessa lætur þingið nú prenta brjef, sem eiga að sýna, að honum sje það sjer í lagi að kenna, að eptirlitið með þessum embættismanni hafi verið svo lint.

En jeg les annað milli línanna í þessum brjefum hins fyrveranda landshöfðingja. Jeg les það milli línanna, að þessi ráðvandi embættismaður hafi mætt þeirri mótstöðu, er hann rjeð ekki við, í að víkja Fensmark frá embætti. Það er auðsjeð þegar af fyrsta brjefinu, að þegar er Thorberg sálugi hafði sjeð vanskil þessa sýslumanns, þá leggur hann það til, að honum sje hótáð, að honum skuli verða víkið frá embætti. Svo heldur hann áfram með sektum, stærri og minni, að reyna koma því til vegar, að Fensmark af sjálfum sjer standi í skilum við lands-

sjóð. Mjer er það ljóst og fullkunnugt, að hann vildi víkja Fensmark úr embætti miklu fyr en varð, en hann mætti hjer þeirri mótstöðu, sem hann gat ekki við ráðið. Fyrst var hann settur landshöfðingi 1882 í fjarveru og á ábyrgð landshöfðingja H. Finsens, og það ár voru þegar gjörðar ráðstafanir til að setja Fensmark frá embætti; þá var hjer duglegur jurídiskur kandidat um sumarið, sem var spurður, hvort hann vildi taka við embætti Fensmarks, en hann svaraði því, að hann vildi það ekki, nema hann fengi að halda embættinu árlengt, en það gat umboðsstjórnin ekki gengið inn á; því að hefði Fensmark staðið skil á gjöldunum, t. a. m. einum eða tveimur mánuðum seinna, þá hefði hann hlotið að taka við embætti sínu aptur. Jeg er sannfærður um og jeg veit, að ef B. Thorberg hefði ekki mætt mótstöðu hjá mönnum fyrir ofan hann, þá hefði hann þó vikið Fensmark frá 1882, eða að minnsta kosti 1883; og þó virðist nefndin beina sökiunni sjer í lagi að þessum ágætismanni. Hin laga-lega ábyrgð er þó hjer hjá ráðgjafanum samkv. 2. gr. stjórnarskrárinnar. Heldur nefndin og h. framsögumaður hennar, að ráðgjafanum hafi verið ókunnugt um van-skil þessa embættismanns? Það má nefndin þó vita, að «Athugasgreinir» yfirskoðunarmanna landsreikninganna fara út til ráðherrans, og hann veit, hvað landsreikningunum liður, jafnvel áður en hann fær athugasemdirnar; hann veit vel um reikningsskil sýslumanna, af viðskiptum sínum við jarðabókarsjóðinn. Stjórninni í Kaupmannahöfn er æfinlega kunnugt um allt, sem snertir fjárhag landsins. Ráðherranum hafa því ekki geta dulizt þessi van-skil Fensmarks. Jeg veit það, að ráðherrann hefir ekki beinlínis ábyrgð á öðru en að stjórnarskránni sje fylgt; en hvað sem stjórnarskránni liður, þá eru til lög, sem heita «hegningarlög».

144. grein almennra hegningarlaga segir: «Fyrir vanrækt eða hirðuleysi í embættisrekstri, sem ekki er lögð meiri sjerstök

Alpt. B. 1886.

»hegning við í lögum, skal sömuleiðis refs-
«að, ef nokkrum verður það opt á eða ef
«hann sýnir af sjer stórkostlega vanrækt
«eða hirðuleysi, með sektum eða einföldu
«fangelsi, eða embættismissi, ef miklar sakir
«eru». Þinginu er því fullkomlega innan handar, að koma ábyrgð á hendur hverjum þeim embættismanni, sem sýnir af sjer stórkostlegt hirðuleysi og vanrækt í embættisfærslu sinni.

Þegar nú nefndin er búin að beina ábyrgðinni á eptirlitinu með þessum sýslumanni á hendur fyrverandi landshöfðingja Thorberg, þá er undarleg sú tillaga eða ályktun, sem hún ræður h. þingd. til að samþykkja. Hvaða ráðstafanir á ráðgjafinn að gjöra? Annaðhvort á hann að gjöra ráðstafanir til, að ráðizt verði á ekkjur og föðurlausa, eða hann á að gjöra ráðstafanir til, að hinir vantandi peningar verði teknir úr hans eigin vasa; en þá hefði verið einarðlegra og karlmannlegra, að skora beinlínis á ráðgjafann, að greiða sjálfur það fjártjón, sem landssjóður hefði beðið fyrir hirðuleysi hans og vanrækt sem æðsta yfirboðara Fensmarks. Hefði nefndin gjört þetta, þá hefði jeg verið með; en þegar nefndin lætur sjer nægja, að gefa svona linsóðinn selbita, þá er jeg ekki með henni.

Forseti: Jeg skildi fyrri part ræðu h. þm. Borgf. (Gr. Th.) svo, sem hann væri að beina því að mjer, að jeg, sem forseti, hefði sýnt vanrækt eða ókurteis í því, að minnast ekki á fráfalið hins fyrveranda landshöfðingja B. Thorbergs; en jeg skal þá geta þess, að í þeim þingsköpum, sem jeg á að fylgja, er slíkt ekki gert forseta að skyldu, enda hefir það ekki verið venja áður, þegar líkt hefir komið fyrir. Annars verð jeg að álíta, að það hefði staðið öllu nær forseta efri deildar að gera þetta, ef þingið á annað borð álítur að það hefði átt við.

Jeg skal líka taka það fram, að það sem h. þm. tók fram sjerstaklega um þennan eina mann, átti að mínu áliti alls ekki hjer við, þar sem nefndin ekki hefir

28 (18. okt.).

beint sjerstaklega að neinum einstökum manni.

Ólafur Briem : H. pm. Borgf. (Gr Th.) hefir borið ásakanir á nefndina, og sagt, að hún hefði beint hjer sökinni að vissum nafngreindum manni. Sem nefndarmaður leyfi jeg mjer að lýsa þessar ásakanir heimildarlaugar ; því að bæði er það, að í nefndarálitinu er enginn maður sjerstaklega nefndur sem sekur í hirðuleysi eða eptirlitsleysi með embættisfærslu Fensmarks, og svo get jeg sagt það með vissu, að nefndin meinti hjer engan sjerstakan mann, heldur landsstjórnina í heild sinni. En eins og auðvitað er, er það ráðgjafinn, sem helzt hlýtur að bera ábyrgðina í þessu máli, og því er líka sjerstaklega snúið að honum í tillögu nefndarinnar. En orsök til þess, að nefndin ekki sneri inn á þann veg, sem pm. Borgf. benti á, og rjeð þinginu til að höfða nú þegar mál á móti ráðgjafanum, var sú, að henni var það ljóst, að málið er enn eigi komið á það stig, að ástæða sje til að höfða slíkt mál. Landsreikningurinn fyrir 1884 og 1885 er enn eigi kominn fyrir þingið, svo það veit ekki nema það fje, sem vantar, verði þar talið með tekjum landssjóðs. En það þótti nefndinni í öllu falli vítavert, hve mikill dráttur hefir átt sjer stað með greiðslu tekna. Árið 1883 voru eptirstöðvarnar yfir 14,000 kr., sem hafa staðið óborgaðar í 3 ár, og frá árinu 1884 hafa rúmar 10,000 kr. verið útistandandi í 2 ár. Þótt hjer sje ekki gert ráð fyrir neinum rentum eða farið fram á þær, þá er drátturinn einn nægilegur til þess, að baka landssjóði töluverðan tekjumissi. Einmitt af því, að þessi mikli dráttur hefir átt sjer stað, þá hefi jeg verið með að semja þessa þingsályktun; en annars hefði jeg kunnað betur við, að málið hefði verið geymt til næsta þings, sem á að taka til meðferðar reikning þann, sem hjer að lýtur.

Þó eigi sje í þetta skipti farið lengra en nefndin hefir lagt til, þá dettur víst engum í hug, að láta þar við lenda, heldur tel jeg sjálfsgagt, að úr því málinu

á annað borð var hréyft, þá verði það látið ganga svo langt sem auðið er, enda getur sú aðferð haft mikla þýðingu fyrir seinni tímann. Ef því er nú haldið föstu, eins og líka yfirskoðunarmenn landsreikninganna halda fram, að það eigi að vera regla, að landstjórnin beri ábyrgðina, ef embættismennirnir eigi standa í skilum með gjöldin til landssjóðs, þá getur það sjaldan eða aldrei komið fyrir, að landssjóður biði beinlínis fjártjón við vanrækt gjaldheimtumanna. Á hinn bóginn á það sjer iðulega stað, að landssjóður biður óbeinlínis tekjuhalla af drætti gjaldheimtumanna í að borga gjöldin til landssjóðs í tæka tíð. En við þessum drætti ætti að sporna eptirleiðis. Sjálfsgagt eru víða miklir örðugleikar á því, að heimta gjöldin inn, vegna fátæktar margra landsmanna, sem gjöldin eiga að greiða; en opt er drátturinn líka gjaldheimtumönnum sjálfum að kenna. Þess vegna ættu fastar og ákvarðaðar reglur að gilda gagnvart þeim, sem ekki greiða gjöldin til landssjóðs í tæka tíð. Þær reglur, sem gilda í slíkum tilfellum, eru samkvæmt reglugjörð 13. febr. 1873: 1., að beita sektum, 2., að víkja embættismönnum frá embætti um stundarsakir, og 3. að setja annan mann til að annast innheimtuna. Auglýsingin 22. febr. 1875 um verkvið landshöfðingja er ekki samhljóða reglugjörðinni í þessu efni. Þar er sagt, að landshöfðingi skuli hafa umsjón með embættismönnum landsins og beita við þá þvingunarsektum, ef þeir standa ekki í skilum, eða víkja þeim frá um stundarsakir. Hjer eru því að eins tveir vegir til að sporna við drætti á innborgunum til landssjóðs. Þriðja veginum, sem í reglugjörðinni er tekið fram, er sleppt í auglýsingunni; en jeg verð að halda því fram, að sú reglan sje í flestum tilfellum hagfeldust og bezt. Að visu hefir verið beitt sektum við þann embættismann, sem hjer ræðir um, í eitt og eitt skipti, en jeg get ekki kallað það þvingunarsektir, nema sektirnar sjeu framhaldandi, t. d. fyrir hvern mánuð, hverja viku eða hvern dag, sem líður án þess,

að gjöldin sjeu greidd. Viðvíkjandi þeirri reglunni, að víkja embættismanni frá, þá verð jeg að álíta þá regluna óþægilega, og að óhægt sje opt og tíðum að beita henni. Það getur líka verið hart, að víkja t. a. m. sýslumanni, sem að öðru leyti stendur vel í stöðu sinni, frá embætti fyrir það, þó honum sje ekki sýnt um innheimtustarfið; því þótt það sje auðvitað þýðingarmikið starf, þá get jeg þó ekki álitíð það hið þýðingarmesta starf sýslumannsins. Það er þriðja reglan, sú, að setja annan mann til að annast innheimtuna, sem hægst er að framkvæma í flestum eða öllum tilfellum; hún er sú eðlilegasta og þægilegasta fyrir alla viðkomendur, og álit jeg því, að landsstjórnin ætti að fylgja henni fast fram. Í tilliti til fjárstjórnarinnar skal þess getið, að í henni eru ekki færri en 7 menn: hinn umboðslegi endurskoðandi, tveir yfirskoðunarmenn, landfógeti, amtmaður, landshöfðingi og ráðgjafi. Það sýnir bezt, hvað öllu þessu er vísdómslega niður raðað, að landfógeti, þessi aðalfjárvörður landsins, hefir minnst með fjárhaginn að gera; hann getur látið sjer í ljettu rúmi liggja, hvernig innheimtan á fje landssjóðs gengur; hann tekur að eins við því, sem að honum er rjett. Hinir aðrir hafa að eins eptirlitsskyldu, og geta áminnt þá, sem ekki standa í skilum. Aðalvaldið er hjá landshöfðingja, en þó í umboði og á ábyrgð ráðgjafa. Yfir höfuð að tala er það aðalannmarkinn á fjárstjórn landsins, að eptirlitið, frankvæmdin og ábyrgðin, sem ætti að vera sameinað hjá einum manni, er nú á tvístringi meðal margra. En allt um það hlýtur ábyrgðin að hvíla á ráðgjafanum, og því álit jeg, að hann sje sá eini, sem þingið á við að skipta í þessu máli.

Sigurður Stefánsson: Jeg ætlaði eigi að tala margt í þessu máli; en það er þessi þrjedikun eða áminningarræða h. þm. Borgfirðinga yfir nefndinni, sem gaf mjer til efni til að tala. Mjer fannst hann bregða nefndinni um það, er sízt skyldi; enda þótt hún fyndi alls enga ástæðu til að halda

lofræðu yfir hinum fyrver. látnu landshöfðingjum, eins og h. þm. gerði, þá var það alls ekki meining nefndarinnar, að beinast að neinum sjerstökum manni, heldur landstjórninni í heild sinni. Athugasemdir h. þm. áttu því eigi við þetta mál. H. þm. Borgf. fannst nefndin ekki hafa farið rjetta leið. En nefndin hefir gjört það, sem fyrir hana var lagt; hún hefir safnað factis og rannsakað þau. Eða að hvaða gjörðum átti nefndin að snúa sjer, ef það voru ekki gjörðir landsstjórnarinnar, án alls manngreinarálits? Kann ske hún hefði átt að snúa sjer fremur að gjörðum einhverrar annarar stjórnar, svo sem stjórnarinnar í Kína? Nei, gjörðir landstjórnarinnar í þessu máli átti hún að rannsaka og byggja álit sitt og tillögur á þeim, og það hefir hún gjört, eins og skýrt sjest í nefndarálitinu; en nú skilst mjer á h. þm. Borgf., að þetta gangi óhæfu næst, og heldur hefði átt að beinast sjerstaklega að ráðgjafa Íslands, en það hafi nefndin ekki gjört. En hverjir eru í landstjórninni? Er það ekki einmitt ráðgjafinn? og hvað stendur svo í tillögu nefndarinnar? Þar er skorað á ráðgjafann fyrir Ísland, að gjöra ráðstafanir til þess, að ógoldnar tekjur landssjóðs úr Ísafjarðarsýslu- og kaupstað fyrir árin 1879—84 verði greiddar í landssjóð. Jeg hefi sjeð, að h. þm. Borgf. hefir stundum haft gleraugun á lopti í dag, og jeg hefði búzt við, að hann hefði lesið þetta og sjeð það. En það, sem enn fremur og einkum rjeð því, að nefndin sneri orðum sínum í nefndarálitinu að landstjórninni í heild sinni, var bæði það, sem h. l. þm. Skagfirðinga hefir þegar tekið fram: en svo hafði hún líka annað sjer til fyrirmyndar; það voru orð, prentuð orð hinna heiðruðu yfirskoðunarmanna landsreikninganna, sem tekin eru fram í nefndarálitinu, og mig minnir að h. þm. Borgf. (Gr. Th.) sje annar þeirra; þar hafa þeir orðið landstjórn, og taka það skýrt fram, að landstjórnin hljóti að baka sjer ábyrgð o. s. frv.; og hvaða landstjórn er það? Það er víst ekki þeir fyrv. landshöfðingjar Hilmar Finsen og Bergur Thorberg ásamt

ráðgjafanum? Þá var h. þm. Borgf. einurðargóður, og þá var það full-leyfilegt, að snúast að landstjórninni með sömu ummælum, en þegar nefndin hefir leyft sjer að taka það upp, þá var það ófært og óbrúkandi. Hefði einhver ungur þingmaður borið álfka á borð og þetta fyrir þingdeildina, þá hefði víst einhverjir orðið til að segja, að það hefði ekki tekizt vel kosningin í því kjördæmi, þar sem hann væri kosinn. En eins og jeg áður tók fram, hefir nefndin í nefndarálitinu alls eigi beinzt að neinum einstökum lið landstjórnarinnar, sem sjerstaklega væri sekur í þessu máli; það hefir enginn heldur gjört, nema nú h. þm. Borgf.; hann hefir sjálfkrafa og að óþörfu gjörst *procurator* Bergs heitins Thorbergs, sem víst engum hjer inni hefir komið í hug að áfella sjerstaklega.

H. þm. Borgf. segir, að ráðgjafinn sjálfur eigi einn að borga gildið. Jeg skal ekki dæma um það; jeg er ekki annar eins lögspekingur og þm. Borgf. En eitt getur maður þó lært af þessari kenningu, og það er það, að þótt ráðgjafinn hafi hjer landshöfðingja og amtmenn, þá þurfa þeir eptir því ekkert að borga fyrir vanrækt sína í embættisfærslu, heldur ráðgjafinn einn. Þetta er gott dæmi upp á það, hvað þessi vor núverandi innlenda stjórn er þýðingarmikil; hvað verða þessir herrar, landshöfðingi og amtmenn, eptir þessari kenningu h. þm. Borgf.? Ábyrgðarlausar og þýðingarlausar undirtyllur. En í nefndarinnar nafni bið jeg h. þm. Borgf. að geyma sína selbita, og stinga þeim heldur inn í einhvern auradálkinn í landsreikningunum; þar eiga bæði þeir og hann bezt heima.

Framsögumaður (Þorleifur Jónsson): Jeg þarf eigi miklu að svara þeim athugasemdum, sem fram hafa komið, einkum frá h. þm. Borgf., því að meðnefndarmenn mínir hafa þegar gert það að miklu leyti. H. þm. Borgf. hefir með öllum sínum athugasemdum og aðfinningum allt af verið að berjast við tóman skugga, eins og hver maður getur sjeð, sem les nefndaráliðið. Í nefndarálitinu er beinzt að ráðgjafanum og

eins í tillögu nefndarinnar, eins og þm. Borgf. (Gr. Th.) vill; það var rjett eins og hann hefði eigi lesið nefndaráliðið og tillögu nefndarinnar; en fyrst honum ekki líkar hún, hvers vegna kom hann þá eigi með breytingartillögu við hana? Það sýnir þó eigi fjarska mikinn áhuga hjá honum á að kippa því í lag, er honum þykir fara afvega. Annars sje jeg ekki mikinn mun á tillögunni, eins og h. þm. Borgf. vildi orða hana núna í ræðu sinni, og tillögu nefndarinnar, nema ef vera skyldi það, að hann hefði viljað láta þingið ákveða, að ráðgjafinn skyldi borga einn; eða er það eigi meining hans, að þessar umræddu tekjur verði borgaðar í landssjóð? En eins og jeg tók áður fram, hefir nefndinni að svo stöddu eigi þótt við eiga, að fara nú þegar að höfða mál gegn ráðgjafanum, heldur gjöra kröfu til hans fyrst; en ef ráðgjafinn sinnir ekki þessari kröfu eða þingsályktunartillögu, þá er meining mín, að næsta þing höfði mál móti honum. Þar sem svo var að skilja á h. þm. Borgf. (Gr. Th.), að amtmaður og landshöfðingi væru sýknir saka í þessu máli, þá get jeg eigi sjeð, að svo sje, þar sem 8. gr. reglugjörðar um reikningsskil 13. febr. 1873 gerir landshöfðingja það að skyldu, að víkja reikningshöldurum frá embætti um stundarsakir, ef þeir ekki standa í skilum; en þessa skyldu vanrækti landshöfðingi ár eptir ár; og get jeg ekki betur sjeð, en að hann hafi með því brotið á móti 144. gr. hegningarlaganna, og þá er endurgjaldsskyldan auðsæ eptir 302. gr. þeirra. Það liggur einnig í hlutarins eðli, að amtmaður hefir með eptirlitsleysi sínu bakað sjálfum sjer ábyrgð; annars væru störf hans sem yfirboðara yfir gjaldaheimtumönnum landssjóðs allsendis þýðingarlaus. Þar sem hæstv. landshöfðingi sagði, að ráðgjafinn hefði eigi vald til að taka þetta fje neinstaðar, þá skal jeg benda á, að ráðgjafinn hefur þó vald til að taka það frá sjálfum sjer? En ef hann sinnir ekki þingsályktunartillögunni, þá er sjálfsagt, að næsta þing höfði mál á móti honum, eins og jeg hef áður tekið fram.

Grimur Thomsen: Jeg skal eigi fást mikið um sumt af því, er h. pm. hafa talið um. En jeg vil benda h. 1. pm. Ísf. (S. St.) á það, sem stendur í nefndarálitinu á 2. bls.; þar stendur: „Hin einu þvingunarmeðul, er beitt hefir verið af hálfu landsstjórnarinnar til að fá Fensmark til að rækja skyldur sínar, eru ýmist lítilfjörlegar fjársektir eða hótanir um embættismissi, sem eigi vóru framkvæmdar, og sá, sem hefir beitt þessum þvingunarmeðulum, er Bergur sál. Thorberg einn. Í öllum fylgiskjöllum nefndarálitsins er ekkert brjef frá neinum, sem hóta embættismissi eða úrskurða fjársektir, nema frá B. Thorberg; og ef menn lesa yfir höfuð nefndarálitið með athygli og fylgiskjöl þess, þá dylst það ekki, að með þessum orðum nefndarálitsins er eigi beinzt að neinum nema Bergi sál. Thorberg. En þetta er þó minna en það, að þessi tillaga nefndarinnar er alveg þýðingarlaus, og mönnum út um land mun þykja sem hjer hafi hlotizt smátt af höggi því, sem hátt er reitt. Í fyrra var komið með rökstudda dagskrá í þessa sömu átt; og hvaða árangur hefir orðið af henni? (*Sig. Stefánsson*: Ósjeð enn þá). Á meðan það er ósjeð, sje jeg eigi að þessi ályktun hafi þá nokkra þýðingu, og mjer virðist meira að segja, að það sje ekki samboðið stöðu löggjafarþings, að koma með eða senda slíka ályktun frá sjer eins þýðingarlausu, og því get jeg eigi verið með henni.

Þorlákur Guðmundsson: Frá mínu sjónarmiði verð jeg að segja það, að jeg er nefndinni þakklátur fyrir rannsókn hennar í þessu máli, og eins fyrir þá niðurstöðu, er hún hefir komizt að, á þessu stigi málsins, og get því alls eigi verið samdóma h. pm. Borgf. (Gr. Th.); og mig furðar stórlega á því, að hann skuli hafa farið persónulega að draga fram það nafn, sem honum var annars svo viðkvæmt; hjer hefði enginn maður nú orðið til að nefna nafn Bergs sál. Thorbergs í þessu sambandi, ef hann hefði eigi gert það. En fyrst hann hefir gert það, þá verð jeg að leyfa mjer að víkja frekar að því at-

riði. Hið fyrsta brjef, sem hjer er prentað frá Bergi sál. Thorberg, er frá þeim tíma, sem hann var amtmaður, og það er árið 1882, og þá leggur hann það til, að víkja Fensmark frá embætti, eða rjettara að honum sje hótad afsetning, af þeim manni, er með eigi; en svo furðar mig á því, að þegar hann svo síðar fyrst er settur landshöfðingi og svo þegar hann var búinn að fá embættið, þá framkvæmir þessi háttvirti herra, sem jeg virti og virði bæði lífs og liðinn, að því er jeg persónulega þekki til hans, ekki þessa tillögu sína, þó að allt af færi versnandi hjá Fensmark, sem auðvitað var. Jeg skal ekki fara út í það á þessu stigi málsins, á hverjum ábyrgðin hvílir; ráðgjafinn mun hafa vit á að koma henni af sjer og niður á við, ef hann getur, og að svo miklu leyti, sem hann getur, ef hann ber hana ekki einn. H. pm. Borgf. (Gr. Th.) tók það fram, að hjer væri beinzt að ekkjum og föðurlausum; en slíkt kemur ekki fram í nefndarálitinu, eptir mínum skilningi; en þegar að er gætt, þá veit jeg ekki betur, en að hjá hinum lægri stjettum sje slíku beitt í fjárheimtu; þeirri meginreglu er fylgt þar, og jeg veit eigi betur en að þar sje gengið jafnvel að stöðustu flíkum þeirra, sem eptir lifa, þótt ekkjur sjeu og föðurlausir, og er þó ekki álitid, að gengið sje út fyrir nein siðferðistakmörk við þann dauða. H. pm. Borgf. (Gr. Th.) sagði, að ályktunin væri svo löguð hjá nefndinni, að ráðgjafinn gæti stungið henni í vasa sinn; það get jeg eigi sjeð; en þó svo væri, þá er eigi loku skotið fyrir framhaldi þessa máls; því eins og h. framsögumaður (Þorl. J.) tók fram, þá má á þingi 1887 gera ráðstafanir til að höfða mál, ef þá þykir þurfa og þessu er ekki gaumur gefinn. Jeg býst við, að ráðgjafinn svari einhverju, og sýni þá, ef hann getur, að hann sje sýkn saka, eða sjái um borgun, sem líklegt er að honum beri.

Jeg er sem sagt nefndinni þakklátur fyrir starfa hennar, og vona og veit, að aðgjörðir hennar mælæst vel fyrir hjá

landsmönnum, en hitt miður, að vilja láta málið niður falla.

Lárus Halldórsson: Mjer finnast umræðurnar orðnar nógar um þetta mál, og sjerstaklega skal jeg taka það fram, að þó jeg standi upp, þá er það ekki af því að jeg finni, sem nefndarmaður, þörf á að verja nefndina gagnvart árásum h. þm. Borgf., því að mjer hefir opt fundizt hann harðskeyttari en nú, enda hefir hann fengið nú fullkomin skeyti á móti sínum skeytum. Það var ekki meira en jeg átti von á frá honum, að hann mundi koma með það, að nefndarálítið væri eigi vel úr garði gert; jeg vissi það fyrir löngu, og jafnvel þegar nefndin var skipuð, að hún mundi fá þennan vitnisburð frá honum, og jeg styrktist í þeirri vissu af viðkynningunni við hann á þessu þingi, eptir því er hann hefir komið fram með hnúttukast, sjer í lagi að hinum yngri og nýju þingmönnum. Jeg hefi eigi tekið mjer það nærri, og tek mjer það eigi heldur nú nærri, þótt hann kalli nefndarálítið linsóðinn selbita; en jeg er hræddur um, að hans selbiti hefði eigi orðið stórum harðsóðnari, ef hann hefði verið í nefndinni; því jeg sje ekki svo geipimikinn mun á því, að skora á ráðgjafann að gera ráðstafanir, til þess að ógoldnar tekjur landssjóðs úr Ísafjarðarsýslu og kaupstað árin 1879—84 verði greiddar í landssjóð, og hinu, sem h. þm. Borgf. kveðst mundi hafa greitt atkvæði með. Enn fremur hefir tillaga nefndarinnar fengið þau ummæli hjá honum, að hún sje ekki samboðin löggjafarþingi, og að ráðgjafinn geti stungið henni í vasa sinn; en hvaða ályktun þingsins er það, sem ráðgjafinn eigi getur stungið í vasa sína? Og ætli hann gæti ekki stungið henni elns í vasa sinn, þótt hún væri orðuð eins og h. þm. Borgf. vildi; en afleiðingin verður engin önnur en sú, eins og h. framsögum. (Þorl. J.) tók fram, að þá verður höfðað mál móti ráðgjafanum. Þá vil jeg minnst á það, er h. þm. Borgf. sagði, að nefndin hefði beint að Bergi sál. Thorberg. Hann fór mörgum lofsorðum um hann, og skal jeg verða manna síðastur til að draga úr því lofi. En jeg neita

því, að nefndin hafi beint að honum öðrum fremur; hún hefir að eins talað um landsstjórnina í heild, sem ábyrgð hvíli á í þessu máli; og hvern höfum við sem heimildarmaun að því? Engan annan en h. þm. Borgf. og hæstv. landsh.; vjer höfum tilfært þeirra eigin orð í athugasemdunum við landsreikningana 1882 og 83, sem í síðara skiptið höfðu sjerstakt tillit einmitt til þessa máls. Vjer höfum að engum beint sjerstaklega, en að eins rakið ganginn í málinu, og látið prenta brjef þau, er okkur virtust nauðsynleg, til þess að menn gætu vel áttað sig á því; en við ætluðum eigi að fella neinn dóm, enda var það eigi tilgangur nefndarinnar, heldur sá, að rannsaka málið. Sem sönnun fyrir því, að nefndin hefði beint sjerstaklega að B. Thorberg, taldi þm. Borgf. það, að ekkert brjef væri með hótunum um afsetningu frá öðrum en honum; en jeg skal benda h. þingm. og h. þingdeild á, að fyrsta brjefið, sem inniheldur hótun um embættismissi, er þó ekki frá B. Thorberg, heldur frá Hilmari Finsen, svo að eigi er þetta heldur rjett hermt hjá h. þm. Borgf. (Gr. Th.). Hann virðist yfir höfuð leiknari að kasta getsökum fram, en rökum, byggðum á góðum grundvelli. Hann minntist á hina rökstuddu dagskrá í fyrra; en einmitt hún hafði þau áhrif á mig, að jeg áleit ekki rjett að fara lengra í þetta sinn en hjer er farið, og þessi tillaga getur skoðast svo, sem hún herði á þeirri dagskrá. Það er ekki komið neitt svar frá ráðgjafanum, og til fulls kemur það eigi í ljós, hvort ráðgjafinn tekur nokkurt tillit til þessarar dagskrár eða ekki, fyr en landsreikningarnir fyrir 1884 liggja fyrir þinginu; en það var eitt með öðru, sem gerði það, að nefndinni þótti ekki rjett að fara lengra að þessu sinni. Dagskráin í fyrra lýsti því trausti til landsstjórnarinnar, að hún sæi um, að landssjóður biði ekki tjón af embættisrekstri Fensmarks; þessi þingsályktun fer lengra og er ákveðnari, þar sem hún, eptir að nefndarálítið hefir leitt rök að því, að landsstjórnin hafi bakað sjer ábyrgð, skorar á ráðgjafann, að sjá um, að hin ógreidda

landssjóðsgjöld verði borguð. Þá var það, sem þm. Borgf. sagði um lögfræðinginn, sem landsh. hefði viljað fá 1882 til að setja hann í stað Fensmarks. Af því jeg er þessu atriði, ef til vill, eins kunnugur, eins og þm. Borgf., þá skal jeg leyfa mjer að geta þess, að jeg ætla, að þetta hafi ekki verið alls kostar rjett hermt hjá honum; að visu þori jeg ekki að fullyrða neitt um þetta, en mjer er þó nær að halda, að það hafi ekki verið meiningin að setja þennan lögfræðing í stað Fensmarks, heldur að eins honum til aðstoðar, og að því vildi hann ekki ganga. Öðrum útásetningum h. þm. Borgf. ætla jeg ekki að svara. Hann er búinn að fara svo með sig sjálfur, að menn eru hættir að virða athugasemdir hans eins mikið og þær annars kynnu að eiga skilið. En jeg skal geta þess, að í nefndarálitinu, eða rjettara fylgiskjalinu nr. II er eitt atriði eigi tekið fram, sem þar hefði máske átt að vera; það var ein stjórnarathöfn, er fram fór áður en þar er byrjuð sagan. Það er 30 kr. sekt, er Fensmark var gerð fyrir að hafa eigi afgreitt umboðsreikninga í tækan tíma; það var 23. nóv. 1881, er hann fjekk hana. Svo var einnig annað brjef, sem nefndin sá eigi ástæðu til að prenta. Í apríl 1882 hafði Fensmark sent 1900 kr. ávisun upp í tollreikningana fyrir 1882; en á landshöfðingjaskrifstofunni var það álitid ritvilla fyrir 1881, og honum skrifað með fyrirspurn um, hvort svo væri, og sama dag var ráðgjafanum send ávisunin, með þeim ummælum, að ártalið 1882 væri að líkindum ritvilla í brjefi sýslumanns fyrir 1881, og að skýrsla hans um þetta hefði verið heimtuð með brjefi frá landsh. En þessu brjefi hefir Fensmark eigi svarað, eins og hann hefir yfir höfuð hvorki svarað athugasemdum við reikninga nje áminningarbrjefum, nema það eina sinn, er honum var hótad afsætningu, eins og sjest í fylgiskjalinu nr. II við nefndarálitið. Jeg skal svo eigi gera fleiri athugasemdir, og álit umræðurnar orðnar nógu langar, og að þingmenn muni vera búnir að átta sig á, hvernig þeir eiga að greiða atkvæði sín.

Framsögumaður (Þorleifur Jónsson): Það var eitt atriði, sem jeg gleymdi áðan. H. þingm. Borgf. sagði, að gerð hefði verið tilraun til að fá mann til að gegna embætti Fensmarks, þegar kom til orða að víkja honum frá embætti, en enginn maður hefði fengizt til þess; jeg get eigi sjeð, að þetta hefði verið næg ástæða til að láta Fensmark sitja allt af í embætti og sóa út landsfje; því þótt eigi hefði fengizt lögfræðingur, þá hefði þó sjálf-sagt mátt fá einhvern bónda til bráðabirgða; eða hvernig hefði verið farið að, ef Fensmark hefði dáið? Þar sem h. þm. Borgf. talaði um, að tillaga nefndarinnar væri ekki að hans skapi, þá verð jeg enn að spyrra: því kom hann þá eigi með breytingartill. við tillögu nefndarinnar?; fyrst hann eigi gerði það, lítur svo út, sem hann hafi eigi mikinn áhuga á þessu máli, og sem hann uppkveði einnig yfir sjer þann dóm, sem hann áðan kvað upp um nefndina.

Atkvæðagr.: Tillagan samþ. með 19 atkv. og afgreidd síðan til landsh.

Frv. til laga um kosningar til alþingis (109); 3. umr.

Benidikt Sveinsson: H. þingd. minnist þess, að við 2. umr. þessa máls komu fram allmiklar mótbárur gegn frumv. þessu, bæði frá hálfu hæstv. landsh. og frá h. þm. Borgf., sem reyndar talaði að eins ýtarlegar um eitt atriði málsins, nefnilega sjer í lagi tillöguskrárnar, og hve miklir örðugleikar mundu verða því samfara í reyndinni, þegar kosningar eptir frv. gætu farið fram. Jeg gat þess þá, að jeg skyldi íhuga mótbáurnar vel og rækilega, og eins hitt, hvort tiltækilegt væri að koma með breyt.till. til 3. umr. til að bæta frv. í þessa stefnu. Þetta hefi jeg nú gert, eins og jeg hefi haft best föng á, og komizt að þeirri niðurstöðu, að alls eigi sje nauðsynlegt, að gera breytingar við frumv. Fyrst og fremst er það, að tíminn leyfir það eigi; ef nógur tími hefði verið, kynni jeg að hafa stungið upp á ýmsum smábreytingum; en með því þessar breytingar í sjálfu sjer eru eigi nauðsynlegar, en hins

vegar auðsætt, að ef reynt væri að hafa þær fram, þá yrði það til þess að fella málið, þá hefi jeg alveg horfið frá þeim. Jeg skal taka það fram, að það er vel aðgættandi, að allir þeir agnúar, sem fram voru teknir, eru mest fólgnir í því, að mótmælendurnir hafa eigi getað fellt sig við það »princip» eða frumtalslögmál, sem hlutfallskosningar eru byggðar á. Mótbárurnar eru mest byggðar á því, sem að vísu í sjálfu sjer er hugsanlegt, en þó naumast mögulegt að komi fyrir í framkvæmdinni, sem miða á við það venjulega og eðlilega. Menn gæti að því, að hjer er um nýmæli að ræða, þar sem hlutfallskosningar eiga í hlut; þær eru ekki einungis nýmæli hjer á landi, heldur má svo einnig að orði kveða um þær, að þær sjeu einnig fágæt- ar annarstaðar í heiminum eða meðal ann- ara þjóða; það er því eðlilegt, að menn þykist finna ýmsa agnúa á þessu fyrir- komulagi, eins og öllu, sem menn eru ó- vanir, en þessir ímynduðu agnúar hverfa við það, að reynslan sýnir, að þeir koma eigi að klandri.

H. hæstv. landsh. sagði, að gerður væri munur á kosningarrettu til efri deildar og neðri deildar, að því leyti sem heimilis- festuna snertir; getur verið, að svo sje, en það gerir eigi mikið til; því þetta yrði að eins bein afleiðing af þeirri grundvallar- reglu, sem sett er í hinni endurskoðuðu stjórnarskrá, nefnilega, að landið skuli skoðast allt sem eitt kjördæmi, og afleið- ingin af því verður, að heimilisfestan verður að miðast við allt landið; þetta er því galli, sem flýtur af »principi» stjórnarskrár- innar sjálfrar, sem liggur til grundvallar fyrir hlutfallskosningunum, en eigi neinn galli á þessu frv.

Þá var önnur mótbára sú, að eptir hinu nýja fyrirkomulagi yrði örðugt að vita, hverjir byðu sig fram; en sú mótbára er eigi mikils virði. Menn verða að líta á það, að það liggur einmitt í eðli þess nýja fyrirkomulags, að það vekur venju- lega mikinn áhuga á kosningunum; en vekji hlutfallskosningar áhuga almennings, þá er líklegt, að þær vekji eigi síður á-

huga stjórnarinnar, sem á að sjá um fram- kvæmdirnar samkvæmt fyrirmælum lag- anna, og þetta gæti og hlyti að koma fram í góðri lögun og tilhögun á pósthferð- unum.

H. hæstv. landsh. og h. þm. Borgf. komu með dæmi, sem áttu að sýna, að það væri mögulegt, að fyrir of mikinn kosninga-áhuga yrði enginn alþingismaður kosinn til Ed., og að fyrir of litinn kosninga-áhuga yrðu of fáir þingmenn kosnir; en þetta er á veikum rökum byggt. H. þm. Borgf. (Gr. Th.) tók dæmi: kjósendur væru 6600, hlut- fallstalan 550, og tillöguskrárnar 330; þess- ar tölur eru að vísu nærri lagi í sjálfu sjer; en svo dró hann þá ályktun, að engar lík- ur væru til, að nein heil tala kæmi út, þeg- ar fara ætti að deila kjósendatölu hinna einstöku mörgu tillöguskráa með hlutfalls- tölunni. Þetta er að vísu mathematiskur möguleiki, og ef þm. Borgf. gæti gefið recept fyrir þeim tillöguskrám, sem hann ímyndar sjer, gæti svo farið, að það tæk- ist, að enginn þingmaður yrði kosinn; en jeg hygg að það komi eigi fyrir, að hinn háttvirtí þingmaður fái slíkt vald. Hann gætir þess alls eigi, að það liggur í hlutar- ins eðli, að eptir því, sem áhuginn er meiri á kosningunum, eptir því kjósa menu með meiri ráðdeild, og láta tillöguskrárnar því vera færri; því þá væri mest vissa fyrir að þær fái sem flest atkvæði hver um sig. Hinn góði eiginlegleiki hlutfallskosninganna kemur einmitt í þessu efni af sjálfu sjer til að bægja burtu eða fyrirbyggja þau vandkvæði, sem geta annars orðið þeim að fótakelli. Og í þessu eiga þær sammerkt við allt eðlilegt fyrirkomulag. Það mætti annars, eins og jeg hefi bent á, vera merki- legt, ef engin tillöguskrá hefði fleiri atkvæði en hlutfallstalan er há til; en ef að eins ein einasta tillöguskrá hefir hærri kjós- endafjölda en hlutfallstalan er, þá verða engin vandræði með þá, sem eptir eru, því þá segja lögin, að taka skuli koll af koll þá tölu, sem næst standi.

Til þess nú að bera birtu yfir þessar að- finningar, skal jeg nú koma með dæmi, sem sýnir, hve gallar þessir eru þýðingar-

litlir, og sýna fram á, að á núverandi kosningarlögum má finna sams konar hugsanlega galla. Eptir Stjórnartíðindunum 1884 C.-deild voru á Íslandi 6557 kjósendur; af þeim voru 6009 kjörgengir; mismunurinn á milli tölu kjósenda og kjörgengra var því 548. Nú set jeg, að fjarskalegt kapp kæmi í menn að komast á þing, svo að allir kjörgengir menn vildu verða þingmenn, eða með öðrum orðum 6009 byðu sig fram til þingmennsku; allir þessir, sem byðu sig fram, mundu láta vera að neyta atkvæðisrjettar síns; til þess að spilla eigi fyrir sjálfum sjer; það yrðu því einir 548 menn til að kjósa um 6009 þingmannaefni; nú mætti enginn, ef hann vildi vera sem allra óhultastur um kosningu sjálfs sín, kjósa nokkurn þann þingmann, sem hann vissi, að annar kjóandi greiddi atkvæði fyrir, og gætu þingmannaefnin þá eigi orðið fleiri en 548; og ef menn nú þannig hugsuðu sjer, að hvert þingmannsefni fengi eitt atkvæði, þá hlyti hlutkesti að ráða, því þá hefði enginn fleiri atkvæði en annar; en ef svo væri ráðgjört, að einhverjir slömpuðust á 2 atkvæði eða fleiri, segjum 3, 4, þá ættu bundnar kosningar að fara fram; en þá sjá allir, að þessir menn gætu hæglega verið svo illa þokkaðir af stórum meiri hluta og þorra kjósenda, að þeir neituðu að greiða atkvæði, og þá væri þessum kosningum dálaglega farið! Hjer er það athugavert, að í þessu dæmi er gengið út frá því, að landið sje eitt kjördæmi. En þetta dæmi get set sett fram með sama rjetti og þm. Borgf. bjó til sínar 330 tillöguskrár. Því hlutfallið milli tölu kjósenda og kjörgengra helzt, þó jeg skipti tölunum í fleiri kjördæmi. Jeg gæti nefnt fleiri dæmi: ef t. a. m. öll kjörstjórnin yrði bráðkvödd þegar fara ætti að kjósa o. s. frv. o. s. frv.—hværnig færi kosningin þá?—Menn verða að gjöra ráð fyrir, að sú almenna skynsemi, sem lifir í mannfjelaginu, ráði; væri það eigi, þá væri engu hægt að stjórna, og um ekkert mögulegt að gefa lagareglur. H. þm. Borgf. (Gr. Th.) verður að játa, að öll lög má gjöra iskyggi-

leg og ómöguleg með því, að hugsa sjer allt mögulegt og einblína á ókostina, en líta eigi á kostina.

H. þm. Borgf. (Gr. Th.) lagði mikla áherzlu á það, að tíminn væri allt of stuttur til þess, að afdrif kosninga til Ed. gætu borizt svo snemma út um allt land, að þeir, sem eigi hefðu náð kosningu til Ed. yrðu kosnir til Nd. En jeg get ekki betur sjeð, en að hver sem tekur almanakið, hljóti að ganga úr skugga um, að jafnvel eptir póstgöngunum nú er alhægt að láta þetta berast um allt land á þeim tíma, sem afmarkaður er í frv. Frá Reykjavík og austur á Langanes er þó eigi nema 26 daga lestagangur, og póstarnir ættu þó eigi að þurfa að fara hægar yfir landið, að jeg ekki tali um strandsiglingaskipið. Jeg vona nú, að hverjum þingmanni sje það ljóst, að tíminn sje nægilegur eptir þó; en vitaskuld er það, að nota verður hann vel. (Gr. Th.: Já, sjerlega vel).

Hæstv. landsh. er eigi í salnum; en jeg get þó eigi leitt hjá mjer að minnast á það, þar sem hann sagði, að frv. þetta gæti eigi orðið að lögum; að því leyti, sem þetta hefir átt að vera afleiðing af sambandi þess við stjórnarskrána, nefnil. að hún yrði ekki staðfest, get jeg skilið þessi orð; en ef frv. sjálft hefir átt að hafa þá galla í sjálfu sjer, sem gjörðu það að verkum, að eigi yrði hægt að staðfesta það, þá er jeg honum alls eigi samdóma; því jeg hygg enga slíka galla á því. En þótt nú gallar væru á þessu frv., sem jeg álit ekki vera, er hindrað gætu staðfesting þess, þá getur það aldrei orðið mosavæxinn þröskuldur fyrir staðfesting stjórnarskrárinnar; því hún sjálf gefur stjórninni heimild til að gefa út bráðabyrgðalög, og þá kæmu þessi ákvæði, sem h. þm. Borgf. (Gr. Th.) hefir einlægt verið svo illa við, í góðar þarfir.

Grimur Thomsen: Jeg vildi einungis pakka h. 2. þm. Eyf. (B. Sv.) fyrir ræðu hans; því að hún var hin fullkomnasta viðurkenning þess, að frv. væri mjög ábótavant. Hann hefði ekki farið að verja svo löngum tíma til að svara athugasemdum

mínum við það við 2. umr., ef hann hefði ekki fundið, að hann hafði veikt mál að verja. H. þm. Eyf. (B. Sv.) játaði sjálfur, að það þyrfti að verja tímanum sjerlega vel, ef kosningarnar til efri deildar ættu að geta orðið kunnar um allt land nógu snemma; hann sagði, að 23—26 daga þyrfti til að fara lestagang úr Reykjavík norður á Langanes. Það getur verið, að eigi þurfi lengri tíma til þess að fara til hins fjarlægasta brjefhirðingastaðar þar. En það hefir stundum komið fyrir og mun stundum geta komið fyrir framvegis, að brjef hafi verið eigi svo stuttan tíma að berast frá brjefhirðingastöðunum og þangað, sem þau hafa átt að fara, og það þótt vegurinn hafi ekki verið langur. Það er því að minnsta kosti ekki ríflega lagt í, þó að gert sje ráð fyrir, að það verði 5 vikur að berast út um landið, hvernig kosningar til efri deildar hafi fallið; miklu fremur er hætt við, að það þurfi lengri tíma til þess.

Benidikt Sveinsson: Jeg skal leyfa mjer að vekja athygli h. þingd. á því, að jeg get ekki viðurkennt, að jeg hafi talað það sem jeg hefi talað af því, að jeg hafi fundið til þess, að mótbáru h. þm. Borgf. (Gr. Th.) væru á rökum byggðar. Þegar jeg við síðustu umr. sagði, að jeg mundi íhuga málið og koma með breyt.till. til þessarar umr., ef jeg fyndi ástæðu til, þá gerði jeg það til þess, að rjetta vini mínum, h. þm. Borgf. (Gr. Th.), hendina til að koma með breyt.till.; jeg eins og breiddi faðminn út á móti honum; og þó hefir hann ekki komið með eina einustu breyt.till. við þetta frv., þrátt fyrir allan þann óskapnað, sem honum þótti á því vera. (Gr. Th.: Jeg vissi, að það var ekki til neins.) H. þm. (Gr. Th.) getur ekki sagt þetta; hefði hann komið með einhverja breyt.till., sem mjer hefði fundizt ástæða til, að komið væri með, þá

mundi jeg með mestu ánægju hafa stutt hana. H. þm. (Gr. Th.) man sjálf sagt, að í ábyrgðarlögunum kom hann fram með breyt.till., sem var í sjálfu sjer þýðingalaus, og þó fjellst jeg á hana. Jeg tek þetta að eins fram til að sýna fram á, að h. þm. (Gr. Th.) geti þó komið fram breyt.till.; en hann má ómögulega taka þetta sem æru til sín fyrir að hafa fundið það þúður í frv. þessu, sem sprengt gæti allt stjórna-bótamálið.

H. þm. Borgf. (Gr. Th.) gat þess í ræðu sinni, að jeg hefði sagt, að það þyrfti að nota tímann »sjerlega» vel, til þess að kosningartilefrideildaryrðu nógu snemma kunnar um land allt. En þetta voru eigi orð mín; hitt sagði jeg, að það þyrfti að nota tímann »vel». En vill h. þm. (Gr. Th.) mäske, að vjer búum til lög, sem gera ráð fyrir, að tíminn sje ekki notaður vel, sem er sama sem *illa*? Jeg vona, að vjer höfum hjer samið þau lög, sem knýi bæði stjórnina og landsmenn til að nota tímann *vel*, og vekji nýjan áhuga hjá mönnum á þingkosningum. Hlutfallskosningar þær, sem hjer er gert ráð fyrir, hafa og þann mikla kost, að minni hluti getur jafnan komið mönnum úr sínum flokki inn á þing í rjettu hlutfalli við magn það, sem hann hefir gagnvart meiri hlutanum. Jeg skal enn taka það fram, að jeg get ekki sjeð annað, en að kosningar hljóti jafnan að verða kunnar í tíma um land allt, og það því fremur, sem búast má við, að samgöngur verði fremur greiðari en ógreiðari hjer eptir en þær hafa verið.

Atkvæðagr.: Frv. samp. með 14 atkv. og afgreitt síðan til landsh. sem lög frá alþingi.

Að því búnu var gjörðabókin lesin upp og staðfest.

Fundi slitið.